

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ

Beşinci

Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay

(931-8)

OTUKEN

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

ISBN 975-437-228-4 (Tk. No.)

ISBN 975-437-231-4

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.

İstiklâl Cad. Ankara Han 99/3 80060 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212)251 03 50 • Faks: (0212)251 00 12

Kapak Düzeni: Nur-Olcay Okan
Dizgi: İskender Türe
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellihanesi
İstanbul-1997

Beşinci cildin önsözü ve zarûrî bir açıklama

Ondan yardım dileriz, ona güveniriz. Gönüllerin anah-tarları onun yanındadır. Yarattıklarının en hayırlısı Muham-med(s.a.v.)'e, bütün âline ve ashâbına rahmet niyâz ederiz.

Bu, *Mesnevî* ciltlerinin ve mânevî anlatışların beşinci-sidir. Bu kitap şunu anlatır:

Şerfat bir muma benzer, ışık tutar, yol gösterir. Mumu ele almakta yol aşılmış olmaz. Ama o ele alınmadan da yola düşülemez. Şerfatın ışığında, yola düşüp gitmeye başladın mı, işte bu gidişin tarîkattir. Maksadına ulaştın mı, o da hakîkattir. Bunun için "Hakikatler meydana çıksaydı, şerfatler bâtil olurdu." denmiştir. Nitekim bir bakır, kimyâ ilmi ile altın hâline gelse, yâhût aslında altın olsa, onun için kimyâ bilgisine ihtiyaç hâsıl olmaz. Yâni bakırın kimyâ ilmine göre iksir ile muâmelesine artık lüzûm yoktur. Kimyâ ilmi şerîattir. Bu ilme göre, bakırın iksir ile muâmele görmesi de tarîkati ifade etmektedir. İşte bu sebeptedir ki: "Kılavuzla varılacak bir yere ulaşıktan sonra, tekrar kılavuz aramak çirkin bir şeydir. Fakat kılavuzla varılacak yere ulaşmadan kılavuzu bırakmak da kötüdür." demişlerdir.

Hâsılı şeriat, hocadan yahut kitaptan kimyâ ilmi öğrenmeye benzer. Tarikat ise, kimyâ ilmine göre iksirin elde edilmesi ve bakıra sürülmesidir. Hakikatte kimyânın tesiri ile bakırın altın olmasıdır. Kimyâ ilmini bilenler, "Biz bu bilgiye sâhibiz." diye sevinirler. Bu ilmi tatbik edenler, iksiri bakıra sürenler de; "Biz herkesin yapamadığı böyle işler yapıyoruz" diye memnun olurlar.

Hakikati bulanlar ise; "Biz, altın olduk, kimyâ bilgisinden kurtulduk, iksiri de bakıra sürmekten vazgeçtik. Bizler Allah'ın hür kullarıyız, hiç bir şeyle bağlı değiliz." diye, hakikati buldukları için mutlu olurlar. Her zümre elde ettiği şeyle sevinir, övünür. Herkes kendi gittiği yoldan memnundur.

Yahut da şeriat tıp bilgisi öğrenmeye benzer. Tarikat, tıp bilgisine göre ilâç almak, perhize riâyet etmektir. Hakikat ise, ebedî olarak sağlık ve huzûr bulmak, dolayısıyla tıp ilminden de, onun tatbikatından da kurtulmaktır. İnsanoğlu şu yaşayıştan geçip, ölüp gidince, şeriat ve tarikat ahkâmı onun üstünden kalkar. Fakat hakikat kalır. Şöyle ki, o kişi hakikate ulaşmışsa; "Ne olurdu, kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ağırlananlardan kıldığını bilselerdi." diye nâralar atar. O kişi hakikate ulaşmamış ise; "Keşke bana kitabım verilmeseydi, şu hesabımı hiç öğrenmemiş olsaydım. Keşke ölüm işimi bitirmiş olsaydı. Malım bana hiç bir fayda vermedi, gücüm benden yok olup gitti. Bir şeyim kalmadı." diye bağırır, feryâd eder. Şeriat ilimdir. Tarikat bildiğini tatbik etmek, yapmak, amel etmektir. Hakikat ise, Allah'a vâsil olmak, ulaşmaktır. Kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa, o işi yapsın, Rabbine yaptığı ibâdete hiç kimseyi ortak etmesin. Allah'ın rahmeti yarattıklarının en hayırlısı Muhammed(s.a.v.)e, âline ashâbına olsun.

• • •

Mesnevi'nin beşinci cildinin önsözü, eski deyimle "dîbâcesi" burada bitti. Bazı hususların açıklanması gerekmektedir:

Bu mukaddimede, şeriat, tarikat ve hakikatten bahsedilmektedir. Bunlar çeşitli benzetmelerle anlatılmaya çalışılmaktadır. *Şeriat* yol gösteren bir muma, bir ışığa benzetilmektedir. "Şeriatı ele almadan da yola düşülemez." diye şeriat

atin önemi üzerinde durulduktan sonra, şeriatın ışığında yola düşüp gitmenin *tarikat* olduğu, şeriatın aydınlattığı *tarikat* vâstasıyla, maksada ulaştığımız zaman *hakikat*'e vardığımız belirtilmektedir. "Hakikatler meydana çıksaydı, şeriatler bâtil olurdu." "Kılavuzla varılacak bir yere ulaştıktan sonra, tekrar kılavuz aramak çirkin bir şeydir. Fakat kılavuzla varılacak yere ulaşılmadan kılavuzu bırakmak da kötüdür." gibi bazı ifâdeler insanı düşündürmektedir.

Hakikate ulaştıktan sonra, şeriatı ve emirlerini, modası geçmiş bir lamba gibi kaldırıp atacak mıyız? Şeriatın kılavuzluk ettiği yere, hakikate varınca, şeriatı aramamız çirkin bir hâl mi olacak? Hakikate varınca şeriatı bırakacak mıyız? Bir şârih Türkçe yaptığı şerhte bu konuyu, kendi anlayışına göre şöyle yorumlamış:

"İrâdî ölümle Hakk'ta fânî olan insan-ı kâmil taat, ibâdet, kulluk külfetlerinden kurtulmuştur." İrâdî ölümle Hakk'ta yok olan kimse, "Ölmeden önce ölünüz" hadisinin sırrına ermiş, mutlu kişidir. Böyle bir kişi şeriatın emrettiği ibâdeti, kulluk vazifesini bırakacak mı? Artık namaz kılmayacak, oruç tutmayacak, Cenâb-ı Hakk'ı zikretmeyecek midir? Hayır, böyle bir kişi Hakk'a daha çok yaklaşacak, şeriatın emirlerine, sevgi ve iştiaqla daha çok bağlanacaktır.

Eşsiz büyük, bütün peygamberlerin sultânı efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) hakikatlerin hakikatine ulaşmış olduğu hâlde, sabahlara kadar namaz kılıyor, fazla ibâdetten mübârek ayakları şişiyordu. Buraya konu ile ilgili olduğu için Kuşeyri hazretlerinin meşhûr *Risâle*'sinden bir iki cümle almayı yararlı buldum. Doktor Abdülhalim Mahmud ile Muhammed Şerif'in 1966 senesinde Mısır'da bastırarak *Kuşeyri Risâlesi*'nin 240. sahifesinde bulunan, şeriat ve hakikat hakkındaki görüşlerini arz ediyorum: "Şeriat nedir? Şeriat, gerçek bir kul olmak için gerekli şeyleri yapmak, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini titizlikle yerine getirmektir. Hakikat, Hakk'ın büyüklüğünü, kudretini, eserlerini, sanatını hayranlıkla müşâhede etmektir. Hakikat tarafından tutulmayan, kabul edilmeyen hiç bir şey şeriate makbul değildir. Şeriate bağlı olmayan hiç bir hakikat de kabul edilemez. Ashında Hakk'a ibâdet etmek şeriat, yarattıklarında onun sanatını, kudretini müşâhede etmek, onu gönülden hissetmek de hakikattir."

Hucviri hazretleri de *Keşfü'l-Mahcub* (9. baskısı sahife 498)'da: "Şeriat ile hakikat arasında fark görmeyiz. Aslında ikisi de birdir. Yani şeriat hakikattir. Hakikat de şeriatır." diye yazmaktadır. Yûnus Emre hazretleri de:

"Şeriat, tarikat yoldur varana,
Hakikat, ma'rifet bundan içeru."

demedi mi?

Bu görüşleri öz olarak ifade etmek istersek, şu neticeye varınız: Bu hâl, şeriatin rehberliğinde, tarikat yolunda yürüyerek hakikate ulaşmak, Hakk'ı idrâk etmenin, onu mânen gönükle bulmanın zevkine varmaktır. Candan, severek, ibâdetle Hakk'a daha yakın olmaktır.

Bu konu üzerinde fazla durmamın sebebi, tasavvufi bazı konuları yanlış anlayanlar, yanlış görüşlere kapılanlar var. Şeriat Kur'an'ın emirleri, Peygamberimizin yoludur. Tam islâmî ve Muhammedi bir yolda yürüyen Hz. Mevlâna şeriatı bırakınız der mi?

Tasavvufa dâir yazılmış bulunan kitapları okuyarak zevk alan, sohbetlere devam eden bazı kardeşlerimiz vardır ki, gönüllerinde bir uyanıklık, rûhlarında azıcık bir mânevî neşe duyunca, benliğe kapılmakta, kendilerini üstün görmeye başlamaktadırlar. Bunlar şeriat hükümlerine sımsıkı sarılan, muntazaman namaz kılan, oruç tufan, hacca giden kardeşlerini hor görmekte, onları avamdan saymakta, hattâ yobazlıkla, gericilikle suçlamaktadırlar.

Bu kişiler, ne yazık ki nefislerinin esiri olmakta, kendilerini hakikat ehli sanırken, benlikleri yüzünden Hakk'tan uzaklaşmaktadırlar. Öte tarafta şeriat emirlerine sımsıkı sarılan, şekilde kalıp rûha inemeyen, kıldıkları namazlarla, yaptıkları ibâdetle gurura kapılan, imanlarını taklitten tahkîke götürmeyen sûfi kardeşlerimiz de, tarikat erbâbına yukarıdan bakmakta, onları doğru yolda görmemekte. Yedi asır önce Yûnus Emre hazretlerini korkutan Molla Kasım'lar bugün de mevcuttur. Böylece yüzyıllardan beri devam eden "şeriat ehli" geçinenlerle, "kendilerini tarikat ehli" sayanlar arasındaki çekişme, günümüzde de devam edegelmektedir. Bu iki görüş de, Muhammedi ve tam islâmî görüş değildir. Bunlar, aynı imânı taşıdıkları hâlde neden birbirlerini hoş görmüyorlar, sevmiyorlar? Ne şeriate sımsıkı sarıldıklarını sanarak şe-

kilde kalan, hakikate ulaşamayan kardeşlerimizin tarikat erbâbını hor görmeleri doğrudur; ne de tarikatçı geçinen kişilerin kendileri gibi olmayanları beğenmemeleri yerindedir. Bugün aziz milletimizi lâik-antilâik, yani lâik olanlarla, lâik olmayanlar diye ikiye bölmek, birbirine düşürmek isteyen kötü niyetli kişiler var. Dindar kardeşlerimizi de şeriatçı ve tarikatçı diye bölersek hâlimiz nice olur? Elhamdülillah hepimiz müslümanız. Hepimiz Peygamberimizin yolundayız.

Nimetullah Kirmânî hazretleri, üzerinde durduğumuz konuyu şu kıt'asında özetlemiştir:

دانستی علم دین شریعت باشد
چون در عمل آوردی طریقت باشد
گر علم و عمل جمع کنی با اخلاص
از بهر رضای حق حقیقت باشد

"Din ilmini bilmek şeriatır. Şeriatı yaşamak, yani şeriatin emrettiği şeyleri yerine getirmek tarikatır. Allah rızası için ihlas ile şeriatı ve tarikatı bir araya toplamak da hakikattir."

Şeyh Sâdi hazretleri de *Bostan* adlı kitabında bu konuya temas etmiştir.

طریقت بجز خدمت خلق نیست
به تسبیح و سجاده و دلق نیست

"Tarikat, insanlara hizmet etmekten, yararlı olmaktan başka bir şey değildir. Derviş hırkası giymekle, tesbîh çekmekle, namaz kılmakla insan tarikat ehli sayılmaz."

Aziz okuyucularım, bu konu üzerinde sizi hayli yorduktan sonra şunu arz etmek isterim ki: "Ben Kur'an'ın kuluym, kölesiyim. Ben Hz. Muhammed'in ayağının bastığı yerin toprağıyım." diyen Hz. Mevlâna, nasıl olur da; "Hakikatler meydana çıksaydı, şeriatlar bâtil olurdu. Kılavuzla (yani şeriatla) varılacak bir yere ulaştıktan sonra, tekrar şeriatı aramak çirkin bir şeydir." diyebilir? Bu sözler, tam Muhammedi yolda olan Mevlâna'nın meşrebine aykırıdır. Bu sebeple, bu önsöz Mevlâna tarafından değil, kötü niyetli başka birisi tarafından yazılıp beşinci cildin başına sonradan konulmuş olabilir. Mevlâna'yı gözden düşürmek için üşenmeden nasıl sahte bir yedinci cilt uydurmuşlarsa, bu önsözü de

öyle uydurmuş olabilirler. Nitekim Konya'da Mevlâna türbesinde, camekân içinde teşhir edilen en eski ve en güvenilir *Mesnevî*'deki bütün ciltlerin önsözlerinin (dibâcelerinin) etrafında o devrin tanınmış Selçuklu sanatkarları tarafından yapılmış tezhipler varken, beşinci cildin dibâcesinde tezhiip yoktur. Yazı itibâriyle de ayrı olduğu ve başka bir hattat tarafından yazıldığı apaçık olarak görülmektedir. Aynı zamanda yazılar edebî yönden, üslup bakımından zayıftır. Muhtevâ itibâriyle de Mevlâna'nın görüşlerine uymamaktadır. Nitekim Mevlâna'nın eserleri üzerinde en çok duran, *Mesnevî*'yi şerh eden, *Divân-ı Kebîrî* ve diğer eserlerini dilimize kazandıran değerli âlim Abdülbâkî Gölpınarlı merhûm da 1974 senesinde Başbakanlık Kültür Yayınları arasında bastırılan *Mesnevî ve Şerhi* adlı kitabının V. cildinin 9. sahifesinde ay-nen şöyle yazmaktadır:

"Bu dibâce (yani önsöz) tezhipsiz bir kâğıda yazılmıştır. Yazısı metnin yazısından ayrı, bu nesih, hicrî VIII-IX. belki de X. asır-ı hicrînin neshi. *Mesnevî* ciltlerinin hepsinde dibâce var; bu cildin de bir dibâcesi olduğu muhakkak. Fakat ayrı ve yeni yazı ile (Mevlâna'dan sonraki asırlara âit bir yazı ile) yazılmış olan bu dibâce, (V. cildin dibâcesi) sonradan bulunduğu için mi yazılıp cilde eklenmiştir? Yoksa sonradan biri tarafından mı yazılmıştır? Bu husûsta kesin bir söz söylememize imkân yok."

Bu konuda karar vermelerini sayın okuyucularımın kanaatlerine, inançlarına, vicdanlarına bırakıyorum. Sözümü burada kesiyorum. Her şeyin doğrusunu en iyi bilen Cenâb-ı Hakk'tır vesselâm.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hüsâmeddin Çelebi'ye övgü.

- Yıldızların nûru olan şâh Hüsâmeddin, *Mesnevî*'nin beşinci cildine başlanılmasını istemektedir.
- Ey Hakk'ın ziyâsı cömert Hüsâmeddin! Ey beşerî kirliliklerden kurtulanların üstâdlarının üstâdı.
- Eğer halkın gözleri, hakîkati görmekten perdeli olmasaydı, açık olsaydı, anlayışlar, idrâkler dar ve zayıf olmasaydı.
- Seni çok mânâlı olarak bütün meziyetinle, bütün yüceliğin ile, sana lâyık bir şekilde methederdim. Seni övmek için kullandığım kelimeleri beğenmez, seni hakkıyla anlatacak başka sözler, başka ifâdeler arardım.
- Fakat doğan kuşunun lokmasını yunt kuşu yutamaz. Burada yapılacak 5 şey, yağa su karıştırmak, satıhta kalmak, derinlere inmemek, işi idâre etmek, herkesin anlayacağı kadar söylemektir.
- Mânevî zindanda bulunanlara, şehvetlerinin, maddî arzularının esiri olanlara seni methetmek, övmek yazıktır. Ben o methi, o övgüyü, velilerin buldukları toplantıda söyledim.
- Dünya ehline seni methetmek, seni anlatmak, boş yere nefes tüketmektir. Bu övmeler, dünya ehline bir fayda sağlamaz, onlara zarar verir. Bu sebeple ben seni, aşk sırrı gibi gizledim.

- Övmek; bir insanın iyi vasıflarını, güzel huylarını ortaya koymaktır. Perdeyi yırtarak onun meziyetlerini açığa çıkarmaktır. Güneş ise ne anlaşılmalıya muhtaçtır, ne de târif edilmeye.
  - Güneşi öven, kendini övmüş olur. "İki gözüm de aydındır. Çapaklı değil, ağrımıyor." demek ister.
- 10 • Dünyayı aydınlatan, hayat veren güneşi kusurlu görmek, onu kınamak da: "İki gözüm kördür, karanlıktır, kötüdür." diye kendini kınamak gibidir.
- Âlemde muradına ermiş, mânâ güneşine haset eden kişiye sen acı, şefkat göster, onu bağışla.
  - Bir adam, gözlerden güneşin ışığını gizleyebilir mi? Onun her günkü tazeliğini pörsüdüp, soldurabilir mi?
  - Yâhut onun hadsiz, hesapsız nûrunu eksiltmeye ve bulunduğu yüksek mevkîden onu düşürmeye gücü yeter mi?
  - Mânevî büyüklere haset ederek, onları küçültmek isteyenlerin hasedi, kendileri için ebedî, sonsuz bir ölüm olmaz mı? Bu yüzdendir ki; "Her haset edenin hasedi, onun yaptığı iyilikleri, ibâdeti yakar." denmiştir.
- 15 • Ey Hüsâmeddin, senin mânevî üstünlüğün, akılların erebileceği dereceyi çoktan geçti. Akıl senin büyüklüğünü anlamakta âciz kaldı.
- Gerçi akıl seni anlamakta âciz kaldı ama, yine de âcizcesine anlatması gerek.
  - Çünkü bütünü ile anlaşılamayan bir şey atılırvermez.
  - Bulutlardan dökülen şiddetli yağmurun hepsini içemezsin ama, içmekten de vazgeçemezsin.
  - Eğer sırların özünü ortaya dökemiyorsan, hiç olmazsa, özün kabuklarından olsun anlat da, anlayışları, idrâkleri tazele.
- 20 • Sözlerim sana göre kabuklardan ibârettir. Ama o kabuklar, başka anlayışlara göre tamamıyla güzel bir içtir, özdür.
- Gökyüzü arşa göre aşağılardadır. Fakat şu toprak yığını olan yeryüzüne göre ise çok yükseklerdedir.
  - Senden sonra "Vâh zamanında yetişemedik." diye hasret çekmemeleri için, ben şimdiden senin iyi huylarını, meziyetlerini, vasıflarını söyleyeyim de, onlar seni tanımaya yol bulsunlar.
  - Ey Hüsâmeddin, sen Hakk'ın nûrusun, Hakk yoluna düşenlerin rûhlarını çeker, Hakk'a götürürsün. Halk ise, şüphe ve vehim karanlıklarında, zanlar içindedir.

- Sendeki o hoş, o ilâhî nûru, şu gözsüz, görüşsüz kişilerin sürme gibi gözlerine çekmelerinin şartı, o nûrun değerini, üstünlüğünü bilmeleri, o nûru yücelemedir.¹
- O nûru, kulağı, gözü keskin, istidâdı olan bulur. Çünkü o istidât sâhibi 25 fâre gibi karanlığa âşık değildir.
- Yarasa gibi gözleri zayıf olduğu için, ancak karanlıkta dönüp dolaşabilir. Nasıl olur da imân meş'alesini tavâf edebilir?
- Dinin, imânın nûrundan nasip almamış ve karanlıkta kalmış olanlara gizli, mânâlı sözler, nükteler tabii bir bağ olur da, o bağdan kurtulup kâmil bir mürşidin hakikatini göremezler.
- Böyle bir kişi, kendi hünerini dokumak, söylemek için gözlerini güneşe açamaz.
- Hurma ağacı gibi göklere yükselemez de, köstebek gibi yerlerde sürünür. Yeri delik deşik eder. Yâni ancak âdî ve maddî meselelere aklı erer.
- Bizde insan olarak aklımızı öldüren, çarmlıha geren dört vasıf vardır. 30 Onlar da; şehvet, hırs, çok istekte bulunmak, yüksek mevkî peşinde koşmaktır.

"Dört kuş al, onları yanında topla."
âyetinin tefsiri.

- Ey idrâki güneşe benzeyen, güneş akıllı kişi, sen vaktinin Halî'isin. Şu yol vuran, bizi insanlıktan alıkoyan dört kuşu kes, öldür.
- Çünkü bu kuşların her biri, karga gibi, akılların, akıl gözlerini oyar.
- Bedene ait dört huy, dört sıfat, Halîl İbrahim'in kestiği kuşlar gibidir. Onların boğazlanması, cana yol açar.

¹ Ankaravî hazretleri bu beytin şerhinde şöyle bir menkıbe anlatmaktadır: "İki kardeş mürşit aramak için yola düşmüşler. Bir çok yer gezdikten sonra Mısır'da siyâhî bir şeyhe derviş olmuşlar. Kardeşlerden biri mânen terakkî etmiş, öbüründe bir feyz eseri görünmemiş. Feyz alıp ilerleyen kardeş 'Kardeşim' demiş, 'Şeyhimiz cuma gecesi te-hocculü namazına kalkar ve boy abdesti alır. Bu defa suyunu sen ısıt.' der. Kardeşi de suyu ısıtır. Şeyh onu görünce gülümser ve; 'Önceki küstahlığımı affettik.' der. Mürid; 'Küstahlığım ne idi?' diye sorar. Şeyh şu cevabı verir: 'Benden el aldığın sırada; o kadar yer dolaştık, sonra geldik bir kalın dudaklı zenciye mürid olduk, demiştin. İşte o sözün şimdikiye kadar ilerlemene mâni olmuştu.' Ondan sonra feyz gelir."

- Ey Halil! İyiden, kötüden kurtulmak için, onların başlarını kes de, Hakk yolunda yol alan ayaklar, engelden kurtulsun.
- 35 • Küll sensin, bu sıfatlar senin cüz'lerindir. Onların ayaklarının bağını çöz. Zâten o ayaklar senindir. Senin kötü huylarının ayaklarıdır.
- Sen o kötü huylardan kurtulunca, âlem senin yüzünden can yurdu kesilir. Yâni çok üstün bir hâl kazanır. O zaman bir atlı yüzlerce orduya destek olur.
  - Çünkü bu beden, dört huyun durağı olmuştur. O huyların adları, fitneler çıkararak, hileler kuran dört kuştur.
  - Eğer halkın ölümsüz olarak diriliğine kavuşmasını istiyorsan, bu uğursuz dört kuşun başlarını kes.
  - Sonra da onları, bir başka çeşit dirilt ki, artık onlardan insanlara zarar gelmesin.
- 40 • O yol kesen mânevî dört kuş, halkın gönlünde yurt edinmiştir.
- Ey Allah'ın halifesi olan Hüsameddin Çelebi, bu devirde gönüller emiri olduğun için,
  - Şu diri dört kuşun başlarını kes de, hayatları fânî olan insanları ebedî hayata, ölümsüzlüğe kavuştur.
  - Bu kuşlar; kaz, tâvus, karga ve horoz idi. Bunlar insanlardaki dört huyu gösteriyordu.²
  - Kaz, hırstır. Horoz da şehvettir. Mevkî, makam tâvusa benzer. Karga ise, insanlardaki bitmez, tükenmez istekler, dileklerdir.
- 45 • Karganın emeli, sonsuz olmak, yâhut uzun bir ömür sürmektir. Bunu umar durur.
- Kaz hırsı temsil eder. Kuru, yaş ne bulursa yere gömer.
  - Onun boğazı bir an için olsun durup dinlenmez. "Yiyiniz" emrinden başka hiç bir ilâhî emre kulak vermez.
  - Bir yağmacı gibidir. Bulduğu evi kazar, çabuk çabuk dağarcığını, yâni kursağını doldurur.
  - İnci veya nohut tanesi, ne bulursa iyi, kötü demeksizin dağarcığına atar.
- 50 • Başka bir yabancı gelip de ortak olmasın diye, yaş, kuru ne bulursa çuvalına doldurur.

² Tâvus, şöhreti; kaz, hırsı; karga, sonsuz emeli; horoz, şehveti göstermektedir.

- Vakit dardır. Fırsat pek az. Oysa korku içindedir, durmadan ne bulursa acele acele koltuğuna sıkıştırır.
  - Karşısına bir başka yağmacının çıkmayacağı husûsunda, pâdişahına bile güveni yoktur.
  - Fakat mümin, o yaşayışa güvenir, Allah'a itimât eder de, bu yüzden dünyadaki rızkını yavaş yavaş teennî ile toplar.
  - O rızkının kesilmeyeceğinden ve kendisine ayrılmış bir şeyin, bir yağmacı tarafından yağma edilmeyeceğinden emindir. Öyle bir yağmacıdan korkmaz. Pâdişahın düşmanı kahredeceğine inanmıştır.
- Kapı yoldaşlarının gelip de ona zahmet vermeyeceklerini, elindekileri 55 almayacaklarını bilir. Onlardan da emniyet içindedir.
- Pâdişahın teb'asını adâletle idâre ettiğini de görmüştür. İnanmıştır ki, kimse kimseye zulüm edemez.
  - Şüphesiz acele etmez, gönlü rahattır. Çünkü nasîbinin kaybolmayacağından emindir.
  - Pek yavaş davranır, sabreder. Gözü toktur. Eline geçeni başkalarına ihsan eder.
  - Çünkü yavaş davranış, bu ihtiyatlı hareket, Allah'ın nûrudur. Acele etmek de şeytanın kışkırtmasındandır.
- Çünkü şeytan onu yoklukla, yoksullukla korkutur. Onun sabır bey-60 girini keser, öldürür.
- *Kur'an*'dan duy; şeytan başa gelecek kötülükleri söyler, seni çetin bir yoksullukla korkutur.
  - Böylece de sen acele, ile helâl haram demeyip toplarsın. Ne adamlığın kalır, ne ihtiyatın, ne de sevap düşünmen.
- Bu sözler, bu anlatış; hırs kazınındır. Halil Peygamber(a.s.)'dan öğren, 393 o hırs kazı öldürülmeye lâyıktır.
- Bu hırs kazında, bundan başka hayırlar, şerler var ama, bazı sözleri söyleyemeyeceğimden korktuğum için, onları geçiyorum.

Yol kesen dört kuştan "Şöhret Tâvusü."

- Şimdi ad, sân için, şöhret için cilveler eden süslü kanatlı, renkleri göz 395 alıcı tâvusun anlatılmasına geldik.

- Onun bütün uğraşması, halkı hayır yönünden olsun, şer yönünden olsun, bir çeşit avlamak, kendisi ile meşgul etmektir. Ama sonucunu ve faydasını o da bilmez, haberi bile yoktur.
  - Tuzak gibi, haberi olmadan av tutar; tuzağın, av tutmaktan maksadın ne olduğunu bilmesine imkân var mı?
  - Aslında tuzağın av yakalamaktan ne faydası, ne de zararı vardır. Bu yüzdendir ki, ben onun böyle boş yere av tutmasına şaşarım.
  - Ey kardeş, sen de dostları artırdın. İki yüz güzelle dost oldun. Sonra onları terk ettin, hepsinden vazgeçtin.
- 400 • Doğduğun günden beri işin bu, sevgi tuzağı ile onları avlarsın.
- Bu avlamaktan, bu kalabalıktan, bu baş olmaktan el çek, hiç bunlarla bir şey ördün, bu yüzden bir şey elde ettin mi?
  - Ömrünün çoğu gitti. Gün akşama yaklaştı. Sen ise hâlâ halkı avlamakla uğraşıyorsun.
  - Birini tuzağa düşür, öbürünü tuzaktan azâd et, derken aşağılık kişiler gibi başka birini avla.
  - Derken yine birini salıver. Bir başkasını ara. İşte hiç bir şeyden haberi olmayan çocukların oyunu.
- 505 • Gece gelip çatar. Senin tuzağında bir av bile yok. Tuzak senin için bir bağ ve baş ağrısından başka bir şey değil.
- Demek ki sen hayatın müddetince kendini avladın durdun. Kendini hapsettin, maksada erişmekten de mahrum kaldın.
  - Dünyada böyle kendi kendini avlayan, bizim gibi bir tuzak sahibi ahmak var mıdır?
  - Basit insanların, aşağılık kişilerin avladığı av domuzdur. Bu avın tehlikesi, zahmeti çoktur ve etinden bir lokma bile yemek haramdır.
  - Avlamaya değer şey, ancak aşktır. Ama o herkesin tuzağına nasıl düşer?
- 410 • Meğer ki kendin gidip onun avı olasın. Kendi tuzağını bırakıp onun tuzağına düşesin.
- Aşk hafifce kulağıma diyor ki: "Av olmak, avcılıktan daha hoştur.
  - Bana karşı aptal ol, aldanma, gurura kapılma. Güneş olmaktan vazgeç de, zerre ol.
  - Benim kapımda otur. Evsiz barksız ol. Yâni şunun bunun kapısına baş vurma. Mumluk davasına kalkışma, pervâne ol.

- Böyle ol da dirilik tadı al, kulluktaki gizli sultanlığı seyret!"
- O vakit, dünyada tersine çakılmış nallar, yâni ters verilmiş ünvanlar 415 vardır. Meselâ tahtına, tâcına esir olmuş kişilere pâdişah adı verildiğini duyarsın.³
- Boğazına ipler taktılmış, kendi dar ağacının tâcı olmuş kişiye, bir yığın halk toplanmış; "Tâc, taht sâhibi pâdişahımız!" diyor.

Hakîm ve Tâvus Kuşu.

Hakîmin birinin, gagasıyla güzel kanatlarını yolup atan ve kendini kel ve çirkin bir hâle sokan bir tâvus kuşu görüp hayretle; "Kendine acımıyor musun?" demesi ve tâvus kuşunun da; "Acıyorum ama, bence can kanattan değerlidir. Bu kanatsa benim canıma düşmandır." diye cevap vermesi.

- Ovada bir tâvus kuşu, kendi gagası ile kendi tüylerini yoluyordu. 536 Hakîmin biri oralarda gezmeye çıkmıştı.
- Hakîm; "Ey tâvus!" dedi, "Böyle güzel tüylerini nasıl oluyor da kökünden yoluyorsun?"
- Bu süslü kanatları yolup çamura atmaya gönlün nasıl râzı oluyor?
- Hâfızlar senin kanatlarını, tüylerini değerli, üstün görüyorlar, beğeniyorlar da onları mushaf arasına koyuyorlar.
- Halk havalanmak, serinlemek için senin kanatlarından yelpâzeler ya- 540 parlar.

³ IV. cilt *Mesnevî*'nin şu beyitleri aynı fikri ifâde buyurmaktadır:

شاه خود این صالحست از ادبوست
 بی اسیر حرص فرجست و گلوست
 مراسم آن را لقب کردند شاه
 عکس چون کافور نام آن سیاه

"Pâdişah zâten bu temiz ve sâlih kişidir. Hür olan da odur. Ne şehvetinin esiridir, ne de boğazının. Fakat halk, aksine olarak esirlere pâdişah adını taktılar, hani siyâhî zencilere kâfur adını taktıkları gibi." *Mesnevî*, c. IV, beyit no: 3123-3124.

- Bu ne nankörlüktür, bu ne saygısızlıktır? Seni süsleyenin, o renkleri verenin, o tüyleri nakışlarla güzelleştirenin kim olduğunu bilmiyor musun?
  - Yâhut biliyorsun da, nazlanmak için mi o tüyleri yoluyorsun?
  - Fakat nice naz vardır ki, o naz suç olur. Kulu pâdişahın gözünden düşürür.
  - Nazlanmak, nazlanana şekerden daha tatlı gelirse de, şekeri az çiğne. Yâni nazlanmayı ara sıra yap ki, yüz türlü tehlikesi vardır.
- 545 • Niyâz, yâni yalvarış yolu emin bir yoldur. Sen nazı bırak da, niyaz yoluna git.
- Nice nazlananlar vardır ki, kol kanat çıkarlar. Ama işin sonunda bu nazlanış, nazlanana suç olur.
- 553 • O kanatları yolma ki, onlar bir daha yerine yapışmaz. Ey güzel yüzlü, yasa düşüp yüzünü yırtma.
- Kuşluk güneşine benzeyen o güzelim yüzü yırtmak, yanlış bir iştir.
  - Öyle güzel bir yüzü yaralamak, berelemek güzelliği inkâr etmektir. Ay bile onun ayrılığından ağlamaktadır.
  - Sen yoksa yüzünün ne kadar güzel olduğunu görmüyor musun? Bırak bu inatçılığı, bu düşünmeyi, bu ayak diremeyi.
- 574 • Ey tâvus, kanadını yolma! Gönlünü bu işten çek, çünkü bir savaş için düşmanın bulunması şarttır.
- Düşman olmadıkça savaşmanın imkânı yoktur. Şehvet olmayınca da ondan kaçınma emrine uyman mümkün değil.
  - Bir şeye meylin ve isteğin yok iken, onu yapmamak sabır olmaz. Düşman olmayınca, senin orduya ne ihtiyacın var?
  - Aklını başına al da, kendini hadım etmeye kalkışma. Çünkü iffet ve temiz kalma, şehvet varken olur.
  - Hevâ ve heves, nefsanî duygular olmasaydı, onlardan sakınmak emredilmezdi. Şehvet olmasaydı, iffet ve temizlik olur mu idi? Ölülerle savaşış gâzilik elde edilir mi?
- 610 • Hırsa ve tama'a düşüp kanaat yüzünü tırmalama, kibire kapılarak, kendini büyük görerek, huşû ve huzû'un, yâni kendini küçük görme huyunun çehresini yırtma.
- Yine böylece hasislikle cömertliğin yüzünü, iblisliğe kalkışıp secdenin güzel çehresini tırmalama.

- Ey tâvus, o sonsuzluk cennetini süsleyen, o yollar alan kanatları yolma."
  - Tâvus kuşu bu öğütleri duyunca, önce öğüt verenin yüzüne baktı. Sonra da hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı.
  - Öyle uzun uzun, dertli dertli ağladı ki, orada bulunanlar da ağlamaya başladılar.
- "Neden kanatlarını yoluyorsun?" diye soran da, cevapsız kaldı. Sordu- 615 ğuna pişman oldu. Üzüntüsünden o da ağlamaya başladı.
- İçinden de, "Ne diye soruyu boş yere sordum? Gamlarla, kederlerle dolu imiş. Ben bu soruyla, onu çoşturdum. Durdurdu dert kattım." diyordu.
  - Tâvusun yaşlı gözlerinden toprağa damlayan yaşların her damlasında, yüzlerce cevap vardı.
- Tâvus, ağlaması bitince dedi ki: "Haydi işine git, çünkü sen kokuya ve 641 renge kapılmışsın.
- Şunu görmüyor musun? Bu kanatlar yüzünden bana her taraftan yüzlerce belâ gelmede.
  - Nice merhametsiz acı, bu kanatlar için, bana her tarafta tuzaklar kurmadalar.
  - Nice okçular yine bu kanatlar için bana ok yağdırıyorlar.
- Mâdemki bu kazadan, bu belâdan ve bu fitnelerden kendimi koruma- 645 ya gücüm yetmiyor;
- Çirkin ve tiksinti verir bir hâle girmem, benim için daha iyi. Böylece şu dağda, şu ovada belâdan kurtulmuş olurum.
  - Ey yiğit, kanatları rengi ve güzelliği, bana kendimi beğenme, üstün görme sebebi olmuştur. Kendini beğenmek ise, sâhibine yüzlerce belâ getirir."

Hünerler, ma'rifetler, zenginlik, dünya malı;
tâvus kuşunun kanadı gibi,
insanın canına düşmandır.

- "Nice hüner ve ma'rifet vardır ki, ham kişiyi öldürür. Helâk eder. Çünkü o kişi hırs ve tama' ile tuzaktaki yemi görür de, tuzağı görmez.

• Dilediğini yapmak ihtiyarına sâhip olmak, 'Sakının.' emrine uyup kendini zapt eden kişiye iyidir.

650 • Sende takvâ, yâni kötülükten çekinme, nefsini haramdan koruma gücü yoksa, mal, mülk ve yüksek mevki sâhibi olmak arzusunu içinden at. İrâdeni, yapma gücünü terk et gitsin.

• Benim de cilvelendiğim şey, dileğimi bana yaptıran o kanatlardır. Onun için hayatıma kastetmiş olan, başıma belâ kesilen o kanadı yoluyorum.

• Sabırlı kişi, kanadını yok sayar da, kanatları onu kötülöklere düşürmez.

• Sabrı bulunan kişiye kanadın, yâni mal ve mülkün ziyânı yoktur. Ona; 'Kanadını yolma, sana zararı yok ki.' de. Çünkü ona bir ok atılsa, yâni şeytan bir vesvese verse, sabır kalkanını ona karşı tutar.

• Fakat bu süslü kanatlar, benim düşmanımdır. Çünkü sabredemiyor, onlarla cilveleniyorum.

655 • Sabredebilseydim, kendimi koruyabilseydim, bu huylar bana kılavuz olsaydı, benim irâdemden, yapma gücümde büyüklüğüm artardı. "

Yol kesen dört kuştan uzun ömür isteyen karga,
İbrahim Halil(a.s.)'in kargayı öldürmesi,
bunun bir müritte bulunan kötü, helâk edici sıfatlardan
hangisinin giderilmesine işâret olduğu.

765 • Bu sözün sonu yoktur, bitip tükenmez. Ey Allah'ın Halil'i, sen kargayı ne diye öldürdün?

• Allah'ın emrini yerine getirmek için değil mi? Peki Allah'ın emrindeki hikmet ne idi? Onun sırlarını bir az açmak gerek.

• Kara karganın "gak, gak" diye ötmesi, onun dünyada çok uzun bir ömür istemesindedir.

• O da İblis gibi, büyük ve eşsiz Allah'tan kıyâmete kadar yaşamayı istemektedir.

• İblis: "Yâ Rabbi, bana kıyâmet gününe kadar ömür ve mühlet ver!" dedi. Keşke "Rabbimiz, tövbe ettik." deseydi.

770 • Tövbesiz ömür, can çekişmekten, ibârettir. İnsanı yaşayan ölü hâline sokan ölüm ise Allah'tan habersiz olmaktır.

• Allah ile olunca, Allah ile beraber yaşayınca ömür de hoştur, ölüm de. Fakat Allah'sız olan, Allah'ı bulamayan kişiye ise âb-ı hayat bile ateştir.

• Şeytanın, Allah'ın huzûrunda uzun ömür isteyip af dilememesi, lânetinin tesiri idi.

• Allah'tan başkasını istemek, istenen şeyin artması zannını verir ama, bu istek, hakîkate artmasını istediği şeyin tamamıyla eksilmesini dilemektedir.⁴

• Hele toplum içinde yaşadığı hâlde, insanı sevdiklerinden ayıran, onu yabancılığa daldıran ömür yok mu? Bu âdetâ arslanın huzûrunda tilkilik taslamaya benzer.

• Bana daha fazla ömür ver ki, daha çok geri gideyim, mühletimi artır 775 ki, daha ziyâde alçalayım.

• Şeytanın ve ona bağlı olanların uzun ömür istemeleri, Allah'ın lânetine hedef olmaları içindir. Çünkü onlar yaşadıkça günaha girerler. Ve Hakk'ın lânetine hedef olurlar. Kendi hakkında lânet arayan da kötü bir mahlûktur.

• Hoş ömür, Allah'a yakın olmak için can beslemektir. Uzun seneleri sayan karganın ömrü ise leş yemeye, fışkı yemeye yarar.

• Karga duâ eder de der ki: "Bana fazla ömür ver de, fazla pislik yiyeyim. Bana dâimâ onu ver ki, benim yaradılışım pek kötüdür."

• Eğer o kokmuş ağızlı karga, pislik yiyici olmasaydı, "Yâ Rabbi, beni kargalık tabiatından kurtar." diye yalvarırdı.

Yol kesen dört kuştan
şehvet horozu.

İbrahim(a.s.)'in horozu kesmesinin,
müridin batinındaki kötü ve helâk edici sıfatlardan
hangisinin giderilmesine işâret olduğunun beyanı.

• Horoz, şehvete pek düşkündür. O zehirli ve kötü şarapla sarhoştur. 940

⁴ Yûnus Emre hazretleri bir ilâhisinde Cenâb-ı Hakk'a şöyle niyâzda bulunmuştur:

"Cennet cennet dedikleri,
Bir kaç köşkle bir kaç huri,
İsteyene ver anları,
Bana, seni gerek seni."

- Eğer şehvet, soyu üretmek için lâzım olmasaydı, Hz. Âdem ondan utandığı için kendini hadım ededi.
  - Lânetlenmiş şeytan ilâhî dergâhtan kovulunca ve kendisine kıyâmete kadar, insanları azdırmak için mühlet verilince, Cenâb-ı Hakk'a dedi ki: "Ey herkesin rızkını veren Allah'ım, insanı avlamak, doğru yoldan sapıt-mak için senden büyük bir tuzak isterim."
  - Allah, ona altını, gümüşü ve at sürülerini gösterdi. "Bunlarla insanları avlayabilirsin." diye buyurdu.
  - Şeytan, "Çok güzel." dedi. Ama suratını da ekşitti. Sıkılmış turunç gibi dudaklarını sarkıttı.
- 945 • Sonra Cenâb-ı Hakk o aç gözlüye, o ahlâksıza, çok değerli altın mâ-denleri, görülmemiş inci, elmas yığınları armağan etti de...
- "Ey lânetlenmiş, şu tuzakları da al." diye buyurdu. Şeytan da; "Ey gü-zel yaratıcı!" dedi. Ben senden bunlardan daha fazlasını, daha başka şey-ler istiyorum."
  - Bunun üzerine şeytana yağlı, ballı şeyler, nefis yiyecekler, çeşitli mey-veler, değerli şaraplar, kat kat elbiseler, ipekli kumaşlar ihsan edildi.
  - Şeytan dedi ki: "Yâ Rabbi, insanoğlunu azdırmam, onların ellerini, kollarını bağlamam, onları kötü yollara sürüklemem, onların hürriyet-lerini ellerinden alıp köleleştirmem için, bu verdiklerinden daha fazlasını, daha tesirlisini istiyorum.
  - Sana gönüllerini vermiş, senin sevgin ile mest olmuş kişiler, o Hakk â-şıkları, bu verdikleriyle yoldan çıkmazlar, benim tuzağıma düşmezler, be-nim bu bağlarımı koparı çıkarlar.
- 950 • Bana öyle kuvvetli bağlar, öyle tuzaklar ver ki, o tuzakları kurarak, sa-na gönüllerini vermiş, gerçek sevdiklerin ile seni sever gibi görünenleri birbirinden ayırdedeyim.
- Ey tâç taht sâhibi büyük pâdişah, insanı baş aşağı düşürecek, adam ak-ıllı aldatacak, onu hayvanlaştıracak, başka bir tuzak istiyorum." dedi.
  - Cenâb-ı Hakk, insanın aklını başından alan şarabı, nağmeleri ile insanı baştan çıkararak ceng çalgısını onun önüne koydu. Şeytan gülmüsedı ve yarı memnun göründü.
  - Sonunda Allah, erkeklerin akıllarını, sabırlarını alan kadın güzelliğini şeytana gösterdi. Kadın güzelliğini görünce..
  - Parmaklarını şıkırdatarak oynamaya başladı. "Yâ Rabbi! Bana onu ver, onu. Onun yüzünden ben muradıma kavuştum." dedi.
  - Şeytan akli, fikri alan, kararsız hâle getiren mahmur gözleri görünce..

• Gönül alan gözlerini, o tertemiz yanaklarını, gönlü çörek otu gibi ya-kan yandıran yüzlerini..

- Yüzlerindeki benlerini, başlarını, akıka benzeyen dudaklarını seyredin- 960 ce, ince bir tül perde arkasından, Hakk'ın cemâli, güzelliği parladı sandı.
- Kadınlarda o cilve ve edâyı, Hakk'ın ince bir tül perdesi ardından te-cellisini andıran o güzelliği seyredince, şeytan duramadı, sıçradı, yerin-den kalktı, hemen oynamaya başladı.

İmânsız obur misâfir.

- Bir takım müşrikler akşam vakti mescide gelip, Peygamber efendimize 64 misâfir oldular.
  - Dediler ki: "Ey bütün dünyadaki insanları mânen misâfir eden pâdi-şah, biz buraya sana misâfir olarak geldik.
  - Yiyeceğimiz, içeceğimize yok. Sonra biz çok uzaklardan geldik. Bu-rada tanıyanlarımız da yok. Haydi keremini, ihsanını göster, nûrlar saç, yâni faziletinden, kereminden ihsan et. Biz garipleri sevindir, gönüller-i-mize neşe nûrları saç."
  - Peygamber Efendimiz sahâbelerine; "Ey dostlar!" diye buyurdu. "Bunları pay edin, evlerinize götürün, ikrâmlarda bulunun, çünkü siz, benimle bir huydasınız. Benim ahlâkımla dolusunuz."
- Ashabdan her biri bir misâfir seçti, götürdü. Aralarında eşi, benzeri ol- 74 mayan, iri yarı biri vardı.
- Onun pek iri bir bedeni vardı. Bu fil gibi cüsseli adamı kimse alıp evi-ne götürmedi. Kadehteki tortu gibi mescitte kalakaldı.
  - Kimsenin götürmediği o iri adamı Hz. Mustafa (s.a.v.) aldı, götürdü. Peygamberimizin sürüde yedi baş süt verir keçisi vardı.
  - Keçiler yemek vakti sağılmak için evde idi.
  - Kıtık babası gibi olan o iri misâfir, sofrada ekmeği de, yemeği de, o yedi keçinin sütünü de tamamıyla yedi ve içti.
  - Bütün ev halkı öfkelendi. Çünkü hepsi keçi sütü umuyorlardı.
- O obur adam karnını davul gibi şişirdi, onsekiz adamın yiyeceğini 80 yalnız başına yedi.
- Yatma zamanı gelince bir odaya girdi. Hizmet eden kızcağız kızgınlı-đından kapıyı üstüne kilitledi.

- Dışardan kapının zincirini taktı. Çünkü ona pek kızmış, pek dertlenmişti.
  - Misâfirin gece yarısı dışarı çıkması lâzım geldi. Sabaha kadar karnı ağrıdı.
  - Yatağından fırlayıp kalktı. Kapıya doğru koştu. Elini kapıya götürünce, onun kapalı ve zincirli olduğunu anladı.
- 85 • Kapıyı açmak için o obur hileci, çeşit çeşit hileler yaptı, uğraştı, durdu. Fakat kapıyı açamadı.
- Sıkışıkça sıkışta. Oda kendine dar gelmeye başladı. Şaşırıldı kaldı. Ne dermanı vardı, ne rahatı.
  - Çâre olmak, sıkıntısını unutmak üzere uyumak için kıvrıldı, uyudu. Rüyâsında kendini bir virânede, yıkık bir yerde gördü.
  - Hatırında yıkık bir ev vardı. Rüyâda da kendine orası göründü.
  - Kendisini, tenhâ bir yıkık yerde görünce, oracıkta abdestini bozuverdi.
- 90 • Uyanıp da yattığı yeri pislik içinde görünce, utancından deli gibi oldu.
- "Bu çeşit pislik toprakla bile örtülemez." diye içinden kendi kendine kızdı, köpürdü.
  - "Uykum, uyanıklığımdan beter, burada yiyor, orada pisliyorum." dedi.
  - "Bu gece bir geçse de, kapının açılmasını duysam." diye beklemeye başladı.
- 95 • Bu bekleyiş böyle pislik içinde görünmemek için, kapı açılınca ok yaydan fırlar gibi kaçmak içindi.
- Sabahleyin Hz. Mustafa (s.a.v.) geldi. Oda kapısını açtı. O yolunu kaybetmiş adama yol verdi.
  - Mustafa (s.a.v.) kapıyı açtı. Fakat o belâlara uğramış kişi görüp de utanmasını diye kendisini gizledi.
  - Peygamber Efendimizin gizlenmesi, mübârek yüzünü, sıretini ona göstermemesi, misâfirin dışarı çıkıp serbestçe gitmesi içindi.
- 101 • Misâfir kaçtı gitti. Fakat bir kendini bilmez, pislik bulaşmış yatağı aldı, utanmadan Peygamberimizin huzûruna getirdi.
- Sanki "Bak!" diyordu, "Misâfirin ma'rifetini gör." Âlemlere rahmet olan Peygamber efendimiz, gülümsedi.
  - "Bana o su kabını getir, hepsini kendi elimle yıkayayım." diye buyurdu.

- Hücrede bulunanların hepsi de yerlerinden fırladılar ve dediler ki: "Bizim 110 zîm tenimiz de canımız da sana kurban olsun."
  - "Sen bırak da pisliği biz yıkayalım. Bu iş el işidir. Gönül işi değildir.
  - Biz sana hizmet etmek için yaşıyoruz. Hizmeti sen yaparsan biz neyiz? Yâni biz ne işe yararız?"
  - Hz. Peygamber buyurdu ki: "Bana olan sevginizi biliyorum. Fakat bunu şimdi benim yıkamamda bir hikmet var."
- Hücredekiler, Peygamberin bu sözünü duyunca, bu işteki sır meydana 115 çıksın diye beklemeye başladılar.
- Peygamberimiz o pisliği canla, başla yıkamakta, Allah'ın emrine candan uymada idi. Bu işi gösteriş için yapmıyordu.
  - Çünkü mübâreğin gönlü, "Bunları sen yıka." diyordu. Bu işte kat kat hikmetler var.
  - O imânsız misâfirin kendisine armağan edilmiş küçük bir putu, bir muskası vardı. Boynuna takıyordu. Onun kaybolduğunu anlayınca kararı kalmadı.
  - Kendi kendine dedi ki: "Bu değerli armağanı haberim olmaksızın, yatığımı odada bırakmış olmalıyım."
- Yaptığı kötü işten utanıyordu ama, boynuna astığı muska puta olan 120 sı utancını giderdi.
- Putunu aramak için koştu geldi. Hz. Mustafa'nın odasında putunu gördü.
  - Gördü ama kendisinin pislediği yatağı, Allah'ın kudret eli olan Hz. Mustafa'nın bir hoşça, âdetâ zevk duyarak yıkadığını gördü.
  - Putu hatırandan çıktı. Kendine bir cezbe geldi. Yenini yakasını yırttı.
  - İki elini yüzüne, başına vuruyor, kafasını kapı ve duvara çarpıyordu.
- Öyle vuruyor ve çarpıyordu ki, yüzünden ve yarılmış kafasından kan- 125 lar akıyordu. Âlemlere rahmet olan sevgili Peygamber Efendimiz onun bu hâline acıdı.
- Kendinden geçmişti, nâralar atıyor ve başına toplanan halka; "Ey ahâli! Benden sakının, çekinin." diyordu.
  - Başına vuruyor; "Ey akılsız baş!" diyordu. Göğsüne vuruyor; "Ey nûrsuz göğüs!" diye bağırdı.
  - Secdeye kapanıyor; "Ey yeryüzünün küll'ü, şu aşağılık cüz' sende utanmaktadır." diyordu.

- "Ey yeryüzü, sen bir küll olduğun hâlde Allah'ın emrine uyuyor, ona boyun eğiyor, onun aşkı ile dönüp duruyorsun; ben senin üstünde yaşayan bir cüz' iken zulüm ediyorum, kötülükte bulunuyor, azıyorum.
- 130 ● Sen küll iken Allah'a karşı hor, hakîr oluyor, ondan titriyorsun. Ben cüz' iken ona, emirlerine karşı geliyorum. "
  - Her an yüzünü göğe kaldırıyor; "Ey cihânın kiblesi, sana bakacak yüzüm yok!" diye feryâd ediyordu.
  - Onun cezbe hâli, titremesi, çırpınması hadden aşınca, Hz. Mustafa (s.a.v.) o kâfiri kucakladı, bağrına bastı.
  - Onu okşayarak rahatlattı. Gözünü açtı. Ona Hakk'ı ve kendini tanıttı.
- 168 ● O Arap Hz. Peygamberin, o mânâ pâdişahının lütuflarından, alçak gönüllü oluşundan şaşırıldı kaldı.
  - Nerede ise deli olacaktı. Akli nerede ise uçacaktı. Hz. Mustafa'nın akıl eli tuttu, onu çekti, kendine getirdi.
- 170 ● Hz. Peygamber ona; "Bu tarafa gel." diye buyurdu. Adam ağır bir uykudan uyanır gibi, uyandı, o tarafa geldi.
  - Peygamber Efendimiz ona; "Bu tarafa yâni kendine gel, aklını başına al, bu tarafta senin için işler vardır. "
  - Yüzüne su serpti, adam söyleyecek hâle gelince; "Ey Allah'ın birliğinin şahidi bana kelime-i şehâdet öğret de..
  - Allah'ın birliğine imân ve senin peygamberliğini tasdik ettikten sonra çıkıp gideyim. Ben bu varlıktan usandım, artık imânın sonsuz sahrâsına varayım."
- 261 ● Mustafa (s.a.v.) o adama önce imâna gelmesini söyledi. O da kabul etti.
  - O mübârek şehâdet kelimesini, yâni "Lâilâhe illâllah Muhammedün Resûlullah" demesi, bağlanmış düğümleri çözdü.
  - İmâna geldi. Hz. Mustafa; "Bu gece de bizim misâfirimiz ol." diye buyurdu.
  - Müslüman olan o adam dedi ki: "Vallâhi nerede olursam olayım, nereye gidersem gideyim, ebede kadar senin misâfirinim.
- 265 ● Ben ölü idim, beni diriltin. Artık ben senin azâdlı kölenim. Senin kaptıcınım. Zâten dünya da, âhret de senin şefaât sofranın misâfirleridir."

- O gece Arap, Peygamberin misâfiri oldu. Bir keçiden sağılan sütün 277 ancak yarsını içti. Ağzını sildi. Sofradan çekildi.
- Peygamber Efendimiz; "Süt iç, yufka ekmeği ye." diye üstüne düştü ise de; "Vallâhi ben gerçekten de doydum." dedi.
- "Bunu ne ağız yapmak, ne utanmak sıkılmak, yâhut gösteriş yapmak için söylemiyorum. Ben dün gece doyduğumdan daha fazla doydum."
- "Bu kandil, bir damla zeytinyağı ile nasıl oldu da doldu?" diye bütün 280 ev halkı şaşı kaldı.
- "Bir ebâbil kuşunun gıdası, böyle bir filin karnını nasıl doyurdu?" diyorlardı.
- "Fil vücutlu adam, sivrisinek kadar yiyor." diye fısıldamaya başladılar.
- Kâfirlik hırsı, kâfirlik vehmi baş aşağı olunca ejderha, bir karnıca gıdası ile doydu, gitti.

Ağlamak da bir zevktir,
bu yüzden çok ağlayınız.

- Bulut ağlamayınca, yâni yağmur yağmayınca, yerdeki çimenler nasıl 134 güler? Çocuk ağlamayınca anasının sütü nasıl çoşar?
- Bir günlük çocuk bile, yolunu bilir, "Ağlayayım da şefkatli dadım yetişsin gelsin." der.
- Sen bilmiyor musun ki, dadıların dadısı olan "Kerim Allah" ağlamayınca, bedavaca sütünü az verir.
- Cenâb-ı Hakk; "Çok ağlayın." diye buyurmuştur. Bu söze kulak ver de, Allah'ın ihsanı ve kerem sütü aksın.⁵
- Buludun ağlayışı, güneşin harareti dünyanın, dünyadaki hayatın direğidir. Bunlar bükülmüş iki ip gibidir. Sen de bu iki ipe iyi sarıl.
- Güneşin yakışı, buludun ağlayışı olmasaydı; cisimle a'râz nasıl gelişirdi.
- Bu hararetle, bu ağlayış temel olmasaydı, bu dört mevsim nasıl olur da 140 ma'mûr bir hâle gelirdi?
- Güneşin sıcaklığı, dünya bulutlarının ağlayışı, dünyanın ağzını tatlılaştırıyor, dünyayı güldürüyorsa,

⁵ Bu beyitte Tevbe Süresi'nin şu meâldeki âyetine işâret var: "Onlar, işledikleri günahların karşılığı olarak, az gülsünler, çok ağlasınlar." Peygamber Efendimiz de bir hadîs-i şerifte şöyle buyurmuştur: "Benim bildiğimi eğer siz bilseydiniz, az güler çok ağlardınız."

- Öyle ise, sen de akıl güneşini yak, parlat; gözlerinden bulut gibi yaşlar saç.
- Küçük bir çocuk gibi, sana da bir ağlar göz gerekir. Şerefini ve mânevî zevkini yok eden ekmeği az ye.

Beden azığı ve şeytan.

- 144 • Beden gece gündüz, ekmekle gelişmekte, dallanıp yapraklanmaktadır. Ama can dalı da onun yüzünden yapraklarını dökmekte, güz mevsimine girip sararmaktadır.
- Beden azığı hemen can azığını keser, bunu azaltmak öbürünü çoğaltmak gerek.
  - "Allah'a borç verin." buyrulmuştur. Sen de bu beden azığından borç ver. Yâni yiyeceğini mümkün olduğu kadar azalt ki, karşılığında gönlünde hakikat çimenleri yetişsin.
  - Borç ver, şu beden lokmasını azalt da, sana hiç bir gözüün görmediği yüz belirsin, görünsün. Yâni fakirlere zekât ve sadaka ver, az ye demektir.
  - Beden kendisini fazlalıklardan, içindeki pislikten boşaltırsa, mânevî misklerle, kıymetli incilerle dolar.
  - Şu pislikten kurtulup da pâk olunca, beden "Hakk, sizi kirlere temizlemeyi diler." sırrından faydalanır.⁶
- 150 • Ama şeytan seni korkutur. "Sakın ha, sakın." der, "Bundan pişman olursun, hüzne düşersin.
- Bedeninden bu hevesleri, arzuları atar, giderirsen çok pişman olursun, çok gamlanırsın.
  - Şunu ye, bu sıcak bir ilâçtır. Sana çok yarar. Faydalanman, iyileşmen için de şunu iç...
  - Hem şu niyetle iç, bu beden rûhun bineğidir. Zayıf düşerse, onu taşıyamaz. Beden neye alışmış ise onu vermek doğru bir harekettir.⁷

⁶ Burada Ahzâb Sûresi'nin 33. âyetine işaret edilmektedir.

⁷ Şeytan bâzen insanı Hakk sûretinden görünerek yoldan çıkarır. Meselâ Hz. Peygamber; "Nefsin senin binitin, hayvanın gibidir. Ona tatlılıkla muâmele et."; yine bir hadîste; "Güçlü bir mümin, Allah'ın nazanında zayıf bir müminden daha hayırlı ve sevgilidir." hadîsleri ile, sen de ye, iç kuvvetli ol da, Allah'ın indinde değer kazan buyurmuş. Bu hadîs sağlıklı yaşamamızı emrediyor ama, şeytan başka türlü yorumlar. İyi bir düşünce, sağlıklı bir bedende bulunur. "İlim ikidir; beden ilmi, din ilmi."; önce beden sağlıklı olsun ki, din düşünöbilsin.

- Sakın açlığa alışma, sağlığın bozulur, beyninde, kalbinde yüzlerce illet meydana çıkar."
- O alçak şeytan, insanı bu çeşit korkutur. Halka yüzlerce efsûn okur. 155
- Şeytan senin hasta nefsini aldatmak için tedâvî husûsunda kendini Calinus gibi gösterir.⁸
- "Bunun sana faydası vardır, seni dertten, gamdan kurtarır." Hz. Âdem'e de bu gıdayı yedirmek için o melûn böyle söylemişti.
- Cennet çevrilmiştir. Nelerle çevrilmiştir? İnsanın istemediği hoşlanma- 164
dığı şeylerle, çünkü âhiret ekini onlarla gelişir, biter, çoğalır.⁹
- Şeytan hile ve zekâdan yüz türlü efsûn okur da, yoldan çıkarmak istediği kişi ejderhâ bile olsa onu kafese koyar.
- İnsan akarsu bile olsa, onu tutar, bağlar. Zamanın en akıllı adamı bile olsa, onu aldatır, sonra onun hâline güler.
- Aklını bir dostun aklı ile dost et de, "İşleri danışarak yaparlar." âyetini oku. Ona göre iş yap.¹⁰

Biz bu dünyaya rûh âleminde Rabbimize verdiğimiz sözü tutmak, şâhitliğimizi yerine getirmek için geldik.

- Bizler kazâ ve kader hâkiminin şu dehlizinde, yâni şu dünyada; "Ben 174
sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusunun cevabına; "Evet Rabbimizsiniz." cevabını verdiren bir ahitte bulunduğumuz, bu ezel dâvâsının görülmesi, gerçekleştirilmesi için bulunuyoruz.¹¹

⁸ Bergama'lı bir Yunan hekimî. Felsefe ve tıp ilminde çok ileri gittiği için Calinus'dan bahsedilir.

⁹ "Cennet tabiata hoş gelmeyen, cehennem de nefsanî duygularla çevrilmiştir." hadîsine işaret var.

¹⁰ Bu beyitte de, Şûrâ Sûresi'nin 36-39. âyetlerine işaret edilmektedir.

¹¹ A'râf Sûresi'nin 172. âyetinde bildirildiği gibi, Allah rûh âleminde bütün insanların rûhlarına, nefislerine karşı olanları şâhit tutarak; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu zaman, onlar da; "Evet, Rabbimizsin, şâhit olduk." demişlerdi. Kazâ ve kader hâkimî, Cenâb-ı Hakk'ı; dehliz ve koridor da dünyayı göstermektedir. Bu beyitte bu âyetin tefsiri var.

• Mâdemki ezelde biz "Evet" dedik. İşte ezelde verdiğimiz bu sözün, bu "Evet" deyişimizin, bu dünyada başımıza gelen musibetlerle imtihanını vermekte, bu dâvâ için şahitlik etmekteyiz. Yâni bizim bu dünyada yaptığımız işlerimiz, hareketlerimiz, sözlerimiz, dertlerimiz, kederlerimiz, sabırlarımız ezel dâvâsına getirdiğimiz şahitlerdir.¹²

• Neden ezel hâkiminin mahkeme koridorunda susup duruyoruz. Biz buraya şahitlik etmeye gelmedik mi? Neden Muhammedî emirlere uyarak, insan gibi yaşayarak, şahitliğimizi yerine getirmiyoruz?

• Ey şahit, ne zamana kadar mahkeme koridorunda bekleyip duracaksın? Vakti gelmişken şahitlik vazifeni yap. Bu iş bitsin, gitsin. Bu pis, bu sıkıcı koridorda hapis olup kalmak hoşuna mı gidiyor? Aksilik yapma, aklını başına al, şahitliğini bir an evvel yerine getir. Kurtul, çık git.

• Seni buraya şahitlikte bulunman, inat etmemen, inkâra düşmemen için çağrdılar.

• Hâlbuki sen, inadından şu daracık yerde, şu pis karanlık koridorda oturmuş, elini sadaka vermekten, yoksullara yardımdan esiriyor, dilini Allah'ı zikretmekten alıkoyuyor, dudaklarını yumuyorsun.

180 • Ey şahit, senden beklenen şahitliğini yapmadıkça bu koridordan nasıl kurtulursun? Yaşadığın zamanın kıymetini bil. İş başarma zamanı geçmeden iş yap, kurtul.

• Haydi bir an önce şahitlik vazifeni yap. Bu senin için kârdır. İnadı, inkârı bırak da kurtul ve koşarak git. İş uzatıp durma. Bu sıkıcı yerde eğlenme.

• İster yüzyılda, ister bir anda, mâdem sonunda şu emâneti vereceksin, hemen şimdi ver de kurtul.

Namaz da, oruç da
bütün görünen ibâdetler, iyilikler de
içte imân nûruna şahitlik ederler.

183 • Bu namaz da, oruç da, hac da, Allah yolunda savaş da hep insanın ezeldeki sözleşme inancının şahitleridir.

• Zekât vermek, dostlara armağanlar sunmak, hasetten vazgeçmek, içteki gizli şeye, ezel sırrına şahitlik etmektir.

¹² Yâni ezeldeki ikrârımıza, "Evet" deyişimize sâdik kaldığımızı, yâhut kalmadığımızı bu dünyadaki işlerimiz ispat edecektir. Sıdk ve ihlâs ile "Lâilaha illallâh Muhammedün Resûlullah" dersek, bunu namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, kudretimiz olduğu zaman hacca gitmek gibi amellerle te'yit edersek, o vakitki ikrârımıza sâdik kaldığımızı hükmedilecektir.

• Misâfir dâvet etmek, doyurmak, iyiliklerde, ihsanlarda bulunmak; "Ey 185 büyükler, biz de sizin gibi doğru dürüst müslümanız, biz de Allah'ımıza verdiğimiz sözde duruyoruz, biz de sizin gibi iç temizliğimizi belirtiyoruz." demektir.

• Hediyeler, armağanlar, bir şey sunuşlar kime veriliyor ve sunuluyorsa ona; "Ben de seninleyim, seni seviyorum." diye şahitlikten ibârettir.

• Bir kimse mal ile, yâhut başka türlü bir vâsıta ile hayra çalışırsa, o çalışma; "İçimde, gönlümde cömertlik ve iyilik severlik cevheri vardır." demektir.

• Benim içimde, takvâ ile cömertlikten ibâret bir cevherim vardır ki, bu zekât ve bu orucun ikisi de ona şahittir.

• O oruç der ki: "Allah'ım, bu kişi helâl lokmayı bile senin emrine uyarak yemedi. Susuzken su içmedi, bu kişi nasıl olur da harama el atar?"

• Verdiği zekât der ki: "O çok sevdiği kendi malından ayrıldı, yoksula 190 verdi. Bu adam, eline fırsat düşünce nasıl olur da hırsızlık yapar?"

• Fakat bu işleri, bu iyilikleri, gösteriş için, insanları aldatmak için yapıyorsa, o iki şahit, Hakk'ın ilâhî adâlet mahkemesine kabul edilmezler.

Avcının kuşlara yem saçması,
onun merhametinden değildir.

• Avcı kuşlara yem saçarsa, bu onun merhametinden, cömertliğinden 192 değildir. Onları avlamak içindir.

• Oruç ayında yemek bulamayan kedi de oruç tutar. Tutar ama, onun orucu gaflete dalmış bir kuşu avlamak içindir. Bu yüzden kedi kendini uyur gibi gösterir.¹³

• Böyle gösteriş sâhibi riyâkârlar, yüzlerce kişiyi gerçek müslümanlar hakkında kötü zanna düşürüp, cömert kişilerle, oruç tutanların adını da kötüye çıkarırlar.¹⁴

¹³ Bunun gibi bazı liyakatsız kişiler de, riyâ ve hile yolunda yürürler. Halkı avlamak, kendilerini değerli bir insan göstermek için bir köşeye çekilip halvette, i'tikâfta gösterirler.

¹⁴ Bundan dolayı ârifler arasında şöyle bir söz vardır: "Taşlayan bizdendir, taşlatan değildir." Yâni bizde görecekları şeriate, insanlığa aykırı hareketleri ayıplayanlar, bizi kusurlu bulanlar bizdendirler. Onları bizim kusurlarımızı görüp söyledikleri için severiz. Fakat uygunsuz hareketlerde bulunanlar, tenkit edilenler, ayıplananlar suç işledikleri için bizden değildir.

- 195 ● Ama Allah'ın lûtfu ve keremi sonsuzdur. Eğri işlerle uğraşanı da sonunda bütün pisliklerden artır, tertemiz eder.
- Hakk'ın rahmeti, o kötülüğü aşmış, ayın ondördüne vermediği nûru ona vermiştir.
  - Allah onun amelini, uğraşmasını, bir kötülüğe karıştırmadan yıkar, artır, rahmeti onu bu hatâlardan temizler.
  - Böylece de Allah'ın günahları örttüğü meydana çıkar. Başına geçirdiği mağfiret miğferi onun kirliliğini gizler, göstermez.¹⁵

Suyun bütün pislikleri temizlemesi,
Cenâb-ı Hakk'ın da suyu yıkaması,
kirlilikten arıtması.

- 199 ● Yeryüzündekilerin pisliklerini temizlemek için gökyüzünden yağmur yağdırır.
- Su bir yerde uzun müddet durgun bir hâlde kalırsa, pislenir, kokar. Öyle bir hâlde gelir ki, duygu ondan öğrenir, onu istemez.
  - Sonra Cenâb-ı Hakk, o kirlenmiş suya acır da, o suyu buharlaştırır, yağmur olarak denizlere yağdırır, böylece de lûtfu ve keremi ile suyu su ile yıkar, yine tertemiz su hâline sokar.
  - O su ertesi yıl, eteğini sürüyerek gelir. Birisi ona; "Ey su sen nerede idin?" diye soracak olursa, der ki: "Hoşluklar, temizlikler denizinde idim.
  - Ben burada, yeryüzünde kirlenmişim, pisdim, gökyüzüne çıktım, yine temizlenip geldim de, yağmur hâlinde toprağa yağdım."
  - Su kirlî insanlara seslenir de der ki: "Ey kirlîler, ey pisler, haydi bana gelin, çünkü ben Allah huyu ile huylandım. Yâni Cenâb-ı Hakk candan ihlâs ile tevbe eden kulunu nasıl günah ve pisliklerden temizlerse, ben de öyle maddî pislikleri temizlerim."

¹⁵ Günah işleyen kişi, günahının bağışlanması için el açıp yalvarırken farkına varmadan Cenâb-ı Hakk'a pek yakın olur. Günah dolayısıyla da olsa bu yakınlığı Cenâb-ı Hakk da istediği için. Cenâb-ı Peygamberimiz İbn Abbas'dan rivâyet edilen bir hadîste şöyle buyurur: "Eğer siz günah işlemeyeseydünüz, Allah başka bir kavim halke derdi. Onlar günaha girerlerdi, Allah'a yalvarırlardı, Allah da onları affederdi." Bu hadîsi de yanlış yorumlamamalı. Allah bizim günah işlememizi istemiyor. Ona candan gönülden yalvarmamızı, ona yakınlaşmamızı istiyor. Allah günah işleyen bir kulunun duâsını kabul eder de, günah işlemeyen bir kulunun duâsını kabul etmez mi?

- Ey kirlî kişi senin pisliğini, çirkinliğini kabul ederim. Seni reddetmem, ben şeytanı bile melek gibi tertemiz bir hâlde sokarım.
- Ben yeryüzünde kirlenince, tekrar oraya, bütün temizliklerin asıl kaynağı olan tarafa, göklere giderim.¹⁶
- Yeryüzünde kirlenmiş olan hırkamı soyunurum. Onu başımdan çıkarır atarım. Hakk bana yine temiz bir elbise ihsan eder.
- Onun işi budur. Benim işim de bu. Âlemlerin Rabbi âlemleri süsler, çirkinlikleri güzelleştirir, kirlilikleri lûtfu ile temizler."
- Bizim şu kirlenmemiz, pislenmemiz olmasaydı, suya bu işi, bu temizleme yetkisini, bu emri nasıl verebilirdi?¹⁷
- Suyun hâli ve temizlenecek kimse araması, altın keselerini çalmış birisi; "Züğürt var mı? Varsa nerede?" diye her tarafa koşup duran kişinin hâline benzer.
- Su yeni bitmiş, yerden baş kaldırmış çayır, çimene, ekine yağar. Yâhut da yıkanmamış bir yüzü yıkar, temizler.
- Yâhut elsiz, ayaksız gemiyi hamal gibi başının üstünde taşır, denizlerde yürütür.
- Suda yüzbinlerce ilaç gizlidir. Çünkü bütün ilaçlar onun feyzi ile yetişen bitkilerden elde edilir.
- Her incinin canı, her tanenin gönlü, bir eczâhane gibi ırmakta akar durur.

¹⁶ Su yeryüzünde kirlenince, Allah'ın lûtfu ile buharlaşıyor, gökyüzüne çıkıyor, orada arandıktan, tertemiz olduktan sonra yağmur hâlinde yeryüzüne geri dönüyor. Yeryüzünde kirlenen insan da, göklere yükselmek, orada temizlenmek istiyor. Muzdarip bir şâirin şu kıtası ne kadar münâhidir:

"Bu zehir buğulardan yüksel çok uzaklara,
Yukarı havalarda git temizle kendini,
Ve berrâk semâların o ilâhî nûrumu,
Bir âb-ı hayât gibi içiver kana kana."

¹⁷ Cenâb Şehâbeddîn merhûmun Mûnâcaatındaki şu kıta aynı konuyu terennüm etmektedir:

"Doludur af ile sebû-yi semâ,
Cürm ile pür lekeyse rû-yi zemîn,
Aç sebû-yi semâyâ bir mecrâ,
Beşeriyet bütün temizlensin."

Merhûm şâirin rûhundan af dileyerek bugünkü Türkçeye çevirirsek şöyle olur: Yeryüzü, suçlarla, günahlarla kirlenmişse de, gökyüzünün, yâni Hakk'ın destisi af ile doludur. Allah'ın gökyüzü destisini aç, o rahmet ve merhamet suyuna yol ver, yeryüzüne dök de insanlık temizlensin.

Kullanılmış, kirlenmiş suyun
Allah'tan yardım dilemesi.

- 215 ● Su yeryüzü yetimlerini besler, susuzluktan kuruyup kalmış olan susuzların ayaklarının bağlarını çözer, onları yürütür.
- Arılığı, duruluğu kalmayınca, kirlenip bulanınca, su da bizim gibi yeryüzünde kirlendiği için huzursuz olur, şaşırıp kalır.
  - İçten içe feryâda başlar. "Yâ Rabbi!" der. "Sen bana ne verdinse, onların hepsini dağıttım, hepsini verdim; şimdi ben yok yoksul kaldım.
  - Sermâyemi, elimde bulunan her şeyi temize de döktüm, pise de. Ey sermâye veren pâdişah, bana daha da fazlasını ihsân et."
  - Bu feryâdlar, bu yalvarışlar üzerine Cenâb-ı Hakk buluta der ki: "Onu hırpalamadan hoş bir yere götür." Güneşe de; "Çabuk onu hararetinle göklere doğru çek götür." diye fermân buyurur.
- 220 ● Onu çeşit çeşit yollara sürer. Onu göklerde temizledikten sonra bazen yağmur, bazen kar, bazen de dolu hâlinde yeryüzüne yağdırır. Sonunda onu kıyısı olmayan, sınırsız olan denize ulaştırır.¹⁸
- Burada bahsedilen sudan maksat velilerin rûhudur. Onlar sizin mânevî bulanıklıklarınızı yıkar, temizler.
  - Yine o rûh, dünya ehlini, yâni yeryüzündekileri yıkamakla bulanır ve kirlenirse, tekrar arş-ı a'lâya, ona paklık veren Allah'a geri döner.¹⁹
  - Yine o taraftan eteğini sürükleyerek gelir. Uçsuz bucaksız denizin temizliklerini anlatır, yeryüzündekilere ders verir.
  - Peygamber efendimizin halkla karışıp da mübârek rûhuna ağırlık basınca; "Ey Bilâl, sesinle bize bir huzûr ver." diye buyurduğu gibi, su da bulanınca yine o yolculuğu arar.²⁰

¹⁸ Hareketsiz kaldığı için bozulmuş, kirlenmiş sular Cenâb-ı Hakk bol yağmur suları ile seller hâlinde harekete geçirir. Onları asılları olan denize ulaştırır. Sonra güneş buharlaştırır, onları göklere yükseltir. Göklere çeker. Tozdan, topraktan, kirlilerden temizlenmiş buhar hâline gelmiş su, yine yağmur hâlinde yeryüzüne düşer. Bu semboler, Cenâb-ı Hakk'ın salâha kavuşturmak istediği günahkâr kullarına karşı gösterdiği merhameti ve sevgiyi ifâde etmektedir.

¹⁹ Peygamber Efendimize insanları küfürden, riyâdan, kötülöklere temizleme hassası verilmiş olduğu gibi, onun vârisleri olan velilere de bu hassa verilmiştir. Veliler halkı temiz hâle getirmek için onlarla temasa mecbur olduklarından, kendilerinde de beşeriyet vasıfları galebe eder. Onlar da Cenâb-ı Hakk'a yönelirler, tasfiye niyâz ederler.

²⁰ Peygamber Efendimiz mânevî hâl galebe edip de vaaz ve tebliğ yapamaz bir hâle gelince, Âyşe vâlidemiz; "Ey Hümeysra, bana lakırdı söyle." diye buyururdu. Onun ko-

- "Ey sesi hoş, nağmesi hoş Bilâl, ezan okunacak yere çık da, bir ezan o- 225 ku." diye buyurur.
- "Rûh sefere çıktı, beden ise ayaktadır. Namaz bitince, rûh seferden dönmüş olur. Onun için sağına soluna selâm verir."²¹
- Sözde verdiğim şu örnek, konuyu anlatmak için bir vâsıta. Halkın anlaması için de vâsıta şarttır.
- Suyun pislikleri temizlemesi, bitkilere feyiz vermesi, onun gönlünün 235 Hakk lûtfu ile dopdolu olduğuna şahittir.

Dışarda görünen işin, söylenen sözün
gönülde olana, içteki nûra şehâdet etmesi.

- Bir insanın yaptığı işi ve sözü onun gönlünün şahididir. Sen bu ikisine 236 bak, o kişinin içi nasıldır? Onlardan anla.
- Ey hekim, mâdemki senin sırrın, yâni görüşün ve hastalığı teşhis edişin, içe kadar gidemiyor, o hâlde sen hastanın çıkardığı idrâra bak da hastalığın ne olduğunu anla..
- İş ve söz hastanın idrarı gibidir. Bedeni iyileştirmeye çalışan hekime bu bir delil olur.
- Rûh hekimi olan kâmil insan ise, bir kimsenin rûhuna girer ve rûh yolu ile onun imânına kadar varır.
- Onun ise söze bakmaya ihtiyacı yoktur. Onlardan sakının, onlar gö- 240 nüllerin casuslarıdır.²²
- Bu işi ve sözü, dere gibi daha denize ulaşmamış kişilerde ara.

nuşması ile beşeriyet hâline geri dönerdi. Beşeriyet hâli galebe edince, bu defa Hz. Bilâl'e; "Ey Bilâl, bizi rûhlandır, bizi rahatlaştır." emrini verirdi. Onun güzel sesini dinlerken mânâ âlemine yükseldi.

²¹ Sular temizlenmek için buhar hâlinde göklere yükseldikleri gibi, bir mümin de mânen temizlenmek için namaza durur. O da su gibi göklere yükselmek ister. Bu yüzden ki aziz Peygamber Efendimiz; "Namaz müminin mirâcıdır." diye buyurmuştur. Şu hâlde müminin namaza durması, onun ötelere, mânâ âlemine sefere çıkması ve Hakk'ın huzûruna varması sayılır. Namazı bitirmesi göklere doğru yaptığı seferden dönmeye sayılır. Seferden dönen bir kimse, âilesine dostlarına selâm verdiği gibi, namazı kılan mümin de namazı bitirince iki tarafına selâm verir.

²² Bu beyitte Hz. Mevlâna şu meâlideki hadîse işâret etmektedir: "Veliler gönül câsuslarıdır. Gönlünüze girerler. Sırlarınıza âşinâ olurlar. Onlarla oturduğunuz zaman içinizi temizleyerek ihlâs ile oturunuz."

Ârif bir kişinin gönlündeki ilâhî nûr
bir iş yapmadan, bir söz söylemeden,
kendini halka gösterir, belli eder.

- 242 • Bir ârifin haddi aşan nûru ile kırlar, çöller dolmuştur.
- Onun mânevî güzelliği, şahitlere, sözlere, cömertliğe aldırış bile etmez.
  - O ilâhî incinin nûru dışa vurunca, şu birbirine eklenen, şu birisi öbürünü belirten şahitleri artık aramaz.
- 245 • Artık, sen öyle bir âriften iş ve söz şahidi arama, iki cihân da gül gibi onun yüzünden açılmıştır.
- Bu şahitlik nedir? Gizli bir hakikati meydana çıkarmaktır. İster sözle olsun, ister işle, ister bunlardan başka bir şey ile...
  - Çünkü maksat, cevherin sırrını meydana çıkarmaktır. O vasıf bâkîdir. Bu a'râz ise geçicidir.²³
  - Mihenk taşına sürülen altının taşta bıraktığı iz, kalmaz. Fakat şüphe yok ki altın, adı iyi olarak kalır.
  - Bu namaz, bu nefisle savaş, bu oruç da kalmaz geçer, gider. Fakat onları hulûs ile yerine getirenin rûhu, namazcı, oruççu, gibi iyi adlarla, vasıflarla kalır.
- 250 • Rûh böyle işler gösterdi, böyle sözler söyledi. İlâhî emir mihengine kendini sürttü.
- Benim inancım doğrudur, sözüm ve yaptığım iş inancımın şahididirler. Fakat şahitler yalan mı, doğru mu söylüyorlar? Yâni ibâdetim gerçek bir ibâdet midir, gösteriş midir? Sözlerim doğru mudur, değil midir?.. Bu yüzden bunlar şüpheli şahitlerdir.
  - Bilmiş ol ki şahitlerin tertemiz olmaları gerektir. Senin dâvân, şahitlerin gerçek şahit olduklarını ispata bağlı.
  - Söz şahidinin sözünün gerçek olması, iş şahidinin ahdinde durması gerek.
  - Çünkü söz şahidi eğri söz söylerse, iş şahidi eğri yolda yürürse kabul edilmez.
- 255 • Sözde de, işte de bir aykırılık olmamalı ki, bu şahitlerin şahitliği kabul edilsin.

²³ Eski tasavvuf erbâbı arasında "cevher" ve "a'râz" diye iki deyim vardır. Meselâ gül cevherse, onun kokusu, rengi a'râzdır. Beyitte geçen cevherden maksat rûhtur.

- Ey insanlar, sizin çalışmanız, ayrı ayrı, aykırılıklar içindedir. Gündüz dikiyorsunuz, gece sökiyorsunuz.
- Sözleri birbirine uymayan şahitleri kim kabul eder? Meğer ki Allah, lütfu ile merhameti ile bir yumuşaklık gösterebilir, kabulüne hükmedebilir.
- Şahidin gerçek şahit olduğu anlaşılınca, onun sözü kabul edilir. Gerçekliği anlaşılmazsa yerinde sayar, durur.
- Ey inatçı, sen ayak diredikçe, onlar da ayak direrler. Ey riyâkâr, sen 260 onların yok olmalarını bekleye dur, onlar da senin helâkini bekliyorlar.²⁴

Peygamberin irfân sofrasından
başka bir sofraya gidenin,
boğazını kemik yırtar ve deler.

- Bu seçilmiş irfân sofrasından başka bir sofraya seçen kişinin boğazını 266 kemik yırtar ve deler.
- Kim Peygamberin sofrasından başka bir sofraya giderse, bil ki şeytan onunla bir kâsedden yemek yer.
- Kim onun komşuluğundan kaçarsa, şüphe yok ki, şeytan ona komşu olur.
- Kim onsuz uzak bir yola giderse, şeytan onun yol arkadaşı olur.
- O kimse asil kanlı bir ata da binmiş olsa, ay'a haset eder. Çünkü şey- 270 tan onun terkisindedir.
- Onun nazlı, nâzenin kartsı ondan gebe kalsa da bir çocuk doğursa, o çocuk şeytan soyuna karışır, soyda ona ortak olur.
- Ey şefkatli dost, *Kur'ân*'da Cenâb-ı Hakk şeytana onların hem mallarına, hem evlatlarına ortak ol, diye buyurmuştur.²⁵

²⁴ Bu beyitte Secde Sûresi'nin 28-30. âyetlerine işaret vardır.

²⁵ İsrâ Sûresi'nin şu meâldeki 61-65. âyetlerinde deniliyor ki: "Şunu da hatırla ki, biz meleklerle; 'Âdem'e secde edin.' demiştik. Onlar da secde etmişlerdi de, İblis secde etmemiş; 'Ben balçuktan yaratıldım kişiye secde eder miyim?' demişti. Yine dedi ki: 'Benden şerefli kaldığın bu Âdem de kim oluyormuş? Bana haber ver. Eğer bana kırâmete kadar zaman verersen, andolsun onun zürriyetini birazı müstesnâ olmak üzere muhakkak kendime hederderim.' Cenâb-ı Hakk da ona; 'Defol git.' dedi. 'Artık onlardan kim sana uyarsa, şüphesiz ki cehennem hepinizin cezasıdır, tastamam bir ceza. Onların içinden, göcünün yettiğini sesinle yerinden oynat. Onlara karşı atlılarla, piyâdelerle savaş aç, yaygara çıkar. Onların mallarına, evlatlarına ortak ol. Onlara dâvetlerde bulun. Şeytan onlara aldatıştan başka ne vaadeder? O benim gerçek kullarım yok mu? Senin onlar üzerinde hiç bir hâkimiyetin yoktur. Onlara vekil olarak Rabbin yeter.'"

"Şeytanım benim elimde müslüman oldu."
hadisine göre, rûhun gıdası olan nûr,
rûha eş ve dost olmak için,
velilerin bedenlerine gıda olur.

- 287 ● Ey imânın lâfını yeter bulan! Yâni dili ile "Lâilâhe illallâh Muhammedün Resûlullah" diyen kişi. İmân aslında büyük bir nimettir; büyük mânevî bir gıdadır.
- Ey oğul, imân lokması can gıdasıdır, göz gıdasıdır. Ama bedeninin de o gıdadan nasîbi, payı vardır.
  - Beden şeytanı o gıdayı yemesiydi, Resûlullah Efendimiz; "Benim şeytanım müslüman oldu." diye buyurmazdı.
- 290 ● Şeytan ölüyü diriltten o imân lokmasından yemeseydi, o şarabı içmeseydi, nasıl olur da müslüman olurdu?
- Şeytan, yâni beden körcesine, sağırcasına dünya âşığıdır. Bir aşkı diğer bir aşk keser, unutturur.²⁶
  - Beden tam inanç yurdunun gizli evinde, sevgi şarabı tadarsa, ilâhî aşk, yavaş yavaş onun gönlüne yerleşir.
  - Ey karnını doyurmaya harîs olan beden! Yavaş yavaş aşağılık duygularını terk et de, mânen yüksel, bunun yolu da, gıdanın değiştirilmesi, yâni nefisten ziyâde, bedeninin isteklerinden daha çok rûhun gıda almasıdır.
  - Ey gönül hastası, ilâca sarıl. Yapılacak tedâvinin özü, mîzâcî değiştirmekten ibârettir.
- 295 ● Ey yemeye, içmeye rehin olup hapse düşen. Eğer çocuk gibi süttten kesilmeye dayanırsan, yakında kurtulursun.
- Gerçekten de açlıkta bir çok mânevî yemekler vardır. Ey açlıktan tiksinen, o yemekleri araştı, bulmaya çalış.
  - Nûr ile gıdalan da, göz gibi ol. Ey insanların hayırlısı, meleklerle uy.
  - Melekler gibi, Allah'ı tesbîh ve yüceltmeyi kendine gıda edin de, onlar gibi zahmetten, eziyetten kurtul.²⁷
  - Allah dünyaya, bütün canlıların yararlandığı ne de hoş bir sofraya yapmıştır. Ama bu sofraya aşağılık kişilerin gözlerinden gizlidir.

²⁶ Bir güzelin aşkıdan kurtulabilmek için başka bir güzel sevmek gerekir. Bunun gibi dünyaya olan sevgiden, bağılıktan, nefis ü hevâyâ tâbî olmaktan kurtulabilmek için gönlünde Allah'ın aşkı ve zevki bulunmalıdır.

²⁷ Meleklerin gıdası Allah'ı tesbîh etmektir. Yemek, içmek ve yediklerini def etmek ezâsından kurtulmuşlardır. Onlar mânevî varlıklardır.

Beden ehlinin, can gıdasını inkâr etmeleri
ve aşağılık yiyeceklerin,
âdî yemeklerin üstüne titremeleri.

- Dünya, türlü türlü nimetlerle dolu bir bağıdır. Fâre ile yılan ve bunlar 301 gibi olanların, bunların tabiatında bulunanların kısmeti yine topraktır. Yâni bunlar mânevî sofradan nasiplerini alamazlar.
- İster kış olsun, ister yaz; onların yiyecekleri topraktan gelen gıdalardır. Fakat sen ey insan, kâinatın emîrisin. En üstün bir varlıksın. Öyle olduğu hâlde neden yılan gibi topraktan gelen gıdaları yiyorsun da, rûhânî gıda olan gök sofrası aramıyorsun?
- Tahtanın içindeki küçük kurt, tahtayı yer de; "Kimin böyle lezzetli helvası var?" diye mırıldanır.
- Pislik böceği de, pislikler içinde iken, dünyada ondan başka gıda aramaz.

Münâcaat; yalvarış, yakarış.

- Ey eşi ve benzeri olmayan Allah, mâdemki âyet ve hadîs gibi güzel ve 305 hikmet dolu sözlerle kulağımıza küpe taktın. Bu sözleri bol bol saç.
- Kulağımızı tut da aşk ve muhabbetinin arı duru şarabıyla mest olan ermişlerin bulunduğu meclise çek, götür.
- Mâdemki bize dinin hakikatinden bir koku duyurdun, tamamıyla neşelendirmeden önce şarap küpünün ağzını kapama.
- Ey kendisinden fazl ve kerem istenilen Allah, erkek de, kadın da mânevî gıdalarını senin lütfunla bulurlar.
- Ey duâları daha edilmeden önce duyan, muratları istenmeden veren Allah! Gönüle her an yüzlerce pencere açarsın...
- İnsanın yüzüne, yazıdan bir kaç harf nakş ettin. Taş gibi katı olan gö- 310 nülleri, o harflerin tesiri ile mum gibi yumuşadı.
- Akıl ve şuur fitnessi olmak üzere insan yüzüne tersine "nun" gibi bir kaç, "sad" gibi bir göz, "cim" gibi bir kulak verdin.²⁸

²⁸ Güzellerin kaşlarını tersine dönmüş "nun" (ن) harfine, gözlerini "sad" (ص) harfine, kulaklarını da "cim" (ج) harfine benzetmiş, böylece sanki Cenâb-ı Hakk onların yüzlerine bu harfleri yazmış da, gönüller bu harflerin tesiri ile mum gibi yumuşuyor. O güzelliklere hayran oluyor. Nicholson şerhine şu iki beyti koymuş:

- İlâhî akıl, o harfler yüzünden, ince eleyip, sık dokumaya koyuldu. Ey yazısı güzel edîb, bunları boz!²⁹
- Allah'ım sen her an yaratmaktasın, her an yokluğa, her zevke, her düşünceye göre bir güzel hayâl resmi yapmadasın, yâni herkes bir sûretin âşikidir. Çünkü meyledilen şeyler, Allah tarafından süslenmiştir. Güzel yaratılmıştır.
- Hayâl levhine görülmemiş gözler, yanaklar, yüzler, tenler çizmedesin.

- 315 • Ben yokluğa âşıkım, vara bakıp sarhoş olmam. Çünkü yokluk sevgilisi daha vefâhdır.³⁰
- Akla o yazıyı, o okuttu. O resimleri o öğretti. Böylece de o tedbirlerin, dürülüp devşirilmesini istedi.

Levh-i Mahfûz ve herkesin günlük nasîbi ne kadarsa
o Levh'ten o kadarına akıl erdirmesi,
Cebrâil(a.s.)'in her gün o Levh'ten
bir şey anlamasına benzer.

- 317 • Cebrâil her sabah Levh-i Mahfûz'dan feyz aldığı gibi akıl da, her sabah Levh-i Mahfûz'dan ders alır.
- Yokluğa elsiz, parmaksız yazılmış yazıları gör. Öyle yazılar ki, kara sevdalılar bile o kara yazıları görünce şaşırır kalır.

هر آن چیزی که در عالم عیالست
چو عکس ز آفتاب آن جهانست
جهان چون زلف و خال و خال و ابروست
که هر چیزی بجای خوش نیگوست

"Şu dünyada gördüğümüz her şey (her güzellik) rûh âleminin güneşinin aksi, parıltılandır. Yâni her şeyde Hakk'ın güzelliğinin kırıntıları var. Âdetâ bu cihân o ezeli sevgilinin, saç, yanağı, beni, kaş gibidir. Her şey kendi yerinde iyidir, güzeldir."

²⁹ Bir Arap şîri şu mânâyı gelen şîirinde demiştir ki: "Allah'ım sen şu dünyadaki güzel-leri, bizim için bir fitne, bir ızdırap kaynağı olarak yaratmış, sonra da: 'Kullarım haberiniz olsun, onlardan şakının!' demişsin. Allah'ım senin sıfatlarından biri 'cemil' (=güzel)dir. Sen güzel olduğun gibi, güzeli sevdiğini de sevdiğin Resûlün haber veriyor. O hâlde kulların nasıl âşik olmazlar?"

³⁰ Allah bir şeyin meydana gelmesini isteyince, yokluğa; "Kün" (=ol) deyince o şey derhâl var olur. Hakk'ın emrine itaat etmekte "yokluk" ondan meydana gelen şeylerin hepsinden de vefâhdır.

- Herkes bir hayâle kapılmış, o hayâlin maskarası olmuş, yine o hayâl sevki ile ve defîne bulmak için köşeyi, bucağı kazma ile delmeye kalkışmış.

- Birisi bir hayâle dalmış, tanınmış bir kişi iken, tutmuş dağdaki mâden- 320 lere yönelmiş, onları işlemeye kalkışmıştır.
- Öbürü bir inci avlama hayâli ile denize dalar. Kumlara yapışık istiridyeleri bıçakla yarıp içinde bulduklarını boynunda asılı torbaya doldurmak için bir çok sıkıntılara katlanır.
- Bir başkası papaz olmak için kiliseye, manastıra kapanır. Bir başkası ise hırsıyla çiftçilik tarafına gider.
- Levh-i Mahfûz'da mukadder olan hükümlerden birinin hayâli ile bir yol kesen kişi bakarsınız şakîlikten kurtulur. Yine o hayâlin sevki ile bir hastanın yarasına merhem olur.³¹
- Birisi peri çağırmaya koyulmuş, gönlünü, aklını kaybetmiş, öbürü ise yıldızlardan ahkâm çıkaracağını diye yıldız ilmi ile uğraşır.

- Bu gidişler, içteki renk renk hayâller yüzünden, dış yüzde de çeşit çe- 325 şit, birbirine aykırı görünür.
- Bu ona bakıp; "Ne yapıyorum, ne iş işliyorum?" diye hayrette. Bir şaraptan her tadan, öbürünün yaptığını boş bulmada.
- Bu hayâller, birbirine aykırı olmasaydı, dış yüzde bu görünen gidişler, nasıl olurdu da, birbirine aykırı görünürdü?
- Can kıblesini gizlemişlerdir de, o yüzden herkes yüzünü bir başka tarafta çevirmiştir.

Birbirine aykırı gidişler ve çeşitli didinîşler,
karanlıkta kıblenin ne tarafta olduğunu arayanların hâline
ve denizin dibinde inci arayan dalgıçların
durumuna benzer.

- Halkın hâli namaz kılmak için karanlıkta kıbleyi arayan ve kestirdikleri bir yöne doğru namaza duranların hâline benzer.

³¹ Tanınmış büyük velîlerden Fudayl ibn İyaz hazretleri, ilk zamanlarda şakîlik edermiş. Bir kadına da gönül vermişti. Bir gece onu görmek için doluşırken, bir müslümanın okuduğu Sûre-i Hadîd'in şu meâlideki 16. âyetini ("İman edenlerin, Allah'ı ve Hakk'tan ineni zikir için kalplerinin saygı ile yumuşaması zamanı gelmedi mi?") duyunca pek üzülmüş sonra tevbe ederek velîler arasına girmiştir.

- 330 ● Ama sabah vakti, kıble yüz gösterince, belli olunca, kim yolunu şaşırmıştır, meydana çıkar.
- Yâhut dalgıçlar gibi hepsi denize dalar. Her dalgıç acele, eline ne geçerse onu toplar.
  - Cevher ve kıymetli inci ümidi ile şunu bunu torbasına doldurur.
  - Uçsuz bucakız denizin dibinden çıktılar mı, bahâ biçilmez inciye kim sâhip olmuştur, meydana çıkar.
  - Birinin küçücük bir inci, öbürünün ise çakıl taşı ve boncuk çıkardığı belli olur.
- 335 ● İşte onları uyandıracak, kahredici ve kötülükleri açığa vurucu imtihan, yâni mahşer de böyle gelir, çatar.³²

Pervâne ve mum.

- 336 ● Böylece her toplum, dünyada pervâneler gibi bir mumun etrafında kanat çırpıp, dönüp durur.
- Herkes kendini bir ateşe atar. Kendi mumunun etrafında döner durur.
  - Alevinden ağacın daha da yeşerdiği tâli 'li, bahtı yaver Mûsâ'nın ateşini umar durur.
  - Herkes o ateşin lûtfunu, faziletini duymuştur da, hepsi de her kıvılcımı o ateş sanır.³³
- 340 ● Ebediyet sabahının nûru doğup da her tarafı aydınlatınca, yâni kıyamet kopunca, her biri etrafında döndüğü nûrun ne biçim bir mum olduğunu görecektir.

³² Karanlıkta kıble diye bir tarafa yönelenlerin, ortalık aydınlanınca namaza durdukları yönün kıble olmadığını, inci avcılarının torbalarına doldurdıkları şeylerin bazen çakıl taşı çıktığı gibi, dünyadaki yaptıkları işleri, amelleri beğenenler yaptıkları işlerin hiç de beğenilecek iş olmadıklarını mahşerde göreceklerdir. Zümer Sûresi'nin 55-56. âyetlerine işaret var.

³³ Hz. Mûsâ bir Kıptî'yi öldürmüş, onun için Mısır'dan Medyen'e kaçıyordu. Orada on sene Şuayb(a.s.)'a çobanlık etmiş, dâmâdı olmuş, yıllar geçtikten sonra sıla için Mısır'a gitmek istemiş, yolda Sînâ Vâdisi'ne gelince hava soğumuş, çalı çırpı toplamak ve ısınmak için çâre aradığı sırada uzakta bir ateş görmüş. Tâhâ Sûresi'nin 15. âyetinde beyan buyrulduğu üzere, ateşe doğru giderek oradan kor almak, yâhut bir yol gösterici bulmak istiyordu. Hâlbuki gördüğü ateş değildi. İlâhî tecellî ona o andaki muradı gereği, ateş şeklinde göründü. Mûsâ peygamberlikle şereflendi. Mısır halkını dâvete memur oldu. Şirâzlı Hâfız bir beytinde der ki: "Eymen Vâdisi'ndeki ateşi arzu eden yalnız ben değilim, Mûsâ bile oraya kor parçası almak için gelmişti."

- Fakat kim o zafer mumunda kanadını yakmış ise o mum o kişiye seksen tane hoş kanat verir.
- Nice pervâneler, gözlerini yumarak kötü bir muma atılmışlar, kanatlarını yakarak onun dibine düşmüşler.
- Kanatlarının yanmasından pişmanlığa düşer, yanıp yakılarak, çırpınır ve gözlerini bağlamış olan hava ve hevesin yüzünden ah eder durur.
- Mum ise; "Ben zaten yanmışım." der, "Seni yanmaktan, cefâ ve elemelere düşmekten nasıl kurtarabilirim?"
- Mum ağlaya ağlaya der ki: "Ben kendim yanmış yakılmış iken, artık başkalarını nasıl aydınlatabilirim?"

"Yazıklar olsun o kullara ki" âyetinin tefsiri.

- O; "Hâline baktım da gururlandım, hâlini geç gördüm." der. 346
- Mum yanmış, bitip sönmüş, şarap tükenmiş, gönüller alan sevgili ise bizim eğri görüşümüzden, çirkin bakışımızdan utanç dalgaları arasında kalmış.³⁴
- Faydalar, zararların tâ kendisi olmuş, sen de o vakit dünyadaki gaflet körlüğünden Allah'a şikâyet edersin.
- Ama kendilerine inanılan, inanç sâhibi olan, kulluk eden, Allah'a güvenen kardeşlerin rûhları ne güzeldir.
- Herkes bir tarafa yüz tutmuş, yönelmişken, o azîz varlıklar, taraf ve yönden münezzehe olan Allah'a yönelmişlerdir.
- Her güvercin bir tarafa doğru uçar. O azîz rûhlar ise, yönsüzlük yönüne, yâni mekânsız ve cihetsiz olan, Allah'a doğru uçarlar.
- Biz ne hava kuşuyuz, ne de ev kuşu. Bizim yiyeceğimiz madde dane değildir.³⁵
- Onun için bizim dikili elbisemiz, yâni rûhumuzu elbise gibi kaplamış olan gölge varlığımız yırtılmış, rûhumuz serbest kaldığı için rızkımız bol bol gelmededir.

³⁴ Ziyâ Paşa'nın Terki-i Bendi'nde bulunan şu beyti hatırlamadan geçemedim:

"Cânân gide, rindân dağla, mey ola rızân.
Böyle gecenin hayır umulur mu seherinde."

³⁵ Gerçek müslüman, mümin ve ibâdetli olan azîz rûhlar, öyle mânevî güvercinlerdir ki, bildiğimiz güvercinler gibi, dane ile değil, Allah'ın nûru ile beslenirler.

Gerçek sûfi

- 354 ● Sûfî'nin biri iç sıkıntısından cübbesini, elbisesini yırttı. Yırttıktan sonra da ferahladı.
- 362 ● Oğlum, rûhen ferahlamak, huzûra kavuşmak istiyorsan, o sûfinin cübbesini yırttığı gibi, sen de şu gölge varlığını yırt ki tortudan kurtulasın ve gönlünde sâfiyet meydana gelsin.
- Sûfî, bulanıklıktan kurtulmayı, saf olmayı, tortusuz olmayı, her bakımdan temiz olmayı isteyen kişidir. Yoksa sûfilik sof, aba, yamalı cübbe giymek ve ağır ağır yürümek değildir.
  - Bu alçaklara göre sûfilik, sof, kaba elbise giymekten ve oğlancılıktan ibârettir, vesselâm.
- 365 ● Temiz olmanın, iyi bir insan olmanın, bu kubbede iyi bir nâm bırakmanın hayâlî ile reнге bürünmek de iyidir, ama..
- O hayâl ile onun aslına gitmek, asıl'a ulaşmak gerekir. Yoksa hayâle tapanlar gibi renkte ve şekilde kalırsın.
  - Hayâl, güzellik otağının çevresine gitmene engel olan gayret çavuşudur.
  - O her arabanın yolunu "Yol yok!" diye keser. Karşına çıkan her hayâl sana "Dur!" der.
  - Ancak kulağı keskin, aklı fikri yetkin kişiyi durduramaz. Çünkü o, Allah ordularının yardımına, yâni velîlerin nazarına ve himmetine sığınmış ve bu sâyede coşup köpürmüştür.
- 370 ● Böyle kişi, hayâllerden ürkmez, çavuşa pâdişahın okunu gösterir, yol alır gider.
- Allah'ım; bu başı dönmüş gönüle bir çâre bul, bir yol göster. Bu yay gibi iki büküm olmuş ihtiyar kullarına birer himmet oku bağışla.

İlâhî güzellik

- Allah'ım, âriflerin, velîlerin Mansûr gibi yüce kişilerin içtikleri o gizli kadehten, o ilâhî aşk şarabından bir yudumcuk yeryüzüne serptin.

● O bir yudumcuk şarap, yeryüzünde bulunan bütün güzellerin saçlarına, yüzlerine sıçradı. Hâlâ onların yüzlerinde, saçlarında, bakışlarında o aşk şarabının belirtisi, mahmurluğu var. Pâdişahlar bile bu yüzden, o topraktan yaratılmış olan güzelleri, güzellikleri severler, öper ve koklarlar.³⁶

● Yüzlerce gönül vererek gece, gündüz öpüp durduğun, kokladığın topraktan yaratılmış o bedende, onun güzelliğinin bir kırıntısı, bir zerresi var. Sen onu öpmedesin, onu koklamadasın.³⁷

● Toprağa karışmış bir yudumcuk ilâhî aşk şarabı seni velîye döndürür- 375 se, onun karışmamış olanı sana neler etmez.³⁸

● Herkes kerpiç gibi topraktan olan bir güzelin karşısında yenini, yakasını yırtıyor, hâlbuki o kerpiç, yâni güzel, ilâhî güzelliğin sâdece bir yudumcuğunu içmiş.

● Allah'ım; ay'da, güneşte, koç burcunda güzelliğinden bir zerrecik var, Zuhâl'de de, güzelliğinden bir yudumcuk var.

● Güzelliğinin o bir yudumcuk şarabına şarap mı dersin, yoksa şaşılacak bir kimyâ mı dersin. Ona bir temas ile, bir sürtünme ile bu kadar değer kazanıyor, bu kadar güzellikler meydana geliyor.

³⁶ İbn Fâriz hazretleri Kasîde-i Tâiyye'sinin 242. beytinde:

كُلُّ مَلِيحٍ حَسَنَةٌ مِنْ جَمَالِهَا
فَعَارَ لَهُ بَلَى حُسْنٌ كُلُّ مَلِيحَةٍ

"Dünyada görülen her yakışıklı gencin ve güzel kadının güzelliği hep Hakk'ın iğresi verilmiş güzellikleridir."

³⁷ Abdülkerim Cîlî hazretleri *İnsan-ı Kâmil* adlı kitabındaki bir beyitte buyurur ki:

كُلُّ الْكَامِلِ عِبَادَةٌ عَنْ خُرْدٍ
مَتَرَقٌّ عَنْ حَسَنَةِ الْجَمْرِ

"Bütün kemal, bütün güzellikler, onun toplu güzelliğinden dağılmış bardal taneleridir."

³⁸ Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inin III. cildinin 1135 numaralı beytinde şöyle buyurur: "O nasıl bir şaraptı ki, Mûsâ peygamber onu büyücülere verince, onlar sarhoş oldular. Kendilerinden geçtiler. Ellerini ayaklarını kırdılar. / Mısır'daki kadınlar. Yûsuf'un güzelliğinin sarhoşu oldular da, kınalı parmaklarını parça parça doğradılar. / Ashâb-ı Kehf gençlerinin hâlini gör, onlar bu ilâhî aşk şarabından içtiler de, tam üçyüz dokuz yıl harâp hâlde mest olup, yatıp uyudular. / İbrahim Edhem hazretleri hangi şaraptan içmişti de, kendinden geçmiş, tâcı tahtı bırakmış, memleketinden kaçmıştı. / Bâyezid bu şaraptan içince 'Kendimi noksan sıfatlardan tenzih ederim,' dedi. Aynı şaraptan Hallâc-ı Mansûr içince 'Ben Hakk'ım' diye bağırdı. Darağacına çıktı. O şarabın kokusunu aldılar da sular, tertemiz bir hâlde geldiler. Sonra sarhoşlar gibi secdeler ederek, dereler hâlinde ağlaşıp denizlere doğru koşmaya başladılar."

• Ey hünerli kişi, ona sürtünmeyi, temas etmeyi, canla, gönülle iste. İste ama, ona da; "Ancak temiz olanlar dokunabilir."

380 • O güzellikten altında, la'l'de, incilerde bir zerrecik, bir yudumcuk var. Şarapta da, mezede de, meyvelerde de, o bir yudumcuk var.³⁹

• İnsanı şaşırtacak kadar güzel olan dilberlerin yüzlerinde de, o güzellikten bir zerrecik var. O ilâhî güzellik şarabının saf olan aslı nasıldır? Onu sen düşün.

• O bir yudumcuk güzelliği, o güzellik şarabını, balçıktan yaratılmış bedenlerde, çamurla karışmış olduğu hâlde, sen onları hırsla, çok şiddetli arzu duyarak dilinle yalayıp duruyorsun. O şarabı, çamura karışmamış, saf bir hâlde görünce ne hâle geleceksin.

• Ölüm vaktinde, o temizlik, o güzellik yurdunu, ölümle bu bedenden, bu beden kerpiçinden ayrılınca...

• Geriye kalan ve kokmaya başlayan bedeni çabucak götürür, mezâra gömersin. O nasıl olmuş da, böyle iğrenç bir hâle gelmiştir? Böyle çirkinleşen bu beden, Hakk'ın nûru ile beraberken ne hâlde idi, onsuz ne hâle geldi? diye düşün bakalım.⁴⁰

³⁹ Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'in V. cildinin 2336. numaralı şiirinde:

دلها همه ارزان شده جانها همه بی سیر
یک شمه ازان لرزه بسجواب رسیده
آن ترسی وزان لطف که پاینده کنده
زان لرسی وزان لطف بسجواب رسیده

"Onun sevgisi, onun kudreti karşısında bütün gönüller kendinden geçmiş, tır tır titremeye. O titreyişin bir zerresi cıvaya dönmüş de titreyip duruyor. Kullarına gösterdiği yumuşaklık, o lûtf var ya, işte o yumuşaklıktan bir parçacığı sincabın postuna düşmüş de öyle hoş bir hâl almış." demektedir.

⁴⁰ *Mesnevî*'nin birinci cildinde bulunan 3270 ve 3271 numaralı beyitler aynı konuyu terennüm etmekte:

گرم دارت ترا گوری کنند
طعمه موران و مارانت کند
بینی از گند تو کبره آنکسی
کوبیش تو همی مردی همی

"Ey güzel varlık, senin için yanıp tutuşanlar, sen ölünce, çabucak senine mezârını kazırlar. Bir an önce seni evden atarlar. Sonra seni, yılanlara karıncalara gıda olmak üzere toprağa gömerler. Sen hayatta iken, çok defa senin önünde ölüme râzı olan yok mu? İşte o, cesedinin pis kokusundan burnunu tıkar."

• Rûh, şu kokmuş ceset, şu iğrenç leş olmaksızın, sana güzelliğini şöyle 385 bir gösterse, o kavuşmanın, o müşâhedenin hoşluğunu, letâfetini ben söyleyemem anlatamam.

• Evet, rûhun ay'ı, beden bulutu olmaksızın ışık saçar. Bu yüceliği, bu güzelliği hiç kimse anlatamaz.

• Şerbetlerle, şekerlerle dolu o mânâ mutfağı, yâni rûh âlemi ne kadar güzeldir. Pâdişahlar bile o mutfağın kâselerini yalar, dururlar.

• O din ovasının harmanı, ne kadar güzeldir? Çünkü bütün dünya harmanları, oranın başak toplayıcılarıdır.

• O gamsız, ömür deryası ne kadar da güzeldir. Yedi deniz, yâni okyanuslar, ömür deryasının bir çiğ tanesidir.

• "Elest" sâkisi, yâni Allah, bu süfli çorak toprağa, yâni yeryüzüne bir 390 yudumcuk aşk şarabı saçmıştır da...

• O çorak toprak, o yüzden coştı, verimli hâle geldi. Biz de o coşkunluktan meydana geldik. Fakat ey, rûhların sâkisi olan Allah, biz pek tenbelleştik, bize o aşk şarabından bir yudumcuk daha ihsân et.

• Eğer bu yokluktan şikâyet câizse, yerinde ise, inledim, feryâd ettim. Câiz değilse, bunu söylememek gerekse, dudaklarımı yumdum, sustum.⁴¹

Allah'ın lûtfunu ve kahrını herkes bilir.
Herkes Allah'ın kahrından kaçır, lûtfuna sığınır.
Fakat Allah kahrını lûtfu içinde,
lûtfunu da, kahrı içinde gizlemiştir.

• Bir derviş başka bir dervişe; "Cenâb-ı Hakk'ı nasıl gördün, söyle?" de- 420 di.⁴²

⁴¹ Halit Fahri merhûm "Âyinden Sonra" adlı şiirinde şöyle seslenir:

"Biz bu varlıktan usanmış, nâdimiz,
Ey nihâyetsiz karanlık mâverâ."

⁴² Allah'a inananlar arasında; "Allah görülür mü, görülmez mi?" diye bir tartışma, münâkaşa vardır. Mütezile tâifesinden olanlar görüşün ihâta olduğuna inanırlar da, bütün varlıkları ihâta etmiş bulunan Hakk'ın ihâta edilemeyeceğine yâni görülemeyeceğine

- Derviş; "Keyfiyetsiz, yâni neliksiz, niteliksiz gördüm ama, bir şeyler söyleyebilmem için onu kısa bir örnekle anlatayım.
- Onu şöyle gördüm: Sol tarafında bir ateş vardı. Sağ tarafında ise bir kevsere vardı.
- Sol tarafında, dünyayı yakıp yandıracak büyük bir ateş, sağ tarafında ise güzel bir ırmak vardı.
- Bir takım kişiler, o ateşe el uzatmış, bir kısım insanlar da kevsere ulaşacak diye, sevinçler içinde mest olmuşlar.

- 425 • Fakat bu hâl her kötü kişi ile her iyi kişiyi şaşırtacak, pek aykırı, pek acâib bir oyundu.
- Kıvılcımlara, ateşe doğru giden kişi, suyun ortasından başını çıkarıyordu.
  - Suyu doğru giden de, hemen kendini ateş içinde buluyordu.
  - Kim sağ tarafa ve tatlı suya gidiyorsa, sol taraftaki ateş içinden baş gösteriyordu.
  - Fakat ateşler içinde sol tarafa gidense, sağ taraftan baş gösteriyordu.
- 430 • Bu hâlin, bu görünüşün sırrını pek az kişi anlıyor, bu yüzden de o ateşe pek az kişi atılıyordu.
- Ancak şanlı olan, başına devlet kuşu konan kişi, suyu bırakıyor, kendini ateşe atıyordu.⁴³
  - Halk eldeki hazır zevki sevmiş, ona gönül vermiş, bu aykırı görüntülere, bu oyuna akıl erdirememiş, bu yüzden aldanıp gitmiştir.
  - Hırslarına uyup aldanmış olanlardan pek çoğu, saf saf, bölük bölük hızla ateşten kaçıp suya doğru koşmadalar.
  - Sonunda da ateşten baş çıkarmadalar. Ey hiç bir şeyden haberi olmayan kişi, bu hâllerden, bu görünüşlerden ibret al.

inamlar. Hz. Mûsâ'ya Cenâb-ı Hakk'ın "Sen beni göremezsin." buyurduğu âyetini esas tutarak, görülemeyeceğine inanmışlardır. Onlara karşı ehl-i sünnet olanlar, görünüşün ihâta demek olmadığını söylemişler, "Aynı ondördüncü gecesinde ay'ı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz." hadîsini esas tutarak Hakk'ın görülebileceğine inanmışlardır. Cennette Allah'ın görülmesi, oradaki hayatın icâbından olan bir gözle olacaktır diye, fikir var. Çünkü fânî olan bir göz, bâkî olan bir cemâl hakamaz. Onun için Cenâb-ı Hakk kullarına cemâlini görebilecekleri gözler ihlâs edecektir.

⁴³ Buradaki ateşten maksat, dünyadaki ibâdetler, iyiliklerdir. Bunlar alışmamış olanlara çok zor, ateş gibi gelmektedir. Bu ateş onları yakar, yandırır. Sudan murat da dünyanın zevk ve safâsı, nefsin heves ve hevâsıdır. Dünyada iken su gibi hoş görünen şeyler tarafına gidenler âhirette cehennem ateşine, dünyada ateş gibi görünen şeylere yönelenler de âhirette cennete gideceklerdir.

- Ateş hâl dili ile; 'Ey akılsız ahmaklar!' diye bağırr. 'Ben sandığımız gibi ateş değilim. Tatlı suları olan makbul bir kaynağım.
- Ey gözsüzler! Sizin gözlerinizi bağlamışlar. Bana gelin, kıvılcımlardan kaçmayın.
- Sen de Halil gibi akli başında bir er isen, bil ki ateş, sana sudur. Sen de o ateşin pervânesi.'
- Pervânenin rûhu seslenir de der ki: 'Keşke, yüzbinlerce kanadım olsaydı da...

- Bu aşk sırrını anlamayanların, bilmeyenlerin gözlerinin, gönüllerinin körlüğüne rağmen, amansız hâlde, bu aşk ateşinde yanıp kavruksaydı.
- Bilgisiz kişi, eşeklikten ötürü, bana acır; bense Allah'ın inâyeti ile, hakikati gördüğüm için ona acırım.'
- Hele şu bahsettiğim, aşk ateşi, bütün tatlı suların rûhudur. Fakat bilgisiz pervânenin işi, bizim ışığımızın aksinedir. Çünkü pervâne, ateşi nûr görür. Ona atılıp yanar. Ârifler ise ateşi nâr olarak görür ve ona atılıp yanmakla nûra ulaşır.
- Evet, pervâne, ateşi nûr olarak görür. Ona atılıp yanar. Gönül de, ateşi nâr olarak görür. Ona atılarak nûru bulur.
- Kim Halil'in suyundan gelmiştir? Onun meşrebindedir? Bunu göresin, anlayasın diye Cenâb-ı Hakk'ın böyle oyunları vardır.

- Ben Firavun değilim ki, Nil suyuna (yâni dünya hazlarına, dünya nimetlerine) doğru gideyim. Ben, Halil İbrahim meşrep olduğum için ateşe gidiyorum.
- O ateş değildir. Duru saf bir sudur. Öbürü, yâni dünya zevkleri ise hile ile su şeklinde gösterilmiş ateştir.
- Ey iyi işleri, iyi hareketleri câiz gören, uygun bulan sevgili Peygamber Efendimiz ne güzel söylemiş: 'Aklının bir zerresi, senin için namaz ve oruçtan hayırlıdır.'
- Senin aynana cilâ olsun ve onunla edeceğin ibâdetler dolayısıyla kalbe safâ gelsin diye sana akıl verilmiştir.
- Fakat ayna kökünden bozulmuşsa cilâ tutmaz, tutsa bile pek zor olur. Uzun zamanda cilâlanabilir.
- Cilâ kabul edecek seçilmiş güzel bir aynaya ise, azıcık bir cilâ yeter."

Mütezile; "Cüz'î akıllar, asılda birdir.

Bu çokluk, birbirinden farklı oluş,
öğrenmek ve tecrübe etmekle, yâni denemekle
elde edilir." derler. Hâlbuki onların görüşlerinin aksine,
akılların birbirinden farklı oluşu yaratılıştandır.

• İyi bil ki akıllardaki bu ayrılık, mertebe ve derece bakımından yerden göğe kadardır.

460 • Akıl vardır, güneş kadar parlaktır. Akıl vardır, zühre yıldızından da aşağıdadır, yıldız akmasından da.

• Akıl vardır, sarhoş kandili gibidir. Akıl vardır, ateşe benzer, parıl parıl parlayan bir yıldız gibidir.

• Çünkü akıl, gaflet bulutu önünden kalkınca, Hakk'ın tecellisini gören, bir nûr kesilir de, diğer akıllara faydalar verir.

• Ne yazık ki, cüz'î akıl, aklın adını kötüye çıkarmıştır. Dünyaya karşı beslenen şiddetli arzu, insanı âhiret murâdından mahrûm bırakır.

• O, yâni tam akıllı olan kişi, kendisi av olduğu için, avcının güzelliğini görmüştür. Cüz'î akıl sâhibi ise, avcılığa kalkıştığı için, av yakalamak derdine düşmüştür.

465 • O, yâni akl-ı küll sâhibi, kulluk ede ede, kendisine kulluk edilmiş derecesine yükselmiş, niyâz ehli iken, naz ehli olmuştur. Öbürü ise kendisine kulluk edildiği için şımarmış, üstünlüğünden ters yüz geri gitmiştir.

Hile ile harekete kalkışma;
Allah hileciyi muvaffak etmez.

• Hayâl ve hile ile harekete kalkışma, çünkü ganî olan Allah hileciyi muvaffak etmez.

• Eğer hile yapacak olursan, iyi bir hizmet yolunda, hayırlı bir yolda, yolunu şaşırmışlara yardım husûsunda hilede bulun da ümmet içindeki peygambere benze..

470 • Hileden kurtulmak için, hileye başvur. Bedenden ayrılp tek kalmak için hile yap.

• Bir hile yap da, en aşağı bir kul ol. Kendini aşağı gör de, o şekilde yürü, git. Kendini aşağıladığın derecede yükselirsin, mânevî efendi olursun.

• Ey ihtiyar kurt, tilkiliğe kalkışma, hileyi bırak, tilkilikle efendilik elde edeceğini umma.

• Ama pervâne gibi koş, ateşe atıl, aşk oyununu, bir menfaat gözetmeden cömertçe, tertemiz olarak oyna, kurtul.⁴⁴

• Zorbalığı, gücü, kuvveti bırak da, ağlayıp, inlemeye sarıl. Ey yoksul kişi, Allah'ın merhameti, acıması inilti ile elde edilir.⁴⁵

• Zorda kalmış, içi yanmış susuzun ağlayıp inleyişi samîmîdir, candandır. Soğuk, yapmacık, yalan olan inilti ise sapıklara mahsustur.

• Yûsuf'un kardeşlerinin ağlayışları hile idi. Çünkü onların içleri hasetle, illetle dolu idi.

⁴⁴ İbâdetini, iyiliklerini yalnız Allah rızası için yap. Yoksa cehennemden kurtulacağım, cennete gideceğim diye değil. Bâyezid-i Bestâmî hazretleri iki defa haccı gitmişti. Bir gün biri ona; "Ne mutlu sana ki, iki defa hacc etmek imkânı bulmuşsun." demiş. Bâyezid bu sözden hoşlanmış, gurura kapılmış, bunun üzerine o adama; "O iki haccı sana iki akçeye satayım, alır mısın?" diye sormuş. Adam; "Canla, başla." demiş. İki akçeyi vermiş ve o iki haccı almış. Bâyezid hazretleri de o iki akçe ile ekmek almış, köpeklere dağıtmış böylece nefsin hoşlanmasından kurtulmuş. Hakk âşkı, büyük şâir İbn Fâriz hazretlerinin meşhûr Kasîde-i Tâiyye'sinin 171-172. beyitleri ne kadar derin mânâlıdır:

فَأَتَيْتُ لِي الْقَائِلَ لَقَرِيٍّ وَالْعَسَى
فَضِيلَةَ فَصَدِيٍّ فَامْرَأَتُ فَضِيلِي

"Ben Hakk'ı fakr ile, yoksullukla aradım. Fakat onun fakrı beni zengin ettiği için, hem fakrı, hem de zenginliği terk ettim. / Fakırlığı de, zenginliği de terk etmem beni şereflendirdi. Fazilete ulaştırdı. Fakat ben onun uğruna şerefi de, fazileti de terk ettim."

⁴⁵ Hz. Mevlâna bir ruhûsinde şöyle buyurur:

می نال که آن ناله شنو همایه ست
می نال که بانگ طفل نهر دایه ست
هر چند که آن دایه جان خود را ست
می ناله که، ناله عشق را سرمایه ست

"İnle ki senin bu iniltilerini işiten bir komşu vardır. Bu komşu sana, şah damarından yakın olan birisidir. Ağla ki çocuğun ağlaması dadısının merhametini uyandırır. Her ne kadar rûh çocuğunu terbiye eden büyük terbiyecî, seni sevdiği için istediklerini yerine getirse de, sen yine inle, ağla çünkü ağlamak aşkı besler."

Köpeği açlıktan ölen
ve dağarcığı ekmekle dolu olduğu hâlde
köpeğine bir lokma bile vermeyen, sonra da
köpeği ölünce ona ağlayan, şairler söyleyen,
başına yüzüne vuran bedevînin (çöl Arabının) hikâyesi.

- Bir bedevînin köpeği ölüyordu. Sahibi ise, ağlıyor, yağmur gibi göz yaşı döküyor ve; "Vay benim başıma gelenlere!" diyordu.
- O sırada oradan bir dilenci geçiyordu. Adam; "Neden ağlıyorsun? Kimin için feryâd edip duruyorsun?" diye sordu.
- Bedevî dedi ki: "İyi huylu bir köpeğim vardı. İşte yolun ortasında ölüyor.
- 480 • O gündüzleri bana avcılık, geceleri bekçilik ederd. Keskin gözlü idi. Avı yakalar, hırsız kaçırırdı."
  - "Hastalığı ne idi? Yaralanmış mı idi?" diye dilenci sorunca, bedevî; "Onu açlık zayıflatmış, bu hâle getirmişti." dedi.
  - Adam; "Bu hastalığa, bu ölüme sabret ki, Allah sabredenlere kaybettiklerinin karşılığını bağışlar.
  - Sonra da; "Ey hür kişi!" dedi. "Elindeki şu dolu dağarcığında ne var?"
  - Bedevî; "Dün gecedan artan ekmeğim, azığım, yiyeceğim var. Bu dağarcığı, bedenimi güçlendirmek için taşıyorum." dedi.
- 485 • Adam; "Köpeğe niçin ekmek ve yiyecek vermiyorsun?" dedi. Bedevî; "Benim o kadar merhametim yok.
  - Yolda parasız ekmek ele geçmez ama, iki gözden akan yaş, bedavadır," dedi.
  - Dilenci şaşırda da; "Ey hava ile dolu tulum! Sen insan değil misin? Toprak başına... Demek ki sence ekmek, göz yaşından daha iyi, daha değerli.
  - Göz yaşı, aslında kandır. Fakat gam ve keder yüzünden su hâline gelir. Topraktan meydana gelen ekmek, ağlayarak, boş yere kan dökmeye değmez."
  - O Bedevî şeytan gibi bütün varlığını hor ve hakir hâle getirmişti. Bu bütünün cüz'ü de ancak aşâğılık ve bayağılık bir şeydir.⁴⁶

⁴⁶ Yâni bir bütünüün hepsi ne ise, cüz'leri öyle olur. Yüce bir küllün, bir bütünüün cüz'leri de yücedir. Bayağı, süflî bir bütünüün cüz'leri de bayağı olur. Bedevînin bedeni kendisine göre bir bütündür, küllüdür. Oradan çıkan göz yaşları da, onun cüz'leridir. Bu yüzden onun döküğü göz yaşları değerli değildir. Kendisi gibi süflüdür.

- Ben, varlığımı o lütuf sahibi, o cömert Allah'tan başkasına satmayan ki- 490 şeye kulum, köleyim.⁴⁷
- Böyle bir ârif ağlarsa, gökyüzü de onunla beraber ağlar. Feryâd ederse gökyüzü de; "Aman yâ Rabbi!" diye feryâd eder.
- Duâ ederken kırık bir gönülle Allah'a el aç. Allah'ın lütuf ve ihsanı, kırık gönle doğru uçar, gelir.
- Kardeşim, bu daracık kuyudan, bu aşâğılık dünyadan kurtulmak istiyorsan yürü, durmadan, dinlenmeden aşk ateşine doğru git.

İnsana, kendini görüp beğenen,
kendi gözünden daha tehlikeli kem göz olamaz.
Ancak gözü Hakk nûru ile değişmiş ve
"Benimle duyar, benimle görür." sırrına ermiş,
varlığı varlıksız bir hâle gelmiş ise, o başka.

- Tâvus kuşu gibi süslü kanatlarını görme, çirkin ayaklarını gör de, kem göz sana pusu kurmasın, yâni kendi kendine nazarın değmesin.
- Kem gözlerin, yâni kötü gözlerin tesiri ile dağ bile yerinden oynar. Kur'ân'dan "Gözleri ile seni yerinden oynatacaklardı."⁴⁸ âyetini oku.
- Dağ gibi güçlü olan Hz. Ahmed(s.a.v.)'in yağmursuz ve çamursuz bir 500 yolda giderken, kem göz yüzünden mübârek ayağı kaydı.
- Resûlullah Efendimiz; "Bu kayma nedendir? Ben bu hâli sebepsiz saymıyorum." diye buyurdu.
- Nihâyet âyet geldi de; "O hâl sana müşriklerin kötü gözünden erişti." diye hikmet bildirildi.
- "Eğer nazar değen senden başkası olsaydı, o anda ölür giderdi.
- Fakat benim koruyuşum geldi de, cteğini çekti. Şu kayman durumu sana belirtmek içindi."

⁴⁷ Tevbe Süresi'nin 111. âyetine işâret edilmektedir. Allah bazı kullarına mecâzî olarak müşteri çıkar. Onlardan hayatlarını ve mallarını satın alır. İşte insan kendini satacaksa Allah gibi bir müşteriye satmalı ki yaptığı alış-verişte hayır görsün. Yoksa ona buna yaltaklanarak, bana faydası dokunsun vehmine düşmek, insanlık haysiyetine ve şerefine indirilmiş bir darbedir. Tevbe Süresi'nin bahsedilen âyetinin meâlî şöyle: "Şüphesiz ki Allah, müminlerin canlarını ve mallarını kendilerine cennet vermek mukabilinde satın almıştır."

⁴⁸ Kalem Süresi'nin 51-52. âyetlerine işâret edilmektedir.

- 505 • Ey saman çöpünden daha aşağı olan kişi! Sen ibret al da, o dağa bak, kendi hünerini göstermeye kalkışma.

"Az kaldı ki kâfirler,
seni gözleri ile yere düşürecekler,
helâk edeceklerdi."⁴⁹ âyetinin tefsiri

- Ey Allah'ın Resûlü! O toplumda öyle kişiler vardır ki, kem gözleri ile akbabaları bile eritir, yok ederler.
  - Nazarlarından, kükreymiş arslanların bile kelleleri yararır da, inlemeye başlarlar.
  - Deveye ölüm gibi nazar eder, arkasından kölesini gönderir.
  - "Git, o devenin iç yağından satın al." Köle deveyi yolda düşmüş, sakatlanmış görür.
- 510 • Yürtük atla başbaşa koşan o devenin başını, hastalıktan kesilip gitmiş görürsün.
- Hiç şüphe yok ki, kem gözden, hasetten gökyüzü bile dönüşünü değiştirir.
  - Su gizlidir, dolap meydanda, onu çeviren suyun tesiri gizlidir. Fakat dolabın dönmesinde asıl tesir eden sudur. Bunun gibi, nazarı degen kimsenin gözündeki tesir de, aslında kazâ ve kaderin hükmüdür.
  - Kem gözün ilâcı, iyi gözdür. İyi göz, iyi görüş, kem gözü ayağı altında ezer, yok eder.
  - İyi göz, iyi görüş; Allah'ın rahmetinin, kahrından daha üstün oluşundandır. Rahmetendir. Kem göz ise, kahrından, lânetten ileri gelir. Yâni iyi görüş Hakk'ın rahmetinden olduğu için, kem göze gâlip olur. Bir kudsî hadîste: "Rahmetim gazabımı geçmiştir." diye buyrulmuştur.
- 515 • "Allah'ın rahmeti kahrından üstündür." Bu yüzdendir ki, her peygamber, zıttı bulunan düşmanlarına üstün gelmiştir.
- Çünkü o, rahmetin sonucudur. Zıttı olan çirkin suratlı ise, kahrın sonucudur.
  - Kazın hırsı bir kattır. Kibir ve gururun ise tam elli kat. Şehvet hırsı yalandır. Mevkî hırsı ise ejderhâ.

⁴⁹ Kalem Sûresi'nin 51. âyetinden lâfzen ıktibas var.

- Kazın hırsı; boğaza, şehvete, aşağı tarafa düşkünlüktür. Fakat yüksek mevkilerde bulunma hırsında, bu aşağı duyguların tam yirmi misli toplanmıştır.

• Mevkî sâhibi, Firavun gibi Allah'lıktan dem vurur. Allah ile ortaklık ümidine düşen, nasıl olur da bağışlanır?

• Âdem'in ehemmiyetsiz bir kusuru, karnına ve şehvetine düşkünlük- 520 tendi. İblisin suçu ise, kendini üstün görmektendi.

• Bundan dolayı Hz. Âdem hemen istiğfâr etti. Lânetlenmiş şeytan ise, gurura kapılması yüzünden, tövbe etmeye tenezzül bile etmedi.

• Boğaza, şehvete düşkünlük de elbette kötüdür. Ama, bu mevkî hırsı gibi değildir.

• Eğer bu mevkî hırsının kökünü, dallarını söylemeye girişsem, bir başka defter bulmak gerek.

• Şeytanlık, lûgatte, baş çekmektir, baş olma hırsı mânâsına gelir ki, bu 525 sıfat lânetlenmiştir.

• Sofranın etrafına yüz kişi oturur, yemek yer de, başkan olmak isteyen, iki kişi dünyaya sığmaz.

• Birisi öbürünün yeryüzünde kalmasını istemez. Pâdişah, pâdişahlığına ortak olur diye, babasını bile öldürür.

• Şu sözü duymuşsundur: "Pâdişahlık kısırdır." demişlerdir. Pâdişahlık arayan korkusundan hısım ve akrabalarını bile keser, atar.

• Çünkü pâdişahlık kısırdır. Onun çocuğu, hısım ve akrabası yoktur. Hatâ o, ateş gibidir. Neye dokunsa yakar.

• Pâdişah ateş gibidir. Neyi bulur, kime çatarsa onu yakar, parçalar. Hiç 530 kimseyi bulamazsa kendi kendini yer.

• Sen de hiç ol da onun dışından kurtul. Onun demirci örsüne benzeyen gönlünden az merhamet um.

• Ama hiç olunca örsten korkma, her sabah vaktinde "mutlak yokluk"-tan ders al.⁵⁰

⁵⁰ "Fakr ve fenâ mertebesinde bulunan ne bir şeye mâlik, ne de kimseye kul, köle olur." denilmiştir. Yâni böyle bir kişinin ne malı vardır, ne de benliği kalmıştır. Malı olsa bile, o malın, gönlünde yeri ve gözünde değeri yoktur. İşte bu fakr (yokluk) hâlinde her sabah ders alır ve aldığı dersi tatbik edersen, kimseden korkun olmaz. "İflâs etmiş olan, Allah'ın emânetindedir. Tam bir emniyet içindedir." diye bir söz vardır. Böyle bir kimsenin çalınacak, alınacak bir şeyi yoktur ki, artık hırsızdan ve zâlimden korkusu bulunsun.

- Allah'lık, celâl sâhibinin libâsıdır. O libası kim giyerse ona vebâl olur.
  - Tâc onundur. Bizim hakkımız ise kulluk kemerini kuşanmaktır. Had-dini aşanın vay hâline.
- 535 • Sendeki o tâvus kanadı, yâni mal, mülk, yüksek mevkî gibi şeyler, se-nin için bir imtihandır. Bunlara kapıldın mı, Allah'a şerîk olmaya, onun gibi noksan sıfatlardan münezzehtir olduğunu dâvâyâ kalkışırsın.
- 547 • Nazlanmadaki hoşluk, bir an için sana yücelik verse, seni yüceltse bile ondaki gizli korku seni yakalar.
- Yalvarıp yakarma seni zayıflatır ve hakîr gibi gösterirse de gönlü ayın ondördü gibi parlak bir hâle getirir.
  - Mâdemki ölüden diri çıkarıyor, o hâlde ölen kişi mânen dirilir, hakî-kati bulur.
- 550 • Mâdemki Allah, diriden ölü çıkarıyor, dilediği takdirde, senin diri olan rûhundan ölü nefsini çıkarır ve onu öldürür.
- Ey Hakk yolcusu, sen ölmeden önce öl de, hiç bir şeye muhtâc olma-yan, her şeyi yaratan Allah, şu ölüden bir diri çıkarısın.
  - Kış olursan, baharın gelişini, neler çıkardığını görürsün. Gece olursan, gündüzün oluşunu kendin seyredersin.

Nefs-i mutmainnenin saflığı ve temizliği
bir takım düşüncelerle bulanır. Nitekim aynanın üzerine
bir yazı yazsan, yâhut nakış yapsan da sonra silsen,
temizlesen, o yazının veya nakışın
aynanın yüzünde eseri kalır.

- 557 • Bedende "nefs-i mutmainne"nin yüzünü, düşünce tırnakları tırmalayıp yaralar.

Vaktiyle bir derviş bir kervana katılmış, yaya olarak gidiyormuş. Bir boğazda karşı-larına çıkan haydutlar, kervanı durdurmuş, yolcuları soymaya başlamışlar. Sıra der-vişe gelince, alınacak bir şeyi olmadığını gören haydut: "Defol!" diye onu kovmuş. O da bir ağaç altına oturmuş. Çubuğunu çekiştirmeye başlamış, soyulanlardan birisi der-vişin bu hâline kızmış: "Sen ne duygusuz bir adammışsın, soyulan bu kadar yolcu kan ağladığı hâlde, sen keyif ediyorsun." diye çıkmış. Derviş de: "Brak beni kardeşim, bütün ömrümce sürdüğüm fakirliğimin bir kaç dakika olsun zevkini çıkarayım." ceva-bını vermiş.

- Sen kötü düşünceyi zehirli tırnak gibi bil. Bu tırnak derinleştikçe ca-nın yüzünü tırmalar.
  - Düşünce; çözülmesi zor düğümleri çözmeye çalışır ama, bu altın bir kaba süprüntü koymaya benzer. Yâni akıl gibi çok kıymetli ilâhî bir ar-mağanı dine, imana aykırı düşüncelerle meşgul etmeye benzer.
- Ey işin sonuna varan kişi. Sen o düğümü çözülmüş say. Yâni uğraş- 560 tığın meseleyi halledilmiş kabul et. Zâten bu düğüm, boş keseye vurul-muş sağlam bir düğümdür.
- Düğümleri çözmekte, meseleleri halletmekte sen üstad, pîr olmuşsun. Bir kaç düğüm daha çöz de Hakk'ın takdirini kazan.
  - Asıl çözülecek bir düğüm vardır ki, boğazımıza tıkanıp kalmıştır. O dü-ğüm de şudur: Sen çerçöp gibi âdî bir mahlûk musun? Yoksa iyi tâlî'li, ezelf saadete mazhar olmuş birisi misin?
  - Eğer insan isen, bu zor düğümü çöz, insan nefesli isen, nefesini buna harca.
  - Sen kendini mânâ âlemindeki varlıkları da bildin say, cisimlerle be-liren varlıkları da bildin say. Bundan ne çıkar? Sen asıl kendi haddini bil, çünkü bundan kaçıp kurtulmaya imkân yok.
- Ey toprak eleyen, yâni dünyadaki şeyleri ilim kalburundan geçiren 565 kişi. Sen kendi haddini bilersen, hudûdu, nihâyeti olmayan bir âleme u-laşırsın.
- Ömrün "mahmûl" yâni, nahivdeki, "mübtedâ" (=özne) ve "mevdû" yâ-ni, "haber" (=tümleç) derdi ile geçti. Gönül gözün açılmadı, hayatın duy-duğun ve işittiğin şeylerle geçip gitti.
  - Sonucu olmayan, bir iz bırakmayan her delil boştur. Sen kendi sonu-cuna bak.
  - Sen yaparı ancak yapılan şeylerle gördün. İktirânî kıyasla kanaat et-tin.⁵¹
  - Filozof dâvâsında vâsıtaları çoğaltır durur. Hâlbuki Hakk'ın kalbi temiz kulu, onun aksine, vâsıtalara, delillere bakmaz bile...

⁵¹ Eski mantıkçıların bir deyimi: Bir kıyasta neticenin aynı, yâhut zıttı aranmazsa o kıyasa "iktirânî" denir. Meselâ: Cisim, mürekkeptir, yâni bir çok şeyden meydana gelmiştir. Her mürekkep de bir varlıktır, desek, bunun neticesi "Cisim muhdestir. Yâni yaratılmış bir varlıktır." demek gerekirken, sözde bu netice veya aksi aranma-mıştır.

570 ● Süfi, Hakk'ı tanımak ve bilmek için delillere baş vurmaz. Delillerin, vâsıtaların Hakk ile kul arasında bir perde olduğunu bilir. Bu sebeple, delillerden de perdeden de kaçır. Delillerle bildirilenin peşine düşer. Ve başını yakasının içine çeker.⁵²

● Filozofa göre duman ateşin varlığına bir delildir. Ama, bizim için dumanı görmeden, o ateşe atılmak daha da hoştur.

● Hele Hakk'a yakınlıktan ve sevgiden meydana gelen bu ateş, bize dumanı daha yakındır.

● Demek ki; canı aldatan hayâllere kapılıp, dumana doğru gitmek, bu yüzden candan olmak pek kötü bir şeydir, pek bahtsızlıktır. Yâni bize şah damarımızdan daha yakın olan cânânı bırakıp, bir takım hayâllere kapılıp gitmek, bahtsızlıktır.

Allah; "Sabrediniz." diye buyurdu.⁵³

581 ● Allah; "Sabrediniz." diye buyurdu. Bir istek olmalı ki, ondan yüz çevirsiniz.

584 ● Ey Hakk yolcusu, sen de sabretmek zahmetine düşmedikçe, o zahmete katlanmadıkça, karşılığında bir hayır ve mükâfaat elde edemezsin.

● Ne hoştur o şart, ne güzeldir o gönüller açan, canlara can katan karşılık.

Hakk âşıkının ibâdetinin, amelinin,
iyiliklerinin sevâbı, karşılığı Hakk tarafından verilir.
Bu da Hakk'ın kendisidir.
Canlara can katan karşılık.

586 ● Âşıkların sevinçleri de, kederleri de Hakk'tır. Hizmetleri de, hizmetlerine karşılık aldıkları da Hakk'tır.

⁵² Süfi Hakk'ı tanımak için eserden, o eseri yaratana yönelmez de, yaratamı gönlünde duyar. Sonra eserlerine bakarak hayran olur. Eski deyimle: Eser'den müessir'e değil, müessir'den eser'e gider.

⁵³ Âl-i İmrân Sûresi'nin 200. âyetine işâret var. Ârifler bu âyeti, şöyle yorumlamışlardır: Ey nefisleri ile savaşa giren müminler, ibâdet meşakkatlerine sabrediniz. Nefsânî arzuların terkî husûsunda nefsinize üstün geliniz, Onu mağlûp ediniz, günahlardan kaçınınız.

● Bir âşık, sevgilisinden başkasına bakacak olursa, o gerçek âşık değildir. Onun aşkı boş bir sevdâdır.

● Aşk öyle bir ateştir ki, alevlenince, sevgiliden başka ne varsa hepsini yakar, yandırır.

● "Lâ" kılıcı, "aşk-ı Hakk"tan gayrisini keser, siler, süpürür. Bir bak da gör, "Lâ" (=yok)dan sonra ne kaldı?

● Ancak "İllallah" (=Allah kaldı). Hepsi de gitti, yok oldu. Ey ikiliği eş- 590 liği, ortaklığı yakıp yandıran büyük aşk, şâd ol, yaşa!⁵⁴

● Hakîkatte önce gelenler de, sonra gelenler de onun yarattıkları olmak bakımından, hep o idi. Ancak şaşı göz, biri iki görür.

● Şaşılacak şey; acaba onun parıltısının, tecellisinin aksinden başka bir güzellik olur mu? Bedeni harekete getiren candan başka bir şey midir?

● Canı olmayan bedeni, yağla balla beslemeye kalksan, boş yeredir. O artık hoş bir hâle gelmez.

● Bu hâli, o canlar canının elinden bir kadeh içip de neşe ile bir gün olsun, rûhânî hayat yaşamış olan bilir.

● Ama, gözü o güzellik yüzünü görmeyene, yâni insanî rûhun nûrunu 595 görmeyene, şu duman, yâni hayvanî rûh, can görünür.

● Tatlı su görmemiş ve içmemiş olan bir kuş, acı ve tuzlu su içinde neşe 598 ile kanat çırpır, durur.

● Zıt olan, zıt olan şeyle tanınır. İnsan yarayı görünce, onu iyileştirmek için çaresini arar.

● Hâsılı "Elest ülkesinin" kadrini bilesin diye, dünya hayatı öne sürül- 600 müştür.

● Buradan kurtulup oraya varınca, ölümsüzlüğün tatlı âleminde, Allah'a teşekkür eder, durursun.

● Orada, dersin ki, "Meğer dünyada toprak elemiş, faydasız şeylerle uğraşmış da, bu tertemiz âlemden kaçıp durmuşum."

⁵⁴ Mesnevî'nin I. cildinde 23. beyit şöyle der:

شاد باش ای عشق خوش سروای ما

ای اطیب جمله علتهای ما

"Ey bizim sevdâsı hoş olan, güzel olan aşkımız. Ey bizim bütün mânevî hastalıklarımızdan, dertlerimizin tabîbi, sevin, şâd ol."

- Yazıklar olsun, ne olurdu, daha önce ölseydim de, o balçık âleminde çektiğim zahmetler, ızdıraplar, ölüm korkusu daha az olsaydı."

"Ölümünü, ölmeden önce isteyen iyi kişi ise, iyiliğe ulaşmaya acele eder. Kötü kişi ise, kötülüğünün daha az olmasını diler."
meâlindeki hadis-i şerifin tefsiri.

- Bu yüzdendir ki, her şeyi bilen Peygamber Efendimiz: "Her kim ölür de, rûhu bedenini bırakıp giderse.
- 605 • Bu ölüme, bu göçüğe hayıflanmaz, hayırlı işleri az yaptığına, çok günah işlediğine ve ömrünü boş yere harcadığına üzülür, durur."
- Ölen; "Keşke." der. "Bundan önce ölseydim da kurtulsaydım."
  - Eğer o, kötü kişi ise; "Kötülüğüm, daha az olurdu." İyi kişi ise; "Evi-me, yurduma bir an önce kavuşmuş olurdum." der, dururdu.
  - Ölen o kötü kişi der ki: "Haberim yokmuş, meğer ben gâfilmişim, her an günaha girerek, Allah'ımla arama perde üstüne perde geriyormuşum.
  - Eğer bundan daha evvel, dünyadan geçip âhirete gitseydim, günahlarım az olacağı için, perdelerim de az olurdu."

Hârût ile Mârût'un

Bâbil kuyusunda mahpus oldukları gibi, "akıl" ve "rûh" da, su ve çamurdan yaratılmış olan beden kafesine hapsedilmişlerdir.

- 620 • Hârût ile Mârût gibi olan iki temiz melek; "akıl" ile "rûh" şu dünyada korkunç bir kuyuda bağlanıp hapsedilmişlerdir.
- Süflî, yâni aşağılık ve şehvetle dolu bir âleme düştüler de, suçları yüzünden, bu dünya kuyusuna bağlanıp hapsedildiler.
  - Büyüyü de, büyüyü bozan şeyi de iyiler, kötüler bu iki melekten öğrenirler.
  - Ama, onlar önce kendilerine baş vuran kişiye öğüt verirler. "Bizden büyü öğrenme, bu sevdâdan vazgeç." derler.
  - "Ey filân, biz bu büyüyü, seni belâyâ uğratmak ve imtihân etmek için öğretiriz." diye öğüt verirler. Yâni, bunu öğrenenler fitneye düşecekler ve belâyâ uğrayacaklardır, derler.

- İmtihan edilmek için insanın ihtiyârı, yâni yapma gücü elinde olma- 625
lıdır. Şart budur. Güç elde olmadıkça, dilediğini yapmak mümkün ol-
maz.⁵⁵
- İstekler, uyumuş köpeklere benzer. Onlarda hayırlar, şerler gizlidir.
- Güçleri ellerinde olmadığından bunlar, odunlar gibi yerlere yatmışlar, susup uyumuşlardır.
- Fakat ortaya bir leş atılınca, sanki köpeklere "hırs sûru" üflenmiş olur.
- Sokakta bir eşek öldü mü, uyumuş yüzlerce köpek uyanır.
- Gâipte gizlenmiş olan hırslar, onların yenlerinden, yakalarından baş çı- 630
kartırlar.
- Leş başında köpeklerin her tüyü, ayrı bir diş kesilir. Köpeğin kendisi de hile ile kuyruk sallamaya başlar.
- Köpeğin yarı belinden aşağısı hile, yukarısı öfke. Şu hâli ile köpek; o-
dun bulmuş zayıf bir ateşe benzer.
- Mekânsızlık âleminde ona şûleler erişince, alevlenir de, dumanı göğe yükselir.
- Bu bedende de, bu çeşit yüzlerce köpek var. Onların hepsi de yatmış uyumuşlar. Dışarda avlayacak avları olmadığından içerde gizlenmişler-
dir.⁵⁶
- Yâhut insanlardaki kötü duygular, doğan kuşlarına benzerler. Onların 635
gözleri küçük külahlarla kapatılmıştır. Bu yüzden bir av avlama sevdâsı ile yanıp tutuşurlar.
- Külahlarının başlarından alınmasını ve avı görmelerini beklerler. O vit-
kit dağın etrafında döner, dururlar.

⁵⁵ Cenâb-ı Hakk insanlara, velev ki cüz'î olsun, bir irâde vermiştir. Bu yüzden; "Büyüyü öğrenip tatbik ederek kendi irâdenle kendini belâyâ uğratma." nasihatini ederlerdi. Bazı bilginler Hârût ve Mârût Hikâyesi'ni İsrâiliyâtın, yâni uydurma olduğunu yazmışlardır. Meşhûr tefsircilerden Kadı Beydâvî bu husûsta şunları yazmış: "Bu kıssanın eskilerin remzlerinden olmak ihtimali vardır. Bu iki melekten murad: "Rûh-ı insânî" ile "akıl"dır. Yeryüzüne inmeleri, rûh ile aklın "âlem-i envâr'dan Âdem tabîatine inmeleridir. Zühreden maksat; "nefs-i emmâre"dır. Meleklerin ona işik olmaları, akıl ile rûhun nefse boyun eğmelerini gösterir. Kıyamete kadar azap çekmeleri de, bedende nefs-i emmâre ile uğraşıp durmalarının sembolüdür." İşte Beydâvî hazretleri Hârût ve Mârût hikâyesini böyle yorumlamıştır.

⁵⁶ İnsanlarda bulunan kötü huylar, insanların içlerinde uyumuş kalmış köpeklere benze-
tilir. Hırs, şehvet, hiddet, haset gibi kötü huylar, kapışacak bir şey görmeyince si-
nerler. Zamanı gelince uyanırlar, havlamaya, ısırmaya başlarlar. Terbiyeli, kibar gö-
rünen bir kişi kızdığı zaman, onun kibarı gider, kızgın bir köpek hâlini alır.

- Hastanın şehveti yatışmış olur. Çünkü onun akli, fikri sağlıkta ve âfi-yettedir.
- Ama hasta ekmeği, elmayı, kavunu, karpuzu görünce, onları yeme arzusu ile midesine dokunma korkusu savaşa girişir.
- Eğer hasta sabreder de, canının istediği şeyleri yemez ise, onları görmesi de kendisine fayda verir. Onların hayâli ile tesellî bulur. Heyecana düşüş tabiatini şevke getirir.

640 • Sabredemezse, hastanın o yiyecekleri görmemesi iyidir. Okun zırhsız adamdaki uzak olması elbette daha iyidir.

Kendi kusurlarını, noksanlarını görmek
elbette iyi bir şeydir.

- 656 • Ben çocuk gibiyim. Yâhut fitnelere düşmüş bir sarhoşa benziyorum. Elime geçecek kılıca, yâni mala mülke, yüksek mevkiye lâıyk da değilim.
- Aklım olsaydı, kötülüğe engel kesilseydi. Kılıç elimde üstünlük âleti olurdu.
  - İnsana güneş gibi nûr saçacak bir akıl lâzımdır ki; doğru yolda, Hakk yolunda kılıncı vurabilsin.
  - Mâdemki yolumu aydınlatacak, bana doğru yolu gösterecek aklım yok, ne diye silâhımı kuyuya atmayayım?

660 • Kılıcı ve kalkanı kuyuya atmalıyım. Bunlar benim elimde kalırsa düşmanımın silâhi olacaktır.⁵⁷

- Mâdem gücüm yok, yardımcıım, dayanacağım yer de yok; kılıcımı atmazsam, düşmanım onu elimden alacak, bana vuracak.

Kendini beğenmeyen,
bu yüzden kendinden kaçmak isteyen adam.

668 • Damarlarım attıkça, canım bedenimde kaldıkça kaçmadayım. İnsanın kendinden kaçıp kurtulması hiç kolay olur mu?

⁵⁷ Yâni zengin, yâhut yüksek bir mevkiye bulunursam, şeytanın şaşırmasına, nefsimin arzusuna uyacağım için, onlar bana düşman yerine geçecekler.

- Başkasından kaçan, ondan uzaklaşınca, ondan kurtulunca, kaçmayı, bırakır, olduğu yerde durur.

670 • Ben ise hem kendimin düşmanıyım, hem de kendimden kaçıp kurtulmak istiyorum. Kaçarken, kendimi de beraber götürdüğüm için kendimden kurtulmamın imkânı yok. Bu yüzdendir ki, benim işim kıyâmete kadar durmadan kaçmaktır, kaçmak.

- İnsanın gölgesi, kendisine düşman olursa, o adam ne Hindistan'da emin olabilir, ne de Hotin'de.⁵⁸

Gündüz vakti yıldızların güneşte yok oldukları gibi,
Hakk'ın varlığında yok olan kendi şerrinden de,
hünerinden de kurtulan, eman bulan,
kendilerinden geçen kişilerin sıfatları.
Zaten yok olana ne âfet korkusu vardır,
ne zarar korkusu.

- Bir kişi, kendinden geçer, bu yokluğa ulaşır, yokluk o kişiye mânevî bir süs, bir lûtuftur. O kişinin Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi gölgesi olmaz. Yâni o kişi gölgeye benzeyen mevhûm varlığından, daha doğrusu "gölge varlığından" kurtulur.
- "Yoklukla övünürüm" hadîsinin mânevî süsü, yokluktur. Yokluğa ulaşan, mumun şûlesi gibi gölgesiz bir hâle gelir.

⁵⁸ İnsanın gölgesi, gölge varlığı olan bedenidir. Şu görünen maddî varlığımız, bedenimiz, hırs, şehvet, hiddet gibi kötü huylarımızın, nefsanî arzularımızın kaynağı olduğu için, ilâhî emânet olan gerçek varlığımıza, rûhumuza düşmandır. Aralarında temiz, tükenmez, ölümlüme kadar sürecek bir savaş vardır. Gölge varlığımızı, nereye gitsek, Hindistan'a yâhut Hotin'e gitsek, beraber götürdüğümüz için, ondan kurtulamıyoruz. Biz ancak ölmeye evvel ölürsek, yâni ecclimiz gelmeden evvel, kötü huylarımızdan kurtulur, gerçek varlığımızı bulursak o zaman gölge varlığımızdan halâs olacağız. Aziz Peygamber Efendimizin: "Ölmeye evvel ölünüz." hadîsinin sırrına inerek, "nefs-i emmâre"yi öldürmek; rûha, akli ve gönüllü diriltmek için, gölge varlığı yâni bedene ait nefsanî arzuları öldürmektir. Hz. Mevlâna bir başka *Mesnevî* cildinde bu konuyu şu beyti ile açıklamıştır. Hz. Mûsâ'nın dâvetine uyan, imâna geldikleri için Firavun tarafından işkencelerle öldürülen, sihirbazlar hakkında:

سایه خود را ز خود دانسته اند

چاپک و جوست و گش وجسته اند

"Kendi gölge varlıklarını, kendi gerçek varlıklarından ayırdetmişler ve gölge varlıklarını fedâ etmek için çevikleşmişler, çabukça ölüme sıçramışlardı." *Mesnevî*, c. III, beyit nu: 1726.

• Mum baştan ayağa kadar şüledir. Gölge onun çevresine uğrayamaz.

675 • Mum, mumu dövenin isteğine uyup kendinden de, gölgeden de kaçtı, şüleye ve nûra sığındı.

• Mumcu, muma; "Seni yanıp, yakılıp yok olman için dövdüm." der. Mum da mumcuya; "Senin arzuna uyarak yandım, yakıldım. Ağlayarak yokluğa kaçtım, yokluğa sığındım."⁵⁹

• Şu ölümsüz ışıklar ebedidir. Fânî olan mumun ışıkları gibi iğreti değildir.

• Mum tamamıyla yanıp yok olunca, artık onun ne eseri, ne belirtisi, ne maddî varlığı, ne de ışığı kalır.

• Karanlığı gidermek ve aydınlatmak için ateş, mum şeklinde kendini gösterir.

680 • Beden mumu ise, şu görünen mumun aksinedir. Bedenin gücü, isteği azaldıkça can mumu canlanır, can nûru artar.⁶⁰

• Can nûru gelip geçici, sönüp gidici nûrlardan değildir. Beden mumunun nûru ise geçip gidicidir. Çünkü can mumunun nûru Hakk'tandır. Hakk'ın nûrudur.

• Can nûrunun alevi, baştanbaşa nûrdur. Bu yüzden yok olmak ondan uzaktır.

⁵⁹ Dikkat edilirse mum, başkalarına kendini fedâ eden, kendisi için değil de, toplum için yaşayan kâmil insanın sembolüdür. Sanki o yok, olmak için yaratılmıştır. İran şâirlerinden Şehriyâr'ın şu beyti bu hâli ne güzel anlatır:

شمع بزم الفروز را از خویشتن سوزی چه باک
اوجمال جمع جوید از زوال خویشتن

"Karanlıkta kalmış olanları aydınlığa kavuşturan mum, kendisinin yanıp yakılmasından hiç korkar mı? O kendisinin ağlayarak, eriyerek, yanarak yok olmasına karşılık topluma yararlı olmaktadır."

⁶⁰ Hz. Mevlâna, Hakk âşkı muma benzetiyor. Mum nasıl yanmak sûreti ile etrafını aydınlatırsa, Hakk âşkı da böyledir. Şu fark ile ki, mum yanıp bitince, şülesi, alevi kalmaz. Aydınlığı, ışığı da kalmaz. Fakat "Fenâ Fî'lâh", Hakk'ta fânî olma saadetince erişenin ise nûru artıkça artar. Hz. Mevlâna bu cildin gelecek bir beytinde bu konuyu ifade buyurur:

جون شراری کو خورد روشن ز شمع
نور الهزاید ز خوردش بهر جمع

"Mum alevi ile kendini yiyerek, kendini yok ederek etrafındakileri aydınlatır, onların nûrunu artırırsa, kâmil insan da onun gibi kendini fedâ eder."

Ay ve bulut.

• Bulutun gölgesi yere düşer, düşer ama, o gölge ay'la beraber olmaz, onunla düşüp kalkmaz.

• Ey iyilik isteyen Hakk âşığı! Kendinden geçip Hakk'ta fânî olmak, bulutsuz bir hâle gelmektir. Kendinden geçiş âleminde, sen ay'ın öndördü gibi olursun.

• Ama rüzgâr eserek bu bulutu sürüp getirirse, ayın nûru gider. Ancak 685 bir hayâl kalır.

• Bulut perdesinin yüzünden, ayın nûru zayıflar. Ayın öndördü iken, yeni hilâlden daha zayıf bir hâle gelir.

• Bulutun, yâhut tozun perdelediği ay, bir hayâl gibi görünür. İşte beden bulutu bizi hayâl düşüncesine sürer.

• Ayın lûtfuna, keremine bak ki; "Bulutlar bizim düşmanımızdır." demesi ayrı bir lûtuftur.⁶¹

• Ay, buluta aldırış etmez toza da, toprağa da. O göklerde nûr saçarak döner, durur. Yâni bulut ve toz aya kadar yükselip onu perdelemez. Ancak bizim gözümüzün önüne bir perde olur. Ay çok yukarılarda, buluttan, tozdan habersiz, döner durur. Işıklar saçar.

• Bizim asıl düşmanımız, buluttur; hem de can düşmanı. Çünkü ay'ı biz 690 zım gözümüzden o gizler.

• Bu perde cennet hurmasını bile cadı, kocakarı hâline getirir. Ayın öndördünü, yeni doğmuş aydan daha ışıksız bir hâlde gösterir.

• Ay, yâni Hakk Teâlâ bizi şeref ve izzet kucağına oturttu. Ve bizim düşmanımıza kendi düşmanım dedi.

• Bulutun parlaklığı, güzelliği, hakikatte ay'dandır. Ama her kim buluta ay derse, o pek sapıktır. Pek yol yitirmiştir.⁶²

⁶¹ Burada ay'dan maksat Cenâb-ı Hakk'tır. Bulut ve toz da, ay'ı görmemize engel olan, perde olan benliğimiz, nefsimizdir. Biz benliğimize, nefsimize mağnır ve mağlup olunca, onlar, ayı görmemize perde olurlar. Onun için Cenâb-ı Hakk nefsin hevâ ve hevesi (bulutlar) bizim düşmanımızdır, diye buyurmuş.

⁶² Süflerle "Hemecost" (=her şey O'dur), "Hemecost" (=her şeyi O yaratmıştır) diye iki deyim vardır. Bu beyitte geçen "ay", bulutu hoş bir şekilde gösterince, buluta ay dersek sapıklığa düşeriz. Yâni bulutun güzelliği aydandır. Ama bulut ay değildir. Her şeyi Cenâb-ı Hakk yaratmıştır. Her şeyde onun san'atı, güzelliği görülmektedir. Bu sebeple; "Her şey O." diyemeyiz de; "Her şey O'ndandır." deriz. "Her şey O'dur." diyenler, Panteist (=Vahdet-i Mevcut) inancında olanlardır. Bu inanç islâmî değildir. Bazıları islâmî bir inanç olan "Vahdet-i Vücûd'u, "Vahdet-i Mevcut"la karıştırlar. Her şeyde O'nun tecellisi var ama, her şey O değildir. Güneş, duvarı parlak bir şekilde

• Ayın nûru buluta vurunca, onun kapkara yüzünü aydınlatır. Kendi nûru ile ağartır.

695 • O zaman bulut, ay ile bir renktedir. Devlete kavuşmuştur. Ama, bulutta ay ışığı iğretidir.

• Kıyâmette güneş de kalmaz, ay da. O zaman göz, bütün nûrların aslı ile meşgul olacaktır. Kamaşacaktır.

• Bütün bunlar, insanın gerçek temelli mülkü ile iğreti mülkü bilmesi; fânî, gelip geçici kervansaray olan dünya ile ebedî karargâh olan âhireti ayırdetmesi içindir.

• Süt nine bir çocuk için iğretidir. Üç dört günlüktür. Ey anne; sen bizi kucağına al.⁶³

• Ben ayın güzelliğini, başka bir şeyde seyretmek istemem. Çünkü başka bir şeye bağlanmak, halkı öldürmüştür, mahvetmiştir.

• Yâhut da bulut Hakk yolunda yok olur da, artık ayın yüzüne perde olmaz.

• Ancak kendini peygamberlerin ve velilerin bedenleri gibi yoklukta gösterir.

705 • Öyle bir bulut, perde olmaz. Belki mânâ bakımından perdeyi yırtar da faydalı olur.

• Apaydın seher vaktinde yağmur yağar ama, yücelerde bulut yoktur.⁶⁴

• O bulutsuz yağmurun yeri sulayışı, Peygamberin bir mucizesi idi. Bulut yoklukta gökyüzünün rengini almıştı.

• O bir buluttu ama, onda bulut huyu kalmamıştı. İşte âşıkın bedeni de sabırla bu hâle gelir.

• Bedendir ama, onun bedenliği yok olmuştur, değişmiştir. Ondaki renk de gitmiştir, koku da.

göstermektedir. Çünkü güneşin ışığı duvara vurmuştur. Duvar; "Ben güneşim." diye bilir mi? Güneş batınca ne ışık kalır, ne de parlaklığı. "Hemecost" (=Her şey O'ndan-
dır) inancında; her şeyde, her zerrede Allah'ın kudreti, sanatı ve yaratma gücü görül-
mektedir. Fakat hiç bir şey -bâşâ- Allah değildir.

⁶³ Buradaki süt nineden maksat, bizi nimetleri ile beslediği için tabiat âlemidir. Anneden murad da Hz. Hakk'tır. O Rabbü'l-âlemîdir. Cümle âlem halkının bir bir gerçek terbiyecisi odur. Ey gerçek terbiyeci, bizi sen vâsitasız koru, himâye et de, sebepler ve vâsıtalar perdesi gönül gözümüzden uzak olsun.

⁶⁴ Buradaki buluttan maksat, nebîlerin ve velîlerin mübârek cisimleridir ki, "hakikate ayna" perde olmuştur. Onlar belki o perdeleri giderirler, kaldırırlar. Çünkü onların hepsi de Hakk'ta yok olmuşlardır.

• Ey Hakk âşığı, kendine gel! Dudu kuşlarının önündeki şekere benze- 712
me. Zehire benze de, ziyandan kurtul!

• Yâhut Allah ve veliler tarafından beğenilmek için, kendini dünya köpeklerine leş gibi murdar göster.

• Hazîne ve defineleri mamûr yerlerde oturanların hırslarından korumak için, yıkık yerlere gömerler.

• Ey can! Sen hem lokmasın, hem de lokma yiyen. Aklını başına al, hem yiyorsun, hem de yiniliyorsun.

Allah'tan gayri her şey hem yer, hem de kendisi yenir.
Çekirge avlamaya uğraşan bir kuşun,
ardında bulunan, onu avlamayı gözetken aç doğandan
haberi bile yoktur.

Ey âdemoğlu! Sen yiyor, avlanıyorsun ama,
sen de seni yiyecek olandan gâfil olma!

Eğer seni yiyecek olanı sûret gözüyle göremiyorsan,
ibret gözü ile bak ki,
bu bakışla inşallah sûret gözün açılır.

• Bir kuşçağız, küçük kurtları avlamakta idi. Kedi fırsatını buldu, onu 719
kapıverdi.

• O zavallı, küçük kurtları avlarken, kendini avlayacak kediden habersiz
bulduğu için, kurtları yedi. Fakat kendisi kediye yenildi.

• Hırsız, kumaş çalmaya çalışır, fakat çaldığı kumaşın sahipleri polis
memuru ile onun peşindedir.

• Hırsızın aklı, evdeki eşya ve kapının kilidi ile meşgul olmakta, polisten
seher vaktinde "âh" edeceğinden gâfil bulunmaktadır.

• O kendi sevdâsına o kadar dalmıştı ki, kendisini arayamı, kendisini
yakalamak isteyen unutmuştu.

• Evet, çayır çimen su içer, hava alır ama, bir hayvan da onu otlar, yer.

• O, ot hem yiyen, hem yinilendir. Allah'tan başka bütün varlıklar da 725
böyledir.

- Allah, sizi doyurur fakat, kendisi yemez. O ne yenir, ne de yer. O et ve deri değildir ki!⁶⁵
- Yiyen ve yinilen bir mahlûk, pusuya girmiş bir yiyiciden nasıl emin olabilir?
- Yenen şeylerin emin olmaları, sonunda mâteme girmelerine sebep olur.
- Ey Hakk yolcusu! Sen git de, yimeyen ve yinilmeyen Allah'ın kapısına sığın.
- Her hayâli, bir başka hayâl yer durur. Her düşünceyi de, bir başka düşünce otlar, yer.

Seni rahatsız eden bir hayâl var,
sen o hayâlden kurtulamıyorsun.

- 730 • Sen bir hayâlden kurtulamıyorsun. Uyuyamıyorsun, âdetâ o hayâl seni yiyor. Uyuyabilsen, sıçrayıp o hayâlden kurtulacaksın.
- Düşünce, bal arısıdır. Uykun ise su gibidir. Uyanınca başına yine arılar üşüşür.
  - Nice hayâl arısı uçar durur. Seni kâh bu tarafa, kâh o tarafa çekerler, sürüklerler.
  - Bu, hayâl yiyen nesnelere en hakîkî, en aşağısıdır. Diğerlerini celâl sâhibi olan Allah bilir.
  - Kendine gel de, o kaba, seni hırpalayan, yemeye çalştan hayâller sürüsünden "Biz seni koruruz" diye buyurmuş olan Allah tarafına kaç.⁶⁶

⁶⁵ Burada En'âm Süresi'nin şu meâlideki 14. âyetine işâret var: "Allah'tan başka yerleri ve gökyüzünü yaratan, kullarını yedirip doyuran, fakat kendisi yemeyen birisi var mı; onu dost edineyim? De ki: 'Ben müslüman olanların ilki olmaya ve müşriklerden olmamaya memurum.'"

⁶⁶ Yâni bir düşünceyi, başka bir düşünce giderir. Nitekim, bizi rahatsız eden sâbit bir fikirden kurtulmak için aklımızı başka bir fikre takmalıyız. Bir iş hakkında şöyle yapayım diye düşünürken, onun aksi bir fikir gelir. Gelen fikir önceki fikri bozar.

Arılar çıplak bir adama belâ olurlar. Onu sokmak isterler. O adam suya girse, arıların hücumundan kurtulur. Fikirler de arı sürüsüne benzer. İnsanın kafası düşünmeden durmaz. Fakat uyuyunca, suya girmiş kimsenin arıların saldırısından kurtulduğu gibi, o da düşüncelerin hücumundan kurtulur. Fakat uyanınca fikirler onun başına yine arılar gibi üşüşürler.

Zâriyât Süresi'nin 50. âyetinde: "O hâlde habibim de ki: 'Hepiniz Allah'a kaçın. Hakikatte ben sizi o azaptan kurtarırım.'" diye buyrulmuştur. Fırar, kaçmak tasavvuf mertebelerinden bir mertebedir ki, halktan yâni insanı bıktıran, usandıran dünya hayatından Allah'a kaçmak. Ona sığınmaktır. Şüpheli tarikatının büyüklerinden Ebû Mu-

- Eğer gerçekten koruyucu olan Allah tarafına kaçamıyorsan, bu koru- 735 mayı elde etmiş olan kâmil insanın yanına git.
- Elini pirden başkasına verme, çünkü Allah, o elin tutucusu ve koruyucusudur.
- Senin ihtiyâr aklın çocukluğu huy edinmiştir. Nefsin civarında bulunduğundan bu huyu kazanmıştır. O perde arkasındadır.
- Olgun bir aklı, aklını dost edin de, aklın kötü huyundan vazgeçsin.
- Elini kâmil insanın eline verince, yiyicilerin, kötü hayâllerin, kötü düşüncelerin seni yiyip duranların ellerinden kurtulursun.
- Allah "Hakk'ın eli onların ellerinin üstündedir." diye buyurdu ya, işte 740 senin elin de o biât ehlinin eli olur.⁶⁷
- Her şeyi bilen, her şeyden haberi olan, hikmet sâhibi pîrin eline, elini verirken, kurtulursun.
- Ey mürid! Ey Hakk yolunun yolcusu! Elini verdiği pîr, vaktinin peygamber vârisidir. Onda peygamberin nûru apaçık görünmektedir.
- O kâmil pîre biât etmekle, sen de Hudeybiye'de bulunmuş, Peygambere biât eden sahâbelerden olursun.
- Cennetle müjdelenen on kişiden olursun. Sâf altın gibi hâlis bir hâle gelersin.
- Ey Hakk yolu yolcusu! Sen o kâmil pîre candan ve gönülden uyarsan, 745 onun dostu ve mâiyyeti olursun. Çünkü insan kimi sever, dost olursa, onunla bile olur, ona eş olur.
- "Bu dünyada da, öbür dünyada da kişi, sevdiği ile beraber olur." Bu söz, bütün güzel huyların sâhibi olan Hz. Ahmed'in hadisidir.⁶⁸

hammed Abdüssellâm hazretleri şöyle duâ edermiş: "Yâ Rabbi! Bazı dervişler, senden, mahlûkatını tashîr etmeni, yâni mahlûkatın kendilerine uymalarını isterler. Sen de mahlûkatını onlara tâbî kıldın. Bunu yaptığından dolayı senden râzı oldular. Yâ Rabbi! Ben senden, halkı benden nefret ettirmeni ve gönüllerinin, yüzlerinin benden çevrilmesini istiyorum. Bu sûretle benim senden başka sığınacak yerim olmayacak, güvendiğim yalnız ve yalnız sen olacaksın."

⁶⁷ Hicretin altıncı senesinde Hz. Peygamberimiz 1500 ashâbı ile umre yapmak, Kâbe'yi tavâf etmek üzere yola çıktı. Hudeybiye denilen yerde konaklamışlardı. Mekkeliler Hz. Peygamberimizi ve ashâbını şehre sokmamaya karar verdiler. Peygamberimiz de: "Ölmek var, dönmek yok." buyurdu. Harp etmek üzere ashâbına biât teklif etti. Bir münâfik müstesnâ, hepsi biât ettiler. Bunun üzerine Mekkelilerle bir anlaşma oldu. Bu hâdiseye Fetih Süresi'nin 10-18. âyetlerinde anlatılır.

⁶⁸ Gerçekten Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bütün güzel huyların sâhibidir. Şeyh Sâdi hazretleri ne güzel yazmış:

- Hz. Peygamber buyurdu ki: "Kişi sevdiği ile beraberdir. Gönül dilediğinden ayrı olmaz."⁶⁹
  - Her nerede tuzak ve yem varsa, orada az otur. Ey zayıflara, zavallılara zulmeden, git de zayıfları ve zavallıları yakalayanları gör!
  - Ey âcizleri, zavallıları yakalayan genç, şunu bil ki; el elden üstündür.
- 750 • Ne şaşılacak şey ki; sen hem zebûnsun, âcizsin, hem de zebûnların elini tutmaya çalışıyorsun. Hem açsın, hem de avlamayı diliyorsun.
- Onların önlerine, arkalarına set olmasa, düşmanı göremezsin ama, o düşman apaçık ortada...⁷⁰
  - Avcılık hırsı, insanı kendisinin avlanacağından habersiz bir hâle getirir. Erlik gösterir ama, kendisi korkaktır, yüreksizdir.
  - Ey Hakk âşığı! Sen, istek hususunda bir kuştan da aşağı olma. İhtiyatlı hareket et. Serçe bile yem toplarken önüne ve ardına dikkat eder.
  - Serçe yemin bulunduğu yere gelince, önüne, ardına bakar. Bakar, döner, dolaşır.
- 755 • "Acaba" der, "Önümde, ardımda bir avcı var mı? Varsa onun korkusundan bu lokmadan vazgeçmem gerek."
- Sen *Kur'ân*'daki kötülüklerin, kötü kişilerin kıssalarını dikkatle oku. Eşinin, dostunun ölümünden ibret al.⁷¹
  - Cenâb-ı Hakk *Kur'ân*'da anlatılan âsî kavimleri ok, mızrak, kılıç gibi âlet olmaksızın helâk etti. O kudretli, eşsiz Allah, bütün yarattıklarına olduğu gibi, ne hâlde olursan ol, sana da senden yakındır.

بَلِّغِ الْمَعْلَى بِكَمَالِهِ
كَشَفَ الدُّجَى بِجَمَالِهِ
حَسُنَتْ جَمْعَ خِصَالِهِ
صَلُّوا عَلَيْهِ وَآلِهِ

"Kemâli ile en yüksek derecelere ulaştı. Mübarek cemâli ile karanlıkları aydınlattı. Onun bütün buyları güzel oldu. Onun âline ashâbına salât ü selâm getirin."

⁶⁹ "İnsan dostlarının dinindedir.", "İnsan sevdiği ile beraberdir." hadisleri rivâyet edilmiştir.

⁷⁰ "Onların önlerine de set koyduk, ardına da; gözlerini perdeledik, onlar göremezler." Yâsin Sûresi, 9.

⁷¹ Bir hadis-i şerifte; "Vaaz ve nasihat için ölüm kâfidir." diye buyrulmuştur. Akli başında olanlar için, başkalarının ölümü, en büyük bir ibrettir. Ölüm lisân-ı hâl ile insana der ki: "Bunlar nasıl öldülerse, bir gün sen de onlar gibi olacaksın. Bu sebeple mal ve yüksek mevkî hırsına düşüp de dünya ve âhirette zarara uğrama. Haram, helâl demeyerek toplamaya çalıştığın mal, vârislerine kalacak. Geçmiş olduğun yüksek mevkî de başkalarına geçecektir."

- Allah, elsiz ve gürz denilen ezici savaş âleti olmaksızın azap eder. Şunu bil ki; Allah elsiz, âletsiz adâleti yerine getirir.
- "Allah varsa nerede?" diyenler bile, bir belâyâ, bir hastalığa uğrayınca "Aman yâ Rabbi!" diye feryâd ederler.
- "Bir Allah bulunması ve bize hâkim olması, akıldan uzak ve şaşılacak 760 bir şeydir." diyenler de, böyle bir felâkete düştükleri zaman gözyaşı dökerler de; "Ey bize, bizden yakın olan Allah, varsın!" derler.

Münâcaat, Hakk'a yalvarış.

- Ey toprağı altına çeviren, bir başka toprağı da insanların babası yapan 780 Allah!
- Allah'ım; senin için her şeyi değiştirmek, yeniden yaratmak, ihsan ve lütuflarda bulunmak; benim işim ise yanılmaktır, unutmaktır, hatâ etmek, suç işlemektir.⁷²
- Benim yanılmamı, unutmamı bilgiye çevir. Ben baştan aşağı öfkeyim, beni sabırdan, hilimden ibâret kıl.
- Allah'ım sen, çorak toprağı, yâni onda yetişen buğdayı ekmek hâline getirirsin. Cansız ekmeğı can hâline sokarsın.
- Ey yolunu şaşırmış cânı insanlara kılavuzluk yapan, ey yolunu kaybetmiş kulunu peygamber eden!⁷³
- İlâhî! Yeryüzünün bir kısmını gök yaparsın. Yeryüzünde ise âlemi süsleyen, nûrlandıran nice yıldızlar halk edersin.⁷⁴

⁷² Süfilere göre Allah dilerse, "ayn-ı sâbitini" yâni, bilgisindeki sûretini değiştirebilir. Buna; "a'yân-ı sâbitenn değiştirilmesi" derler ki; kerâmetlerin en yükseğidir. Allah'a yakınlaşmış, gölge varlığından sıyrılmış, Hakk varlığında var olmuşlardan birisi dilerse, a'yânı değiştirebilir.

⁷³ Beyitte geçen "şaşırmış can", "yolunu kaybetmiş kul" gibi sözler; Peygamber Efendimize işârettir. En ahlâksız bir mahitte, en kötü insanlar arasında yetişmiş büyük Peygamber tahsili olmadığı hâlde, yolunu yordamını bilmediği hâlde, Hakk'ın lûtfuna, ihsânına nâil oldu. Hakk'tan aldığı vahiy ile peygamber oldu. Onlara yol gösterdi. Şeyh Sâdi hazretleri şöyle buyuruyor: "Hz. Muhammed bir yetim, bir inci idi ki, okumak bilmezken Allah'ın verdiği ilim ve irfânla bir çok milletin kütüphânesini yıkadı. Yâni onların bilgilerini, inançlarını iptal etti."

⁷⁴ Bir kişi dünya lezzetlerine dalarsa ve Allah'tan gâfil bulunursa, onun gönü çabucak ölür ve daha kendisi hayatta iken mânen ölü hâlinde gezer. Hz. Peygamber Efendimiz; "Ölülerle beraber bulunmaktan sakının." diye buyurmuş, "Ölüler kimlerdir?" suâlüne; "Dünya ehli olanlardır." cevabını vermiştir.

- Kim bu dünyada âb-ı hayat elde ederse, ona ölüm başkalarından daha çabuk gelir, çatar. Yâni kim bu dünyada nefsânî arzularından kendini arındırırsa, gölge varlığından kurtulursa "Ölmeden evvel ölünüz." hadîsinin sırrına erer de, başkalarından, tabii ölümle öleceklerden önce ölür.
- Şu âleme, gönül gözü ile bakan görür ki, burada her an yeniden yeniyeye bozulup düzelen şeyler var.
- Beden hırkasının iğnesiz, ipliksiz dikilmesi, varlıkların şekilden şekle, hâlden hâle girmesinden, her şeyi kaplayan, altın hâline getiren iksirin tesirinden başka bir şey değildir. Yâni Cenâb-ı Hakk'ın kudretinden, yaratma gücünden başka bir şey değildir.
- Ey insan! Sen de doğduğun günden önce ya ateş, ya toprak, yâhut da hava idin. Yâni unsurlar mertebesinde idin.

790 • Eğer o hâlde kalaydın, bu yüceliğe nasıl ulaşacaktın?

- Seni şekilden şekle sokanın yüzünden ilk varlık kalmadı. Onun yerine Cenâb-ı Hakk, evvelkinden daha iyi bir varlık verdi. Yâni maddî varlığın, bedeninin, çeşitli unsurlardan geçerek kemâle erişti. Olgunlaştı.
- Böylece yüz binlerce varlığa büründün. Her büründüğün varlık, ilkinden daha iyi idi. Yâni cânsızlar, bitkiler, hayvanlar âleminden devrederek insanlık mertebesine ulaştın.
- Bunları değiştirip duran Allah'ın her an işte ve güçte olduğunu gör de, vâsıtaları bırak, zâten vâsıtalar yüzünden, vâsıtalara bağlandığın için ondan, asil hakîkatten uzaklaştın.

Vâsıtalar, sebepler ve hayranlık.

- Her nerede vâsita fazla olursa, vuslat, ona kavuşma kaybolur. Vâsita ne kadar azalır, kavuşma zevki o kadar çoğalır.

795 • Her şeyi sebeplerden biliyorsun. O yüzden Hakk'a karşı hayranlığın azalıyor. Hâlbuki hayranlığın, o şaşırıp kalman, seni Allah'ın huzûruna ulaştıracaktır.⁷⁵

⁷⁵ Mânevî zevklerin en üstününün "hayret" olduğu söylenir. Bu hayret; müşâbede neticesinde husûle gelirmiş. Hayret şaşmak, şaşırma, kalbe gelen bir tecellî, bir sezîş sebebi ile Hakk aşkıının düşünemez, muhâkeme edemez bir hâle gelmesidir. Burada ince bir mesele var: Bizi hayret içinde bırakan bir varlığa yönelmek, ona hayran olmak insanı küfre, imansızlığa götürür. Hâlbuki onu yaradana düşünmek, ona hayran olmamız gerekir. Bu sebeptendir ki, azîz Peygamber Efendimiz; "Yâ Rabbi! Sana karşı olan hayranlığımı artır." diye duâ buyurmuştur. Hz. Mevlâna'da; "Din işi, hayret etmek ve şaşırıp kalmaktır. Ve dostun mest ve müstağırakı olmaktır." diye buyurmuştur.

- Bu varlıkları, yokluktan bulduğun, yâni yoktan yaratıldığın, yoktan var olduğun hâlde, ne diye yokluktan yüz çeviriyor ve çekiniyorsun?
- Ey köstebek! Şimdiye kadar, geçirdiğin yokluklardan, ne ziyân gördün ki, bu gölge varlığa yapışıp kaldın?⁷⁶
- Mâdemki, geçirdiğin hâllerin ikincisi, birincisinden daha iyidir. Yokluğu ara ve insanı hâlden hâle değiştiren Allah'a yönel.
- Ey inatçı! Varlığın başlangıcından şimdiye kadar, yüz binlerce haşr ve neşr gördün.

• Farkında olmaksızın, senin maddî varlığın, hiç bir şeyden haberi yok 800 gibi görünen cansızlar âleminden gelişip boy atan bitkilere, bitkilerden dertlerle, imtihanlarla dolu hayvanlık âlemine geldin.

• Sonra bu hayvanlık mertebesinden, akıl, fikir, iyiyi kötüden ayırdediş varlığına geldin. Bundan sonra da bu beş duygu ile, altı yönün dışına varır, tabiat âleminden kurtulursun.

• Bu ayak izleri hakîkat denizinin kıyısına yâni, insâniyet mertebesine kadar gitti. Bu mertebenin ötesinde, vahdet denizinde, ayak izleri yok oldu.

• Çünkü karada, insanın kendini koruması için köyler vardır, yurtlar vardır. Kervansaraylar vardır. Yâni yaşadığımız şu sûret âleminde, menziller vardır. Herkes nereden nereye gittiğini bilir. Hakîkat denizine ulaşmayan bu menzillerde dolaşır durur. Fakat hakîkat denizi mertebeleri mânevîdir. Ancak ma'rifet nûru ile bilinir.

• Hakîkat denizinin konakları ise, deniz coşup dalgalanınca, denizin artık ne alanı vardır, ne de tavanı...

• Deniz konaklarının bir özelliği de şudur ki: Onların ne izleri, belirtileri 805 görülür, ne de adları vardır.⁷⁷

⁷⁶ Bir insanın maddî varlığı, insanlık âlemine gelinceye kadar, bir çok merhale geçirmiş ve her merhaleden, fânî oldukça daha mükemmel bir merhaleye geçmiş ve o geçişlerde zarar değil, kâr edilmiştir. O hâlde, bu son, mevhum varlığı da ifnâ etmeli ki, "beka billâh" (=Allah'ta hâki olmak) derecesine çıkabilir.

⁷⁷ Büyük okyanuslarda, konaklayacak adalar, menziller yoktur. Vahdet denizi yanında okyanuslar, bir damla kadardır. Onun kıyısında ayak izleri görülse de, dahilinde hiç bir iz bulunamaz. Oraya girebilen denizde kaybolur, o denizden başka bir şey görmez. Mutasavvıflar yazdıkları kitaplarda, ilâhî mertebelerden "varlık menzilleri" diye bazı mânevî derecelerden bahsederler. Kezâ seyr-i sülûkta da, "seyrû ilâllah" (=Allah'a seyr), "seyrû ma'allah" (=Allah'la beraber seyr), "seyrû fillah" (=Allah'ta seyr) gibi bir takım makamlardan bahsederler. Fakat o mertebeler ve makamlar maddî değildir, tamamıyla mânevîdir.

- Bitkiler âleminden rûh âlemine kadar, bu iki durak arasında bunun gibi yüzlerce geçit var. Yüzlerce durak var.
- Bir çok yokluklardan sonra bu varlıkları gördüğün hâlde, beden kalmasını isteyerek, neden bu fânî varlığa, yâni bedene yapışıp kaldın?
- Haydi ey karga! Şu canı ver de doğan ol. Allah'ın şekilden şekile, hâlden hâle döndürmesine karşı, sen de canınla, başınla oyna. Yâni ey karga huylu dünyaya gönlünü kaptırmış olan kişi, bu boş sevgiyi bırak da Hakk'a lâayık bir kul ol!
- Yeniye el aç, eskiyi ver. Çünkü her yılın geçen yıldan üç kere daha üstündür, daha fazladır.

810 • Eğer hurma fidanı gibi, meyve saçıcı, bağışlayıcı olmazsan var, eskiyi eski üstüne koyup anbara doldur. Yâni Allah'ın sana lûtfettiği nimetleri ihtiyacı olanlara vermezsen, sen ibâdet anbarına çürümüş, pörsümüş mahsulleri cimriliğinden ötürü yığ.

- O köhne kurumuş şeyleri körlere armağan götür.
- Fakat yeniye görmüş olan, senin çürümüş, kokmuş mallarını satın almaz. O Allah'a av olmuştur. Senin tuzağına tutulmaz.
- Ey acı sel! Nerede kör kuş varsa, bölük bölük senin başına toplanır.
- Böylece de acı sudan körlükleri artar. Çünkü acı su, tuzlu su körlüğü artırır.

815 • Ehl-i dünyanın, yâni dünyaya gönül verenlerin, bu yüzden gönül gözleri kördür. Çünkü onlar şu balçıktaki, yâni cismâniyetin acı, tuzlu suyunu içerler.

- Mâdemki dünyada gizli bir âb-ı hayatın yok, acı tuzlu suyu iç de, körlüğün artsın.
- Ey gönül gözü kapalı bulunan kişi! Bu hâlde de sen beka, ebedilik istiyorsun. Anılmayı diliyorsun. Hâlbuki sen, zenci gibi yüzünün kara olmasına sevinmedesin.
- Zenci, zenci olarak doğduğu için, asıl rengi siyah olduğundan kara renkten hoşlanır.
- Ama günün birinde güzelleşir, yüzü hoş bir hâle gelir de sonra yine kararır, buna bir çâre aramaya, yine beyazlaşmaya çalışır.

820 • Uçan bir kuş, uçamaz hâle gelse de yeryüzünde kalsa, üzülür, gamlara, kederlere düşer, ağlayıp inlemeye başlar.

- Tavuk ise, bir çeşit kuş olduğu ve onun da kanatları bulunduğu hâlde, göklerde uçmak bilmediği ve o zevki tatmadığı için, yeryüzünde neşe ile yürür, yem toplar, koşar durur.

- Çünkü, tavuk, kanadı olduğu hâlde uçucu değildir. Öbürü ise uçan kuştur. O tabiatta, o kabiliyette yaratılmıştır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.);
 "Üç kişiye acırım." diye buyurdu;
 "Biri toplumun şerefli, üstün kişisi iken
 aşağılık bir hâle düşen,
 birisi de toplumun zengini iken yoksul olan,
 bir diğeri de, bilgisizlere oyuncak olan bilgin."

- Hz. Peygamber Efendimiz buyurdu ki; "Zengin iken fakir düşen kişiye acırım."
- Azîz ve itibâr sahibi iken hakir olan, aşağılık olana ve seçilmiş değerli bir bilgin iken, câhillik arasında kalan kişiye de acımız.⁷⁸

• Peygamberimiz buyurdu ki: "Eğer taş gibi, dağ gibi duygusuz değil- 825 seniz bu üç kişiye acırım."

- Bu üç kişiden biri başkanı iken, en yüksek mevkîde bulunurken, her şeyini kaybeden, aşağılara düşen kişidir. Öbürü parasız kalan zengindir.
- Üçüncüsü de, dünyada ahmaklar, bilgisizler arasında kalan ve onların alayları ile karşılaşan bilginidir.
- Üstün bir insan iken, aşağılık bir hâle düşmek, şerefli iken hor ve hakir görülmek, bedenden bir uzvun kesilmesine benzer.
- Bedenden kesilen bir uzuv, biraz kıvıldır, titrer, sonra ölür. Yüksek makamda bulunan düşerse, eskisi gibi biraz gülerse de, sonra söner gider.
- Rûhlar âleminde, elest kadehinden sevgi şarabı içen kişinin, bu dünyada onun bir mahmûrluk hâli vardır. Başı döner durur.⁷⁹

⁷⁸ Tanzimat devri şâirlerinden Şinâsî merhûm;

"Bedâht ona derler ki elinde cûhelânın,

Kahrolmak için kes-i kemâl-i hüner eyler."

(Bilgisiz kişilerin elinde kahr olmak için bilgi öğrenen, kemâl sâhibi olan kişi, bahtsız kişidir.)

⁷⁹ İbn Fâriz hazretleri:

شَرَبْنَا عَلَى دَرَجَاتٍ مُنَادِيَةً
 سَكَرْنَا بِهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ نُحَلِّقَ الْكُرْمَ

"Biz dünyada daha üzüm yaratılmadan önce sevgiinin aşkı ile ezelde şarap içtik, mest olduk." beyti ile başlayan meşhur Hamriyye Kasîde'sini Hakk âşkalarına sunmuştur.

- Pis olan ve dünya samanlığında bekçilik yapmak için yaratılan köpek asıllı bir kişide, pâdişahlık hırsı ne gezer?
- Günaha girmiş olan tevbeye çalışır, yolunu kaybeder, durur.

Bir ceylan yavrusunun
eşekler ahırında mahpus olması, eşeklerin o garible
kâh itip kakarak ve ısırarak, kâh eğlenmekle
alay etmeleri; gıdası olmayan kuru saman yemeye
mecbur kalması. Bu hâllerin hepsi dünya, şehvet
ve hevâ erbabı arasında kalmış bir hâlis kulun sıfatıdır.
Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz
"İslâm garip olarak başladı, yine garip olarak biter.
Garip olanlara ne mutlu!" buyurmuştur.

Evet; Hakk Peygamberi doğru söylemiştir.

- Bir avcı, bir ceylanı avladı. Acımadan da onu eşek ahırına hapsetti.
  - Öküzlerle, eşeklerle dolu olan ahıra, o güzel, nazlı ceylanı zâlimcesine kapattı.
- 835 • Ceylan şaşırmişti. Ürkerek korku ile her tarafa kaçıyordu. Avcı gece yarısı geldi, eşeklerin önüne saman döktü.
- Öküzlerle eşekler, acıktıkları için o samanı şeker gibi yiyorlardı.
  - Ceylan ürkerek bazen o tarafa, bazen bu tarafa kaçıyor, saman tozundan, dumandan yüzünü çeviriyordu.
  - Bir kimseyi, zıttı olan bir kişi ile beraber bırakırsanız, onu ölüm azabına uğratmış olursunuz.
  - Süleyman (a.s.) demişti ki: "Hüdhüd gitmeye mecbûr olduğuna dâir, kabul edilemeyecek bir özür getirmezse;
- 840 • Onu yâ öldürürüm, yâhut da ona azap ederim. Hem de sayıya sığmayacak kadar, çetin bir azap."
- Ey güvenilir, inanılır kişi, bilir misin, o azap nasıl bir azaptır? Onu kendi cinsinden olmayan başka bir kuşla aynı kafese koymaktır.⁸⁰

⁸⁰ Neml Sûresi'nin 20-21. âyetlerine işâret edilmektedir.

- Ey insan! Sen de bu beden yüzünden azaptasın. Çünkü kuş gibi olan rûhun, başka bir kuşla (hayvânî rûh kuşu ile) aynı kafese hapsedilmiştir.
  - Rûh doğan kuş gibidir. Tabiatlar, kötü huylar ise kargaya benzer. Doğan gibi olan rûh, karga ve baykuşlardan yaralanır, dağlanır.
- Göbeği misklerle dolu olan ceylan, günlerce eşeklerin ahırında işken- 908
ce çekmekte idi.
- Karaya vurmuş balık gibi can çekişmekte, çırpınıp durmada idi. Sanki pislik ile misk, bir hokkaya, bir kutuya konmuştu.
- Eşeğin biri diyordu ki: "Bu hayvanların babasında, yâni ceylanda pâ- 910
dişahların, beylerin huyu var. Susun, onu rahatsız etmeyin."
- Başka bir eşek, ceylanın dolaşıp durmasına bakıp alay ederek; "Bir inci elde etmiş, onu nasıl olur da ucuza satar." diyordu.
  - Bir başka eşek de; "Söyleyin ona, bu nazılikle, bu kibarlıkla gitsin, pâdişahın tahtına çıkıp otursun."
  - Bir başka eşek de çok yemişti, midesi ekşimişti. Ceylanı saman yemeye çağırdı.
  - Ceylan başını çevirdi de; "Git ey eşek!" dedi, "İştahım yok, hâlsizim."
- Eşek; "Evet." dedi, "Hâlini görüyorum, nazlanıyorsun, yâhut utanıyor- 915
sun da, onun için çekiniyorsun."
- Ceylan; "O saman senin gıdan." dedi, "O gıdadan senin bedenini diri-
leşir, yenileşir.
  - Ben çayırılığın arkadaşayım, duru suların aktığı ırmak kıyılarında, bah-
larda, bahçelerde, gezer dururum. Avunur eğlenirim.
  - Kazâ ve kader bizi azaba düşürdü ama, o huy, o güzel tabiat hiç geçer
gider mi?
  - Yoksul olduysam bile, nasıl olur da yoksulca hareket ederim? Yoksul
yüzlü olurum. Elbisem eskidi ise, ben yeniyim.
- Ben sünbülü, lâlcyi, reyhânı bile binlerce nazla, istemeyerek yerdim." 920
- Eşek; "Evet." dedi, "Sen lâf ede dur. Lâf et. Garip ilde boş ve saçma
şeyler, çok söylenir."
  - Ceylan dedi ki: "Zâten göbeğim sözlerime şahitlik etmede, öd ağacına,
anbere bile minnet etmemektedir.
  - Ama kokuyu alacak burun nerede? Pisiği seven eşeğe bu koku ha-
ramdır.

• Eşek yolda giderken, başka bir eşeğin pisliğini koklar. Ben bu eşek topluluğuna, nasıl misk sunabilirim?

925 • Bu yüzdendir ki, o şefaathane sahibi Peygamber; 'İslâm dünyada gariptir.' remzini buyurdu.⁸¹

• Çünkü onun mübarek zâtı, meleklerle beraber, onlarla dost olurken, akrabaları bile kendisinden kaçarlardı.⁸²

• Halk ona bakar, onu kendi cinslerinden sayarlardı ama, ondaki mübarek kokuyu duymazlardı.

• Öyle muhterem bir zât, sığır postuna bürümüş arslan gibidir. Uzaktan görürsen gör, fakat postunu almaya kalkışma.

• Postunu almaya kalkışacaksan, beden öküzünden vazgeç, çünkü o arslan huylu velî, beden öküzünü parçalar.

• O arslan huylu velî, öküzlük tabiatını başından sıyrır, çıkarır, sende hayvanlık huyunu çeker, alır.

• Sen öküz bile olsan, Hakk'ın lütfu ile arslan olursun. Fakat öküzlükten hoşlanıyorsan, nâfile arslanlığı arama..."

Sultan Muhammed Harzemşâh'ın,
ahâlisi tamamıyla Râfızî olan Sebzar şehrini
savaşla alması, ahâlisinin eman istemesi,
Harzemşâh'ın da; "Bu şehirden Ebubekir adında birini
bana getirin, size eman vereyim." demesi,

845 • Muhammed Harzemşâh, ahâlisi sapık kişilerden ibâret bulunan Sebzar şehrine savaş için gitti.

• Orduları Sebzar'ı sıkıştırdı. Askerleri düşmanları kırdı, geçirdi.

• Ahâli Harzemşâh'ın huzûrunda yerlere kapandılar. "Kulağımıza küpe tak!" (yâni "Bizi köle olarak kabul et. Canımızı bağışla!") diye aman istediler.

⁸¹ Bu beyitte şu hadîs-i şerîfe işâret edilmektedir: "İslâm, garip olarak başladı, yakında yine garip olacaktır. Garip olanlara ne mutlu, garip olanlara ne mutlu, garip olanlara ne mutlu."

⁸² Nitekim Resûlullah Efendimizin amcası, amcasının oğlu, en yakın akrabası bile Hz. Peygamberin en amansız şiddetli düşmanı olmuşlardı. Nûh ve Lût peygamberlerin eşleri, kocalarına düşman olmuşlardı. Bestâmî gibi bir zâtın geleceğini haber verdiği ve "Mânen benden üstündür." dediği Şeyh Ebu'l-Hasen Harkânî hazretlerinin karısı, o mübarek zâtı sevmeyi, çekişirir dururdu.

• "Sana istediğin kadar haraç verelim, vergi verelim. Her mevsimde vergimizi artıralım.

• Ey arslan tabiatlı hükümdâr! Bizim canımız senindir. Bir kaç gün bizde emânet kalmasına müsâde et!" dediler.

• Harzemşâh; "Bana Ebubekir adlı birini getirmezsensiz, canınızı kurtaramazsınız." dedi.

• "Ey Hakk'tan ürkmüş, bâtıla bağlanmış kişiler! Ebubekir adındaki birini bana armağan olarak getirmezsensiz;

• Ey aşağılık kişiler! Sizi ekin biçer gibi biçerim. Sizden ne haraç alırım, ne de söyleyeceğiniz masalı dinlerim."

• Bunun üzerine; "Böyle bir şehirden Ebubekir adlı birini isteme." diye Harzemşâh'ın yoluna bir çuval altın getirdiler.

• "Sebzar şehrinde Ebubekir nasıl bulunur? Nitekim dere içinde kuru kerpiç bulunmaz."

• Harzemşâh altına bakmadı. Ondan yüz çevirdi de; "Ey imansız kişiler!" dedi, "Bana Ebubekir adlı birini armağan olarak getirmedikçe..

• Getirdiklerinizin bana hiç bir faydası yoktur. Çocuk değilim ki, altın ve gümüş karşısında hayran kalayım."

• "Bu harap şehirde Ebubekir adlı bir kimse var mı?" diye tellâl çağırdılar.

• Üç gün, üç gece aradılar, taradılar, sonunda zayıf, hasta bir Ebubekir buldular.

• Buldukları kişi yolcu imiş. Sebzar şehri yolu üstünde olduğu için uğramış ve hastalanıp bir harâbe köşesinde bitkin, perişân bir hâle gelmişti.

• O yakın bir köşede, uyuya kalmıştı. Onu görür görmez; "Aman çabuk ol!

• Kalk, pâdişah seni istiyor. Şehrimiz senin yüzünden kılıçtan kurtulacak dediler."

• Adam; "Gücüm olsaydı, yürüye bilseydim, gitmem gereken yere giderdim, böyle kalmazdım.

• Ben hiç bu düşman şehrinde kalır mıydım? Yürür dostların şehrine giderdim." dedi.

• Bir tabut getirdiler, Ebubekir'i kaldırıp üstüne yatırdılar.

• Hamallar onu yüklenip Ebubekir adında birisinin bulunduğunu görsün diye, Harzemşâh'ın huzûruna getirdiler.

• Aslında bu dünya bir Sebzar şehridir. Allah adamı burada kaybolmuştur. Akılsız, fikirsiz sayılmıştır.

• Harzemşâh da Cenâb-ı Hakk'ı temsil etmektedir ki, o büyük Rabb, rezil insanlardan saf ve hâlis bir gönül ister. Doğru özlülük ister.

"Allah sizin sûretlerinize bakmaz,
gönlünüze bakar."

• Peygamber Efendimiz; "Allah, sizin sûretlerinize bakmaz, gönlünüze bakar. Bu sebeple bir gönül sâhibini arayınız." diye buyurdu.⁸³

870 • Cenâb-ı Hakk; "Ben secdenin şekline de bakmam, altın bağışlamana da. Ben sana bir gönül sâhibinin gözü ile bakar, görürüm." diye buyurdu.

• Sen kendi gönlünü gerçek gönül sandın da, gönül sâhibi ârifleri aramayı bıraktın.

• Gönül öyle bir varlıktır ki, şu yedi kat gök gibi, yedi yüz gök orada kaybolur, görünmez olur.

• Bu çeşit gönül kıvrımlarına, gönül döküntülerine gönül deme! Sebzar'da Ebubekir'i arama!

• Gönül sâhibi, altı yüzlü ayna gibidir. Allah, altı yöne de o aynadan bakar.⁸⁴

875 • Ama altı yönde bulunanlara, Allah o gönül sahibi, yâni kâmil insan olmadıkça bakmaz.

• Eğer Cenâb-ı Hakk, birinin istediğini reddederse, o gönül sahibi için reddeder. Kabul eyleyecek olursa, yine o gönül sâhibi için kabul eder.

• Cenâb-ı Hakk, o olmadıkça hiç kimseye nimet vermez. Ben Hakk'a ulaşan, kavuşan kişinin hâliinden pek az bir şey söylüyorum.

• Allah iyiliği, ihsânı, bağışı onun avucuna koyar da, acıdığı kişilere, onun avucu ile verir.

⁸³ Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: "Hakikaten Allah Teâlâ, sizin sûretlerinize ve amellerinize bakmaz. Belki kalbinize ve niyetinize bakar.

⁸⁴ Altı yön; sağ, sol, üst, alt, ön, arka'dır. İnsan-ı kâmil, Allah'ın kendi işlerini onun vâstasıyla gördüğü dünyanın gözüdür. Allah her şeyden münezzehtir. Bunu anlatmak için Muhiddin-i Arabî hazretleri *Futuhât-ı Mekkîyye*'sinde; "İnsan-ı kâmil Allah'ın göz bebeği gibidir." diyor.

• O gönül sahibinin avucu ile, Allah'ın rahmet denizinin bağlantısı vardır. Fakat o bağlantı, o birleşme neliksiz niteliksizdir, münezzehtir ve anlatılamaz bir kemâl hâlidir.

• Bu öyle bir bağlantı, öyle bir birleşmedir ki, anlatılamaz, târif edilemez. Bunu söylemeye ve anlatmaya çalışmak, boş yere zahmete katlanmaktır, boş yere kendini yormaktır.

• Ey zengin! Sen Allah'ın huzûruna yüz çuval altın götürsen, Cenâb-ı Hakk buyurur ki: "Ey getirdiği yükler altında iki büklüm olan kişi. Bana gönül getir, gönül..."⁸⁵

• Eğer o gönül senden râzı ise, ben de senden râzıyım. Ama gönül senden yüz çevirmişse, ben de senden yüz çeviririm.

• Ben sana bakmam, gönüle bakarım. Ey cân! Armağan olarak bana gönül getir.⁸⁶

• Gönül, seninle nasılsa ben de öyleyim. Cennetler anaların ayakları altındadır. Evlâtlar, annelerinin gönüllerini kırmazlar, onlara saygı gösterirlerse, onların hürmetine cennete gireceklerdir."

• Halkın anası da, babası da, aslı da gönüldür. Ne mutlu o kişiye ki, be-885 dene bakar da gönülü görür.⁸⁷

⁸⁵ Lütfen *Divân-ı Kebîr*'in VI. cildinin 3104. gazelinde bulunan şu iki beyti dikkatle okuyalım:

هزار بند ری زرد گر بری بحضرت حق

حقت بگوید: ودل آرا گر یا آری

که سیم و زر بر مالاشی است. بی مقدار

دلست مطلب ما گر مرا طلب کناری

"Allah'ın huzûruna altın dolu binlerce keseler götürsen, Cenâb-ı Hakk: 'Bize bir şey getirmek istiyorsan, kazanılmış bir gönül getir.' diye buyurur."

⁸⁶ Bu beyitte Şu'arâ Söresi'nin 88-89 numaralı şu meâldeki âyetlerine işaret var: "O günde ne mal fayda eder, ne de oğullar, meğer ki Allah'a tamamen sâlim bir kalp ile gelenler ola." Bağdatlı Rûhî şu beyti ile bu âyete işaret etmiştir:

"Sanma ey hâce ki, senden zer ü sim isterler,

Yevm-i lâ-yenfa'û'da kalb-i selim isterler."

⁸⁷ Kâmil bir insan, bedene baktığı zaman, bedeninin ötesinde bulunanı, yâni insanın hakikati olan gönülü görür. Yûnus; "Bir ben vardır bende, benden içerü." dediği zaman Hakk'ı mı kastetti? Gönülü mü kastetti? İkisinin bir olduğunu düşünenler de var: Bu yüzdendir ki ana, baba ve bütün insanların bedenleri, yâni gölge varlıkları, öz değildir, birer kabuktur, deridir. Hepsinin ötesinde "o" yâni gönül vardır. Bazı âriflere göre de, gönülden maksat, peygamber vârisi olup Hakk'ta fânî olan kâmil insandır.

• Sen dersin ki: "Allah'ım işte şuracıkta, sana gönlümü getirdim ya.." Cenâb-ı Hakk da sana; "Ey kulum!" diye buyurur. "Böyle gönüllerle şehir dopdolu, böyle gönül herkeste var.

• Sen bana âlemin kutbu olan gönlü getir. İşte insanın canının canının canının canı, o gönlüdür."⁸⁸

• O gönüller sultânı olan Allah, nûrla, hayırla dopdolu olan gönlü beklemektedir.

• Sen günlerce Sebzar şehrinde dolaşsan, gezesen, yine o çeşit bir gönül bulamazsın.

890 • Sonunda solmuş, canı pörsümüş, çürümüş bir gönül bulur da, onu te-neşir tahtasına yatırıp Hakk'a doğru götürürsün.

• "Pâdişahım!" dersin, "Sana gönül getirdim, Sebzar'da bundan daha iyi gönül olamaz."

• Cenâb-ı Hakk da sana buyurur ki: "Ey küstah, burası mezarlık mıdır ki, ölü bir gönül getiriyorsun?"

• Yürü git, pâdişah huylu bir gönül getir. Öyle bir gönül getir ki, "varlık Sebzar'ı" onun yüzünden amana kavuşsun.

• Sanki o gönül, bu dünyada gizlenmiştir. Çünkü karanlık aydınlığın zıttıdır. İkisi bir arada bulunamaz.

895 • Cenâb-ı Hakk'ın bütün rûhlara: "Elestü bi-Rabbiküm" (=Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) diye seslendiği günden beri, tabiat Sebzar'ı o gönüle düşmandır. Bu düşmanlık, ona miras kalmıştır.

• Çünkü o gönül sahibi, doğan kuşu gibidir. Bu dünya ise kargalar şehridir. Bir cinsten olmayanın, kendi cinsinden olmayana görmesi, onu yaralar. Gönlünü dağlar. Aynı şehirde oturan dinsizlerin, imanlı kişileri sevmemeleri, onların aleyhinde uğraşmaları da bu yüzdendir.

• İnsan kendi cinsinden olmayanla uyuşmuş gibi görünürse de, o hâl sahici değildir. Bir çeşit münâfıklık, iki yüzlülüktür. Onun uyuşmuş gibi görünmesi, bir menfaat, bir şey elde etmek içindir.

⁸⁸ Bu beyitte; "canlar canının canının canı" diye tavsif edilen can, aslında Resûlullah Efendimizin ve onun doğrudan doğruya vârisi olan en büyük gavsın mübârek rûhudur. Şârih Ankaravî hazretleri anlaşılması ve anlatılması zor olan bu beyti şu şekilde açıklıyor: "İlâhî nefha olan can, hayvanî rûhun canıdır. Ve kudsi rûh da ilâhî nefha olan rûhun canıdır. Rûh-ı a'zam (en büyük rûh) yani Allah da, ilâhî nefhanın ve kudsi rûhun canı gibidir. Bu sebeple rûh-ı a'zamin mazharı olan mübârek gönül, kutuplar kutbunudur. O da en büyük gavsır. İlâhî tecellilere nazargâh olan ancak odur. 'Can-ı can-ı can-ı Âdem' demekten murat, kutuplar kutbunun gönlüdür."

• O münâfık evet dese bile, bu onu tasdik ettiğinden, gerçek bildiğinden değildir. Öğüt verenin öğütünü kısa kesmek içindir.

• Çünkü bu leş arayan aşağılık karganın, yüz binlerce, kat kat hilesi vardır.

• Münâfıklığı, yani iki yüzlülüğü kabul ederse kurtulur. Münâfıklığı 900 kendisine fayda verecek bir doğruluk olur.

• Çünkü o muhterem gönül sahibi, bizim dünya pazarımızda, doğru yola sokmak, ıslah etmek için ayıplı olanları satın alıcıdır.⁸⁹

• Ey Hakk yolcusu, eğer sen, cansız, yani taş ve kaya gibi rûhsuz, duygusuz değil isen, gönül sâhibini ara. Eğer hakikat sultanına zıt tabiatta değilsen gönülle aynı cinsten olmaya bak. Yani bir gönül sâhibi bul, tavsiyelerini can kulağı ile dinle.

• Gösterişi, yüzüne gülüşü, dalkavukluğu hoşuna giden kişi, sence senin dostun ama, o Hakk'ın dostu değildir.

• Senin huyuna uyan arzu ve tabiatına göre yaşayan kişi sana velî, hattâ peygamber görünür.

• Yürü nefsanî istekleri bırak da, mânevî bir koku al, o güzelim anber 905 kokusunu duymaya çalış.

• Hevâ ve hevesine uyar, şehvet peşinde koşarsan, beynin kokmuş olur. Burnun mânevî güzel kokuları almak hassasını kaybederse, o zaman misk ile anber kokusu belki sana kötü, hiç işe yaramaz hâle gelir. Mânevî kokular almak istiyorsan, bir velîye uy.

• Velî görünüşte insandır ama, onun içinde insanların kötü huylarını yi- 935 yen, yok eden mânevî bir arslan gizlidir.

• O arslan yani velî, kabiliyetli bir müridi güzelce yer, yani onu kötü huylarından arındırır. Tortusunu süzer, onu saf bir hâle getirir.

• O Hakk yolcusu, aşk derdi yüzünden, yani Allah'a karşı duyduğu aşk derdi ile, bütün dünyevî ve cismânî dertlerinden kurtulur, ayağını Sühâ yıldızının üstüne kor.

⁸⁹ Allah adamları gerçek mürşitler, sefih, kusurlu kişiler arasında Hakk yoluna düşmeye istidâtlı olanları seçer, onları ıslah ederek hakiki insan hâline getirir.

Konya hocaları; "Mevlâna'nın dervişleri, bir takım kusurlu, çok içki içen, kötülükler yapan ahîlâki zayıf kişiler." diye Mevlâna'da kusur aramışlardır. Hz. Mevlâna da onların bu çeşit yermelerine şu cevabı vermiştir: "Benden el alanlar, bana uyanlar sâlih kişiler, çok iyi ve faziletli insanlar olsalardı, onların bana değil, benim onlara mürid olmam, onlara uymam gerekirdi."

"Biz insanı en güzel bir sıfatta yarattık.
Sonra onu en aşağıların aşağısına attık."
âyetleri ile "Kimi yaşatır, ömrünü uzun edersek,
onu kocatır, güzelliğini ve gücünü kuvvetini azaltırız."
âyetinin tefsiri.

- 962 • Hz. Âdem güzellik timsali idi. Melekler ona secde etmişlerdi. Fakat Âdem'den bu güzellik, bu üstünlük alınca;
- "Eyvahlar olsun!" dedi, "Varlıktan sonra yokluk." Cenâb-ı Hakk da ona mânevî bir dil ile buyurdu ki: "Suçun şu; sen çok yaşadın!"
  - Cebrâil onu saçından tutup; "Cennetten, bu ebedilik yurdundan çık, şu güzeller topluluğundan ayrıl!" diye, çekip sürüklemeye başladı.
- 965 • Hz. Âdem; "Peki!" dedi, "O şereften, o üstünlükten sonra bu alçalmanın sebebi nedir?" diye sordu. Cebrâil de; "O üstünlük Allah'ın bir ihsânı idi. Düşünün, alçalman da onun adâletidir." cevabını verdi.
- Âdem; "Ey Cebrâil!" dedi, "Sen Allah'ın emrine uyarak bana secde etmiştin. Şimdi nasıl oluyor da, beni cennetten kovuyorsun?"
  - Sonbaharda yapraklar ağaçlardan ayrılıp nasıl dökülürse, benden de bir imtihan yüzünden, şu güzelim elbiseler bedenimden uçup gidiyor.
  - Onun yanakları bir vakitler ay gibi parlaktı. Şimdi ihtiyarlıktan keremkele sırtına döndü.
  - O parıl parıl parlayan saçlarla güzelleşen baş, ihtiyarlık zamanında çirkinleşti. Saçları döküldü, dazlak oldu.
- 970 • O naz ve edâlarla salınan ve mızrak gibi dümdüz olan boy, ihtiyarlıkta yay gibi büküldü, iki kat oldu.
- Lâle renk, safrana döndü. Arslan gücü gitti, kadınlar gibi güçsüz kaldı.
  - O bir pehlivânı gürüşte hile ve oyunla koltuğunun altına alırken, şimdi yürütmek için onun koltuğuna giriyorlar.
  - Bu hâller hep gam belirtisi, pörsüyüp soluş belirtisidir. Bunların he biri de ölümün yaklaştığını haber veren elçiler, habercilerdir.

"Onu aşağılıkların en aşağısına reddettik,
ancak Allah'a inanan ve iyiliklerde bulunanlar müstesnâ.
Onlara sonu olmayan ve eksilmeyen ecir vardır."
âyet-i kerîmesinin tefsiri.

- Fakat Allah'ın nûru, insanın hekîmi olursa, ona ihtiyarlıktan, harareten bir eksiklik gelmez.
- Onun gevşekliği ve zayıflığı sarhoşun gevşekliğine benzer. O gevşek- 975 likte bile güçlü ve kuvvetlidir. Bu yüzden Rüstem bile onu kıskanır.⁹⁰
- Öürse bile kemikleri zevke gark olur. Bütün varlığı zerre zerre mânevî şevk nûru ile parlar, durur.
- Kendisinde ilâhî nûr bulunmayan kişi, sonbaharın alt üst ettiği meyvesiz bağ gibidir.
- Öyle bir bağda gül kalmaz. Kara dikenler kalır da, o bağ saman yığını gibi sararır ve mahsûlsüz bir hâle gelir.
- Yâ Rabbi! O bağ ne kusurda bulundu ki, şu güzelim elbiseden soyundu?
- O kendini beğendi, kendini gördü de, o yüzden bütün güzelliklerini 980 kaybetti. Süslü elbiselerinden soyundu. Ey hayatta bir çok imtihanlar geçiren kişi! Kendini görmek, kendini beğenmek öldürücü bir zehirdir.
- Aşk ile bütün âlemin ağladığı güzelin ne suçu vardı ki, şimdi bütün âlem onu kendinden uzaklaştırıyor, ondan öğreniyor?
- Suçu şu ki; süsü, güzelliği iğreti idi. Hâlbuki o; "Bu süsler, bu elbiseler, bu güzellikler benimdir." diye dâvâya girişmişti.
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Güzellik harmanı bizimdir. Güzellerin o harmanda ancak tane topladıkları, iyice bilinsin diye onu geri alıyoruz.

Bütün güzellikler, güçler, faziletler, ma'rifetler
hep güzellik güneşindedir.

- O güzellik ve süslerin iğreti olduğunu, sâdece varlık güneşinin bir ışığı bulunduğunu anlatsın diye, o güzellikleri geri alıyoruz.⁹¹

⁹⁰ İnanlı, iyilik sever kişiler, muhtaçlara yardım edenler ihtiyar olurlarsa da, dış görünüşlerine zayıflık, güçsüzlük gelse de, iç yüzleri kuvvet ve güzellik elde eder. O gevşeklik için İranlı meşhur kahramanlardan Zuloğlu Rüstem bile onu kıskanır.

⁹¹ Güzelliği ile herkesi büyüleyen bir güzel, o güzelliğin kendisine ait olduğu vehmine

985 ● Bütün güzellikler, kudretler, güçler, faziletler ve ma'rifetler hep güzellik güneşinden, yani Hakk'tandır. O güneşten ötelelerden, bu tarafa gelmiş vurmıştır.

● O güneşin ışığı, yıldızlar gibi geri döner. Ve vurduğu şu beden duvarını terk eder, çekilir gider.

● Güneşin ışığı çekilip güneşe geri gidince, her beden duvarı karanlık ve simsiyah kalır.

● Güzellerin yüzlerindeki insanı şaşırtan güzellik, güzellik güneşinin üç renkli camından, yani; rûh, gönül, beden camından vuran nûrdur.

● Onun nûru, renk renk camlar, bize böyle çeşit çeşit göstermektedir.

990 ● Renk renk camlar kalmayınca, o zaman bir renk olan nûr seni şaşırtır, hayran bırakır.⁹²

● Nûru camsız görmeye alış da, cam kırılınca kör olmayasın. Yani şekle, sûrete, dış güzelliğe kapılma, o güzelliği vereni düşün. Güzeller olmak-sızın, o güzeller güzelini gönlünde bulmaya çalış.

● Sen öğrenilmiş bilgiyi yeter buluyorsun, gözünü başkasının چراغی ile aydınlatmışsın.

● O da iğreti mala sahip çıktığını, gerçek bilgin olmadığını bilesin diye چراغını önünden kapıverir.

● Eğer sen gerçekten, Allah rızası için çalışıp şükredersen gam yeme; çünkü Cenâb-ı Hakk sana onun gibi yüzlercesini ihsan eder.⁹³

995 ● Şükretmedi isen, şimdi artık kan ağla, çünkü o güzellik, şükretmeyen kâfirden, yani nimeti inkâr edenlerden geçti, gitti.

kapılırsa, ihtiyarladığı zaman, evvelce yüzüne bakmaya doyamayanlar tarafından horlanmaya başlanır. O kadar çirkinleşir ki, kimse yüzüne bakmaz olur. Bunun sebebi o güzelliği ona verenden haberi olmayışıdır. Bilmiyor ki, o güzellikler onun değildir. Ezeli sevgilinin güzelliğinden aksetmiştir.

⁹² Üç renkli camdan murad: Rûh, kalp, bedendir. Ezeli güzelliğin güneşi, bunlar vasıtasıyla akseder. Ve geçtiği camın rengine göre olur. Kimi rahmânî ve hayrânî, kimi de nefsanî ve şehvânî bir güzele bakar. Bu renkli camlar ortadan kalkarsa, o zaman Allah'ın bir renk olan nûru seni hayran eder.

⁹³ Faydasız ve tatbik edilmeyen, yapılmayan, yaşanmayan bilgiler meyvesiz ağaca benzer. İnandığını yaşamak, başkalarına da o mânevî bilgileri haber vermek, öğretmek, Allah'ın verdiklerine şükürdür. Bir hadîste: "Bir kimse bildiği ile amel ederse, yani inandığını yaşarsa, Allah ona bilmediği ilmi ihsan eder." diye buyurmuştur.

Şükredenlerle vefâ sâhiplerinin elde ettikleri kaybolmaz.

● Kâfir toplumun "işleri boştur", iman sahibi olanların ise "özleri düzgündür."⁹⁴

● Şükretmeyenleri, güzellik, hüner, ma'rifet terkeder, gider. O kadar ki, artık ondan bir iz bile görünmez olur.

● Hısnılık, yabancılık, şükür ve sevgi öyle bir gider ki, bir daha hatıra bile gelmez.

● Çünkü: "Kâfirlerin yaptıkları, işledikleri boştur." âyetinin mânâsı; muradına ermiş olanlardan, o muradın çıkıp gitmesi demektir.

● Yalnız şükür ehli ile vefâ sâhiplerinin elde ettikleri kaybolmaz. Çünkü 1000 devlet, mânevî zenginlik onların ardlarındadır.

● Geçip gitmiş devlet, nasıl olur da güç verir, kuvvet verir? İnsana güç ve kuvvet, gelecek devletten gelir.

● Borç vermek emrine uy da, bu dünya devletinden borç ver. Yani ge- 1002 rekenlere iyilik et. İkrâmlarda bulun da, gözün yüzlerce devlet görsün...⁹⁵

● Bu dünyada yediğin ve içtiğinden bir miktarını hayrın için azalt ki, ilerde kevser havuzunu bulasın.

● Vefâ toprağına bir yudumcuk döken kişiden, devlet avı nasıl kaçabilir?

● Cenâb-ı Hakk böyle ahbine vefâlı olan kullarının gönüllerini hoş eder. 1005 Özlerini düzgün bir hâle getirir. Onlara verdiği şeyler yok olup gittikten sonra yine verir.

● Ey ecel, ey köyü yağmalayan zâlim, bu şükrettiklerinden neler aldı isen, geri ver.

● Ecel aldıklarını geri verir ama, onlar kabul etmezler. Çünkü onlar, rûhânî nimetlerden, can nimetlerinden nimetlenmişlerdir.

● "Biz sâfil" derler, "Hırkalarımızı atmışız, attığımız şeyi geri almayız.

● Biz verdiklerimizin karşılığını aldık, bizden ihtiyaç da gitti. Hırs ve garaz da.

⁹⁴ Bu beyitte ve 999 numaralı beyitte, Muhammed Süresi'nin 1-2. ve 4-5. âyetlerine işâret vardır.

⁹⁵ Bu beyitte de Müzzemmil Süresi'nin 20. âyetine işâret var.

- 1010 ● Acı, tuzlu, öldürücü sudan çıktık; arı, duru, kevser kaynağını bulduk.
- Bu dünyada, başkalarına yapmış olduğun vefâsızlığı, hileleri, aşırı nazlanmayı;
  - Yaptıklarına karşılık olarak, senin başına dökeriz. Çünkü biz dünyaya Hakk yolunda savaş için gelmiş ve şehit olmuş erleriz." derler.
  - Sen de böylece bil ki, pak, tertemiz olan Allah'ın yürekli ve yiğit öyle kulları vardır ki, onlar,
  - Dünya yılanının bıyıklarını yolarlar, yâni dünyanın hilelerini boşa çıkarırlar. Çadırılarını zafer burcunun üstüne çıkarırlar.
- 1015 ● Bu şehitler, yeniden gazi olmuşlardır. Bu esirler tekrar zafer kazanmışlardır.
- Yokluktan yine baş kaldırıp derler ki: "Eğer anadan doğma kör değil isen, işte bizi gör."⁹⁶
  - Gör de bil ki, yoklukta güneşler var. Burada sûret ehlinin yanında güneş gibi parlak olanlar; orada, âhiret âleminde Sühâ Yıldızı gibi sönük ve değersiz kalırlar.
  - Ey kardeş, yokluk âleminde varlık nasıl olur? Zıt zıttın içine nasıl gizlenebilir?
  - Bil ki, Allah; "Ölüden diri çıkarır." Çünkü âbidlerin kulluk edenlerin ümidi yokluktur.⁹⁷
- 1020 ● Tohumu tarlaya attığı için, anbarı boşalmış olan çiftçi; "Tohumun hepsini ektim." diye yokluk ümidi ile sevinmez mi?
- "Ektiğim tohum, yokluktan bitecek, başak verecek." der. Mânâyı biliyor, duyuyorsan düşün, anla!
  - Sen de her an yokluktan anlayış, zevk, esenlikler, huzûr, iyilikler, nimetler beklemektesin.

⁹⁶ Aşk kılıcı ile şehit olan ve ölmezden evvel ölen bîz sâfilen, "fenâ fi'llâh" (=Hakk'ta yok olma) mertebesine eriştikten sonra tekrar, beşeriyet mertebesine dönüp, nefisle savaşmak için gâzi olduk. Kazâ ve kader tuzağına düşmüş olan bu esirler kendilerini kurtardılar. Tekrar nefislerine karşı zafer kazandılar, yokluktan baş kaldırarak ve beka-yı Hakk'la bâkî olup ilâhî vasıfları kazandıktan sonra, dünya aslına "Eğer anadan doğma kör değil isek, bizim bâtinimize, hakikatimize bak da ne sultan olduğumuzu gör." diye seslenirler.

⁹⁷ Bu beyitte Âl-i İmrân Sûresi'nin 26-27. âyetlerine işaret var. Ölüden diri, diriden ölü çıkması çeşitli tefsirlere uğramıştır. Bazıları erlik suyundan insan yaratılması, yâhut yumurtadan civciv çıkmasını ölüden diri çıkması gibi yorumlamışlardır. Diriden ölü de, insandan, hayvandan tohum çıkması, tavuktan yumurta çıkması gibi yorumlanır.

- Bu sırrı açmaya izin yoktur. Yoksa ben değersiz bir şehir olan Ebhaz'ı Bağdat hâline getiririm.
- O hâlde yokluk, Hakk'ın sanatının hazînesidir. Her an oradan lûtuflar, ihsanlar, keremler gelip durmaktadır.
- Allah, eşsiz örneksiz şeyler yaratıp durmadadır. Eşsiz ve örneksiz şeyler yaratan da, o zattır ki, bir aslı, bir dayanağı olmadığı hâlde fer'i yaratır, izhâr eder.

Yok gibi görünen ve hakikatte var olan âlemle,
yok olduğu hâlde var görünen âlem.

- Cenâb-ı Hakk yüce ve ihtişamlı bir var olarak gösterdi. Var olanı da yok şeklinde belirtti.
- Denizi örttü de köpükleri meydana çıkardı. Rüzgârı gizledi de sana onun kaldırdığı tozu gösterdi.
- Toz, toprak minâre gibi havada kıvrıla kıvrıla yükselir; toprak nasıl olur da, kendiliğinden yükseklerle çıkabilir?
- Ey görüşü illetli olan kişi! Tozu, toprağı yükselmiş görürsün. Rüzgârı ise görmüyorsun. Bu görüş rüzgâra delil olur, yâni rüzgârın varlığını gösterir.
- Dalgaların çıkardığı köpüklerin koşuştuğunu görürsün. Köpük kendi kendine var olmaz ki.
- Köpüğü gözünle görürsün, denizi köpük delâleti ile bilirsin, anlarsın. Bunun gibi düşünce gizlidir de konuşma, dedi-kodu meydandadır.
- Biz yok demeyi, var olduğuna ispat sanmışız. Demek ki yoğu gören bir gözümüz varmış.⁹⁸
- Uykulu göz, hayâlden, yok olan şeyden başka ne görebilir ki?
- Hâsılı sapıklık yüzünden yolu şaşırılmış, başımız dönmüş, şaşırıp kalmışız. Hakikat gizli kalmış da hayâl ortaya çıkmış.

⁹⁸ Hz. Mevlâna *Mesnevî*'nin VI. cildinin 640 numaralı beytinde şöyle buyurur:

نہی بہر ثبت باشد در سخن

نہی بگنار وز ثبت آغاز کن

"Söz de bir şeyi nefy etmek, bir şeyi isbat etmek içindir. Sen nefyi bırak da söze ispattan başla."

1035 ● Bu yoğun nasıl oldu da gözümüzün önüne koydu? O hakikati nasıl oldu da gözden gizledi?

● Aferin ey büyü yapan üstâd! Hakikat âleminden yüz çevirenlere, şarap tortusu gibi kirli, bulanık olan dünyayı, insanlara saf, parlak olarak gösterdin.⁹⁹

● Büyücüler tâcirlerin gözleri önünde ay ışığını kumaşmış gibi ölçer, biçerler de satarlar, kâr ederler.

● Büyücüler, böyle büyülerle, hilelerle para kazanırlar. Tüccârın parası elden gider. Kumaş ise hiç oluverir.

● Bu dünya bir büyüdü. Biz de onun müşterisiyiz. Ondan ölçülmüş ay ışığı satın alırız. Böylece aldanır dururuz.¹⁰⁰

1040 ● O büyücü, ay ışığından acele beşyüz arşın ölçer.

● Ey dünyanın kölesi olan insan! Büyücü senin gümüş paraya benzeyen ömrünü alır, para gider. Ortadaki hayâlî kumaş yok olur. Kesen ise bomboş kalır.

● Ey dünyanın büyüslüne kapılan kişi! "Kul eüzü"yü okumak ve "Yâ Rabbi! Lûtfet, beni bu üfürüklerden koru, şu düğümünden kurtar." diye yalvarmak gerek.

● O büyücü kadınlar, düğümler üstüne okurlar. Onların şerrinden sana sığınırım. Ey imdâda yetişen Allah, bana yardım et.

● Fakat ey azîz dost! Bu süreleri, işinin, gücünün dili ile de, yâni okuduğunu yaşayarak, iyi işler, ibâdetler yaparak okumalısın. Çünkü söz dili gevşektir.

⁹⁹ Büyü: Sebebini halkın anlayamadığı, bir harekettir, bir iştir. Cenâb-ı Hakk'ın yaratıklarının hikmeti de anlaşılmadığından ötürü, Cenâb-ı Hakk'ı "büyü yapan üstâd" diye anıyor. Gerçekten de Allah, çeşitli varlıklar yaratmış, gözümüzün görmediği canlılar da var. Bunlara akıl ermez ki...

¹⁰⁰ Dünyanın "dâru'l-gurûr" yâni, aldatıcı bir âlem olduğuna dâir bir hadis olduğu gibi, onun sehâre, gaddâre bulunduğunu beyan eden bir başka hadis de rivâyet ederler. Onun bekasız olduğunu, en belirli hakikatin ölüm olduğunu hepimiz bildiğimiz hâlde, ahbablarımızın, komşularımızın ölüp gittiklerini gördüğümüz hâlde, yine o vefâsız dünyaya aldanmaktan, kendimizi ölmeyecekmiş gibi sanmaktan kurtulamayız. İşte bu gafletimiz onun büyüslü eseridir. Şâir Eşref merhûmun şu kit'ası düğündürücüdür:

"Bize gurbet değildir dâr-ı dünya, dâr-ı ukbâ,
Memâti sevmemekte affolunmaz bir hatâmız var,
Düşünsek biz, ölümden korkmamak lâzım gelir zirâ,
Yerin altında üstünden ziyâde akrabamız var."

Ey Hakk yolu yolcusu!
Senin üç yol arkadaşın vardır.

● Yaşadığın şu zamanda, senin üç yol arkadaşın vardır. Birisi vefâlıdır, 1045 sana bağlıdır. Diğer ikisi gaddardır; yâni acımayan, insafsız; hep kötülük yapan iki dost.

● Vefâsız ve gaddar olan yol arkadaşlarından biri, sana dost görünen kişidir. Diğer dünya malı ve eşyâdır. Vefâlı olan üçüncüsü ise, senin ibâdetin, iyi işlerindir.

● Mal, seninle beraber gelmez. Evden dışarı bile çıkamaz. Senin vefâlı görünen dostun ancak mezarının başına kadar gelir.

● Ecelin gelip çattığı gün, dostun hâl dili ile sana der ki:

● "Ben senin ancak mezarının başına kadar gelirim, mezarının başında birazcık dururum. Fakat bundan ötesine gidemem.

● İbâdetin, iyiliklerin, yaptığın iyi işler, vefâlıdır. Onlar mezarının dibine 1050 kadar inerler, senden ayrılmazlar.

Mustafa (s.a.v.); "Sana diri olduğu hâlde,
seninle beraber gömülecek bir dost gerek.

O seninle gömülür, sen ölü olduğun hâlde, o diridir.
İyi ise sana iyilikte bulunur. Kötü ise seni kötülüğe iter.

Bu eş, dost senin yaptığın ameldir, iştir.
Gücün yettiği kadar, işini gücünü düzelt."

hadisinin anlatılması.

Allah'ın Resûlü pek doğru söylemiştir.

● Hz. Peygamber buyurdu ki: "Âhîret yolu için ibâdetten, yapılan iyiliklerden, görülen iyi işlerden daha vefâlı bir yol arkadaşın yoktur.

● Yaptığın iş, iyi bir işse, sana ebedî olarak dost olur. Kötü ise, mezarda yılanın olur, seni sokar.

● Fakat babacığım, doğruluk yolundaki şu iş, şu kazanç, nasıl olur da üstâdsız elde edilebilir?

● Dünyadaki en değersiz kazanç bile bir üstâd olmadan, bir yol gösteren bulunmadan kazanılamaz.

- 1055 ● Bir kazanç elde etmek için önce bilgi, sonra da, o bilgiyi yaşamak işlemek gerek. Böylece de iş bir zaman sonra, yâhut ölümden sonra fayda verir.
- Ey akıllılar! Sanatlar elde etmeye bakın. Bunun için birbirinize yardım edin. Ama her sanatı ehli olan temiz, büyük bir kişiden öğrenin.
  - Ey kardeşim! İnciyi sedefin içinde ara. Hüneri de sanat ehlinde iste.
  - Öğüt veren rûhânî, hayırlı kimseleri görürseniz, insaf edin, öğrenip, öğretmeye çalışın, çekinmeyin.
  - Deri tabaklayan bir kişi, iş görürken kirli bir hurka giyse, bu hurka onun, zenginse zenginliğini, üstün bir insansa üstünlüğünü azaltmaz.
- 1060 ● Bir demirci, demir döğerken yırtık, pırtık bir iş elbisesine bürünse, bu hâl halk nazarında onun itibârını, değerini düşürmez.
- Öyle ise, sen de gurur elbiseni, kendini üstün görme kürkünü çıkar at da, bir şey öğrenmek için, tevâzû libâsı giyin.¹⁰¹
  - İlim öğrenmenin yolu söz ile dir. Sanat öğrenmenin yolu ise iş ile dir.
  - Yokluk öğrenmek istiyorsan, bu da bir mürşitle sohbetle olur. Bu husûsta ne dilin işe yarar, ne de elin.
  - Yokluk ilmini can, ancak bir candan öğrenir. Bu, defterden okumak ve dilden söylemekle öğrenilemez.
- 1065 ● Hakk yolu yolcusunun gönlüne; "Ben de bu remzleri, bu incelikleri biliyorum." diye bir şey gelirse, o Hakk yolcusu, henüz remz bilme hünerini elde etmemiştir.
- Hakk yolu yolcusunun gönlü açılır, nûrlanırsa, o vakit Hakk Teâlâ: "Biz senin göğsünü açmadık mı? Bâtınını şerh etmedik mi? Ve ona kişilik vermedik mi?" diye buyurur.¹⁰²
  - Ey sâlik! Senin de gönlünü açtık, genişlettik, ferahlandırdık.

¹⁰¹ Divân şâirlerimizden Nef'i merbûm;

"Akla mağrur olma, Felâtu'n-ı vakt olsun dahi,
Bir edib-i kâmilî gördükte tıf-ı mekteb ol."

Hasan Basri hazretleri; "Tevâzu, karşılaştığın her müslümanın senden üstün olduğunu kabul etmendir." diye buyurmuştur.

¹⁰² İnşirah Sûresi'nin 1. âyetine işaret ediliyor.

Mesnevî'nin VI. cildinin şu 23 numaralı beytinde aynı konu söylenmiş:

خم که از دریا درو راهی شود

پیش او جیحونها زانوزند

"İçinden denize bir yol bulan küpün önünde ırmaklar secdeye kapanırlar."

- Sen ise onu hâlâ dışarda arıyorsun, süt sağılan yer, sensin de, sen hâlâ başkalarının süt sağmasını bekliyorsun.
- Sen de, senin içinde had ü kenârı olmayan, kıyası bulunmayan bir süt kaynağı var. Ne diye hâriçteki bir tulumdan süt almak istiyorsun?
- Ey su çeken kişi, senin denize bir bağlanışın, bir gizli yolun var. Ku- 1070 yudan su çekmekten utan.¹⁰³
- "Göğsünü açmadık mı?" sûresinde buyrulduğu gibi, senin gönlün açılmadı mı ki, nasıl oluyor da gönlünün açılmasını, bekliyorsun? Yalvarıp duruyorsun?
- Gönlüne in, gönlünün genişliğini gör de; "Görmezsin..." kınamasına uğrama.¹⁰⁴

"O sizinle beraberdir."
âyetinin tefsiri.

- Başının üstünde ekmek dolu bir sepet olduğu hâlde sen, hâlâ kapı kapı dolaşıyor, bir dilim ekmek istiyorsun.
- Bir dilim ekmek için ne diye her kapıyı çalmadasın? Ekmek sepeti kendi başının üstünde. Sersemliği bırak, yürü. Gönül kapısını çal da, aradığın mânâ ekmeğini kendinden iste, kendinde bul.
- Bir dereye girmişsin, su dizine kadar çıkmış, sen ise gaflet içindesin. 1075 Kendinden haberin yok. Şundan, bundan su isteyip duruyorsun.
- Önünde de, arkanda da susuzluğunu giderecek, seni kandırarak su var. Fakat önünde de, arkanda da engeller var. Gaflet perdesi ile gözlerin kapalı da, suyu göremiyorsun.
- At binicinin altında, fakat binici; "At nerede?" diye altındaki atı arıyor. Biniciye; "Bu altındaki nedir?" diye sorsanız; "Attır, ama at nerede?" diye şaşkınca cevap verir.
- "Kendine gel, altında görünen at değil mi?" "Evet" diyor, "Ama atı kim görmüş?" diye soruyor.
- Su, susuzluktan deli olmuş bir kişinin gözü önünde ve kendisi de su içinde, fakat adamın akıp giden sudan haberi bile yok.

¹⁰³ Zâriyat Sûresi'nin 20-21. âyetlerine işaret var.

¹⁰⁴ Hadîd Sûresi'nin 4. âyetine işaret edilmektedir.

• Bir kimse bir şeyin mestî ve âşıkıdır. O şey ise gözünün önünde iken hem onu görmüyor, hem de "Biz senin göğsünü açmadık mı?" müjdesinden haberi var.

1080 • "İnci, denizin içinde olduğu hâlde deniz nerede?" diye soruyor. Sedefe benzeyen hayâl, onun duvarı olmuştur.¹⁰⁵

• Onun; "Nerede?" diye sorması, ona perde olmuş, güneşin ışıklarına engel olan bir perde kesilmiştir.

• Onun kötü ve illetli olan gözü, kendi görüşüne perde olmuştur. "Ben gaflet perdesini kaldırıyorum." vehmine düşmesi de, kendisine bir set, bir engel teşkil etmiştir.

• Onun aklı, fikri de kulağını tıkamıştır. Ey Hakk'ın şaşkınlığı, aklını Allah'a ver.

"Bütün dertlerini bir dert yapmanı,
Cenâb-ı Hakk başka dertlerden kurtarır.
Fakat dertlerini dağıtan, bir çok şeyleri kendine dert
edinen kişiyi, hangi vâdide helâk olucaksa
Hakk, onu kayırmaz."
hadîs-i şerîfinin açıklanması.

• Sen aklını, fikrini çeşitli yerlere dağıtıyorsun, çeşitli şeyler üzerinde, kafa yoruyorsun. Hâlbuki o saçma sapan uğraşmalar, o boş yere konuşmalar, bir tere yapağına bile değmez.

1085 • Senin akıl suyunu, dünya sevgisi ve nefsanî arzular dikenlerinin kökleri emer, durur. Artık o, yâni ömrünün ağacı, nasıl olur da kemâl ve fazîlet meyveleri verebilir?

• Aklını başına al da, varlık bahçesinde sürmüş olan o kötü dalları kes, buda. Yâni nefsanî ve şehvânî düşüncelerden, emellerden kurtul. Hoş ve faydalı sürgünlere, yâni rûhânî, Rabbânî duygulara su ver. Onları besle, yeşert.

• O kötü dallar da, faydalı sürgünler de şimdi yeşildir. Ama sen sonuna bak, kötü dallar yok olur, gider. Sürgünlerden ise fazîlet ve kemâl meyveleri biter.

¹⁰⁵ Eski şâirlerimizden birisinin "Şu mâhîler ki deryâ içredir, deryâyı bilmezler." mısra'ı derin mânâlıdır. Yâni balıklar, denizin içinde yüzer dururlar, ama denizin ne olduğunu bilmezler.

• Bahçenin suyu, faydalı sürgüne helâldir, ötekine haram. Aradaki ayrılığı sen sonra görürsün, vesselâm.

• Adâlet nedir? Meyve ağaçlarına su vermektir. Zulüm nedir? Diken sulamaktır.

• Adâlet bir nimeti yerine koymaktır. Her su emen kökü sulamak de- 1090
ğildir. Yâni hakkı hak sâhibine vermektir. Müstahak olmayana vermek ise zulümdür.

• Zulüm nedir? Bir şeyi konmaması gereken yere koymak. Bu hâl belâya kaynak olur.

• Hakk'ın nimetini cana, akla ver. İç ağrısına uğramış, mânevî belâlarla düğümlemiş, sıkıntılarla dopdolu olan tabiata verme.

• Dünya gamlarının savaşını, bedenine yükle, o can çekişmeyi, o çırpınıp durmayı gönlüne uğratma. Yâni dünya meşakkatleri ile bedenini uğraştır. Gönlünü ve rûhunu onlarla meşgul etme.

• Sen yük dengini, İsâ'nın başına koymuşsun. Yâni yükü, İsâ gibi olan rûhuna taşıyorsun. Eşek gibi olan nefsinin ise çayıra salmışsın, o da orada otuyor, geziyor, sıçrayıp yuvarlanıyor.

• Sürme kulağa çekilmez. Gönül işi de bedenden istenmez. 1095

• Eğer sen, gönül isen, yürü, nazlan, hakaret çekme. Eğer sen bedenden ibâret isen, onu tatlılarla, çeşitli yemeklerle besleme, acı olan riyâzata alıştır.

• Hakikat can gözüne, gönül gözüne görünür. Çalış, çabala da gönlün 1103
bulunduğu tarafa, bir gönül ehline, veliye gel.

• Eğer ayağın yoksa yuvarlana yuvarlana, sürüne sürüne gel. Gel de, her azı, her çoğu gör. Yâni gönül yanına gel de, orada, noksanı olan kişiyi de, kâmilî de gör.

"Yola düşersen, sana yol açarlar.
Yok olursan, seni varlığa ulaştırırlar."
beytinin mânâsını açıklama.

• Züleyha her taraftaki kapıları kapattı ama, Yûsuf(a.s.)'da hiç bir ha- 1105
reket görünmedi.

• Kilit açıldı, kapı da açıldı. Yûsuf'a yol görüldü, Allah'a güvenerek sıçradı, kurtuldu.

- Bu tabiat âleminde hârice çıkmak, kurtulmak için her ne kadar, bir çıkış yeri, bir kapı görünmüyorsa da, Yûsuf gibi çırpınıp, her yana koşmak gerek.¹⁰⁶
- Koşmak gerek ki, kilit açılsın, kapı görünsün. Yersiz kaldığımız için size bir yer hazırlansın.
- Ey imtihanlara, ibtilâlara uğramış kişi, sen bu dünyaya geldin. Geldiğin yolu hiç görüyor musun? Geliş yolunu bilmediğin gibi, gidiş yolunu da bilmezsin.

1110 • Sen bir yerden, bir vatandan geldin. Geldiğin yolu hiç biliyor musun? Hayır, değil mi?¹⁰⁷

- Bilmiyorsan, sakın "Yol yoktur." deme. Biz bu bilinmeyen, görünmeyen yoldan gideceğiz.
- Rüyâda sevinç içinde sola, sağa gidiyorsun ya; o dolaştığın meydanın yolu nerede? Hiç biliyor musun?
- Gözünü kapa, kendini Allah'a teslim et ki, o eski şehirde, sevdiğin vatanında kendini göresin.
- Fakat gözünü, nasıl kapayabilirsin ki, bu tarafta, bu dünya evinde, hoşuna giden çok şeyler var. Mâvi, siyah sevdâ ile dolu yüzlerce mahmûr göz, seni aldatmakta, gözünü bağlamaktadır.

¹⁰⁶ Bir bahar mevsiminde Meram Bağları'nda dolaşırken Mevlâna ağaçlarda tomurcukların yaprak hâlinde açıldıklarını görüyor, tabiat âleminde, hârice çıkmayı, kurtulmayı düşünüyor ve yaprağa soruyor:

ای برگ قوت یافتی، ناشاخ را بشکافتی
چون رمستی از زندان بگو، تا مادرین حبس آن کنم

"Ey yaprak! Elbette bir kuvvet buldun da, dalı yarıp çıktın. Ne yaptın da zindandan kurtuldun? Söyle, söyle de bu dünya hapisanesinden kurtulmak için biz de senin yaptığını yapalım."

¹⁰⁷ Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inin 2927 numaralı gazeline şu beyitlerle başlıyor:

زکجا آمد می دانی
زمیان حرم سبحانی
یاد کن هیچ بیادت آید
آن مقامات خوش روحانی

"Nereden gelmişsin, biliyor musun? Sen Hakk'ın hareminden gelmişsin. O rûhânî âlem, o güzellikler hatırına gelmiyor mu?"

- Zenginlik, büyüklük ve yüksek mevkilerde bulunmak ümidi ile, müşteri aşkından, yâni seni satın alacak, sana değer verecek kimseler bulmak arzusu ile gözünü kapamak şöyle dursun, etrafına dört gözle bakıyorsun.
- Uyusan bile rüyâda müşteri görüyorsun. Kötü baykuş, rüyâda harâbeden başka bir şey görebilir mi?
- Sen her an, müşteri isteği ile kıvranıyorsun. Fakat neyin var ki, satacaksın?. Hiç hiç...

Peygamberlik dâvâsına girişen kişinin hikâyesi.

- Birisi; "Ben peygamberim, hattâ bütün peygamberlerden de üstün bir peygamberim." diyordu.
- Boynundan bağladılar; "Ben Allah tarafından gelen bir elçiyim, diyor" 1120 diye pâdişahın huzûruna götürdüler.
- Ahâlî karınca ve çekirge gibi, onun başına toplandı; "Bu ne hile, bu ne tuzak?" diyorlardı.
- Bu adam; "Eğer yokluk âleminde elçi olarak gelmişse, biz de hep peygamberiz, hep yüceyiz." diyorlardı. Çünkü hepimiz, yokluk âleminde gelmişiz.
- "Biz de oradan bu âleme garip geldik ey edepli kişi! Neden peygamberlik yalnız sana mahsûs olsun?"
- "Siz de o âlemden buraya uyuyan çocuklar gibi geldiniz, yollardan menzillerden habersiz bulunuyordunuz.
- Menzillerden uykuda ve sarhoş olarak geçtiniz. Bu yüzden sizin yoldan, yokuştan, inişten haberiniz bile yoktu.
- Ama biz hoş bir hâlde beş duygu ve altı yön âleminin ötesinden bu âleme kadar uyanık olarak geldik.
- Menzillerin aslını, esasını gördük. Çünkü kılavuzlarımızın her şeyden haberleri vardı. Yolu biliyorlardı.
- Peygamberlik dâvâsına kalkışan kişi hakkında pâdişaha: "Ona işkence yaptır da bir daha böyle şeyler söylemesin." dediler.
- Pâdişah, onun pek bitkin, pek zayıf olduğunu gördü. Nerede ise bir tokatla ölecek hâlde idi.

- 1130 ● Onu sıkıştırmanın, dövmenin, işkence yapmanın imkânı yoktu, çünkü sırçaya dönmüştü.
- "Ona hoşlukla söz söyleyeyim; 'Ne diye inat ediyorsun, ne diye böyle büyük sözler söylüyorsun?' diyeyim.
  - Sertlik burada hiç bir işe yaramaz. Yumuşaklıkla, yılan bile ininden dışarı çıkar." dedi.
  - Halkı onun başından uzaklaştırdı. Pâdişah iyi bir adamdı. Zikri de, fikri de iyilikti.
  - Onu bir yere oturttu. Yerini, yurdunu sordu. "Ne ile geçinirsin? Darda kaldığın zaman kime sığınırısın." dedi.
- 1135 ● Adam: "Pâdişahım!" dedi, "Ben Dârüsselâm'danım. Oradan çıktım, yola düştüm. Bu melâmet, bu kınanma yurduna geldim.
- Benim burada ne evim var, ne de benimle düşüp kalkan bir eşim, bir dostum. Bir balık denizden çıkar da, yeryüzünde av tutabilir mi?"
  - Pâdişah, onunla şakalaşarak; "Bugün ne yedin, kuşluk yemeğin ne idi?" diye sordu.
  - "İştahın var mı? Sabahleyin ne yedin? Sarhoş bir hâle gelmişsin, atıp tutuyor, mânâsız sözler söylüyorsun."
  - Adam cevap verdi de dedi ki: "Taze yâhut bayat ekmeğim olsaydı, peygamberlik dâvâsına kalkışır mı idim?"
- 1140 ● Bir topluma karşı, peygamberlik dâvâsında bulunmak, bir dağdan gönül ummak, gönül aramaya benzer.
- Hiç kimse, dağdan taştan akıl ve gönül aramaz. Onlardan zor bir nükteyi anlamayı, öğrenmeyi beklemez.
  - Dağa ne söylesen, o da sana onu söyler. Alay edenler gibi, sanki seninle alay eder.
  - Bu toplum nerede, haber vermek, öğüt dinletmek nerede? Cansız bir şeyden kim can umar? Kabristanda kim ölümlere hitap eder?
  - Ama sen bunlara kadından, altından haber versen, o vakit hepsi de gümüşünü önüne yığar, yere başlarını korlar.
- 1145 ● Onlardan birine; 'Filân yerde bir güzel var, sana âşık olmuş. Seni çağırıyor.' dersin, sana bu müjdeli haberdan ötürü kul, köle olur.
- Eğer, onlara Allah tarafından bal gibi bir haber getirsen de; 'Ey sâzûne sağlam kişi Allah'a gel!' desen;
  - 'Şu ölümlü dünyadan, nimet âlemine yürü. Mâdemki ölümsüzlüğü elde etmek mümkün, yok olup gitme.' diye öğüt versen.

- Kanına girmek isterler, başına kasederler. Fakat bu gayretleri din için, mezhep için değildir."
- Pâdişah o adama; "Bari vahyinin ne olduğunu söyle, yâhut peygamber olan ne elde eder? Ondan haber ver." diye sordu.
- Peygamberlik iddiâsında olan adam pâdişaha cevap verdi: "Ne vardır ki, peygamber onu elde etmesin. Hangi devlet vardır ki, peygamber ona erişmemiş olsun?"
- Turalım öyle diyelim ki: "Nebî'nin kalbine gelen bu vahiy, Allah'ın sırlarının hazinesi değildir. Fakat Allah tarafından, arının gönlüne vahy olunan vahiyden de aşağı değildir ya..."¹⁰⁸
- "Allah bal arısına vahyetti." âyeti gelince, onun vahiy evi tatlılarla doldu.¹⁰⁹
- Arı azîz ve yüce Allah'ın vahyi ile dünyayı mumla, balla doldurdu. 1230
- İnsan hakkında Cenâb-ı Hakk, *Kur'ân-ı Kerîm*'de; "Biz insanı üstün bir varlık olarak yarattık. İnsanı yücelttik. Şerefli kıldık."¹¹⁰ diye buyurdu. Bu yüzden insan rûhen yükselmektedir. İnsanın değeri çok yüksektir. Çok yücedir. Hiç insana gelen vahiy, bal arısına gelen vahiyden aşağı olur mu?
- "Gerçekten biz sana Kevser'i verdik." âyetini okumadın mı? Okumadı isen neden böyle kupkuru, susuz kaldın?¹¹¹
- Ey hasta adam, yoksa sen Firavun musun ki, Kevser sana Nil gibi kan kesilmiş ve pislenmiş göründü.
- Tövbe et. Bütün düşmanlardan vazgeç, çünkü, onların kaplarında Kevser suyu bulunmaz.
- Her kimin benzini Kevser'den sararmış görürsen, onunla arkadaş ol, 1235 onunla düş kalk, onun huyu ile huylan. Çünkü o, Hz. Muhammed huyu ile huylanmıştır.
- Böyle yap da Allah için severlerden ol. Sen de o çeşit kişilerden sayıl, çünkü Hz. Ahmed(s.a.v.)'in ağacında yetişen elma, bu çeşit kişilerdedir.

¹⁰⁸ Ankaravî hazretleri vahyi şöyle tarif ediyor: "Cenâb-ı Hakk buyruklarını melek vâsitâsıyla indirirse, ona vahiy derler. Meleği vâsita yapmadan gizli bir işaretle hakikatleri seçkin kullanının gönlüne duyurursa, sezdirirse ona 'ilhâm' adı verilir. İlhâm yalnız nebîlere mahsus değildir. Veliler ve sâlih kişiler de Allah'ın bu lûtfundan paylarını alırlar."

¹⁰⁹ Nahl Sûresi'nin 68. âyetine işâret vardır.

¹¹⁰ İsrâ Sûresi'nin 70. âyetine işâret edilmektedir.

¹¹¹ Kevser Sûresi'nin 1. âyetine işâret vardır.

- Kimi, Kevser içmediği için dudağı kuru görürsen, onu ölüm gibi, sitma gibi düşman say.
- Hakk yolundan ayrılmış kişi, böyle bir kişi baban da olsa, anan da olsa, hakikatte o senin kanını içen bir düşmandır.
- Bu huyu, bu davranışı, Halil-i Hakk, Hz. İbrahim'den öğren. Çünkü o, önce babasından bîzâr oldu.

- 1240 • Böyle ol da Hakk'ın nazarında; "Allah için sevmeyenler" arasına katıl, böyle yap da aşk gayreti seni kınamasın...
- Sen "Lâilâhe illâllah" (=Allah'tan başka kulluk edilecek kimse yoktur) demedikçe hakikate varan açık yolu bulamazsın.

Halkın, kendilerini ölümsüzlük âb-ı hayatına ve Hakk'a çağıran veliler ile anlayamamalarının ve onlara düşman olmalarının sebebi.

- 1149 • Mala, mülke sarılmaları yüzünden, belki bu sözleri işitmek onlara acı gelir.
- Eşeğin yarasına bir bez bağlasan da, o bez, yaraya yapışsa, orada kuruşa, onu çekip almak istediğin zaman eşek,
  - Canı yandığı için çifte atmaya başlar. Ne mutlu o kimseye ki, böyle bir hareketten çekindi, böyle bir işe girişmedi.
  - Hele eşeğin elli tâne yarası olursa ve her yarasına da bir bez yapışmış kalsa o eşeğin hâli ne olacak? Başına kadar balçığa saplanmış gibidir.
  - Mal, mülk, ev, bark bez gibidir. Bu hırs ise yaraya benzer. Kimin hırsı fazla ise, onun yarası da fazladır.
  - Baykuşun evi yıkık yerdir, harâbedir. O ne Bağdat, ne de Tebes şehirlerinin güzelliklerini, vasıflarını dinler.
- 1155 • Pâdişahın doğan kuşu, yoldan gelerek, bu baykuşlara pâdişahın yüzlerce haber getirir;
- Başkenti, oradaki eşsiz bağları, bahçeleri, dereleri anlatsa, yüzlerce düşman ona "Vâh, vâh!" derler.
  - "Doğan kuşu saçmıyor, eski masalları anlatıp duruyor, olmayacak şeylerle ne lâflar düzüyor."

- Hâlbuki eskimiş, köhnemiş, ebedî olarak çürümüş olanlar, asıl onlardır. Yoksa o nefis, eskiyi yenileştirir, tâzeleştirir.
- Eski ölümlere can bağışlar. Onları diriltir. Akıl tâcını başına kor. İmân nûru lûtfeder.

- Rûh bağışlayan güzelden gönlünü esirgeme. O seni kıratın üstüne bin- 1160 dirir.
- Başını, tâç bağışlayan o yüce erden çevirme! O (yâni velî) gönlünün ayağındaki yüzlerce bağı çözüp, seni hürriyetine kavuşturacaktır.¹¹²
- Fakat bu hakikati kime söyleyeyim? Bütün köyde herkes ölü gibi; nerede bir diri? Âb-ı hayata doğru koşan kim var?
- Sen bir horluk, bir zorluk görür görmez aşktan kaçırıyorsun. Sen, sadece aşkın adını biliyorsun, aşkı yaşamıyorsun.
- Aşkın yüzlerce nazı, yüzlerce ululuğu var. Aşk yüzlerce naza katlanmakla elde edilebilir.¹¹³

- Aşk vefâlı olduğu için vefâlı olan kimseyi satın alır. O vefâsız adama 1165 bakmaz.
- İnsan bir ağaca benzer. Ahdi de ağacın kökü gibidir. Kökün gelişmesine çalışmak, onu sağlamlaştırmaya uğraşmak gerekir.
- Bozuk düzen ahid, çürümüş köktür. Böyle çürümüş kökün ağacı da meyve vermez.
- Ağacın dalları, yaprakları yeşil bile olsa, kök çürümüş olunca faydası yoktur.
- Aksine ağacın yeşil yaprakları bulunmasa da, kökü sağlamsa, sonunda ağaçtan yüzlerce yaprak baş gösterir, el açar.
- Bilginle gururlanma, ahidini hatırla, onu tutmaya bak. Çünkü bilgi ka- 1170 buğa benzer. Ahid ise onun içidir, özüdür.

¹¹² Ey dünyada maddî zevklere, mal, mülk sevdâsına dalmış olan insan! Velilerin rûh bağışlayan sözlerine kulağını tıkama. Onların bahsettikleri masal değildir. Gerçek şeylerdir. Onların sözlerinde hayat vardır. Aşk vardır. Asıl kurtuluşun o mübâreklerin sözlerini dinlemene ve onların gösterdikleri yolda yürümene bağlı. Onlar seni ilâhî aşkın abna bindirerek, kirliliklerle, günahlarla, cinâyetlerle dolu olan bu fânî dünyadan kurtaracaktır. Mutluluk diyârına götüreceklerdir.

¹¹³ Hz. Mevlâna, bir rubâî beytinde şöyle buyurur: "Aşk âb-ı hayattır. Bu suya dal, bu suyun her damlası, başı başına bir hayat denizidir."

Kötü iş işleyen kimse, kötülükte ayak direr de, iyilik edenlerin elde ettikleri devleti, saadeti görünce, hasedinden şeytan kesilir. Hayırlı işlere engel olur. Harmanı yanan şeytan tabiatlı kişi, başkalarının da harmanlarının yanmasını ister. "Namaz kılariken, bir kulu namazdan men edeni gördün mü?"¹¹⁴

- Ey nefsanîyete uymuş kişi, sen vefâkârların faydalandıklarını görünce, şeytan gibi haset edersin.
- Mizâc ve tabiatı bozuk, hasta rûhlu kişi, başkasının iyi olmasını istemez bir kişi,
- Değil isen, dâvâ kapısını bırak da vefâ dergâhına gel.
- Sende vefâ yoksa, vefâ etmiyorsan bâri söylenme, sus. Çünkü sözün çoğu senlik benlik dâvâsıdır.

1175 • Gönüldeki bu söz, gönülü geliştiren, uzlaştıran bir sözdür. Susmakla canların özü yüzlerce gelişmeye, büyümeye nâil olur.

- Söz dile gelince harcanır gider. Çok harcama da o güzelim iç kalsın.
- Az söyleyen adamın derin bir düşüncesi, özlü bir fikri vardır. Fakat kabuğa benzeyen söz çoğalınca, öz kaybolur gider.
- Kabuk kalınlaşınca iç küçülür, zayıflar. Aksine iç kuvvetlendi, güzelleşti. arılaştı mı, kabuk incelik.¹¹⁵
- Hamlıktan kurtulup, gelişen şu üç meyveye, cevize, bâdeme, fıstığa bir bak.

1180 • Kim isyân ederse, şeytan kesilir de, iyilerin ulaştıkları nimetlere, varlığa haset eder.

- Allah'ın ahbine vefâ ederse, Allah da kereminden senin ahidini muhâfaza eder, korur.

¹¹⁴ Namaz kılan kul Hz. Muhammed(s.a.v.)'i; men etmek isteyen de Ebu Cehil'i ifade etmektedir.

¹¹⁵ Kabuk kalınlaşınca için küçülmesi, zayıflaması; aksine iç kuvvetlenince kabuğun incelmeye hâlini; ceviz, bâdem, fıstık ispat etmektedir. Yani lüzumsuz konuşmalarla, yersiz davranışlarla, dış görünüşleri ile kendilerini üstün birer varlık olarak göstermeye çalışanların içleri zayıftır, perişandır. Dıştan kuvvetli, bilgili, varlıklı görünen bu zavallılar, aslında bitgisiz, değersiz varlıklardır.

• Sen ise zavallı insan, Allah'a vefâlı olmaktan gözünü yummuşsun, vazgeçmişsin. Sen "Beni anın da, ben de sizi anayım." âyetini duymadın mı?¹¹⁶

• "Ahdime vefâ edin!" âyetine kulak ver de, sevgiliden: "Ben de sizin ahdinize vefâ edeyim." müjdesi gelsin.¹¹⁷

• Ey hakîkati anlayamamaktan üzülen, mahzûn olan kişi! Bizim ahdimizde durmamızın, bizim borçlanmamızın anlamı nedir? Bu, kuru tohumu yere ekmeye benzer.

• O ektiğin tohumdan, ne yeryüzü bir parlaklık elde eder, ne de yer sahibi zenginleşir.

• Kuru tohumu yere ekmenin manâsı şudur ki: "Allah'ım bunun aslını yokluk âleminden sen dünyaya getirdin. Bana yine bundan lâzım, bundan yine bana lûtfet.

• Allah'ım verdiklerini yedim, tohumu da bir nişâne olarak getirdim. Toprağa verdim, bu nimetten yine bana ihsan et."

• Şu hâlde, ey bahtlı kişi! Kuru duâyı bırak... Ağaç mı istiyorsun, tohum ekmelisin, tohum.

• Tohumun yoksa, Allah yine çalışma duâsı sebebi ile sana öyle bir fidan lûtfeder ki görenler; "Ne iyi çalışmış da, böyle bir fidana sahip olmuş." derler.

• Hz. Meryem de üzgündü, derdi vardı. Fakat tohumu yoktu, kudret ve sanat sahibi Allah, o kuru fidanı yeşertti, meyve verirdi.

• Çünkü o ulu ve temiz kadın, vefâlı idi. Bu yüzden Allah, o istemeden onun yüzlerce muradını verdi.

• Vefâlı olan topluluk bu vefâyı bütün âleme yaymışlar, vefâ örnekleri göstermişlerdir.

• Denizler de onların buyruklarına uymuştur. Dağlar da, dört unsur da onlara kul, köle kesilmişlerdir.

• Kerâmet, inkâr edenler apaçık görsünler de imana gelsinler diye, Hakk'ın bir ikrâmıdır.

• Aslında onlar, öyle gizli ikrâm ve ihsanlara nâil olmuşlardır ki, ne akla hayâle gelir, ne de söze sığar.

¹¹⁶ Bakara Sûresi'nin 159. âyetine işâret var.

¹¹⁷ Bakara Sûresi'nin 40. âyetine işâret var.

- Zâten iş, ebedî olan eksilmeyen, tükenmesine imkân bulunmayan ih-san ve ikrâmdır.

Münâcaat = Yakarış

- Ey bize nimetleri ih-san eden, temkin, direnme gücü veren Allah, halkı bu sebatsızlıktan kurtar.
  - Direnmesi gereken işte bu iki büklüm olmuş nefse yardım et, onu doğrult.
  - Sen kullarına sabır lütfet. Terâzilerinin hayır kefesini ağırlaştır. Sen onları, halkı aldatanların düzenlerinden, hilelerinden kurtar.
- 1200 • Ey kerem sâhibi! Sen onları hasetten geri çek de haset yüzünden, taş-lanmış şeytan olmasınlar.
- İnsanlar, gelip geçici mal, çirkinleşecek, sonunda çürüyüp gidecek be-den uğrunda hasetten yanıp duruyorlar.
  - Pâdişahlara bak ki, haset yüzünden ordular çekip akrabalarını bile öl-dürüyorlar.
  - Pislikle, kötülüklerle dolu, düzenbaz âşıklar, birbirlerinin kanına, ca-nına kast ediyorlar.
  - Vise'nin, Ramin'in, Hüsrev'in, Şirin'in hikâyelerini oku da bak ki, o ahmaklar, haset yüzünden neler yapmışlar.
- 1205 • Âşık da yok oldu, mâşuk da yok oldu. Zâten kendileri de bir şey de-ğillerdi. Aşkları da, hevesleri de bir şey değildi.
- Noksan sıfatlardan berî olan Cenâb-ı Hakk, yoku yoka vurur, âşık e-der. Yoklukları birbirine vurur, böylece var olmayanları, birbirine sev-dirir.
  - Perişan âşığın gönlünde hasetler baş kaldırır. O ne yapacağını şaşırır. Böylece de Allah, yok mesâbesinde olan insanı çeşitli güçlüklerle sokar, muztarip kılar.
  - Erkeklerden daha merhametli, ince duygulu olan kadınlar ortak olun-ca, "kuma"lar hasetten birbirlerini yerler, çekişirler, kavga ederler.
  - Bir de taş yürekli erkekleri düşün, haset yüzünden, onlar nerelere va-rırlar, ne hâle düşerler, kıyâs et!
- 1210 • Şeriat latîf bir efsûn okumasaydı, onları men etmeseydi, herkes, değil düşmanın, arkadaşının bile bedenini yırtar, onu paramparça ederdi.

- Şeriat, şerri defetmek için bir karara varır. Ve devî, şeytanı delil şişesi içine kapatır.

- Küstah ve edepsiz devî, yeminle, tanıkla, yemininden dönmesi ile iknâ eder de onu şişeye sokar.¹¹⁸

- Şeriat iki zıttı hoşnut eden bir terâzi gibidir. Doğru ile eğriyi bir araya getirir.

- Bil ki, şeriat kileye, terâziye benzer, onun sebebi ile iki düşman da savaştan ve kinden kurtulur.

- Terâzi olmasaydı, o düşman hileye uğramak, aldatılmak vehminden 1215 nasıl kurtulur, çekişmekten nasıl vazgeçerdi?

- Şu hâlde şu vefâsız, pis dünyada, hasetten, düşmanlıktan, cefâ ve ız-draptan başka bir şey yoktur.

- Cinler de, insanlar da hasede düştükten sonra, bu dünyada nasıl olur da ikbâl, nasıl olur da devlet bulunur?

- Zâten o şeytanlar, eski hasetçilerdir. Onlar bir an bile yol kesmekten vazgeçmezler.

- İsyân tohumunu eken âdemoğulları da, haset yüzünden şeytan kesil-mişlerdir.

- *Kur'ân-ı Kerîm*'i oku da gör ki: İnsan şeytanları da, Allah'ın çarpması 1220 ile şeytan cinsinden olmuşlardır.

- Şeytan birisini doğru yoldan çıkarmakta âciz kalınca, bu çeşit insan-lardan yardım isterler.

- "Siz bizim dostumuzsunuz, bize dostlukta bulunun. Siz bizdensiniz, bizim tarafımızı tutun," derler.¹¹⁹

- Cihanda bir kimsenin yolunu kestiler, onu yoldan çıkardılar, azdırdılar mı, iki cinsten olan şeytanlar da sevinir, bayram yaparlar.

¹¹⁸ Hz. Süleyman(a.s.)'ın asrında bir dev isyân ederse, Hz. Süleyman o devî bir şişe içine hapsedirmiş ve denize atarmış. Bu suretle halk onun şerrinden emin olurmuş. Hz. Mevlâna bu beyitlerde bu hâdiseye işâret etmektedir. Dev; nefs-i emmârenin ve şeytanın sembolüdür.

¹¹⁹ Yukarıdaki üç beyitte *Kur'ân-ı Kerîm*'in En'âm Sûresi'nin şu âyetlerine işâret edil-mektedir: "Böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. O şeytanlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı lâflar ederler." En'âm Sûresi, 112. "Doğrusu şeytanlar, sizinle savaşmak için, dostlarına mutlaka telkinde bulunurlar. Ey müminler! Eğer siz onlara itaat ederseniz, siz de Allah'a ortak koşanlardan olu-runuz." En'âm Sûresi, 121.

• Aksine, birisi imanla can verdi de, din hususunda derecesi yüceldi mi, iki çeşit şeytan da feryâda, ağlayıp sızlanmaya koyulurlar.

1225 • Edep sahibi biri, bir kimseye akıl verdi mi, onu doğru yola getirdi mi, iki grup şeytan da haset dişlerini gıcırdatmaya başlar.

Bir âşığın sevgilisine ettiği hizmetleri, gösterdiği vefâyı, uzun geceler yanının yatak görmediğini, uzun günlerde ise aç kaldığını, susuz kaldığını, çok ızdırap çektiğini anlatıp da; "Ben bundan fazlasını yapamıyorum, eğer yapılacak başka bir hizmet varsa haber ver, göster ne buyurursan yapayım. Hattâ dilersen Halil (a.s.) gibi ateşe atılayım, Yûnus (a.s.) gibi kendimi deniz canavarının ağzına atayım. Circis (a.s.) gibi yetmiş kere öldürülmem lâzımsa öldürüleyim. Şuayb(a.s.) gibi ağlaya, ağlaya kör olmam gerekse kör olayım." demesi ve sevgilinin de ona cevap vermesi. Zâten peygamberlerin vefâlarını, Hakk yolunda ölümü göze alarak canları ile oynamalarını saymaya imkân yoktur.¹²⁰

1242 • Bir âşık, sevgilisinin huzûrunda yaptığı hizmetleri sayıp döküyor ve ona diyordu ki:

• "Senin için şunları yaptım, bunları yaptım, bu aşk savaşı meydanını da kılıç yaraları aldım, oklara hedef oldum.

¹²⁰ 1242. beyitten önce gelen yukarıdaki başlıkta, Secde Sûresi'nin 16. âyetine işâret edilmektedir. Başlıkta geçen peygamberlerden İbrahim (a.s.) putları kırdığı, onları hakir gördüğü için Nemrut tarafından ateşe atılmıştır. Ateşin İbrahim'i yakmadığı 21. Enbiyâ Sûresi'nin 51-70. âyetlerinde ve başka sûrelerde anlatılır. Yûnus (a.s.) kavminin iman etmemesine kızarak onları terk etmiş ve deniz kıyısına gitmiş, Orada kendini büyük bir balık yutmuş. Balığın karnında kırk gün, kırk gece kalmış, orada ümitsizliğe kapılmamış Allah'a yalvarmış, onu tesbih etmiş, bunun üzerine balık onu kıyıya çıkarmış. *Kur'an-ı Kerim*'in bir çok yerlerinde bu vak'a anlatılmaktadır. Bilhassa 37. Saffât Sûresi'nin 144-149. âyetlerinde; "Eğer Allah'ı tesbih etmese idi, kırkümet gününe kadar, balığın karnında kalırdı." diye buyrulmaktadır. Circis'e gelince, Hz. İsa'dan sonra gönderilen ve halkı İsa peygamberin dinine dâvete memur iken yetmiş kere şehit edilmiş, yetmiş kere dirilmiştir. Yetmişinci şehadetinden sonra bir daha dirilmemiştir. Circis hazretlerinin havâriîler zamanında yaşadığı ve Filistinli olduğu söylenir. Şuayb(a.s.)'a gelince; *Kur'an-ı Kerim*'in 7. sûresi olan A'raf Sûresi'nde adı geçer. Medyen halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. Mûsâ Mısır'dan kaçınca onun yanına sığınmıştır. Onun sürülerine çobanlık etmiş, sonra kızlarından biri ile evlenerek ona dâmût olmuştur.

• Mal gitti, güç gitti, nâmus gitti. Senin aşkından nice muratsızlıklara uğradım.

• Hiç bir sabah beni uyurken bulmadı, gülerken görmedi. Hiç bir ak- 1245
şam beni varlıklı karşılamadı. Dâimâ yoksul olarak buldu."

• Ne acılar tattıysa, ne dertler çektiyse onları bir bir etraflıca saymakta idi.

• Bunları sevgilisinin başına kakmak için değil, aşkına yüzlerce şahit olarak sayıp duruyordu.

• Akli olanlara bir işâret yeter de, artar bile. Ama âşıklardaki o susuzluk nasıl giderilebilir?

• Âşık yorulmadan, usanmadan sözünü tekrarlar durur. Hiç balık bir işâretle duru suya kanar mı?¹²¹

• Âşık o eski derdi, temiz, tükenmez olan o aşk derdini, yüzlerce defa 1250
anlattığı hâlde; "Ne söyledim ki? Ben bir söz bile söylemedim." diye şikâyette bulunuyordu.

• Sanki bir ateş içine düşmüştü, yanıyordu. Fakat neden yandığını bilemiyordu. Ancak, o ateşin harareti ile mum gibi eriyor, ağlıyordu.

• Sevgilisi; "Evet." dedi. Doğru söylüyorsun, bütün söylediklerini yaptın, yerine getirdin ama, kulağımı aç da şimdi beni dinle...

• Aşkın ve sevginin aslının aslı olan bir şey var ki, sen onu yapmadın. Bu yaptığın teferruattan, ayrıntılardan ibârettir." dedi.

• Âşık; "O bahsettiğin sevginin aslının aslı olan nedir?" diye sordu. Sevgilisi de; "Ölmektir, yok olmaktır." diye cevap verdi.

• "Sen dediklerinin hepsini yaptın, fakat ölmedin, hâlâ dirisin. Canı ile 1255
oynayan, aşk uğrunda ölümü göze alan bir âşık isen, hemen kendini öldür."¹²²

¹²¹ Âşık bir balık gibidir. Sevgiliye karşı duyduğu duyguları ise duru su gibi temiz, deniz gibi engindir, sonsuzdur. Balık bir sözle suya kanmayacağı gibi, âşık da kendi sevgisini sonsuz olduğu için anlatmakla bitiremez. Balık nasıl dâimâ suyun içinde bulunmakla neşelenir, yaşayışını sürdürürse, âşık da dâimâ aşk duyguları içinde olmaktan, aşkı yaşamaktan, aşkı anlatmaktan bıkmayacaktır, bilakis zevk duyacaktır.

¹²² Fuzûlî merhûmun şu beyitleri bu hâli anlatmaktadır:

"Âşık oldur kim kalur canın fedâ cânânına,
Meyl-i cânân etmesin, her kim ki kıymaz cânına.
Cânım cânâna vermektir, kemâli âşkın,
Vermeyen cân, itirâf etmek gerek noksanına."

- Âşık sevgilisinin bu dokunaklı sözlerini duyunca, o anda uzanıp can verdi. Gül gibi gülerek, başı ile oynadı. Şikâyet etmeden, neşeli bir hâlde ölüp gitti.
- Ârif kişinin zahmet nedir bilmeyen aklı ve canı gibi, o gülüş onda e-bedî olarak kaldı.¹²³

Ay'ın nûru iyiye de, kötüye de vurur.
Temiz yerlere de, kirlî yerlere de düşer.
Fakat kirlenmeden temiz olarak
yine ay'a döner.

- Ay'ın nûru, her iyiye, her kötüye vurur, ama hiç kirlenir mi?
  - Ay'ın nûru, akıl ve can nûrunun Allah'a dönüp ulaşması gibi, yine ter-temiz hâlde ay'a döner, gider.
- 1260 • Ay'ın ışığı, yoldaki pisliklerin üzerine düşse bile pisenmez; temiz kalır. Çünkü temizlik onun vasfıdır, huyudur.
- Bu yüzdendir ki, iğrenç pisliklerden, kirliliklerden o nûr pisenmez, kirlenmez.
  - Güneşin nûru da öyledir. "Geri dön!" emrini alınca, acele aslına döner.
  - Güneşin nûru ne külhanlarda kirlenir, pisenir, ne de gül bahçelerinin güzel kokularından, renklerinden onda eser kalır.
  - Gözün nûru da, nûr gören kimsenin varlığı da, kendi asıllarına geri döner. Fakat onların sevdâsı, ovalarda, çöllerde kahr.¹²⁴

"Âşık o kimsedir ki, aşkı uğruna cânını cânânına fedâ eder. Cânına kıymayan kimse, sevgiliye meyîl etmesin. Bu aşk işine girmesin. Âşıkın kemâli, üstünlüğü cânını cânâna vermektir. Cânını vermeyen, sözle; "Seviyorum," diyen, noksanını, kusurunu itirâf etmelidir. "Şeyb Sâdi hazretleri de, güle karşı ölüp duran âşkıdan, sevgisinden bahseden böl-böl der ki:

ای مرغ سحر عشق زیر وانه بیاموز
کان سوخته را جان شد و آواز نیامد

"Ey bülbül! Gît de aşkı pervânededen öğren. Kendini alevin içine attı, yandı. Sevgilisi uğruna can verdi, sesi çıkmadı."

¹²³ Ârifler, ilâhî aşk ile sermest oldukları için, bu dünya hayatının başımıza musallat ettiği belâları, kederleri, musibetleri güler yüzle karşılarlar. Bu sebeple onların aklıları da, canları da, zahmet, meşakkat nedir bilmez. Onlar Allah'ı, onun yarattığı bütün mahlûkatı sevdikleri, insanî vazifelerini yerine getirdikleri, kimseyi kırmadıkları ve kırsımadıkları için ölümü korkmadan, endişeye kapılmadan, güler yüzle karşılarlar.

¹²⁴ Kâmil insan da kâinatın nûru gibidir. İyi, kötü her şeyin, hattâ pisliklerin bile üze-

Birisi ârif bir bilginden: "Bir müslüman, namazda sesle ağlar, âh eder, feryâd ederse namazı bozulur mu?" diye sordu. O ârif bilgin de dedi ki: "Akan yaşın adı gözyaşdır. Ancak o ağlayan ne görmüştür, ne için ağlıyor? Onu bilmek gerek. Eğer o Allah aşkı ile ağlıyorsa, yâhut günahlarına pişman olmuş da gözyaşı döküyorsa, namazı bozulmaz, hattâ o namaz, daha da olgunlaşır, makbul bir namaz olur. Çünkü namaz; 'Gönül huzûru olmadıkça namaz değildir,' diye buyrulmuştur." Namaz kılan kişi, bedenindeki hastalıktan, yâhut oğlunun ayrılığından ötürü ağlıyorsa, namazı bozulur. Çünkü namazın temeli bedeni, oğlu terk etmek, İbrahim (a.s.) gibi Hakk uğruna oğlunu kurban edip, Nemrud'un ateşine atılmaktır. Namazın kemâli için bu lâzımdır. Bu huyları benimsemesi için Mustafa (a.s.)'a da; "İbrahim'in şeriatine uy, İbrahim'de sizin için uyulacak güzel huylar, sıfatlar vardır." diye emir gelmiştir.¹²⁵

- Birisi müftüden gizlice sordu: "Bir adam namazda feryad ederek ağ- 1265 larsa;
- Acabâ o ağlayan adamın namazı bozulur mu, bozulmaz mı? Yâhut da namazda gözyaşı döktüğü için, namazı câiz olur da, daha mı makbul ve mükemmel bir namaz olur?"

rine düşen, güneşin ışığı nasıl kirlenmeden aslına, yâni güneşe geri dönerse, maddî varlığı ile dört unsur (su, hava, ateş, toprak) çamuruna batmış, dünya kirliliklerine bulaşmış insanın rûhu da Allah'a döner. Cenâb-ı Hakk'ın; "Sen ondan râzı, o da senden râzı olarak Rabbine dön." (Fecr Sûresi, 28) emrini alınca, insan-ı kâmil de hızla aslına döner.

Bir bakıma, insanın rûhu da güneşin nûru gibidir. Ne zaman ki "Geri dön!" hitâbeni duyar, beşerî kirliliklerden, tabiatın pisliklerinden arınmış, pak ve temiz olduğu hâlde hızla kendi aslına geri döner. Ne tabiat külhanlarından onun üzerine bir leke, bir ayıp kahr, ne de neşe gülşenlerinden onda bir koku, bir renk bulunur. Yâni şu dünya hayatının kirliliklerinden, gamlar, vehimler, kederler, onda bulunmaz. Yine bunun gibi, neşe ve meseret bahçelerinden de onda bir renk ve eser kalmaz. Gözün nûru, nûr gören kimseye ve aslına geri döner. Bu kâinatın gözü nûru gibi olan insan, bu madde âleminin rûhu, bu varlık sahrâsının nûrudur. Bu yüzdendir ki, rûh gidince, yâni aslına rücû' edince, çöl ve sahra, belki de yerler ve gökler kendilerini bırakıp göden rûhlarının ayrılık ateşine düşecekler, bu sevdâ ile ağlaşacaklardır.

¹²⁵ Bu başlıkta geçen; "Gönül huzûru olmadıkça namaz, namaz değildir." sözü şu hadîs- tir: (لَا صَلَاةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ) "Kalp huzûru olmadıkça, namaz namaz değildir."

- Müftü; "Gözyaşı denen o yaş, ne için akıyor; o ne gördü, ne sebepten gözyaşı döküyor? Önce bunları bilmek gerek.¹²⁶
- Acabâ gizli âlemlerden ne gördü de, o göz yaşları kaynağından akmaya başladı?
- O yakaran, yalvaran, hulûs ile namaz kılan kişi ise, o âlemi görmüşse feryâd edişi, ağlayışı yüzünden onun namazı daha kıymetli, daha makbul olur.

1270 • Fakat o ağlayış, bedene ait bir acıdan, hastalıktan, yâhut mâtem yüzündense, ip koştur, iğ kırıldı demektir. Yâni hiç bir işe yaramaz.

Bir mürid, hizmet etmek maksadı ile bir şeyhin huzûruna çıktı.-Bu şeyh kelimesi ile yaşça büyük, ihtiyar olanı değil, akıl ve mârifet bakımından, anlayış bakımından üstün, büyük olanı kasdediyorum. Hz. İsa da çocuktu, çocuktu ama, beşikte konuştu. Yahyâ (a.s.) da çocukların mektebine gidiyordu. Bunların ikisi de çocuktu ama, ikisi de peygamberdi.- Mürid şeyhin huzûruna varınca, onu ağlar gördü. Kendisi de ona uyararak ağlamaya başladı. Şeyhin ağlaması durunca, mürid dışarı çıktı. Şeyhin hâlini ondan daha iyi bilen bir başka mürid gayrete gelip hemen arkasından koştu. Ona yetişti. Dedi ki: "Kardeş, Allah için olsun, bunu sana söyleyeyim: 'Şeyh ağlıyor, ben de ağladım.' diye aklına bir şey getirme sakın. Otuz yıl riyâzat çekmek, hem de gösterişsiz riyâzat çekmek, tehlikeli dönemeçlerden geçmek, timsahlarla dolu denizleri, arslanlarla, kaplanlarla dolu yüksek dağları aşmak gerek ki, şeyhin ağladığı gibi ağlayasın. Bütün bu zahmetlere, zorluklara katlanmakla beraber, o ağlayışı elde edememek de var. O makama erişebilirsen; «Yeryüzü bana gösterildi.» diye Cenâb-ı Hakka çok çok şükretmen gerek."

1271 • Bir mürid, pîrin huzûruna çıktı. Pîr ağlayıp feryâd ediyordu.

¹²⁶ Müftü: Fetvâ veren kişiye derler. Fetvâ: Sorulan bir şeyin şeriate göre hükmünü bildiren söz, yâhut yazıdır.

- Mürid şeyhi ağlar görünce, dayanamadı, o da ağlamaya koyuldu. Gözünden yaşlar akmaya başladı.
- Bir dost, kulağı duyan bir dosta, alaylı, gülünecek bir şey söylerse, bir kere güler. Sağırda o söze iki defa güler.
- Birinci gülüş, herkesi güler görerek, onlara uymak, onları taklit etmek içindir.

• Sağır da, o anda, onlarla beraber güler ama, onun, gülenlerin neden güldüklerinden haberi yoktur.

• Sonra; "Neden güldünüz?" diye sorar. Sebebini anlayınca ikinci defa güler.

• Mukallit, yâni taklit eden kişi sağıra benzer. Kendisinde bulunan sevinç, neşe, sağırın sevinci gibidir. Kendi içinin sevinci değildir. Taklit bir sevinçtir.

• Şeyhin mânevî feyzi bir ışık gibi müritlere vurunca, müritlere mânevî bir neşe gelir. Fakat bu feyz ve neşe müridin kendisinin değildir, şeyhten gelmektedir.

• Bu hâl, su içinde bulunan sepetin su ile dolmasına benzer. Cama vuran ışığın parlaması gibidir. Bu hâli kendilerinden sananlar, noksanlığa, hatâyâ düşerler.

• Sepet sudan çıkarılınca içindeki ırmak suyu akar gider, ve sepet boş kalır. Kenidisini su ile dolu sanan inatçı sepet de hatâsını anlar.

• Cam da ay batınca, o parlıtların, o ışıklar saçan aydan olduğunu anlar.

• "Kalk!" emri, onun güzünü açınca, seher vakti gibi ikinci defa güler.

• Bu defa aklı başına gelir de, önce halkı taklit ederek güldüğüne, daha doğrusu kendi güldüğüne güler.

• Kendi kendisine der ki: "Bunca uzun ve uzak yollardan geldim, meğer hakikat bu hakikat imiş. Sırlar hep o sır imiş."

• Ben o vâdide, kendimden uzak olarak, kendimi bilmeyerek, anlamayarak neşeleniyor, seviniyor körlüğümünden, hamlığımdan,

• Ne hayâller kuruyordum, neler umuyordum. Hâlbuki ne çıktı? Tersî. Anlatışım, meğer bana ters ve yanlış şeyler gösteriyormuş.

• Yoldaki, çocuğun düşüncesi nerede? Olgun kişilerin düşüncesi nerede? Nerede onun hayâl kurması? Nerede dosdoğru olan hakikat?

• Çocukların düşünceleri, yâ dadı olur, yâhut süt. Yâ kuru üzüm isterler, yâ ceviz, yâhut bağıra bağıra ağlarlar.

- O mukallit ince, derin bahislere girer, deliller getirirse de, o illetli, hasta bir çocuğa benzer.
- 1290 ● Delil bulmakta, zor mevzûlara girmekteki derinleşmesi onu basîretten, gönül gözünden de mahrûm kılar.
- Sırrının sürmesi olan hakikati bırakmıştır da, zor konulardan söz etmeye koyulmuştur.
  - Ey mukallit, Buhâra'dan dön de, horluğa doğru yürü. Ancak bu sûretle arslan bir er, gerçek bir insan olabilirsin.
  - Sonunda kendi içinde bir başka Buhâra görürsün. Öyle bir ledünnî Buhâra ki saflar yaran erler bile, orada kurulan meclislerde, kendilerinden geçmiş bir hâlde, bir şey anlamaz bir hâle gelmişlerdir.
  - Haber çavuşu karada pek hızlı gider ama, denize varınca damarı kopar.
- 1295 ● O ancak karada "Onları yükledik..." sırrına mazhardır. Gerçek adam yükleri denize yüklenendir.¹²⁷
- Ey vehme, sûrete görünüşe kapılan kişi, koş; pâdişahın daha bir çok bağışları, lûtufları, ihsanları vardır.
  - O saf kalpli mürit de, taklit yönünden, o azîze, o şeyhe uydu da, çok ağladı.
  - O mukallit de sağır adam gibi, ağlayan gördü de, sebebinden haberi olmadan ağlamaya başladı.
  - Bir hayli ağladıktan sonra müsaade niyâz ederek, şeyhe ta'zîmde bulunarak dışarıya çıkınca, orada bulunan has ve gerçek bir mürit arkasından koştu ve ona yetişti.
- 1300 ● Dekî ki: "Ey hiç bir şeyden haberi olmayan, bulut gibi ağlayan, bağıtı ile insanları doğru yola getiren şeyhin ağlamasına uyarak ağlamaya koyulan kişi!
- Ey vefâlı mürit, Allah aşkına, Allah aşkına, Allah aşkına kendine gel, gerçi taklitten de faydalanırsın ama,
  - Sakın; 'O mânâ pâdişahını ağlıyor gördüm de, ben de onun gibi ağladım.' demeyesin, bu münkirlik olur.
  - Bilgisizlikle, taklitte zan dolu olan ağlayış, o inanılan, güvenilen üstün kişinin ağlayışına benzemez.

¹²⁷ Bu beytin birinci musrâ'ında İsrâ Sûresi'nin 70. âyetinden iktibas vardır. Bir şehit vefî Necmeddin Kübrâ hazretleri bu âyeti şöyle açıklamıştır: "Biz onları eismâniyetin karasından ve rûhâniyetin denizinden Rabbâniyet sâhibine geçirdik."

- Sen bu ağlayışı, o ağlaşıyla kıyas etme. Bu ağlayışla o ağlayış arasında pek uzun bir yol vardır.

Her ağlayış bir değildir. Ağlayışlar arasında çok fark vardır.

- O ağlayış, gerçek ağlayış, nefis ile tam otuz yıllık bir savaştan sonra el- 1305 de edilebilir. Aklın oraya ermesine imkân yoktur. Akıl o makama varmaz.
- O makamla aklın arasında yüz konaklık yol vardır. Oraya giden kâfileden aklın haberi var sanma, akıl bu hakikati idrâk etmekten âcizdir.
- Kâmil insanın ağlayışı, ne gamdandır, ne de neşeden; o ağlama, o göz yaşı dökme, bizim bildiğimiz ağlayış değildir. O bambaşka bir ağlayıştır. O ağlayışın güzelliğini, ancak rûh bilebilir; o ağlayışa binlerce gülüş kurban olsun.
- Onun ağlayışı da, gülüşü de öteki âlemin tesiriyledir. Çünkü o aklın kuruntularından, vehimlerinden beridir, kurtulmuştur.
- Onun gözünün yaşı bile, onun gözü gibidir. Görmeyen göz, nasıl olur da gören bir göze benzer?¹²⁸
- Onun gördüğüne, elle temas etmek, dokunmak imkânı yoktur. O, ak- 1310 lın kıyaslaması ile anlaşılamayacağı gibi, duygu ile de bilinemez, anlaşılmaz.¹²⁹
- Onun ağlayışı da, gülüşü de, sözü de kendinden değildir. Bütün bun- 1330 ların hepsi de sâdece Hakk'ın ilhâmından ve ihsânındandır.
- Fakat ahmaklar, görünüşe kapılmışlar da bu yüzden bu ince hakikatler onlara pek gizli kalmıştır.
- Velhâsıl, hakikate erişmemişler, garaz yüzünden yerde, altta kalmışlar, itirâzları yüzünden de, o ince şey kaybolup gitmiştir.

¹²⁸ Günümüzün şâirlerinden biri:

"Ağlasam, musrâlarımda sesimi duyar mısınız?
Gözyaşlarıma, elinizle dokunabilir misiniz?"

diye yazmış...

¹²⁹ İnsan-ı kâmilin gözü ne kadar mübârek ve şerefli ise, o gözlerden dökülen göz yaşları da öyle mübârek ve şereflidir. Hakikati göremeyen, eserlerinde Hakk'ın nûrunu müşâhede kılamayan gözlere, göz demek doğru değildir. Onlar, etten gözlerdir ki, deriye açılmış birer deliktir.

Yol âfetleri içinde
şehvetten beteri yoktur.

- 1365 • Şehvet isteği, gönlü sağırlaştırır, körleştirirse, eşiği bile ona Yûsuf gibi nûrdan yaratılmış, yakıcı bir ateş parçası olarak gösterir.
- Şehvet ateşi ile sarhoş olmuş ne kadar insan vardır ki, düşüşlerinin farkına varmazlar da, yine şehvet peşinde koşarlar. Kendilerini de mutlak nûr sanırlar.
  - Ancak Allah'ın seçkin kulu ve onun sevgisinin cezbesine kapılmış bendesi böyle değildir. O kul, Allah'ın inâyeti ile doğru yola düşer ve tâli'inin günah yaprağını sevâba çevirir, ateşten kurtulur.
  - Böyle olan kul, o ateş hayâli bilir; o hayâlin, hakikat yolunda iğreti olduğunu anlar.¹³⁰
  - Şehvet hırsı, çirkinlikleri bile güzel gösterir. Hakikat yolcuları için yol âfetleri içinde, şehvetten daha beteri yoktur.
- 1370 • Şehvet yüzbinlerce iyi adı, kötüye çıkarmıştır. Yüz binlerce akıllı, fikirli adamı şaşkın bir hâle getirmiştir, yolundan sapıtmıştır.
- O iğrenç duygu, bir eşiği Mısır Yûsuf'u gibi güzel gösterirse, gerçek bir Yûsuf'u nasıl gösterir?
  - Şehvet yemeden, içmeden meydana gelir. Az ye, az iç, yâhut da bir kadınla nikâhlan da kötülüklerden kaç...
  - Yedin, içtin mi, şehvet seni harama doğru çeker, götürür. Ele gireni elbette harcamak gerek.
- 1375 • Şu hâlde nikâh, şeytanının seni şehvet belâsına düşürmek için "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" (=Allah'tan başka kimsede kuvvet ve kudret yoktur)ı okumaya benzer.¹³¹
- Mâdemki yemeye, içmeye düşkünsün, vakit geçirmeden bir kadınla evlen, yoksa kedi gelir, yağlı kuyruğu kapar, gider.¹³²

¹³⁰ Hakikat yolcuları için, fâni olan güzel çehreler, güzel endamlar "hayâl-i nâriye" (=ateş hayâl)dir. Bu hayâl hakikat yolunda eğretidir. Hayâl peşinde koşmak yolucuyu yolundan alıkor.

¹³¹ "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahî'l-aliyyi'l-azîm." (=Ulviyyet ve azamette tek olan Allah'tan başka kimsede kuvvet ve kudret yoktur.) Bu mübârek hadîsin doksan dokuz illete devâ olduğunu *Câmi'u'l-Sağîr* haber vermektedir.

¹³² Kedi şeytanı ve nefsi temsil etmektedir. Yağlı kuyruk, irâde-i cüz'iyyeyi göstermektedir.

Papağan, ayna,
mürît ve mürşit.

- Önüne bir ayna konan papağan, aynada kendi aksini görür, kendi yü- 1430 zü ile karşılaşır.
  - Aynanın arkasında bir adam gizlenmiş, güzel bir ifâde ile edibâne sözler söyler.
  - Papağancık, bu yavaşca söz söyleyeni, ayna içinde gördüğü papağan söylüyor sanır.
  - Kendine söz söyleyen adamın, o eski kurdun hilesinden haberi bile olmaz. Böylece kendi çinsinden olan bir başka papağandan söz söylemeyi öğrenir.
  - Söz öğreten ona ayna arkasından söz söylemeyi öğretir. Yoksa papağan kendi cinsinden olmayandan söz öğrenemez.
- O hünerli kuş, söz söylemeyi öğrenir ama, sözünün mânâsından da, 1435 sırrından da haberi yoktur.
  - Söz söylemeyi, bir bir insandan öğrenir. Fakat zavallı papağan insandan bir iki kelime öğrenmeden başka ne elde edebilir ki...¹³³
  - Benlikle, noksanlarla, kusurlarla, günahlarla dolu olan mürît, papağan gibi velînin mânevî beden aynasında kendini görür. Kendinden başka bir şey görmez.¹³⁴
  - Fakat söz söylenir ve hâdiseler cereyân ederken. Aynanın ardındaki akl-ı küllü, nereden, nasıl görecektir?¹³⁵
  - O sanır ki, bu sözleri insan söylüyor. Hâlbuki bu başka bir sırdır. Onun bundan haberi bile yoktur.

¹³³ Fuzûlî merhûm: "

"Eylesen tûfîye talîm-i edâ-yı kelîmât,
Sözü insan olur ama, özü insan olmaz."

Yâni; papağana konuşmayı öğretilsen, insan gibi konuşur ama, insan olamaz diye buyurmuştur.

¹³⁴ Mürît istidâds, rûhânî kuvveti nisbetinde kendini, mürşid-i kâmilin mânevî beden aynasında görür. Yoksa her mürît, mürşidinin bedeni aynasında kendini göremez. Bu Allah'ın ayn bir lûtfu, ihsanıdır.

¹³⁵ Akl-ı Küllî: Allah'tan ilk zühûr eden, fa'âl kudrete "akl-ı küllî" (=bütün akıl) demişlerdir. Allah'ın kudretinden ilk önce ortaya çıkan akla; "akl-ı küllî" dediği gibi, "arş-ı a'zâm", "Cebrâil" ve "nûr-ı Muhammedî" denir. Peygamberlerin, kâmil mürşitlerin rûhu da "akl-ı küllî"ün bir zerresi, bir cüz'dür.

1440 • Söz söylemeyi öğretir, öğretir ama, o sözleri öğreten, başı sonu olmayan sırdır. O bu sırâ aşinâ değildir. Yâni o, bu sırâ bilemez. Çünkü o bir papağandır. Gizli sırları bilen, sır dostu değildir.¹³⁶

- Halk da kuşların ötüşlerini taklit eder. Bu taklit ağzın, boğazın yapacağı bir iştir.
- Fakat kuşların dillerinden, kadri yüce, bakışı hoş Süleyman'dan başka kimse bir şey anlayamaz.¹³⁷
- Nice kişiler dervişlerin sözlerini öğrenmişlerdir. Câmî minberlerini, kürsülerini, sohbet meclislerini, Hakk dostları toplantılarını o sözlerle aydınlatmışlardır.
- Yâ onların sözden başka nasipleri yoktur. Yâhut da sonunda rahmete uğrarlar. Allah'ın rahmeti, merhameti onlara yol gösterir.¹³⁸

¹³⁶ Mevlâna ayna karşısında söz öğrenen papağanı, bir sembol olarak aldıktan sonra, sözü mürit ve mürşit bahsine getirdi. Noksanlarla, hatâlarla dolu olan mürit, velînin beden aynasında ancak kendisini görüyor. Kendinden başka birisini göremiyor. Nasıl ki papağan, aynanın arkasında gizlenen öğreticiyi görmüyor ve bilmiyorsa, mürit de mürşidin ötesinde gizlenen "akl-ı küll"den habersizdir. Bu sebeple o, mürşidini her hangi bir insan gibi görüyor, söylediği sözleri bir insanın sözü olarak kabul ediyor. Bu hâl mürîdin istidâdının kifiyetsiz oluşundan, yetersizliğinden, benlikten kurtulmadığındandır. Mürit eğer günahlardan kurtulmuş olsaydı, o zaman mürşid-i kâmilin sözlerinin, mürşidin kendi sözleri değil, onun maddî varlığının ötesinden gelen ledünnî sözler olduğunu anlayacaktır. Müridler anlayışlı, hakikate susuz olsalar, mürşit olanların karşısında öyle güzel şeyler söyler ki, coşku ile ne söylediğinden kendinin bile haberi olmaz. Ama yetişmemiş mürit, mürşidinin dilinden söz söylemeyi öğrenir. Fakat "kadîm sır" (=başı sonu olmayan sır) bilemez, öğrenemez. Burada mürit papağan gibidir. Ne işitirse onu söyler, taklitçidir. Bir de bu konuyu Ankaravî hazretlerinin şerhinden okuyalım: "Papağan, ayna içinde kendi aksini görüp onu kendi cinsi sanarak, arkada gizlenmiş olan öğreticiden habersiz olduğu gibi benlikle, günahlarla dolu olan mürit de kendisini kâmil mürşidin beden aynasında görür. Beşerî sûretini ol kâmilin bedeninin aynasında müşâhede kılar. Ve onu kendi cinsi sanır. Fakat o beden aynasının ardında bulunan "akl-ı küll"ü görmez. Cüz'î akıl, küllî akıl nasıl görebilir ki? Mürit, mürşidinin söylediği sözleri, kendi gibi bir insanın sözleri sanır. Hâlbuki mürşid-i kâmilin sözlerinde gizli sırlar vardır. O sözleri mürşide söyletisi, mürit idrâkten âcizdir. Bu mertebede mürit, papağan gibi konuşan bir hayvandır. Nedîm-i ilâhî, mukarreb-i Rabbânî değildir."

¹³⁷ İnsanlar birer ilâhî kuş olarak velîlerin sözlerini öğrenirler. Onların ağızlarından çıkan ilâhî nefhaları, hakikatleri ezberlerler. Fakat taklitte kalırlar, mânâlarına nüfûz edemezler. Bu sözlerin sırlarından haberleri olmaz.

¹³⁸ Mevlâna bu iki beyitte mürşitlerin sözlerini öğrenen, o sözlerle beyecanlı sahneler yapan, fakat söylediklerini yaşamayan sahte mürşidlere temas ediyor.

Gönül sâhibinin biri, bir köpek gördü.

Köpeğin karnındaki yavrular havlamakta idi.

"Köpeğin havlaması bekçilik etmek içindir. Hâlbuki ana karnındaki yavrular bekçilik edemezler. Sonra, köpeğin havlaması yardım istemeye, süt emmeye bunun gibi şeylere delâlet eder. Ana karnında bunlara da ihtiyaç yoktur." diye şaşırıldı kaldı. Kendine gelince, Cenâb-ı Hakk'a yöneldi, münâcaatta bulundu: "Bunun te'vîlini (aydınlatmasını) Allah'tan başka kimse bilemez." diye düşündü. Bunun üzerine, Cenâb-ı Hakk, o gönül erinin gönlüne şu cevâbı duyurdu: "Bu hâl hicaptan kurtulmadan, perdeden çıkmadan, gönül gözünü açılmadan kendilerini görüş sahibi sananların, bu konularda söz söyleyenlerin hâlidir. Bu sanıştan, bu iddiâdan, bu sözlerden ne bir kuvvet elde edilir, ne de bir yardım. Bunlar, sözleri ile de dinleyenleri doğru yola götüremezler, hakikate ulaştıramazlar."¹³⁹

- Birisi çilede iken uyudu. Rüyâsında yol üstünde, gebe bir köpek gör- 1445 dü.¹⁴⁰
- Ansızın, köpek yavrularının havlamalarını duydu. Hâlbuki yavrular, a-nalarının karnında idiler, görünmüyorlardı.
- O sesler adamın pek tuhafına gitti. "Köpek eniği ana karnında nasıl olur da havlar?" diye şaşıtı kaldı.
- "Köpek yavrusu, anasının karnında havlar mı? Dünyada bunu kim görmüştür?"
- Uykudan uyanıp, kendine gelince, şaşkınlığı an be an artıyordu.
- Çile çektiği yerde kimse yoktu ki, düğümü çözsün. Bu düğümün çö- 1450 zülmesini ancak Cenâb-ı Hakk'tan dilemek gerekiyordu.

¹³⁹ Gönül sahibi: Gönül günahlardan temizlenmiş, mânen gözü açılmış, yâni mânâ âleminden haberdâr olan ermiş kişi.

¹⁴⁰ Çile, çihle: Kırk gün demektir. Kırk gün, yalnız başına bir odada bir yerde dünya meşguliyetini çok azaltarak, az yiyerek, az içerek, az uyuyarak hep ibâdetle meşgul olmak, kimse ile görüşmemek üzere riyâzata girmektir. Hz. Mevlâna kimseyi çileye sokmamıştır. Bu husûstaki rivâyetler sonradan uydurulmuştur. Mevlevîlik kurulduktan sonra âdet olan çile bin gün dergâhta hizmette bulunmak Mevlâna zamanında yoktu.

- "Yâ Rabbî!" dedi, "Bu anlaşılması zor meseleden, bu eniklerin havlamasından çilemde şaşırıdım. Aklım bu hâle takıldı, seni zikretmekten geri kaldım.
  - Gönülümün kanadını aç da uçayım. Zikir bahçesine ve elmalıklarına konayım."
  - Bu yalvarışlar üzerine, ötelerden, hâtiften ses geldi: Ana karnındaki bu eniklerin sesleri, bilgisizlerin lâflarına benzer.¹⁴¹
  - Onlar, hicaptan, perdeden dışarı çıkmamışlar. Onların gönül gözleri kapalı olduğu hâlde, boş yere söylenip dururlar.
- 1455 • Ana karnındaki köpek eniğinin havlaması faydasızdır. O ne ava yarar, ne de gece bekçiliğine.
- Kurdu görmemiş ki onu kovsun, hırsız gelmemiş ki onu kaçırsın.
  - İhtiras peşinde koşuşundan ve başa geçmek sevdâsından gözleri görmez olmuş, fakat söz söylemede, laf etmede pek ileri.
  - Müşteri havasına kapılmış, harâretli bir hâlde; fakat basiretsiz, sonunu düşünmede ayak diremede, işe girişmede.
  - Ay'ı görmeden belirtisini söylemekte, sözleri ile köylünün yolunu şaşırtmakta, onu eğri yola sevk etmekte.
- 1460 • Müşteriyi avlamak, mevkî sâhibi olmak için ay'ı görmediği hâlde övmekte yüzlerce nişâne, belirti vermekte.
- Zâten kâr veren müşteri tektir. Fakat onlar bu müşteri hakkında şüphe ve zan içindedirler.
  - Bunlar hiç bir değeri olmayan müşterinin havasına kapılmışlar da asıl ve gerçek müşteriyi bilememişler, elden kaçırmışlardır.
  - Bizim müşterimiz, "Allah satın alır." diye bildirilen müşteridir. Kendine gel de, her müşterinin derdine düşme, kurtul bu işten.¹⁴²
  - Seni arayan müşteriyi ara; senin başlangıcını ve sonunu bilen odur.
- 1465 • Kendine gel, her müşteriye el atma, iki sevgili ile aşk oyununa girişmek kötüdür.¹⁴³

¹⁴¹ Hâtif; bağıran, seslenen mânâsına gelir. Bilinmeyen yerlerden, gâibten işitilen ses.

¹⁴² Bu beyitte Teybe Süresi'nin 111. âyetinden ictibâs var.

¹⁴³ Fudayl ibn İyad hazretleri dört yaşında bir çocuğu kucağına almış, bir baba şefkati ile onu okşuyordu. Çocuk İyad hazretlerine dedi ki: "Babacığım beni sevmiyor mu-

- O satın alsın bile ondan kâr elde edemezsin. Onda akla, fikre değer verme kabiliyeti yoktur.
  - Onda yarım nal alacak para yok iken, sen tutuyor, ona satmak için yâkut ve la'l gösteriyorsun.¹⁴⁴
  - Şeytan nasıl kendisini taşlanmış bir hâle getirmişse, hırs da tıpkı onun gibi, seni kör etmiş, her şeyden mahrûm bırakmıştır.
  - O azgın şeytan, Fil ashâbı ile Lût kavmini nasıl taşlatmışsa onları da tıpkı öyle taşlatmış, helâk etmiştir.
- Sabredenler, müşteriyi bulurlar. Çünkü onlar her müşteriye koşmazlar.¹⁴⁷⁰
- Kim o müşteriden, yâni Allah'tan yüz çevirirse, baht da, ikbâl de, ebedilik de ondan yüz çevirir, ondan kaçır gider.

sun?" Fudayl: "Evet." diye cevap verdi. "Allah'ı da sevmiyor musun?" diye çocuk tekrar sordu. Fudayl tereddüdsüz yine; "Evet." dedi. Bu defa çocuk; "Senin kaç kalbin var?" diye sordu. Fudayl: "Her insanda olduğu gibi, benim de bir tane kalbim var." dedi. Bunun üzerine çocuk dedi ki: "Bir kalpte iki sevgi nasıl olur?" Fudayl küçük çocuğun bu ârifâne sorusunu, ilâhî bir tebliğ, rûhânî bir ihtâr olarak kabul etti de, ondan sonra gönlünü tamamen Allah'a verdi. Hz. Mevlâna da:

پارخای دوست باید، با هوای خوشای

"Yâ dostan rızâsını alırsın, yâhut kendi nefsinin hevâsını sevgili edinarsın. İşin başka tarafı yoktur." diye buyurdu.

- ¹⁴⁴ Ashânda bütün insanlar mânâ yönünden fakir ve âcizdirler. Şu hâlde sen, ne diye onlara yâkut ve la'lden daha kıymetli olan ilâhî hakikatleri ve ma'rifetleri arz edersin? Hz. Mevlâna bu husûsîta başka bir bölümde şöyle buyurur:

پیش باهت بود اسرار جان
از خسان محفوظ تر از لعل کان
زوبه از جانست پیش ابلهان
زر نثار جان بود نزدشهان

"Himmatlı insanların öyle can sırları vardır ki, la'l mâdeninden daha fazla o sırları aşağı duygulu kişilerden saklarlar. Fakat ahmak insanların nazarında altın, candan da değerlidir. Pâdişahlara yanında ise altını, canın ayaklarının altına saçarlar." *Mesnevî*, V, 2055.

Darvanlıların hikâyesi.

Onlar; "Babamız çok saf bir insan olduğundan bahçeden aldığı mahsûlün çoğunu yoksullara verirdi. Üzüm oldu mu onda birini, kuru üzüm elde edildi mi onda birini, helva veya pâluzze pişirildi mi onda birini, ekin yığılınca onda birini, harman dökülünce onda birini, buğday samandan ayrılınca onda birini, buğday öğütülüp un hâline gelince onda birini, yoğrulup hamur olunca onda birini, ekmek pişirilince onda birini yoksullara verirdi. Cenâb-ı Hakk bu yüzden o bahçeye, o tarlaya öyle bir bereket vermişti ki, bütün bahçe sahipleri, babamızın bahçesine muhtaç olurlardı. Ondan hem meyve isterlerdi, hem para. Hâlbuki cömert babamız onların hiç birisine muhtaç olmaz." Ama oğulları, babalarının fakirlere verdiği onda birleri, bir bir görüyorlardı da, Allah'ın o bahçeye ve o tarlaya verdiği bereketi görmüyorlardı.¹⁴⁵

- Sâlih, temiz bir Allah adamı vardı. Olgun bir akla sâhipti. İşlerin sonunu bilirdi.
- Yemen yakınlarında bulunan Darvan köyünde otururdu. Sadaka verişi ve güzel huyu ile tanınmıştı.

1475 • Onun küpü, yoksulların kâbesi gibidir. Bir şeyler umanlar, ihtiyacı olanlar hep ona gefirlerdi.

- Gösterişsiz ve riyâsız olarak başak daha tarlada iken onda birini verir, buğday samandan ayrılınca da onda birini verirdi.
- Buğdaylar öğütülüp un olunca yine onda birini verirdi. Undan ekmek yapılınca onun da onda birini fakirlere dağıtırdı.
- Her gelirin onda birini verir, böylece de ekinden elde ettiğinin onda birini dört kerre fakirlere bağışlardı.
- O yiğit her zaman çocuklarının hepsine de vasiyetlerde bulunurdu:

1480 • "Allah aşkına, Allah aşkına benden sonra hırsınıza uyup cimriliğe kapılmayın, yoksulların haklarını vermemezlik etmeyin.

¹⁴⁵ Darvan: Yemen diyârında bir yerin ismi imiş. Bunlara ait bir hikâye *Mesnevî*'nin III. cildinde, "Darvanlıların Hikâyesi" diye geçmişti. *Kur'an-ı Kerim*'de 68. Kalem Sûresi'nin 17-33. âyetlerin de bu konudan bahsedilir.

- Onlara bu onda birleri verin de, ekininizi, meyvelerinizi Allah korusun, hâsılâtı elinizde kalsın.
- Tahmine ve şüpheyeye hâcet yok ki, gelirlerin de meyvelerin hepsini, gayb âleminde gönderen, ihsan eden Allah'tır.
- Gelir gelince yerine harcar, yoksullara haklarını verirken, bu hareketle fayda dergâhına girer, kârlı çıkarsın.

- Köylü tohumunun çoğunu eker, azını yer, çünkü tekrar mahsûl elde 1485 edeceğinden şüphe etmez.
- Kunderacı da, ekmeğinden artırdığı para ile deri alır, sahtiyan alır.
- 'Elime ne geçiyorsa, bunlardan geçiyor, kapalı rızkım bunlarla açılıyor.' der.¹⁴⁶

• Çiftçinin tarlası, kunderacının meşini ancak bir perdedir. Rızkımızın 1490 aslı ise, her nefeste Allah'tan gelmektedir.

- Ektiğin tohum bitmez, mahsûl vermezse, ne yaparsın? Allah'a yalvarmaktan, el açıp duâ etmekten başka elinden ne gelir?
- Allah'ın huzûrunda elini başına vurursun. Bu el, bu baş, bu yakarış, rızkı onun verdiği canlı şahitleridir."

Rızkın aslının aslı O'dur. Yani Allah vermektedir.
Rızık arayan da O'nu arar.

• "Böylece bilir ve anlarsın ki, rızkın aslının aslı odur. Yani Allah vermektedir. Rızık arayan da, verici O olduğu için, O'nu arar. 1495

¹⁴⁶ Çiftçi olsun, kunderacı olsun kazancının çoğunu, kendine kifâyet edecek yiyecekten fazlasını, kazancını temin eden şeye harcar. Sen de elde ettiklerini onun lûtufl ve ihsanı bil de, onun yolunda harca. Yani Allah rızası için yoksulları düşün. Biz aslında âhiret çiftçisiyiz. Burada ne ekerek öte tarafta onu biçeriz. En'âm Sûresi'nin 160. âyetinde: "Kim bir hayırlı ve güzel amelle gelirse ona, on misli sevap verilir." diye buyrulmaktadır. Rivâyet ederler ki; bir gün Râbi'au'l-Adeviye hazretleri evinde iki ekmeğin ihtiyâçtan fazla kaldığını gördü. Onları Allah rızası için fakirlere verdi. Karşılığını beklemeye başladı. Bir zaman sonra varlıklı bir adamın hizmetçisi Râbia hazretlerinin evine on sekiz tane has ekmek getirdi. Râbia ekmekleri getiren adama; "Bu ekmeklerin ikincisini ne yaptın?" diye sordu. Adam şaşırıp kaldı. İki ekmeği yolda yediğini itirâf etti. Adam; "Bu ekmeklerin yirmi tane olduğunu nereden anladın?" diye sorunca Hz. Râbia şu cevâbı verdi: "Benim vaktiyle iki ekmeğim kalmıştı, onu sadaka olarak vermiştim. Cenâb-ı Hakk'ın en küçük bir iyiliğe karşı, on mislini vereceğini biliyordum. İki ekmeğe karşılık yirmi ekmek geleceğini biliyordum. İki ekmeğe karşılık yirmi ekmek geleceğini bildiğim için, noksan iki ekmeği sordum."

- Rızkı şundan, bundan değil, O'ndan ara. Sarhoşluğu, yâni Allah sarhoşu olmayı da, esrârdan, şaraptan değil, O'ndan iste.
  - Zenginliği çalışarak, uğraşarak O'ndan iste. Defîneden, maldan isteme. Yardımı da O'ndan dile; amcadan, dayıdan dileme.
  - Sonunda bütün bunları bırakıp gideceksin. Kendine gel de bir düşün. O zaman kimi çağıracaksın? Kimden yardım isteyeceksin?
  - Şu anda O'nu çağır, O'ndan iste, geri kalanı bırak. Bırak da mânevî cihân mülküne vâris ol.
- 1500 • Bir zaman gelecek ki; 'İnsan kardeşinden kaçacak, evlât babasından ürkecek.'¹⁴⁷
- O saatte, her dost düşman kesilecek, çünkü sen onları çok seviyordun. Aslında onlar senin putun idiler. Yoluna engel oluyorlardı.¹⁴⁸
  - Sen yüzünü resmedenden, yâni yaratandan çevirmiştin de, bir resme dalmıştın. Onunla gönül eğlendiriyordun.¹⁴⁹
  - Bu sebeple, şu dünya hayatında sana zıt düşerler, senden yüz çevirirler, aykırı davranırlarsa, sana düşman olurlarsa;
  - Kendine gel de; 'İşte!' de, 'Şimdiden günüm aydın oldu. Yarım olacak şey, bugünden oluverdi.
- 1505 • Bu dünyadaki dostlar bana zıt düştüler, sırt çevirdiler, kıyâmette olacaklar şimdiden oldu.
- Günümü onlarla geçirmeden, ömrümü onlarla bitirmeden, ne olacaksa oldu. İnsanların ne oldukları anlaşıldı.
  - Eğer bu hâl olmasaydı, kusurlu kumaş satın almış olacaktım. Şükürler olsun ki, o kumaşın kusurlu olduğunu önceden anladım. Yâni âhîret gelmeden kusurlu şeyleri fark ettim de, onlardan kaçındım.

¹⁴⁷ Ey hakikat yolcusu, o gün gelip çatmadan, kıyâmet kopmadan hakikat pâdişahı ile dostluk kur da, o felâket gününde senin elinden tutsun. Bu heyitte Abese Sûresi'nin şu meâlideki 34-36. âyetlerinden lafzî iktibas vardır: "O gün insan, kardeşinden, anasından, babasından, kardeşinden, oğullarından kaçacaktır."

¹⁴⁸ Çok sevdiğimiz dostlarımız, gönül verdiklerimiz aslında bize put olmaktalar. Bizi Hakk yolundan alıkoymaktalar. Bu sebeple, bu dünyada aşırı sevdiğimiz dost, orda bizim en büyük düşmanımız olarak karşımıza çıkacaktır. Ancak Hakk âşığı, gerçek dostlar o gün de birbirlerine daha yakın dost olarak kalacaklardır. Çünkü *Kur'ân-ı Kerîm*'in 43. Zuhur Sûresi şu meâlideki 67. âyetinde bu husûsa işâret var: "Dostlar, o gün birbirlerine düşmandır. Takvâ sâhipleri müstesnâdır."

¹⁴⁹ Gönülümüzü alıp götüreren güzel yüzlü dostların esiri olmanın, onlara candan bağlanmanın ne kadar hatâlı olduğunu Mevlâna ne güzel ifade ediyor: "Yaratılanı değil, yaratana bulmamız, onu sevmemiz, onu düşünmemiz gerekiyor."

- Sermâyem elimden çıkmadan işi anladım. Zâten sonunda o kumaşın ayıbı ve kusuru nasıl olsa meydana çıkacaktı.
- Mal da gidecekti. Ömür de gidecekti. Kusurlu bir kumaş uğruna, malımı da verecektim, canımı da.¹⁵⁰
- Dostun sana düşmanlık eder. Hasedini, kinini dışarıya vurursa; 1514
- Senden yüz çevirdiği için feryât etme. Kendini ahmak, câhil bir hâle düşürme.
- Onun çuvalına girip yıpranmadığın, eskimediğin için Allah'a şükret. Yoksullara ekmek ver.
- Doğru, sâdik, ebedî bir dost aramak için onun çuvalından çıkıp kurtuldun, tez çıktın.¹⁵¹
- Ne nazlı, ne nâzenin sevgilidir O sevgili ki, senin ölümünden sonra bile sevgisi bir kat iken üç kat olur.
- O dost ya kadri yüce bir pâdişah'tır; yâhut da pâdişahın makbûlü olan, şefâati kabul edilen bir varlıktır.¹⁵²
- Düzenbaz, hilekâr, gösterişçi, yalancı dosttan kurtuldun. Ecel gelmeden, ölmeden evvel, onun düzenini, riyâsını gördün." 1520

Kederlerin, üzüntülerin altında gizli bir hazîne vardır.

- "Dünyada halkın sana ettiği cefânın aslını bilsen, bütün kederlerin, üzüntülerin altında gizlenmiş bir altın hazînesi olduğunu görürdün.
- Halkı sana saldırtır, onları sana karşı cefâkâr ve kötü huylu bir hâle getirir de, seni çâresiz bırakır, böylece yüzünü o tarafa çevirtir.¹⁵³

¹⁵⁰ Yukarıdaki beyitlerde kusur kumaşı, bizi Hakk yolundan alıkoymayan gönül verdiğimiz dostların sembolüdür. Onlar her hangi bir sebeple bize kızıp da bizi terk ederlerse, bize iyilik etmiş olacaktırlar.

¹⁵¹ Ne mutludur, o kimseye ki, fânî dostların, sevgililerin tuzağından kendini kurtarıp da, daha bu dünyada iken, ebedî dost ve gerçek sevgili olan Allah'ı bulur.

¹⁵² Hakikî sevgili, yâ Cenâb-ı Hakk'tır, yâ nebîlerden birisidir. Yâhut da velîlerden biridir. Bunlardan başkasının hakikat yolcusuna dostluğu olamaz. Bilakis onu yolundan alıkoymaz.

¹⁵³ Halkın cefâsından, zulmünden çâresiz kalan insan, Allah'a yönelir. Bu sebeple halkın cefâsı, aslında, Allah'ın bir lûtfudur, ihsanıdır. Bu, ızdırıp kılığında gelen bir saadettir. Hz. Mevlâna kederlerin, ızdırpların ibtilâların bizim için bir nimet olduğunu *Dîvân-ı Kebîr*'deki bir şiirinde şöyle ifade buyurur: "Uğradığın derde, kedere râzı oldun mu, hemen sana cennet kapısı açılır. Gam elçisi gelip kapını çalarsa, onu bir dost gibi karşıla, kucakla." *Dîvân-ı Kebîr*, 2675.

- Şunu iyi bil ki, bu dünyadaki fânî dostlar, sevgililer, sonunda hepsi de sana düşman olacaktır. Başkesen düşman kesilecektir.
- Hâlbuki sen, feryâtlar içinde mezarda; 'Yâ Rabbi, beni yalnız bırakma!' diye Allah'a yalvaracaksın.¹⁵⁴

1525 • Ey cefâsı, vefâlıların ahitlerinden güzel olan Allah'ım! Vefâlıların tatlı vefâları da sendendir.¹⁵⁵

- Ey anbar sâhibi! Şu sözleri aklından duy, işit: Buğdayımı Allah'ın yeryüzüne ısmarla.¹⁵⁶
- Buğdayımı yeryüzüne ısmarla da, hırsızdan emin ol, buğday bitinden de... Şeytanı da, nefsini de hemen öldür.
- Nefsânî olan zayıf aklın, seni her an yoksullukla korkutup durmakta. Ey erkek çakır kuşu, onu bir keklük gibi avla...¹⁵⁷
- Muradına ermiş, azîz bir büyük sultanın doğanını bir keklük avlarsa çok ayıp olur."¹⁵⁸

1530 • O cömert adam oğullarına bu çeşit bir çok vasiyetlerde bulundu. Nâsihat tohumunu ekti ama, ektiği yer çoraktı, fayda etmedi.

- Öğütçü, yüzlerce defa çalışıp çabalasa, gayret sarf etse fayda yok. Dinleyende duyan, öğüdü kabul eden kulak gerek.
- Sen, yüzlerce lütuflarda bulunarak öğüt verirsin ama, öğüdün onun kulağına girmez.

¹⁵⁴ Bu beyitte Zekeriya Süresi'nin 89. âyetinden lafzî iktibas vardır. Mezarda yalnız kalmak için ibâdet etmek, insanlara faydalı olmak, iyi ve hayırlı işler yapmak gereklidir. Düşkünlere yardım etmek çin hayatta olmak lâzımdır. Bir ölü nasıl yardım edebilir? Vârislerden ayırarak daha hayatta iken düşkünlere vakfetmek en akıllıca hareketir. Bırakılan sadaka, muhtaçların karınlarını doyurdukça, ölü mezarda rahat eder.

¹⁵⁵ Allah'ın cefâsı, bendesini edebe dâvet etmek içindir. Onun verdiği gamın, kederin, ızdırabın nice hikmeti vardır. Bu sebeple insanların vefâsından, Allah'ın cefâsı daha iyidir.

¹⁵⁶ Ey anbar sâhibi, mâlik olduğun erzâkı, Allah yolunda sarf et. Yoksulları doyur, böyle yap da, buğdayın anbarda bozulmasını.

¹⁵⁷ Gazâlî hazretleri *İhyâ Ulûm* adlı eserinde: "Fakirlik korkusu yolu ile şeytan müminin kalbine girebilir," diye buyurmuştur. Gerçekten yoksulluk, herkesin katlanamayacağı zorlu, meşakkatli bir hâldir. Ârif bir zât Cenâb-ı Hakk'a: "Yâ Rabbi, senden başka hiç bir şeyi olmayan ben, senden başka her şeyi olanlara öyle acıyorum ki!" diye yalvarmaktadır. Fakat böyle fakirlik bir saadettir. Böyle fakirliğe can fedâdır.

¹⁵⁸ Burada muradına ermiş azîz sultanın doğanından maksat; Hakk yolun da yürüten kişinin aşkı ve imânıdır. Mevlâna bundan evvelki beytinde, imanı çakır kuşuna benzetti. Keklik; yoksulluk korkusu, cimrilik, nefis ve şeytandır.

- Peygamberlerden daha nasihatçi, daha güzel söyleyen kim vardır? Onların nefesleri taşta bile tesir eder.

• Dağ, taş bile onların sözlerini duydu. Sözleri dağa, taşta bile tesir etti 1535 de, bahtı kara kişinin bağı çözülmedi.¹⁵⁹

- Benlik, bizlik sevdâsına düşen gönüller "Taştan katı." diye anlattı.¹⁶⁰

Allah'ın lûtfu, ihsânı ve kudreti halkın lûtfu ve ihsanı gibi kabiliyete bağlı değildir. Çünkü Allah'ın lûtfu kadîmdir, evveli yoktur. Kabiliyet ise sonradan meydana gelir. Allah'ın lûtfu ve ihsanı, Allah'ın sıfatıdır. Kabiliyet ise mahlûkun sıfatıdır. Kadîm olan, evveline evvel bulunmayan, sonradan meydana gelen şeye muhtaç değildir. Böyle olsaydı, sonradan meydana gelmenin imkânsız olması gerekirdi.

- Bu gönlün doğru yolu bulmasının çâresi, insanı hâlden hâle sokan Allah'ın lûtfunun, ihsanının tecellisidir. Onun lûtfunu ve ihsanını elde etmek için kabiliyet şart değildir.

- Belki kabiliyet şartı da, onun lûtfu ve ihsanıdır. Lûtf ve ihsan ise içtir, özür. Kabiliyet ise, kabuk, deri gibidir.¹⁶¹

¹⁵⁹ Ziyâ Paşa merhûm:

"Bî baht olanın başına bir katresi düşmez,
Bârân yerine dürr ü gevher yağsa semâdan." diye yazmış.

¹⁶⁰ Bu beytin ikinci mısra'ındaki "Taştan katı." tâbiri, Bakara Süresi'nin 74. âyetinden alınmıştır.

¹⁶¹ Allah'ın lûtfu ve ihsanı kabiliyete bağlı değildir. İnsanın kabiliyet ve istidâdı da Cenâb-ı Hakk'ın ihsanına bağlı değildir. Kabiliyetin şartı Allah'ın feyiz ve ihsanıdır. Yâni insana kabiliyeti ve istidâdı o lûtfeder. Bu sebeple, Allah'ın lûtfu özür. Kabiliyet ise kabuk gibidir. Kabuk özden meydana gelir. Burada akla bir soru gelir: Büyük sâfil "Allah, insana kabiliyetine ve istidâdına göre tecellî eyler. Onun lûtfu ve ihsanı herkesin şahsî kabiliyetine göreler." derler. Böyle olunca yukarıdaki görüşe ters düşmez mi? Sorusuna karşı şöyle cevap verilir: Allah'ın iki çeşit feyzi vardır; birisi "feyz-i akdes", öteki "feyz-i mukaddes"tir. "Feyz-i akdes" zât-ı ilâhîden a'yân-ı sâbîte(=ilâhî tecellînin kendini gösterdiği mahal)ye doğrudan doğruya gelen bir feyzdür. Yâni ezelde a'yân-ı sâbîteden ilk alınyazımızın, Levh-i Mahfûz'un yazıldığı yerde gelen feyz; bu feyz her türlü kirliliklerden münezzehtir. Bu feyz, güneşten gelen, camlara vuran nûr gibidir. Feyz-i mukaddes ise herkesin ezeli istidâdlarına göre a'yân-ı sâbîteden rûhlar üzerine akseden feyzdür. Bu feyzin misâli çeşitli renkli

• İşte şuracıkta âsa, Hz. Mûsâ'ya yılan oluyor. Avucu da bir güneş gibi parlıyor.

1540 • Peygamberlerin böyle yüz binlerce mucizeleri vardır ki; bizim aklımıza, fikrimize sığmaz.

• Bunlar sebeplere bağlı değildir; Allah'ın tasarrufunda, onun emri ile olmaktadır. Yok olanlara kabiliyet nereden geliyor?

• Kabiliyet, Hakk'ın yaratmasında şart olsa idi, hiç bir yok varlık âlemine gelmezdi.

• Arayanlar için, şu gökkubbenin altında kanunlar koydu, sebepler ve âdetler yarattı, yollar açtı.

• Olan şeylerin pek çoğu, o âdete göre meydana gelir. Fakat bazen de kudret, o âdeti yırtar, kaldırır atar.

1545 • Hoşluk ve tatlılıkla dolu âdet ve yol koydu ama, sonra da o âdeti, o yolu mucize ile bozdu.¹⁶²

camlardan, oda içine düşen çeşitli renkli ışıklara benzer. Feyz-i akdes, yani çok mukaddes olan feyz, kabiliyet verir, istidâd bağışlar. Bu feyzin gelebilmesi için kabiliyet ve istidâd şart değildir. Kendisi, bizzât "feyz-i mukaddes" herkesin ezeli istidâdına göre olur. Bu feyze göre kabiliyet ve istidâd şart değildir. İşte büyük sülâhlerin; "Allah insana kabiliyet ve istidâdına göre tecellî eder." demeleri, bu feyz-i mukaddese göredir. Mevlâna'nın; "Kabiliyet şart değildir." diye buyurması feyz-i akdes nisbetledir. Aradaki soru farkı budur. Bu feyze, bu lûtfu bu ihšana nâil olmak için kabiliyet şart değildir. Bilakis kabiliyet ve istidâd bu feyz-i akdesten hâsıl olur. Burada Şeyh Gâlib'in meşhûr beytini hatırlamamak elden gelmez:

"Müstaid kıl yoğ ise lûtfuna istidâdım,
Sana güçlük mü var, ey şâh-ı kerem mûtâdım."

(Ey âdeti lûtuflarda ve ihşanlarda bulunmak olan Allah'ım! Senin lûtfuna, ihşanına istidâdım ve kabiliyetim yoksa onları bana sen ver, benim için güçlük var mı?)

¹⁶² Allah bu âlemden bir şeye, bir varlığa kabiliyetinin ve istidâdının gereğine göre lûtuflarda bulunmayı âdet olarak koydu. Ve kendisinin feyzine ihşanına ulaşmak için, isteyenlere bu gökkubbenin altında nice yollar gösterdi. Dikkatle bakılacak olursa Allah'ın işlerinden olan hâdiselerin, vak'aların çoğu, bir takım kanunlara, âdetlere göre cereyân etmektedir. Allah'ın koyduğu şaşmaz kanunların ve sebeplerin dışında hiç bir hâdiseye olmaz. Ancak bazen ilâhî kudret ve Rabbanî irâde, âdetleri, usûlleri, kanunları yırtar, kaldırır atar. İmkânsız görünen, yapılması kabil olmayan şeyi derhal zuhûra getirir. Kabiliyetsiz ve istidâdsız olan bir kişiyi de en yüksek mevkiye çıkarır. Cenâb-ı Hakk bu dünyada âdetleri, usûlleri, yaşayış tarzlarını tatlı ve zevkli bir hâle sokmuştur. Bu yüzden, âlem halkı, insanlar o lezzete meylederler. Kendi istidâd ve kabiliyetlerine göre bir yola düşerler. Bir gönye peşinde koşarlar. Büyük nebilerin mucizeleri, âdet ve usûlleri, kanunları yıkar. Sebepleri yok eder. Böylece de Allah'ın feyzinin, lûtuflar ve ihşanının sebeplere bağlı olmadığını insanların bilmesini ve iman etmesini ister. Cenâb-ı Hakk, peygamberlerin mucizeleri, vellilerin ke-

• Sebepsiz olarak bize izzet, yücelik gelmez ama, kudret sebebi kaldırılmaktan âciz değildir.

• Ey sebebe kapılan, sebepten dışarı çıkma, fakat sebebi yaratana da yok sanmaya kalkışma.

Bu sebepler gözlere, görüşlere birer perdedir.
Çünkü her göz, onun san'atını görmeye lâyık değildir.

• Sebebi yaratan Allah, ne dilerse yapar, dilediğini meydana getirir. Mutlak olan kudret, sebepleri de yırtar, ortadan kaldırır.

• Fakat arayan murâdına erişsin diye, çok defa yaptığı işleri sebeple yapar, sebeple yürütür.

• Sebeplere olmazsa, mürid nasıl yol arayabilir? Şu hâlde yolda sebeplerin 1550 görünmesi lâzımdır.

• Bu sebepler, gözlere, görüşlere birer perdedir. Çünkü her göz, onun san'atını görmeye lâyık değildir.¹⁶³

• Sebeplere perdelere yırtacak bir göz gerek ki, bu perdeleri kökünden söküp atsın, ortadan kaldırsın.

• Sebebi yaratanı mekânsızlık âleminde görsün, çalışmayı, kazanmayı, dükkânı, saçma ve beyhûde saysın.¹⁶⁴

râmetleri ile kendi koyduğu kanunları bozmaktadır. Bazen nebilerin mucizeleri ve vellilerin kerâmetleri yüzünden kendi usûlünü, âdetlerini değiştirir. Bu sûretle insanların Hakk Teâlâ'nın işlerinin sebeplere bağlı olmadığını, onun feyz ve ihşanının sebeplere dayanmadığını bilmelerini ister. "Allah, dilediğini yapar, dilediğine hülmeder." âyeti, Cenâb-ı Hakk'ın fiilinin, hikmetinin sebepsiz olmadığına delâlet eder. "Allah dilediğini hemen yapar." (Târik Sûresi, 16) âyet-i kerimesi ise, dilediğine şâhâdet eder. Hakk'ın işleri sebeplere bağlı olaydı, Cenâb-ı Hakk; "vücûd-ı mukayyed" (=sebeplere bağlı bir varlık) olurdu. Ve "Mücibün bi'z-zât" (=Kendisi bir şeyin yaratılmasına sebep) olmak lâzım gelirdi ki, bu islâmî inanç değildir. Cenâb-ı Hakk, sebeplerden münezzehtir. O sebep değil, sebeplerin müsebbibi, sebepleri yaratandır.

¹⁶³ Sebepler, Müsebbibü'l-Esbâb'tan gâfil olan kimselerin nazarları üstüne perdedir. Bu perdeler, onların bizzât büyük yaratıcının, yüce sâni'in san'atını görmesine mâni olurlar. Çünkü her göz, o büyük ve eşsiz sâni'in sanatını görmeye lâyık değildir. Bunlara bir nimet gelse, yâhut bir felâket ve zahmet hâsıl olsa, elbette onu sebepten bilirler. Çünkü müsebbibten, sebepleri yaratandan gâfildirler.

¹⁶⁴ O yüce eşsiz sâni'in pek mükemmel, üstün san'atını görececek bir göz lâzımdır ki, sebepleri, işleri, hâdiseleri birer âlet, birer vâsıta olarak bile de, sebep perdelerini kökünden söküp ata. Aslâ, her hangi bir sebep onun gözüne perde olmaya, eşsiz gerçek sâni'i, san'atında müşâhede ede... Böylece sebeplerden kurtularak, mekânsızlık âleminde yalnız müsebbibi göre... "De ki: 'Her şeyi yaratan Allah'tır.'" (Râd Sûresi, 16) âyetini düşüncelerine esas tuta!

- Babacığım, her hayır, her şer, sebebi yaratandan, Müsebbibü'l-Esbâb'tan meydana gelir; sebepler, vâsıtalar diye bir şey yoktur.

1555 • Bunlar, gaflet devri kısa bir müddet yürüyüp gitsin diye Hakk'a giden ana yolun üstüne düşürülmüş hayâllerden başka bir şey değildir.

Âdem(a.s.)'in, bedeninin ilk yaratılışında,
Cenâb-ı Hakk'ın Cebrâil(a.s.)'a;
"Git yeryüzünden bir avuç toprak al!"
diye buyurması, bir rivâyete göre de;
"Dünyanın çeşitli yerlerinden avuç avuç toprak al!"
diye emretmesi.¹⁶⁵

1556 • San'at sâhibi, hayırla, şerle imtihân etmek için insanı yaratmayı dile-yince;¹⁶⁶

- Özü doğru Cebrâil'e; "Git, yeryüzünden ödünç olarak bir avuç toprak al!" diye buyurdu.¹⁶⁷
- Cebrâil, âlemlerin Rabbinin emrini yerine getirmek için, tâ yeryüzüne kadar geldi.
- O emir kulu, toprak almak için elini yere uzatınca, yeryüzü titredi, kendini çekti, toprak vermek istemedi.

¹⁶⁵ Vehab İbn Münebbih'ten rivâyet edilen bir hadîse göre: "Cenâb-ı Hakk, kendisine halîfe olarak, yeryüzü toprağından Hz. Âdem'i yaratmak istediği zaman, yeryüzü, âdemoğullarının Allah'a isyân ederek cehennemde atlacaklarını düşünerek muzdarip oldu. Ağladı, sızladı, yer yer yarıldı. İrmaklar, nehirler kederli, muzdarip yeryüzü-nün gözyaşları olarak kıyâmete kadar akacaklardır. Cenâb-ı Hakk, Cebrâil'i yerden toprak alıp getirmeye memur etti. Cebrâil gökyüzünden yeryüzüne indi. Aldığı emir gereği yere yaklaştı, fakat yerin sızlanmasına, ağlamasına dayanamadı. Gökyüzüne eli boş döndü. Sonra Mikâil, İsrâfil bu işe memur edildiler. Onlar da Cebrâil gibi yerin sızlanmasına, gözyaşı dökmesine dayanamadılar. Yeryüzünden toprak alamadan döndüler. Azrâil (a.s.) yerin feryâdına aldırmaz etmedi. Yeryüzünün çeşitli bölgelerinden beyaz, siyah, kırmızı, sarı renklerde avuç avuç topraklar aldı, emri yerine getirdi. Gözyaşlarına bakmadı. Acımadan yeryüzü toprağına alıp getirdiği için Cenâb-ı Hakk onu, canları almaya memur etti."

¹⁶⁶ Bu beyitte Mülk Süresi'nin şu meâlideki 2. âyetine işaret var: "Amelce hanginiz daha güzeldir diye, sizi imtihan etmek için, hem ölümü, hem hayatı yaratan odur. O azîzedir. Çok bağışlayıcıdır."

¹⁶⁷ Buradaki "ödünç al" tabirinden maksat, insan ölünce, mezarda bedeni çürüyünce muvakkaten ödünç alınan toprağı yine yeryüzüne iade edileceğine işaret var.

- Toprak dile gelip, yalvarmaya başladı: "Tek ve eşsiz olan yaratıcının 1560 hürmetine;

• Beni bırak, yürü git, canımı bağışla. Yörük yağız atının yularını benden çek, başka tarafa çevir.

• Benden yaratılacak insan, teklif çekişmelerine, tehlikeli didişmelere düşecektir. Allah aşkına beni bırak, benden toprak alma.

• Allah seni seçti, Levh-i Mahfûz'daki bilgiyi sana gösterdi. O lûtf hakkı için benden vazgeç.¹⁶⁸

• Allah'ın lûtfu ile meleklerle hoca oldun, dâimâ Cenâb-ı Hakk'la konuş-maktasın.

• Peygamberlerin de elçisi olacaksın, sen bedeninin değil, vahiy canının 1565 canısın, hayatısın.

• İsrâfil, bedenlere can verir, sen cana can verirsin. O yüzden İsrâfil'den üstünsün.¹⁶⁹

• İsrâfil, sûru üfürür, yalnız bedenlere can gelir, neşe gelir. Senin üfür-men ise canlara, can katar.

• Bedendeki canın canı, gönlün diriliğidir. Şu hâlde senin ihsanının, lûtfun, İsrâfil'in ihsanından üstündür.

• Mikâil de bedenlere rızık verir. Senin çalışman ise, aydın gönlü rızık-landırır.¹⁷⁰

• O eteğini kilelerle, bağışlarla doldurmuştur. Senin rızkın ise kileye, öl-1570 çüye sığmaz.

• Sen kahır ve şiddet sahibi Azrâil'den de üstünsün. Çünkü rahmet, ga-zaptan üstündür, fazladır. Sen de buna benzersin.

• Arşı bu dört melek taşır, sen onların pâdişahısın. Hakîkatte, uyanıklık bakımından dördünün de en yücesi ve en üstünsün.

¹⁶⁸ Levh-i mahfûz: Korunmuş "levh" demektir. Değiştirilmekten, bozulmaktan, nok-sandan, fazlalıktan, yâhut meleklerden başkalarından korunmuş olan "levh". Sırr-ı ilâhî, her şey orada yazılıdır.

¹⁶⁹ Cebrâil, peygamberlere, Allah'ın vahyini taşımaktadır. İlahî vahiy ise, rûhlara hay-yat gibidir. Şu hâlde, bedenin hayatına sebep olan İsrâfil'den, rûhun hayatına sebep olan Cebrâil üstündür. Rivâyete göre, kıyâmet kopacağı zaman, İsrâfil sûru, yâni di-rileri öldürecek olan boruyu üfurecektir. Herkes ölecektir. İkinci üfürüşte, bütün rûh-lar kendi bedenlerine girecektir. Böylece sorgu için herkes dirilecektir. Bu sebeple Hz. Mevlâna İsrâfil'i "bedenlere can verir" diye tavsif etmektedir.

¹⁷⁰ "Aydın gönlün rızkı" ilâhî vahiyden hâsıl olan ilim ve mârifettir. Dört büyük me-lekten biri olan Mikâil rızkların taksimine, bulutların hareketine, rüzgârın esme-sine, çimşek, yıldırım, yağmur gibi hâdiselerin idâresine memurdur.

- Mahşer günü, arşı sekiz meleğin taşıdığını göreceksin. O zaman da, o sekiz meleğin en üstünü sensin."¹⁷¹
  - Yeryüzü Hz. Cebrâil'in iyi huylarını sayıp duruyordu. Ağlayıp yalvarıyordu. Çünkü kendisinden alınacak toprakla, yeryüzünde kan dökülecek, günah işleyecek âdemin çamurunun yoğrulacağını anlamıştı.
- 1575 • Cebrâil hayâ, utanç mâdeni idi. O göz yaşları, o yeminler onun yolunu bağladı.
- Yeryüzü, o kadar yalvardı, o kadar yeminler etti ki, Cebrâil geri döndü; "Ey kulların Rabbi!" dedi.
  - "Ben senin emrine karşı gelemem. Kendi dileğimi yapamam. Yerle benim aramda ne konuşmaların geçtiğini, ne göz yaşlarının döküldüğünü sen benden daha iyi biliyorsun.
  - Ey her şeyi gören, bilen Allah'ım! Senin mübârek adlarından öyle bir adı andı ki, o adın korkusundan yedi kat gök bile seyrini, dönmesini terk eder, durur.
  - Adından utandım, sıkıldım, yoksa bir avuç toprak alıp getirmek kolay.
- 1580 • Sen meleklerle öyle bir kuvvet vermişsin ki, şu gökleri bile yırtar, parçalar."

İnsanların babası,
Hakk'ın halifesi, meleklerin secde ettikleri
ve onlara hocalık eden Âdem(a.s.)'in mübârek bedenini
yoğurmak üzere bir avuç toprak alması için
Cenâb-ı Hakk'ın Mikâil(a.s.)'i
yeryüzüne göndermesi.

- Cenâb-ı Hakk Mikâil'e; "Sen yere in de;" diye buyurdu. "Yeryüzünden çekinmeden, arslan gibi bir avuç toprak kapıver."
- Emir gereği, Mikâil, yeryüzüne inip ondan bir avuç toprak kapmak için elini uzatınca;

¹⁷¹ Arş, cennetin veya göklerin en yüksek katına verilen ad. Bu kelimeyi başka çeşit yorumlayanlar da var. *Kur'an-ı Kerim*'in El-Hâkka Sûresi'nin şu meâlideki 17. âyeti bu konuyu beyan buyurmaktadır: "O gün, Rabbinin arşını sekiz melek üstlerinde taşıdı."

- Yeryüzü korku ile titredi. Ondandır kaçmaya başladı. Yalvarmaya, ağlamaya koyuldu.

- Gönlü yanarak, yalvardı, yakardı. Kanlı gözyaşları dökerek yeminler etti.

- "Lûtf sahibi, eşsiz Allah aşkına, ki O kadri yüce arşı sana yükledi. 1585

- Dünya rızıklarının ölçüsüne memursun, bütün canlı varlıklar rızıklarını senin mübarek elinden alırlar. Lûtf ve ihsan susuzlarına avuç avuç su verirsin.

- Bana eman ver, beni âzad et, bak kanlı göz yaşlarına bulanarak seninle konuşuyorum.

- Melek Allah'ın rahmetinin mâdenidir." Mikâil; "Ben bu yaraya nasıl toz ekebilirim?" dedi.

- Mikâil, Cenâb-ı Hakk'ın huzûruna, istenen şeyden, eli de boş yeni de boş olarak çıktı.

- "Ey sırları bilen tek pâdişah; yeryüzü ağlayışı ile, sızlanışı ile, elimi ko- 1595 lumu bağladı.

- Göz yaşının, senin yanında büyük bir değeri vardır. Yeryüzünün göz yaşını görmemezlikten, feryadını işitmemezlikten geledim.

- Ah edişin, inleyişin, ağlayışın sence çok değeri vardır. O değerleri, o hukuku terk etmek, elden gelmedi.

- Sence yaşlı gözüün pek değeri vardır. Artık ben nasıl inat edebilirim, nasıl dayanabilirim?"

Cenâb-ı Hakk'ın,
Âdem(a.s.)'in bedenine karıştırılmak üzere,
bir avuç toprak alması için İsrâfil(a.s.)'i
yeryüzüne göndermesi.

- Allah'ımız, İsrâfil'e; "Git, yeryüzünden bir avuç toprak al da gel." diye 1620 buyurdu.

- İsrâfil de hemen, yeryüzüne indi. Fakat yeryüzü, yine ağlayıp, inlemeye başladı.

- "Ey sûr meleği, ey hayat denizi! Ölüler senin nefeslerinle dirilir, canlanır.

- Bir üfürüşte, sûrdan öyle kuvvetli bir ses çıkarırsın ki, çürümüş kemiklerden insanlar dirilir ve mahşer yerini doldururlar.
- 1627 • Sen rahmet mülküsün, acırsın, merhamet edersin; sen arşı taşımaktasın, ihsan ve lütufların kıblesisin.
- 1641 • Celâl sahibi Allah'ın, zât-ı pâkinin Hakk'ı için bu kahır, bu gazâbı bana helâl ve lâıyk görme.¹⁷²
- 1645 • İsrâfîl, çabucak Hakk'ın huzûruna geri geldi. Yerle olan konuşmaları, olup biteni anlattı ve özür diledi.
  - Dedi ki: "Allah'ım, görünüşte 'Toprağı al!' diye emrettin ama, gönlüme aksini ilham ettin.¹⁷³
  - Kulağıma 'Toprağı al!' diye emir verdin, aklıma ise 'Alma!' dedin.
  - Rahmet, gazabı geçmiştir, ondan üstündür; ey yaptığı işler yerinde ve güzel olan, örneksiz olan, iyi işler işleyen Rab!"

Cenâb-ı Hakk'ın
Âdem(a.s.)'in bedenini yoğurmak için
bir avuç toprak almak üzere, işini çok iyi bilen,
acımayan, şiddet sahibi bir melek olan Azrâil(a.s.)'i
yeryüzüne göndermesi.

- Cenâb-ı Hakk, Azrâil'e; "Çabucak yeryüzüne in, evhâm ve hayâllere kapılmış olan toprağın hâlini gör.
- 1650 • O zayıf, zâlim, korkak ihtiyarı bul, hemen bir avuç toprak al da gel!" diye buyurdu.
  - Kazâ ve kader çavuşu Azrâil, emri yerine getirmek için hemen yeryüzüne indi.
  - Toprak, âdet edindiği gibi yine feryâda, figâna başladı. Ona bir çok yeminler etti.

¹⁷² Buradaki kahır ve gazap, toprağa değil, toprağın bir cüz'ü olan, topraktan yoğrulacak insanoğullarına râcidir.

¹⁷³ Bu beyitlerde Hakk'ın, iki çeşit emri olduğuna dâir işâret var. Bu emirlerden biri "teklif emri" öteki ise "irâdî emir"dir. Teklif emri, adından da anlaşılacağı üzere teklif edilen emirdir. Peygamberin ve velîlerin "Şunları yapın, bunları yapmayın." diye verdikleri emirlerdir. Irâdî emir ise Hakk'ın kulunun varlığından zübûra getirdiği yâhut murad ettiği emirdir. Eğer teklif emri irâdî emre uyarsa, o iş olur.

- "Ey has kul! Ey arşı taşıyan; ey arşta da yeryüzünde de emrine uyulan büyük melek!
- Eşsiz olan, tek olan Rahmân'ın rahmeti hakkı için, git; sana lütuflarda, ihsanlarda bulunan Allah hakkı için bana dokunma.
- Kendisinden başka mâbud bulunmayan, huzûrunda kimsenin gözyaşı 1655 dökmesi, sızlanması reddedilmeyen Allah hakkı için."
- Azrâil; "Ben bu efsûnlarla gitmem, bunlara kanarak âşikâr emir sâhibinin emrinden yüz çevirmem." dedi.
- Toprak; "O hilim sâhibi olmayı, yumuşak davranmayı da emretti. İkisi de onun buyruğu; sen bilgi yolundan yürü de halim ol, o emri tut!" dedi.
- "Yalvarmandan içim yanıyor, göz yaşlarından gönlüm kanla doldu. 1660
- Ben merhametsiz değilim, belki o üç temiz melekten daha merhametliyim, dertli derdine onlardan fazla acırım.
- Feryadından içim yanıyor fakat, Hakk bana başka çeşit bir lûtuflar öğretmedi. 1664
- Gizli lûtuflar, kahırlar içindedir. Değer biçilmez akîkin pislik içinde oluşu gibi.¹⁷⁴
- Hakk'ın kahır, benim yüzlerce hilmimden, yumuşaklığımdan iyidir. Hakk'tan can sakınmak, can çekişmekten başka bir şey değildir.
- Onun en kötü kahır, iki âlemin de hilminden iyidir. Ne güzeldir, âlemlerin Rabbi ve onun yardımı ve lûtfu ne iyidir.
- Onun kahırında lütuflar gizlidir. Onun uğrunda can vermek, cana canlar katar.
- Aklını başına al da kötü zanını ve sapkınlığı bırak, mâdemki Cenâb-ı Hakk seni istiyor, başını ayak yap da koş.
- Onun gel demesi, insana yücelikler verir. Mânevî sarhoşluk verir, eş 1670 bağışlar, yaygılar yayar, sofralar kurar.
- Apaçık olan o yüce emri, hiç ama hiç bir sûrette dolaştırıp te'vil etmek elimden gelmez."

¹⁷⁴ Bakara Süresi'nin 216 numaralı şu âyetine işâret var: "Olur ki, bir şey hoşunuza gitmezken, sizin için o hayırlı olur. Ve bir başka şey de sevdiğiniz hâlide o, hakkınızda şer olur. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Gerçekten de bazen insan bir şeyi çok ister, bilmez ki o şey ilerde ona zarar getirecektir. Bazen de nefret ettiği bir şeyin içinde hayırlar, güzellikler gizlenmiştir. Bunu âciz insan ne bilsin?"

- Hakîr ve kederli toprak, bütün bu sözleri duydu. Fakat o kötü zann, kulağına küpe olmuştu; ondan vazgeçemedi.
- Hakîr toprak, tekrar başka bir çeşit yalvarmaya, kendinden geçmiş gibi secde etmeye başladı.
- Azrâil; "Hayır!" dedi, "Secdeden başını kaldır, kalk sana bundan bir ziyan gelmez. Ben sana başımı, canımı rehin vereyim.

- 1675 • Yalvarmayı düşünme, artık o merhamet ve adâlet sâhibi Hakk'tan başkasına yalvarma.
- Ben emir kuluyum, emri terk edemem. Onun emri denizden toz koparır.
  - Kulağı, gözü, başı yaratanın emrinden başka bir şey yapamam; ne bir hayır söz dinlerim, ne de şer bir söz.
  - Kulağım, O'nun sözünden başka sözlere sağırdır. O bana, tatlı canımdan da tatlı candır.
  - Can, O'ndan geldi. O can'dan gelmedi. O bedâva olarak yüz binlerce can verir.

- 1680 • Can da ne oluyor ki, ben onu kerem sâhibinden esirgeyeyim? Pire de nedir ki, O'nun için yorganı yakayım!
- Ben O'nun hayrından başka hayır bilmem. O'ndan başkasına karşı sağırım, dilsizim, körlüm.
  - Kulağım, inleyenlere, feryâd edenlere karşı sağırdır. Ben O'nun elinde bir mızrak gibiyim.
  - Ahmakcasına mızraktan merhamet umma. Sen merhameti, mızrağı elinde tutan pâdişah'tan um.
  - Mızrağa, kılınca nasıl yalvarabilirsin? Onlar o büyük varlığın elinde esirdir, âlettir.

- 1685 • O sanat bakımından Âzer'dir, bense putum; o beni ne yaparsa ben o olurum.¹⁷⁵
- Beni sağır yaparsa sağır olurum. Hançer yaparsa hançer olurum.
  - Eğer beni çeşme yaparsa, su veririm, su akıtırım. Ateş yaparsa ateş olur, harâret veririm."

¹⁷⁵ Âzer; *Kur'ân-ı Kerîm*'de (6/74 âyetinde) Hz. İbrahim'in babasının adı olarak geçer; put yapmakta mâhir idi.

Sana zulüm eden kişi hakikatte bir âlettir.
O bir âlete benzer. Ârif ona derler ki; her şeyde
Hakk'ı görür, âleti görmez. Görünüşte âlete baksa bile,
bu bakış bilgisizlikten değildir. Öyle icâb etmiştir.
Öyle gerekmiştir.

Nitekim Allah sırrını takdis etsin
Ebâyezid hazretleri demiştir ki: "Ben bunca yıldır halkla
konuşmamışım, halkın sözünü duymamış, işitmemişimdir.
Hâlbuki halk, beni kendileri ile konuşuyorum, onların
sözlerini dinliyorum sanır. Çünkü onlar söz söylenecek
büyük zâtı görmezler. Bence onlar, birinin sesine ses
veren dağa benzerler. Duyan akıllı kişi sese bakmaz.
Meşhur ata sözüdür: Duvar çiviye
'Niye beni yaralıyorsun?' der. Çivi de
'Bana değil, beni çakana bak!'
diye cevap verir."¹⁷⁶

- "Beni yağmur yaparsa yağar; feyz, bereket veririm. Harmanlar mahsülle dolar, taşar. Beni ok yaparsa, gider bedene saplanırım.
- Beni yılan yaparsa, zehirlerim, onu bunu sokarım. Beni dost ederse hizmette bulunurum.

- Ben onun iki parmağı arasında kalem gibiyim. İbâdet safında tereddütü değilim, şüphem yoktur. Hep ibâdetteyim."
- Azrâil, toprağı söze tuttu. Onu sözle oyalarken o eski köhne yeryüzünden bir avuç toprağı kaptı.

¹⁷⁶ Bu başlıkta ismi geçen Ebâyezid-i Bistâmî hazretleri meşhur velîlerden biridir. Bistam'da doğmuş, hicretin 261. yılında (874-875) vefât etmiştir. Asıl adı Tayfur'dur. "Hakikate ancak yoklukla erişilebilir, varlıkla erişilemez." diye buyurmuştur. Vefât ettikten sonra erenlerden biri, onu rüyâsında gördü. "Yâ Ebâyezid, hâlin nice'dir?" diye sordu. Bâyezid cevâben dedi ki: "Bana; 'Ey pîr! Buraya ne getirdin? Ne ile geldin?' dediler, ben de cevâben dedim ki: 'Bir pâdişahın kapısına gelince ona ne getirdin demezler de, ne istersin, derler.'"

- Yeryüzünden kurnazca, sihirbaz gibi bir avuç toprağı kaptı. Yeryüzü o kadar çok sözle meşgûldü ki, kendinden geçmiş gibiydi.
- Yeryüzünün müsaadesi olmadan aldığı bir avuç toprağı, kaçmak isteyen, ayakları gerisin geriye giden çocuğı nasıl zorla okula götürürlerse, öylece Hakk'ın huzûruna getirdi.
- Allah; "Feryatlara kulak asmadan, gözyaşlarını görmeden toprağı alıp getirdiğın için, apaydın ilmim hakkına yemin ediyorum ki, seni bu halkın cellâdı yapacağım." diye buyurdu.

1695 • Azrâil dedi ki: "Yâ Rabbi, insanlar bana düşman olur. Ölecekleri zaman onların boğazlarını sıkınca herkes bana düşman kesilir.

- Ey büyük Allah'ım! Halkın benden nefret etmesini, tiksınmesini revâ görür müsün?"
- Cenâb-ı Hakk; "Telaşlanma, ben sıtma, hummâ, kulunç, baş dönmesi, yaralanma gibi çeşitli sebepler halk ederim de, ölümü senden bilmezler.
- Onların gözlerini, senden çevirir de, daha çok üç misli, üç kat hastalıklara, sebeplere baktırırım."
- Azrâil; "Yâ Rabbi!" dedi, "Sen üstün, azîz bir varlıksın. Senin öyle kulların vardır ki; sebepleri yırtar atarlar."

1710 • Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Aslı bilen kişî, nasıl olur da arada seni görür?"

- Kendini halktan gizlemişsin, ama hakîkati olduğı gibi gören aydın gözlülerin karşısında sen de bir perdesin.
- Onlara ecel şeker gibi tatlı gelirken, artık onların gözleri maddî varlığa, zenginliğe, dünya devlet ve ikbâline karşı sarhoş olur mu?¹⁷⁷
- Bedenin ölmesi, onlara acı gelmez, çünkü onlar kuyudan, zindandan çıkıyorlar; çiçekli çayırlığa, çimenliğe gidiyorlar.¹⁷⁸
- Bu kederlerle, ızdıraplarla dolu dünyadan kurtuluyorlar. Bir hiç olan, yok olan bir şeyin elden çıkması için kimse ağlamaz."

¹⁷⁷ Ölmeden evvel ölen ve ölümü korku ile değil, zevkle karşılayan, hattâ ecel kendilerine şeker gibi tatlı gelen ârif insanlar servete, şehvete, yüksek makamlara karşı ilgisiz görünürler.

¹⁷⁸ Dünya müminin zindandır. Ölüm bu zindandan kurtuluş demektir. Dünya zindandan kurtulup ühret sarayına giden mümin me'yûs değildir. Hâlbuki dünyayı, maddî hayatı seven, dünya kendisine zevk yeri, neşe yeri gibi gelen insanlar için, ölüm bir felâkettir.

Gözyaşları çok değerlidir.

- Günde beş kere kul; "Namaza gel de, gözyaşı dök, sızlan." diye çağırır, dâvet edilir.

• Müezzinin; "Haydi felâha! Haydi kurtuluşa!" diye nidâ edişî var ya; iş- 1600 te o kurtuluş, bu ağlayış, bu sızlanıştır.

- Sen kimi gamla hastalandırmak istersen, onun gönlüne ağlayış yolunu kapatır, gözyaşlarını kurutursun. O ağlamaz hâle gelir.

• Bu sûretle, gözyaşı dökemediğı için, belâyı def eden bulunmaz belâ da, gam da, keder de gelir, gönle yerleşir. Çünkü artık onun sızlanma, gözyaşı dökme şefaathisi yoktur.¹⁷⁹

- Allah'ım! Birisini belâdan kurtarmak ister isen, gönlüne sızlanmayı, yalvarmayı ihsan eder, gözyaşlarına yol açarsın.

• *Kur'ân-ı Kerîm*'de şiddetli, çetin azaba uğrayan ümmetler hakkında dedin ki:

- "Onlar, tevbe ve istiğfardan geri kaldılar, ağlayıp sızlanamadılar ki, belâ 1605 onlardan yüz çevirsin, savuşsun gitsin."

• Ağlayamadıkları için gönülleri katılaştı. İşledikleri günahlar, kendilerine ibâdet gibi görünüyordu.

- İnatçı kişî, kendisini suçlu bilmedikçe, nasıl olur da gözleri yaşarır?

• Ağlayıp sızlanmanın, Allah'ın nazarında değeri, kadri, kıymeti vardır. 1617 Ağlayıp sızlanmadaki değer, başka nerede vardır?

- Ey ümit, sen şimdi belini sıkıca bağla; ey ağlayan, sen de kalk, durmadan gül.

• Çünkü büyük Allah, üstünlük bakımından gözyaşını şehitlerin kanları ile bir tutmaktadır.

¹⁷⁹ Cenâb-ı Hakk, bir kimseyi kederlerle, vehimlerle, gönlünü hasta etmek isterse, onun yalvarmak, tevbe ve istiğfar etmek kapısını kapar. Gözyaşı dökmek imkânını elinden alır da, defedilmesi mümkün olmayan belâ yağmuru üstüne yağmaya başlar.

Ağlayıp sızlanmanın,
gökyüzünden gelen belâyı def ettiğini,
Yûnus (a.s.)'in kavminin hikâyesi ispat etmektedir.
Hakk'ın fâil-i muhtardır. Dilediğini yapar,
dilediğine bırakır. Şu hâlde gözyaşı dökmenin,
yalvarıp sızlanmanın insana faydası vardır.
Hâlbuki filozoflar;
"Allah, tabiata ve sebebe göre iş görür,
dilediğine göre iş görmez.
Bu yüzden sızlanma ve ağlama,
tabiatı ve hâdiseleri değiştirmez." derler.¹⁸⁰

- 1608 ● Yûnus(a.s.)'in kavmine belâ gelip çattı. Gökten ateş dolu bir bulut ayırdı.
● Şimşekler çakıyor, yıldırımlar taşları bile yakıyordu. Gök korkunç şekilde gülmekte, herkesin beti benzi sararmakta idi.
- 1610 ● Onların hepsi de damda idiler. Vakit gece idi, gökyüzünden gelen bu belâ, gece vakti gelip çatmıştı.
● Hepsî de damlardan aşağı indiler. Başları açık ovaya doğru koşuşmaya başladılar.
● Analar evlâtlarını kendilerinden ayırdılar. Böylece hepsi, çağrışıp ağlamaya, feryâd ve figâna koyuldular.
● Akşam namazı vaktinden seher vaktine kadar, başlarına toprak serptiler.
● Hepsî de ağlaşıyorlardı, yalvarıyor, feryâd ediyorlardı. Sonunda o inatçı kavme Allah acıdı.
- 1615 ● Ümitsizlikten, sabırsızca âh ve feryâttan sonra, bulut yavaş yavaş dağılmaya başladı.

¹⁸⁰ Başlıkta Cenâb-ı Hakk'ın "Fâil-i Muhtar" olduğu bildirilmektedir. Sünnet ehlinin inancına göre, Cenâb-ı Hakk'ı bir işe mecbûr edecek bir kuvvet yoktur. Allah dilediğini yapar ve yaptığını mecbur olduğu için değil, ihtiyarı ile, dileği ile yapar. Şu hâlde Allah Fâil-i Muhtar'dır. Yani Allah dilediğini, dilediği vakit, dilediği gibi yaratabilir. Bu başlıkta Yûnus Sûresi'nin 98. âyetine işâret vardır.

Cennette akan dört ırmak.

- Arş, ihsân ve adâlet mâdenidir, kaynağıdır. Onun altında mağfiretle, yarlıgamalarla dolu dört ırmak akar.¹⁸¹
- Bu dört ırmak; süt ırmağı, ebedî olan bal, şarap ve su ırmaklarıdır.
- Bunlar, arştan cennetlere doğru akarlar. Bu dünyada da o ırmaklardan 1630 biraz birşeyceğiz görünür.
- Bu dört ırmağın burada görünen kolları bulanıktır, kirlidir. Neden bulanıktır? Ne ile kirlenmiştir? Acı yokluk zehri ile.
- Cennette akan o dört ırmaktan, yeryüzüne bir yudumcuk döktüler de, insanlar su, bal, süt, şarap yüzünden birbirlerine düştüler. Kimisi akan sulara sahip çıktı, onu başkasına kaptırmak istemedi. Kimisi bal peşinde koştu. Kimisi sütün hayranı oldu, kimisi de şaraba kendini verdi. Böylece insanlar arasında fitneler koptu, kavgalar çıktı.
- Yeryüzünde acımacak bir hayat süren, şu zavallı insanlar istediler ki; onların asıllarını arasınlar, bulsunlar da mutlu olsunlar. Fakat adam olmayanlar, dünyada bulanık akan ırmaklarla yetindiler, bunları kâfi gördüler, asıllarını aramadılar, fakat;
- Merhamet sahibi Allah, kereminden, lûtfundan çocukları beslemek, onların gelişmelerini temin etmek için ötelere süt verdi. Doğuran her kadının göğsünü süt çeşmesi yaptı.

¹⁸¹ Muhammed Sûresi'nin şu meâldeki 15. âyetine işâret edilmektedir: "Müttakîlere (=sakınanlara) cennette tadı ve kokusu bozulmayan duru sulardan ırmaklar var. Tadı değişmeyen süten ırmaklar var. İçenlerin hoşuna giden, lezzet veren şaraptan ırmaklar var. Saf süzme baldan ırmaklar var."

Sevgi ırmağı, af ve mağfiret ırmağı gibi bunlara meclâzî mânâ verenler de var. *Dîvân-ı Kebîr*'de de Hz. Mevlâna bu dört ırmağı hatırlatır. Meselâ bir na'atının bir beyti şöyle:

بازالم شرح روان کن چارچودرسینه ام
جوی آب و جوی خمر و جوی شیر وانگین

"Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" âyeti ile gönlümden dört ırmak aktı: Su ırmağı, şarap ırmağı, süt ırmağı, bal ırmağı."

Peygamber Efendimizin, mirâc sırasında, cennette Tûbâ Ağacı'nın altından kaynağını alan bir nehir gördüğünü, bu nehirden şu dört ırmağın, bozulup kokmayan bir su ırmağının, tadı bozulup değişmeyen bir süt ırmağının, bir de hâlis süzme bal ırmağının, bir de insanlara neşe veren şarap ırmağının ayrılıp aktığını gördüğüne dair bir hadîs rivâyet edilmektedir.

- 1635 • Gamı gidermek, düşünceyi def'etmek, insana kuvvet ve cesâret vermek için şarap ırmağını üzüm suyundan akıttı.¹⁸²
- İnsanlara şifâ, hastaların bedenlerine devâ olsun diye bal arısının içini şifâ şerbetine kaynak yaptı.¹⁸³
  - Suyu da kirlerden temizlenmemiz, içip susuzluğumuzu gidermemiz için herkese ihsan etti, sundu.
  - Böylece bunları görüp, asıllarını aramamızı, bulmamızı diledi. Fakat ey boşboğaz insan! Sen yeryüzüne dökülen yudumcukları yeter buldun.

Gözleri sebepleri görmeyen kullar da var.

- 1700 • Öyle kullar vardır ki, onların gözleri sebeplere takılmaz, sebepleri aşar. Allah'ın lütfu ile perdeleri deler, geçerler.
- Sebeplerden kurtulmuş Müsebbibü'l-Esbâb (=Sebepleri Yaratanı)'ı bulmuş ârif insandan Tevhîd-i Zât (birlik sürmesini) çekerler de, illetten de kurtulurlar, sebepten de..
  - Onlar ne hummaya bakarlar, ne kulunca, ne de basura. Gönüllerine bu hastalıkların sebep olduğu düşüncesini sokmazlar.
  - Çünkü bu hastalıkların her birinin ilâcı vardır. İlâcı olmayan hastalık, kazâ ve kâderdir.
  - Üşümenin devâsı, kürk giymek olduğu gibi, şunu iyi bil ki, her hastalığın muhakkak devâsı vardır.
- 1705 • Fakat, Allah bir kimseyi dondurmamak isterse, soğuk yüz kat kürkten bile geçer.
- Bedenine öyle bir titreyiş verir ki, ne elbise ile ısıtır, iyileşir, ne de evle.

¹⁸² "Bir gün şişenin içinde mahpus bulunan şarabın rûhu dile geldi de: 'Ey insanoğlu!' diye seslendi, 'Beni meydana getirmek için çok çalıştın, terler döktün, üzüm bağları yetiştirdin, üzümle toplayıp sıkıttın, sırasını mahzenlerde beklettin. Bir çok uğraşmalardan sonra beni şarap hâline getirdin. Ben senin bu uğraşmalarına, çalışmalarına karşı nankörlük etmeyeceğim. Beni içen hayalın acılarını, gamlarını, kederlerini unutacak, neşelenecek, gülecek. Bir dilenci bile beni içince kendini kral sanacaktır.'" Fransız şairi Baudelaire.

¹⁸³ Bu beyitte Mevlâna Nahl Sûresi'nin 68-69. âyetlerine işaret etmektedir: "Rabb'in bal arısına vahyetti ki: 'Dağlarda, ağaçlarda, çardaklarda kovanlar yapın, petekler meydana getirin, sonra çeşitli meyvelerden yiyin. Rabb'in yolunda itaat ederek yürüyün. Anıların karınlarından, çeşitli renklerde, insanlar için şifâli şerbetler çıkar. Bunda düşünen insanlar için ibretler vardır."

- Kazâ ve kader gelince hekim aptallaşır, o ilâç da fayda verme hususunda yolunu şaşırır.
- Ahmak kişiyi avlayan şu sebepler, nasıl olur da, gönül gözü açık olan kimseye perde olur?
- Gözü sağlam olursa, aslı görür. Fakat insan şaşı olursa aslı değil, fer'i görür.

Aslında ölüm kurtuluştur.

- Pâdişahın adamlarından biri zindanın burcunu yıksa, zindanda bulunan kişinin gönlü, bu yıkılıştan incinir mi?¹⁸⁴
  - "Yazıklar olsun, bu mermer taşı kırdı da canımızı, rûhumuzu hapisten kurtardı.
  - O güzelim mermer, o muhteşem taş zindanın burcuna da yakışıyordu, ne de güzel uymuştu!
  - Nasıl oldu da kırdı? Zindandakini de hapisten kurtardı. Bu suça karşılık onun elini kırmalı!" der mi?
  - Hapisten çıkarılıp darağacına götürülen kişiden başka hiç bir mahpus böyle bir söz söylemez.
- Birisini, yılanların zehirinden kurtarıp, şekerin bulunduğu yere götürseler, bu hâl o adama hiç acı gelir mi? 1720
  - Can, beden kavgasından kurtulur; ayağı olmaksızın, gönül kanadı ile uçmaya başlar.¹⁸⁵

184

خانهء تن گر شکند. عین مثال
خواجہ. یقین دان کہ بزندان بری
چونکہ. ز زندان وجه ایی برون
یوسف مصری وشہ و سروری

"Beden evi yıkılırsa ağlama efendi, şunu iyi bil ki: Sen yaşıyorsun sanıyorsun ama, bedeninde zindandasın. Zindandan kurtulur, beden kuyusundan çıkarsan Mısır'ın Yûsuf'u olursun. Pâdişah olursun, başa geçersin." (*Dîvân-ı Kebîr*)

185 Yine *Dîvân-ı Kebîr*'in 3172. şîrinde Mevlâna:

ای کہ ازین شنگ قفس می بری
رخت بیالای فلک می بری

"Ey bu daracak kafesten uçan, yükünü gökyüzünün üstüne götüren kişi!" diye ölüye seslenir.

- Hani zindanın kapısında hapis edilen adamın, geceleyin uyuyup da rüyâsında gül bahçesi görmesi gibi.
- O adam der ki: "Allah'ım beni tekrar bedene gönderme; tene döndürme şu gül bahçesinde gezip durayım."
- Cenâb-ı Hakk da; "Duân kabul edildi, artık bedene dönme." der. Allah doğrusunu daha iyi bilir.

1725 • Bak bu çeşit rüyâ ne kadar hoştur. İnsan ölümü görmeden cennete gidiyor.

- Böyle bir insan, artık uyandığına, içi yanar mı? Hasret çeker mi? Kapının dibinde zincirlere vurulmuş olarak yaşamayı arzular mı?
- Eğer mümin isen, gerçekten inanmış bir kişi isen, nefis savaşı safına gir, çünkü senin meclisin, senin bulunacağı yer gökyüzündedir.
- Ey Hakk'ın kulu, göklere giden yolu bulmak ümidi ile kalk, mihrabın önünde bir mum gibi ayakta dur. İbâdete başla.
- Başı kesilmiş mum gibi, bütün gece ağla; arayış, istek uğrunda sıcak gözyaşları dök; yan, yakıl!

1730 • Fazla yemekten, içmekten ağzını kapa, dudağını yum, gökyüzü sofrasına koş.

- Her an ümidini gökyüzüne bağla. Oraya yükselmeyi düşün, söğüt ağacı gibi göklerin hevâsına kapıl da oyna dur.
- Zaman zaman mânâ göklerinden sana, rûhânî yağmurlar, ilâhî aşk ve şevk harareti gelmede, senin gönül rızkın artıkça, artmadadır.
- Seni de oraya götürseler, bu işe şaşılmaz. Sen aczine, âcizliğine bakma; isteğine bak.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Ey Hakk'ı ve hakikatî arayan kişi! "Ben göklere lâyık değilim, ben âciz ve değersiz bir varlığım." diye düşünüp ümitsizliğe kapılma. Kendinde olan talep ve hümmele bak. İnsanî gâyeye ulaştırıcı taleptir, yani istektir. Bu talep aslında senden değildir. Sende bulunandandır. Bununla sen kendine lâyık olmanı iste, çünkü her isteyici (tâlip) bir istenene (matlûba) lâyıktır. Üsküdarlı Tal'at merhûm ne güzel söylemiş:

"Zât-i Hakk'tan talep vukû'unda,
Sineden mâsivâ silinmelidir.
Her duâ müstecâb olur ammâ,
Talebin sûreti bilinmelidir."

(Allah'tan bir şey isteneceği zaman, gönülden, Allah'tan başka her şey çıkarılmak, yani insan tam mânâsıyla Allah'a yönelmelidir. Allah her duâyı kabul eder ama, o duânın, o isteğin mâhiyeti bilinmelidir.)

• Çalış, gayret et de, bu istek artsın, artsın da gönlün şu beden kuyusundan çıksın, kurtulsun.

• Halk; "Filân zavallı öldü." der. Hâlbuki sen; "Ey gâfiller, ben ölmedim, diriylim." dersin.

• Bedenim yapayalnız, yatmış, uykuya dalmış ama, gönlümde sekiz cennet açılıp saçılmış.

• Can gül ve nesrin bahçesinde uyumuş kalmış iken, bedenim bu pisliklere bulaşmış hâlde... Bu ne gamlı, ne acınacak hâldir.

• Uyuyan canın, bedenden ne haberi olacak? Beden ister gül bahçesinde uyusun, ister külhânda.

• Can parlak, lekesiz mânâ âleminde "Ne olurdu, kavmim bilselerdi?" diye nâra atarak gezmekte, dolaşmakta.¹⁸⁷

• Eğer can, şu beden olmaksızın yaşamayı istemezse, gökyüzü sarayı kimin mekânı olacak?¹⁸⁸

• Eğer can bu beden olmaksızın da yaşamayı dilemeseydi, "Sizin rızkınız gökyüzündedir." diye, Hakk tarafından vaadedilen, övülen mânevî rızıklar, nimetler kime nasîb olacak?¹⁸⁹

¹⁸⁷ Yâsîn-i Şerîf'in 26. ve 27. âyetlerinde aynen alınan bölüm: "Ne olurdu kavmim bilselerdi, Rabbimin beni bağışladığını ve beni cennetle ikrâm edilenlerden kıldığını." der.

¹⁸⁸ Bu beyit şu Mesnevî beytini hatıra getirdi:

آن نوى كى بى بدن دارى بدن
پس مترس از جسم جان بپرون شدن

"Sen bedensiz bir beden sahibisin. Bu sebeple canının bedeninden çıkacağından korkma." Mesnevî, III, 1613.

¹⁸⁹ Zâriyât Sûresi'nin şu meâldeki 22. âyetinden aynen alınmıştır: "Gökyüzünde ise rızkınız ve vaad olduğunuz cennet vardır." Canımız, bedenimiz olmaksızın da yaşayacaktır. Gökyüzündeki rızkımızı, bazı tefsirciler yeryüzünde yaşadığımız zamana hasretmişler, yeryüzündeki rızık ve nasîbimizin gökyüzünde takdir kılındığını kasdetmişlerdir. Can bedenden çıkınca, gökyüzündeki rızkımızın aslım, menbaını bulaçığını ifade etmişlerdir. Ama ölmeye evvel ölenler daha dünyada iken gökyüzü rızkından yararlanacaklardır.

Dünyanın yağlı, ballı nimetlerini yemek tehlikelidir. Bu dünya yemekleri, Allah yemeğine engel olurlar. Nitekim Peygamber Efendimiz; "Açlık, Allah yemeğidir. Allah gerçek müminlerin bedenlerini onunla diriltir, onunla yaşatır." diye buyurmuştur. Yine; "Ben Rabbime misâfir olurum, o beni doyurur, suya kandırır." buyurmuştur. Cenâb-ı Hakk da; "Ferahlanarak rızıklanılar." diye buyurmuştur.¹⁹⁰

- Bu ağır, kesif rızık kırıntılarından kurtulursan, yüce, lâtif hafif rızıklara kavuşursun.
- O mânevî rızıklardan binlerce okka yersen, yine de peri misâli, tertemiz tüy gibi hafif bir hâlde yürür gidersin.

- 1745 • O yemek, sende ne yel yapar, ne kuluç, ne mide sancısı, karın ağrısı verir.
- Dünya yemeğinden az yersen karga gibi aç kalırsın, çok yersen miden ekşir, geçirmeye başlarsın.
  - Az yersen huyun kötüleşir, kabalaşırsın, asabîleşirsin. Çok yersen şişmanlar, hantallaşırsın.
  - Fakat Allah yemeğinden, o lezzetli yemekten denizler kadar ye! Yine de hoş bir hâlde gemi gibi yüzer gidersin.
  - Oruca sarıl, orucu terk etme, sabret; her an Allah rızığını bekle.

- 1750 • Çünkü O, yaptıkları yerinde ve güzel olan Allah, tecellisini bekleyenlere hediyeler verir, ihsanlarda bulunur.

¹⁹⁰ Bu başlıkta bulunan ikinci hadis *Câmi'ü's-Sağîr* adlı hadis kitabında kayıtlıdır. Bu hadis *Savm-ı Visâl'e* dâirdir. Şöyle ki; bir günün orucunu bozmadan, yâni iftar etmeden ikinci gün oruca devam edenler hakkında söylenmiştir. Hadîsin meâlî şöyledir: "Bu günün orucunu iftar etmeden, ikinci günün orucuna eklemekten sakının, çünkü siz bu husûsta bana benzemezsiniz. Gerçekten de ben Rabbime misâfir olurum, o beni doyurur, suya kandırır. Siz gücünüzün yettiği kadar ibâdetde bulunun."

Bu beyitte geçen açlığın, yoksulluk yüzünden, yâhut nefse eziyet vererek fazla riyâzat neticesi meydana gelen açlık olmadığını, her hususta olduğu gibi yemek ve içmek husûsunda i'tidâlin islâmî esas olduğunu hatırlamamız gerekir.

"Ferahlatarak rızıklandırır." Âl-i İmrân Sûresi'nin 169-170. âyetlerinden alınmıştır.

- Tok adam ekme beklemes, ekmeği geç mi gelecek, çabuk mu gelecek düşünmez.
- Fakat yemeği, ekmeği olmayan, her an; "Yemek nerede kaldı?" der, açlıktan yemeği gözler, bekler, araştırır.
- Sen beklemezsen, istemezsen, o yetmiş kat devlet ve ikbâl nevâlesi sana gelmez.
- Bu sebeple babacığım, sen göklerden gelecek mânâ yemeğini, ercesine bekle, bekle.¹⁹¹

- Mânen acıkmış olan her aç sonra bir yiyecek bulur. Nihâyet devlet 1755 güneşi doğar, onu nûrlara garkeder.
- Himmet sâhibi misâfir, az yemek yerse, sofrâ sahibi ona daha çok ikrâmında bulunur, ona daha nefis yemekler sunar.
- Yalnız, yoksul ve hasis olan sofrâ sahibi başka. Ona söz yok; kerem sahibi rızık vericiye karşı kötü zanda bulunma.
- Ey güvenilen er, bir dağ gibi sen de başını kaldır, yücel de mânâ güneşinin ilk ışığı sana vursun.
- Baksana o ihtişamlı yüce dağın tepesi de, seher güneşini beklemektedir.¹⁹²

"Ne hoştu bu dünya, ölüm olmasaydı,
ne hoştu dünya mülkü zeval bulmasaydı."
diyen ve bu çeşit sözler söyleyen
gâfil kişiye cevap.¹⁹³

- Biri; "Ne hoştu bu dünya ölüm olmasaydı, ölüm çıkıp gelmeseydi." 1760 demekte idi.

¹⁹¹ Hoca Ensarî hazretleri; "Hakk'ın tecellisi vakit vakit gelir, fakat uyanık gönül gerek." diye buyurmuştur. Uyanık gönülle, sabırla beklemek gerek, Allah bekleyenleri er geç sevindirir demek istemiştir.

¹⁹² Bir dağ gibi himmetini yükselt ki, hakikat güneşinin nûru, önce senin üstüne düşer ve seni aydınlatır. Çünkü güneşin ilk ışıkları, ihtişamlı yüksek dağlara vurur. Ey Hakk tâlibi, sen himmetini, gayretini, hulûsunu ne kadar yükseltirsen, hakikat sahibinin güneşi ilk önce senin üzerine düşer. Seni nûrlandırır. Gerçekten de her kimin ki himmeti yüksek olur, bu denî dünyadan ferâgat kılarak ebedî hayata istekli olur, Hakk'ın nûrlarına, feyizlerine o daha ziyâde müstaid olur. Rahmânî nûrlar, ilâhî ışıklar, başkalarından önce onun üstüne düşer.

¹⁹³ Bu başlıkta "Ne hoştu bu dünya." sözlerini söyleyen gâfil kişinin eski yunan filozoflarından Caliaos olduğu söylenir. Buda'nın da buna benzer sözleri var. Kim olursa olsun Mevlâna bu sözleri söyleyeni gâfil kişi saymaktadır.

- Başka birisi de diyordu ki; "Ölüm olmasaydı, ızdıraplarla dolu olan bu dünya, çekilmezdi, hiç bir işe yaramazdı.
- Ovaya yığılmış, dökülmüş, danesi sapından ayrılmamış, ihmal edilmiş bir harmana benzerdi."
- Bir çeşit mânevî ölüm olan dünya hayatını, sen dirilik sandın. Tohumu çorak yere ektin.
- Ey ahmak kişi, yalancı akıl! Her şeyi aksi görür, tersi görür. Ölümü dirilik, diriliği de ölüm sanır.¹⁹⁴

1765 • Allah'ım, sen bize her şeyi şu hile yurdu olan dünyada nasılsa öyle göster.¹⁹⁵

- Hiç bir ölü, öldüğüne yanmaz, hayıflanmaz. Azağının azlığına yanar.¹⁹⁶
- Yoksa aslında o dar bir yerden, bir kuyudan kurtulmuştur. Bir ovaya düşmüş, bir devlete kavuşmuş, ferahlığa ermiştir.
- Bu yas konağından, şu daracık deve yatağından geniş bir ovaya geçmiştir.

¹⁹⁴ Bu beyitlerdeki ölüm, hiç kimseye faydası dokunmadan yaşayıştır. Böyle kişiler canlı gezen cenazelerdir. Yalancı akıl, insanı aldatan, hırsa, benliğe götüren akıldır. Böyle akıl bize her şeyi ters gösterir. Ölümü dirilik, diriliği de ölüm olarak gösterir. Yalancı akla "akl-ı kâzib" dendiği gibi, "akl-ı meâş" da derler. Bu dünyada sadece bedeni ile yaşamak, kendini diri sanmak, Hakk'tan gâfil olarak ömür sürmek, cismânî zevklere bağlanmak, aslında mânevî ölümdür. Ey gâfil, sen bu mânevî ölümü dirilik sandın da ömür tohumunu çorak yere ektin. Ömrünü hevâ ve heves yolunda harcadın. Bu yüzden sen ölümü dirilik, diriliği de ölüm olarak görüyorsun. Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'in 3172 numaralı gazelinde "yalancı akıl", "nazar-ı kâfir"i imansızlara âit bir görüş sayar.

مرک حیاتت و حیاتت مرک

عکس قاید نظر کافر

جمله جانها که ازین تن شدند

حی و نهانند کتون چون بری

"Ölüm hayattır. Yaşayış da ölümdür. Fakat imansız görüş, hâdiseyi ters göstermektedir. Bu bedenden kurtulan canlar diridir. Peri gibi görünmez olmuştur."

¹⁹⁵ Bu beyitte En'âm Sûresi'nin 32., Ankebut Sûresi'nin 64., Hadid Sûresi'nin 20., Muhammed Sûresi'nin 36. âyetlerine işaret edildiği gibi şu meâldeki hadîsi de içine almıştır: "Allah'ım hakkı bize hak olarak göster. Bizim ona uymamızı kolaylaştır. Bâtil olanı da bâtil olarak göster ve ondan sakınmamızı nasip et. Allah'ım, eşyâyı bize nasılsa öyle göster."

¹⁹⁶ Bu beyitte de *Câmî'ü's-Sagîr*'de bulunan şu meâldeki hadîse işaret var: "Hiç kimse yoktur ki, ölsün de hayıflanmasın, öldüğüne pişman olmasın. İyilik etmişse; 'Keşke daha fazla iyilik etseydim.' der, nâdim olur. Kötülük etmişse, 'Keşke yapmasaydım.' diye pişman olur."

- Orası doğruluk makamıdır. Yalan sayvan değildir. Orada husûsî şarap vardır. Kişi onunla mânevî mest olur, ayrıntı değil.

• Orası öyle bir doğruluk makamıdır ki, o makama gelen, orada mânen 1770 Allah'a kavuşmuştur. Allah'la beraber olmuştur. Bu ateş mahalli olan, mihnet ve ızdıraplarla insanı yakan, mahveden dünya balçığından kurtulmuştur.

- Aydın, mutlu bir yaşayışa ermedi isen, bir iki nefeslik ömrün kaldı sabret, insanca yaşa, mertçe öl.

İslâmî olmayan tenâsüh inancını,
yâni rûh göçünü Mevlâna reddediyor,
"Her rûh kıyâmet günü kendi bedenine girecektir."
diye buyuruyor.

- Bir hadîste buyrulmuştur ki: "Kıyâmet günü her bedene 'Kalk!' diye 1772 emir gelir."

- Sûrun üfürülmesi; "Ey zerreler, ey çürümüş insanlar mezarlardan başlarınızı kaldırın!" diye Cenâb-ı Hakk'tan gelen bir emirdir.
- Sabah vakti uyanan her bedene, nasıl akıl ve düşünce gelirse, tıpkı bunun gibi topraktan baş kaldıran her bedene tekrar rûh gelecektir.

- Rûh kıyâmet günü kendi bedenini tanır, defîne gibi kendine mahsûs 1775 olan, o yıkık yere girer.

- Her rûh kendi bedenini tanıyacak, o bedene girecektir. Kuyumcunun rûhu, nasıl olur da terzinin bedenine girer?¹⁹⁷

- Âlimin rûhu âlime gidecek, zâlimin rûhu da zâlime gidecek.

- Sabah vakti kuzu anasını, koyun kuzusunu nasıl tanırsa, Allah ilmi de bedenleri tanıma husûsunda rûhlara böyle bilgi vermiştir.

¹⁹⁷ Hz. Mevlâna gerek *Mesnevî*'de, gerekse *Dîvân-ı Kebîr*'de yeri gelince, maddî varlığımızın, yâni bedenimizin geçirdiği safhaları anlatır: "Ben önce cansızlar âleminde idim, sonra bitkiler âlemine geldim. Bitkiler âleminde hayvanlar âlemine geldim. Hayvanlar âleminde de insana geldim." diye ana rahmine düşüşümüzden, insan hâline gelişimize kadar, maddî varlığımızın geçirdiği safhaları anlatır ki, buna tasavvuf terimlerinde "devriye" derler. Bazı kardeşlerimiz bu "devriye"leri mânevî varlığımıza, rûhumuza da teşmil ederek, insan rûhunun çeşitli kâsıplara gireceğine, rûhların başka bedenlere intikal edeceğine, tenâsüha kail olmuşlardır. Tam Muhammedî inançta olan Mevlâna, tenâsüha, yâni rûh göçünü reddetmektedir.

- Ayak, karanlıkta bile olsa kendi ayakkabısını tanıırken, ey sevgili! Rûh kendi bedenini nasıl tanımaz?

Kul haketmeden, lâıyk olmadığı hâlde, lütuflarda,
ihسانlarda bulunan Allah'tan dilenen şeyler.

Allah öyle bir Allah'tır ki, insanlar ümitsizliğe düştükten,
bunaldıktan sonra yağmur yağdırır.

Nice uzaklıklar vardır, yakınlığa sebep olur.

Nice kutlu suçlar vardır, tövbeye sebep olur.

Nice kutluluklar vardır, kötülük isteğinden meydana gelir.

Bütün bunlar "Gerçekten de Allah'ın kötülükleri iyiliklere
döndürdüğünün" bilinmesi içindir.¹⁹⁸

- 1780 • Ey Allah'a sığınan kişi! Sabah küçük haşırır. Büyük haşırı onunla kıyas et.¹⁹⁹

• Can nasıl balçığa doğru uçarsa, amel defteri, yaptığımız işlerin yazıldığı defter de sağa, sola öyle uçar.

• İyiliğe, kötülüğe dâir dün ne yaptı ise, ne huy edindi ise, ne işler işledi ise, onların yazılı olduğu cömertlik, yâhut nekeslik defterini insanın avucuna koyarlar.

• Kıyâmet gününün seherinde, uykudan uyanınca, kula yaptığı hayır ve şer gelir çatar.

• Riyâzati huy edinmişse, uyandığı zaman yanına o gelir.

- 1785 • Dün hamlık etmiş, kötülükte, azgınlıkta bulunmuş ise, amel defteri, yas defteri gibi, sol tarafından verilir.

¹⁹⁸ Bu başlıkta geçen; "Allah öyle bir Allah'tır ki." Şurâ Süresi'nin 28. âyetinden alınmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın "Kötülükleri iyiliklere döndürdüğünün..." ibâresi Furkan Süresi'nin 70. âyetinden alınmıştır.

¹⁹⁹ İnsan her gece uykuya dalınca ölü gibi olur. Malından, mülkünden, sevdiklerinden alâkasını keser. Hayâl âlemine dalar. Sabah uyandığı zaman, sanki rûhu bedenine geri gelmiş gibidir. Aklı başına gelir. Düşünmeye oşlar. Dünya meşguliyeti yine yakasına yapışır. İşte bu uyanış, uyku âleminden dünyaya dönüş, hayata yeniden başlayış. "Küçük Haşır"dir. "Büyük Haşır"; insan öldükten sonra Rûhu âlem-i berzâha vâsıl olur. Kıyâmet sabahına kadar, o âlemde kalır. İsrâfil'in sûru üfrülünce herkes uykudan uyanır gibi kalkarlar. Rûhlar, kendi bedenlerine girer. Mevlâna; "Bu iki uyanışı birbiriyte mukayese et." diye buyuruyor.

• Dün tertemiz bir hayat sürmüş, kötülüklerden çekinmiş, dindar olarak yaşamış ise, uyanınca değer biçilmez inciye elde eder.

• Bizim uykumuz ve uyanmamız, ölümle mahşere iki şâhittir.

• Küçük haşır bu büyük haşır gösterir. Küçük ölüm de büyük ölümü hatırlatır.²⁰⁰

• Buradaki amel defterlerimiz, hayâlidir, gizlidir. Büyük mahşerde ise o defterler, apaçık meydana çıkacak.

• Bu hayâl burada gizlidir. Eseri görünmez. Fakat bu hayâl orada sûret- 1790 lere bürünür.

• Mühendise bak, yere tohum eker gibi gönlüne bir ev yapma fikrinin, hayâlini kor.

• O hayâl içten gelir, dışta belirir, bir ev olur. Âdetâ yerden tohumların baş kaldırdıkları gibi, dışarıya çıkar, görünür.

• Gönülde yer tutan her hayâl, mahşer günü bir sûrete bürünüp görünecektir.

• O mühendisin gönlünde kurduğu hayâli, tohum bitirme kabiliyetindeki bir yere ekilmiş, orada yeşermiş, yetişmiş bir nebat say.²⁰¹

• Bu iki mahşeri, küçük mahşer ile büyük mahşeri hulâsa ederek anlat- 1795 maktan maksadım, müminlerin kıssadan bir hisse almaları içindir.

Kıyâmet gününün güneşi doğunca
herkes topraktan hemen sıçrar kalkarlar.

• Kıyâmet gününün güneşi doğunca, çirkin, güzel herkes hemen topraktan sıçrar kalkarlar.

• Herkes kazâ ve kader divânına koşar. Geçer akçe de, kalp akçe de potaya girer. Yâni kalpleri tertemiz müminlerle, kalpleri gûnahtan kirlenmiş murâî ve münâfıklar da imtihan potasına atılacaktır.

• Potaya atılan geçer akçe sevinçlidir, nazlanmaktadır. Kalp akçe ise eriyerek batmaktadır.

²⁰⁰ Küçük haşır, uykudan uyanış; büyük haşır ise, İsrâfil'in sûru ile dirilmeyi, mahşerde toplanmayı; küçük ölüm, uykuya varış; büyük ölüm dünyaya gözümüzü kapayışı, Azrâil'in rûhumuzu alışını ifâde ediyor.

²⁰¹ Mühendisin tasavvurları gibi, mahşerde de insanlar mezarlarından baş kaldırdıkları zaman; "Halk niyetlerine, tasavvurlarına göre dirilecektir." hadisi gereğince, gönüllerdeki niyetlere ve hayâllere göre görünecektir. Yâni insanın içindeki her bir hayâl ve niyeti, mahşer gününde birer sûrete bürünerek meydana çıkacaktır.

- Zaman zaman, an be an, imtihanlar gelir; gönüllerdeki gizli sırlar, bunlarda açığa çıkar, görünür.
- 1803 • Tehlike korkusundan gözler yuvalarından fırlamış, sonsuz azap yüzünden her göz on kaynak kesilmiştir.
  - Amel defterleri, sol taraftan gelmesin diye gözler dikilmiş, herkes inleyip durmada.
- 1805 • Gözler, sağı solu kolluyor, gözlüyor. Amel defterinin sağdan verilmesi kolay değil ki.
  - Bir kulun eline kapkara günahlarla, suçlarla, kötülüklerle dolu bir amel defteri verilir.
  - Verilen defterin içinde ne bir hayır var, ne de yapılmış iyi bir iş var. Ancak iyi insanların, doğru özlülerin gönüllerinin incinmesi yazılı.
  - O defter başından sonuna kadar, kötü işlerle, günahlarla, Hakk yolunda yürütenlerle alay edişlerle, ıslık çalırlarla dolu.
  - Hileleri, entrikaları, hırsızlıkları ve Firavun gibi "Ben", "Biz" demeleri ile dolu.
- 1810 • O günahkâr kişi, defterini okuyunca anlar ki, bilir ki, kendisi için zindandan başka geçecek yer yok.
  - Hırsızlar gibi, darağacına doğru yürümeye başlar. Suç apaçık meydana artık özür dileme yolu da kapalı.
  - O binlerce delil, hüccet, o binlerce kötü söz pis bir çivi gibi ağzını mıhlamış, dudaklarını kıvılcıktan hâle sokmuş.
  - Çaldığı şeyler üstünde ve evinde bulunmuş, kendini temize çıkarmak için okuduğu masal dinlenmez olmuş.
  - Cehennem ateşine doğru yürümeye başlar. Çünkü artık dikenin ateşten kaçmasına imkân yoktur.

Cehennem yolunda
arkasına bakan günahkâr adam.

- 1815 • Hayatta iken onu kollayan görünmez melekler, polisler gibi, onun önüne arkasına düşerler; ite, kaka götürürler.
  - Onu; "Yürü, ey köpek, kendi yurduna; cezânı göreceğin yere, cehennem kuyusuna!" diye sürerler. Ellerindeki mızraklarla dörterler.

- O belki cehennem kuyusundan kurtulurum diye her yol başında ayağını geriye çeker.
- Bekleyerek durur, susup dinler, bir ümide kapılıp yüzünü geriye çevirir, bakar.
- Sonbahar yağmuru gibi gözyaşı döker, ümidi kalmamıştır. Ondan başka elinden ne gelir?
- Hep yüzünü geriye çevirir, Allah'ın mukaddes dergâhına, Hakk câni- 1820 bine yönelir.
- Derken nûr ikliminden Cenâb-ı Hakk'tan emir gelir; "Ey melekler! O-na deyin ki: 'Ey çıplak tenbel! Ey ibâdetlerden, iyiliklerden yoksul kişi..."
- Ey kötülükler kaynağı! Ey şer madeni! Ne bekliyorsun? Ey şaşkın, neden yüzünü hep geriye çeviriyorsun?
- Ey Allah'ı inciten, ey şeytana tapan kişi, senin amel defterin, elinde bulunan defterdir. Başka ne istiyorsun?
- Yaptığın işlerin, işlediğin günahların yazılı olduğu defteri gördün. Artık ne diye arkana bakıyorsun? Yaptıklarının cezasını gör.
- Boş yere neden emekleye emekleye gidip duruyorsun? Böyle bir ku- 1825 yuda, aydınlık ümidi olur mu?
- Senin ne görünüşte bir ibâdetin var? Ne de gönlünde gizli iyi bir niyet var.
- Ne geceleri münâcaatta bulundun, namaz kıydın, ne gündüzleri haramdan sakındın, oruç tuttun.
- Ne kimseyi incitmemek için dilini tuttun, ne de ibretle önüne arkana baktın.
- Önünde öleceğini düşünmeden, can çekişmeni hesaba katmadan, ardında dostlarının senden önce ölmesinden başka ne vardı ki?
- Ne yaptığın zulümlerden yana yakıla, coşarak bir tövbe ettin, ne de ağ- 1830 layıp sızladın. Ey herkese iyi görünüp aslında kötü olan kişi! Senin kötülüklerden, hâinliklerden başka neyin var?"
- Allah'tan bu çeşit sert hitaplar gelir; öyle hitaplar ki, bu hitapları dağ duysa dayanamaz, beli bükülür, kamburlaşır.
- Kul der ki: "Allah'ım, ne buyurdu isen, ondan yüz kat daha beterim, 1835 yüz kat daha beterim, yüz kat daha beterim."

• Benim daha beter olan kötülüklerimi hilminle örttün. Yoksa yaptığım kötülükleri, işlediğim günahları sen bilirsin.

• Fakat benim nefsimle iç savaşımı, yaptığım işleri, hayırdan ve şerden ötede bulunan küfrümü, inanışımı, gittiğim yolu, hepsini, hepsini bilirsin.

• Acizâne niyâzlarımı, yalvarışlarımı, benim yâhut benim gibi yüzlerce kulun hayâl ve vehmini bir tarafa bırakalım.

• Kendi doğru oluşuma, yâhut isyânıma, günahlarıma, inatçılığımıza bakmadım. Ben ancak ve ancak senin affına, lütfuna, keremine ümit bağladım.²⁰²

1840 • Sen karşılık beklemeden, lütuflarda, ihsanlarda bulunursun. Bağıştan, lütuftan, keremden ibâretsin. Sen ey sebepsiz ihsânlarda bulunan, kerem kılan Rabbim! Benim bütün ümidim senin lütfuna ve ihsanına bağlanmıştı.

• Geri dönüp, senin şartsız, mutlak keremine, o sonsuz lütfuna bakıyorum, kendi yaptığım işlere bakmıyorum.

• O ümitle, yüzümü geri çevirdim, çünkü önceden de varlığı sen verdin.²⁰³

• Bana bedava olarak, varlık elbisesi bağışladın, lütfettin. Ben de dâimâ, o lütfâ güveniyorum.”

• Kul kendi suçunu, hatâsını sayınca, günahlarını itirâf edince, o bağıştan, lütuftan ibâret olan Allah da ihsana başlar.

1845 • Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: “Ey melekler, onu tekrar benim huzûruma getirin. Çünkü o günahkârın gönül gözü recâ ve niyâzdadır.

• Suçlarına bakmadan, onu azâd edelim, onu bağışlayalım, onun hatâlarının üstüne bir kalem çekivereyim.

• Birisine birisinin kötülüğü zarar vermez, iyiliği de bir fayda temin etmezse, onu bağışlamak mübahtır.

• Keremimizle bir ateş, bir hoş ateş yakalım da, ne kadar suçu, kusuru varsa yansın, gitsin.

²⁰² Şinâsî merhûm bir münâcaatında:

“Ne kadar suçlu isem kesmem ümid,
Kereminden ki, odur bahr-i muhîl.” demiştir.

²⁰³ Önceden verilen varlıktan maksat, daha biz dünyaya gelmemişken, rûh âlemindeki var oluşumuzdur. Biz bu görünen gölge varlığımızdan önce, rûh âleminde, rûhânî bir varlık sahibi idik.

• Öyle bir ateş yakalım ki, alevindeki en değersiz bir kıvılcım bile, suçu da yaksın, hayrı da yaksın, ihtiyârı da.²⁰⁴

• İnsan kalabalığının bulunduğu yere, bütün insanların yaşadığı yeryü- 1850 züne öyle bir şöle, öyle bir merhamet alevi düşürelim ki, bütün cürümler, suçlar, günahlar dikenliği yansın, kül olsun, onun yerinde rûhânî gül bahçesi meydana gelsin.

• Biz dokuzuncu kat gökten: “Sizin işlerinizi düzeltsin.” kimyâsını gönderdik.²⁰⁵

• Artık o, ebedî ve dâimî ilâhî nûr karşısında insan oğlunun ihtişamı ve ihtiyârı nedir ki?²⁰⁶

• Onun emirler veren, nutuklar çeken, söyleyen uzvu, dili bir et parçasıdır. Gören göze ise küçük bir yağ parçası.

• Duyan kulağı iki parça kıkırdak; idrâk eden, anlayan kalbi bir iki damla kandan ibâret...

• Ey zavallı insan, sen bu kâinâtın büyüklüğü, Allah'ın kudret ve azameti 1855 karşısında nesen? Sen pisliklerle dolu bir kurtcağırsın. Fakat yine de dünyaya bir nam salmışsın, cihanda gürültüler koparmışsın.

²⁰⁴ Cebir, bir deyimdir. Kulda irâde-i cüz'iyenin ve ihtiyârın, yâni yapma gücünün bulunmadığı, kulun yaptığı işlerin, bütün hâdiselerin, önceden Cenâb-ı Hakk tarafından takdir edilmiş olduğuna inanmaktır. Bu inanca “Cebir”, bu inançta bulunanların mezhebine “Cebriye Mezhebi” deir. Bu mezhep sahiplerine göre, kul her şeyi; iyiliği, kötülüğü, hayrı, şerri Allah'ın takdiri ile yapar. Kulun elinde hiç bir şey yoktur. Kul âdetâ bir fırlak gibidir. Rüzgâr ne taraftan eserse, o tarafa çevrilir. Yapan, yaptırın, eden ancak Allah'tır. Bu inanca göre kul ihâdet etmekte, günah işlemekte mecburiyet içindedir. Bu mezhebin zâtı olan kaderiyecilere göre ise, kul dilerse kendini hidâyete götürür. Dilemeyen de kendini sapıklığa sürükler. Sünnet ehli kadere inanır, Allah insana cüz'î irâde, ihtiyâr, yapma gücü vermiştir. Kul gayret eder. Bu irâdeyi iyi bir şekilde kullanırsa, Allah da o fiili takdir eder, yaratır. “Takdir-i ezel gayrete âşuktur.” demişlerdir. Sünnet ehli cebr inancında değildir. “Kul fillinin yaratıcısıdır, istediği gibi hareket eder. Küfür, şer, hayır, zulüm, iyilikler, günahlar Allah'ın takdiri ile değildir.” diyen Mu'tezile, kaderi bûsbütün inkâr eder.

²⁰⁵ Bu beyitte, Alzâb Süresi'nin şu meâldeki 71. âyetinden iktibas var: “Allah, size işlerinizi düzeltip muvaffakiyet versin.”

²⁰⁶ İnsanın irâdesi, ihtiyârı, yâni kulun kendi isteği ve düşüncesi ile hareketinin ebedî ve dâimî olan ilâhî nûrun karşısında ne kıymeti vardır? İnsan ilâhî kudretin karşısında çok âciz ve zavallıdır. Nâbî merhûmun dediği gibi:

“Âdem zebûn-ı pençe-i kudret değil midir?”

Ayaz'ın çarığı ile postunu
sarayda bir odada saklaması;
sarayda çalışan arkadaşlarının, o odanın kapısının
sağlam ve kilitli olduğunu görerek
odada define olduğunu sanmaları.

- 1857 ● Ayaz, pek akıllı, fikirli olduğundan postu ile çarığını bir odaya asmıştı.²⁰⁷
- Her gün, o boş odaya gider, kendi kendine; "Sakın kendini bir şey zannetme, gurura kapılma, sen şu çarığı giyerdin." derdi.
  - Pâdişaha; "Onun bir odası var." dediler. "Oraya biriktirdiği altınları, gümüşleri ve altın dolu küpünü koymuş.
- 1860 ● Hiç kimseyi oraya bırakmıyor. Her zaman kapısını kilitli tutuyor." dediler.
- Pâdişah; "Tuhaf şey." dedi, "O kölenin bizden gizlediği acabâ nedir?"
  - Bir beye; "Gece yarısı git, kapıyı aç, o odaya gir!" diye emir verdi.

²⁰⁷ Eyaz yahut Ayaz; meşhur Sultan Mahmut Gaznevî(970-1030)'nin sâdik ve güzel kölesinin adı. Bir gün Gazneli Mahmud ava çıkmıştı. Bir âhunun peşine düşmüştü. Atı ile âhuyu takip ederken, maiyyetinde bulunanlardan ayrılmıştı. Uzaklarda bir kaç Türkmen evi görmüştü. Oraya geldi, terlemiş ve susamıştı. Evlerden birinden su istedi. Genç Türkmen Ayaz karşısına çıktı. Sultan Mahmud'un kıyâfetinden ve hâlinde pâdişah olduğunu anladı. Hürmetle onu selâmladı: "Pâdişahım, bir az istirâhat buyurun, bu civarda suyu çok latîf olan bir çeşme var. Babam şimdi oraya gitti. Oradan su getirecek, size takdim ederim." dedi.

Sultan Mahmud atından aşağı indi. Ayaz konuşkan, tatlı dilli, hürmetkâr bir gençti. Bir saat kadar pâdişahı oyaladı. Etrafın güzelliklerinden, kendi yaşayışlarından bahsetti. Sultan Mahmud bu gencin davranışlarından, konuşmalarından pek hoşlanmıştı. Bir aralık kalktı eve gitti, güzel, temiz bir kâse içinde, soğuk bir su getirdi. Sultana takdim etti. Sultan suyu içti. Sudan pek hoşlandığını söyledi. "Fakat sen bana; 'Burada latîf bir çeşme vardır. Babam oraya su almaya gitti.' dedin. Sonra tattın evden su getirdin, bunun sebebi nedir?" diye sordu. Ayaz bu soruya karşı dedi ki: "Pâdişahım yorgun ve terli olarak buraya geldiğiniz zaman, bendenizden su istediniz. O anda ben size bu soğuk suyu takdim etseydim, o su size dokunurdu. Sizi konuşmaya tutarak terinizin kurummasını bekledim." Sultan Mahmud bu çocuk yaşta Ayaz'ın aklı ve zekâsını çok beğendi. Âilesini memnun ederek bu Türkmen çocuğunu saraya getirdi. Ayağındaki çarığı, sırtındaki postu çıkarıp ona ipeklî elbiseler giydirdi. Mevlâna bu hikâyeyi anlatıyor.

- "Orda ne bulursan yağma et. Sırrımı da, gizlediği şeyi de yakınlara açıkla.
  - Bizden bu kadar ikrâm gördüğü, sayısız lûtuflara kavuştuğu hâlde gümüş ve altın biriktiriyor ve saklıyor gözünü doymuyor.
- O bize karşı vefâ göstermede, 'Seviyorum' demede, coşkun bir yakın- 1865
lık göstermede; bir taraftan da hile yoluna sapmada.
- Sevgi ile yaşayan, aşka dirilik bulan bir kimsenin sevgiden yüz çevirmesi, aşka kulluktan başka bir işe girişmesi, küfürdür."
  - O bey, gece yarısı otuz tane güvenilir kişi ile Ayaz'ın odasını açmaya gitti.
  - Otuz kişi, meş'ale yaktılar, sevinerek odaya doğru yürüdüler.
  - "Pâdişahın emri; bu odayı açacağız, her birimiz bir altın torbayı yüklenip çıkacağız." diyorlardı.
- Onlardan birisi; "Hey gidi hey!" diyordu. "Altın da nedir? Akîkten, 1870
la'lden, gevherden haber ver.
- Pâdişah hazînesinin en has kulu o; hattâ şimdi o pâdişahın canı mesâbesinde.
  - Böyle bir sevgiye karşı la'lin, yâkutun, zümrüdün, akîkin sözü mü olur? "
  - Pâdişahın onun hakkında kötü bir zannı yoktu. Ondandır şüphelenmiyordu. Bu şakayı, onu imtihan etmek, sınamak için yapıyordu.
  - Onu her türlü kötülüklerden temizliyordu. Ama yine de bir vehme kapılıyor, yüreği titriyordu.
- "Allah esirgesin!" diyordu. "Ya böyle bir şey çıkar da bundan incinir- 1875
se? Onun mahcup olmasını hiç istemem."
- "Bunu yapmamıştır ya, yapmışsa pek a'lâ yapmıştır. Onun yaptığı yerindedir. O bizim sevgilimizdir. Ona; 'Ne dersen yap!' demek gerek.
  - Vekilim ne yapmışsa, ben yapmışımdır. O ben'im, ben de oyum, aslında ona ben perdeyim."
  - Sonra yine; "Hayır!" diyordu. "Böyle huylar ondan uzaktır. Böyle bir zan boş şeydir, hayâldir.
  - Böyle bir şey Ayaz'dan uzaktır. Olmayacak şeydir. Çünkü o çok derin bir deniz gibidir, onun derinliği görülemez."

O kusur arayan emîrin
gece yarısı çavuşlarla gelip Ayaz'ın odasına girmesi,
duvarda asılı bulunan çarıklarla postu görmesi,
bunu hile sanıp odanın her tarafını kazdırması,
şüphelendiği yerleri deşmesi, duvarları deldirtmesi,
sonunda hiç bir şey bulamayıp utanması.

- 2050 ● O güvenilir adamlar, odanın kapısına geldiler, defîne, altın, küpler dolusu mücevher bulacaklarını umuyorlardı.
- Yüzlerce hünerle, heves, merak ve istekle kilidi açtılar.
  - Çünkü kapı iyice kilitlenmişti. Kilit de pek sağlamdı. Kilitler içinden seçilmişti.
  - Ayaz bu odayı gümüşe, mala, ham altına düşkünlüğünden ötürü değil, bu sırrı halktan gizlemek için kilitlemişti.
  - "Bazıları hakkımda yersiz kötü hayâllere kapılır, bazıları da beni iki yüzlülükle suçlarlar." diye düşünmüştü.
- 2066 ● O kişiler yüz çeşit ümitle, hırsıyla odayı açtılar.
- Sinekler ekşimiş ayrına nasıl düşerlerse, onlar da birbirini ite kaka odaya öyle daldılar.
- 2069 ● İçeri girenler sağa sola bakındılar, yırtık pırtık bir çarık ile eski bir-pöstenekten başka bir şey göremediler.
- "Burası boş olamaz." dediler. "Çarıklar işi gizlemek için bir perde.
  - Keskin kazmalar getirelim de yeri kazalım, bakalım ne var?"
  - Her tarafı kazdılar, eşteler, delikler açtılar, derin çukurlar meydana getirdiler. Her yanı arayıp taradılar.
  - Kazdıkları çukurlar, onlara hâl dili ile; "Ey kokmuşlar! Biz boşuz, bizde bir şey yok." diyorlardı.
- 2074 ● Sonunda bir şey bulamayınca, utandılar da, kazdıkları yerleri doldurmaya koyuldular.
- 2079 ● Tozlar içinde, benizleri sarı, mahcup bir hâlde pâdişahın huzûruna vardılar.
- Pâdişah, mahsûstan fikrini gizleyerek; "Söyleyin bakalım!" dedi, "Koltuklarımızda ne torba var, ne de altın..."

- Paralarla değerli kumaşları gizlediyseniz, yüzünüzdeki neşe, sevinç belirtisi nerede?"
- Kendilerine güvenilen ve arama vazifesi verilen adamların hepsi, ayın 2086 önündeki gölge gibi, pâdişahın önünde yere kapanıp özür dilediler.
- O kızgınlığın, o benlik davâsının mâzur görülmesini niyâz etmek üzere, huzûra kılıç ve kefenle gittiler.
- Utançlarından hepsi de parmaklarını ısırtıyorlardı. Her biri; "Ey cihan pâdişâh!" diyordu.
- "Kanımızı dökersen helâldir. Helâl ama, bağışlarsan, bu senin lütfun ve ihsanıdır.
- Biz, bize yaraşanı yaptık, işledik. Ey ulu pâdişah! Artık sen, ne emre- 2090 dersen o olsun!
- Ey gönülleri aydınlatan pâdişah! suçumuzu bağışlarsan, gece geceliğini, gündüz de gündüzlüğünü yapmış olur.
- Bağışlarsan ümitsizliğimiz gider; bağışlamazsan, bizim gibi yüzlercesi pâdişahımıza fedâ olsun!"
- Pâdişah dedi ki: "Bu yanıp yakılmayı, bu yalvarıp yakarmayı ben istemem; varın gidin, Ayaz'a yalvarın!
- Ey Ayaz, suçlular hakkında gereken hükmü ver! Ey tertemiz olan ve 2109 kötülüklerden yüzlerce defa çekinen, sakınan er!
- Seni yüzlerce defa denemek için potaya koyup kaynatsam, yine sende bir hile bulamam."
- Pâdişah bu sözleri söyleyince Ayaz dedi ki: "Pâdişahım; bu lütuf ve 2113 ihsan, senin lütuf ve ihsanıdır. Yoksa ben, ancak o çarık ile posttan ilâ-retim!"
- "Ey Ayaz, şimdi gel de adâlet göster! Dünyaya, az rastlanır bir adâletin 2121 temelini at!
- Suçluların, ölümü hak etmişlerdir, fakat yine de senin affını ve hilmini bekliyorlar.
- Bakalım merhametin mi gâlip gelecek, gazâbın mı? Kevser suyu mu üstüne çıkacak, alev mi?
- Ey Ayaz, bu işi çabuk bitir! Çünkü geciktirmek, bekletmek de bir çe- 2133 şit intikam almaktır, oğç alıştır."

- Ayaz; "Padişahım!" dedi. "Bütün فرمان, emirler senindir. Güneş varken yıldız yok olur, görünmez.
- Zühre, Utarit, yâhut yıldız akması ne oluyor ki güneş varken kendilerini gösterebilirler?
- Hırkamla postumdan geçebilseydim, hiç böyle ayıplanma, kınanma tohumu eker miydim?
- Yüzlerce hayâllere kapılan hasetçiler arasında, odanın kapısına kilit vurmanın manâsı var mıydı?"

Pâdişahın, Ayaz'ı söyletmek için mahsus;

"Bunca gamı, neşeyi cansız şeyler olan çarıkla pöstekiye karşı nasıl söylersin?" diye sorması

- 3251 • "Ey Ayaz, bir çarık parçasına böyle bir sevgi lâayık mıdır? Sen, bir puta âşık olmuşa benziyorsun!
- Mecnun gibi kendi Leylâ'ndan yüzünü çevirmişsin de, bir çarığı kendine din iman edinmişsin.
  - İki eski şeyi canla başla sevmişsin de, onları, odana asıvermişsin.
  - İki eski püskü şeye ne vakte kadar yeni sözler söyleyeceksin; cansız bir şeye ezeli sırrı açacaksın?
- 3255 • Araplar gibi, sevgilinin çadırının kurulduğu yerde kalan döküntülere, aşkla uzun uzun sözler söyleyeceksin?
- Yoksa senin çarığın, Hz. Süleyman'ın veziri Asaf'ın bir döküntüsü mü; pösteğin de, Hz. Yusuf'un gömleği midir?
- 3351 • Ey Ayaz! Çarığın sırrını açıkla; bir çarık parçasına neden bu kadar çok düşkünsün?"
- 4035 • Sultan Mahmud bir gün dîvâna gitti, bütün hükümet adamlarını dîvânda buldu.
- O nûr yüzlü pâdişah, cebinden bir inci çıkardı. Hemen vezirin avucuna koydu da;
  - Dedi ki: "Bu nasıl bir incidir, değeri nedir?" Vezir: "Yüz eşek yükü altın değer!" dedi.
  - Pâdişah; "Kır, döv bu inciyi!" deyince vezir; "Ben onu nasıl döver, kırarım; ben, senin hazinenin, malının iyiliğini isterim!" dedi.

- "Böyle paha biçilmez bir inciyi dövüp kırmayı, onu kaybetmeyi nasıl revâ görürüm?"
- Pâdişah vezirin sözünü beğenmiş göründü, ona bir elbise ihsan etti. O 4040 cömert pâdişah, inciyi ondan aldı.
- Onu bir müddet sözle oyaladı; yeni hadiselerden, eski sırlardan bah- 4042 setti.
- Sonra inciyi sarayın perdecisinin eline verdi. "Bunu almak isteyen birisi çıkarsa, bu ne değer?" diye sordu.
- Perdecisi; "Bu inci," dedi. "Ülkenin yarısı değerinde. Allah ülkemizi tehlikelerden korusun!"
- Sultan Mahmud perdeciyeye de; "Bu inciyi kır, döv!" diye emir verdi. 4045 Perdecisi; "Ey kılıcı güneş gibi parlayan pâdişah!" dedi. "Bunu kırmak, dövmek pek yazıktır, pek yazık!"
- Bu incinin değerini bir yana bırak; şu parlaklığına bak; gündüzün nûru bile ona uymada, sanki gündüze nûrunu o vermede!
- Bunu kırmaya nasıl elim varır, nasıl olur da ben pâdişahın hazinesine düşman olurum?"
- Pâdişah ona da elbise verdi, maaşını artırdı; onun aklını ve anlayışını övdü.
- Bir zaman sonra o inciyi, başka bir emîrin eline verdi, onu da denemek istedi.
- O da ötekiler gibi söyledi. Herkes, incinin paha biçilmez değerinden 4050 bahsetti, övdü. Pâdişah kime inciyi verdiyse, kim incinin değerinden söz ederek geri verdiyse, onların hepsine elbiseler verdi, ihsanlarda bulundu.

Sonunda, incinin elden ele dolaşarak
Ayaz'a gelmesi
ve Ayaz'ın onlara uymaması

- Sultan Mahmud; "Ey Ayaz!" dedi. "Bu parlaklığı ile, bu güzelliği ile 4054 bu incinin değeri nedir, sen hiç söylemiyorsun!"
- "Onun söyleyeceklerimden de fazla değeri var." dedi. Pâdişah; "Öyle ise al şu inciyi, hemen kır, parça parça et!" dedi.

- Ayaz'ın yenlerinde taşlar vardı. Hemen o taşlarla inciye kırdı, un ufak etti. Böyle hareket etmesi, pâdişahın emrine uyuşu, ona doğru görünmüştü.
- 4071 • Ayaz o değerli inciye kırınca, beylerden yüzlerce feryâd ü figân koptu.
  - "Bu ne pervâsızlık!" diyorlardı. "Vallahi, bu nûrlar saçan inciye kıran kâfirdir!"
  - Hâlbuki o inciye değer vererek, onu kırmaktan çekinenlerin hepsi de, Sultan Mahmud'un inciden daha değerli olan buyruğunu kırmışlardı.
  - Incinin değeri ile gözleri kamaşmıştı da, sevginin değerini görmemişlerdi.
- 4075 • Ayaz dedi ki: "Ey büyükler, ey ünlü kişiler! Pâdişahın buyruğu mu daha değerli idi, yoksa inci mi?
  - Allah aşkına söyleyin; sizce pâdişahın emri mi daha değerli, yoksa güzel inci mi?
  - Ey inciye bakan, inciye gören, fakat Sultan Mahmud'u görmeyen beyler! Siz ana caddeyi bırakmış, sapa yola düşmüşsünüz.
  - Ben gözümü pâdişahıtan ayırmam, müşrik gibi taşa yüz tutmam.
  - Parlak, güzel bir taşı seçip pâdişahın buyruğunu yerine getirmeyen canda bir değer yoktur! O can, can incisinden habersizdir.
- 4085 • Pâdişah, ihtiyar cellâda; "Bu aşağılık kişileri huzûrundan uzaklaştır." diye emir verdi.
  - "Bu aşağılık adamlar, bu yüce makama lâıyk değillerdir; onlar, bir taş için benim buyruğumu reddettiler.
  - Bir taş parçası uğruna, bu bozguncular, buyruğumu çiğnediler."
  - Bunun üzerine merhametli Ayaz, sıçrayıp yerinden kalktı ve o ulu sultanın tahtının önüne koştı.
  - Secde edip kendi boğazını tutarak; "Pâdişahım!" dedi. "Senin gibi bir sultanın sultanlığına, gökyüzü bile hayran olup kalmıştır.
- 4090 • Ey hümâ, ey devlet kuşu! Devlet kuşları mutluluğu senden elde ederler! Her cömert kişiye cömertlik senden gelir.
  - Ey kerem sahibi; dünyanın keremleri de, senin bağışına karşı yok olur, gider.
  - Ey güzel pâdişah; kırmızı gül seni gördü de, utancından gömleğini yırttı.

- Senin affetmene karşı affın gözü tok; senin bağışlamana karşı bağışlama şaşırılmış kalmış! Tilkiler senin affına sığınmışlar da, arslana üstün olmuşlardır.
- Senin buyruğuna karşı korkusuz olan, bağışlamandan başka neye dayansın?
- Bu suçluların gâfletleri, küstahlıkları, ey bağışlama madeni olan pâdi- 4095 şah, senin affının çokluğundan meydana geldi!
- Affet; affetmek senin elindedir, senin sandığındadır! Sen; lûtufta en i- 4150 leri gidenisin; herkes senden geridedir.
- Bütün benler, senin eteğine sarılmış; ben kim oluyorum ki, seninle beraber olayım, sana eşit olayım?

Ayaz'ın şefaât edişi,
kendisini suçlu bilip bu suç yüzünden özür dilemesi;
özür dilediğinden de kendisini suçlu bilmesi.
Bu perişanlık, bu zavallılık, pâdişahın ululuğunu
bilmekten ileri gelir. Çünkü bir hadîs-i şerifte;
"Ben, Allah'ı en fazla bileninizim; o yüzden de,
Allah'tan en çok korkanınızım!" diye buyurulmuştur.
Cenâb-ı Hakk da; "Allah'tan, ancak bilgili kulları korkar."
diye buyurmuştur.²⁰⁸

- Ben kim oluyorum da, dostlukla, merhametle dopdolu olana acımayı 4153 öğretmeye kalkışıyorum? Bilgi ile dopdolu, hilim sahibine yol göstermeye girişiyorum?
- Ben, yüzbinlerce silleyi hak ettim; beni sillelerle ezsen, hakkın var.
- Kim oluyorum da sana bir şey bildirmeye kalkışıyorum; yâhut da, ke- 4155 rem, lûtufta şartını hatırına getirmeye çalışıyorum?
- Senin bilmediğin yoktur; dünyada hatırında olmayan şey var mıdır?
- Sen bilgisizlikten berisin; bilgin de, âlemde bulunan şeylerden herhangi birini unutmaktan uzaktır.
- Sen bir hiç olan beni adam ettin; o güneş gibi nûrlarla parlattın.

²⁰⁸ Başlıkta bulunan; "Allah'tan, ancak bilgili kulları korkar!" âyeti, Fâtır Sûresi'nin (35. sûre) 28'inci âyetinden aynen alınmıştır. Başlıkta geçen hadîs meâli de aynen alınmıştır.

• Mâdemki sen beni adam ettin, yalvarırsam, kereminden yalvarışlarımı dinle!

4160 • Benden meydana gelen yalvarışları da meydana getiren sensin!

• Bu yurt mâdemki benim malımdan mülkünden bomboş, burada benim hiç bir şeyim yok; evde yaş kuru ne varsa hepsi senindir.

• Benden duâyı su gibi akıtan sensin; sebâtını da bağışla ve o duâyı kabul et!

• Önce duâyı gönlüme dolduran sensin, sonunda da duâmı sen kabul et!

• Kabul et de; 'Âlemin pâdişahı, kulunun hatırı için suçluları bağışladı.' diyeyim!"

Mahbûbiyyet mertebesine erişen, yâni Allah'a yakınlık makamına varan bir velinin terennümleri

(Mesnevî'yi yazdırırken Hz. Mevlâna'nın ilâhî aşkla kendinden geçişini anlatan bu beyitleri dikkatle okuyalım!)

1893 • Aklım, fikrim zâyi olduktan sonra, nasıl şiir söylebilirim; nasıl kafiye-ye riâyet edebilirim?

• Aşk dertleri içinde deliliklerim bir değil ki! Belki de bende, delilik içinde delilik, delilik içinde delilik var.

• Yoklukta varlığı görelî bedenim, gizli manâlar yüzünden eridi gitti!

• Ey iktidâ ettiğim, kendisine uyduğum Hüsameddin! Zâten sen okuyorsun; ben okuyamam! Ben, Tur Dağı'na benzerim; sen de Mûsâ'sın; bu söylediklerim, yazdırdıkların da ses!

• Zavallı dağ; ses kimin sesidir, ne bilsin! Dağın boş olduğunu, onda kimsenin bulunmadığını ancak Mûsâ bilir.

1900 • Dağ, bilse bile kendi kadrince bilir. Ten, rûh güzelliğinden pek az bir şeye mâliktir.²⁰⁹

²⁰⁹ Yukarıdaki üç beyitte Tur Dağı'ndan, Mûsâ(a.s.)'dan bahsediliyor ve mecazî manâlar çıkarılıyor. Şöyle ki: "Ey Hakk'a yakın olan Hüsameddin Çelebi; ben, bu beyitleri söylüyorum! Söylediklerimi sen yazıyor, sonra bana okuyorsun. Hakikatte bu söylediklerimi, ben söylemiyorum. Ben, Tur Dağı gibiyim; sen de Mûsâ(a.s.) gibisin. Bu anlatılan sırlar, vasıflar, dağa söylenen sözler, daha doğrusu dağ tarafından duyulan sesler gibidir. Zavallı dağ sestem anlamaz ve kimin sesi olduğunu da bilmez. Ancak Hz. Mûsâ bilir ki, dağ boştur ve orada kimse yoktur. Dağ konuşmadan da anlamaz, fakat kendisine seslenildiği zaman onu aksettirir.

• Sen dünyayı gözünün alabildiği kadar görürsün. Hâlbuki dünya nerede, sen neredesin? Ne diye bıyık buruyorsun, yâni kendini üstün görüyorsun?

• Âriflerin bir vahdet ve ma'rifet sürmesi vardır; sen, o sürmeyi ara da, ırmağa benzeyen şu gözün deniz kesilsin.

• Zerre kadar aklım ve fikrim varsa, bir düşünmeliyim; Bu ne sevdâdır, bu ne dağınık söz söyleyiştir?

• Aklım ve fikrim başımda yoksa, bunda benim ne günahım var?

• Benim günâhım yok ama, aklımı alan sevgilinin de günâhı yok! Çün- 1910 kü, bütün akıllıların aklı, Rabb'in huzûrunda ölüp gitmededir.

• Ey akıllara fitne salan, şaşkırtan, fikirleri imtihanlara düşüren; akılların, senden başka sığınacak yerleri yoktur.

• Beni çıldırttığın demden beri, aklı hiç arzulamadım; beni süsleyip bezediğin zamandan beri, güzelliğe hiç haset etmedim!

• Senin sevdâna düşüp çıldırmam, hoş ve iyi değil mi? Allah sana hayırlar versin! "Evet, iyi!" de!

• İster Arapça söylesin, ister Rumca; nerede bir kulak, nerede bir akıl ki, o sözleri duysun, anlasın!

• Onun sırlar şarabını içmek, her aklın kârı değildir; onun kulluk küpesi, 1915 her kulağa takılamaz.

• Bir kere daha delicesine geldim! Yürü, yürü ey can; çabuk bir zincir getir.

• Fakat, benim gönlümü alıp giden sevgilimin saçından başka yüzlerce zincir getirsen, hepsini kırar, parçalarım.

Ey Allah'ın velisi Hüsameddin; sen de bilirsin ki, benim maddî varlığım, bedenim konuşmaz. O da dağ gibi bomboştur! Aslında benim dilimden konuşan, beyitleri yazdıran sensin. Benim söylediğim sözler, senin bana akseden sözlerindir. Benim vücûdum dağı bilir, kendi anlayışı kadar bilir; nasıl ki insan bedeninde rûhun letâfetini belirten nûr gibi bazı belirtiler vardır! Çünkü insan, maddî varlığının ötesindedir. Güzellikler de ötededir. Ben, ten gibiyim; sen de rûh gibisin. Bende olan letâfet, güzellikler, ma'rifet hep senin letâfet ve ma'rifetinin aksidir. Ben bir kuru bedenim, benim varlığında ne varsa, onların hepsi senindir. Bunun gibi dağa çarparak geri gelen ses, sadâ dağın sesi değildir; o dağa seslenenin sesidir."

Varlık sahibi olmak,
benliğe kapılmak insanın aklını başından alır.

- 1920 ● Varlık ve benlik, insanı adam akıllı sarhoş eder; aklını başından, utanmak duygusunu gönlünden alır.
- Varlığın verdiği sarhoşluk, bu pusudan çıkmıştır da, bizden önce gelenlerden yüzbinlerce insanın yolunu kesmiştir.
  - Azâzil (=şeytan), bu sarhoşluğa kapıldı da; "Âdem neden benden üstün olsun; bana reis olsun?" dedi de lânete uğradı, "İblis" oldu.
  - "Ben hem meleklerin hocasıyım, hem de hoca oğluyum! Yüzbinlerce hünere kabiliyetim var, her şeyi yapmaya hazırım.
  - Hüner ve ma'rifette kimseden aşağı değilim ki, hizmet etmek için düşmanın önünde el pençe divan durayım.
- 1925 ● Ben ateşten doğdum; Âdem balçıktan yaratıldı; ateşe karşı balçığın ne değeri vardır?
- Ben âlemin en büyüğü, zamanın övülen kişisi iken o nerede idi?"

"Cinlerin babasını da dumansız bir ateşten yarattık."
âyeti ile Cenâb-ı Hakk İblis hakkında;
"Şüphe yok ki o, cin tâifesindendi.
Rabb'inin emrinden çıktı." buyurmuştur.²¹⁰

- Şeytanın can ateşi alevlenmede; o öyle bir ateştir ki, aslı gibi; "Oğul babasının sırrıdır." denmiştir.²¹¹
  - Hayır, yanlış söyledim: O ateş, Allah'ın kahrıdır. Buna sebep göstermeye de hâcet yoktur.
  - Sebepsiz olan ve sebeplerle hiç bir münâsebeti bulunmayan iş, ezelden beri dâimâ olagelmıştır.
- 1930 ● "Onun sebepsiz ve sebebe dayanmayan tertemiz sıfatına, ne sonradan yaratılan bir şeyin sebebi sığar, ne de sonradan meydana gelen şey!

²¹⁰ Bu başlıkta geçen birinci âyet, Rahmân Sûresi'nin şu meâlideki 15'inci âyetidir: "Allah, cinlerin babasını dumansız ateşten yarattı." İkinci âyet ise Kehf Sûresi'nin 50'nci âyetinden iktibas edilmiştir. Âyetin meâli şöyledir: "Yine hatırla: O vakit ki, Biz meleklerle; "Secde edin!" demiştik de, hemen hepsi secde ettiler. Yalnız İblis cinden idi; Rabb'inin emrinden çıktı."

²¹¹ "Oğul babasının sırrıdır!" Bir hadîs olduğunu söylerler.

- Babanın sırrı da ne oluyor? Babamız onun san'atı, onun kudreti. Sanat içtir, özdür; baba ise kabuktur.
  - Ey beden fındığı! Bil ki senin dostun aşktır; canın onu arar, onu ister de, o yüzden kabuğunu kırar.
  - Dostu kabuk olan günahkârın, cehennemliğin ise Allah; "Derisini değiştiririz!" diye buyurur ve değiştirir.²¹²
  - Ey insan! Senin manâ putun, iç'in ateşe hâkimdir; fakat dışın, derin, kabuğun ateşe ancak odun olur.
- Ateşin gücü, içinde ırmak suyu olan tahta su kabının ancak dışına tesir eder.
  - İnsanın sırrı, manâsı ateşten üstündür; hiç cehennem Mâlik'i ateşten helâk olur mu?²¹³
  - Öyle ise sen de bedeni çeşitli gıdalarla semirtme; içini, rûhunu besle, kuvvetlendir de, Mâlik gibi sen de ateşin reisi ol!
  - Hâlbuki sen, deri üstüne deriye bürünüyor, post üstüne post giyiyorsun ve böylece de, pösteği gibi is içinde kalmışsın.
  - Ateşin yiyeceği alaf, ot ancak deridir; Allah'ın kahrı kibirin, gururun derisini yüzer.

- Bu gururlanma, dış yüzün, derinin bir neticesidir. Bu sebeple mevkî, 1940 rütbe, mal, mülk kibirli insanların dostu olmuştur.
- Bu gururlanma nedir? Özden, içten gâfil olmaktır; buzun güneşten gâfil olarak donup kalması gibi.
- Fakat su, güneşten haberdâr olunca buz kalmaz, çözülür, ısınır, erir.
- Özü, içi görmek; bütün bedeni hor hâle getirmek, tamaha düşürmek, âşık yapmaktır. Çünkü; "Tamah eden alçılır." denmiştir.

²¹² Nisâ Sûresi'nin şu meâlideki 56'nci âyetinden iktibas vardır: "Derileri yandıkça azap duysunlar diye, kendilerine değiştirerek başka deriler vereceğiz!" Bu beyit ile bundan evvelki beyitte, içe, öze kıymet veren ile içi ihmal edip dışa yönelen insanın hâli anlatılmaktadır. "Fındık kabuğu" bedenimizdir; onun sevgilisi ise aşktır. Rûhumuz ise bedende mahpus olan "aşkı" aramaktadır; dostu bulmak için postu ihmal etmek gerekir!

²¹³ Mâlik; cehennem kapıcısı ve azap meleklerinin reisi'dir. (bk. Zuhuf Sûresi, 77.) Mâlik nasıl ateşten helâk olmazsa, insanın manâsı da cehennemle helâk olmaz! Ateş, ancak deriyi yakar; rûhu yakamaz!

• Fakat içi görmeyen, deri ile, kabukla kanaat eder. "Kanaat eden aziz oldu, yüceldi!" bağı, onun zindanı olur.²¹⁴

1945 • Burada izzet, yücelik kâfirliktir, ateşe tapıştır; din bakımından alçalıştır. Taş taşlıktan çıkıp yok olmadıkça, cevher olup yüzüğe takılır mı?

• Sen hem hâlâ bir taş gibisin, hem de; "Ben!" diyorsun, varlık güdüyorsun! Hâlbuki, senin yoksullaşmanın, benliği terketmenin, yok olmanın tam zamanı!

• Kibir, kendini üstün görüş, durmadan mevkî, rütbe, mal ve mülk arar; çünkü külhân, tezlele kızıdır.

• Bu iki dadı, mevkî ile mal; deriyi semirtir, kalınlaştırır; içine yağ, et, kibir ve gurur doldurur.

• İçi göremeyenler, iç'in içine bakamayanlar, özü göremediler de o yüzdenden deriyi iç sandılar.

1950 • Bu yolda önde giden, yol gösteren İblis'tir; çünkü mevkî tuzağına ilk düşen, avlanan odur.

• Mal yılan gibidir; mevkî ise ejderhâya benzer. Vellilerin gölgesi de, bu iki âfete karşı zümrüttür.

• O zümrüitten yılanın gözü kamaştır, görmez olur; yolcu da, onun şerinden kurtulur.

• O reis, yâni İblis, bu yola diken döşemiştir. Bu yüzdendir ki her incinen, İblis'e lânet okur.

• Yâni; "Bu incinme, bu gam, bana onun kötülüğünden, hilesinden geldi; hiledede, aldatmada ilk önyak olan odur!" demek ister.

1955 • Ondan sonra nice yüz yıllar geçti, niceleri gelip gitti; fakat herkes hep onun yoluna ayak bastı!

• Yiğidim; kim bir kötü çığır açarsa, halk da ondan sonra bu kötü çığıra, bu kötü yola körlüğünden düşerse,

• Bütün bu kötülüğü işleyenin hepsinin vebali, günahı, o yolu açanın boynundadır; çünkü o baştır, öbürleri kuyruk!

²¹⁴ Bu iki beytin açıklanması: Dışta, maddî görünüşe ehemmiyet vererek gurura kapılan kimse, özü ve mânâyı gördüğü zaman baştan ayağa tamah kesilir. Yâni, içteki güzelliğe tamah eder; mânâyı ister, âşik olur, alçak gönüllü olur, hor hâle gelir. Onun için: "Tamah eden alçalır!" hadîsi söylenmiştir. Bunun mânâsı: Tamah eden hakir olur, alçalır, küçülür, gururu terkederek, fakat içini görmeyen, mânâ âlemine nazar kılmayan kişi, dışta kalır, kabuk ve sûretle kanaat eder. O zaman; "Kanaat eden aziz oldu, yüceldi!" hadîsinin mânâsı ona zindan olur.

Mutlak Varlık yokları yaratır, yoklukta iş görür!

• Mutlak Varlık yoklukları yaratır, yoklukta iş görür. Yokları yaratmanın 1960 iş yurdu yokluk değil de nedir?²¹⁵

• Hiç kimse yazılmış bir kâğıda yazı yazar mı? Yâhut fidan dikilmiş bir fidanın yerine yeniden fidan diker mi?

• İnsan yazı yazmak için yazılmamış bir kâğıt alır, ekilmemiş yere tohum eker.

• Sen de, ey kardeş; tohum ekilmemiş bir yer ol, hiç yazı yazılmamış beyaz bir kâğıt kesil!

• "Nûn ve'l-Kalem" yazısı ile şereflen; o kerem sahibi de sana tohum ek-sin!²¹⁶

• Bu paluzeden tatmamış ol, gördüğün mutfağı görmemiş ol!²¹⁷ Çünkü 1965 bu paluze, insana sarhoşluk verir! Hâlbuki can verme zamanı gelip ölüm çatinca âh edersin.

• Fakat çirkinlik ve kötülükler denizinde boğulacak hâle gelmedikçe, sığınacak yer bulunmadıkça, hakikat gemisine binmek aklının ucuna bile gelmez.

²¹⁵ Vücûd-ı Mutlak (Mutlak Varlık) Allah, yokları var edicidir, yok iken mevcut kâhçidir. Bu sebeple Hâlık'ın iş yeri, yokluktan başka bir yer değildir. O, yokluktan sayısız varlıkları yaratmış, bu bilinmeyecek kadar çok mahlukatı zübûra getirmiştir.

²¹⁶ 68'inci sûre olan Kalem Sûresi; "Andolsun ki, 'Nûn'a' ve 'Kalem'e' ve yazdıklarına!" âyeti ile başlar. Âriflerden bazıları "nun" harfini ilâhî bilgi, ilim; "kalem"i de "akl-ı evvel" olarak yorumlamışlardır. Akl-ı evvel, hakikat-i Muhammediye'dir. Hz. Mevlâna bu beytiyle şunu ifade buyuruyor: "Sineni, kalbini kötülüklerden temizle de, 'yüksek kalem'in ve rûh-ı a'zâmın hakikatleri ile, sırları ile şereflenesin. O kerem sahibi Allah, vücudunun tarlasına aşk, muhabbet tohumu ek-sin de sen, O'nun eserlerini ve mahsûlünü müşahede edesin!"

²¹⁷ Paluze; eski Selçuklularda bir yemek adı (süzme aşure). Burada aşure, dünyanın lezzeti, mevkî ve mal mülk sevgisidir. Dünya nimetleri, nefis yemekler, tatlı meyvelerdir. Ey Hakk'ı arayan, âhîret saadeti isteyen kardeş; sen kendini dünyanın nimetlerinden tatmamış say! Şunu bil ki, dünya zenginlikleri seni sarhoş eder, kulluktan uzaklaştırır! Bir şâir ne güzel söylemiş:

هر طعامی که نخوردی، خوردد گبر

هر قاشا که نگردی گرده گبر

چون قانده ملک دنیا پاندار

مغرب مشرق بدست آورده گبر

(Yemediğin yemekleri yemişsin say; görmediğin güzellikleri görmüşsün say. Dünya mülkü devamsız olduğuna göre, sen, kendini bütün dünyayı ele geçirmiş say!)

- 1970 • Fakat yokluk denizine daldım da âciz kalınca, sevgi dâvâsına düşer; "Rabbimiz; kendimize zulmettik!" demeye başlarsın!²¹⁸
- Şeytan der ki: "Hele şu ham kişiye bakın; şu vakitsiz öten kuşun başını kesin!"

"Allahım; her şeyi nasılsa bize öyle göster!"
hadisi ile "Perde açılırdı, bildiğimden ve gördüğümden fazla bir şey görmez ve bilmezdim."
sözünün açıklanması;
"Kime kötü gözle bakıyor
ve kimi kötü görüyorsun, bil ki,
kendi varlık dâirenden bakmakta; sen, kendin kötü olduğundan, onu da kötü görmekteisin." beytinin mânâsı;
"Eğri merdiven basamağının gölgesi de eğri olur!"²¹⁹

- Ey horozlar! Ötmeyi para için değil de, Allah için ötenden öğrenin!²²⁰

- 1975 • Yalancı sabah gelir, fakat onu aldatmaz; yalancı sabah ona, iyilik ve kötülük âlemidir.²²¹
- Dünya ehlinin aklı noksan olduğundan, yalancı sabahı gerçek sabah sanırlar.
- Yalancı sabah bir çok kervanı şaşırtmıştır; kervancılar, o yalancı aydınlığı sabah sanıp yola düşmüşlerdir.
- Yalancı sabah halka kılavuz olmasın; çünkü yalancı sabah, nice kervanları yele vermiştir!

²¹⁸ Bu beyitte A'râf Sûresi'nin 23'üncü âyetinden iktibas var.

²¹⁹ Bu başlıkta geçen "Perde açılırdı, bildiğimden ve gördüğümden fazla bir şey görmez ve bilmezdim" sözü Hz. Ali'nindir. "Eğri merdiven basamağının gölgesi de eğri olur!" mısra'sının mânâsı: Bir kimse aslında eğri ise, onun görmesi, bilmesi de eğri olur; hâlbuki içi doğru olan, duyguları güzel olan bir kişinin eserleri de, işleri de, hareketleri de doğru ve güzel olur.

²²⁰ Buradaki horozlardan murad, öğretici ve uyarıcı olan, halka ibâdet zamanlarını bildiren kişilerdir.

²²¹ Bu dünyanın nimetleri, iyilikleri, fenâlıkları, ızdırapları; yalancı sabahın bekasızlığı gibidir. İyilikler de, kötülükler de fânîdir, gelir geçerler.

- Ey yalancı sabaha kapılan, aldanan! Sahici sabahı da yalancı görme!²²²
- Sen kendin iki yüzlülükten, kötülükten aman bulmadınsa, ne diye 1980 kardeşin hakkında kötü zanda bulunuyorsun?
- Kötü zanda bulunanların işi, dâimâ çirkin ve kötüdür. Böyle kişiler, dostları hakkında kendi kitaplarını okurlar.²²³
- Eğriliklerde kalan, kötülükten kurtulmayan alçak kişiler, peygamberlere de; "Büyücü ve eğri adamlar!" dediler.
- Bir belâya uğrayan, bir çok te'villerin, yorumların zahmetine katlanır 1993 da, o belânın zahmetine katlanmaz; "Bu belâ neden geldi, ne kusur işledim?" diye araştırmaz!²²⁴
- Her şeyin âkıbetini, sonunu düşünen, Yûsuf gibi, bu dünya zindanında bulunanların rüyalarını yorumlar, bu rüyaların neye delâlet ettiklerini apaçık görür.
- Kendi rüyasını hayra yoramayan, başkalarının rüyalarını nasıl yorabilir?
- Sevdiğimi imtihan etmek maksadı ile yüz kere kılıç vursam, o sevgilinin sevgisi yine de eksilmez!
- O bilir ki; o kılıcı ona vurmuyorum, kendime vuruyorum. Çünkü, ha- 1998 kıkatte ben, o'yum; o da ben!

²²² Ehl-i dünya olan riyakârlar, sahtekârlar yalancı sabah gibidir; bunların peşinden gitme, bunlara kapılma. Kâmil insanlar gerçek sabaha benzerler; onları noksan ve kusurlu görme; onları çekışirme, onlar hakkında kötü zanda bulunma! *Kur'an-ı Kerîm*'in Hucurât Sûresi'nin 2'nci âyetinde şöyle buyurulmuştur: "Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçın; çünkü zannın bir kısmı günahdır!"

²²³ Bu beyit ile bundan evvelki beyitte; "Sen kendin kötülükten kurtulmadınsa, ne diye onu kendine kıyaslayarak onun hakkında kötü düşünüyorsun; bu doğru değildir!" denmektedir. Bu, kötü işi işleyenlerin kârıdır; onların şanı, herkesi kötü görmektir! Dostları hakkında da, onlar kendi kitaplarını okurlar, yani kendi varlıklarının sahi-fesinde yazılı bulunan kendi kötülüklerini okurlar, kendilerini onlarda görürler!

²²⁴ Başa gelen belânın sebepleri araştırılırsa, o sebepleri hazırlayan, yaratan Allah'ımızın bir cilvesi olduğu meydana çıkar. Böylece belânın Allah'ın bir lûtfu olduğu düşünülür. "Allah bir kulunu severse, onu belâlara uğratar!" hadîs-i şerîfini bilince, başa gelen belâ, insanın yüreğine su serper; belâ, belâ olmaktan çıkar, bir lûtf olur.

Niyaz (=yalvarış); naz(=yalvarmayı)ın,
yalvarmaktan uzak kalmanın zıddıdır! Fakat, hakikatte âşık
ile mâşuk, yâni sevenle sevilen birdir! Nitekim aynada
hiç bir sûret yoktur; sûretsizlik de sûretin zıddıdır!
Fakat, hakikatte ayna ile sûret arasında birlik vardır.
Bunu anlatmak uzun sürer; akli olana
bir işâret yeter!

• Mecnun ayrılık derdinden ansızın hastalandı.

2000 • Üzülme alevi ile kanı kaynadı. Nihâyet boğazı ağrıdı, tıkanıklık hastalığı belirdi.

• Tedâvi etmek, ilâç vermek için hekim geldi. "Kan almaktan başka çare yok!" dedi.

• "Pis kanı defetmek için hacamat lâzım!" dedi ve oraya hünimli bir hacamatçı geldi.

• Mecnun'un kolunu bağlayıp neşteri eline aldı. Bu sırada huyu aşktan ibâret olan âşık bir nârâ attı.

• "Paranı al da git; hacamat etmeyi bırak! Ölürsem öleyim; bu köhnemiş beden de varsın ölsün!" dedi.

2005 • Hacamatçı dedi ki: "Kükremiş arslandan bile korkmazken, bundan ne diye korkuyorsun?"

• Geceleri arslan, kurt, ayı, yaban eşiği gibi vahşi hayvanlar etrafında toplanıyorlar.

• Aşkın çokluğundan, kendinden geçişinden ötürü onlar, senden insan kokusu almıyorlar.

• Kurt da aşk nedir bilir, ayı da bilir, arslan da bilir! Aşka karşı kör olan, aşkı bilmeyen kişi köpekten de aşağıdır!

• Köpekte aşk damarı olmasaydı, Ashab-ı Kehf'in köpeği gönül ehlini arar mıydı?

2010 • Şöhret salmamışlardır ama, dünyada sûret bakımından ona benzeyen, onun cinsinden olan nice köpek vardır?²²⁵

²²⁵ Köpek deyip geçmeyelim; bir çok güzel vasıfları bulunan köpek, Ashab-ı Kehf'e kapılmakla bir büyük şeref kazanmıştır. "Köpekleri de, mağaranın giriş yerinde

• Hâlbuki sen, kendi cinsinden olan insanlardan bile bir koku almamışsın; kurttan, koyundan aşk kokusu, gönül kokusu nerden alacaksın?

• Aşk olmasaydı, varlık nerden olurdu? Ekmek nasıl olurdu da kendini sana verirdi; gelir, senin vücuduna katılırdı da, sen olurdu?²²⁶

• Ekmek kendini sana verdi, sen oldu! Neden böyle oldu? Aşktan, istekten! Yoksa, ekmeğin senin bedeninde can olmasına yol verirler miydi?

• Aşk, ölü ekmeğe bile can bağışlıyor; fanî olan canını sana katıyor, ebedileştiriyor!"

• Mecnûn; "Ben, yaralanmadan korkmuyorum!" dedi. "Benim sabrım, 2015 tahammülüm taştan meydana gelmiş dağdan fazladır!"

• Ben, hiç bir şeyden korkmayan, yersiz yurtsuz bir adamım; benim yaralanmazsa rahat etmez! Yaralara âşığım; koşu koşu yaralanmaya giderim.

• Fakat vücudum Leylâ ile dolu; içimde, Leylâ'dan başka bir varlık yok! Bu sedef gibi olan bedenim, o incinin sıfatları ile dolmuştur!²²⁷

iki kolunu uzatıp yatmakta idi." (Kefî Süresi, 18) âyeti ile köpek değer kazanmıştır. Onun sadâkatini, ekmeği yediği kaptıya bağlılığını anlatan hikâyeler bir araya toplansa ciltlerle kitap olur.

²²⁶ Ey gâfil! Basîret gözü ile bakabilsen, bütün eşyayı, varlıkları mazhar-ı aşk ve muhabbet bulurdun. Bütün varlıkları aşk ve muhabbetten zuhûra gelmiş müşâhede ederdin. Eğer ezeli muhabbet olmasaydı, kâinatın varlığı olmazdı. Ârifler bilirler ki; varlıkların zuhûru, ezeli sevginin gereğidir. Bu, "hubb-ı zâti" dedikleri aşktır ki, Cenâb-ı Hak'ın zâtı iktizası zuhûra gelmiştir. Nasıl ki bir kudsi hadîste; "Ben gizli bir hazîne idim, bilinmemi istedim; halkı, bilinmem için yarattım!" buyuruldu. Bundan da anlaşılıyor ki, kâinat, bütün varlıklar ilâhî aşkla meydana geldi. Her birini kendisini yaratmanın birliğine ve kemâline delil olarak halketti. Bu sebeple insanın varlığı, aşk ve muhabbete mazhar olmak için halkolundu. Fakat herkes kendinin kabiliyetine ve istidadına göre bir şeye âşıktır! Yalnız insanlar, hayvanlar değil, bütün varlıkların içine aşk kıvılcımı düşmüştür. Zerreler bile O'nun aşkıyla dönüp durmadadır. Meselâ, senin ekmeğe sevgin olmasaydı, ekmeği nasıl olurdu da kendisini sana sunardı. Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'inde (VI/2674 numaralı gazelinde);

همه جزای عالم عاشقاند

وهر جزای جهان مست لقای

"Âlemin bütün cüz'leri, dünyada bulunan her şey âşıktır; her parçası, her cüz'ü bu luşma sarhoşudur." diye buyurur.

²²⁷ Mecnûn; "Benim içim Leylâ ile dolu!" derken, bu bahsin başlığında geçen; "Sevenle sevilen birdir!" görüşü ifade edilmektedir. Bunlar görünüşte ayrı ayrı varlıklardır; nasıl bir olurlar? Bunların birliği maddî yönden değildir. İki fanî gölge varlığın ötelelerinde "O" vardır! Nitekim Mevlâna bir *Divân-ı Kebîr* beytinde;

- Ey hacamatçı; beni hacamat ederken neşteri ansızın Leylâ'ya vurur, onu yaralarsın diye korkuyorum!
- Gönlü uyanık, aydın olan kişinin aklı bilir ki; Leylâ ile benim aramda fark yoktur!"²²⁸

خلك آندم كه نشستم در ایوان من و تو
بدونتش و بدو صورت بیکی جان من و تو

"Sevgilim! Sen ve ben, iki ayrı çehre, iki ayrı beden; fakat bir rûh olarak, evin önü açık sofasında otardığımız zaman, ne mutlu bir zamandır." diye buyurur. Hüsrev-i Dehlîvî de şu beytinde aynı fikri söyler:

من - تو شدم - تو من شدی من تن شدم تو جان شدی
ناکس نگوید بعد ازین می دیگرم تو دیگری

"Sevgilim! Ben sen oldum, sen de ben; ben beden oldum; sen de o bedende can oldun. Artık bundan sonra kimse; 'Ben ayrırım, sen ayrısın!' diyemez!" Seven ile sevilen maddî yönden birbirinden ayrı görülüyorsa da, hakikatte birdirler. Çünkü seven de, sevilen de ezeli sevginin iki mazharıdır! Rûh âleminde kaynaklanan ilâhî sevgi, sevilende çekingenlik, naz ile zuhûr etmiş; sevende niyâzla, yalvarışla kendini göstermiştir. Bu yüzden ayrı görülürse de hakikatler bakımından birdir! Örnek olarak aynayı düşünelim: Ayna, yalnız başına iken, içinde hayal bulunmayan, sadece cilâlı bir nesnedir. Aynaya bakınca, orada görülen hayal, ona bakan insanın asıl sûretinin aksidir. Her ne kadar biri aynanın içinde, biri dışarda olmak üzere iki sûret varsa da, bu iki sûret aslında birdir, mânâ bakımından ayrılık yoktur!

²²⁸ Mecnûn-ı ilâhî olan âşıkların bedenleri, hakikî sevgili ile doludur! Nitekim Hallâc-ı Mansur şehid edildiği zaman kanlar yere yayılınca; "Allah Allah!" yazısı meydana getirdi. Züleyha'dan bir gün kan aldılar. Kan yere damlarken; "Yusuf, Yusuf!" diye seslendi. Mecnûn da; "Ey hacamatçı; beni hacamat ederken, korkarım ki neşteri Leylâ'ya vurur, onu yaralarsın. Çünkü ikimiz bir olduk; biz ayrı değiliz." diyordu. Nitekim Fuzulî merhûm da Leylâ ile Mecnûn'un aralarında fark olmadığını, Mecnûn'un dilinden şöyle anlatır:

"Bende olan âşikâr sensin!
Ben hod yokum, ol ki var, sensin!
Ger ben ben isem, nesin sen ey yâr,
Ve ger sen isen, neyim men-i zâr?"

(Bende görünen sensin, ben kendim yokum! Ne varsa sensin, eğer ben varsam, ben ben isem ey sevgili, o hâlde sen nesin? Eğer sen sen isen, feryad eden, inleyen ben neyim, kimim?" Gerçekten de gönlü uyanık, aydın olan akıllı kişi, akl-ı kâmil sahibi bilir ki, Hakk âşığı ile hakikî mâşuk arasında fark yoktur. Evet Hakk âşıklarının da bedenleri fanîdir, fakat gönülleri ilâhî vasıflarla dolu olduğu için bunlardaki mecâzî vücut kalmamıştır. Bunlar, kendilerinde hakikî sevgiliyi bulmuşlardır. Bu yüzden bunların kendi vücutlarına muhabbetleri, aynen hakikî sevgiliye duyulan muhabbet gibidir.

Bir sevgili âşıkına sordu:

"Beni mi çok seviyorsun, kendini mi?"

Âşık şöyle cevap verdi: "Ben kendimden ölmüştüm, seninle diriyim! Kendimden, kendi varlığımdan, kendi sıfatlarımdan geçmişim, yok olmuşum, seninle dirilmişim! Kendi bilgimi unutmuşum, senin bilgin ile bilgin olmuşum! Kendi gücümü kuvvetimi hatırdan çıkarmışım, senin gücünle güçlenmişim! Kendimi seversem, seni sevmiş olurum; seni seversem, kendimi sevmiş sayılırım!"
(= هر کرا آینه - یقین باشد / گرچه خود بین - خدای بین باشد)

"Kimde yakın, tam inanç aynası varsa, kendini görmüş olsa bile, hakikatte Allah'ı görmüş olur."
(= اخرج بصلاتي إلى ظلي من رآن رآني ومن قصدك قصدتي وتعلی هذا)

"Sıfatlarıma bürünüp halka görün; seni gören beni görmüş olur. Seninle buluşmak isteyen, seninle buluşan, benimle buluşmuştur." denmiştir. İşte bu, hep böyle gider!²²⁹

- Bir sevgili âşıkını sınamak için bir sabah vakti ona dedi ki: "Ey filân 2020 oğlu filân!
- Ey dertlere düşmüş âşık! Acaba beni mi daha fazla seviyorsun, kendini mi, doğru söyle!"
- Âşık dedi ki: "Ben sende öyle bir yok olmuşum ki, tepeden tırnağa kadar seninle doluyum."
- "Ey güzelim!" dedi. "Varlığında, bir addan başka bir şey kalmadı. Vücudumda, senden başka bir varlık yok!"
- Bu sebeple, sende, bir bal denizi olan senin varlığında sirke gibi erimiş, yok olup gitmişim."
- İnsan sevgilisinde yok olursa, bedeninden varlık vasfı gitmeye, başında 2042 manevî bir sarhoşluk vasfı artmaya başlar.
- Eğer insan isen, su arayan koyuncu gibi, durmadan şu toprak bedenini kaz da, suya kavuş!

²²⁹ Bu başlıkta bulunan "Sıfatlarıma bürünüp halka görün;..." mânâsını taşıyan Arapça metin hakkında Şârih-i Ankaravî hazretleri; "Bu sözü Cenâb-ı Hakk, Bâyezîd-i Bestâmî hazretlerinin kalb-i şeriflerine ilhâm eylemiştir. Bu *Furûhâr*'ta da böyle kaydedilmiştir. Fakat Cenâb-ı Hakk, her sâdek âşığına, insan-ı kâmile böyle ilhamlarda bulunabilir." diye yazmıştır.

- Fakat, içmeye elverişli duru su, Allah'ın cezbesi erişirse, kuyu kazmadan da yerden fişkırr.
- Fişkırr ama, sen buna kulak asma; yavaş yavaş, azar azar kuyunun toprağını kaz, derinleştir!²³⁰
- Kim zahmet çekerse, bir defîne elde eder. Kim çalışır çabalarsa, saadete, devlete ulaşır.
- Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Rükû etmek, secdeye kapanmak da varlık halkası ile Hakk kapısını çalmaktır!"
- O kapının halkasını çalana, elbette devlet ve saadet başgösterir.²³¹

Hırslar çoşunca sağduyu, akıl, mantık susar.

- 2055 • Himmetli adamların öyle can sırları vardır ki, onları la'î mâdeninden daha fazla dikkatle, alçak insanlardan gizlerler.
- Altın ahmakların nazarında candan değerlidir. Pâdişahların yanında ise canın ayağına altın saçarlar!
  - Onlar da altın hırsı ile kızmışlar, koşuyorlardı. Hâlbuki akılları onlara; "Böyle hızla gitmeyin, yavaş gidin!" diyordu.
  - Hırs, boş yere serâba doğru koşar; akıl ise; "Dikkatle bak; o, su değil!" der!
  - Hırs, üstün gelmişti, altın da onlara can olmuştu. Artık o anda, aklın feryâdı duyulmaz olmuştu!
- 2060 • Bunların hırsları, gürültüleri, patırtıları yüz kat artmıştı. Aklın hikmeti gizlenmişti; işareti görünmez olmuştu.

²³⁰ Bu beyitlerde, vahdet sırrını arayan kişi için sembolik ifadeler var. Ey İrfâna, hakikate susamış olan kişi! Sen; bu topraktan yaratılmış bedeninin, gölge varlığının ötesine geçmeye çalış! Su arayan kişiler gibi bu toprak bedenini kaz, derinliklere in; bu bedenin pis olan toprak sıfatlarını, kötü hallerini ibâdet, riyâzat ve aşk kazması ile kaz da, mânâ suyunu bul, hakikat âb-ı hayatından kana kana iç! Derler ki; bazan ilâhî bir lütuf ile Hakk'ın bir cezbesi gelip de kulunu kendine çekerse, kulun varlığı gerçek varlıktan yok olursa, hakikat suyu, mânâ âb-ı hayatı uğraşmadan da, riyâzat ve zahmet çekmeden de, kuyu kazılmadan da arayıcının varlığının derinliklerinden fişkırr ama, sen yine uğraş, sabırla yavaş yavaş kuyuyu derinleştirmeye gayret et! Çünkü, ter dökmenin, uğraşmanın ayrı bir zevki var!

²³¹ Bir hadîs-i şerîfte; "Namazda oldukça, pâdişahın kapısını çalmaktasın; çalana o kapı açılır!" denilmektedir. Başka bir hadîste; "Rükû ve sücûdla melekût âleminin kapısını çalmaya devam ediniz!" diye buyurulmuştur. Başka bir hadîste de; "Kapıyı çalana kapı açılır; kapıyı çalan içeri girer!" müjdesi verilmiştir.

- Böylece aldanma kapısına düşecekler, o vakit aklın, hikmetin ayıplamasını, kınamasını duyacaklardır.
- İnsan, tuzağın ipine ayağını kaptırıp düşünce, burnu kırılınca, o vakit nefs-i levvâme ona elini uzatır.²³²
- Bu çeşit insanın başı belâ duvarına çarpmadıkça, onun sağır kulağı gönlün nasihatini duymaz.
- Helva ve şeker hırsı, çocukların kulaklarını öğütlere sağır eder.
- Fakat şeker dokunup da çıban çıkarmaya başlayınca, nasihatlere kulakları açılır.

Allah'ın hilmi ve öfkesi.

- Pâdişahlar pâdişahını, hâşâ, gâfil sanma; O, herkesin ne yaptığını bilir. 2098 Yalnız, bildiğini dışarıya vurmasına hilmi mâni olur.²³³
- O'nun bilgisine karşı burada kim şefaateçi olabilir? O'nun hilminden başka pervâsızca kim şefaate edebilir?²³⁴
- Zâten günâh, önce O'nun hilmi yüzünden işlenir, meydana gelir. Yok- 2100 sa, O'nun korkusu varken kim suç işleyebilir?

²³² Nefs-i levvâme: *Kur'an-ı Kerim*'in Kıyâme Süresi'nin şu 2. âyetinde; "Yine kasem ederim; pişman olan..." diye geçer. Bundan, nefs-i levvâmenin yaptığı günahlardan pişman olan, kendi kendini levmeden, ayıplayan, kınayan nefis olduğu anlaşılıyor. İnsan, kendisini kötülüğe doğru sürükleyen, günâh işlemeyi emreden nefs-i emmârenin tesirinden kurtulunca, nefs-i levvâmenin tesiri altına girer. *Kur'an-ı Kerim*'de nefis; insan, zât, öz, can mânâlarında kullanılmıştır. Aynı zamanda insanı kötülüğe, günâha doğru çekip götüren istek mânâsına geldiği gibi, insanın içinde bulunan şeytan anlamında da kullanılmıştır. Temizleniş ve kurtuluş merhalelerine göre nefsin yedi hâli vardır ki, buna "etvâr-ı seb'a" denir. Etvâr-ı seb'ayı şöyle sıralamışlardır: 1- Nefs-i emmâre: İnsana günâh işlemeyi emreden nefis 2- Nefs-i levvâme: İnsanı yaptığı günâhlardan ötürü levmeden, ayıplayan nefis 3- Nefs-i mülhime: İbâdet duygusu, iyilikler ilham eden nefis 4- Nefs-i mutmainne: Yaptığı ibâdetlerin zevkini alan, mânen tatmin edilmiş nefis 5- Nefs-i râziye: Rıza kapısından giren, Allah'tan râzi olan nefis 6- Nefs-i marziye: Cenâb-ı Hakk'ın kulundan râzi olma hâli 7- Nefs-i zekiye = Nefs-i sâfiye, özü günahlardan arınan nefis.

²³³ Allah'ı hiç kimsenin yaptığı işten, işlediği sevap ve günâhlardan habersiz sanma! O, kulunun işlediği her şeyi görmekte ve bilmektedir. *Kur'an*'da; "Asla zalimlerin yapacağı şeyden Allah'ı gâfil sanma!" (İbrahim Süresi, 42) "Allah, bu işlediğinizden gâfil değildir!" (Bakara Süresi, 85) buyurulmuştur.

²³⁴ Burada Bakara Süresi'nin şu meâlideki 255. âyetine işaret var: "O'nun izni olmadıkça kim şefaate edebilir?"

• Nefsimiz, Allah'ın hikmetlerinden ve kereminden sarhoştur, kendinde değildi. Şeytan, onun sarhoşluğundan yararlandı, külâhını kaptı da, ona günâh işletti.

- Hilim sâkîsi şarap sunmasaydı, şeytan Âdem'le kavgaya girer miydi?
- Meleklerle ilim öğretildiği zaman, Âdem onların hocası idi, onların a-yarlarını bildiren erdi.

2105 • Fakat cennette hilim şarabını içtiği için şeytanın bir oyunu ile yüzü sarardı.²³⁵

- O belâ; sevgi veren, sevilen Allah'ın bilgi incileri idi. Âdem, o belâyâ uğramakla anlayışlı, bilgin, çevik bir hâle gelmişti.
- Yine Allah'ın kuvvetli hilim afyonu, hırsız şeytanı, çalması için onun eşyasına doğru getirmişti.
- Akıl; "Benim sâkim sensin, elimden tut!" diye gelir, onun hilmine sığır.

2124 • Halkı avlamak için "Elest ahdi"nden beri hilim dalı da var, öfke dalı da var; ikisi de var!²³⁶

- Bu yüzden de, o apaçık "Elestü?" (=Değil miyim?) sözünde, o bir tek sözde hem hayır, hem de evet var.
- Çünkü bu söz, isbatı bildiren bir soru, fakat "leyse" (=değil) sözü de bu sorunun altında gizlenmiş.²³⁷
- Bırak da bu karışık, ham anlatış kalsın. Olgun insanların, has kişilerin kâsesini, anlamaz duymaz kişilerin önüne koyma!

²³⁵ Cenâb-ı Hakk'ın Halim oluşu rûh âleminde nefsimizi korkudan uzaklaştırmıştı. Nefsimiz ilâhî hilim şarabını içince kendinden geçti, şeytan meydanı hoş buldu. Hilim sâkîsi şarap sunmasaydı ve Hz. Âdem Hakk'ın hilmi ile sarhoş olmasaydı, şeytanın hilesine kapılır mı idi?

²³⁶ İnsanın varlığında rahmet sıfatı da vardır, kahır, öfke sıfatı da vardır. Bu yüzden ki, hazan insandan lütuf ve kerem zâhir olur, bazan da hiddet ve kin ateşi meydana gelir, yakar yandırır. İnsanları harpalamak, tesir altında bırakmak için Elest ahdi'nden beri, hilim dalı ile hışım dalı hareket hâlidir. Hakîm-i Mutlak olan Allah, insanı bazan sevgi dalı ile, bazan da kahır dalı ile takdirini yerine getirmek için kendi tarafına doğru çeker. Burada geçen "elestü" Arapça'da "Değil miyim?" mânâsına gelir. *Kur'an-ı Kerim*'in A'râf Sûresi'nin 172. âyetinde geçer. Cenâb-ı Hakk'ın; "Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?" hitâbına karşı rûhlarımızın; "Evet; Rabbinizsiniz, şâhid olduk!" demeleri Elest ahdi'ni ifade eder.

²³⁷ "Elestü?" (=Değil miyim?) sözünde hem nefîy, hem de isbat karşılıklı bulunmaktadı. Çünkü "Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?" demek, aynı zamanda "Ben, sizin Rabbinizim!" demek mânâsına gelir. Bunun gibi nefîy mertebesinde olan mahlûka ait, kahır ve gazap sıfatları dahi lütuf ve merhamet sıfatlarına nisbetle gizlenmiş, lütuf ve merhamet sıfatları onlara nisbetle üstün görülmüştür.

• Kahır ile lütuf, seher vakti esen hafif rüzgârı insanları korkutan, ke-derlendiren vebâyâ benzer; birisi demiri çeker, öbürü saman çöpünü!

• Cenâb-ı Hakk doğruları doğru yola, doğruluğa çeker, ulaştırır! Bâtil olanlar, eğri kişiler de bâtılları, eğri kişileri, eğrilikleri çeker götürür-ler!²³⁸

• Mide helvayı severse, insanın canı helva ister; mide sirkeden hoşlanırsa, 2130 insan sirke arzular!

• Sıcak bir yere oturanın soğukluğu gider; aksine soğuk bir yere oturanın da harareti gider!

• Dost görürsen, içinde iyi duygular ve sevgi uyanır; hasmı, sevmediğin bir kimseyi görürsen sıkılırsın, öfkelenirsin!

Sen; varlığını kırar, iç olursan,
iç âleminin destanını okursun.

• Dünyada herkes şüpheli ve kusur arayıcı olduğu için, biz de iç yüz- 2142 den değil, dış yüzden bahsedelim;

• Sen benlikten kurtulur, varlığını kırar iç olursan, iç âleminin destanını duyarsın!

• Cevizin kabuğu kırılırken ses çıkarır; fakat, içinde, yağında ses ne ge-zer?

• Fakat cevizin içinin de bir sesi vardır; vardır ama o ses, kulağın duya- 2145 cağı bir ses değildir. O ses, aklın kulağında gizlenmiştir.

• İçinde sevilen, hoş bir ses olmasaydı, kabukların çıkardığı sese kim katlanırdı?

• Sen, içi elde etmek için susarak kabuğun çıkardığı sese katlanıyor- sun.²³⁹

²³⁸ Allah'ın kahır ve lütufu tecellî yönünden sabâ rüzgârı, vebâ hastalığına benzer. Bazan O'nun kahır, mîknatı gibi demir gibi gönülleri çeker götürür. Lütufu ise kehribar gibi, zayıf mahlûkları çeker, Cemâl mertebesine ulaştırır. Dikkat edilirse görülür ki, hak ve güzel olan şeyler, doğruları ve temiz kişileri kemâle doğru çeker; doğrular ve pâk olanlar, onun tarafına meylederler, onların câzibesine kapılırlar. Bâtil ve eğri olanlar da, bâtil ve eğri olanları kendi taraflarına cezbederler. Burada *Kur'an-ı Kerim*'in Nûr Sûresi 26. âyetine işaret var.

²³⁹ Dikkat buyrulursa Mevlâna, buraya kadar beş beyitten beri bir ceviz sembolü üzerinde durdu. Bedenimizi ceviz kabuğuna, gönümüzü de içine benzetti. Bu benzetişlerle bize demek istedi ki; "Eğer sen, şu gölge varlığını, hevâ ve hevesini, benliğini

- Bir müddet için dilsiz, dudaksız ol! Kulağını da tıka, bir şey duyma! Ondan sonra gönülden gelen tatlı seslere, hoş seslere dost ol, arkadaş ol!
- Daha ne kadar zaman nazım nesir söyleyecek, sırrı açığa vuracaksın? Hocam; bir gün için olsun, şunu dene; dilsiz ol, sus!

"Bunca zamandır söylemeyi denedik;
biraz da sabrı, susmayı deneyelim!"
sözünü anlattı.

- 2150 • Bunca zamandır acı, sert, kabızlık verici yemekler pişirdin; bir kere de denemek için bir tatlı yemek pişir!
- Bir kul, kıyâmette dirilir; eline kapkara amel defteri verilir.
  - Yas mektupları gibi, üstü de, içi de, kenarları da kapkara; suçlarla dolu.
  - Savaş yeri kâfirle dolu olduğu gibi, onun içi de baştan başa suçlarla, günâhlarla dolu.
  - Elbette pis, vebâllerle, suçlarla dolu olan böyle bir defter sağ taraftan verilmez, soldan verilir!
- 2155 • Mâdemki öyle, öte tarafa gitmeden, daha burada iken kendi defterine bir bak; sol eline mi yaraşır, yoksa sağ eline mi?
- Dükkânda, rafta sol ayağa giyilecek bir tek ayakkabı bulunsa, dene-meden, onun sol olduğunu hemen anlarsın!
  - Dükkânda sağ ayakkabı olmayınca, elbette sol olduğunu bilirsin. Arslanın sesi ile maymunun sesi açıkça anlaşılır.
  - Me'yus olma; günü güzelleştiren, ona hoş kokular, güzel renkler veren Allah'ın lûtfu, ihsanı her solu sağ yapar.
  - Her sola, O bir sağlık verir; O, acı denize duru tatlı suyu bağışlar!

kırar da iç, öz mertebesine erişirsen, o zaman içe, rûh âlemine ait mânâ destanını gönül kulağıyla duyarsın, gönüle akseden ledünnî sesleri duyarsın! Yani, nefsanîyet ve hayvanlık mertebesinden geçip rûhanîyyet ve hakkaniyyet mertebesine ulaşırsen, o zaman rûhanî sözleri ve hakkânî haberleri harfsiz ve sessiz sedâsız can kulağı ile duyarsın; âdetâ dilsiz dudaksız, içinden bir şey sana seslenir. İnsanın rûhu da, bu beden kabuğu içinde mahpusdur. Cevizin içinin de sesi olduğu gibi, bedende mahbus olan rûhun da sesi vardır. O ses, gönül sesidir; onu duymak için bu baştaki kıkırdak kulak değil, can kulağı lazımdır.

- Eğer sen sol isen, O'nun dergâh-ı izzetinde sağ ol da, lûtuflarını, ihsan- larını seyret!
- Ama sen revâ görür müsün ki, günâhlarla dolu bayağı amel defteri, sol taraftan dönsün de sağ taraftan gelsin?
- Suçlarla, zulümlerle, cefâlarla dolu olan böyle bir defter, nasıl olur da sağ ele lâyük olur?

Sözü özüne uymayan, durumu söylediği söze,
giriştiği dâvâya ters düşen bir kişiyi anlattı!

Nitekim kâfirlere de;

"Gökleri ve yeryüzünü kim yarattı? diye sorsan;
"Elbette Allah!" diyeceklerdir. İyi ama, gökleri
ve yeryüzünü yaratan, duyan, gören, her şeyi bilen,
her yerde hazır ve nâzır olan, gözetten, gücü yeten
bir Allah'ın olduğunu bilen kişi nasıl olur da
canını, malını taştan yontulmuş bir puta fedâ eder,
nasıl olur da ona tapar?²⁴⁰

- Bir zâhidin pek kıskanç bir karısı, bir de hûri gibi güzel bir câriyesi 2163 vardı.
- Kadın kıskançlığından kocasını gözetler, câriye ile yalnız kalmamasına dikkat ederdi.
- Kadın bir zaman onların her ikisini de gözetledi, yalnız kalmalarına fırsat vermedi.
- Allah'ın hükmü ve takdiri gelince, gören gözetten aklın başı döner, sersemleşir, yok olur gider.
- Durmaksızın gelen Hakk'ın takdiri tecellî edince, akıl kim oluyor ki? Hakk'ın takdiri ile ay bile tutulur!²⁴¹

²⁴⁰ Bu başlıkta geçen âyet, Ankebût Süresi'nin şu meâldeki 61. âyetinden alınmıştır: "Gökleri ve yeri kim yarattı? Güneşi, ayı kim emre bağlı kıldı?" diye sorarsan, 'Elbette Allah!' derler. O hâlde (Allah'ın birliğini ikrar ettikten sonra) nasıl tevhîd-den çevriliyorlar?"

²⁴¹ "Kaza gelince, göz körleşir!" diye bir hadîs vardır. Eski şâirlerimizden birisi;

- Kadın, bir gün hamama gitmişti. Hamam tasını evde unuttuğu birden aklına geldi.
  - Cariyeye; "Hemen" dedi. "Koş git; evimizden o gümüş taşı getir!"
- 2170 • Cârîye bu sözü işitince, efendisi ile buluşabileceğini düşünerek âdetâ canlandı.
- Efendisi şimdi evde yalnızdır diye düşünerek sevine sevine eve koştu.
  - Cârîye; altı seneden beri efendiyi seviyordu, onunla evde yalnız kalmayı kolluyordu.
  - Âdetâ uçarak eve vardı, efendiyi evde yalnız buldu.
  - Şehvet, iki âşığı da öyle bir tutuşturdu ki, ihtiyatı elden bırakıp kapıyı kapamayı bile unuttular!
- 2175 • İki de neşe ile kucaklaştılar, birleştiler. O anda, sanki iki can bir oldu.
- O sırada hamamdaki kadının aklı başına geldi. "Nasıl oldu da bu kıızı eve yolladım?" diye düşündü.
  - "Âdetâ, pamuğu kendi elimle ateşe attım; güçlü koçu koyuna saldım!"
  - Başındaki kili hemen yıkadı; aklı başından gitmiş gibi koşmaya başladı. Hem koşuyor, hem çarşafını başına çekiyordu.
  - Cârîye, can aşkıyla koşmuştu; bu ise korkudan koşuyordu. Aşk nerede, korku nerede; arada büyük fark var.
- 2180 • Ârif, her an pâdişahın tahtına kadar ulaşır; zâhid ise, yürür yürür, bir ayda tam bir günlük yol alır!²⁴²

"Hâkim-i hükmi-ezel infâz için takdirini,
Selbeder erbâb-ı aklın re'yini, tedbirini."

diye yazmıştır. Evet; Cenâb-ı Hakk takdirini yerine getirmek için insanın aklını başından alır, tedbirini bozar. "Gelir elbette zuhûra ne ise hükmi-kader" demişlerdir. Bir başka hadîste de Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah, kazâ ve kaderini yerine getirmek istediği zaman, akıl sahiplerinin akıllarını başlarından alır!"

²⁴² Hikâyede, uçar gibi efendisi ile buluşmak için eve koşan cârîye, Hakk âşığı sembolüdür. Hamamdan eve korku ve telaşla koşan kadın ise zâhidin sembolüdür. Zâhid ile âşığın seyr ü sülûkünü buna göre kıyaslamamız gerekir. Aşk ile korku arasında dağlar kadar fark vardır. Âşık olanlar, kendi mertebelerinden Hakk tarafına, sevgi kuvveti ile hızla koşarlar, her an seyrederler, Hakk'a vâsil olurlar. Kalplerinde Hakk'ı bulurken, nice rûhanî zevkler, ilâhî neşeler duyarlar. Âbid ve zâhid olanlar (ham sofu-

Aşk ve korku

- Evet, ârif, her an pâdişahın tahtına kadar ulaşır; zâhid ise bir günlük yol almak için bir aya muhtaçtır! Fakat zâhidin de şerefli bir günü vardır; vardır ama, onun günü nasıl olur da elli bin seneye eşit olur?
- Hakk yolunda çalışanın ömründe her gün, dünya yıllarının elli bin yılıdır.²⁴³
- Akıllar bu sırta eremez, kapı dışında kalır. Vehmin ödünü patlatırsa, bırak patlatsın.
- Aşka düşen kişide, zerre kadar korku yoktur; aşk mezhebinde her şey aşka kurbandır!
- Aşk, Hakk Teâlâ'nın vasfıdır. Fakat korku; midesine ve şehvetine esir olmuş kulun sıfatıdır!
- *Kur'ân-ı Kerim'de*; "Onlar Allah'ı severler!" âyetini okudun ya, bu; "Allah da onları sever!" müjdeli sözüne yakındır!²⁴⁴
- Şu hâlde, muhabbeti de Hakk Teâlâ sıfatı bil, aşkı da! Azîzim; korku, Hakk sıfatı olamaz!
- Hakk sıfatı nerede, bir avuç toprağın sıfatı nerede? Sonradan yaratılanın sıfatı nerede, tertemiz, önü sonu olmayan Hakk'ın sıfatı nerede?
- Eğer ben aşkın şerhini yapsam, aşkı anlatmaya kalkışsam ve buna devam etsem, yüz kıyâmet kopar, yine de sözü tamamlanamaz.²⁴⁵

lar) ise, Allah'tan korktukları için O'na yönelirler. Sevgiden ziyâde korku ile Hakk'a doğru giderler. Korku, onlara yolu uzatır; onlar için, bir günlük yolu bir ayda almak zorluğu vardır. Yani, Hakk âşıklarının bir günde aldıkları yolu zâhidler, ancak bir aylık ibâdetle alırlar. Çünkü ârif, aşkla koşmadadır; zâhid ise korku ile yürümektedir.

²⁴³ Me'âric Süresi'nin şu meâldeki 4. âyetinden alınmıştır: "Bu makamların her birine melekler ve rûh, miktarı elli bin yıl olan bir günde çıkar!" Âşık, ömrünün her gününde o kadar çok mertebeler, makamlar kateder ki, zâhid ve âbidler, âşıkların bir günde katettikleri makamları ancak elli bin yılda katederler.

²⁴⁴ Mâ'ide Süresi'nin şu meâldeki 54. âyetine işâret var: "Allah onları sevecek, onlar da Allah'ı sevecekler." Ârif o kimsedir ki, kötü ahlâktan vazgeçerek, fanî sıfatlarını terkederek, ilâhî ahlâkla ahlâklanıp Hakk tarafından sevilir.

²⁴⁵ *Mesnevî'nin I. Cildi'nde*;

- 2190 ● Çünkü kıyâmetin kopacağı bir zaman vardır; bu dünyanın bir gün sonu gelecektir, fakat Hakk sıfatının sonu, hududu yoktur!
- Aşkın beşyüz kanadı vardır; her kanadı, arşın en yüksek yerinden yerin dibine kadar bütün kâinatı kaplar.
  - Korkak zâhid ayağı ile koşar; âşıklar ise şimşekten, rüzgârdan daha hızlı uçarlar.
  - O korkaklar, aşkın tozuna nasıl ulaşabilirler? Çünkü aşk derdi, gökyüzünü bile çökertir, döşeme yapar.
  - Zâhid bu makama ulaşamaz; ancak, lûtufların yardımı ile bu cihandan, bu uygunsuz gidişten, yürüyüşten kurtulur, âzad olur.

Mahşer günü
her gizli şey meydana çıkar,
her suçlu kendiliğinden rezil olur.

- 2205 ● Ey günâhlarla kirlenmiş kişi! Şimdi sen de insaf et; zulümle, günâhla, kötülükle, küfür ve kinle dolu olan amel defteri sağ taraftan verilebilir mi?
- Kâfire; "Şu gökleri, şu halkı ve cihani kim yarattı?" diye sorsan,
  - Der ki: "Allah yarattı; yaratmak Allah'a lâyıktır, O'na mahsustur!"
  - Fakat onun küfrü, günâhları, o haddi aşmış sitemi bu çeşit ikrarına lâ-yık mıdır?
  - O kötü, çirkin hareketler, günâhlar, kusurlu işler bu çeşit doğru ikrarla nasıl bağdaşır?
- 2210 ● Yaptığı işi sözünü yalanlamakta, bu sûretle de o korku azabına lâ-yık olmaktadır!

هر چه گویم عشق را شرح و بیان
چون بعشق ایم خجل باشم از آن

"Aşkı anlatmak, açıklamak için ne söylersem söyleyeyim, aşka gelince, aşkı hisse-dince, söylediklerimden utanırım! Yani, aşk öyle kutsal bir şeydir ki, anlatılamaz!" denilmektedir.

- Mahşer günü her gizli şey meydana çıkar, her suçlu kendiliğinden rezil olur.
- El ayak dile gelir, Allah'ın huzûrunda, onun kötülüklerine şehâdet eder.
- El; "Ben, şöyle çaldım!" der. Dudak; "Ben, onun bunun ayıplarını şöyle sordum soruşturdum!" der.
- Ayak; "Ben, şehvete doğru koştum!" der. Edep yeri; "Ben, zinâ ettim!" diye söylenir.
- Göz; "Ben, harama baktım!" der. Kulak ise; "Ben, çok kötü sözler 2215 dinledim!" der.
- Böylece insan, baştan ayağa kadar yalan kesilir; çünkü, kendi uzuvları onu yalanlar, bütün yalanlarını meydana çıkarır.
- Şu hâlde, öyle hareket et, öyle işler yap ki, o hareketin, o işlerin "Dilsiz, dudaksız şehâdet ederim!" demenin ta kendisi olsun.
- Böyle hareket et de, ey oğul, bütün bedeninin, bütün uzuvların faydada, zararda sana şahitlik etsinler.
- Kulun efendisinin arkasından gitmesi; "Ben, emir kuluyum; şu da 2220 benim efendimdir!" demesidir.
- Ömür defterini karartırsa, önce yaptıklarına tövbe et!
- Ömrün geçti, yıprandı ise, soldu ise, şu anda kökü ihmal etme; kök susuz kaldı ise, onu hemen tövbe suyu ile sula!
- Ömrünün ağacının köküne âb-ı hayat dök de yeşersin.
- Geçmişte yaptığın bütün kötülükler, bu tövbe ile iyileşir, güzelleşir; geçen seneki zehir, bu yüzden şeker kesilir.
- Cenâb-ı Hakk günâhlarını ve bütün geçmiş zamanlarda işlediğin 2225 kötülükleri iyiliğe çevirir, yaptıkların ibâdet olur!

Süt memeden çıkınca bir daha dönüp memeye giremez.
Nasûh tövbesi de böyledir. İnsan bir günâhdan tövbe
edince, bir daha o günâhı aklına bile getirmez; değil
yaptığını beğenmek, her an ondan nefret eder. Hatta
nefreti artar ve o nefret tövbenin kabul edildiğine
işarettir. Günâh işlemek isteği, onca tatsız,
lezzetsiz bir hâle geldi,
onun yerine nefret geçti.

"نیرد عشق راجز عشق دیگر / چرا یاری نکیری زوتکوتر"

(Aşk, başka bir aşktan gayri hiç bir şey geçiremez.
Şu hâlde, neden o sevgiliden daha
güzel bir sevgili aramıyorsun?)

İnsanın gönlü, o tövbeden sonra yine o günâha
meylederse, bu meyl, bu istek, tövbenin kabul
edilmediğine alâmettir. Böylece, tövbenin kabul edilmiş
tadı, o günâhın zevkinin yerine geçmediğini gösterir.

"Biz, onu en kolay yola hazırlarız." hükmü
meydana çıkmamıştır;

"Biz de, ona en güç olanı kolaylaştırırız."
hükmü hâlâ vardır!²⁴⁶

- Vaktiyle Nasuh adında bir adam vardı. Kadınlar hamamında tellâklık ederek geçinirdi.
- Yüzü, kadın yüzüne benzerdi. Tüyü tüsü yoktu. Erkekliğini dâimâ gizlerdi.

²⁴⁶ *Kur'an*'ın 66. Tahrîm Süresi'nin 8'inci âyetinde: "Ey insanlar! Cenâb-ı Hakk'a nasûh tevbesi ile tevbe edin!" diye buyurulmaktadır. "Nasûh" kelimesi, hâlis tevbe ve geçmiş günâhlara tamamıyla pişman olmak ve bir daha günâh işlememeğe azmetmek mânâsına gelir. Yani, şöyle demektir: "Ey insanlar! Allah'a öyle tevbe edin ki, tam bir pişmanlıkla hâlis bir tevbe olsun!" Böylece, nasûh tevbesi demek, "nasûh" isminde bir kişinin yaptığı tevbe demek değildir! Fakat halk arasında "nasûh" şahtlandırılmış, yani sanki "nasûh" isminde bir adam yaşamış da, o günâhlarına pişman olmuş da, makbul bir tevbede bulunmuş gibi gösterilmiştir. Böylece "nasûh" hakkında çeşitli hikâyeler uydurulmuştur. Şems-i Tebrîzî hazretleri de *Makâlât* adlı eserinde böyle bir hikâyeden bahsettiği gibi, Mevlâna da *Mecâlis-i Seb'a* adlı eserinin VI. bölümünde nasûh tevbesinden söz etmişlerdir. Fakat, şimdi okumaya başladığımız bu *Mesnevî* hikâyesini Hz. Mevlâna büyük bir kudretle canlandırmış, halk arasında söylenen bu hikâyeyi kendi buluşları ve tatlı anlatış tarzı ile âdetâ yeneden ibdâ' buyurmuşlardır.

- Kadınlar hamamında tellâklık ederdi. Kötülükte, hilede pek ilerde, pek 2230 becerikli idi.
- Yıllarca tellâklık etti, hiç kimse onun hâlinden, sırrından bir koku almadı, şüphelenmedi.
- Çünkü sesi kadın sesine benzerdi, yüzü de kadın yüzüne. Fakat şehveti, pek güçlü ve uyanık idi.
- Çarşaf giyerek başını örter, yüzüne peçe takardı. Fakat şehvetli ve azgın bir genç idi.
- Bu sûretle o âşik, pâdişahların bile kızlarını ovar, yıkardı.

- Tövbe eder, tellâklıktan ayrılmak isterdi, fakat kadın sevgisi, kâfir nefsi 2235 onun tövbesini bozdurur dururdu.
- Bu kötü ve çirkin işler gören kişi, bir ârifin yanına gitti ve ona; "Duâlarında bizi hatırla!" diye yalvardı.
- O ârif adam, onun gizlediği sırrı öğrendi, fakat ayıpları örten Allah'ın hilmî gibi, sırrı açığa vurmadi.
- Âriflerin dudağında kilit, gönüllerinde sırlar vardır! Dudağını kapamış, susmuştu ama, gönlü seslerle dolu idi!
- Hakk şarabını içen ârifler, sırları bilirler fakat, onları örterler!

- İşin sırlarını kime öğrettilerse, ağızlarını mühürlediler, dudaklarını dik- 2240 tiler.
- Ârif tuhaf tuhaf güldü de dedi ki: "Ey kötü yaratılışlı kişi; eylediğin işten Allah sana tövbe nasib etsin!"
- O duâ, yedi göğü geçti, kabul edildi. Sonunda, o yoksulun işi yoluna girdi, düzeldi.
- Çünkü şeyhin duâsı, her duâyâ benzemez. Şeyh, Hakk'ta yok olmuştur; onun sözü Hakk sözüdür.
- Hakk kendisinden bir şey isterse, dilerse, kendi isteğini nasıl reddeder?

- Celâl sahibi Allah, onu bu nefret edilen işten, bu günâhtan kurtarmak 2245 için bir sebep halketti.
- Nasuh bir gün hamamda tas doldururken, pâdişahın kızının birinin kıymetli bir cevheri kayboldu.
- Onun küpesinin halkalarından bir cevher kayboldu ve onu bulmak için her kadın aramaya koyuldu.
- Hamamın kapısını sımsıkı kapadılar; herkesin bohçasını, eşyasını aramaya koyuldular.

- Herkesin eşyası arandı ama, cevher bulunamadığı gibi çalan da rezil olmadı.
- 2250 • Bunun üzerine herkesin ağzını, kulağını, bedenindeki delikleri aramağı düşündüler.
  - O kıymetli cevheri aşağıda, yukarıda, her yandaki deliklerde arayacaklardı.
  - Birisi; "Genç ihtiyar kim varsa, anadan doğma soyunsun!" diye bağırdı.
  - Sultanın hizmetçi kızları, o değerli cevheri bulmak için herkesi teker teker aramaya başladılar.
  - Nasuh, korkusundan تنها bir yere çekildi; yüzü korkudan sararmış, dudakları gövermişti.
- 2250 • Ölümünü gözünün önüne getiriyor, yaprak gibi tirtir titriyordu.
  - "Allahım!" dedi, "Nice defalar tövbeler ettim, ahdlar ettim, sonra onları bozdum!
  - Ben, bana lâyık olanları işledim, sonunda bu kara sel, bu kara belâ geldi, bana çattı.
  - Aranma sırası bana gelirse, eyvahlar olsun; canıma ne çetin şeyler gelecek, ne belâlara düşeceğim.
  - Ciğerime yüzlerce kıvılcım düştü, yalvarmamda yanık kokusunu duy!
- 2260 • Böyle bir keder, böyle bir gam kâfirde bile olmasın! Rahmet eteğine sarıldım; merhamet, merhamet!
  - Ne olurdu anam beni doğurmasaydı, yâhut beni arslan parçalayıp yeyseydi!
  - Ey Allahım! Sen, sana lâyık olanı yap! Çünkü beni, her delikten bir yılan sokuyor.
  - Ne de taştan canım, ne de demirden yüreğim varmış; yoksa böyle dertlerle, böyle ıstıraplarla çoktan kan kesilirdim.
  - Vaktim daraldı, bir an içinde pâdişahlık et, feryâdına yetiş!
- 2265 • Eğer bu defa da günâhımı örtersen ne olur? Ben artık, her türlü yapılmayacak şeylerden tövbe ettim.
  - Bir daha tövbemi kabul buyur da, tövbemi bozmamak için çok gayret sarfedeyim.
  - Bu defa da bir kusurda bulunursam, artık bir daha tövbemi kabul etme, sözümü dinleme."

- Hem ağlayıp inlemede, yüzlerce damla gözyaşları dökmede, hem de; "Cellâdın eline, hâin kişilerin ellerine düştüm." demede idi.
- Hiç bir frenk bu şekilde olmasın, hiç bir dinsiz bu hâle düşmesin!
- Kendine, kendi canına ağlayıp yanıyor; Azrâil'i çok yakında, gözünün 2270 önünde görüyordu.
- O kadar; "Ya Rabbi, ya Rabbi!" dedi ki, kapı ve duvar da onunla beraber; "Ya Rabbi!" demeye başladı.
- O; "Ya Rabbi, Ya Rabbi!" derken, birden cevheri arayanların sesi duyuldu.

Aranma sırasının Nasuh'a gelmesi;
"Herkesi aradık; Nasuh'u da arayın!" denmesi,
Nasuh'un korkudan kendinden geçmesi;
son derece sıkıştıktan ve daraldıktan sonra
işin düzelmesi, açılması. Nitekim Resûlullah Efendimizin
bir hastalığa yâhut büyük bir sıkıntıya uğradığı vakit;
"Zorlaş, şiddetlen; açılırsın, savuşursun!"
diye buyurması.²⁴⁷

- Bu ses; "Ey Nasuh! Herkesi aradık; sen de buraya gel!" diyordu. Bu sesi duyunca Nasuh, kendinden geçti, âdetâ bedeninden ruhu uçtu gitti.
- Çatlamış, harap bir duvar gibi yıkılıverdi. Akli fikri gitti, cansız bir hâl aldı.
- Akli fikri başından gidince, sırrı o anda Hakk'a ulaştı. 2275
- Varlıktan boşalınca, varlığı kalmayınca Allah, onun can doğanını huzûruna çağırıldı.
- Onun varlık gemisi muradına ermeden parçalanınca, rahmet deryâsının kenarına düştü.
- Akli başından gidince, canı Hakk'a ulaştı. İşte o zaman, rahmet denizi coştı, köpürdü.

²⁴⁷ Bu başlıkta geçen; "Zorlaş, şiddetlen; açılırsın!" bir hadîstir. (Feyzu'l-Kadir, s. 516) İnsan bir hastalığa yâhut büyük bir sıkıntı ve ızdıraba, çaresiz bir hâle düşerse, Cenâb-ı Hakk'ın beklenmedik bir anda bir kapı açtığını müjdeleyen bu hadîsi Hz. Ali rivâyet etmiştir.

- Can beden ayıbından kurtulunca, sevine sevine aslına gitti.
- 2280 • Can doğan kuşuna benzer; ten ona tuzaktır! O; ayağı bağlı, kanadı kırık hâlde beden tuzağına düşüp kalmıştır.
  - Akli gidip ayağının bağı çözülünce, o doğan kuşu pâdişaha doğru uçar.
- 2287 • Canı helâk eden o korkudan sonra; "İşte kaybolan cevher!" diye müjdeler geldi.
  - Korku gitti, "O kaybolan değer biçilmez cevher bulundu!" diye ansızın bir ses geldi.
  - "Bulundu ferahladık. Müjdelik ver; gevheri bulduk." diyorlardı.
- 2290 • Gürültüler, naralar, el çırpmaları, "Hüzün gitti." diye bağrışmalar hamamı dolduruyordu.
  - Kendinden geçen Nasuh, tekrar kendine geldi. Gözleri aydınlandı; gözüne iyi günler, aydın günler göründü.
  - Herkes, ondan helâllik, hoşgörülük istiyor, durmadan elini öpüyorlardı.
  - "Hakkında kötü zanda bulunmuştuk; aleyhinde bulunmuş, seni çekiştirmiştik." diyorlardı.
  - O pâdişahın kızına herkesten daha yakın olduğu için herkes, bu işi daha çok ondan ummuştu.
- 2295 • Nasuh, pâdişahın kızının has tellâkı idi; ona mahremdi. Hatta onlar, iki ayrı bedende tek bir rûh gibi idiler.
  - "Sultana ondan daha yakın bir kadın yok! Cevheri çaldıysa o çalmıştır." demişlerdi.
  - Hattâ önce onu aramak istemişler, fakat saygı gösterdikleri için geriye bırakmışlardı.
  - "Çaldı ise" diye düşünmüşlerdi, "Bir yere bıraksın da, bu zaman içinde kendini kurtarsın."
  - Bu sebeple Nasuh'tan özür diliyorlar, helâllik istiyorlardı.
- 2300 • Nasuh, onlara dedi ki: "Bu bana Allah'ın lûtfu, ihsanı; yoksa, ben dedğinizden beterim.
  - Benden helâllik istemeye, özür dilemeye hacet yok! Çünkü ben, dünyada yaşayan insanların en günâhkârıyım!

- Bana isnad edilen kötülükler, benim yaptığım kötülüklerin yüzde biridir. Birisi hakkımda; "Kötü, fenâ!" dese, bu bir şüphedir, zandır. Ama ben, kendi kötülüğümü apaçık görüyorum.
- Kim bende birazcık kötülük görüyorsa ve biliyorsa, muhakkak ki o bildiği kötülük, yığın yığın günâhlarımın, pek çok olan kötülüklerimin binde biridir!
- Günâhlarımı, kötülüklerimi bir ben bilirim, bir de kötülükleri örten Allah bilir.
- Önceleri, kötülükte İblis bana üstad olmuştu. Sonra ben o kadar günâh işledim ki, İblis benim gözümde bir rüzgârdan ibâret oldu. 2305
- Bütün bu suçları, bu günâhları Hakk gördü de görmemezlikten geldi. Günâhlarım sebebiyle yüzümü sarartmadı, beni utandırmadı!
- Sonra Hakk'ın rahmeti, benim günâhlarla yırtılan kürkümü dikti ve bana can gibi tatlı olan tövbeyi nasib etti.
- Yâ Rabbî, sana şükürler olsun! Beni ansızın gamdan azâd ettin, kur- 2314 tardın.
- Bedenimde her kılın bir dili olsa da, hepsi ile sana şükretse, yine de şükürünü yerine getiremez.
- Bundan sonra birisi geldi, Nasuh'a dedi ki: "Pâdişahımızın kızı iltifat 2317 buyuruyor, seni çağırıyor.
- Ey tertemiz kadın! Pâdişahın kızı seni çağırıyor; hemen gel de başını yıka!
- Onun gönlü, senden başka tellâk istemiyor. Başını kille yıkayacak, vücudunu ovacak başka bir tellâkı arzu etmiyor."
- Nasuh, kendisini çağıran kadına; "Git, git!" dedi. "Elim işten kaldı; se- 2320 nin bu Nasuh'un şimdi hastalandı.
- Koş; acele bir başkasını ara! Vallahi benim elim işten kaldı."
- Kendi kendisine; "Günâh başımdan aştı; gönlümden o korku, o yanlış, o acı nasıl gider?" diye düşündü.
- "Ben bir defa öldüm de tekrar dirildim, dünyaya yeniden geldim. Ölümün de acısını tattım, yokluğun da.
- Gerçekten öyle hulûsla tövbe ettim ki, canım tenimden ayrılmadıkça artık tövbemi bozmam."²⁴⁸

²⁴⁸ Bu hikâyeden de anlaşılacağı gibi insan; yaptığı günâhlardan ötürü ümitsizliğe

Rahmet denizi çoşunca
yüz yıllık ölü mezardan çıkar.

- 2282 ● Rahmet denizleri çoşunca, taşlar bile âb-ı hayatı içer.
● Toprak döşeme atlas olur, altın sırma ile dokunmuş bir kumaş hâlini alır.
● Yüz yıllık ölü mezarından çıkar, mel'un şeytan, hûrilerin bile kiskanacakları bir güzel olur.
- 2285 ● Bütün bu yeryüzü yemyeşil olur; kupkuru dal çiçek açar, meyve verir!
● Kurt kuzu ile bir sofrada şarap içmeye başlar; ümitsizler hoş bir hâle gelirler, izleri kutlu olur!

kapılmamalı, hatâlarını anlayıp candan ve gönülden bir daha işlememek üzere tevbe edip, Hakk'a sığınmalıdır. Peygamberimiz; "Allah, tevbe edeni sever! Günâhlarına tevbe eden, hiç günâh işlememiş gibi olur!" diye buyurmaktadır. Tevbenin bir daha işlememek üzere yapılması gerekir. Yoksa; "Allah affedicidir, acıyandır!" diye tevbeden sonra tekrar günâh işlemek ve tekrar tevbe etmek uygun değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz bir başka hadislerinde aynen şöyle buyuruyor: "Günâhından tevbe eden kimse, günâh işlememiş gibi olur. Bir taraftan tevbe istiğfar, diğer taraftan günâh işlemekte ısrar eden kimse ise, hâşâ, Cenûb-ı Hakk'ta istihza etmiş, Allah ile alay etmiş gibi olur." *Câmi'ü's-Sağîr*'de bulunan bu hadîs, dikkat çekicidir. Mevlâna'ya isnat edilen şu meşhûr ruba'î de yanlış anlaşılmalıdır:

بازا بازار هر آنچه هستی بازار
گر کافر ورتد ویت پرستی بازار
این در که ما در که نؤمیدی نیست
صدبار اگر تویه شکستی بازار

"Gel, gel; her ne isen gel! Kâfirsen de, rindsen de, puta tapyorsan da yine gel! Bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir! Yüz kere tevbeni bozdunsa yine gel!" Bugünün insanının meşrebine uygun düştüğü için her törende, her yerde tekrar edilen bu ruba'î, Mevlâna'nın *Divan*'ında yoktur, şüphelidir. Mevlâna tam Hz. Muhammed'in yolundadır; ruba'î ise yukarıki hadîse aykırı düşmektedir.

Oduncunun eşeğinin
has bir ahırda Arap atlarının çok iyi bakıldıklarını görmesi
ve onlar gibi mutlu olmayı dilemesinin hikâyesi.

Bu münasebetle, Allah'ın mağfiretinden, inâyetinden, lütuf ve ihsanından başka bir şey istemenin doğru olmayacağını bildirilmesi. Siz mağfiretin zevkine varır, affedilmenin saadetini tadarsanız, yüz çeşit ızdırabınız da olsa, size tatlı gelir. Ayrıca, sizin çok arzu ettiğiniz denenmiş olan her devletin, her saadetin bir ızdırapla beraber olduğunu şimdi göremiyorsunuz. Nitekim, her tuzakta yem vardır, fakat tuzak gizlidir! Sen, bir tek tuzığa tutulmuşsun; öyle olduğu hâlde, o yemlerin hep senin olmasını istemekte; "Keşke oraya varsam, o yemlerin hepsini toplasam!" diye düşünürsün!
O yemlerin tuzakta bulunduğunu
aklına bile getirmiyorsun!

- Bir saka vardı, bir de sırtı mihnetten çenber gibi iki büküm olmuş eşe- 2361 gi vardı.
- Sırtında ağır yükten açılmış yüzlerce yara vardı. Ölüm gününe âdetâ âşıkta; ölümünü arayıp duruyordu.
- Arpa nerde, kuru otlar bile karnı doymuyordu. Yük altında ezildiği için sırtında yaralar vardı. Bir yandan da sahibi onu demir bir şişle modullayıp duruyordu.
- İmrahor onu görüp acıdı. Eşeğin sahibi ile de dostluğu, tanışıklığı vardı.
- Selâm verdi, hâl hatır sordu. Sonra; "Neden bu eşek iki büküm ol- 2365 müş?" diye sordu.
- Adam; "Benim yoksulluğumdan, benim kusurumdan bu ağzı dili bağlı yiyecek saman bile bulamıyor." dedi.
- İmrahor; "Onu birkaç gün için bana ver de, pâdişahın ahırında besle- sin, kuvvetlensin." dedi.

- Adam, eşeği o merhametli kişiye verdi; o da, onu pâdişahın ahırına bağladı.
  - Eşek, her tarafta bol gıda ile beslenmiş, tavlı, semiz, güzel, genç Arap atlarını gördü.
- 2370 • Onların ayak bastıkları yerler sulanmış, süpürülmüş; samanları, arpaları tam vaktinde veriliyordu.
- Atların kaşağı ile tumar ve gübre ile ovulduklarını, silindiklerini görünce dayanamadı. Başını yukarı kaldırdı da; "Ey büyük Allahım!" dedi.
  - "Diyelim ki ben bir eşeğim, ama senin mahlûkun değil miyim? Neden perişanım, neden sırtım yara bere içinde, neden zayıfım?"
  - Geceleri sırtındaki yaraların sızlamasından, karnımın açlığından her an ölümü arzu ediyorum.
  - Bu atların hâlleri böyle mükemmel, gıdaları yerinde; peki, neden azap ve belâ yalnız bana mahsus?"
- 2375 • Derken, ansızın savaş sesi duyuldu. Arap atlarına eğerler vuruldu, kemerler sıkıldı, muhârebeye götürüldüler.
- Onlar düşmandan oklar yediler, yaralandılar; her yanlarına temrenler saplandı.
  - Muhârebeden geri dönünce, o Arap atlarının sağ kalanları bitkin, perişan bir hâlde ahıra girip yerlere yıkıldılar.
  - Onların ayakları sağlam iplerle bağlandı; nalbantlar sıra sıra dizildiler.
  - Sivri bıçaklarla yaralarını yarıyor, yaralarından temrenleri çıkarıyorlardı.
- 2380 • Eşek bunları görünce; "Ya Rabbi!" dedi. "Ben; fakirliğime, sıhhat ve âfiyetime râzıyım.
- O güzel gıdaları da istemem, o çirkin yaraları da; âfiyet isteyen, kurtuluş dileyen dünyayı terkeder."²⁴⁹

²⁴⁹ Bu hikâyede eşek; hâlden memnun olmayan, Allah'ın inâyetinden, lütuf ve ihsanından râzı olmayan, gözü kendinden yukarılarda bulunanlara bakarak onlara haset eden bir kişiyi temsil etmektedir. Hakk, ezelde herkese bir şey nasip etmiştir, takdir buyurmuştur. Bununla kanaat etmeyen kişi, sonunda me'yus olacaktır. Hz. Mevlâna'nın en son beytinde buyurduğu gibi; kurtuluş dileyen kişinin dünya malında gözü olmaması gerekir.

Bir insan tövbe eder, yaptıklarına pişman olur, sonra o pişmanlığı unuttur da yeniden günâh işlerse, yâni deneneni tekrar denemeye kalkışırsa, ebedî olarak ziyana düşer.

Tövbesinde direnmeye, pişmanlıkta güç sahibi olmaya, günâh işlememekten bir zevk duymaya muvaffak olamazsa, dolayısıyla tövbesi kabul edilmezse, Allah korusun, o insan köksüz ağaç gibi her gün biraz daha sararır, biraz daha kurur.

(Hz. Mevlâna bu başlıktaki konuyu, tilki ve eşek hikâyesi ile bize açıklayacaktır.)

- Bir çiftçinin bir eşeği vardı. Bu eşeğin sırtı yara, karnı aç ve çok zayıftı. 2326
- Gündüzleri tâ gecelere kadar otsuz kayalıklarda yemsiz yiyeceksiz, yurtsuz, aç bi-ilâç dolaşır dururdu.
- Orada içecek sudan başka bir şey yoktu. Eşek, gece gündüz o keder yurdunda, o yas yerinde idi.
- O havâli, oraları kamışlıktı, ormandı. Orada, bütün işi gücü avlanmak olan bir de arslan vardı.
- Arslan bir erkek fille boğuşmuş, yorulup hastalanmış, ava çıkamaz ol- 2330 muştı.
- Bir müddet o yorgunluk, o zayıflık yüzünden avlanamadı, yiyeceksiz kaldı. Onun artığı ile beslenen öbür canavarlar da, kuşluk kahvaltısı edemez oldular.
- Onlar, arslanın artığı ile geçindikleri için arslan hastalanınca, onlar da dara düştüler, aç kaldılar.
- Arslan bir tilkiyi çağırdı. "Git; benim için bir eşek avla!" diye emir verdi.
- "Çayırılıkta bir eşek bulursan git, ona dil dök; büyüleyici sözler söyle, kandır, buraya getir!
- Eşeğin eti ile güçlenir kuvvetlenirsem, gider, bir başka av bulur, avla- 2335 nırım.
- Ben pek azını yerim; artanını siz yersiniz. Ben de, bu sûretle, sizin de yiyeceğinizi elde etmenize sebep olurum.

- Benim için ya bir eşek ara, yahut bir öküz ara! Ne bulursan ona büyüleyici, kandırıcı sözler söyle!
  - Onu güzel sözlerle, efsunlarla büyüle, aklını başından al; sonra çek bu raya getir!"
- 2351 • Tilki arslana; "Emriniz baş üstüne!" dedi. "Hileler düzerek, kurnazlıklar ederek eşeğin aklını başından alayım.
- Hileler yapmak, büyüleyici şeyler söylemek benim san'atımdır; zâten işim gücüm masal okumaktan, onu bunu yoldan çıkarmaktan ibârettir!"
  - Dağ başından dereye doğru koşmaya başladı. Derken, o zavallı zayıf eşeği buldu.
  - Ona dostça bir selâm verip yanına gitti. O saf zavallıya yaklaştı.
- 2355 • "Bu kupkuru ovada, bu taşlık, çorak yerde nasılsın, ne hâldesin?" diye sordu.
- Eşek dedi ki: "İster gam içinde olayım, ister İrem bağında, dünya cennetinde bulunayım; kismetimi Hakk vermiş, o yüzden dâimâ Allah'a şükretmekteyim.²⁵⁰
  - Dosta, hayır zamanında da şükrediyorum, şer zamanında da; çünkü kazâ ve kaderin beterden beteri de var!
  - Mâdemki rızıkımızı taksim eden Allah'tır, o hâlde şikâyet, nimeti inkârdır, küfürdür; sabretmek lâzımdır! Sabır; nimetin, lütufların anahtarıdır.²⁵¹
  - Dünyada Allah'tan başka herkes düşmandır. Dost, ancak Allah'tır! Şu hâlde, dostu düşmana şikâyet etmek, iyi bir şey değildir.
- 2360 • Hakk bana ayran verirse, bal istemem; çünkü her nimetin bir gamı vardır."²⁵²

²⁵⁰ İrem; Yemen'de Şedâd isminde tanrılık iddia eden efsanevî bir kralın yaptırdığı meşhur bahçenin adı; dünya cenneti.

²⁵¹ Burada, Zuhur Sûresi'nin şu meâlideki 32. âyetine işâret var: "Dünya hayatında onların ma'îşetlerini bile aralarında onlar değil, biz taksim ettik!"

"Sabır; kurtuluşun, rahata kavuşmanın anahtarıdır. Takva, çekinmek ise, ebedî zenginliktir." (Hadîs)

²⁵² Hakk'ı arayan talibe, Cenûb-ı Hakk'tan başka herkes, hattâ her şey düşman gibidir; dost, ancak Allah'tır! Bulduğumuz hâlden memnun kalmamak, mahrum kaldığımız nimetlerden sızlanmak, dostu düşmana şikâyet etmek gibidir. Dünyada her nimetin, yanı başında bir kölfet, bir gam bulunmaktadır. Şu hâlde, gamla beraber bulunan bir nimet ile sonunda zahmet ve elem bulunan bir rahat ne işimize yarar? En iyisi, bize verilenle kanaat etmek ve hâlden memnun kalmak, bizden daha yoksul olanları görerek durumumuza şükretmek bir vicdan borcudur. Tam mânâsıyla kendini Hakk'a

- Tilki dedi ki: "Hakk'ın emrine uyup helâl rızık aramak farzdır. 2382
- Bu âlem sebepler âlemidir; sebepsiz hiç bir şey elde edilemez. Şu hâlde, mutlaka istemek, aramak lâzımdır!
- Cenâb-ı Hakk; 'Allah'ın fazlından rızık arayın!' diye emretti; buna uy-mak, kaplan gibi zorla çalıp kapmamak lâzım!²⁵³
- Peygamber Efendimiz de rızık hakkında buyurdu ki: 'Ey yiğit; rızık 2385 kapısı kapanmıştır, kapıda kilitler vardır.
- O kilidin anahtarı, bizim çalışmamız, didinmemiz, gelip gitmemiz, kazancımızdır!
- Bu kapının anahtarsız açılmasına yol yoktur; istemeden almak, vermek Allah'ın âdeti değildir!"²⁵⁴
- Eşek; "Bu senin dediğin, Allah'a tevekkül, O'na güvenmenin zayıflığındandır. Yoksa, can veren ekme de verir.
- Oğlum; pâdişahlık dileyen, zafer isteyen kimseye bir lokma ekme az gelmez."²⁵⁵
- Bütün vahşi hayvanlar, yırtıcı canavarlar bile rızıklarını bulmaktadır. 2390 Bunlar, ne kazanç peşindedirler, ne de rızıklarını ararlar.

vermiş ve Hakk'ta yok olmuş bir kişi, bir insan-ı kâmil, değil durumundan şikâyet etmek, o her hâlden memnundur! Sevgili Allah'ı ona ayran lütfetse, ona bal yerine geçer. O; hasta iken mesuttur, tehlike içinde mesuttur, hakaret altında mesuttur, can verirken mesuttur. O, insanlardan şikâyet etmez. O, arzularında mahrumiyet hissetmez, hiç bir şeyle yaralanmaz. Onun ne tamahı, ne öfkesi, ne de hasedi vardır. O, ölmeden evvel ölmüş kişidir. Mutasavvıfların kâmil insan düşüncesi, vasıfları böylece hâlâsa edilmiş oldu.

²⁵³ Cum'a Sûresi'nin şu meâlideki 9-10. âyetlerine işâret var: "Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığınız zaman, hemen Allah'ı zikretmeye gidin; alış verişini bırakın! Bu, belki sizin için daha hayırlıdır! Namaz kılınca dağılın; Allah'ın fazlından rızık arayın! Allah'ı zikredin; tâ ki umduğunuza kavuşasınız!" Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde; "Helâl rızık istemek, farz olan ibâdetten daha farzdır!" diye buyurmuşlardır.

²⁵⁴ Yukarıki beyitlerde Peygamber Efendimiz'in şu hadisine işâret var: "Rızıkların kapıları kilitlenmiştir; çalışmak, uğraşmak o kapıların anahtarlarıdır." "İstemeden ekme, vermek Allah'ın âdeti değildir." mısra'nın mânâsı da, yalnız duâ etmek, istemek, yalvarmak değildir; buradaki istemek, uğraşmak, didinmek, ter dökmek anlamına gelmektedir. Necm Sûresi'nin şu meâlideki 39. âyetini unutmamalıyız: "Hakkâten insan için çalıştığından başka bir şey yoktur!"

²⁵⁵ Benliğini yenerek dünyevî arzularına karşı zafer kazanan bir insan için, bir lokma ekme yeter de artar bile! O, Allah'ına öyle bir bağlanmıştır ki, öyle güvenmiştir ki, hiç bir şey onu yolundan alıkoyamaz. Nitekim Talâk Sûresi'nin şu meâlideki 2-3. âyetlerinde; "Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder; onu hatır ve hayâle gelmeyecek bir cihetten rızıklandırır! Kim Allah'a güvenip tevekkül ederse, O kendisine yetişir!" diye buyurulmuştur.

- Rızık veren Allah herkesin rızığını veriyor, herkesin rızığını önüne koyuyor.
  - Kim sabrederse, rızık gelir yetişir. Çalışma zahmetine düşmen, senin sabırsızlığındandır!²⁵⁶
  - Tilki; "Senin bahsettiğin tevekkül nâdirdir; bu tevekkülü elde etmek, pek az kişiye nasip olur!
  - Nâdir olan, az bulunan şeyin etrafında dolaşmak, bilgisizlikten ileri gelir; herkes nereden pâdişahlığa yol bulacak?
- 2395 • Peygamber, kanaate hazîne demiştir; gizli hazineyi herkes elde edebilir mi?²⁵⁷
- Haddini bil de, yukarılarda uçma, uçma da kötülük çukuruna düşme!"
  - Eşek dedi ki: "Bu sözü ters söylediğini bil; kötülük, cana tamahtan gelir.
  - Kanaate ermekle hiç kimse canından olmadı. Hırs ile de hiç kimse sultan olmadı.
  - Allah ekmeği domuzlardan, köpeklerden bile esirgemiyor. Şu bulut ve yağmur, insanların kazancı değildir.²⁵⁸
- 2400 • Sen nasıl rızka düşkün, rızık arayan bir âşık isen, rızık da rızık yiyene, yâni sana âşıktır.

²⁵⁶ Bütün hayvanlar, yırtıcı canavarlar bile rızıklarını bulmaktadır. Sanki bu hayvanlar, rızıklarını aramıyorlar da, rızıkları bunları arıyormuş gibi karşlarına çıkmaktadırlar. Herkesin rızığını Allah, önüne getirmektedir; sanki Hakk'ın bütün canlı varlıkların önüne serdiği bir sofraya var da herkes kudretince rızığını almaktadır. Ama bu demek değildir ki çalışmadan, didinmeden rızık gelsin, bizi arasın. Mehmed Âkif merhûm;

"Dolaş da yırtıcı arslan kesil behey miskin!
Niçin yatıp kötürüm tilki olmak istersin?
Elin kolun tutuyorken çalış, kazanmaya hak!
Ki, artığınla geçinsin senin de bir yatacak!"

diye yazmıştır.

²⁵⁷ Burada, Peygamber Efendimiz'in şu hadisine işâret var: "Kanaat, bitmez tükenmez bir hazinedir!"

²⁵⁸ Bulutlar, yağmurlar Allah'ın lûtfu ve ihsanıdır; insanların kazandığı nesnelere değildir! Domuzları ve köpekleri bile aç bırakmayan Allah, insanları aç bırakır mı? Takdir edilen rızık, her ne miktarsa, gelip sahibini bulacaktır! Rızık elde etmek için de, insanın gayret sarfetmesi, çalışması yine Allah'ın bir takdiridir.

- Sen rızığın peşinde koşmasan da, o senin kapına gelir. Fakat sen, onun peşinde koşarsan, başına dert olur, sana ızdırıp verir."²⁵⁹

• Tilki; "Bu hikâyeleri bırak!" dedi. "Az bile olsa, elini kazanca at! 2419

- Allah sana el ihsan etmiştir; bir iş gör, kazan da, bir dosta yardım et!
- Kim bir kazanç elde eder, bir iş tutarsa, öbür dostlarına da yardımı dokunur!

• Çünkü bütün kazancı bir kişi elde edemez; bir kişi hem dülger, hem saka, hem terzi olamaz!

• Dünya bu karar üzere kurulmuş, herkes yokluktan, yoksulluktan ötürü kendine bir iş seçmiştir.

• Ortada bedâva sofraya oturup yemek yok; sünnet yolu, bir işe sarılmak, bir kazanç elde etmektir."

• Eşek; "Ben" dedi, "Dünyada da Allah'a tevekkülden daha iyi bir kazanç bilmiyorum. 2425

• Ben, dünyada Cenâb-ı Hakk'a şükretmekten üstün bir kazanç görmedim. O'na şükrediş, rızık da artırır."²⁶⁰

• Aralarındaki konuşma uzadı gitti. İkisi de sorudan, cevaptan âciz kaldılar.

• Bundan sonra tilki eşeğe; "Kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın!" emrini verdi.

• "Çorak, taşlık bir ovada sabretmek ahmaklıktır!" dedi. "Allah'ın dünyası geniştir."²⁶¹

• Buradan bir çayırılığa git; orada ırmak kıyısında yeşil otları otlâ! 2430

• Cennetler gibi yemyeşil bir çayırılık... Orada, tâ bele kadar gelen çimenler var.

²⁵⁹ Hadis-i şerifte şöyle buyruluyor: "Rızık, kulum onu arayışından daha fazla kulu arar!" Hz. Mevlâna Peygamberimiz'in bu düşüncesini, aynı bir *Mesnevî* cildinde şu beyitle beyan buyurur:

تشنگان کمر آب جوید درجهان

آب جوید هم به عالم تشنگان

"Dünyada yalnız susuzlar su aramazlar; su da susuzları arar!"

²⁶⁰ Bu beyitte, İbrahim Süresi'nin şu meâldeki 7. âyetine işâret var: "Hatırlayın ki, Rabbiniz şunu bildirmişti: Andolsun, şükrederseniz, elbette nimetlerimi artırırım! Andolsun, nankörlük ederseniz hiç yüpheşiz, benim azabım cidden çetindir!"

²⁶¹ Burada, Bakara Süresi'nin şu meâldeki 195. âyetinden iktibas var: "Kendinizi tehlikeye atmayın!"

- Ne mutlu o hayvana ki, orada bulunur, otlar; deve bile o çayırlarda görünmez, kaybolur.
- Orada, her tarafta bir kaynak fışkırıp akmakta; orada, hayvanlar emniyet içinde ve rahat otlamaktadırlar."

2467 • O eşek de çayırlığın rengini duydu, kokusunu aldı da, bütün kendine söylenen faydalı şeyler, deliller gönlünden kaçtı gitti.

Eşek her ne kadar çekindi ise de,
sonunda tilki hile ile galip geldi,
onu arslanın bulunduğu ormana
çekip götürdü.

- 2516 • Tilki hilede ayak diredi; eşiğin sakalını tuttu, onu çekip götürdü.
- 2518 • Bir tavşan hile ile bir arslanı kuyuya atarsa, bir tilki nasıl olur da eşiği çekip çayırlığa götüremez?²⁶²
- 2564 • Arslan ona saldırırsın da yaralasınsın diye, tilki eşiği dağa çıkardı, ormana götürdü.
- Eşek arslandan uzaktı, fakat arslan eşiği görünce, hırsından yaklaşmasına sabrederemedi.
  - Birden korkunç bir şekilde kükredi, fakat kımıldayacak gücü kuvveti yoktu.
  - Eşek bu hâli uzaktan gördü ve nalını atacakmış gibi tâ dağın dibine kadar kaçtı.
  - Tilki arslana dedi ki: "Ey pâdişahımız, kavga vaktinde neden sabredermedin?"
  - O aptal sana yaklaşıydu, hafif bir saldırıyla ona gâlip gelirdin.
- 2570 • Acele etmek şeytanın hilesidir; sabır ve tedbir ise Allah'ın lûtfudur.²⁶³
- Uzakta idi, saldıracığını anladı ve kaçtı. Senin de zayıf oluşun meydana çıktı. Yüzünün suyunu yerlerde döktü; yani, senin güçsüzlüğünü a-çığa vurdu."

²⁶² Bu beyitte, *Mesnevî-i Şerîf*'in I. cildinde geçen ve tavşanın hile ile arslanı kuyuya düşürmesi hikâyesine işaret var.

²⁶³ Bu beyitte Peygamber Efendimiz'in, "Acele etmek şeytandır; yavaş ve düşünerek iş yapmak ise Allah'tandır!" hadisine işaret vardır.

• Arslan; "Kuvvetim yerinde ve kendimi zayıf düşmemiş sandım; bu kadar hâlsiz düştüğümü sanmıyordum." dedi.

• "Açlığım, ihtiyacım haddini aştı; açlıktan sabrım da, aklım da kaybolup gitti.

• Eğer elinden gelirse, bir kere daha aklını kullan, onu buraya tekrar getir.

• Hile ile kandırarak onu tekrar buraya getirirsen, sana karşı çok min- 2575 nettar olurum."

• Tilki; "Evet!" dedi, "Allah yardım ederse, onun gönül gözünü mühürler, onu kör eder.

• Beni görünce korkmuştu, fakat korkusunu unuttur. Bu da onun eşekliğinden uzak değildir!

• Fakat, onu kandırır da tekrar buraya getirirsem, yine acele ederek emeği boşa çıkarma!"

• Arslan; "Evet!" dedi. "Tecrübe ettim, anladım ki, pek hastayım, hâlsizim; nerdeyse bedenim dağılıp gidecek.

• Eşek tamamıyla bana yaklaşmadıkça yerimden kımıldamam, kendimi 2580 uyur gösteririm."

• Tilki yola düştü; "Aman pâdişahım!" diyordu. "Sen bana yardım et de, aklı gafletle örtülsün.

• Eşek, her kötü kişiye kanmamak için tövbeler etmiştir!

• Onun tövbelerini hilelerimle bozayım; biz, aklın da düşmanıyız, aydın ahdin de!"

• Sonunda tilki, vakit kaybetmeden yine eşiğin yanına geldi. Eşek; "Se- 2600 nin gibi dosttan çekinmek gerek." dedi.

• "Ey adam olmayan, insanlık bilmeyen tilki! Ben sana ne yaptım ki sen beni tuttun o ejderhanın yanına götürdün?"

• Bana kin tutmana sebep neydi? Ey inatçı; buna senin yaratılışındaki kötülükten başka ne sebep olabilirdi?"

• Tilki dedi ki: "O bir büyü, bir tılsımdı; senin gözüne arslan gibi görün- 2612 dü.

• Yoksa ben, beden bakımından cüssece senden zayıfım; öyle olduğu hâlde, gece gündüz rızkımla oralarda arıyorum.

• Eğer o çeşit bir tılsım yapmasalardı, her obur, her yiyici oraya koşar, orada rızkımla arardı.

- 2615 • Fillerle, ejderhalarla dolu aç bir dünya varken, öyle bir ova tılsımsız yemeşil kalır mıydı?
- Zaten ben; 'Öyle korkunç bir şey görürsen, sakın korkma!' diyecektim sana!
  - Fakat gönlüm, senin hâline, korkup kaçışına acıdı da daldım; bunları sana söylemeyi unuttum.
  - Seni, köpek açlığına tutulmuş, zavallı, yiyeceksiz kalmış bir hâlde gördüm de; 'Derdine bir derman olayım!' diye acele ettim.
  - Yoksa, sana tılsımı önceden anlatırdım; görünenin arslan değil bir hayâl olduğunu söylerdim!"
- 2620 • Eşek dedi ki: "Ey düşman; önümden çekil, git! Çekil git de, ey hâin; çirkin yüzlü, senin suratını görmeyeyim.
- Seni bahtsız bir hâle sokan Allah, çirkin yüzünü de pek iğrenç bir şekilde yaratmış.
  - Bana hangi yüzle geliyorsun? Gergedanın derisi bile yüzün gibi kalın derili değildir.
  - 'Seni çayırılığa götüreyim.' diyerek apaçık canıma kasdediyorsun!
  - Azrâil'in yüzünü gözlerimle gördüm; sonra da geldin, yine beni kandırmaya çalışıyorsun.
- 2625 • Ben; ister eşek olayım, ister eşeklerin en kötüsü, en kusurlusu olayım; nihâyet benim de canım var! Bunu nasıl fedâ edebilirim? Senin hilene nasıl kanarım?
- Benim gördüğüm o amansız, o müthiş arslanı çocuk görseydi, hemen ihtiyarlardı, kocalırdı.
  - Arslanı görünce öyle korktum ki, o korkudan, o heybetten kendimi cansız, gönülsüz, perişan bir hâlde dağdan baş aşağı attım.
  - O apaçık azabı görür görmez, korkudan ayağım bağlandı.
  - Lütuflar, ihsanlar sahibi Allah'a ahedtim; 'Ya Rabbi, ayağımdaki şu bağı çöz!
- 2630 • Ey benim yardımcım, Allahım! Bundan sonra ahdim olsun, nezrim olsun; kimsenin sözüne, vesvesesine kanmayayım!
- O duâ, o sızlanma, o niyâz sebebiyle Allah, o anda ayağımın bağına çözdü.
  - Yoksa o arslan, o korkunç erkek arslan, bana yetişseydi hâlim ne olurdu? Arslanın pençesi altında eşek ne hâle gelir?

- Ey kötü arkadaş; o kükreyen arslan, yine beni kandırman için seni buraya gönderdi."

Tilkinin eşeğe cevap vermesi.

- Tilki; "Bizim saf gönlümüzde tortu yoktur; fakat, vehmin doğurduğu 2640 hayâller de küçümsenemez.
- Ey saf gönüllü! Bütün bunlar senin vehminden; yoksa, sana karşı gönlümde ne bir kötülük düşüncesi var, ne de bir hile var!
- Kendi çirkin hayâline kapılarak bana bakma; seni sevenlere karşı neden kötü zanda bulunuyorsun?
- Temiz, saf kardeşler hakkında iyi zanda bulun; zâhiren onlardan cefâ bile görsen, haklarında kötü düşünceye kapılma!
- Bu kötü hayâl, bu kötü vehim, bu kötü zan meydana çıktı da, yüzbinlerce dostu birbirinden ayırdı.
- Şefkat gösteren, acıyan birisi sana cevretse, seni sınasa, akıllı isen onun 2645 hakkında kötü zanna düşmezsın.
- O başına gelen şey kötü bile olsa, dostlar o hatâyı affederler, hoşgö- 2647 rürler."
- Eşek bir hayli çalıştı, tilkiyi başından kovdu, fakat köpek gibi acıkmıştı. 2817 Açlık kendisinden ayrılmıyordu; âdetâ ona eş olmuştu.
- Hırs üstün geldi, sabrı zayıfladı. Ekmek sevdâsı nice boğazları kesmiştir.
- O eşek, açlığa esir olmuştu. "Bu, hile bile olsa, zaten açlıktan ölmek 2820 üzereyim." dedi.
- "Hiç olmazsa şu açlık azabından kurtulurum. Yaşayış, hayat bu ise, ölüm bence daha iyi."
- Tilkiçik, eşeği ta arslanın yanına kadar götürdü. O yiğit arslan da, eşe- 2870 ği paramparça etti.
- O canavarlar sultanı karnını doyurduktan sonra susadı; su içmek için kaynağa gitti.
- Tilkiçik o zamanı fırsat bildi ve eşeğin ciğerleri ile yüreğini yedi.
- Arslan kaynaktan dönüp eşeği yemeğe gelince, ciğerleri ile yüreğini aradı. Fakat ne yürek vardı, ne de ciğer.
- Tilkiye; "Ciğeri nerede, yüreği ne oldu?" diye sordu.

- Çünkü, canavarlara bu iki uzuv kötü gelmez; hatta bunları severler.

2875 • "Onun ciğerleri yâhut yüreği olsaydı buraya bir daha gelir miydi?" dedi.

- O kıyâmeti, o korkuyu, o kaçışı, o dağdan atlayışı gördükten sonra onun burada ne işi vardı?

- Eğer eşeğin ciğerleri yâhut yüreği olsaydı, yine kalkar bir kere daha senin yanına gelir miydi?²⁶⁴

Kutup, insan-ı kâmil

2339 • Kutup, arslan gibidir; işi de avlanmaktır! Geri kalan bu halk ise, onun artığıdır!²⁶⁵

- Gücün yettiğince kutbu râzî etmeye çalış; onun isteklerini yerine getir ki, o kuvvetlensin de vahşi hayvanları avlasın.²⁶⁶

- O, zahmete düşerse, incinirse halk gıdasız kalır! Çünkü, halkın rızıklanması, aklın eli ile, aklın yardımı ile dir.

- Halkın vecdi, mânevî heyecanı, gönül gıdası ancak onun artığıdır. Gönülün eğer av istiyorsa, bunu göz önünde tut, düşün.²⁶⁷

- Kutup, akla benzer; halk ise tendeki uzuvlar gibidir. Bedenin terbiyesi, idâresi akla bağlıdır, aklın elindedir.

- Kutbun zayıflığı ten zayıflığından olur, rûh zayıflığından olmaz! Dayanaksızlık, çürüklük gemide olur, Nûh'ta olmaz!²⁶⁸

²⁶⁴ Dikkat edildiyse Hz. Mevlâna bu uzun hikâyede çeşitli konulara temas etti ve hayvanların ağzından bize ibret alınacak çok şeyler nakletti.

²⁶⁵ Buradaki kutup kelimesini velilerin en başında olan "kutb-ı gavs" olarak değil, insan-ı kâmil olarak düşünmek gerekir. Kutup, istidad sahiplerine feyz verir; kendisi ise Hakk'tan feyz almaktadır. Hakk Teâlâ'dan rahmet ve mağfiret avlamak, arslanın işidir. Halk ise, onun etrafında bulunan ve onun artığı ile geçinen canlılardır! Onlar istidadlarına ve kabiliyetlerine göre kutbun Hakk'tan aldığı feyizden yararlanırlar.

²⁶⁶ Ey mürid! Elinden geldikçe kutbun rızasını almaya çalış ki, senin hizmetin ile o kutup güçlene, vahşi olan hayvanları avlaya! Vahşi hayvanlardan murad; ashab-ı dil (=gönül sahibi) olanların sohbetlerinden hoşlanmayan ham kişilerdir.

²⁶⁷ Kutbun zahmete düşmesi, incinmesi ile kendine tâbi olanlar, rûhanî gıdadan mahrum kalırlar. Çünkü halk, beden gibidir; kutup ise bedeni idâre eden akıl mesâbesindedir. Halkın vecd hâli, mânevî heyecanı, onun gıdasının artığı gibidir.

²⁶⁸ Çoğu zaman kutuplar maddeye önem vermediklerinden zayıf ve fakir olurlar, fakat rûh bakımından çok kuvvetlidirler. Onların kalplerinin murad ettiğini kimse değiştiremez. Onların bedenleri, gemi gibi dayanıksızdır; rûhları ise Nûh (a.s.) gibi korkusuz ve sağlamdır.

- Kutup o kimseye derler ki, kendi etrafında döner dolaşır; göklerde o- nun etrafında dönerler.²⁶⁹

- Ona, has bir kul tam bir köle olduysa, gemisini tamir hususunda ona yardım et.

- Ona yardım edersen, bu yardım sana yarar, seni geliştirir; onu geliştirmez. Cenâb-ı Hakk; "Siz Allah'a yardım ederseniz, O da size yardım eder!" diye buyurdu.²⁷⁰

Allah'a tevekkülün ne demek olduğunu anlatmak için bir zâhidin tevekkül denemesi hikâyesi:

Zâhidin biri, rızık arama sebeplerini terkederek şehirden ve halkın geçeceği yerlerden uzaklaştı; hiç kimsenin uğramadığı, tanınmaz bilinmez bir dağın eteğine çekildi, rızıkını beklemeye başladı. Sonunda aç kaldı. Başını bir taşa koydu, uzanıp yattı ve kendi kendine dedi ki: "Ya Rabbi! Sen'in sebep yaratmana, rızık vermene tevekkül ettim, Sana güvendim; sebepleri bıraktım, buraya geldim. Sana güvenmenin sebepler meydana getirmesini göreyim!"

- Zâhidin biri, Peygamber Efendimiz'in; "Kula rızık, kat'î olarak Allah'- 2401 tan gelir.

- İstesen de, istemesen de rızık sana âşik olur da, koşa koşa gelir, sana ulaşır!" hadîsini duymuştu!²⁷¹

²⁶⁹ Kutup aynı zamanda değirmen taşının miline verilen addır. Değirmen taşı milin etrafında döndüğü gibi, gökler de onun etrafında döner. Kutup, kâinâtın rûhu, özü olduğu için kâinât, gökler onun etrafında dönmektedir. Süflî olsun, ulvî olsun bütün âlem, onun idâresi altındadır, onun çevresinde döner. Melekler, onun izni ile hidâyet kılarlar. Kâmil insan, ilim ve ma'rifeti, vasıta olmaksızın Hakk'dan alır, halka dağıtır.

²⁷⁰ Bu beyitte, Muhammed Sûresi'nin 7. âyetine işaret edilmektedir.

²⁷¹ Hz. Peygamberimiz bir hadîslerinde; "Sen rızıkını aradığın gibi, rızık da seni arar!" diye buyurmuştur.

- Bu düşünceyi denemek için o zâhid sahralara düştü. Sonra bir dağın eteğine vardı, orada yatıp uyudu.
  - "Rızıkımın bana geldiğini göreyim de, rızık hakkındaki zannım kuvvetlensin!"
- 2405 • Bir kervan yolunu şaşırdı da geldi, o dağa düştü. Rızık denemesine kalkışmış olan zâhid, orada uyumuş, uykuya dalmış gördü!
- Birisi; "Bu adam neden böyle çölde, yoldan ve şehirden uzak bir yerde, çıplak bir hâlde yatıyor?"
  - Acaba ölü mü, diri mi? Çünkü, ne kurttan korkuyor, ne de düşmandan!" dedi.
  - Kervan halkı başına üşüştüler, orasını burasını yokladılar. Zâhid duymazlıktan geldi, hiç bir şey söylemedi.
  - Ne kıvıldandı, ne başını kaldırdı; o, denemeye daldığı için gözünü bile açmadı.
- 2410 • Bunun üzerine; "Bu zavallı sıska adam açlıktan bayılmış, kendinden geçmiş!" dediler.
- Ağızına dökerek ona yedirmek için ekmele bir çömlek yemek getirdiler.
  - Zâhid, rızıkın insana muhakkak gelip yetişeceği hakkındaki vaadin, tevekkülün doğruluğunu anlamak için inadına dişlerini sıktı.²⁷²
  - Kervan halkı acıdılar; "Bu zavallı tamamıyla bitmiş, açlıktan ölüm hâline gelmiş!" dediler.
  - Koşular, bıçak getirdiler; dişlerinin arasına sokup zorla ağızını açtılar.
- 2415 • Ağızına çorba döktüler, ekmele parçaları soktular, tıktılar.
- Zâhid kendi kendine dedi ki: "Gönül, susuyorsun ama, sırrı biliyorsun ve kendini naza çekiyorsun."
  - Gönül; "Biliyorum ama mahsus susuyorum!" dedi. "Biliyorum ki, canıma da rızık veren Allah'tır, tenime de!"
  - Bundan fazla deneme nasıl olur; rızık, sabredenlere ne hoş yetişiyor!

²⁷² "Kim Allah'a güvenip dayanırsa, Allah kendisine yetiştir!" (Âl-i İmrân Sûresi: 3) âyet-i kerimesinin gerçekleşmesini istiyordu.

Bir devleti, bir nimeti haber veren kişide,
o haber verdiği devletin yâhut nimetin belirtisini,
eserini, nûrunu göremez isen,
onun mukallid olduğuna hükmetmen lâzımdır!

Bu hususta, bir deve hikâyesini örnek alıyoruz!

- Birisi deveye; "Ey izi kutlu, mübârek varlık! Nereden geliyorsun?" di- 2440 ye sordu.
- Deve; "Senin mahallendeki o sıcak hamamdan geliyorum!" dedi. Adam; "Evet!" dedi. "Belirtisi dizinde görünmekte."
- İnatçı Firavun Mûsâ'nın ejderhasını gördü de, yumuşaklık gösterdi, mühlet istedi.
- Akıllılar Firavun'un yumuşaklık göstermesine şaşırdılar da; "Daha fazla sert davranmalıydı. Çünkü o, din gününün sahibi idi." dediler.
- "Mûcize ister ejderha olsun, ister yılan, nerede Firavun'un tanrılık gururu, nerede hışımı ve öfkesi?"
- Firavun tahta oturduğu zaman; "Ben sizin en yüce rabbinizim!" de- 2445 mekteydi. Bir kurcağız için neden böyle yaltaklanıyor?²⁷³
- Nefsin hurma şarabı ile, çeşitli mezelerle sarhoş olmuş ise, şunu iyi bil ki, rûhun gayb âleminin, mânâ âleminin salkımını görmemiştir.
- Çünkü o nûru görenlerin alâmetleri vardır. Onlar, bir gurur, bir gösteriş evi olan bu dünyadan, bu aldanış evinden uzaklaşırlar.²⁷⁴

²⁷³ Firavun tanrılık dâvasına kalktığı zaman; "Ben, sizin en yüce rabbinizim!" demişti. Bu söz, Nâzi'ât Sûresi'nin şu meâlideki 24. âyetinde geçer: "Firavun; "Ben, sizin en yüce rabbinizim!" dedi."

²⁷⁴ Bu heyitte, Zümer Sûresi'nin şu 23. âyeti münâsebetiyle söylenmiş olan aşağıdaki hadîse işâret var: "Allah'ın İslâm nûru ile kalbine genişlik verdiği kimse kalbi mühürü, nûrsuz kişi gibi midir? Elbette o, Rabbi'nden bir hidâyet üzeredir! O hâlde, yazıklar olsun onlara; Allah'ın zikrini terk eden kalpleri katırlara! Onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler!" Rivâyete göre Peygamber Efendimiz bu âyeti okuduktan sonra şu hadîsi buyurmuştur: "Nûr kalbe girince kalp açılır, genişler!" Bunun üzerine orada bulunan ashab; "Ey Allah'ın Resûlü: bunun alâmeti, belirtisi nedir?" diye sordukları zaman Peygamber Efendimiz buyurmuşlardır ki: "Şu aldanma ve gurur evinden uzaklaşmak, zevk ve neşe yurduna yönelmek, ölüm gelip çatmadan ölüme hazırlanmaktır!"

● Acı suyun çevresinde dönen, uçan kuş; tatlı suyu görmemiştir, tatmamıştır.

● Onun imanı taklitten ibârettir; canı, iman yüzünü görmemiştir.

2450 ● Mukallide yoldan da büyük bir tehlike vardır, yol kesen taşlanmış şeytandan da!

● Fakat Hakk nûrunu görünce emin olur, evindeki şüphe ve ızdırapları yatıştır.

● Denizin köpüğü, aslı olan toprağa başvurmamakça çalkandır durur.

● O köpüğün aslı topraktır; bu sebeple su da gariptir! Gariplikteyse ızdırap çekmekten, çırpınmaktan başka çare yoktur!

● Mukallidin gözü açıldı da o şekli gördü, o yazıyı okudu mu, artık şeytan ona bir daha el uzatamaz!²⁷⁵

2470 ● Mukallid, söz arasında yüzlerce delil gösterir, fakat onları kıyas bakımından söyler, açık bir tarzda görerek değil.

2480 ● O mukallidin yüzlerce delili vardır, yüzlerce lâf eder, ağızından yüzlerce söz çıkar, fakat söylediği sözler rûhsuzdur, cansızdır.

● Söyleyende can, kudret ve öz olmazsa, onun sözlerinin yapırağı nasıl meyve verir?²⁷⁶

● Küstahça, insanlara yol gösterir, onları yola sokar ama, kendisi saman çöpünden bile fazla titrer.

● Sözü pek parlaktır, söz ebesidir, fakat sözünde de bir titreyiş gizlidir.²⁷⁷

²⁷⁵ Mukallid olan kimsenin kalp gözü açılınca, hakikatin nakşını görür ve okur; kalbinde şüpheler ve vehimler kalmaz! "Benim gerçek kullarım yok mu, ey şeytan; senin onlar üzerinde hiç bir hakimiyetin yoktur!" (İsrâ Sûresi, 65) âyeti gerçekleşir.

²⁷⁶ Şeriatte ve tarîkatta taklitçi olan kimse, peygamberlerin ve velîlerin güzel sözlerinden bir çok örnekler vererek, deliller göstererek güzel konuşur, hoş lâf eder. Onları, etrafında bulunanlara açıklar, yorumlar fakat, inandıklarını söylediklerini yaşamayan o taklitçinin sözlerinde asla rûh yoktur; onun sözleri gönüllerde, rûhlarda iz bırakmaz! Biraz uyanık olan kimseler o sözlerin rûhsuz, cansız olduğunu, gönülden söylenmediğini anlarlar, hissederler. Hakk'tan ve hakikatten bahseden kimsenin kalbinde ilâhî aşk ateşi, iman nûru yoksa, onun sözlerinde öz yoktur, rûh yoktur!

²⁷⁷ Mukallid, mürşitlik makamında ezberlediği evliyâ sözleri ile halkı kandırır, fakat sözünde titreyiş vardır, inandırıcılık yoktur!

Ten midesi, gönül midesi.

● Mânâ arkadaşlarını yanına alıp güzeller diyarı olan Hutun ovasına git 2474 de, orada karanfillerden, yaseminlerden, güllerden başka bir şeylerden yararlanma.

● Mideni reyhana, güle alıştırdı da, peygamberlerin elde ettikleri hakîkati, hikmeti elde et, onların manevî gıdalarını bul!

● Mideni şu samandan, arpadan vazgeçir; reyhan ve gül yemeye başla!

● Ten midesi, insanı samanlığa doğru çeker götürür; gönül midesi ise reyhanlığa ulaştırır!²⁷⁸

● Samanla, arpayla beslenen hayvan kurban olur; Hakk nûru ile gıdalanan da *Kur'an* olur!

● Varlığının yarısı misktir, yarısı da iğrenç pisliktir; aklını başına al da pisliği artırma, Çin miskini artır!²⁷⁹

● Mideden vazgeçip gönüle doğru yürü de, Allah'tan sana perdesiz, açık 2514 selâm gelsin!

● Kendine çeki düzen vererek bir iki adım daha at da aşk, kulağımı tutup sana; "Gel!" desin!²⁸⁰

²⁷⁸ Ey hakîkati arayan Hakk âşığı! Tenin, bedeninin, maddî ve cismanî varlığıyla, etinle, kemiğinle hayvandan farkın yoktur. Hakîkati bulman için evvelâ hayvanî tabiatından kurtulman lâzımdır! Bu sebeple midenin huyunu, alışkanlığını saman ve arpa yemekten vazgeçir de, reyhan ve çiçekler yemeye başla! Ten midesi seni samanlığa doğru çeker, fakat gönül ve can midesi gül ve reyhan tarafına götürür. Nebîlerin ve velîlerin mânevî gıdasını almak istiyorsan, eşek nefsinin yediği saman ve arpa gibi yiyeceklerden vazgeç; nebîlerin ve velîlerin gıdası olan ilim ve ma'rifet reyhanı ile beslen!

²⁷⁹ Saman ve arpa mesabesinde olan cismanî gıda ile beslenen kişinin yaşayışı ten zevkine bağlıdır. Nihâyet, beklemediği bir gün ölüm bıçağı onun boğazına dayanır; böylece o, ölümün kurbanı olur. Fakat Hakk âşığı rûhunu Hakk'ın nûru ile beslediği için, onun kalbi hikmetten, bilgiden hoşlanır ve oradan nasibini alır. Böyle bir insan *Kur'an*'ın sırtına mazhar olur; vahdet makamını bulur, kesret ve tefrikadan yakasını kurtarır. Ey ilâhî zevklere ve rûhanî rızıklara talip olan kişi! Senin varlığının yarısı misk gibidir; o tarafın akıl, rûh ve insanlık tarafındır! Öteki yarısı iğrenç pislik gibidir; o taraf da maddî varlığın hiddetin, şehvetin kaynağı olan cismanî ve hayvanî tarafındır! Aklını başına alıp pislik olan hayvanî tarafını çoğaltma da, insanlık tarafını artır, insan ol!

²⁸⁰ Ey sahte tarikat yolcusu! Midene düşme; yalnız yemeyi içmeyi düşünme; can semtine, gönül tarafına git! Midenin değil, gönülün gıdasını, rûhunun mânevî rızığını düşün ve öyle bir makama ulaş ki, orada Cenâb-ı Hakk'tan sana perdesiz ve vastasız selâm gele ve Hakk senin gönülüne selâm sıfatı ile tecellî ede! Yâni, Hakk'ı gönülünde bulsun; seni aşkın eli tutup çöksün.

Kâmil ve Hakk'a mânen ulaşmış gerçek şeyhin Hakk yoluna dâvete dâir sözleri ile tasavvufa ait kitapları okuyup bilgi sahibi olmuş, güzel konuşmasını bilen fakat, söylediklerini yaşamayan, kusurlu kişilerin, sahte şeyhlerin sözleri arasındaki fark.²⁸¹

2484 • Nûrlanmış şeyh, insana Hakk yolundan haber verir. Onun sözü de yüzü gibi nûrludur; söylediği sözlere nûru da katar, yol arkadaşı eder!

²⁸¹ Bu başlıkta ve bundan evvel geçen beyitlerde Hz. Mevlâna tasavvuf ilminde hayli ilerleyen, tasavvufî bilgileri, terimleri iyi öğrenen, güzel konuşmayı bilen, etrafına bir çok safdilleri, temiz, imanlı kişileri toplayan mukallitlerden, yalancı şeyhlerden, sahte mürşitlerden bahsetti; onların hâllerini çeşitli temsillerle, hikâye ve fıkralarla açıklığa kavuşturdu.

Günümüzde gerçek mürşitten çok, böyle sahte mürşitler, şeyhler çoğalmıştır. Temiz gönüllü, imanlı, açık yürekli müslüman kardeşlerimiz Hakk yolunda ilerlemek, Peygamberimiz'in sünnetine tam uyarak taklidi imanlarını, tahkika götürmeye uğraşırken, ün yapmış böyle sahte şeyhlerle karşılaşabilirler. "Mürşidi olmayanın şeytan yolunu keser!" inancı, bir çok mümini mürşit aramaya sevk etmektedir.

Gerçekten de hakikî bir mürşit bulmak, bir insan-ı kâmilin elinden tutmak, onun göstereceği yolda, Muhammedî yolda yürümek, elbette büyük bir bahtiyarlıktır. Fakat günümüzde böyle mükemmel bir mürşidi bulmak, ona uymak çok zordur.

Yüzyıllardan beri yetişegelen ve tam Muhammedî yolda yürüyen büyük velîlerin yazdıkları kitapları okumak için eskiden Arapça, Farsça bilmek gerekiyordu. Hamdolsun bugün, en tanınmış velîlerin şaheserleri Türkçemize tercüme edilmiştir. Kuşeyrî, Abdülkadir-i Geylânî, Ahmed er-Rufâî, Gazzâlî, Muhiddin-i Arabî, Mevlâna, İmam-ı Rabbânî hazretlerinin ve daha isimleri sayılamayacak kadar çok olan velîlerin kitaplarını ve bunların hayatlarından bahseden ansiklopedileri rahatça bulmak, okumak imkânı vardır. Fakat bu eserleri okuyanın çoğu, bu kitapların içlerine giremedikleri, daha doğrusu mânâ ve rûh bakımından bunları kolayca anlayamadıkları, içlerine sindiremedikleri için velîlerin Muhammedî olan görüşlerini, kendi meşrep ve istidadlarına göre yanlış tefsir etmekte, yanlış yorumlamaktadırlar. Bu Hakk yolunda, iman yolunda büyük bir tehlikedir, sapıklıktır. Eskiden Mevlevî dergâhlarında Hz. Mevlâna'nın *Divân-ı Kebîr*'i şeyh efendinin çekmecesinde kilitle olarak tutulurdu. Herkesin seviyesi o mübarek şiirleri anlamaya yetişemediği için, ayak kaydırılmasından korkulurdu. Muhiddin-i Arabî hazretlerinin *Fûsûsu'l-Hikem*'i de herkesin elinde dolaşmazdı.

Tasavvufî eserleri anlamak, ledün ilminden zevk almak için tecdîci bir yetişme, ilerleme gerekirdi. Bu hususta gerçek mürşidlerin, kâmil insanların yol göstermesi icâb ederdi. Hakk'a şükürler olsun bugün, velîlerin kitapları kütüphanelerimizi süslüyor, isteyen istediği kitabı kolaylıkla buluyor, okuyabiliyor fakat, anlayamıyor, hazmedemiyor. Anladıklarını yarım anlıyor, tam anladım sanarak saptık tevillerde buluyor, hatâlara düşüyor ve imanı zedeleniyor.

• Gayret et, çalış çabala da ilâhî aşkla mest ol, nûra kavuş; senin sözün de onun nûru ile nûrlansın!

• Pekmez içinde ne kaynatılırsa kaynatılsın, pekmez tadını alır!

• Havuç, elma, ayva, ceviz; bunların hangisini pekmez içinde kaynatırsan ondan pekmez tadını alırsın.

• Bilgi de nûrla karışır, kaynaşırsa, inatçı ve kötü kişiler bile bilginle nûrlanırlar, aydınlanırlar.

• Ne söylersen o söz nûrlu olur, ışık verir. Çünkü gök, ancak tertemiz yağmur yağdırır.

• Sen de gök ol, bulut ol, yağmur yağdır; oluk da yağmur gibi suları a- 2490
şağı döker ama, bir işe yaramaz!

• Oluktaki su iğretidir, muvakkattir, gelir geçer. Hâlbuki bulutta ve denizdeki su, yaratılışında vardır!

• Düşünce ve endişe oluğa benzer; vahiy, keşif ve ilâhî ilham ise buluttur, göktür.

• Yağmur suyu, bahçeyi yüz türlü renkler ile süsler! Hâlbuki oluk, aktardığı su yüzünden komşuları birbirine düşürür, kavgaya çıkarır.²⁸²

Şiirlerini öz Türkçe söylediği hâlde Yunus Emre hazretlerinin ve Yunus Emre gibi tasavvufî şiirler söyleyenlerin ve yazarların şiirlerini okumak başkadır, onları anlamak, zevkine varmak başkadır. Bu bir seviye meselesidir; bu yetişmeye bağlı bir hâdisedir. İlkokulda okuyan çocuğa lise kitaplarını okutmaya benzer.

Tasavvufî eserleri okuyunlar ve bunlardan yarım yamalak bir şey öğrenenler, eğer konuşma kabiliyetleri, insanları iknâ etme güçleri varsa, herhangi bir zâtın el aldıklarını, onun hâlifesi olduklarını iddiâ ederek şeyh olarak ortaya çıkmakta ve şöret yolunu tutmaktadırlar. Bu türüde şeyhler, mürşit arayan temiz ve saf insanları başlarına toplamakta, onları doğru yola götürüyorum zannıyla dalâlete ve İslâmî olmayan yollara sürüklemektedir. Bunlar, kendi sapık inançlarını ve bilgilerini üstün görerek namazına, orucuna düşkün müslüman kardeşlerini "şeriatçı/yobaz" diye hor görmeye bile varmışlardır.

İşte Mevlâna bu gibi yalancı, mukallid şeyhleri teşhir etmekte, onların yollarına gitmemeyi tavsiye etmektedir. Çünkü Hz. Mevlâna tam Muhammedî yoldadır. (من بنده - قرآنم اگر جان دارم) "Ben, sağ oldukça Kur'an'ın kölesiyim!" diye buyurmaktadır.

²⁸² Lüzumsuz düşüncelerimiz, dünyevî endişelerimiz, içimize sindiremediğimiz bilgilerimiz oluğa, oluktan akan suya; peygamberlere gelen vahiy, ermişlere gelen ilham ve keşif de yağmura, ilâhî rahmete benzetilmiştir. Bağlar, bahçeler, ekinler yağmurla yetişir, bereket ve bolluk yağmurla olur. Oluktan akan su zararlıdır, faydalı değildir.

Sende Zülfikar'ı kullanacak kol var mı?

- 2502 ● Diyelim ki, Hz. Ali'nin Zülfikar adlı kılıcı sana miras kaldı. Allah Arslan'ın kolu, kuvveti varsa sen de kendini göster!²⁸³
- Diyelim ki, Hz. İsa'dan bir duâ öğrendin, o duâ hatırında, unutmadin; ama, ey çirkin adam; İsa'nın ağzı nerede, dudağı, dişi nerede?²⁸⁴
- 2505 ● Tatalım ki, İbrahim gibi put kırdın; beden putunu onun gibi ateşe atabilir misin?
- Bir delilin, bir belgen varsa meydana çıkar, göster; o tahta kılıcı o delil ile Zülfikar hâline getir!
  - Seni kulluktan alıkoyan delil, sana Allah'ın bir öfkesidir.²⁸⁵
  - Yolda korkanlara cesaret verdin, onları kuvvetli hâle getirdin ama, sen hepsinden fazla korkmakta, hepsinden fazla titremektesin.
  - Herkese tevekkül dersi veriyorsun ama, hırsından, havada uçan sivri-sineğin damarını emiyor, kanını içiyorsun.
- 2519 ● Kulağını tıka, efsunlara kanma; ancak o ihsan ve lütuf sahibi velinin efsununu dinle!
- O velinin efsunu, helvadan da tatlıdır! O öyle mübarek bir zâttır ki, onun ayağını bastığı toprak bile yüzlerce tat sahibi olur, helva kesilir.
  - Manâ şarabı ile dolu koca küpler, onun dudaklarındaki ledün şarabından mayalanmıştır.
  - Gerçek velinin mübarek dudaklarından dökülen hakikat şarabını tatmayan, ondan uzak kalan kişinin canı, taklitçinin şarabının âşığıdır.²⁸⁶

²⁸³ Zülfikar, Peygamber Efendimiz'in kılıçlarından birinin adıdır. Ağzı iki çatal olan bu kılıcı, Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Ali'ye hediye etmişti. Hz. Ali'nin yiğitliği yüzünden bu kılıç meşhur olmuştur.

²⁸⁴ Diyelim ki, ölüleri diriltiren İsa'nın nefesine mâliksin, onun duâsı da aklında. Ey çirkin adam; sende Hz. İsa'nın ağzı var mı ki nefesinle ölü gönülleri diriltirsin, onları muhabbet zevki ile canlandırarsın?

²⁸⁵ Ey sahte şeyh! İşin gücün hep konuşmak, ezberlenmiş velî sözlerini tekrar etmek; sen, onları yaşamadığın için sözlerin rühsuz, halkı irşad için yaptığın konuşmaları tatbik edemeyişin, yerine getiremeyişin Hakk'ın sana bir öfkesidir!

²⁸⁶ Gerçek vellerin sohbetinden hoşlanmayan, ham rûhlar, manen yetişmedikleri için taklitçi, sahte şeyhlerin güzel konuşmalarından seviyeleri gereği hoşlanırlar ve onları pohpohlarlar.

● Kör kuş tatlı suyu göremezse, acı suyun kaynağının etrafında dönüp dolaşmaktan başka ne yapabilir?²⁸⁷

● Can Mûsâ'sı, gönlü Sina Dağı hâline getirir, kör papağanların gözlerini açar.²⁸⁸

● Can Şîrîn'inin Hüsrev'i nöbete çağırmakta; hâsılı, şehirde şeker de u- 2525 cuzlamıştır.

● Gayb Yusuf'ları ordu çekiyorlar, şeker denklelerini getiriyorlar.

● Mısır'dan gelen develerin yüzleri bizim tarafa yönelmiş. Ey papağanlar; mutluluk, şenlik seslerini duyun!

● Şehrimiz yarım şekerle dolacak; zaten şeker ucuz ama, daha da ucuzlayacak.

● Ey tatlıya düşkün olanlar! Şeker içinde yuvarlanın; safralıların körlüklerinin inadına, papağanlar gibi şekerlere gömülün.²⁸⁹

²⁸⁷ Hz. Mevlâna'nın bu beyti, onun şeyhi ve müşîdi Seyyid Burhaneddin Tirmizî hazretlerinin şu rubâ'î beytini hatırlatmaktadır:

مرغی که خبر ندارد از آب زلال

مستقر در آب شور دارد همه سال

"Tatlı sudan haberi olmayan kuş, bütün yıl, gagasını acı suya daldırır durur!" Yani, taklitçilerin peşinde gidenler, kıyasa dayanan bilgi karanlığında kalanlar, hakikat sahiplerinin, âşıkların mânevî zevklerinden haberleri olmayanlar kastedilmektedir.

²⁸⁸ Can âleminin Mûsâ'sı, yani kâmil insan, ma'rifet şekerini tatmayan, yakîn lezzetinden haberi olmayan papağanların gözlerini açar, Hakk'ı arayan kişinin, Hakk âşığının gönlünü Tûr-ı Sinâ gibi münâcât yeri eyler. Bu sûretle Hakk âşığı kendi gönlünde Cenâb-ı Hakk'la buluşur, konuşur! Hatta Eşrefoğlu Rûmî hazretlerinin bu-yurdıkları gibi, Hakk âşığı için yalnız kendi gönlü değil, her yer Tûr-ı Sinâ kesilir!

"Âşıklar dost didârını kande baksalar göreler;

Mûsâ gibi münâcâta Tûr'u ta'yin etmeyeler.

Tûr ne hüccet âşıklara, çün her yerde ma'sûk bile,

Dâim münâcât edeler, bir dem ayrı olmayalar!"

²⁸⁹ Bu beyitlerde geçen "Can-ı Şîrîn" ile Hz. Peygamber kastedilmektedir. Hüsrev ise, her asırda bulunan aşk memleketinin şâhi olan en büyük velîdir. Şehir, bu dünyanın sembolüdür; şeker ise hakikat surlarını göstermektedir. Gayb Yusuf'ları ile veller ifade edilmektedir. Mısır, ulûhiyet mertebesini; develer, ilâhî hediyelere nâil olmuş velleri; şenlik sesleri, vellerin seslerini; atluya düşkün olanlar, Hakk âşıklarını göstermektedir. Safralılar, inkârcılar, mânâ hastalarıdır.

2530 ● Şeker kamışını dövün; yapılacak iş, ancak budur! Canlar saçın, canlar fedâ edin; sevgili ancak budur!²⁹⁰

● Şimdi şehrimizde bir tek ekşi yüzlü kalmadı. Çünkü Şîrin, Hüsrev'leri tahta oturttu!

● Meze üstüne meze, şarap üstüne şarap! Artık minareye çık da salâ ver; herkesi rûhanî sofraya, gök sofrasına çağır!²⁹¹

● Dokuz yıllık sirke bile tatlılaşıyor; taş ile mermer l'al oluyor, altın hâlini alıyor!

● Devlet gözü tam bir büyü yapmada; rûh Mansur oldu da "Ene'l-Hakk!" (=Ben Hakk'ım!) diye bağırma!²⁹²

Adamın birinin korkudan yüzü safran gibi sararmış,
dudakları morarmış, elleri ağaç yaprağı misâli
titreyerek kendini bir eve atması; ev sahibi;
"Hayrola, ne oldu?" diye sorunca adamın;
"Dışarda eşekleri tutup götürüyorlar!" demesi.
Ev sahibinin; "Peki a mübârek, sen eşek değilsin ya;
ne diye korkuyorsun?" demesine karşılık da adamın;
"İşe öyle sıkı sarılmışlar, öylesine girişmişler ki,
korkarım bugün beni de eşek sanırlar da
tutarlar!" demesi.

2538 ● Adamın biri kaçtı, bir eve sığındı. Yüzü sapsarı idi; dudakları morarmış, rengi atmıştı.

● Ev sahibi; "Hayrola!" dedi, "İhtiyar bir adam gibi ellerin titriyor!

● Ne oldu? Neden kaçtın? Neden betin benzin böyle attı?"

²⁹⁰ Ey mânâ şeker arayanlar! Şeker kamışı gibi olan vefiyeye hizmet edin, sohbetinde bulunun! Hakk'ı arayanların yapacakları iş, ancak budur! Bu yolda canlar fedâ edin; gerçek sevgiliden, Hakk'tan başka her şey boştur!

²⁹¹ Ey rûhanî mânâyâ talip olan! İlâhî aşkın şarabını içtin. Şimdi ilâhî meze üstüne meze, şarap üstüne şarap var! O ilâhî mezeyi yedikten ve şarabı içtikten sonra minâreye çık salâ ver; herkesi rûhanî sofraya çağır!

²⁹² Mânevî devlet sahibi olan velinin gözü, insanı büyüler, başka bir insan yapar. Mânevî saadete erişmiş olan kâmil insanın bakışı, ona yakın olanları cismaniyetten kurtarıp rûh mertebesine erdirtir ve rûh da ilâhî aşk ile kendinden geçip Mansur gibi; "Ben, Hakk'ım!" demeye başlar.

● Adam dedi ki: "Zalim pâdişahı eğlendirmek için bugün dışarda ne kadar eşek varsa yakalıyorlar."

● Ev sahibi dedi ki: "Ey amcasının canı; eşekleri yakalıyorlarsa bundan sana ne, ne üzülüyorsun? Sen eşek değilsin ya!"

● Adam dedi ki: "Bu işe öyle girişmişler, öyle ciddiye almışlar ki, beni de eşek diye yakalarlarsa şaşılmaz!"

● Eşek tutmasına öyle bir gayretle girişmişler, işe öyle bir sarılmışlar ki, onların insanla eşiği ayırdedecek halleri kalmamış!

● Bir şeyi farkedemeyen kişiler başımıza geçerlerse, eşiğin sahibini de 2545 eşek diye alır götürürler!

● Fakat bizim şehrimizin pâdişahı, boş yere bir şey almaz, onun ayır-dedişi vardır; o, her şeyi duyar, her şeyi görür!

● Adam ol da eşek tutanlardan korkma! Ey zamanının İsâ'sı; sen, eşek değilsin, korkma!²⁹³

● Dördüncü kat bile senin nûrunla doldu; hâşâ, vallahi senin yerin ahır değildir ki;

● Ey insanoğlu; sen, bir iş için dünya ahırındasın! Hâlbuki, senin manevî değer, kıymetin gökyüzünden de yücedir, yıldızlardan da!..

● İmrahor başkadır, eşek başka; her ahıra giren eşek değildir!²⁹⁴ 2550

● Ne diye böyle eşiğin kuyruğuna yapıştık, ardına düştük? Sen gel, bize gül bahçesinden, yeni açılan güllerden bahset!

● Narlardan, turunçlardan, elma dallarından, şaraptan, sayısız güzellerden bahset!²⁹⁵

● Yâhut dalgası bile inci olan ve incisi söz söyleyen ve gören denizden söz et!

²⁹³ Gönül şehrinin pâdişahı boş yere bir şey almaz; o, her şeyi gören, hilen bir pâdişah'tır! Şu hâlide ey hakikati arayan kişi; sen, insan ol da eşekleri yakalayanlardan, şeytanlardan, zalimlerden korkma! Çünkü sen eşek huylu değilsin! Ey Hakk'ın nûru ile nûrlanan kâmil insan; nefsinî mertebeden geçip rûhanî mertebeye ulaştığın için mücerred rûh kesilip zamanın İsâ'sı olmuşsun! Sen, nefis eşiğine hâkim olmuşsun; senin korkun kalmasın!

²⁹⁴ İmrahor (=ahır emiri) ile ârifler, veliler kasdediliyor. Ehl-i dünya, nefisine esir olmuş kişiler de eşek sayılır. İmrahorlar da eşek yüzünden ahıra girerler, muvakkat bir zaman kalırlar ama eşek olmazlar. Onun için, dünya ahırında bulunanların hepsi de eşek değildir! Eşek yaratılışı olanlar, nefisine esir olmuş kişilerdir.

²⁹⁵ Fânî dünyayı sevenleri, ona yapışıp kalanları eşiğin kuyruğuna yapışıp kalanlara benzetiyor. Mânevî güzellikleri, fânî olmayan narlara, turunçlara benzetiyor.

- Yâhut gül devşiren, altın, gümüş yumurta yumurtlayan kuşları anlat!
- 2555 • Yâhut da kelekleri besleyen, hem yüzüstü, hem sırtüstü uçan doğanlardan bahset!²⁹⁶
- 2560 • Allah'ın yeryüzü sahası çok geniştir; orada her ağaç bir yerden baş kaldırmış, boy atmıştır!²⁹⁷
  - Yeryüzünde bulunan bütün ağaçlardaki yapraklar, dallar; "Ne güzel mülk, ne geniş saha!" diye şükretmekte!²⁹⁸
- 2534 • Güneş gökyüzünde elceğizlerini çırpıda, zerrelere âşıklar gibi birbirleri ile oynamaktadır!²⁹⁹
  - Gözler yeşillikten mahmurlaşmış; gül, dallar üstünde çiçekler açıyor!³⁰⁰

Gökyüzüne basamak basamak uzanan
gizli merdivenler var!

- 2556 • Cihanda, gökyüzüne kadar basamak basamak uzanan gizli merdivenler vardır!

²⁹⁶ Sır âleminin doğanları, müridlerin sembolüdür! Bunlar, Hakk'ı arayan talipleri ayınladıkları için doğan kuşuna benzetilmişlerdir. Sırtüstü, yüzüstü uçmaları, Hakk ile kalbin sembolüdür. Altın yumurtlayan kuşlar, sıdk ve ihlâsın sembolü oluyor.

²⁹⁷ Allah'ın yeryüzünün çok geniş olduğu *Kur'an-ı Kerim*'de bir çok âyetlerde geçer. Ezcümle Nisâ Sûresi'nin 97, Ankebût Sûresi'nin 56, Zümer Sûresi'nin 10'uncu âyetlerinde.

²⁹⁸ Yerden baş kaldıran her ağaç, her bitki, hattâ bizim cansız sandığımız her şey, Allah'ı tesbih etmektedir. *Kur'an-ı Kerim*'de bir çok âyetlerde bu hususa işâret vardır. Ezcümle Hadîd 57, Haşr 59; Saff 61, bilhassa 17'nci İsrâ Sûresi'nin şu meâldeki 44'üncü âyeti bu hususu etraflıca haber vermektedir: "Yedi gökle yer ve bunların içinde bulunanlar O'nu tesbih ederler; hiç bir şey hariç değil! Hepsî O'nu hamd ile tesbih ederler fakat siz, onların tesbihini anlamazsınız!" Bu âyet-i kerimeye ve el-Hacc Sûresi'nin 18'inci âyetine göre Cenâb-ı Hakk'ı yalnız canlı ve şuurlu gördüğümüz mahlukların değil, bütün varlıkların, hayvanların, bitkilerin, hattâ cansız sandığımız her şeyin zikrettiği meydana çıkmaktadır.

²⁹⁹ Güneş, aydınlık olmayan loş bir yere pencereden düşünce, toz zerrelere havada uçuştuğu görülür. Bu toz taneleri birer zerredir. Zerre bugün, atom denilen, cismin bölünemeyen en küçük parçasıdır. Bu zerrelere güneşe nisbetle nedir? Bu beyitte, gökyüzünün güneşi bizim aşkımızın, bâtinî zevkimizin tesiri ile ellerini çırparak devretmektedir. Zerrelere, onun nûrunda âşıklar gibi oynamaktadır, demek istiyor.

³⁰⁰ Âşıkların bâtinî gözleri, mânâ çayırıklarının temâşâsından mahmur oldu. Gül ağacı, bizim mânevî zevkimizden neşelenmiş de dalları üstünde çiçek açtı.

- Her grubun, her topluluğun ayrı bir merdiveni vardır; her gidişin, her yürüyüşün başka bir göğü bulunmaktadır!³⁰¹
- Her biri (her bir merdivenden çıkan) öbürünün (öteki merdivenlerden çıkanların) hâlden habersizdir; çünkü başı ve sonu olmayan pek geniş bir mülk var!
- Bu; "O neden böyle hoş?" diye şaşırılmış kalmış; o; "Bu neden böyle şaşırılmış?" diye hayrette kalmış!³⁰²

Ahdi ve tövbeyi bozmak, insanı belâyaya uğratar,
hattâ çarpar! Nitekim cumartesi günleri bir iş işlememeleri
emredilen Yahudiler'le, İsrâ'nın duâsı ile kendilerine
gökten sofraya inenler çarpıldılar.
"Onlardan bazıları maymun ve domuz hâline soktuk!"
Bu ümmette de gönül çarpılır;
kiyâmette ise beden, gönlün kılıfına girer!
Bu hâlden Allah'a sığınırız!³⁰³

- Ahdi ve tövbeyi bozmak, sonunda insanı lânete uğratar!
- Cumartesi günleri iş yapmamaları emredilen Yahudiler, tövbelerini bozdular da çarpıldılar, kötü bir ölümle öldüler!

³⁰¹ Bu cihanda hakikati arayanlar, Hakk'a ulaşmak isteyenler için gizli ve mânevî merdivenler vardır! Herkes başka başka merdivenlerden yukarıya doğru tırmanmaktadır. Böylece herkesin inancı, herkesin takip ettiği yol, derece derece son meriteye yükselmektedir. "Ne kadar insan varsa, Hakk'a doğru giden yolların adedi o kadardır!" diye söylemişlerdir.

³⁰² Gerçekten, insanların her biri başka birinin hâlden habersizdir. Herkes Hakk'ın kudreti, büyüklüğü karşısında şaşmış kalmıştır.

³⁰³ Bu başlıkta geçen insanın maymuna çevrilmesi hâli, Bakara Sûresi'nin şu meâldeki 65'inci âyetinde beyan buyurulmuştur: "Gerçekten de siz bilirsiniz ki, Dâvud zamanında kavminiz cumartesi günü balık avından men' edilmişsiniz. İçinizden bu emri çiğneyip geçenerler; 'Zelil ve hakir maymunlar olun!' dedik." Darwin, maymunlar fiziki bakımdan insana benzedikleri için; "İnsan maymundan geldi." diye bir görüş ortaya attı. Bir çokları da bu görüşe kapıldı. *Kur'an*'ımız, bu görüşün aksini haber veriyor: "Maymun insandan ayrıldı, yâni insan maymun şekline sokuldu." Başlıkta geçen; "Beden, gönlün kılıfına girer!" cümlesinin mânâsı; "Herkesin gönlü hangi sûrette ise, onun gibi, o sûrette haşrolur. Bir insan maymun tabiatlı ise, bedeni maymun şeklinde görünür." demektir.

- Allah o kavmi maymun şekline soktu; çünkü inat ettiler, Allah ahidini bozdular!
  - Bu ümmette beden çarpılması yoktur ama, ey akıllı kişi; gönül çarpılması vardır!
- 2595 • Bir adamın gönlü maymun gönlüne dönerse, bedeni de maymunun gönlünden daha aşağı olur!
- Ashâb-ı Kehf'in köpeğinin huyu güzeldi, fakat köpek sûretinde bulunuşu'ona bir noksanlık verdi mi?
  - Cumartesi günleri iş yapmamaları emredilenler, halk azâbı gözleri ile görsünler diye zâhiren çarpıldılar!³⁰⁴
  - Bu sebeptedir ki, yüzbinlerce kişi tövbeyi bozdukları için iç âlemlerinde, iç yüzlerinde domuz ve eşek olmuşlardır!³⁰⁵
- 2609 • (Şeytan) "Filân yerde su ile dolu bir havuz vardır, kaynaklar vardır!" der. Böylece, insanı baş aşağı havuza atmaya uğraşır!
- O mel'un; o gönlü uyanık, kendine vahiy gelen Hz. Âdem'i bile kötülüğe düşürdü, şerre uğrattı!
  - Hz. Âdem'in bir günâhı bulunmazken, bir geçmişi yokken, bir haksızlık yapmamışken bile şeytan; bu kötülüğü yaptı!

Kötü yılan, kötü dosttan iyidir!

- Herkesin, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, hiç bir şeye ihtiyacı bulunmayan Allah'ın tertemiz zâtına yemin ederim ki, kötü yılan, kötü dosttan iyidir!³⁰⁶
- 2635 • Kötü yılan, insanın canını alır. Fakat kötü dost, insanı ateşe atar, yakar yandırır!
- İnsan, konuşmasa bile, kötü arkadaşından huy kapar! Gönül gizlice onun ahlâkını alır, benimser; onun kötü ahlâkını kendisine ahlâk edinir!

³⁰⁴ Yâni onlar, halk görsün de ibret alsın diye maddeten çarpıldılar. İnsan bedeni maymun bedenine çevrildi ve görünüşte insan iken maymun oldular.

³⁰⁵ Gerek bu beyitte, gerekse yukarıda geçen beyitlerde bir çok insanların tövbeyi bozdukları, insanlık vasıflarını kaybettikleri için şeklen hayvana çevirilmemişler, gönülleri, sûretleri hayvana çevirilmiştir. Onlar, görünürde insandırlar ama, iç yüzlerinde maymun, domuz, eşek olarak yaşarlar!

³⁰⁶ Bu beyitte, İhlâs Sûresi'nin 2. âyetine işaret vardır.

- Doğruluktan nasibi olmayan, sermâyesi bulunmayan arkadaş; sana gölgesini düşürür, senin sermâyeni de alır gider!³⁰⁷
- Aklın sarhoş bir ejderha bile olsa, şunu iyi bil ki, kötü arkadaş onun zümrüdüdür; yâni kötü aradaş, kötülüğü ile ejderhayı bile kaçırır!
- Fena arkadaş, aklının gözlerini kamaştırır, seni körleştirir; onun seni kınaması da, seni tâun hastalığının eline teslim eder!

Vehim âlemi, hakikat yolunda ilerleyenlere büyük bir engeldir!

- Vehim âlemi, ümit ve korku hayâli, yolcuya büyük bir engeldir!
- Bu nakışlar, hayâlden doğan bu şekiller, bu görünüş, dağ gibi Halil'e bile zarar verir!³⁰⁸
- Cömert İbrahim bile, vehim âlemine düşünce yıldıza; "Bu benim Rab- 2650 bim'dir!" dedi.
- Te'vil incisini delen o zât, yıldızı görünce öyle yorumladı.
- Gözleri bağlayan vehimle hayâl, öyle dağ gibi kuvvetli olan büyük bir varlığı yerinden oynattı.
- Hz. İbrahim bile yıldızı yâhut ayı görüp de; "Bu benim Rabbim'dir!" derse, kaz palazı ile eşeğin hâli ne olur?
- Dağlara benzeyen akıllar, vehim denizlerinde, hayâl girdaplarında garkolur!
- Bu kötülük tufanı dağları bile aşarken, Nüh'un gemisine binenlerden 2655 başka kim kurtulur?
- Bu yakîn yolunun, gerçek inanç ehlinin yolunu kesen hayâl yüzünden, din ehli yetmiş iki fırkaya bölündü.³⁰⁹

³⁰⁷ Bir mütefekkir; "Arkadaşlık, her zaman gölge veren bir ağaçtır!" diye düşünmüştür. Mevlânâ'ya göre doğruluktan nasibi olmayan kötü bir arkadaşın gölgesi bile zararlıdır! Bu sebeple arkadaşlığı devam ettirmenin biricik yolu, onu denemeye kalkmamalıdır. Arkadaşlığı, kötü havalarda ters dönen şemsiyeye benzesenler de vardır.

³⁰⁸ Bu beyitte ve bundan sonraki beyitlerde Hz. İbrahim'in hayâllere kapıldığına, görünüşlere aldandığına dâir işaretler var. Bu husûs, En'âm Sûresi'nin 75-79. âyetlerinde beyan edilmektedir.

³⁰⁹ Bu beyitte, şu meâlideki bir hadis-i şerif işaret vardır: "Müsâ'nın kavmi, kendisinden sonra yetmiş bir fırkaya bölündü; içlerinden bir fırka kurtulmuştur. İsa'nın yolunda olanlar, İsa'dan sonra yetmiş iki fırkaya ayrıldılar; içlerinden bir fırka kurtulmuş, yetmiş bir fırkası cehennemlik olmuştur. Benim ümmetim de benden sonra yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır; bu yetmiş üç fırkadan tek bir fırka kurtulmuştur. Geriye kalan yetmiş iki fırkanın yeri cehennemdir!"

• Yüzbinlerce koskocaman gemi, vehim denizinde paramparça olmuştur!

2662 • Vehim başını döndürmüş, seni şaşkına çevirmişse, neden öbür vehmin etrafında dönüp dolaşıyorsun? Yani, sen kendi vehminden kurtulamadığın hâlde, irşad edeceğim kasdı ile neden başkalarının vehmi etrafında dönüp dolaşıyorsun?

Ben canla başla benlikten, bizlikten kurtulmuş birisini aramaktayım!

• Ben, kendi benliğimden âciz kaldım; sen neden benlikle dolu bir hâlde karşımda oturup duruyorsun?
• Ben, canla başla benlikten, bizlikten kurtulmuş birisini aramaktayım. Onu bulup da onun güzelim çomağına, çevgenine top olmak isterim!

2665 • Kim benliğinden, varlığından kurtulursa, bütün benlikler onun olur. Kendisine dost olmayan, kendi benliğini sevmeyen, herkesin dostu olur!³¹⁰

³¹⁰ Bu dört beyitte Hz. Mevlâna, benlik üzerinde durdu. Gerek *Mesnevî*'nin bir çok yerlerinde, gerekse *Dîvân-ı Kebîr*'de ve gerekse diğer eserlerinde Mevlâna, benliğin büyük bir âfet olduğundan bahseder.

تا بنده ز طرد فانی مطلق نشود

توحید نزد محقق نشود

"Bir kul kendi benliğinden mutlak sûrette fânî olmadıkça, onun için tevhd, Hakk'a ulaşmak imkânsızdır!" Başka bir rubâ'isinde;

تا با تو زهشتی تو هشتی باقیست

این میبست که بت پرستی باقیست

"Senin varlığın, benliğın, kendini bir şey sanman düşüncesi sende bulundukça, sen hâlâ puta tapmadasın!" buyuruyor. Yunus Emre hazretleri de;

"Al, gider benden benliği,
Doldur içime senliği!"

der. Seyyid Nizam da bir şîrinde;

"Al bende benlik kalmasın,
Kimseler hâlim bilmesin,
Nâm u nişânım kalmasın,
Pinhânın olayım Sen'in!"

• Ayna nakışsız bir hâlde ise, üstünde bir şey, bir toz yoksa değer kazanır. Çünkü o zaman tertemiz olur da bütün nakışları aksettirir.

Gaznîli Şeyh Muhammed Serrezî'nin hikâyesi

• Gaznî'de derin bilgili, âdeta bütün bilgileri yutmuş bir zâhid vardı. Adı Muhammed, kendisi Serrezî idi.³¹¹
• Her gece, üzüm kökünün dışarda kalmış ucunu yer, onunla iftar ederdi.
• Varlık pâdişahından bir çok şaşılacak şeyler gördü, fakat maksadı pâdişahın cemâlini görmektir.

• O kendine doymuş velî bir dağ başına çıktı; "Yâ Rabbi!" dedi. "Ya ken- 2670
dini bana göster, ya kendimi bu dağdan aşağı atacağım!"

• Ona gâibden bir ses geldi. Dendi ki: "Daha o lûtfun, o ihsanın zamanı gelmedi. Aşağıya kendini atsan da ölmezsin; seni Ben öldürmem!"

• O aşkla, coşkununla kendini aşağı attı, derin bir suya düştü.

• O canına doymuş velî ölmedi; ölüme kavuşamadığı için de, hâline ağlayıp feryad etmeye başladı.

• Çünkü bu yaşayış ona ölüm gibi görünmede idi; ölüm de, onun için hayat demektir. İş, onca tersine dönmüştü.

• O velî, gayb âleminden ölüm istiyordu. "Gerçekten de benim hayatım, 2675
ölümdedir!" diyordu.³¹²

der. Başka bir şîrinde de; "Ben; benliği bende yitirdim, seni buldum!" diye yazar. 16'ncı asırda yaşayan Bayramî tarikatinde olan Vizeli Kaygusuz Alâeddin de benlikten bahseden bir şîrinde şöyle der:

"Ben bu yolu böyle buldum,
Bana benlik hicâb imiş!
Okudum, anladım, bildim,
Bana benlik hicâb imiş!"

Bize bizden yakındır Hakk,
Hep O'dur Fâil-i Mutlak,
Arada benim nesnem yok,
Bana benlik hicâb imiş!"

³¹¹ Şeyh Muhammed Serrezî'nin adı, Mevlâna'nın *Fihî Mâ-Fih* adlı eserinde, Sultânü'l-Ulemâ'nın *Ma'ârif* adlı kitabında da geçer. Hz. Mevlâna'nın bu şeyhle görüşmüş olması ihtimali vardır.

³¹² "Gerçekten de benim hayatım, ölümdedir!" cümlesi, Hallâc-ı Mansur'un;

- O; ölümü yaşamak gibi kabul etmekte, canından olmaya gönül vermekte, kendi gönlü ile aynı dileği istemekte idi.
- Hz. Ali gibi, kılıç ile hançer ona reyhan kesilmiş, nergis ile nesrin onun can düşmanı olmuşlardı.
- Açıklığın da, gizliliğin de ötesinden, gâipten; "Yürü; sahrayı bırak, şehre dön!" diye tuhaf bir ses geldi.
- Velî; "Ey inceden inceye, kıldan kıla bütün gizliliklerimi bilen Allah'ım!" dedi. "Şehirde ne hizmette bulunayım; söyle!"

2680 • Gâipten gelen ses; "Şehre git; nefsini alçaltmak için Abbas-ı Debs gibi dilen!"³¹³

- Bir müddet zenginlerden para topla da yoksullara dağıt!
- Bir müddet yapacağın hizmet budur!" Velî; "Baş üstüne; duydum ve itaat ettim, ey canımın sığındığı Allahım!" dedi.
- O zâhidle mahlûkatın Rabb'i arasında bir çok sâaller, bir çok cevaplar, bir çok mâceralar oldu.
- Hem de öyle hâller oldu ki, yeryüzü de, gökyüzü de nûrla doldu; bu sözler de destan oldu.

2685 • Fakat ben; "Her ham kişi sırları duymasın!" diye sözleri kısa kesiyorum.

أَتَقُولُ يَا تَائِي نِي فِي قَتْلِي حَيَاتِي
وَمَمَاتِي فِي حَيَاتِي وَحَيَاتِي فِي مَمَاتِي

"Ey güvendiğim kişiler; beni öldürünüz! Gerçekten de benim ölümümde hayat vardır!" beytinden alınmıştır. Zaten Hakk âşıkları; (لَا حَيَاةَ إِلَّا فِي الْمَوْتِ) "Ölümde hayat, hayatta ölüm vardır!" demişlerdir. *Mesnevî*'nin I. cildinin 3934 numaralı şu beytini hatırlayınız:

أَتَقُولُ يَا تَائِي لَا يَأِي
أَنْ لِي قَتْلِي حَيَاتِي دَائِي

"Ey güvendiğim kişiler; beni kınayın, ayırplayın ve öldürün! Gerçekten de benim ebedî hayatım ölümdedir!"

³¹³ Abbas-ı Debs; Dilencilikle meşhur bir yüzüstün adı. Nişabur'da yaşadığı, kötü bir ad bıraktığı, âleme maskara olduğu söylenir.

Şeyhin bunca yıl sonra gâipten aldığı emirle çölden Gaznin şehrine gelmesi, zenbil gezdirerek dilenmesi, topladığını yoksullara dağıtması.

هر کراجان عز لیبک است
نامه بر نامه پیک بر پیکست

["Lebbeyk!" (=Buyur kulum!) hitabını duyan ve bu izzete eren cana mektup üstüne mektup gelir, haber üstüne haber gelir!]

Nitekim, evin penceresi açılınca oradan içeriye güneş de girer, ay ışığı da girer! Yağmur da içeri serper, mektup da atılır, daha başka şeyler de...
Bunların ardı arkası kesilmez!

- Allah'ın emrine uyan şeyh, şehrin yolunu tuttu. Gaznin şehri, onun yüzünün nûru ile nûrlandı.
- Bir grup halk ferahla, neşe ile onu istikbâle çıktılar. Fakat o; kendisini karşılamaya gelenlere görünmeden bilinmez bir yoldan acele ile şehre girdi.
- Şehrin ileri gelenleri, âyânı hep birden kalktılar, onun misâfir edilme-si, ağırlanması için köşkler hazırladılar.
- Şeyh; "Ben; buraya kendimi göstermeye, izzet, ikrâm görmeye gel-medim; horlanmaya, dilencilik etmeye geldim!" dedi.

• Dedikodu etmeye niyetim yok; elimde zenbil, kapı kapı gezip dilene- 2690 ceğim.

• Ben, emir kuluyum; emir Hakk'tan geldi. Hakk, dilenci olmamı istedi. Bu sebeple ben, dilencilik edeceğim, dileneceğim, dileneceğim!

• Dilencilik ederken duyulmamış, işitilmemiş sözler söyleyecek değilim! En aşağı, en yüzüstü dilencilerin yolundan yürüyecek, onlar dilenirken ne söylüyorsa, ben de onları söyleyeceğim!

• Ben de onlar gibi söyleyeceğim, onlar gibi yüzüstü edeceğim ki, böylece hor görüleyim, zelil olayım, aşağılığa düşeyim! İleri gelenlerden, halktan da gönül kırıcı sözler duyayım, çeşitli hakaretlere uğrayayım!

• Hakk'ın emri candır; ben, O'nun emrine uyuşum! O, tamah hakkın-da; "Tamah eden alçaldı!" diye buyurdu.

- 2695 • Mâdemki din sultanı Peygamber Efendimiz; (مَرَطَعَ نَبِيًّا) 'Kim tamah ederse, zelil oldu, alçaldı!' diye buyurdu, alçalmam için benden tamah etmemi istedi; bundan böyle kanaatin başına toprak!..
- O, alçalmamı istiyor! Artık nasıl olur da ben izzet ve şeref peşinde koşarım? O, benim dilenmemi emrediyor; nasıl olur da emirlik, beylik isterim?"
  - Şeyh eline bir zenbil almış, sokak sokak, kapı kapı dolaşıyor; "Efendi; Allah rızası için bir şey bağışta bulunmaya gücün var mı?"
  - Şeyhin sırları Arş'tan da yüce idi, Kürsü'den de.. Öyle olduğu hâlde onun işi; "Allah için, Allah için bir şeyler verin!" demektir.

Şeyhin Hakk'tan gelen bir ilhâm ile bir gün içinde dört defa dilenmek için bir beyin evine gitmesi; beyin ağır sözlerle onu azarlaması, hakaret etmesi; buna karşılık şeyhin o beyden özür dilemesi.

- Şeyh bir gün, dört kere, bir yoksul gibi bir beyin evine dilenmeye gitti.
- 2750 • Elinde zenbili, dilinde; "Allah için; canı yaratan sizden bir lokma ekmek istiyor!" sözleri oldu.
- Bey onu görünce; "Ey kötü kişi!" dedi. "Sana bir şey söyleyeceğim; yalınız, adımı nekese çıkarma, bana hasis deme!"
  - Bu ne yüzsüzlük, bu ne hayâsızlık, bu ne çeşit iş? Bir günde tam dört defa geldin, bu kapıyı çaldın!
  - Bu evde seninle ilgilenen kim vardır? Senin gibi küstah bir dilenci görmedim!
- 2755 • Bu çeşit yüzsüz, sırnaşık bir dilencilik meydana getirdin de, dilencilerin bile yüzlerinin sularını yerlere döktün, onların nâmusunu berbat ettin!
- Dilencilerin en kötüsü olan Abbas-ı Debs bile sana hizmetçi olamaz! Böyle şom nefis hiç bir dinsizde bile olmasın!"
  - Dilenci şeyh dedi ki: "Beyim; susun! Ben, emir kuluyum! İçimdeki ateşi bilmiyorsun; bu kadar coşma!"
  - Kendimde ekmek derdi, ekmek hırsı görseydim, ekmek isteyen karnımı deşerdim!

- Yedi yıl bu bedenim aşk ateşi ile yandı kavruldu; ovalarda üzüm yaprağı yedim, onlarla geçindim!
- Kuru yâhut taze yaprak yediğim için bedenimin rengi yemyeşil oldu! 2760

Beyin şeyhin öğüdünü duyunca ağlaması; şeyhin özünün, gerçekliğinin beyin gönlüne aksetmesi, o yaptığı hakaretlerden, küstahlıktan sonra hazinesini şeyhe bağışlaması; şeyhin de; "Hakk'ın ilhâmı, emri olmadan verdiklerini harcayamam!" diyerek bağışını kabul etmemesi.

- Şeyh bu sözleri söyledi ve hıçkırma hıçkırma ağlamaya başladı. Gözyaşları, yer yer yanaklarından akmakta idi. 2772
- Şeyhin hakikati, doğruluğu beyin gönlüne aksetti. Zâten aşk, her an görülmemiş bir tencere kaynatır durur!
- İkisi de yüz yüze gelip ağlamaya başladılar; bey de ağlıyordu, yoksul 2777 şeyh de...
- Bir saatten fazla ağladılar. Sonra bey ona; "Kalk ey büyük varlık!" dedi.
- "Hazîneden ne istiyorsan seç, al! Gerçi senin bunun gibi yüzlerce ihsana, bağışa hakkın var, fakat ben sana bıraktım; sen ne dilersen al!" dedi.
- "O senin gönlün neye meylederse, neyi arzu ederse seç, al! Zâten sana 2780 iki dünya da verilse azdır!"
- Şeyh dedi ki: "Bana böyle izin vermediler; 'Beğendiğin şeyi eline al!' demediler!"
- Bu sözleri bahâne edip kalkıp gitti. Beyin ihsanı, candan yapılan, samîmî bir ihsan değildi. Zâten kabul etmeye mâni olan da bu idi.
- Her ne kadar beyin özü doğru idi, hileden, öfkeden onda eser yok idiyse de, her doğru, şeyhin gözüne görünmezdi, her gerçeği kabul etmezdi.
- O; "Allah bana; 'Git; dilenciler gibi dilen!' diye buyurdu." diyordu. 2785

Gâipten şeyhe bir işaret, bir ses geldi.

Dendi ki: "Şu iki senedir emrimize uyararak zenginlerden aldın, yoksullara verdin. Bundan sonra ver, alma; elini hasırın altına sok! Biz, o hasırın Ebû Hüreyre'nin dağarcığı gibi yaptık; ne dilersen orada bulursun.

Böylece dünyadakiler iyice anlasınlar ki; bu âlemin ötesinde başka bir âlem var! Orada, avucuna toprak alsan altın olur! O âleme ölü gelse dirilir! En büyük uğursuzluk, o âleme girince en büyük uğur hâline gelir.

O âleme küfür gelse iman olur; zehir girse panzehir kesilir! O âlem ne bu âlemin içindedir, ne de dışındadır; ne altındadır, ne de üstünde! Ne bu âleme bitişiktir, ne bu âlemden ayrı! Neliksiz niteliksiz bir âlemdir o âlem!

O âlemden her an binlerce eser, binlerce nümûne, örnek zuhur eder. Nasıl ki elin yaptığı sanat, gözün bakışı, dilin güzel söz söyleyişi elin, gözün, dilin ne içindedir, ne dışında; ele, göze, dile ne bitişiktir ne de elden, gözden, dilden ayrındır; akıllı kişiye bir işaret yeter!³¹⁴

2786 • O iş eri, yâni Şeyh Serrezî, tam iki yıl dilencilik yaptı. Ondan sonra, Hakk'tan emir geldi.

³¹⁴ Bu başlıkta geçen Ebû Hüreyre (r.a.), sahabeden biridir. Kendisinden bir çok hadis rivâyet edilmiştir. Ebû Hüreyre hazretleri buyurmuşlardır ki: "Hayatımda üç felâkete uğradım: Birincisi; Peygamber Efendimiz'in vefâtı; onun değersiz bir sahâbesi, zelim bir hizmetçisi idim. İkincisi; Hz. Osman'ın Kur'an okurken şehid edilmesi. Üçüncüsü de; dağarcığının kaybolması!"

Ebû Hüreyre hazretlerinin bu kadar ehemmiyet verdiği dağarcığı nedir? Hz. Mevlâna da yukarıdaki başlıkta; "Velinin üstünde oturduğu hasırın 'Ebû-Hüreyre'nin dağarcığı' gibi yaptık!" diye buyurdu. Bu dağarcık hikâyesini Ebû Hüreyre hazretlerinin kendi ağzından dinleyelim: "Resûlullah Efendimiz'le bir savaşta idik. Halk acıktı. Hz. Resûl bana; 'Yanımda bir şey var mı?' diye buyurdu. 'Evet!' dedim. 'Dağarcığımda bir miktar hurma var!' 'Getir!' diye emretti; getirdim. Mübârek eliyle birkaç hurma çıkardı ve yanımızda bulunanlara dağıttı. Sonra bana; 'On kişi çağır!' dedi; çağırdım. Onlara da hurmaları dağıttı. Böylece onar kişi çağırarak bütün orduyu hurma ile doyurdu. Sonra dağarcığı bana verip; 'Elini, istediğin zaman içine daldır; avuçla, çıkar!' diye buyurdu. Resûlullah Efendimiz'in zamanında yedim. Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer zamanında da bu mucize devam etti. Hz. Osman şehid edildiği zaman evim yağma edildi; o sırada o uğurlu dağarcık da kayıplara karıştı."

• Bundan sonra; "Ver; fakat kimseden isteme! Biz, sana, bu kazanma yolunu gâipten ihsan ettik!"

• Kim senden, birden bine kadar ne isterse istesin, elini hasırın altına sok, çıkar!

• Avucuna toprak alsan altın kesilecektir! Sen, bu zahmetsizce hazineden ver, dağıt!

• Senden ne isterlerse hiç düşünme ver! Bil ki Allah, sana çoklardan da 2790 çok ihsanda bulunur!

• İhsanımızda ne tükenme vardır, ne azalma; bu ihsan yüzünden ne pişman oluruz, ne de hasret duyarız!

• Ey güvendiğim zat! Elini hasırın altına sok da, ihsanımız kötü gözlerden gizli kalsın!

• Hasırın altından avucunu doldur, beli kırılmış dilenci elinle ver!

• Bundan sonra, başa kakılmayan bitmez tükenmez ihsanımızdan ver; isteyenlere değerli inciler bağışla!

• Borçluları borçlarından kurtar; yeryüzünü yağmur gibi yeşert!"

• Şeyhin, bir yıl da işi gücü bu oldu. Din Rabbi'nin kesesinden altın dağıtır dururdu.

• Kara toprak avucunda altın olurdu. Onun yanında, cömertliği ile meşhur Tayy kabilesinden Hâtem bile bir dilenci sayılırdı.

• Fakir bir kimse daha ihtiyacını söylemeden, Şeyh onun ne ihtiyacı olduğunu bilir, onun içinden geçeni anlardı.

• O beli bükülmüş yoksulun gönlünden ne geçmiş ise, ona ne fazla, ne 2800 noksan olmamak üzere verirdi.

• Ona; "Amca; ne bildin ki o bu kadar istiyor, bunu düşünüyor?" dedikleri zaman

• Derdi ki: "Gönül evi bomboş; orada yabancı yok! Orası, sanki cennet gibi!"

• Orada, Allah aşkından başka bir şey görülüyor; orada, O'nunla buluşmak hayâlinde başka bir şey yok!

• Ben, gönül evini iyiden de, kötüden de sildim süpürdüm; evim Allah aşkı ile doludur!

• Orada, Allah'tan başka ne görürsem bilirim ki, benim değildir; benden 2805 bir şey isteyen dilencinindir! Yâni, gönlümün aynasında görünen hayâl benim değildir; benim karşıma gelen dilenciye aittir! Çün'ü benim gönlümde Allah'tan başka bir şey yoktur!

- Bir suda hurma fidanı yâhut hurmanın eğilmiş, hilâl biçimine dönmüş dalı görünse, o akis, dışardaki fidanın, dışardaki dalın aksidir!
  - Ey yiğit, durgun bir suda bir sûret, bir akis görürsen o, dışarda bulunan kişinin aksidir!
  - Fakat, suyun duru olması, içinde pisliğin bulunmaması için de, beden ırmağının kötü huylardan temizlenmesi şarttır!
  - Suda bulanıklık, kirlilik, çerçöp kalmamalı ki, o suya insanın yüzü aksetsin, görünsün!
- 2810 • Ey mânâdan yoksul zavallı, bedeninde toprakla karışmış sudan başka ne var? Ey gönül düşmanı, suyu topraktan, pislikten, çerçöpten temizle!
- Hâlbuki sen, her an uyku ile, yemek ve içmekle, şu hayat ırmağına daha fazla toprak serpmekte, bulanıklığını artırmaktasın!
  - O suyun içinde bunlar yok da onun için dışardaki yüzler ona akse diyor, orada görünüyor!
  - Hâlbuki senin için, gönlün temizlenmemiş; gönül evin şeytanla, maymunla, canavarlarla dolu!
- 2815 • Orada bir hayâl başgösterse, görünse, o hayâlin hangi pusudan baş çıkardığını nereden anlayacaksın?
- İçteki hayâllerin süpürülmesi, gönlün temizlenmesi için bedenin zâhidlikle, riyâzatla zayıflaması, hayâle dönmesi gerekir!"

Kulluk et de, belki sen de âşık olursun!

- 2716 • Allah aşkı ile gıdalanın âşık, yüzlerce beden, bir dut yaprağına değmez!
- Anlayışlı, kâmil insanın bedeni bambaşka bir şey olur; artık sen ona pek beden deme!
  - Hem Allah âşığı olmak, hem de O'nun karşılık beklemek olur mu? Kendisine emniyet edilen Cebrâil hırsızlık eder mi?³¹⁵
  - O yaşlara bürünmüş Leylâ'nın âşıkına bile dünya saltanatı, ancak değersiz bir yaprak gibi göründü!

³¹⁵ Hem Allah'a âşık olmak, hem de Allah'tan şunu bunu istemek Hakk âşığına yakışmaz! Nitekim Râbia-ı Adeviye hazretleri Cenâb-ı Hakk'a hitâben; "Allahum! Sen'in izzetine ve celâline yemin ederim ki, cehennem ateşinden korkarak yâhut cenneti isteyerek sana ibâdet etmiyorum! Ancak Sen'in rızan, Sen'in aşkın için sana kulluk ediyorum!" diye münacatta bulunmuştur.

- Onun nazarında toprakla altının bir farkı yoktu! Altın da nedir ki? O 2720 aşk uğrunda canını bile tehlikeden esirgemiyordu!
- Arslan, kurt ve yırtıcı canavarlar bunu anlamışlardı da, akrabası gibi onun etrafında dolanmışlardı.
- Çünkü, Leylâ'nın âşığı olan Mecnûn aşkla dolmuş, hayvanlık huyundan kurtulmuştu. Aşkla dolunca, onun yağı, eti zehirli bir hâl almıştı!
- Aklın şekerler dökmesi, ballar sızdırması canavarlara zehir olur! Çünkü, iyinin de iyisi, fenânin ve kötünün zıddıdır!
- Canavarlar, âşığın etini yiyemez; aşk, iyilerce de bilindir, kötülerce de!
- Öyle düşünelim ki, canavarlar bir âşığı parçalayıp yese, onun eti canavarları zehirler, öldürür!
- Aşk, aşktan başka ne varsa yer yutar! İki dünya da, aşk kuşunun gagası önünde bir yem tanesinden ibarettir!
- Bir yem tanesi kuşu hiç yiyebilir mi? Samanlık, hiç atı otlayabilir mi?³¹⁶
- Kulluk et de, belki sen de âşık olursun! Kulluk nedir? Kulluk da, ibâdetle, iyi işlerle elde edilen bir kazançtır; yâni lâfla kulluk olmaz!
- Kul, köle; canla başla âzad olmayı, kulluktan kurtulmayı diler! Âşık ise, ebedî olarak kullukta kalmayı ister; âzad olmayı hiç istemez!³¹⁷
- Kul vardır, dâimâ elbise ister, bahşiş ister; âşıkın elbisesi ise sevgilinin 2730 yüzüdür, sevgili ile buluşmaktır!³¹⁸

³¹⁶ Aksine kuş taneyi, at da samanı yer! Yukarıki beyitlerde hep mecâzî ifadeler vardır. Aşk kuşu iki cihanda ne varsa onu yer, âşık da kendi sevgilisi uğrunda fânî olursa, aşk onu yemiş sayılır! Aklın şeker dökmesi; bilgiyi, mânevî güzellikleri yapması demektir. Akla ayak uyduran kimse; cismanî zevklerden, şehvetten uzak kalır. Aklın bu vasıfları hayvan huylu kişileri zehirler.

³¹⁷ Mevlâna bir rubâ'isinde der ki:

من بنده شدم، بنده شدم، بنده شدم
من بنده بجهت برآکنده شدم
هر بنده کی آزاد شود شادشود
من شاد از آنم ترا بنده شدم

"Ben; kul oldum, kul oldum, kul oldum! Ben kul, utanarak başımı önünde eğiyorum! Her kul âzad edilince, kulluktan kurtulunca sevinir; hâlbuki ben, Sen'in kulan olduğum için seviniyorum!"

³¹⁸ Kul vardır, karşılık beklemeden Allah'ı, Allah rızâsı için sever; fakat Allah, bir kulunu sevmeyince, o kul Allah'ı sevmeyince! Sevgi Allah'tan gelince kul, ne cennet dileği, ne de cehennem korkusu ile ibâdet eder! Bir kula ibâdet zevkini veren Hakk'tır!

- Aşk söze sığmaz, istemekle anlaşılabilir, aşk bir denizdir ki dibi görünmez.
  - Denizin katreleri, damlaları sayılamaz; buna imkân yoktur! Yedi deniz de, aşk denizinin önünde küçük bir göl gibi kalır!³¹⁹
- 2735 • Aşk, denizi bir tencere gibi kaynatır; aşk, dağı ezer, kum gibi ufaltır!³²⁰
- Aşk, gökyüzünü çatlatır, yüzlerce yarık açar; aşk, sebepsiz olarak yeryüzünü titretir!
  - Pâk, temiz aşk, Hz. Muhammed'e eş oldu, dost oldu. Allah, bu aşk yüzünden Peygamber Efendimiz'e; "Sen olmasaydın bu gökleri, bu kâinatı yaratmazdım!" diye buyurdu.
  - Hâsılı, son söz şu ki: Hz. Muhammed aşkta, Allah'ın habîbi, sevgilisi olmak hususunda eşsizdi. Bu yüzden Cenâb-ı Hakk; onu peygamberler arasından seçti!
  - Hakk onun hakkında; "Tertemiz aşk olmasaydı, sen benim habîbim olmasaydın hiç gökleri yaratır mı idim?" diye buyurdu.³²¹

- 2740 • Ben; aşkın yüceliğini, yüksekliğini anlayasın diye yüksek gökleri yücelttim!
- Gökten daha başka faydalar da gelir! Gök, yumurta gibidir; yeryüzü de civciv gibi ona tâbidir, ona uymuştur!

Bir kul, yaptığı kulluktan, ibâdetten zevk almıyorsa bilmelidir ki o, Allah tarafından sevilmemektedir!

³¹⁹ Mevlâna yalnız *Dîvân-ı Kebîr*'inde değil, *Mesnevî*'de de yeri gelince böyle coşkun şiirler söyler. Şu meâldeki rubâ'isine dikkat buyurun: "Aşkta bütün destlerin devâsı vardır! O, öyle bir buluttur ki, içinde yüzbinlerce şimşekler çıkar! Benim içimde aşkın nûrundan bir deniz peydâ oldu da, bütün kâinat orada boğulup gitti!"

³²⁰ Hz. Mevlâna bir rubâ'isinde de;

از عشق تو دریا همه شور انگیزد
در پای تو ابرها در می زیزد
از عشق تو برقی بر زمین انبساط
ابن دود، در آسمان از آن می خیزد

"Deniz, Sen'in aşkınla coşar köpürür; kıyılarını herçin dalgalarla döver durur! Bulutlar, Sen'in ayaklarına inciler saçar; Sen'in aşkınla yere bir yıldırım düştü, bu duman o yüzden yükseldi!"

³²¹ Şeyh Azîz Hüdâyî hazretleri;

"Şu zâtin ki ola meddâhu Rahmân,
Ne veh ile onu medh ede insân?"

(Allah'ın övdüğü, medhettiği bir zât-ı şerîfi insan nasıl medh etmeye cesaret edebilir?) diye buyurmuştur.

- Aynı zamanda âşıkların hor görülmelerinden bir koku alsın diye, toprağı tamamıyla hor ettim, alçalttım, ayaklar altına serdim!³²²
  - Aşkla bir yoksul nasıl değişir, yenilenir, tazelenir? Bunu anlamak için toprağı yeşillikler, tazelikler verdim!
  - Şu yerinden kıvıldamayan dağlar; sana âşıkların sebâtını, aşklarında nasıl ayak dirediklerini söyler dururlar!
- Aşkın hakîkati cansız dağlara bile tesir ederken, bilen ve anlayan bir 2774 kişinin gönlüne dokunsa şaşılır mı?
- Mûsâ'nın hakîkati, âsaya ve dağa tesir etti; hattâ o, sonsuz denizi bile tesiri altında bıraktı!
  - Hz. Ahmed'in hakîkati ayın yüzüne tesir etti, ay ikiye bölündü; hattâ güneşin bile yolunu kesti!³²³

Açlık zahmeti, öbür zahmetlerden daha temizdir!

- Açlık olmasa bile, mideyi tıka basa doldurmaktan, mide ekşimesinden sonra sende, yüzlerce hastalık başgösterir.

- Açlık zahmeti; hem güzellik, hem hafiflik, hem de ibâdet, amel bakı- 2830 mından o, hastalıklardan elbette iyidir!
- Açlık zahmeti, öbür zahmetlerden daha temizdir; bilhassa, açlıkta yüzlerce fayda, yüzlerce hüner vardır!
- Şunu iyi bil ki açlık, ilâçların pâdişahıdır; açlığı canla başla benimse, onu hor görme!
- Bütün hastalıklar açlıkla iyileşir; bütün güzel yemekler, aç olmadıkça hoş gitmez!

³²² Cenâb-ı Hakk gökleri temiz aşk üzerine yüceltti de, aşkın yüceliğinin, sonsuzluğunun sembolü yaptı. Hâlbuki yeryüzümü, göğün aksine olarak alçalttı, ayaklar altına serdi. Böylece yeryüzü âşıkların hor görülmesini, aşk âleminde gururun, benliğin yeri olmadığını ve âşıkların değersiz, zelil, küçük görülmelerinin gerektiğini ortaya koydu.

³²³ Rivâyet edilir ki bir gün, Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz, ikindi namazının vaktine yakın bir saatte istirahat çekilmişlerdi, uyumuşlardı. Uyandıkları zaman güneşin battığını ve ikindi namazının vaktinin geçtiğini gördüler. "Allahım! Sen, güneş tekrar doğdur!" diye duâ ettiler. Güneş batmış iken tekrar batıdan göründü ve Peygamber'in namazını kaldıktan sonra güneş tekrar battı. Hz. Mevlâna, bu beyitte bu mucizeye işâret buyurmaktadır.

• Adamın birisi küflenmiş ekmeğe yiyordu. Başka bir adam; "Ne diye bu kadar iştah ile, bu kadar hırsla yiyorsun?" diye sordu.

2835 • Adam dedi ki: "Sabrın sonunda açlık iki misli arttı ve arpa ekmeği bile bana helva gibi oldu!

• Sabrettim, sabırlı oldum mu, dâimâ helva yemiş olurum!

• Fakat açlık, herkese zebûn olmaz; herkes onu elde edemez! Bu açlık, hadden aşırı bir otaktır; yâni, açlık öyle ilâhî bir lütuftur ki, herkes onu elde edemez! Ancak Allah'ın has kulları onun yüzünden manevî dereceler alırlar!³²⁴

• Güçlü kuvvetli arslanlar gibi olsunlar da, nefislerini yensinler diye açlık, Allah'ın has kullarına ihsan edilmiştir!

• Açlığı her değersiz, âdî yoksula hiç verirler mi? Ot az değil ki, otu adam olmayanın önüne korlar!

2840 • 'Ye!' derler. 'Sen, ancak buna lâyıksın! Sen, su kuşu değilsin; ekmeğe beslenen kuşsun!'"³²⁵

Bir şeyhin müridinin kalbinden geçenleri bilmesi,
onun hırsını anlaması, ona nasihat vererek
Allah'ın emri ile bu öğüt yüzünden ona
Allah'ın tevekkül kuvvetini bağışlaması.

• Bir şeyh, müridi ile yola düştü, durmadan dinlenmeden bir şehre ulaştı. O şehirde ekmeğe sıkıntısı vardı.

• Gaflet yüzünden Hakk'a olan bağlılığının, güveninin azlığından müridin gönlünde her an açlık korkusu, kıtlık endişesi artmakta idi.

• Şeyh durumu anlamış, müridin gönlünden geçeni sezmişti. Ona dedi ki: "Ne vakte kadar bu elem ve ızdırap içinde çırpınacaksın?"

• Ekmeğe derdi ile yanıp yakılıyorsun; sabır ve tevekkül gözünü yummuşsun!

³²⁴ Başkaları için korkutucu olan, onları çeşitli kötülöklere, günâhlara doğru çekip götürülen açlık; Allah'ın makbul kullarını saadete ulaştıran, nefsüniyetten kurtuluşa çıkaran bir haldir. Şibli hazretleri; "Ne zaman aç kaldımsa, kalbime hikmetten açılmış bir kapı buldum!" diye buyurmuştur. Bu sebeple veliler, dâimâ çok yemekten sakınmışlar, az yemeyi ve açlığı medhetmişlerdir.

³²⁵ Ey hayvan tabiatlı varlık! Sen, ot yemeye lâyıksın; rûhânî âb-ı hayatın ehlî değilsin! Sen, miden için yaşayan bir varlıksın; senin mânevî gıdadan haberin yok!

• Merak etme! Sen, o yüce nâzeninlerden, Allah'ın has kullarından değilsin ki, seni cevizensiz, kuru üzümsüz bıraksınlar! 2845

• Çünkü açlık, Allah'ın sevgili ve has kullarının gıdasıdır, rızkıdır! Böyle bir rızık, senin gibi ahmak bir dilenciye hiç nasip olur mu?

• Boş yere üzülme; sen, o üstün varlıklardan değilsin ki bu mutfakta ekmeğe kalasın!³²⁶

• Midesine düşkün bu değersiz oburlara bu dünyada, kâse üstüne kâse sunulur, ekmeğe üstüne ekmeğe verilir!

• Midesine düşkün böyle bir adam ölünce, ekmeğin onun üstüne düşer de ona der ki: "Ey açlık korkusundan kendini öldüren kişi!"

• İşte sen göçüp gittin, öldün; ekmeğin kaldı! Haydi kalk da, uğrunda 2850 can verdiğin ekmeği al bakalım!

• Kendine gel; Allah'a tevekkül et, O'na güven de, açlık korkusu ile elin ayağın titremesin! Senin rızık, senin ona âşık oluşundan çok sana âşiktir!

• Rızık sana âşiktir; o senin sabırsızlığını bilir de, emekleye emekleye sana doğru gelir. Ey rızıkının geç kaldığından korkan zavallı!

• Sabrın olsaydı, rızık gelir, âşiklar gibi sana sarılırdı!

• Açlık korkusundan ne diye böyle titriyorsun? Allah'a tevekkül ile pekâlâ tok yaşanabilir!

Cenâb-ı Hakk, ekmeğe yiyenlere;
"İsraf etmeyin!" diye buyurdu, fakat nûr yiyenlere;
"Fazla yemeyin; kâfi!" demedi!

• O büyük velî nûr içerdi; ona; "Ekmeğe yiyor!" deme! 2706

• Kandilin yağın yiyen alev gibi o da etrafındakileri aydınlatır, onların nûrunu artırır.

• Cenâb-ı Hakk, ekmeğe yiyenlere; "İsraf etmeyin!" buyurdu. Nûr yiyenlere; "Fazla yemeyin!" demedi.

• Maddî boğazımız belâlara, hastalıklara uğrayış boğazıdır; manevî boğazımız ise israftan da, ileri gidişten de eman bulmuştur!

³²⁶ Mürit, Cenâb-ı Hakk'a karşı itimadı, güveni, tevekkülü az olduğu için kıtlık olan bir şehirde aç kalacağından korkuyor. Halbuki Allah, ancak has kullarını açlıkla imtihan eder! Açlık, onları besler! Bir hadîs-i şerife şöyle buyurulmuştur: "Açlık, Allah'ın rızkıdır; onunla has kullarının canlarını besler, yaşatır!"

İbret alınacak açgözlü öküz

- 2855 ● Yemyeşil otlarla dolu bir ada vardı. Orada ağzının tadını bilen obur bir öküz tek başına yaşardı.
- O öküz; akşama kadar orada otlar, bütün otları yer, akan dereden sular içer, beslenir, iriyarı semiz bir hâle gelirdi.
  - Gece olunca; "Yarın ne yiyeceğim?" diye üzülür, dertlenir; derdinden, düşüncesinden ötürü zayıflar, kıla dönerdi.
  - Sabah olunca ada yine yeşerir; çiçekli otlar, yemyeşil çayır çimen ta bele kadar boy atardı.
  - Öküz oburluğu ile, öküz açlığı ile yeşilliğe dalar, akşama kadar ne varsa hepsini otlar, bitirirdi.
- 2860 ● Yine semirir, irileşir, şişer; bedeni yağla, etle dolar, kuvvetlenirdi.
- Akşam olunca yine açlık korkusuna düşer, bu korku ile titremeye başlar, yine zayıflardı.
  - "Yarın otlama vakti gelince ne yiyeceğim, ne edeceğim?" diye düşünür, üzüntüye kapılırdı. Senelerden beri bu obur öküzün bu hâli sürdü gitti.
  - "Bunca yıldır rahatça şu yeşilliklerde otuyorum; bu çimenlikte karnımı doyuruyorum!" diye düşünmezdi.
  - "Hiç bir gün rızkım azalmadı; bu korku, bu içimin yanışı neden?" diye aklına getirmezdi.
- 2865 ● Akşam olup da karanlık basınca o semiz öküz; "Eyvah, rızkım kalmadı!" der, yine zayıflardı.
- O öküz, nefsin sembolüdür. O adadaki otlarla, çiçeklerle dolu ova da, dünyayı göstermektedir. Nefis yemek, ekmek korkusu ile hep zayıflar durur!
  - "Gelecek günlerde ne yiyeceğim; yarının rızkını nereden elde edeceğim?" diye düşünür durur.³²⁷
  - Yıllardır yedin, yiyorsun; yiyeceğin eksilmedi. Artık geleceği bırak da, biraz geçmişe bak!

³²⁷ Bu beyit, Şeyh Sâdî hazretlerinin şu beytini hatıra getirmektedir:

عمر گر آفایه در این صرف شد

ناچه خورم صیف چه بوشم شنا

"Bu dünyada kıymetli ömrümüz şu düşüncelerle harcandı gitti: Yarın ne yiyeceğim? Kışın ne giyeceğim?"

- Yediğin içtiğin şeyleri hatırla; geleceği düşünme, geleceğe bakma da; az sızlan, az kederlen!

İçinde gönül nûru bulunmayan gönlü,
gönül sayma!

- İçinde gönül nûru bulunmayan gönül, gönül değildir! Can olduktan sonra beden topraktan başka bir şey değildir!
- İçinde can nûru olmayan kandile, kandil deme; o, içine kirlî, pis bir su konmuş bir şişedir!
- O şişe, o kap insan yapısıdır! Ama kandilin nûru, Allah'ın ihsanıdır! 2880
- Hâsılı; kaplarda sayı olur, çokluk bulunur ama, alevlerde, ışıktaki ancak birlik vardır!
- Bir çok kandilin ışığını bir araya getirirler, yâni bir yere, yanan bir kaç kandil koysalar, onların ışıklarında, nûrlarında sayı ve çokluk olmaz!
- O Yahudi, kaplar yüzünden, yâni kapları ayrı ayrı görüp onlara takıldığı için müşrik olmuştur! O müminse; kapları değil, o kaplardan gelen nûru görmüş, birliği anlamıştır!
- Rûh'un gözü kaba takılır kalırsa, Şît ve Nûh'u iki görür; yâni ikisi de ayrı ayrı peygamberdir ama, imanları, inançları birdir!
- Derenin suyu varsa, deredir; insanın canı, rûhu varsa insandır! 2885
- Gördüklerinin çoğu insan değildir; sûretten ibârettirler, insan sûretine bürünmüşlerdir! Bunlar; ekmek ölüleri, şehvet kurbanlarıdır!³²⁸

³²⁸ Şeyh Sâdî hazretlerinin şu iki beyti Hz. Mevlâna'nın bu beytini açıklamaktadır:

نه هر که چشم و گوش و دهان دارد آدمیت

بس دیوار که صورت فرزند آدم است

آنست آدمی که درو حسن سیرتت

بالطف صورتی و دگر نقش عالمست

"Her gözü, kulağı, ağzı olan insan değildir! Nice şeytanlar vardır ki, insan kalığında görünürler! Gerçek insan; ahlâkı güzel olan kişidir! Yüz güzelliği, daha başka süsler, dünyada görülen fânî nakışlara benzer!"

Acâip bir hâle düşerek gündüzleri pazarda
fenerle dolaşan
bir râhibin hikâyesi³²⁹

- 2887 • Vaktiyle birisi vardı; gönlü aşkla, yanışla dolu idi. Gündüzleri eline bir fener alır, çarşıda pazarda gezer dolaşırdı.
- Boşboğaz biri ona dedi ki: "Böyle güpegündüz elinde bir fenerle her dükkânda ne arıyorsun?"
  - Mumla, fenerle gün ışığında ne arıyorsun? İnsanlarla alay mı ediyorsun?"
- 2890 • "Her tarafta ilâhî nefesle diri olan gerçek adamı, daha doğrusu gönlü ilâhî ma'rifetle dolu bir insan arıyorum!" diye cevap verdi.
- "Böyle bir adam var mı?" Bu sözü duyan birisi dedi ki: "Ey hür bilgin! Görmüyor musun; bu çarşı, bu pazar adamlarla dolu?"
  - Elinde fener olan adam; "Ben" dedi, "İki yol ağzı caddede, hiddetlendiği, öfkelenildiği zaman; hırsla, şehvete kapıldığı vakit kendine hâkim olan, nefsanî isteklerini yenen kişiyi arıyorum!"
  - Öfkelenildiği zaman, şehvete kapıldığı vakit kendisini tutan, sabreden adam nerede? İşte ben; sokak sokak, mahalle mahalle böyle bir insan arıyorum!

³²⁹ Bu başlıkta geçen "acâip hâle düşmek", Hakk yolunda yürüyen, hakikat yoluna giren kişilerin başlarına gelen hâldir; cezbe hâli! Bu hâle düşene meczûb derler! Bu hâle giren kişi, bazen üzüntü, bazen neşe hâlinindedir. Fazla ibâdete düşer, herkesten ayrı bir yaşayış hâlinindedir. Bu hâle düşmeye telvin (renkten renge girme) hâli denir. Sonunda, Hakk yolu yolcusunda temkin (bir yeri mekân edinmek) hâli görülür. Telvindeki hâller, arayıştan meydana gelir. Temkinde ise, gâyeye ulaşma hâli vardır. Sâlikte eski coşkunluk kalmaz, ağırlaşır, cezbeden kendine gelişi, kendine dönüş hâli başlar. Tecelliyi nihayet olmadığı için bazıları telvin hâlini temkinden üstün görmüşlerdir. Çünkü, telvinde arayış, çırpınış, ilerleyiş varken, temkinde duraklama mevcuttur.

Yine bu başlıkta geçen "gündüzleri pazarda fenerle dolaşan rahip"le Mevlâna Diyojen'i kasdetmektedir. Milattan önce 324 senesinde Sinop'ta doğup Yunanistan'da ölen Diyojen'i Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'inde 441 numaralı gazelinde hatırlar: "Dün, şeyh eline bir çerağ almış, şehrin etrafında dolaşıyor: 'İnsan şeklindeki şeytandan bıktım usandım; gerçek insan arıyorum, insan istiyorum!' diyordu. Ona dediler ki: 'Biz de çok aradık; bulunmuyor!' Diyojen onlara cevap verdi de dedi ki: 'O bulunmuyor dediğiniz yok mu, işte ben de onu arıyorum, onu istiyorum!'" Diyojen'in, kendisine yardım etmek isteyen Büyük İskender'e: "Gölge etme; başka ihsan istemem!" demesi de meşhurdur.

- Dünyada bu iki hâle (hiddete ve şehvete) karşı koyan, dayanan, sabreden adamı bana gösteriniz; bugün ben, ona canımı fedâ ederim!"
- Bu sözleri duyan birisi; "Pek nâdir bulunur bir şey arıyorsun. Fakat 2895 sen, gâfîbâ kazâ ve kaderin hikmetinden gâfilsin, bunlardan haberin yok; etrafına iyi bak!"
- Sen aslı bırakmışsın, asıldan habersizsin; teferruâta dalmışsın, fûrû'a bakıyorsun! Biz insanlar, teferruâtan ibâretiz; asıl olan kader hükümlelidir!³³⁰

³³⁰ Bu beyitlerde, bundan sonra gelecek birkaç beyitte Hz. Mevlâna kazâ ve kader meselesine temas etmektedir. Gerek *Mesnevî*'de gerek *Divân-ı Kebîr*'de ve diğer eserlerinde, yeri geldikçe Mevlâna kazâ ve kader meselesi üstünde durur. Tam Muhammedî yolda olan Mevlâna, sapık inançlara, bilhassa kaderi inkâr eden Mu'tezile inancına karşıdır. Çok ince olan, üzerinde fazla fikir yürütülmüş, anlaşılması ve anlatılması güç olan bu kader meselesini özetleyecek olursak; Mu'tezile inancında bulunanlar kazâ ve kaderi inkâr ederler de, Sünnet Ehlî'ni kazâ ve kadere iman ettikleri için Cebri inancında sayarlar. Hakîkatın yolunun cebri evsat (=orta cebir) olduğunu kabul etmezler. Orta cebir nedir? Kulda cüz'î bir irade vardır. Kul, bu cüz'î iradeyi iyi yolda kullanırsa iyi yola düşer, iyi ve doğru gider. Çünkü, "Takdir-i ezeli gayrete âşıktır!" Fakat şu da muhakkak ki, hayrın da şerrin de hâlikü Allah'tır! Bu sebeple kazâ ve kadere iman etmek gerekmektedir. Aslında bizi hayra ve şerre götüren niyetleri, teşebbüsleri gönlümüzde uyandıran Hakk'tır! Nefse ayak uydurur, kötü yollara düşersek, başımıza gelen belâları, felâketleri biz kendimiz dâvet etmiş oluruz. Çünkü Nisâ Sûresi'nin 79'uncu âyetinde: "Sana gelen her iyilik Allah'ın lütfu, sana gelen fenâlık da, kötülük de senin nefsinden, sendendir!" buyurulmuştur. Nitekim Mevlâna'mız da;

هر چه بر تو آید از ظلمات غم
آن زنی پاکم کساحتهم

"Senin üzerine gelen gamlar, kederler, ızdıraplar senin kendi korkusuzluğundan, senin kendi küstahlığındandır." diye buyurmaktadır. Sünnet Ehlî'nden ayrılan Mu'tezile tâifesine akla dayandıkları için "akliyyûn" (akıllarına güvenenler) denir. Bunların inancına göre kul; yaptığı işlerin yaratıcısıdır. Bunlara, kaderlerini kendilerinin yaptığını inandıkları için "kaderiyyeci" de denir. Ehl-i Sünnet inancı, bunun zıttı olan cebri evsat inancındadır. Bu inanca göre hâdiselerin meydana gelmesi, hayır ve şer, insanın iradesine bağlı değildir! Her şey Hakk'ın takdiri ile olmaktadır! Ama insanda da cüz'î bir irade vardır! Sırr-ı Sakatî hazretlerine birisi hakkında; "Biz insanlar, hakikatte kapı gibiyiz; açılıp kapanmamız kendiliğimizden değildir! diye konuşmaktadır!" demişler. Sırr-ı Sakatî hazretleri; "Bahsettiğiniz adam ya kâmil bir ârifdir, yahut sapık bir dinsizdir!" cevabını verdikten sonra; "O adam eğer şeriat âdâbı ile düşünüyor, Muhammedî yolda ise kâmil bir ârifdir; eğer dinî tekliflerden, vazifelerden kendisini kurtarmak için böyle konuşuyorsa, imansız, zındıktır!" demiştir.

- Kazâ ve kader, dönen gökyüzünün yolunu şaşırtır! Kazâ ve kader, yüzlerce Utarit'i ahmaklaştırır!³³¹
- Çâreler dünyasını daraltır; demiri, mermeri bile eritir, su hâline getirir!
- Ey bu yolu adım adım adımlamaya karar veren kişi! Sen, hamın hamısın, hamın hamısın, hamın hamısın, hamın hamı!³³²

2900 • Değirmen taşının dönüşünü görünce, gel de onu döndüren derenin suyunu seyret!

- Havaya yükselen tozu toprağı görüyorsun; tozu toprağı havalandıran, estiren rüzgârı da gör!
- Düşünce tencerelerinin kaynadığını görüyorsun; aklını başına al da, onu kaynatan ateşi de gör!
- Cenâb-ı Hakk Eyyüb(a.s.)'a ihsanlarını hatırlatırken; 'Ben, senin her kılna bir sabır verdim!' dedi.
- 'Ey Eyyüb! Kendine gel de, sabrına bu kadar bakma; sabrı gördün, bir de o sabrı vereni gör!'

2905 • Ne zamana kadar dolabın dönüşünü seyredeceksin? Başını çevir de, şu hızlı akıp akıp giden suyu da gör!

- 'Onun hikmetlerini görüyorum!' diyorsun ama, onları görüşün pek iyi belirtileri, alâmetleri vardır!
- Köpüğün dönüşünü şöyle bir gördün, ehemmiyet bile vermedin; hikmetler karşısında şaşırıp kalmak istiyorsan, denize bak!
- Köpüğü gören sırlar söyler; denizi görense hayran olur, kendinden geçer!
- Köpükleri gören niyetlerde bulunur; denizi görense, gönlünü deniz hâline getirir!

³³¹ Utarit; Romalılar'ın Merkür, Eski Yunanlılar'ın Hermes adını verdikleri bir yıldız. Eski bir inanca göre bu yıldızın tesiri altında kalanlar çok akıllı ve zeki olurlarmış. Hz. Mevlâna; "Yüzlerce akıllı ve zeki insanı kazâ ve kader ahmaklaştırır!" demek istiyor. Eski şairlerimizden birisi de;

"Hâkim-i hüküm-i ezel infâz için takdîrini,
Selb eder erbâb-ı aklın re'yini, tedbirini!"

demektedir.

³³² Bu beytin ifade ettiği mânâ şudur: Ey kendine güvenen kişi! "Ben şöyle yaparım, böyle yaparım!" diye hayat yolunda yürüyüp giden kimse! Şunu iyi bil ki, senin elinde tam bir kudret ve yapma gücü yoktur! Cüz'i iradenle sen; "Her şeyi başarırım!" diye düşünürsen, sen hamın hamı olursun! Kendisini bilmeyen gâfil, sabah uyanınca; "Ben bugün şunu yapacağım, bunu edeceğim!" diye düşünür. Ârif ise, uyanınca; "İnşallah, Cenâb-ı Hakk bugün bu işi yapmamı izin verir!" diye düşünür.

- Köpükleri, dalgaları gören, sayıya, hesâba, kitaba düşer; denizi gören- 2910 se irâdesini terkederek!
- Köpüğü gören, dönüp dolaşmaya koyulur; çırpınır, durur. Denizi görenin içinde kötülükler kalmaz, temiz bir hâl alır!³³³

Bir müslümanın bir mecûsiyi dine dâvet etmesi.

- Adamın biri bir mecûsiye; "Haydi gel, müslüman ol; müminler arasına karış!" dedi.
- Mecûsi dedi ki: "Cenâb-ı Hakk isterse imana gelirim; lütfu ihsanı çoğalırsa yakîn elde ederim, tam imana ererim; imanım kökleşir, kuvvetlenir!"
- Müslüman dedi ki: "Allah senin imana gelmeni istiyor; canını cehennemden elinden kurtarman için senin mümin olmanı dilemektedir!"
- Ama kötü nefsin, o çirkin şeytan seni kâfirlik tarafına, ateşin yandığı 2915 tarafa doğru çekmektedir!"³³⁴
- Mecûsi dedi ki: "Ey insafı kişi! Mâdemki nefsim ve şeytan üstün gelmekte, ben de onlara dost olurum, güçlü ve kuvvetli olanı severim, onun tarafını tutarım!"
- Zâten gâlip olana, üstün gelene dost olabilirim, o tarafa düşerim, o tarafa meylederim! Çünkü, ancak gâlip olanın çekme gücü vardır!

³³³ Yukarıdaki dört beyitte, köpük ve denizden bahsedilmiştir. Burada geçen köpük, dünyada gördüğümüz eşyanın, maddî varlıkların, bir kelime ile görünen dünyanın ve o dünyadaki hâdiselerin sembolüdür. Deniz ise, mânâ âleminin, ilâhî âlemin sembolüdür. Şu maddî dünyayı ve dünyaya ait hâdiseleri gören kimse, onlar üzerinde takılır kalır. Hakikat deryâsının ne olduğunu gören, her şeyin Allah'ın adı ve O'nun takdiri ile meydana geldiğini idrâk eden kimse gönlünü ilâhî deryâ hâline getirir, kendi tedbir ve tedârikinden vazgeçer. Hâlbuki hakikat denizini görmeyen, hâdiselerin sadece dış yüzlerini gören kişi, kaderini kendisinin hazırlayacağını sanır, sebeplere takılır, uğraşır, çırpınır durur. Hâlbuki basiret gözü ile işin iç yüzünü gören kimse, ilâhî irâdeye kendisini bıraktığı için üzüntülerden kurtulur, içinde kötülük kalmaz, tertemiz bir hâl alır.

³³⁴ Bir evvelki beyitte, Kur'ân-ı Kerim'in şu meâlideki âyetine işâret var: "Allah, cennet evine çağırır ve dilediği kimseyi doğru yola iletir!" (Yûnus Sûresi, 25) İkinci beyitte de, Bakara Sûresi'nin şu meâlideki 268. âyetine işâret var: "Şeytan sizi; fakir olacaksınız diye korkutur; size cimrilik ve sadaka vermemekle emreder!" Bu iki âyetten anlaşılacağı üzere, başımıza gelen bütün fenalıklar, kötülükler nefsin elinden, şeytanın yüzünden; iyilikler, esenlikler de Cenâb-ı Hakk'ın lütfu ve ihsanı iledir! Bizim elimizde bir şey yoktur; dolambaçlı da olsa her şey, O'nun kazâ ve takdiri ile zuhûra gelmektedir.

- Cenâb-ı Hakk benden tam bir bağılılık, sıdk, hulûs beklerken, nefsanî arzular ve şeytan beni o istekten uzaklaştırırsa, o isteğin bana ne faydası var?
  - Nefisle şeytan kendi dileklerini yürüttükten, isteklerini yaptırttıktan sonra, Allah'ın inâyeti, kahroldu, param parça oldu demektir!
- 2920 • Sen; bir köşk, bir saray yaptırdın, onu yüzlerce nakışlarla, resimlerle süsledin, yücelttin!
- O güzel köşkün hayır yurdu olmasını, bir mescit olarak kullanılmasını istedin; bir başkası geldi, orasını kilise yâhut manastır bildi!
- 2927 • Bu vaziyette, elbette ev sahibi horluğa düşer, üzülsün! Çünkü, onun istemediği bir şey olmuştur; horluk, çâresizlik gelip ona çatmıştır!
- Nefsin dileği olduktan sonra, artık; "Allah dilerse olur!" demek; bir istihzâ, bir alaydan ibârettir!
- 2931 • Bir kimse, O'nun dileği olmadan O'nun mülkünde buyruk sahibi olsun; buna imkân yoktur!
- Birisi O'nun mülkünü ele geçirsün de, nefes almayı yaratan nefes bile almasın, bir kelime bile söylemesin; böyle şey olmaz!
  - Eğer Allah bir adamdan şeytanı sürüp kovmak diler de buna rağmen şeytan, her an o adamın derdini artırırsa,
  - O şeytana kul olmak gerekir! Çünkü her yerde, her mecliste üstün çıkan, buyruk sahibi olan o!
- 2935 • Ben; "Aman şeytan bunu, bu imanı elimden almasın!" diye çırpırken lûtufların sahibi Allah, nasıl olur da elimi tutmaz!
- Şeytanın dilediği oluyorsa, artık benim işimi kim düzene koyacak; benim hâlim nice olacak?
- 2605 • Tabiat bakımından, huy bakımından şeytan, âdemoğlunun canının düşmanıdır; insanın helâk olmasına sevinir, mahvolması onu mutlu eder!
- O, her adamın peşine düşer, onu hiç bırakmaz, ondan hiç ayrılmaz! O'nun kötü huyu, çirkin tabiatı onu hiç bırakır mı?
  - Çünkü onun kötü huyu, sebebi yokken tutar, onu zulme, düşmanlığa çeker götürür!
- 2937 • Hâşâ, Allah hakkı için, Allah neyi dilerse o olur; O, mekân âleminde de buyruk sahibidir, mekânsızlık âleminde de!
- Hiç kimse O'nun mülkünde, O'nun emri olmadıkça bir kılı bile kılmıdatamaz!
  - Mülk, O'nun mülküdür; ferman, O'nun fermanıdır! O'nun yarattığı şeytan, O'nun kaptısında en değersiz bir köpektir!

Sünnî müminin cebrî kâfire cevap verip kulun ihtiyarı olduğuna dâir delil göstermesi, ihtiyarı isbât etmesi.

Sünnet öyle bir yoldur ki, peygamberler (hepsinin üzerine selâmlar olsun!) o yolda yürümüş, o yolu ayakları ile çiğneyip açmışlardır! O yolun sağında cebir çölü vardır! O çöle düşen, kendinde ihtiyar olduğunu görmez, emir ve nehyi (yâni bunu yap, bunu yapma buyruklarını) inkâr edip te'vile, kendi görüş ve yorumlama yoluna sapar! Hâlbuki emir ve nehyin inkârından, emre uyanların yeri olan cennet ile emre uymayanların cezâ yeri olan cehenneminkâr çıkar! Artık iş nereye varır, ben söyleyemem! Akıllıya bir işâret yeter! Yine o yolun, yâni Sünnet yolunun solunda kader çölü bulunmaktadır! Bu yola sapan da, yaratarın kudretini, halkın kudretine mağlup olmuş bilir! Bundan da öyle fesatlar meydana gelir, öyle bozuk düzenler doğar ki, o cebrî mecûsi bunları sayıp dökmüştür!³³⁵

• Mümin; "Ey cebrî!" dedi. "Sen, söyleyeceklerini söyledin; şimdi beni 2963 dinle, ben de cevap vereyim!"

³³⁵ Bu başlıkta, sünnî müminin cebrî olan kâfire cevap verişini anlatılmaktadır. Bu Cebriye-Kaderiye bahsi, daha önce de geçmişti. Hattâ Cebriye inancının Kaderiye-Mu'tezile inancının karşısında olduğu için, Ehl-i Sünnet inancından sayıldığı söylenmişti. Burada, Cebriye inancında bulunan kâfir sayılmaktadır. "Bu nasıl olur?" diye haklı olarak aklı gelebilir. Evvelce de arzedildiği gibi Ehl-i Sünnet'in Cebriye inancı cebr-i evsâ, yâni orta cebr yoludur. Mümini kâfirliğe götüren, cebr yolu değildir! Cebriyeci ile Ehl-i Sünnet yolu olan orta cebr yolu arasındaki fark şudur: Cebriye inancına göre, insanın cüz'î iradesi, yapma gücü tamamıyla elinden alınmıştır. İnsan, âdetâ cansız bir varlık sayılmış; böylece o, dinî tekliflerden, emir ve nehyiden kurtulmuş bir kukla yerine konulmuştur. Fakat Sünnet Yolu'nda orta cebirciler kazâ ve kadere inandıklarından kendilerinde cüz'î bir irade bulunduğunu, kulun çalışması ve uğraşması sonunda, yine ilâhî takdir ile iyiyeye doğru gidebileceklerine inanırlar.

Cebriyecilerin inandıkları gibi mutlak olarak insanda irade ve ihtiyar olmasaydı, insanları doğru yola sevkeden peygamberlere lüzum kalmazdı.

Başlıkta görüldüğü gibi Hz. Mevlâna, orta yolun, yâni Ehl-i Sünnet Yolu'nun, peygamberlerin ayakları ile düzlenip açıldığını söylemekte; bu yolun sağında cebriyeciler, yâni kulu bir kukla yerine koyan, insanda cüz'î irade ve ihtiyar olduğunu inkâr edenlerin bulunduğunu; sol tarafında ise kaderiyeci, yâni mu'tezile tâifesinin bulunduğunu; kaderiyeci yâni, mu'tezileler insanın kendi kaderini kendisinin hazırladığı,

- Kazâ ve kader hususunda cebri görüşüne göre nükteler söylüyorsun; şimdi mâcerayı dinle de, onun sırlarını benden duy!
- 2967 • Şüphe yok ki bizim bir ihtiyarımız, yapma gücümüz vardır! Duyguyu inkâr edemezsin; bu, apaçıktır!
  - Taşa hiç kimse; 'Gel buraya!' diyemez! Bir kerpiç parçasından hiç kimse vefâ beklemez.
  - Hiç kimse bir adama; 'Haydi uç!' diyemez! Yâhut kör bir adama; 'Ey kör kişi; bana bak!' demez.
- 2973 • Emir ve nehiy, öfke, lütuf ve azarlamak ancak ihtiyarı olan kişiyedir.
  - Zulümde de ihtiyarımız vardır, sitemde de! Ben, şu şeytandan, şu nefisten bahis açtım ya, zaten maksadım da bu idi.
- 2975 • İhtiyar, yâni yapma gücü, cüz'î irâde senin içinde oturmaktadır; o bir Yûsuf görmeyen elini kesmez.
  - İhtiyar, dilek nefistedir; dilediği şeyin yüzünü görür de, ondan sonra iş yapar.
  - Köpek yatmış uyumuştur, ihtiyarı da kaybolup gitmiştir, fakat işkembeyi görünce kuyruğunu sallamaya başlar.
  - At arpayı görünce kişnemeye başlar; kediye et gösterilince miyavlar.
  - İhtiyarın, isteğin harekete geçmesine görüş sebep olur! Görüş, körük gibidir; ateşten kıvılcım çıkarır.
- 2981 • Birisine dilediğini arzedince, gösterince, o uykuda olan ihtiyar, istek, hemen gözünü açar.
  - Melek de, şeytanın inadına, hayırları gösterir, gönle bir coşkunluk sağlar.
  - Böylece, hayır işlemek hususunda ihtiyarın harekete geçer; bir şey gösterilmeden önce her iki huy da uykuda idiler.
  - Şu hâlde; melek de, şeytan da ihtiyarın isteklerini harekete geçirerek, sana yapılacak şeyleri gösterirler.
- 2985 • İlhamlarla, vesveselerle sendeki hayır-şer dileği, bir iken on olur; on kişinin gücünü elde edersin.

dolayısıyla mutlak irade ve iktidarın insanın kendisinde bulunduğu inananların yoludur. Her iki inancın da İslâmî olmadığını, tehlikelerle dolu olduğunu açıklamaktadır.

- Ey azîz kişi! Namazın dışındaki işlerin helâl olması için, namazdan çıkarken meleklere selâm vermek gerekir.
- Yâni; 'Ey melekler! İlhamınızla, güzelim duânızla bana namaz kılmak ihtiyarını verdiniz; size selâmlar, teşekkürler!'
- Günâh işledikten sonra da, tutar İblis'e lânet edersin; çünkü bu kötü yola, bu eğri yola onun yüzünden düştün.
- Bu iki zıt varlık, şeytan ile melek, gayb perdesi ardından gizlice sana şerri ve hayrı gösterirler, tavsiye ederler.
- Fakat, gözünün önünden gayb perdesi kalkınca, seni hayra ve şerre 2990 sevkedenlerin yüzlerini görürsün.
- Burada, gizlenerek sana söz söyleyenlerin bunlar olduğunu, sözlerinden açıkça tanırırsın.
- Şeytan; 'Ey tabiatına ve bedeninin isteklerine esir olan kişi! Ben; seni günâh işlemeye zorlamadım; sadece günâhı sana güzel, tatlı gösterdim!' der!³³⁶
- Melek de; 'Ben sana; Günâhın verdiği zevk yüzünden gamın ve ıstırapın artar! demedim mi?' der!
- 'Filân gün böyle demedim mi? Cennetlerin yolu şu taraftadır! diye söylemedim mi?'
- Melekler; 'Biz, senin can dostunuz; canına can katarız; senin atana ih- 2995 lâs ile secde edenleriz!'
- Şimdi de sana hizmet etmek istiyoruz; hizmet edilmeye lâyık olman için, seni çağırıp durmadayız!
- Bu şeytanlar ise, atan Hz. Âdem'e düşman idiler; Secde ediniz! emrine uymadılar!
- Fakat sen; şeytana uydun da bizi bir yana attın, hizmetlerimizin hakkını tanımadın!
- Şimdi biz de meydandayız, onlar da meydanda; sözüümüzden, sesimizden bizi tanı!

³³⁶ Bu beyitte 14. İbrâhim Süresi'nin şu meâldeki 22. âyetine işâret var: Şeytan der ki: "Şüphesiz Allah, size sözün doğrusunu söyledi. Ben de size vaadettim ama, ben yalancı çıktım! Zaten benim sizin üzerinizde hiç bir hükmüm, nüfûzum da yoktu! Yalnız ben, sizi çağırdım; siz de hemen bana uydunuz, icabet ettiniz! O hâlde; kusuru bana yüklemeyin, kendinizi kınayın, kendinizi ayıplayın!"

3004 • Sözün hulâsası şu ki: Şeytan ile rûh, her ikisi de insana şerri ve hayrı gösterirler; bunların her ikisi de ihtiyarın olduğuna delildir, belgedir!

• Bizde görünmeyen, gizli bir ihtiyar var; gönüldeki iki duygu belirince, birbirine zıt düşünce, ihtiyar harekete geçiyor!

• Akıl bakımından cebre inanmak, kadere inanmaktan daha beterdir; çünkü cebre inanan kişi, bu inançla kendi duygusunu da inkâr ediyor demektir!

3010 • Ey oğul! Kadere inanan hiç olmazsa duyguyu inkâr etmez; zâten Allah'ın işi duyguya sığmaz ki!³³⁷

• Büyük Allah'ın fiilini inkâr eden kimse, delilin delâlet ettiği şeyi de inkâr ediyor demektir!³³⁸

³³⁷ Akıllı kişilere göre cebre inanmak, kaderiyeci olmaktan daha fenadır! Çünkü cebre inanan kişi ihtiyar, cüz'i iradeyi bile inkâr ederek kendisini cansız, duygusuz bir varlık yerine, bir kukla yerine koymaktadır! Bu inancın doğurduğu fenalıklar, Kaderiye inancının getirdiği kötülüklerden daha beterdir! Cebre inanan kimse, kendi varlığında bulunan cüz'i iradeyi, ihtiyarı reddettiği için yaptığı bütün kötülüklerden, işlediği günâhlardan kendini temize çıkarmakta; "Benim elimde bir şey yok! Ben, cansız bir varlık gibiyim; rûhsuz bir kapı kanadı gibi açılıp kapanmaktayım! Yaptıklarımın sorumlusu değilim; Allah neyi takdir buyurmuşsa, ben onu işlemekteyim!" demektir. Böylece o, dolayısıyla Allah'ın emirlerini, nehiyelerini inkâr etmektedir! Bu inanç, bu iman; "İnsanlar kendi fiillerinin yaratıcısıdır!" diyen kaderiyeci, mu'tezile görüşünden daha fenadır! Çünkü kaderiyeciler, hiç değilse kendi varlıklarında hissi, duyguyu inkâr etmezler. "Allah'ın işi; duyguya sığmaz, hisse mensup olmaz! Benim işlerim ise hissidir!" derler ve bu görüşten hataya düşerler de; "Kendi fiilimi, işlediklerimi ben yaparım; Allah karışmaz!" diye sapırlar!

³³⁸ Burada geçen "delâlet ettiği şey"den murad, Hakk Teâlâ'dır. "Delil", Allah'ın yaptığı şeylerdir. Şu hâlde Allah'ın işlerini inkâr etmek, hâşâ, Allah'ı inkâr etmek gibi olur. Kaderiye-Mu'tezile inancında olanlar, Hakk'ın bazı işlerini kabul, bazılarını inkâr ederler. Derler ki: "Hakk Teâlâ hayrı halketti, şerri, zulmü, fesadı halk eylemedi! Bu gibi kötü işler, kulların yaptığı işlerdir!" Sunnet ehlinin; "Hayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ" (=Hayır da, şer de Allah'tandır; O'nun takdiri iledir!) inancını Mu'tezile taifesinin tesiri altında kalarak "Hayrihî ve hayrihî minallâhi Teâlâ" (=Hayır da, hayır da Allah'tandır!) şeklinde tevile kalkanlar bugün de çok görülmektedir. Burada imanımızın zedelenmemesi için üzerinde dikkatle durulması gereken bir mesele var; *Kur'an-ı Kerim*'in şu âyetinde; "Sana gelen her iyilik Allah'ın lûtfudur; sana gelen her fenalık da kendi nefsendendir, kendindedir!" (Nisâ Sûresi 79) diye buyurulmaktadır. Bu demek değildir ki, "Hayır Allah halketti, şerri de insanlar halketti!" Hâşâ, biz kim oluyoruz da şerri halkediyoruz? Her şeyin Hakk'tan olduğunu bazen unutuyoruz. Düşünmüyoruz ki, içimizde bulunan nefis-şeytan bizi günâ-

• Kaderiye inancında olan; 'Duman var, ateş yok; mum ışığı, mum olmaksızın da ışıktır!' demektir!

• Cebriye mezhebinde olan ise, ateşi görüyor da, inkâr etmek için; 'Ateş yoktur!' diyor!

• O kadar inkâr yoluna sapmış ki, ateş elbisesini yakıyor da hâlâ; 'Ateş yoktur!' diyor; elbisesini dikiyor da hâlâ; 'İplik yok!' diye söyleniyor!

• Sözün hulâsası şu ki: Cebr davasını gütmek, sofistlik(=şüphencilik)tir! 3015 Bu yüzden bu hal, ateşe tapmaktan da beterdir!³³⁹

• Ateşe tapan; 'Âlem vardır, Rabb yoktur! Rabb olmadığı için de, Ya Rabbi! diyene cevap verilmez!' der.

• Cebriye inancında olan kişi ise; 'Bu dünya hiç yoktur!' der. Sofist(=şüpheci) ise tereddütler, şüpheler içinde kıvranıp durur!

• Cümle âlem; 'Şunu getirme, bunu yapma, bunu yap!' diye ihtiyarı ikrâr eyler!

• Fakat Cebriye inancında olan; 'Emir ve nehiy diye bir şey yoktur!' diye söylenir durur! Ona göre, ihtiyar da yoktur; buna inanmak da hatadır!

• Arkadaş! Duyguyu, hayvan bile ikrâr eder, fakat bunun delilini anlatmak çok ince bir şeydir!" 3020

ha, kötülüklere teşvik etmekte, kalbimize çeşitli vesveseler düşürerek günâhı tatlı göstermekte; şerri hoş ve süslü bir hâle sokmaktadır! Rûhumuz, sağduyumuz, vicdanımız da iyiyi bize telkin etmekte ve bizim nefsin gösterdiği yola gitmememize gayret sarfetmektedir. İhtiyarımız, cüz'i irademiz iki yoldan birini seçecektir. "Hayır da, şer de Allah'tandır!" dediğimiz zaman, bu durumu söylemek istiyoruz. Bu sırada hayra yöneldiğimiz zaman hayrın Allah'tan geldiğine inanıyoruz da, nefsin tesiri altında kalıp, yine Allah'ın takdiri ile şer tarafına gidince şerrin Allah'tan geldiğine inanmıyoruz. Âyette; "Senin nefsendendir!" diye işâret buyurulması, insanın cüz'i iradesinin, ihtiyarının şeytanın, nefsin sözüne uyarak günâh işlediğine işârettir.

³³⁹ Bunlar, her şeyden şüphe ederler. Sofistlere, şüpheciler (scepticus) da denir. Kaynağını Eski Yunan felsefesinden alan şüphecilere göre akıl, hiç bir şey anlayamaz, her şeyden şüphe eder. "Bildiğimiz, gördüğümüz şeyleri duygularımızla biliriz!" derler. "Duygularımızsa, çok defa bizi aldatır. Şu hâlde; hiç bir şey hakkında kat'i bir karara varamayız!" diye düşünürler.

İhtiyar dediğimiz, bir şeyi yapıp yapmama dileği gibi, vicdanî idrâk ile biz çâresizliği, öfkeyi, hoşgörülülüğü, sıkıntı ve belâyâ sabır ve tahammül eylemeyi, tokluğu ve açlığı anlarız. Duygu ile sarıyı kırmızıdan, büyüğü küçükten, acıyı tatlıdan, miski pislikten ayırdederiz. Dokunmakla da, yumuşağı katıdan, sıcağı soğuktan, yakıcı sütü sıcak süttten, yaşı kurudan, duvarı ağaçtan ayırdetmiş oluruz. Şu var ki, vicdanî anlayışı inkâr eden, hissi ve duyguyu da inkâr eder. Hattâ daha da ileri gider. Şu hakikat ki, vicdanî anlayış, yâni iç duygular dış duygulardan daha da açık olarak duyulur. Dış duyguya engel olmak, duygunun meydana geleceği yolu kesmek, bağlamak mümkündür. Fakat vicdanî anlayışı men etmenin imkânı yoktur.

Akılhya işâret yeter.

- Çünkü bizde ihtiyar olduğunu hissederiz. İhtiyarımız olduğundan ötürü, bize bir iş teklif etmek güzel gelir.
- Amelce vicdanî anlayış, duygu yerine geçer. Bunların her ikisi de bir kapıya çıkar.
- Bu anlayışa "Yap!", "Yapma!" diye emir vermek, onunla mâcerâlara girişmek, sözler söylemek yerindedir.
- Güzelim; "Yarın bunu yapayım, yâhut onu yapmayayım." demen ihtiyarın varlığını isbât etmektedir.

3025 • Yaptığın kötülükten ötürü, duyduğun pişmanlıkta ihtiyarın olduğunu gösterir. Demek ki kendi ihtiyarınla pişman oldun, doğru yolu buldun.

3050 • Deveci bir deveyi dövse, o deve dövene kin güder. Düşman olur.
• Deve kendini döven kişinin sopasına kızmaz. Döven kişiye kızar. Demek ki deve bile ihtiyardan koku almıştır.

3026 • Bütün *Kur'an* emirdir, nehiydir. Başa gelecek musibetlerden insanları uyarmaktadır. Mermer taşa emredildiğini kim görmüştür?

- Hiç bir bilen, hiç bir akıllı bunu yapar mı? Kerpiçe, taşa kızar da kin güder mi?
- "Ey ölümler, ey ellerinden bir şey gelmeyenler! 'Böyle yapın, şöyle edin!' dedim, neden yapmadınız?" der mi?

- "Ey eli bağlı, ayağı kırık köle! Haydi mızrağı eline al da, gel savaş." der mi?
- Yıldızları, gökyüzünü yaratan Allah, nasıl olur da bilgisizce emir ve nehiyde bulunur?
- Ey cebri, "Kulda ihtiyar yoktur." diye aklınca Hakk'tan aczi giderdin 3032 ama, hâşâ ona bilgisiz, akılsız, ahmak dedin...
- "Kader yoktur, kul dilediği ile, kendi ihtiyarı ile iş yapar." demekte hiç 3033 olmazsa âcizlik yoktur. Olsa bile câhillik, âcizlikten beterdir.
- Allah'tan başkasında ihtiyâr yoksa, ne hakla suçluya kızılıyorsun?³⁴⁰ 3039
- Nasıl oluyor da düşmana diş biliyorsun? Nasıl oluyor da onun günahını, suçunu görüyorsun?
- Evin çatısından bir tahta düşse de, seni adamakıllı yaralasa;
- Çatıdan düşen tahtaya hiç kızar mısın? Ona kin besler misin?
- "Neden bana vurdu da elimi kırdı? O benim can düşmanım mı?" der misin?

Türkmen'in köpeği.

- Türkmen'in kapısında bir köpek olsa, o köpek oradan ayrılmaz, o ka- 2940 piya yüz tutar, o kapıya baş kor yatar.
- Evdeki çocuklar, o köpeğin kuyruğunu çekseler, ses çıkarmaz, aldırılmaz, onlara boyun eğer.
- Fakat yoldan bir yabancı geçse, ona erkek arslan gibi saldırır.

³⁴⁰ 3032 numaralı beyitte; "Hakk'tan aczi gidermek" sözü geçti. Bu ne demektir? Cebriye inancında olanlar derler ki: "Eğer biz kaderiye, (=Mu'tezile) inancında olanlar gibi düşünürsek, hâşâ Hakk'a acz ve zaaf isnâd etmiş oluruz. Biz desek ki, bir kimsenin nefsi yahut şeytan o kimseyi isyâna götürür. Onu kâfir eyler. Şöyle ki, o kimse Hakk'ın dergâhına varmak ister, Hakk da o kimsenin mümin olmasını ister. Fakat şeytan o kimseyi mümin olmaya bırakmaz. Onu Hakk'a itâatten alıkor. Bu şekilde düşünür ve buna inanırsak hâşâ Cenâb-ı Hakk'a acz ve zaaf isnâd etmiş oluruz. Çünkü Hakk bir kulunun mümin olmasını isterken, Şeytan onu imandan alıkoymakta, böylece Hakk'ın kudreti nefis ve şeytanın kudretine mağlup olmaktadır. Hâşâ Hakk Teâlâ âciz ve zayıf olmaktan münezzehtir.

• Türkmen, köpeğine tutmaç suyundan verir. O da ona râzı olur ve bekçilik yapar.³⁴¹

2945 • İşte Allah'ın yarattığı yüzlerce düşünce, yüzlerce hile öğrettiği de şeytan köpeğidir.³⁴²

• Allah yüzlerin suyunu (yâni şerefi, onuru, imanı) ona gıda etmiştir. İyinin de yüzünün suyunu döker, kötünün de; yâni sanki Allah iyinin, kötünün de imanını, şerefini şeytana gıda etmiştir. Ona uyan insanlığını, şerefini kaybeder, alçalır.

• Halkın yüzü suyu; imanı, şerefi, ona verilen tutmaç suyudur. Köpek şeytan içer, onunla gıdalanır.

• Kudret çadırının önünde, onun canı nasıl olur da Allah'ın takdirine, hükmüne kurban olmaz? Sen söyle!³⁴³

• İyilerden de kötülerden de, sürü sürü insanlar, ellerini, kollarını yere döşemiş, köpek gibi o kapıya, yâni Hakk'ın kapısına yönelmişlerdir. Ashâb-ı Kehf'in köpeği gibi, dünya mağarasının kapısına yatmışlar, Hakk'ın hükmünü, takdirini beklemektedirler.

2950 • Bütün insanlar, ulûhiyyet mağarasının kapısında köpek gibi yatmışlar, bedenlerinin her zerresi emir beklemektedir. Damarları atmakta, kulakları kırıktır.

• Ey köpek şeytan, halk bu yola ayak basınca, onları bir bir imtihandan geçir, bakalım.

³⁴¹ Tutmaç: Bir çeşit yemek. Un yoğrulup hamur yapılır. Açılır, küçük küçük kesilir. Ezilmiş sarmısak karıştırılmış yoğurtla pişirilir. Bizim tatar böreğine benzeyen bir Selçuklu yemeği.

³⁴² Şeytanın da hâlıkı Allahu Teâlâ'dır. Onda olan fikirleri, hileleri, düzenleri, kötülükleri de öğreten, insanların başına belâ eden Hakk'tır. Çünkü bu bir gerçektir ki, bütün görünen ve görünmeyen varlıkların, bütün hâllerin, işlerin yaratıcısı ancak odur. Çünkü 37. Saffât Süresi'nin şu meâlideki 96. âyeti bir hakikati haber vermektedir: "Hâlbuki sizi de, yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır." diye buyrulmaktadır. Şeytan köpeği, yâni şeytan, Türkmen'in köpeğinin sembolüdür. Daha doğrusu Türkmen'in köpeğinden maksat şeytandır.

³⁴³ Bütün varlıkların, Cenâb-ı Hakk'ın takdirine boyun eğdikleri gibi, şeytanın canı da Hakk Teâlâ'nın kudret çadırının önünde ilâhî hüküm için kurban olmuştur. Nâbî merhûm ne güzel söylemiş: "Âlem esîr-i dest-i meşîyyet değil midir?" Evet bütün âlem mukadderâtın esiri olduğu gibi, şeytan da Hakk Teâlâ'nın hükm-i şerifine ve takdirine uymuştur. O da onun kapısına başını koymuştur. Fakat şunu da bilmeli ki, şeytan insan için yine ilâhî takdire uyarak, çok azgın bir düşman kesilmiştir. O da azgınlıkta insanları şaşırtmakta bir emir kulundan başka bir şey değildir. Şu âyet-i kerîme bu hakikati beyân buyurmaktadır: "Şüphesiz şeytân, sizin için büyük bir düşmandır. Siz de onu düşman tanıyın. Cehennemlik olmanız için sizi kendi tarafına dâvet eder." (Fâtır Süresi, 6.)

• Saldır, onlara engel ol, dikkatle bak; doğrulukta, bunların hangisi erkek (yâni cesur), hangisi dişi (yâni korkak) ayırt olsun, belli olsun.

• "Allah'a sığınırım." sözü niçin söylenir? Köpek nefis kızıp saldırmaya başlayınca değil mi?

• Ey Hıta Türkü! "Allah'a sığınırım." demek, köpeğe bağır, onu azarla da yol açılın demektir.

• Rabbim köpeğe mâni ol, yolu aç da çadırının kapısına geleyim, cö- 2955 mertliğinden yüksek mevkînden, bir dilekte bulunayım.

• Türk, köpeğin saldırısından âciz kalırsa, bir şey yapamazsa, "Allah'a sığınırım." demek ve feryâd etmek yerinde değildir.

• Türk kereminden konuğa; "Kapıma köpeksiz gel, yırtık hırka ile gel- 3034 me!" der.

• Falan taraftan edeplice, yavaşça gel de, köpeğim sana ağzını açmasın, dişini göstermesin.

• Sen ise bu sözümün tam aksini yapıyor, kapıya geliyorsun. Elbette köpek seni ısırır, yaralar. Kullanın, kölelerin geldikleri gibi gel de, çadır sahibinin köpeği yumuşak davransın, seni sevsin.

• O vakit Türk de; "Ben de bu köpektan Allah'a sığınırım, bu köpeğin 2957 yüzünden ben de yurdumda âciz kalmışım." der.

• "Ey misâfir, sen bu kapıya gelemiyorsun ya, ben de, azgın köpeğin yüzünden kapıdan dışarı çıkamıyorum." der.

• Hâl böyle olunca, artık Türk'ün de toprak başına, konuğun da. Çünkü bir köpek ikisini de yenmiş, ikisinin de boynunu bağlamış.

• Hâşâ Allah hakkı için, Türk bağıncı, köpek de kim oluyor? Erkek 2960 arslan bile olsa kan kusar.

• Ey kendini Allah arslanı sanan zavallı; yıllar geçti, sen hâlâ nefis köpeğine bir şey yapamıyorsun, ona karşı âciz kalmışsın.

• Bu köpek nasıl olur da, senin için av avlar? Sen kendin açıkça o köpeğe av olmuşsun.

Halkın ihtiyarı (yâni yapma gücü, cüz'î irâdesi) olduğuna, kazâ ve kaderin ihtiyarı gidermediğine dâir bir hikâye.

• Bir hırsız gece bekçisine dedi ki: "Efendim, yaptığım iş ile ben, Allah'ın takdirini yerine getiriyorum. Yâni alın yazıma göre yaşıyorum."

- Bekçi; "Ey benim iki gözümün nûru! Benim seni yakalamam da Allah'ın takdiri iledir." dedi.
- 3060 • Birisi bir dükkândan bir turp aşırda; "Ey akıllı kişi, bu turpu çalışım da,, Allah'ın takdiridir." dese;
  - Sen de onun başına, iki üç yumruk vurur; "Bu da Allah'ın takdiridir." dersen, turpu yerine koy!
- 3066 • Allah'ın takdiri, hükmü, eğer sana özür oluyorsa, öğren de bana bir fetvâ ver.
  - Benim gönlümde yüzlerce arzu, yüzlerce şehvet var. Fakat Allah korkusundan elim bağlanmış.
  - Kerem kıl, lütuf et, şu özürü bana öğret de, benim elimin, ayağımın bağını çöz.
  - Bir sanatı, bir mesleği seçmiş, kendine iş edinmişsin, şu hâlde bir ihtiyarın var demektir.
- 3069 • Ey iş eri, ihtiyarın yoksa, sanatlar içinden o sanatı nasıl seçmişsin?
  - Hislerin galeyâna gelince, hevâ ve hevesin uyanınca, yirmi adamın ihtiyarını elde edersin.
  - Dostun senin ufak bir menfaatine zarar verirse, içinde onunla çekişme ihtiyarını canlanır.
  - Fakat Allah'ın verdiği nimetlere şükretme zamanı gelince, ihtiyarın yok olur. Sen bir taştan da aşağı bir hâl alırsın.
  - Nihâyet cehennem de sana; "Bu yakışta beni mâzur gör; ne yapayım, Allah'ın takdiriyle seni yakıyorum." der.

- 3075 • Hiç kimse bu delil ile seni mazur görmez. Bu özür seni cellâdın elinden kurtarmaz.
  - Dünya böyle kurulmuş, böyle gider. Bu âlemi gördün ya, o âlemin hâlini de bildin demektir.³⁴⁴

³⁴⁴ Şu *Dîvân-ı Kebîr* beyti bu beyite ne kadar benziyor:

چند گوی این جهان و آن جهان
آن جهان بین و بن جهان آمیخته

"Ne zamana kadar 'Bu dünya o dünya' deyip duracaksın. O dünyaya bak, onu bu dünya ile karışmış gör." *Dîvân-ı Kebîr*, c. V, nu: 2881.

Cebrî'ye cevap verip ihtiyarı isbat edişe emir ve nehyin yâni "yap, yapma" emirlerinin gerçek oluşuna, cebr inancında olan kişinin getirdiği özrün hiç bir şeriatte, hiç bir dinde makbûl olmadığına, bu özürle yaptığı işin karşılığı olan cezâdan kurtulamayacağına dâir bir hikâye.

Nitekîm İblis de;

"Rabbim, sen beni azdırdın, bu işte benim suçum yok." dedi ama, sözü kabul edilmedi. Az çoğa delâlet eder.³⁴⁵

- Adamın biri ağacın üstüne çıkmış, ağacı şiddetle silkiyor, meyvelerini 3077 düşürüyordu. Hırsızlık yapacaktı.
- Bağ sâhibi geldi de: "Ey alçak adam, Allah'tan utanmıyor musun? Bu yaptığın nedir?" dedi.
- Hırsız dedi ki: "Allah'ın bağından, Allah'ın bir kulu, Allah'ın lütfettiği hurmayı yerse;
- Âdîce utanmadan beni niye ayıplıyorsun? Ne diye kınıyorsun? Ganî 3080 olan Allah'ın bütün kullarına lütfettiği nimeti neden kıskanıyorsun? Nekslik ediyorsun?"

³⁴⁵ Bu başlıkta geçen İblis'in; "Rabbim, beni sen azdırdın." demesi, A'raf Sûresi'nin 16. âyeti ile Hicr Sûresi'nin 39. âyetinden alınmıştır. Cebrîye inancında olan, İblis'in günahı üstünden atmak için "Rabbim beni sen azdırdın." diye küstahlıkta bulunurken, Hz. Âdem'in Havvâ vâlidemizle birlikte yasaklanmış meyveden yedikleri için cennetten çıkarıldığı zaman; "Ey Rabbimiz, kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmez isen muhakkak ziyân edenlerden oluruz." (A'raf Sûresi, 23) diyerek günahını itiraf etmiş, suçu kendi üstüne almıştı. Şeytân gibi; "Sen öyle istedin, öyle takdir ettin, ben de memnûn meyveyi yedim. Benim ne kabahatim var?" dememişti. Gerçekten de Âdem (a.s.) işlediği suçtan ötürü Cenâb-ı Hakk tarafından kendisine: "Ey Âdem, sende o cürmü, halkeden ben değil miyim? Senin hareketin benim takdirim eseri değil midir? Mâzeret için neden bunları söyledin?" diye buyurduğu zaman, Âdem şöyle cevap vermiştir: "Yâ Rabbi, senden korktum, çekindim ve böyle bir sözü sarf etmeyi edebe aykırı gördüm." demiş. Ve bu sebeple nihâyet Allah'ın affına ve rahmetine mazhar olmuştu. Böylece İblis Hakk'a karşı; "Sen beni azdırdın." dediği için dergâh-ı ilâhîden sürüldü. Âdem (a.s.) da edebe riâyet ettiği için affa ve mağfirete mazhar oldu.

- Bağ sahibi hizmetçisine seslendi: "Ey Aybey! O ipi getir de bu şaşkına cevap vereyim." Sonra bahçe sahibi;
- Adamı ağaca sıkıca bağladı. Kuvvetli bir sopa ile arkasına, bacaklarına adam akıllı vurmaya başladı.
- Hırsız; "Allah'tan utan!" dedi, "Bu suçsuzu inlete inlete, döve döve öldürüyorsun."
- Bağ sahibi; "Allah'ın kulu, başka bir kulu, Allah'ın sopası ile ne de güzel dövüyor." dedi.

- 3085 • "Bu sopa Hakk'ın sopası; arka da, yan da Hakk kulunun arkası, yanı, bacağı; ben de onun bir kuluyum. Onun fermânının âletiyim."
- Hırsız; "Ey kurnaz adam!" dedi, "Ben cebr inancını terk ettim. Tövbe ettim. Pişman oldum. Gerçekten de ihtiyar vardır. İhtiyar vardır. İhtiyar vardır."

Biz birer gölge varlıktan ibâretiz,
her şey onundur.

- 3087 • Kullardaki ihtiyarı, onun ihtiyarı var etti. Hakk'ın ihtiyarı toz bulutu altında gizlenmiş bir süvâri gibi görünmüyor.
- Bizim ihtiyarımızı (yapma gücümüzü, cüz'î irâdemizi) Hakk'ın ihtiyarı meydana getirmiştir. Onun bize dilsiz dudaksız, içten emir vermesi, ihtiyarımıza dayanır, ihtiyarımız olduğuna delildir.
  - İhtiyarı yok gibi görünen her mahlûkta, gizli ve kuvvetli bir hükmeden vardır.
- 3090 • O böylece, avı kendisinde kuvvet yokmuş gibi avlar. Zeyd'in (her hangi bir kişinin) kulağını tutar, istediği tarafa çeker götürür.
- Hiç bir şeye muhtaç olmayan Allah'ın san'atı, kudreti, hiç bir âlet kullanmaksızın, onun ihtiyarını ona kemend yapar.
  - Zeyd'i kendi ihtiyarı ile bağlar. Hakk da köpeksiz, tuzaksız onu avlar.
  - O dülger tahtaya hâkimdir; tahtayı yontar, istediği şekli verir. O ressam da güzelliğe hükmeder, güzel resimler yapar.
  - Demirci demire hâkimdir. Ondan çeşitli işler yapar. Mimâr da âletlerine hükmünü geçirir.

- Şaşılacak şey, görülmemiş hâl de şudur ki, bütün insanların ihtiyarı birer kul gibi Hakk'ın ihtiyarına secde ederler.
- Cansız şeylere karşı kudretin, yapma gücün var, onlara hükmediyorsun, istediğin şekli veriyorsun. Fakat bu kudretin onlardaki cansızlığı giderebilir mi? Onları canlandırabilir misin?
- Allah'ın kudreti de tıpkı bunun gibidir. Gücü, kudreti mutlak ama, kuldaki ihtiyarı gidermez. Aslında herkesin ihtiyarı yerinde iken, Hakk'ın kudret ve irâdesi bütün ihtiyarların üzerine gâliptir, kahirdir. Yâni bütün ihtiyarlar, Hakk'ın mağlup ve mefhûrudur.
- Hakk'ın kudretini, kuvvetini, dileyişini, bütün kemali ile söyle, bu ne cebr sayılır, ne de sapıklıktır.
- "Benim kâfirliğim, Allah'ın dileği ile, takdiri iledir." dedin ya, bil ki bu dilekte senin de dileğin, isteğin vardır.
- Çünkü kâfirliğin, sen istemedikçe olamaz. Hem kâfir olmayı istemiyorsun, hem kâfir oluyorsun. Bu ikisi birbirine zıt düşer, böyle şey olmaz.
- Çalış, Hakk'ın sevgi şarabını, kuvvet ve kudret şarabını iç de dinçlik kazan; o vakit kendinden geçersin, o vakit ihtiyarın kalmaz.
- O vakit bütün ihtiyar, o şarabın olur. Sen de tam bir ilâhî sarhoşluk içinde mâzur sayılırsın.
- O vakit ne söyleyen, o söz şarabın sözü olur. Neyi siler süpürürsen, onları şarap silmiş, süpürmüş sayılır.
- Hakk kadehinden şarap içerek mest olan kimse, adâletten, doğruluktan başka bir şey yapabilir mi?
- Bizim elimiz de ayağımız da, o tek olan, eşsiz olan, Hakk'ın şarabıdır. Yâni şarapla kendinden geçmişler, sarhoş olmuşlardır. Onun verdiği güçle, kuvvetle hareket etmektedirler. Görünen eller, ayaklar değersizdir. Birer gölgeden ibârettir. Onlar bir işe yaramaz.³⁴⁶

³⁴⁶ Dikkat edildi ise görülmüştür ki, şu yukarıda geçen beyitlerde Hz. Mevlâna kuldaki cüz'î irâdenin ve ihtiyar gücünün, Allah'ın lûtfu ve ihsanı ile kula verildiği bildirildikten sonra, tam mânâsıyla Hakk yoluna düşen Hakk sevgisi ile kendinden geçen mükemmel bir müslümanda, kâmil bir insanda, irâde ve ihtiyar yok olmakta, o insanın her hareketinin, her davranışının, Hakk'ın emir ve nehyine uygun düşeceği beyân buyrulmaktadır.

"Allah neyi diledi ise, o oldu." hadîsinin mânâsı.

Yâni dilek onun dileğidir, onun rızâsıdır.

Onun rızâsını arayın. Başkalarının hismından, gazabından, başkalarının sizi reddetmesinden gönlünüz daralmasın. "Hadîste geçen 'Oldu' sözü, mâziyi, geçmişi bildirir. Fakat Allah'ın işlerinde geçmiş zaman, gelecek zaman yoktur, olamaz.

Nitekim Allah'a göre ne sabah vardır, ne de akşam." denmiştir.

- 3111 ● Kulun; "Allah neyi diledi ise o oldu." demesi; "O işle uğraşma, tenbel ol!" demek değildir. Çünkü "Takdir-i ezel gayrete âşıktır." demişler.
- Bu söz candan ve gösterişsiz olarak, işe daha iyi sarılmayı teşviktir. Hattâ o hizmette daha fazla gayrette bulun, o işte daha da ehil ol, demektir.
  - Sana; "Ey efendim, ne dilersen dile, işin iş, dilediğin şey, dilediğin gibi olacak." deseler.
  - O zaman tenbellik etsen de câizdir. Çünkü ne dilersen, ne dersen o olacak...
- 3115 ● Fakat "Allah, neyi diledi ise o oldu. Hüküm onun hükmüdür. Ebedî olarak, mutlak bu böyledir." deseler;
- Derhâl yüz kişi imişsin gibi o işin etrafında kula yakışır şekilde dolaşmazsın. Ne diye o işe candan sarılmazsın?
- 3120 ● Sen bu sözü ters anladın da gayreti bıraktın, tenbelleştin, bu hâl anlayışına ters düştü, aklın karıştı.
- "Emir falan efendinindir." demek, ne demektir? Aklını başına al da ondan başkası ile az düş kalk.
  - Emir onun emri olunca, o efendiden ayrılma, onun etrafında dön, dolaş. Düşmanı öldürecek, dostun canını kurtaracak odur.
  - Mâdemki o ne dilerse onu bulacaksın, onun hizmetini seç, onu kaybetme.
  - Yoksa; "Emir sahibinin etrafında dolaşma da, amel defterin kara yazılsın, yüzün de sararsın!" demek değildir.
- 3125 ● Seni kızıştıran, ilâhî lûtfâ ümitle koşturan, seni çevikleştiren, seni ar ve hayâ sahibi yapan te'vîl, haktır, doğrudur.

● Fakat seni gevşekleştiren, gevşek bir hâle sokan, tenbelleştiren te'vîl, şu hakîkatî bil ki, te'vîl değildir. Seni kötü bir hâle sürükleyen, seni değiştiren bir hâldir.

● "Allah ne dilerse o oldu." hadîsi Hakk yolunda, koşturmak, kızıştırmak, ibâdete teşvik etmek sûretiyle ümitlerini kaybedenlerin iki ellerinden tutmaktadır.

● *Kur'ân*'ın mânâsını yalnız *Kur'ân*'dan sor. Şehvetini, hevâ ve hevesini ateşe atmış, yakmış kişiden öğren.

● *Kur'ân*'ın mânâsını, *Kur'ân* önünde kurban olmuş, benliğinden geçmiş, alçalmış, âdetâ rûhu, ayn-ı *Kur'ân* kesilmiş kişiden sor.

● Kendisini tamamıyla güle fedâ etmiş. Gül de yok olmuş. Yağı ister gül 3130 yağı olarak kokla, ister gül olarak kokla.

"Kalem, olacak şeyleri yazdı.

O yazının mürekkebi bile kurudu."

hadîsi böyledir. Yâni "Kalemin mürekkebi kurudu. İbâdet ile günah bir değildir. Emin oluşla hırsızlık ediş bir değildir. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu. Şükretmekle nankörlük bir değildir. Kalem bu yazıyı yazdı da mürekkebi bile kurudu." demektir.

Çünkü Allah gerçekten de
ihسان sahiplerinin ecrini yitirmez.³⁴⁷

- Bunun gibi "Kalem yazdı, o yazının mürekkebi bile kurudu." hadî- 3131 sinin te'vîli de seni en önemli bir iş ile uğraştırmak için bir teşviktir.
- Şu hâlde kalem, herkesin işine lâıyk olan, uygun düşen mükâfâtı ve mücâzâtı yazmıştır.

³⁴⁷ Bu başlıkta geçen hadîsin tamamı şöyle: "Senin başına gelen her şeyi kalem yazdı, mürekkebi de kurudu." Bu hadîs de daha evvelki bölümde geçen "Allah neyi diledi ise o oldu." hadîsi gibi cebr inancını ifâde etmez. Bilakis bu hadîste: İtaat ve ibâdete teşvik, günah ve kötülüklerden kaçınma emri vardır. Yâni "Ey insan, kalem, Levh-i Mahfûz'da olacak şeyleri yazdı. O yazının mürekkebi bile kurudu. Levh-i mahfuzda doğrulukla hırsızlık bir değildir. Bu da yazıldı, şükür ile nankörlük bir değildir. Bu da yazıldı. Çünkü Allah gerçekten de, ihسان sahiplerinin, iyilikte bulunanların ecrini zâyi etmez." Bu son cümle Tevbe Sûresi'nin 120. âyetinden alınmıştır.

- Sen eğer eğri gidersen, kalem de seni eğri yazar. Doğru gidersen, doğrulukta bulunursan, mutlu olursun.
  - Zulüm edersen kötüsün, insanlıktan geri kaldın. Kalem öyle yazdı. O yazının mürekkebi bile kurudu. Adâlette bulunursan murâdına erersin. Kalem yazdı, o yazının mürekkebi bile kurudu.
- 3135 • Elinle bir şey çalarsan kalem yazdı, mürekkebi kurudu demektir. Şarap içersen sarhoş olursun. Bunu da kalem yazdı. O yazının mürekkebi kurudu.
- Sen revâ görür müsün ki, Hakk ezelde verdiği emir, yazdığı yazı yüzünden işten kalsın, hiç bir şey yapmasın?
  - "İş benim elimden çıktı, ben artık bir şey yapamam. Benim yanıma bu kadar çok gelme, bana karşı bu kadar çok sızlanma." desin.³⁴⁸
  - "Kalem yazdı, yazının mürekkebi bile kurudu." sözünün mânâsı; "Benim yanımda adâlet ile zulüm bir değildir.
  - Hayırla şerrin arasını ayırdım, kötüyü daha da kötüden ayırdettim." demektir.
- 3140 • Sende bir zerre kadar edep artsa, bu senin için dosttan gelen bir lütuftur. Rabbin bir ihsandır.
- 3145 • Senin gayretin, çalışman, bir zerre artsa, Allah'ın terâzisinde bir ağırlıktır, bir kıymettir.
- 3151 • "Kalem yazdı, mürekkebi kurudu." sözü, hiç "Cefâlarla vefâlar bir olur." mânâsına gelir mi?
- "Aksine cefâların karşılığı cefâdır." diye kalem yazmış, mürekkebi de kurumuş. Ve "O vefânın karşılığı da vefâdır." diye kalem yazmış, mürekkebi de kurumuştur.

³⁴⁸ Cenâb-ı Hakk bir kere takdir edip bir daha etmezse, sıfatlarından muattal kalması gerekir. Hâlbuki Allah Kayyûm'dur. Her an bütün sıfatlarını ve fiillerini açığa vurur, gösterir. O her an takdir eder. Allah her an iştedir, güçtedir. Her an yaratmakta, her an mahvetmektedir. Ra'd Süresi'nin şu meâldeki 39. âyet-i kerimesinde: "Allah ne dilerse onu yapar. Bazısını mahveder, vücûda getirmez. Bazısını da vücûda getirir. Ana kitap (Levh-i Mahfuz) onun nezdindedir." diye buyurur. Bunun gibi Furkan Süresi'nin şu meâldeki 70. âyetinde bu konu beyân buyrulmuştur: "Meğer ki tevbe edip iyi amel ve hareketlerde bulunan kimseler ola. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok yarlıgayıcı ve esirgeyicidir." Eğer Cenâb-ı Hakk yazdığını bozmasaydı, peygamberleri ve onların vârisleri olan velileri, insanların ıslahı için gönderir miydi? Bu yüzdendir ki; "Takdir-i Ezel gayrete âşıktır." denilmiştir.

- Af vardır. Fakat ümit ışığının parıltısı, aydınlığı nerede ki, kulun takvâ sebebi ile yüzü ak olsun, nûrlansın.
- Hırsız affedilse, canını kurtardığı için sevinir. Yoksa vezîr olmak, hazîne emini olmak hırsız için mümkün müdür?

• Ey din emini, ey Allah adamı gel! Gel ki her tâc ve her bayrak emin- 3155
likle belirdi, kendini gösterdi.

- Pâdişahın oğlu eğer babasına karşı hâinlik ederse, şunu iyi bil ki, babası onun başını bedeninden ayırır.
- Fakat bir Hintli köle pâdişaha vefâ gösterirse, devlet o köleyi "Çok yaşa!" diye alkışlar.
- Köle de ne ki; eğer bir kapının köpeği vefâlı olsa, sahibinin gönlünde o köpeğe karşı yüzlerce râzılık, yüzlerce memnuluk duygusu vardır.
- Bu yüzden köpeği sever, okşar, hattâ ağzını bile öper. Eğer köpek yerine onun kapisinde arslan bulunsaydı, ona neler yapmazdı.

• Her an sana gelip çatan bu dertler, bu belâlar, senin yaptıklarının cezâ- 3188
sıdır, karşılığıdır. İşte "Kalem yazdı, yazının mürekkebi bile kurudu." hadîsinin mânâsı budur.³⁴⁹

• Yol kesen, kervanları soyan, insanları öldüren Fudayl candan tövbe etti 3161
de, on adamdan üstün oldu. Bir velî oldu. Günahkârları ıslah etti. Doğru yola getirdi. Bu hâli de kalem yazmış, yazının mürekkebi bile kurumuştur.

³⁴⁹ Hz. Mevlâna *Mesnevî*'nin başka bir yerinde aynı fikri beyan buyurmuştur:

هر چه بر تو آید از ظلمات و غم
آن ز من پاکیز و گستاخ است هم

"Gamdân, fenâlıklardan sana gelen her şey, senin kendi korkusuzluğundan, edepsizliğinden, küstahlığındandır." (*Mesnevî*, c. I, 189.) Eski şâirlerimizden birisi de: "Her çektiğim kendi cezâ-yı amelimdir." (Bütün çektiğim, başıma gelen bütün belâlar, yaptıklarımın cezâsıdır.) diye yazmıştır.

Yoksul bir derviş, Herat'ta Horasan Amîdi'nin süslü püslü kölelerini gördü. Onlar Arap atlarına binmişler, altın sırmalı elbiseler giymişler, daha başka çeşit süslerle süslenmişlerdi. Derviş: "Bunlar hangi beylerdir? Nerenin pâdişahlardır?" diye sordu. Ona dediler ki: "Bunlar bey değil, Horasan Amîdi'nin köleleridir." Yoksul derviş, başını göğe kaldırdı da, "Allah'ım!" dedi, "Kula bakmayı Amîd'den öğren." Amîd, maliye işlerine bakan kişidir.

- 3165 ● Herat şehrinde yoksul bir küstah vardı. Mevkî yüksek bir köleyi gördü.
- Köle ata binmiş, ipek elbiseler giymiş, altın kemer kuşanmış gidiyordu. Yoksul yüzünü gökkubbesine çevirdi de dedi ki:
  - "Allah'ım kula bakmayı bilmiyorsan, neden şu lütuflar, ihsanlar sahibi efendiden öğrenmezsin?"
  - Allah'ım köleye bakmayı, giydirmeyi, beslemeyi şu başımızda bulunan şehrimizin şu büyüğünden öğren."
  - Yoksuldu, muhtaçtı, çıplaktı, yiyeceği yoktu, kışın soğukta tir tir titriyordu.
- 3170 ● Kendinden haberi olmayan o zavallı, elinde olmaksızın, böyle bir cür'ette bulundu, böyle bir söz söyledi.
- Allah'ın binlerce lûtfuna ihsanına güveniyordu. Çünkü Hakk'ı gönlünde bulmuş, onun nedîmi olmuş, irfân sahibi bir kişi idi.
- 3174 ● Nihâyet günün birinde pâdişah, Amîd'i töhmet altına aldı. Elini ayağını bağlattı.
- O süslü püslü kölelere; "Çabuk efendinizin, defnesinin yerini gösterin!" diye işkenceler etmeye başladılar.
  - Onlara; "Ey alçaklar onun sırrını bana söyleyin, yoksa boğazımızı, dilinizi kestirim." diyorlardı.
  - Tam bir ay onlara işkence yaptılar. Gece gündüz onları sorguya çektiler. Onları sıkıştırıyor, dertler içinde bırakıyorlardı.
  - Sonunda onların hepsini paramparça ettiler, fakat içlerinden bir köle bile efendilerinin sırrını söylemedi.
  - O yoksul derviş uykuda iken, hâtiften, ötelerden şöyle bir ses geldi: "Gel de, kul olmayı bunlardan öğren."

Başına gelen bütün felâketler, belâlar senin kendi edepsizliğindedir.

- Ey Yûsuf'ların derilerini paralayan, eğer seni de bir kurt paralarsa, bu- 3180 nu kendinden bil.
- Sen bütün yıl kendi dokuduğunu giy, bütün yıl ektiğini biç.
- Bizim âdetimiz, yolumuz, işimiz doğrudan, doğruluktan ayrılmaz. İyiliğe karşı iyilik, kötülüğe karşı kötülük veririz.
- Aklını başına al da, işini ona göre yap. Doğruluktan ayrılmı. Çünkü Süleyman yaşamaktadır. Yok eğer sen şeytan isen, onun kılıcı keskincedir.³⁵⁰
- İnsan melek olunca, kılıçtan emin olur, artık onun Süleyman'dan kor- 3185 kusu kalmaz.
- Çünkü Süleyman'nın hükmü, tesiri şeytanadır, meleğe değil. Zahmet yeryüzündedir, topraktadır. Zahmet günah işleyenleredir. Gökyüzünde melekleşmiş insanlara zahmet yoktur, rahmet vardır.
- Çok boş olan mânâsız olan cebir inancını terk et ki cebirin sırrının sırrını bilesin, anlayasın.
- Günah işleyenlerin, tenbellerin takılıp kaldıkları bu cebri terk et ki, can gibi olan o cebirden haber alsın. Yâni orta cebr yolunda yürü de velîlerden haber al, hakîkate eriş.
- Ey kendisinin güzel ve üstün olduğunu sanan, sevgili olmaktan vazgeç de âşık ol! Yâni gerçek sevgiliye kavuşmak istiyorsan, insanlar arasında sevmeyi, makbul olmayı bırak da âşık ol, ebedî sürecek sevgiyi ve sevgiliyi ara!
- Ey mânâda geceden de dilsiz ve sessiz olan kişi. Sözlerine ne vakte 3190 kadar müşteri arayacaksın? Gönlün geceden de karanlık olduğu için, senin rûhsuz ve mânâsız sözlerini kimse dinlemek istemiyor.

³⁵⁰ Kur'ân-ı Kerim'de bir çok sûrelerde adı geçen Süleyman (a.s.) bir peygamberdir. Kendisine çok bilgi ve üstünlük verildiği, kuşların, hayvanların, hattâ karıncaların dilinden anladığı zikredilir. Rûzgârların, şeytanların, cinlerin, devlerin onun emrinde olduğundan bahsedilir. Burada Hz. Mevlâna'nın "Süleyman yaşamaktadır." diye buyurması, mânâ Süleyman'ımı, insan-ı kâmilî kastedmektedir. Ey cebri inancında olan kişi, aklını başına al da, insan isen iman yolunu seç. Sünnet yolunda yürü. Eğer şeytan isen mânâ Süleyman'ın kılıcından kurtulamazsın, demek istemektedir. Çünkü mânâ Süleyman'ı, yâni insan-ı kâmil her devirde dîridir. Sen melek sıret olursan ilâhî kahrından kurtulursun.

- Onlar senin hatırın için, anlamadıkları hâlde, senin karşında, senin sözlerine karşı başlarını sallar dururlar. Fakat senin de ömrün onların sevdâsı ile geçti, gitti.
  - Sen bana hasetle kıvrınma diyorsun ama, bir hiçin elden çıkmasına kim haset eder?
- 3195 • Nefsin vefâlı bir talebe gibi dâimâ seninle beraberdir. Başka ne varsa yok oldu; nerede, neyi arıyorsun? Hepsini seni bırakıp gittiler. Yâni etrâfındaki basit insanlar, sana vefâlı talebe olamazlar. Sana vefâlı kalacak taleben, senin kendi nefsendir
- Başkasını bilgi sahibi etmek, yükseltmek için, kendini bilgisiz, kötü bir hâle sokuyorsun. Sen başkalarını yetiştireceğim diye, kendini kendi nefsinin ihmali ettin. Gereği gibi kendinle meşgul olmadın. Böylece kendini bilgisiz bıraktın, kötü huylu yaptın.
  - Kendini bulup da, gönülün hakikat cennetine ulaşınca, onunla birleşince, artık aklını başına al! Duyduklarını başkalarına da duyur! Duygunu bilgini dök, boşalmadan korkma!
  - Cenâb-ı Hakk bu sebeptedir ki, hakikati başkalarına duyurması için peygamber efendimize: "Ey doğru sözlü, doğru özlü habîbim söyle!" emrini verdi. Söyle, çünkü bu hakikat denizi bitmez, tükenmez bir deriydir.
  - Yine "Susun!" diye emir verildi. Yâni kendinize gelin de suyunuzu telef etmeyin, bağ susuz kalmıştır.³⁵¹

- 3200 • Babacığım bu sözün sonu yoktur. Bu sözü bırak da sonuna bak!
- Seni anlamayanların, sana karşı durmaları ve sana gülmeleri gayretime dokunur. Üzülme, onlar âşık değiller ki...
  - Senin âşıkların kerem perdesi ardında, senin için feryâd ediyorlar. Zaman zaman haykırıyorlar, sen onları gör. Yâni senin gerçek âşıkların gözünün önünde bulunanlar değildir. Senin gerçek âşıkların, ötelindedir.
  - Sen bu dünyanın maddî âşklarına, fânî âşklarına bakma. Sen gayb âleminin âşıklarına âşık ol. Beş günlük âşıklara pek aldırış etme.

³⁵¹ Bu beyitte A'râf Sûresi'nin 204. âyetine işaret vardır. Bu beyitte geçen "su", hakikatî, aşk-ı ilâhîyi, mânevî zevki ifade etmektedir. Bağ ise rûhun, gönülün sembolüdür. "Suyunuzu telef etmeyin!" demekle, "Hakikati ve ilâhî aşkı bırakıp, boş lâflarla, mânâsız sözlerle vakit geçirmeyin ve rûhunuz susuz kalmasın, onun ihtiyacı olan mânevî zevki, ihâdeti ve hakikatî ona verin, boş yere konuşmayın, susun!" demek istenmiştir.

- Bu fânî âlemin âşıkları, hile ile seni kendilerine çekerler de yerler. Yıllardır çok küçük bir fâide görmedin, ufak bir mânevî yardım almadın.
- Fânî varlıklar yolunda ne zamana kadar feryâd edip duracaksın, gü- 3205 rültü edeceksin. Ayakların yaralandı, hâlâ bir murada eremedin.
- Sağlık, hoşluk zamanında yüzüne gülenlerin hepsi de sana dosttur. Arkadaştır, dertli ve gamlı olduğun vakitte ise, Allah'tan başka sana kim dost olur?
- Gözünün, dişinin ağrıdığı vakit feryâda yetişen Allah'tan başka kim senin elinden tutar?

Yine o cebrî kâfirin, kendisini islâma dâvet eden, kendisine cebrîliği bırakmasını söyleyen sünniye cevap vermesi. Suâl ve cevabın karşılıklı olarak uzayıp gitmesi. Çünkü suâlî ve cevabı müşkil olan her şeyi ancak hakikî aşk halleder. Kesip atar. Onun pervâsı yoktur. "Bu Allah'ın bir fazlıdır. Onu dilediğine verir."

- Kâfir cebrî öyle hoş cevaba başladı ki, sünninin mantığı o cevaplardan 3210 şaşırıp, hayranlığa düştü.
- Fakat ben o verilen cevapları, sorulan suâlleri açıklasam şu söyleyeceğim sözden kalırım.
- Ondaki daha mühim söyleyeceğimiz öyle şeyler var ki, onlarla anlayışın daha iyi gelişir. Bu zor bahsi, bu karışık mevzûyu kavrayışın daha kolaylaşır.
- Ey inâtcî kişi! Ben o bahise dâir çok az konuştum. Bütün, az ile meydana çıkar, belirir. Bu sebeple az ve öz konuştum.
- Bu öyle derin bir bahistir ki, kıyâmete kadar cebrîlerle kaderiyecilerin münâkaşaları sürüp gidecektir.
- Hasımını alt etmekten, yenmekten âciz kalsaydın, onun mezhebine u- 3215 yar, onun gittiği yoldan giderdin.
- Onlar da cevap vermekte âciz kalsalardı, bu kaypak ve bozuk yoldan ürker, kaçarlardı.
- Fakat bu gidişin böyle olması, böyle yürümesi lâzımdır ki, onların hepsi de ortaya sürdükleri delillerle, kendi yollarının doğruluğuna kânsınlar.

- Kimsenin, hasmının zor suâllerini cevapsız bırakmaması, düşmanın devlet ve ikbâlini görmemesi, ona yenilmemiş gibi görünmesi gerek ki...
- Peygamber Efendimizin asırlarca evvel haber verdiği bu görüş ve inanış ayrılığı, bu yetmiş iki mezhep, dünyada kıyâmete kadar kalsın ve insanlar arasında bu çekişme sürsün gitsin.³⁵²

3220 • Çünkü bu âlem, karanlıklar ve gayb âlemidir. Gölgenin düşmesi için bir zemin lâzımdır. Yâni bu cihân gerçek mânâdan mahrûm kalmış, karanlıklara gömülmüştür. Ve hakikat de karanlıklar içinde gizli kaldığından gayb âlemi de sayılmaktadır. Bu yoldan çeşitli düşüncelerin, sapık görüşlerin gölge düşüreceği zemin meydana gelmiştir.

• Böylece bu yetmiş iki fırka, kıyâmete kadar kalır. Bu yüzden İslâm'a aykırı düşen bid'at yolunu tutanların dedi-koduları da kıyâmete kadar eksik olmaz.

• Bu çeşitli görüşler ve inanışlar yüzünden gerçek iman ve ilâhî aşk hazînesinin değeri artmıştır. Bu hâl, hazînenin kapısı üstündeki kilitlerin çokluğundan bellidir.

• Ey sınanan Hakk âşığı! İmanın ve aşkın büyüklüğü, izzeti, gâyenin yüceliği; bu yolun sıkıntısından zahmetlerle dolu oluşundan, yolda aşılması, geçilmesi zor bayırların bulunmasından, yol kesicilerin pusu kurmalarından belli olur.

• Kâbe'nin izzeti, yüceliği; onun yolunun sıkıntılarla dolu oluşundan, bedevîlerin yol kesmelerinden, çölün uzayıp gitmesindedir.

3225 • Fakat iyi olmayan, makbûl sayılmayan bir inancın, bir mezhebin yolunda bir tehlike, bir mâni, bir yol kesici bulunur mu?

• Bu yol, o yolun hasmıdır, düşmanıdır. Mukallit de iki yolun ortasında şaşırarak kalmıştır.

³⁵² İslâmîyet, Arabistan'dan çıkıp İran, Ortadoğu, Türkistan, Mısır, İspanya gibi çeşitli inançları olan çeşitli milletler arasına yayılınca, Zerdüş mezhebi, Budizm, bilhassa Abbâsiler döneminde Arapça'ya tercüme edilen Yunan filozoflarının etkisi ile İslâmî düşünceler arasına İslâmî olmayan düşünceler karıştı. İşte Mu'tezile dediğimiz ve ehl-i sünnet inancına uymayan fırka bunlardan birisidir. Peygamber Efendimiz, bu hakikati asırlarca evvel sezmiş de; "Benim ümmetim benden sonra yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan tek bir fırka, ehl-i sünnet yolunda olanlar, kurtulacak, diğerleri sapıklıkta kalacaklardır." diye bir hadîs-i şerifte bu husûsu belirtmişlerdir. Bu husûsu merak edenler, Şehristânî merhûmun *Milel-i Nihal* adlı kitabına bakabilirler.

• Her iki yolun sâdıkları (yâni cebriyeci ile kaderiyeci) bu yollardan birisine düşerler, gidişte, inanışta, birbirlerine zıt düşerler. Fakat her fırka kendi yolundan memnundur. Gittiği yolun doğru yol olduğuna inanır, o yolu beğenmiştir.³⁵³

• Yolunu doğru bulmayan, iknâ edici cevap veremezse, inadından münâkaşaya girer, kavgaya tutuşur. Bu dünya kurulalıdan, kıyâmet gününe kadar böyle gelmiş böyle gider.

• "Bu cevâbı, biz veremeyiz, bu bizden gizli kalmıştır ama, büyüklerimiz buna cevap vermeyi bilirler." der.

• Vesvesenin ağzını bağlayan ancak ilâhî aşktır. Yoksa vesveseyi kim 3230 bağlayabilir?

• Âşık ol, bir dilber ârâ, bir güzel bul! Dere dere dolaş, bir su kuşu avla! Yâni ey hakikati arayan kişi, cebrîlerin, kaderiyecilerin münâkaşaları vesvesedir, sapıklıktır! Vesvesenin ağzını ancak ilâhî aşk bağlayabilir. Sen vesveseyi içinden atmak istiyorsan, ilâhî aşka sarıl, bir kâmil mürşit ara!³⁵⁴

• Yüzünün suyunu döken sudan, ne elde edebilirsin? Anlayışını körleştiren, yok eden anlayışla ne yapabilirsin? Yâni ilâhî aşktan haberi olmayan, bilgili ve akıllı geçinen kişiden uzaklaş, o senin şerefini haysiyetini alçaltır. Böyle yalancı mürşit, senin ilâhî duygularını körleştirir, mânevî ve rûhânî zevklerini yok eder.

• Senin şu aklının erdiği şeylerden başka, akıl edilecek, düşünülecek şeyler var. Onları topraktan yaratılmış bu baştaki akılla değil, gönül yolu ile ancak çok kıymetli bahâ biçilmez aşkla bulabilirsin.

• Şunu iyi bil ki, Allah sende bulunan şu akıldan başka akıllar da yaratmıştır. Gökler, gökyüzünün sebepleri o akılla çevrilir, idâre edilir. Yâni gökyüzünde dönüp dolaşan, birbirlerine çarpmadan, ayrı ayrı yürüngerde seyreden sayısız yıldızlar, hep o ilâhî akılla çevrilir, idâre edilir.

³⁵³ Müminûn Sûresi 53. ve Rum Sûresi 32. âyetlerde her fırkanın kendi yolunu beğendiği beyan buyrulmuştur: "Her din sahibi (her fırka) kendindeki dine güvenmektedir." Her iki âyette de her fırkanın kendi dininden memnun olduğu, onu yeter bulduğu belirtilmektedir. Nasıl ki dünyada çeşit çeşit milletler varsa, çeşit çeşit mezhepler, çeşit çeşit yollar da var. Her mezhep sahibi, kendi inancını, başkalarının inancına göre hatalı olduğu hâlde doğru bilmemiş ve bildiği yolda yürümüştür. Hz. Mevlâna bu husûsu şu elinizdeki cildin 2556 numaralı beyitlerinde ve devamında açıklamıştır. Lütfen o beyitleri okuyunuz. Bazı çirkinler kendilerini güzel sandıkları gibi, bazı sapık inançlı kişiler de kendilerini doğru yolda sanmakta, inancını doğru bulmaktadır. "Sizin dininiz size, benim dinim bana." (Kâfirûn Sûresi, 6) diye buyrulmaktadır.

³⁵⁴ Sevgili, dilber, su kuşu; mürşide işarettir.

- 3235 ● Şu başta bulun. en fânî akılla, sen ey gâfil insan, dünyalık elde edersin, rızık kazanırsın; öteki akılla, göklerde kendine bir makam edersin.³⁵⁵
- Aklını hiç bir şey e muhtaç olmayan, Allah sevgisine kaptırırsan, ona verir, onun olursan, Allah da sana, o aklın on mislini yâhut yedi yüz mislini verir.
  - Mısırlı kadınlar Züleyha'yı kınadılar, ayıpladılar. Ama Yûsuf'u görünce akıllarını kaçırdılar da, koşarak Hz. Yûsuf'un aşk köşküne girdiler.³⁵⁶
  - Ömür sâkîsi bir anda onların akıllarını aldı. Onlar ömürlerinin sonuna kadar akla doydular. Yâni o Mısırlı kadınlar, ilâhî güzellik karşısında hayran kalarak akıllarını kaybettikleri, ellerini doğradıkları için Allah bu fedâkârlıklarına karşı onlara on misli, yedi yüz misli akıl ihsan etti de onlar, ömürlerinin sonuna kadar akla doydular.
  - Celâl sahibi olan Allah'ın güzelliği ise, yüzlerce Yûsuf'un güzelliğinin aşkıdır. Yûsuf'un güzelliğine hayran olarak elini kesen kadından da korkak olan kişi, haydi sen de dünyadaki bütün güzelliklerin aslı olan o güzelliğe, o güzeller güzeline kendini fedâ et.³⁵⁷
- 3240 ● Ey can, bu karışık zor bahsi ancak aşk keser. Kendilerini dedi-koduya kaptıranların feryâdına ancak aşk yetişir. Yâni gerçek aşktan habersiz, gerçek aşkı yaşamayan, ilmî dedi-kodularla vakitlerini geçirenlerin yardımına ancak aşk yetişir.

³⁵⁵ Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inde:

در سرخود هیچ لیک هست شمارا دوسر
این سرخاک از زمین و آن سر پاک از شمس

"Sizin iki başımız vardır: Biri dünyaya ait toprak baş, öbürü göğe ait tertemiz baş." diye buyurmaktadır.

³⁵⁶ Bu beyitte Yûsuf Süresi'nin şu meâlideki 31. âyetine işâret var: "Züleyha şehirdeki kadınların kendisini ayıpladıklarını ve dedi-kodu yaptıklarını duyunca, onlara davetçi gönderdi. Onlar için dayalı döşeli bir sofra hazırladı ve her birine meyve kesmek için bıçak verdi. Sonra Yûsuf'a; "Karşılarna çık!" dedi. Kadınlar onu görünce şaşkınlıklarından ellerini kestiler."

³⁵⁷ Bu beyitte bütün güzelliklerin aslı olan Hakk'ın güzelliğine işâret edilmektedir. Nitekim İbn Fâris hazretleri meşhur Kasîde-i Tâiyye'sinin 242. beytinde bu hakikate temas eder:

تَكُنُّ مَلِيحَةً حَسِيَّةً مِنْ جَمَالِهَا
مَعَارُ لَهْ نَلَّ حُسْنُ كُلِّ مَلِيحَةٍ

"Dünyada görülen bütün yakışıklı gençlerin ve güzel kadınların güzellikleri, Hakk'ın güzelliklerinden onlara üriyeten verilmiştir."

- Aşk yüzünden söze hayret gelir, şaşırır kalır. Mâcerâyı anlatmaya cesâret edemez, korkar. Yâni hayretin verdiği zevk, âşıkı kendi içine kapırmaya zorlar. Lâyık olmayanlara, hakîkati söylemekten çekinir.
- Bir cevap vermeye kalkarsa, dudaklarından bir hakikat incisinin düşmesinden korkar.
- Ağzından bir inci düşmesin diye dudaklarını sıkıca yumar, ne hayırdan ne de şerden bahseder.
- Nitekim Peygamber'in dostu da demiştir ki: "Peygamber bize bir şey söylerken;
- O seçilmiş resûl, o incileri saçarken, bizden huzûr isterdi. Yüzlerce va- 3245 kar, ağır başlılık dilerdi."
- Öyle ki sanki başında bir kuş varmış da, uçacakmış korkusu ile canını titrer.
- Güzel kuşun uçup havalara gitmesin diye yerinden bile kıvıldamazsın.
- O humâ kuşu uçar diye nefes bile almazsın. Öksürüğün bile gelse, kendini sıkır öksürmezsin.
- O sırada birisi sana tatlı da söylese, acı da söylese parmağını dudağına götürür, "Sus!" diye işâret edersin.³⁵⁸
- İşte o kuş hayrettir. Şaşırp kalmaktır. O seni susturur. Tencerenin ağ- 3250 zını kapar, seni aşk ateşinde kaynatmaya başlar. Seni pişirir, olgunlaştırır, seni dedi-kodudan kurtarır.

Hakîkate köprü olan hâdise.

- Hıristiyan gider, papaza bir yıllık suçlarını, günahlarını, yaptığı zinâları, 3257 kalbinden geçirdiği kötülükleri sayıp döker.
- Papaz, o günahkâr hıristiyanın günahlarını bağışlayınca, onun affını Allah'ın affı bilir.
- Hâlbuki o papazın ne suçtan haberi var, ne adâletten ne de affetmekten. Fakat aşk ve imân pek kudretli bir sihirbazdır. Sevmek ve inanmak güzel şeydir.

³⁵⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimizin sahabesinin, mübarek Reşûlümüzün huzûrunda başlarına kuş konmuş da onu uçurmak istemeyen kişiler gibi kıvıldamadan, edeple oturduklarına dâir bir hadîs olduğundan, Firûzânfer merhûm *Mesnevî Hadîsleri* adlı kitabında bahsetmektedir.

3277 ● Aşk ayrılık vaktinde insanı hayâle kaptırır, şekillere sûretlere sokar. Fakat seven gerçek sevgili ile buluşunca, o hayâller, o şekiller, o sûretler yok olurlar da, tasavvur bile edilemeyen, anlatılamayan hakikat meydana çıkar.³⁵⁹

● Bu hâle düşen insan der ki: "Aklın da, fikrin de, ilâhî mestliğin de aslı, temeli benim. O şekillerde, resimlerde, hayâllerde gördüğüm güzellik meğer bizim güzelliğimizin aksi imiş.

3280 ● Uzun zamanlar benim güzelliğimin aksi ile, hayâli ile uğraştın, oyalandın. Nihâyet benim zâtımın müşâhedesinde, kendinde kuvvet buldun. Yâni benim hayâlîmle çok meşgul oldun. Şimdi zâtımın vâsitalardan ve örtülerden kurtulmasının kuvvetini kendinde buldun. Mâşûkunun ben olduğumu müşâhede kıldın, bu sûretle ilâhî aşk zuhûra geldi. Hakikî sevgili ayân oldu.

● Bu taraftan benim cezbem kendini gösterdi. Artık hıristiyan, arada papazı görmez olur.

● Hâlbuki, hıristiyan, papazın perdesinin ardından Allah'ın lûtfuna, ihsanına sığınıyor, affedilmesini niyâz ediyor.

● Bir taştan bir kaynak çıkıp aksa, taş o akarsuyun içinde gizli kalır.

Aşkın büyüü.

3260 ● Aşk ve vehim yüzlerce Yûsuf meydana getirir. Aşk Hârut'tan, Mârut'tan daha üstün büyü yapar.

● İnsan sevgilisinin hâtrası ile bir sûret tasarlar, o sûretin çekişi onu aşka dâir dedi-kodulara sürükler.

● Sûretin önüne varır, yüz binlerce sır söylersin, dostun, dostu sır söylemesi gibi o sûretle, o hayâlle söyleşir, durursun.

● Yeni ölmüş yavrusunun mezarına karşı, gönlü yaralı bir annenin konuşması gibi,

3265 ● O cansız mezar diri gibi görünür de, ona candan, yürekten sırlar söyler.

³⁵⁹ Aşk ayrılık vaktinde insanı şekilden şekile sokar. Türlü mihnetlere, meşakatlere düşürür. Bir mütefekkir: "Aşk dünyanın en tatlı mutluluğu ile en yakıcı acısından yaratılmıştır." diyor. Şeyh Gâlib hazretleri de:

"Dert ve mihnettir, belâdır, adı aşk!

Bir marazdır, ibtilâdır, adı aşk!"

diye aşkın dertle, mihnetle dolu olduğunu, bir çeşit hastalık ve ibtilâ olduğunu belirtmektedir.

● Zavallı, o toprağı diri ve canlı sanır. O toprak yığınının gözü, kulağı vardır zannına düşer.

● Onun nazarında, o mezar toprağının her zerresinin kulağı vardır, aklı vardır. Coştuğu, feryâd ettiği zaman onu duyar, anlar.

● O toprağı âdetâ duyuyor, işitiyor sanır. Şu büyücü aşka iyi bak.

● Gönlü yaralı anne çocuğunun yeni mezarına zaman zaman gözyaşları ile kapanır, yüzünü gözünü sürer.

● Oğlu hayatta iken, o canını canına, o can yavrusuna aslâ böyle yüzünü 3270 gözünü sürmemiştir.

● Ölüye karşı beslenen aşk ebedî olamaz. Sen canına canlar katan, hiç ölmeyecek olan diriye âşık ol.

● O mâtemden bir kaç gün geçince aşkının ateşi yatışmaya başlar.

● Çünkü aşk geçip gitmiştir. Büyüsünü de beraber götürmüştür. Ateş sönmüş, ortada kül kalmıştır.

● Hakikate ermemiş, mânâ yoluna düşmemiş bir gencin aynada gördü- 3275 gününü, irfân sâhibi bir pîr, bir ihtiyâr, kerpiçe bakınca orada görür.

● Pîr; sakalı, saçı ağarmış kişi değildir. Pîr senin aşkıdır. Pîr; ümitsizliğe düşmüş, yüz binlerce kişinin elinden tutan, onlara yol gösteren, onlara yararlı olan kâmil insandır.

● Hakikati idrâk eden kişi der ki: "Ancak şimdi perdeleri kaldıradımdım, güzelliği vâsitasız olarak ortaya koydum."

Mecnûn'un akrabalarının ona:

"Leylâ pek o kadar güzel değil, şehrimizde ondan daha güzel olanlar var. Sana bir tanesini, iki tanesini, hattâ on tanesini gösterelim de içlerinden birisini seç, kendini de bizi de bu meraktan, bu dertten kurtar." demeleri, Mecnûn'un da onlara cevap vermesi.

● Ahmaklar, aşkın ne olduğunu bilmediklerinden ötürü Mecnûn'a de- 3286 diler ki: "Leylâ'nın güzelliği pek o kadar değil, onun az bir güzelliği var."³⁶⁰

³⁶⁰ Şeyh Attar hazretleri *Musibetnâme* adlı eserinde, Hârunu'r-Resid'in Leylâ'nın pek güzel olmadığını, ondan daha güzel kızların bulunduğunu Mecnûn'a söyleyince, Mecnûn'un Hârun'a: "Benim gözümle bak da gör, Leylâ ne kadar güzel!" dediğini hikâye etmektedir.

- Şehrimizde, ondan daha güzel yüz binlerce, gönül alıcı, ay parçası gibi güzeller var."
- Mecnûn dedi ki: "Maddî bedenlerimiz, sûretlerimiz, görünüş şekillerimiz birer testi gibidir. Güzellik de ilâhî bir şaraptır. Cenâb-ı Hakk bana Leylâ'nın görünen sûretinden şarap sunmaktadır."
- Size Allah onun testisinden şarap vermedi de, sirke sundu. O yüzden onun aşkı kulağınızı çekmedi, yâni sizi sizden almadı.

3290 • Cenâb-ı Hakk'ın kudret eli, bir vücut testisinden birine zehir sunar, ötekine bal lütfeder.

- Siz testiği görüyorsunuz ama, içindeki şarabı göremiyorsunuz. O şarap temiz kalpli olmayan, uyanık gönüllü bulunmayan, hakikati sevmeyen, doğru ve nâmuslu olmayan göze görünmez ki:
- Can zevki, nâmuslu afif kadınlar gibi kocasından başkasına bakmaz. Akrabasından başkasına görünmez.
- O mânevî şarap, o ilâhî zevkte ehlinde, en yakınından başkasını görmez. Bu görüş her kula nasip olmaz. Şu bedenler; şu gölge varlıklar, şu kaplar, şu kadehler, çadırlar gibi o mânevî şarabı örtmüşler, perde olmuşlardır.³⁶¹

3296 • Her nimetin, her mihnetin görünüşü, buna cehennemdir, ona cennet.

- Şu hâlde gördüğünüz bütün varlıklarda insan olsun, hayvan olsun, bitki olsun, cansız olsun; her şeyde gıdâ da var, zehir de var. Fakat siz onu göremiyorsunuz...
- Her beden, her cisim bir kâse gibi, bir testi gibidir. Onun içinde hem gıdâ vardır, hem de gönlü yakan zehir vardır.
- Kâse meydandadır, görünmektedir. İçindeki gıdâ gizlidir. O kâseden ne yendiğini yalnız tadan, yiyen bilir.

3300 • Yûsuf'un sûreti bir kadehe benzerdi. Babası o kadehten neşeler veren yüzlerce çeşit şarap içiyordu.

- Kardeşleri ise o kadehten zehirler içtiler. Bu yüzden onların öfkeleri, kinleri artıyordu.

³⁶¹ Bu iki beyitte Rahman Süresi'nin şu meâldeki 72. âyetine işaret var: "Çadırlarda yalnız kocalarına hasredilmiş hüriler vardır." Mevlâna can zevkini ve mânevî şarabı kocalarından başkalarına bakmayan afif kadınlara benzetiyor. "Bunlar ancak kendi ebillerine, en yakınlarına bakarlar." diye buyuruyor. Bu yüzden ki insanların çoğu bu mânevî zevklerden mahrum kalmışlardır. Çünkü rûhânî zevk ve rûhânî şarap kaplar içinde gizli kalmıştır. Hiçaplar, perdeler, çadırlar onları örtmüş, gizlemiştir. Onlar ebillerine kendilerine lâyık olanlara kendi mahremlerine yüz gösterirler.

- Züleyha da Yûsuf kadehinden başka türlü, şekerler yedi, aşkla bir başka çeşit afyon yuttu.³⁶²
- Züleyha Yûsuf'tan Yâkup(a.s.)'in aldığı mânevî gıdâdan başka bir gıdâ aldı.
- Bir testiden sunulan çeşit çeşit şaraplar içilmektedir. Böylece mânevî şaraptan, gayb şarabından kimsenin şüphesi kalmayacaktır.

• Şarap gayb âleminde dir. Testi de bu cihândandır. Testi meydanda 3305 görünüyor. Fakat sunulan şarap pek gizlidir. Her göze görünmüyor.

- Bu şarap güzellere güzel gözle bakmayanların, kalpleri fesâtlarla, şehvetlerle dolu olanların ve bu mânevî şaraba mahrem olmayanların gözlerinden pek gizli kalmış. Fakat mahrem olanlara apaçık görünmektedir.³⁶³

³⁶² Hz. Mevlâna Mesnevî'nin III. cildinin 3030-3031 numaralı beyitlerinde şöyle buyurur: "Yûsuf'un yüzünde Yâkup'un gördüğü güzellik, nûr kendine mahsûsttu. Onu görmek Yûsuf'un kardeşlerine nasip olmamıştı. Yâkup, Yûsuf'un aşkından kendini kuyuya atar. Kardeşleri Yûsuf'a olan kinlerinden ötürü onu kuyuya atar." Yûsuf'un güzel yüzünün mânevî şarabı Züleyha'yı başka türlü mest etti. Onun şehvânî duygularını uyandırdı. O ilâhî güzellik, yaratılış yüzünden onun için nefsânî bir gıdâ oldu. Aynı güzellik Hz. Yâkup'a rûhânî, mânevî bir gıda oldu. Aynı güzellik kardeşlerinde kin ve nefret doğurdu. Aynı güzelliğin farklı tesirlerini irfân sahipleri çok iyi anlarlar. Çeşitli kadehlerle âriflere sunulan herkesin meşrebine ve istidâdına göre çeşitli tesirler yapan, bu ilâhî ve mânevî güzelliklerin ötesinde Hüsn-i Mutlak'ın, Allah'ın lûtufta ve ihsanı var. Bir şâir ne güzel söylemiş:

در مصر دلم بوسقی آسوده که هر کز
بغروب تدیسات وز لیلخا تشیداست

"Gönlümün şehrinde öyle bir Yûsuf oturmaktadır ki, onun güzelliğini ne Yâkup görmüştür, ne de Züleyha içmiştir."

³⁶³ Gayb âleminde sunulan bu mânâ şarabı, bizim bildiğimiz şaraplardan değildir. Mevlâna bir rubâî'sinde şöyle buyurur: "Bu bizim sarhoşluğumuz kırmızı şaraptan değildir. Bizim şarabımız aşk kadehinden başka bir yerde bulunmaz. Sen benim şarabımı dökmek için geldin, fakat ben görünmez bir şarabın mestiyim. Bu sebeple benim şarabımı görüp dökemezsin." Tebrizli Sâib merhum da bir beytinde aynen şöyle söyler:

بپاله که ترا وارهند از مستی
اگر بهر دوجهان میدهند ارزان است

"Seni üzüm şarabının verdiği sarhoşluktan kurtaracak bir mânâ şarabına karşılık, iki cihânı verseler ucuza gelir."

Münâcaat (=Hakk'a yakarış, yalvarış).

- Allah'ım gözlerimiz mest bir hâle geldi, bizi affet. Sırtımızdaki yük bizi çökertti.
  - Ey kendini gizleyen Allah'ım, o âleme de doldun, bu âleme de. Şark nûrunun üstüne de yüceldin, garb nûrunun üstüne de.
  - Sen Rabbim, sırlarımızı açığa vuran bir sırsın. Duygularımızın ırmaklarını besleyen mübârek, mânevî bir kaynaksın.
- 3310 • Ey zâtı gizli, atâsı, lûtuft ve ihsanı açık olan Allah'ım, sen bir ırmak gibisin, biz ise değirmen taşına benzeriz.
- Sen rûzgâr gibisin, bizse toz gibiyiz. Rûzgâr gizli, kaldırdığı toz meydana, görülüyor.
  - Sen baharsın, bizse sanki güzel, yemyeşil bağız, bahçeyiz. Bahar gizlidir, fakat lûtufları, ihsanları bize bağışladığı çiçekler, meyveler meydana..
  - Sen Allah'ım sanki cansın, bizlerse ele ayağa benzeriz. Elin tutması da, bırakması da ancak canın yardımı ile olur.
  - Sen akıl gibisin, bizlerse dile benzeriz. Şu dil konuşmayı, anlatışı akıldan elde eder.
- 3315 • Sen neşeye, sevince benzersin, bizse tebessüm, gülüş gibiyiz. Biz ancak bize ihsan ettiğin kutlu sevincin lûtfu ile güleriz.
- Bizim hareketimiz, her an senin varlığına şehâdet getirmede, "Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka Allah yoktur." demektir. Bu hâl celâl sahibi olan, sonsuz olan bir Allah'ın varlığına şehâdet etmektedir.³⁶⁴

³⁶⁴ Bir şâirimiz:

"Varlığın Hâlık'ımın varlığına şahiddir.
Başka burhan-ı kavî vür ise de zâiddir."

(Yâni Allah'ım benim varlığım senin varlığına şehadet getirmektedir. Daha başka belgeler var ise de onları söylemek lüzumsuzdur.) Yalnız insan mı, her şey o büyük yaratıcının varlığına şehâdet etmektedir.

هرکياهي که از زمين ريد
وحده لا شريك له گويد

"Yerden biten her ot her bitki; 'Allah bir tanedir, onun benzeri, şerki yoktur.' demektir."

- Değirmen taşının inleyerek dönüp dolaşması da akan suyun varlığına şehâdet etmektedir.
  - Ey benim vehminden, dedi-kodularımın münezzehten olan Allah'ım! Benim de, senin varlığını ispat etmek için getirdiğim misâllerin de başına toprak dökülsün.
  - Kul sabredemez, seni güzel tasvîrlerle över, meth ü senâda bulunur. "Her an canım sana kurban olsun, ben canımı senin ayaklarının altına serdim!" der.
- Allah'ı seven, fakat nasıl hitap edeceğini bilemeyen çoban gibi, o; "Allah'ım!" diyordu, "Çobana gel, sana gönül veren çobanın karşısına gel!"³⁶⁵
- Gel de, senin gömleğindeki bitleri ayıklayayım, çarığımı dikeyim, eteğini öpeyim."
  - Kimse aşkının derinliğinde o çobana eş olamadı. Ancak o Allah'ı tesbih etmeyi tenzih etmeyi ve ona nasıl hitap edileceğini bilmiyordu.
  - Çobanın aşkı, gökyüzüne çadır kurmuştu. Can da o çobanın çadırına bir köpek kesilmişti.
  - Allah'ın aşk denizi coşunca, o âşık çobanın gönlüne vurdu. Onu coşturdu. Hâlbuki zavallı sen sadece o dalganın sesini duyuyor, onu hikâye ediyorsun.
- Artık anladın bildin ki, biz şu bedenden ibâret değiliz. Biz şu bedeninin ötesinde Allah ile beraber yaşıyoruz.³⁶⁶

خبر كل شئ له آية
قد آتاه الله راجدًا

"Her şeyde onun âyeti var. Ve her şey onun tek olduğuna delâlet eder."

³⁶⁵ Bu beyitlerde *Mesnevî-i Şerîf*'in meşhûr hikâyelerinden "Çoban ve Mûsâ" hikâyesine işâret edilmektedir. Bu hikâye *Mesnevî*'nin II. cildinde 1720 numaralı beyitle başlar.

³⁶⁶ Bu beyitte "Her nerde bulunursanız bulunun Allah sizinle beraberdir." (Hadîd Sûresi, 4) âyetine işâret var. Mevlâna bir rubâ'isinde bu konuya temas eder de der ki: "'Nerede bulunursanız bulunun, o sizinle beraberdir.' haberi Allah'tan geliyor. Bu haber insanın gönlünü ümitle, neşe ile dolduruyor. Sen kendini tanımadığından ötürü, huzûra kavuşmadın. Eğer kendini tansaydın, sende kimin misâfir olduğunu bileydin, mutlu olurdu."

Bâyezid hazretlerinin yaşadığı bir zamanda,
bir kâfire; "Müslüman ol!" demeleri,
onun da söze cevap vermesi.

- 3356 ● Bâyezid'in zamanında, ateşe tapan biri vardı. Temiz ve koyu bir müslüman, ona dedi ki:
- "Ne olur, müslüman olsan da selâmete, kurtuluşa kavuşsan, şeref, ululuk elde etsen."
  - Ateşe tapan kişi; "Ey benim kurtuluşa ermeme murad eden!" dedi. "İman varsa ancak âlemin şeyhi Bâyezid'de vardır."
  - O imanı taşımaya, benim gücüm yetmez, o benim gayretlerimden, didinip uğraşmamdan çok üstün bir varlık.
- 3360 ● Ben dine, imana tam inanmış değilim. Fakat onun imanına çok iman etmişim, inanmışım, ona hayranım.
- Onun herkesten üstün, çok latif, çok nurlu, çok yüce bir insan olduğuna inanıyorum.
  - Her ne kadar ağzımda sağlam bir mühür varsa da, yâni imanımı açıkça söyleyemiyorsam da, gizlice onun imanına inanıyorum.
  - Yok eğer iman, sizin imanınız ise, ben o imanda yokum, benim o imana ne meylim var, ne de isteğim var.
  - Birinin imana yüzlerce meyli olsa, istediği de olsa, imana gelmek istese, sizi görünce kaskatı kesilir, soğur, onda iman isteği, iman meyli kalmaz.
- 3365 ● Mânâsı olmayan bir ad görmüş olur. Bu hâl çöle kurtuluş yeri demeye benzer.
- Birisi sizin imanınızı görünce, iman getirmeye olan meyli, aşkı soğur gider.
- 3390 ● Fakat Bâyezid'in imanı, sıdkı yüzünden gönlümde, canımda ne hasretler uyandı.
- 3393 ● İmanın bütün şartları Bâyezid'in imanında var. Aferin bu çeşit tek arsana.
- Onun imanının bir damlası denize damlasa, deniz, o bir damla imanın içinde boğulur, kaybolur.
- 3395 ● Nitekim, bir zerre ateş ormanlara düşse, bütün orman, o bir zerre ateş yüzünden yanar, kül olur.

- Sizin imanınız riyâdan, gösteriştten ibâret. Gelip geçici bir inanç, çirkin 3389 sesli bir müezzin gibi sizin imanınızda yol kesici bir şey.
- Fakat Bâyezid hazretlerinin iman güneşi, o mübârek rûhunun doğu- 3403 sundan doğar da yüz gösterirse,
- Bu değersiz dünya, bu süflî âlem, tâ yerin dibine kadar hazîne kesilir, bütün yücelikler, ulvî âlem yemyeşil cennete döner.
- Bâyezid'in şu hakîr, değersiz topraktan yoğrulmuş bir bedeni var ama, 3405 onun her tarafı nurlandıran, nurdan da bir canı vardır.
- Asıl şaşılacak şeydir ki, topraktan yaratılmış olan beden mi Bâyezid'dir, yoksa her tarafı nurlandıran, nurdan olanı, canı mı Bâyezid'dir? Bu zor işte ben şaşırdım kaldım, amca doğrusunu sen söyle.
- Eğer o, yâni Bâyezid topraktan yaratılmış bir varlık ise, nasıl olmuş da yedi kat gök onun nûru ile dolmuş?
- Yok o yedi kat göğü nûra gark eden nûr ise, azîz dost, söyle bu bedende ne oluyor? Acabâ o bu ikisinden hangisidir, o kimdir?"³⁶⁷

Çirkin sesli bir müezzinin
kâfirler diyarında ezan okuması
ve bir kâfirin ona hediye vermesi.

- Pek çirkin sesli bir müezzin vardı. Kâfirler memleketinde ezan okur- 3367 du.
- Ona her ne kadar; "Bu çirkin sesle ezan okuma; çekişmeler, düşmanlıklar uzar gider." dedilerse de..
- O inat etti, söylenenlere aldırmaz etmedi. Ezan okumaya devam etti.

³⁶⁷ Mesnevî'yi serh eden tanınmış âlimlerimizden İsmail Ankaravî hazretleri bu beytin serhinde Sâhib b. Abdülvezir'in olduğunu söylediği şu mânâlı kıt'ayı nakletmiş:

رَبِّ الرَّجَاحِ وَرَبِّ الْخَمْرِ
فَشَابَهَا وَتَشَابَهَ الْأَمْرُ
لَكَالْمَاءِ خَمْرٌ وَلَا قَدْحٌ
وَكَالْمَاءِ قَدْحٌ وَلَا خَمْرٌ

"Şarabın sâfiyeti ile kadehin inceliği o kadar birbirine karıştı ki; görünüşte sanki, bu hep kadehtir, şarap değildir. Yâhut hep şaraptır, ortada kadeh yoktur dersin."

- 3370 • Halk umûmî bir kargaşalıktan, bir fitne çıkmasından korkarken, elinde bir kat elbise ile kâfirin biri çıka geldi.
- Eski bir dost gibi o kâfir müezzine elbise ile beraber mum ve helva da hediye getirmişti.
  - Müezzini soruyor; "Nerede o müezzin?" diyordu. "Onun ezanı ve sesi insanın huzûrunu artırıyor."
  - "Kendine gel!" dediler, "O çirkin sestem insana huzûr mu gelir?" Kâfir dedi ki: "Onun sesi kiliseye kadar geldi."
  - Benim pek güzel, pek meziyetli bir kızım var. Çoktan beri müslüman olmak istiyordu.
- 3375 • Bunca din kardeşi ona öğüt verdi, fakat müslüman olma sevdâsı başından gitmedi.
- Gönline iman sevgisi, öyle bir yerleşmiş, öyle bir artmıştı ki, bu dert, sanki bir buhurdandı, ben de buhurdanda öd ağacı misâli yanmakta idim.
  - O, zaman zaman müslüman olmak için gayret sarf ettikçe, ben dert, azap içinde kalıyor, işkence çekiyordum.
  - Ne yapacağımı, ne edeceğimi bilemiyordum. Elimde hiç çâre yoktu. Nihâyet bu müezzin ezân okumaya başlayınca, onun sesi kiliseden duyulunca...
  - Kızım; 'Bu çirkin ses nedir? Ne de kötü ses, kulağıma geldi beni mahvetti.'
- 3380 • Ömrümde şu manastırda, bu kilisede bu kadar çirkin, bu kadar kötü ses hiç duymadım.'
- Kızkardeşi; 'Bu ses ezan sesidir.' dedi, 'Bu, müslüman âdeti, bu sesle müslümanları ibâdete çağırırlar.'
  - Kızım hemşiresinin söylediklerine inanmadı. Bir başkasına sordu, o da 'Evet, öyledir.' deyince;
  - Gerçeği öğrenince inandı, içindeki iman sarsıldı, üzüldü, beti benzi sarardı. Böylece o müslümanlıktan soğudu.
  - O müslümanlıktan kurtuldu, ben de işkenceden azaptan kurtuldum. Dün gece korkulu rüya görmeden, rahatça yattım, uyudum.
- 3385 • Onun çirkin sesinden rahata, huzûra kavuşmamın sebebi bu. Hediye getirdim, teşekkür etmek isterim, o müezzin nerede?"
- Müezzini görünce; "Lütfen şu hediyeyi kabul et. Beni dertten elemenden, üzüntüden kurtardın, benim elimi tuttun."

- Bana öyle bir ihşanda, öyle bir lûtufta bulundun ki, ölünceye kadar, beni kendine kul, köle ettin.
- Mal, mülk sahibi olsaydım, çok zengin servet sahibi bulunsaydım, ezan sesi çıkan ağzını altınla doldururdum." dedi.³⁶⁸

Bir kadın kocasına; "Eti kedi yedi." dedi.
Kocası kediyi terâzide tarttı. Kedi yarım batman geldi.
Karisına; "Hanım!" dedi, "Et yarım batmandı,
belki biraz da fazla idi. Yarım batman gelen bu et ise,
kedi nerede? Kedi ise et nerede?"
diye sorması.

- Evcimen bir adam vardı. Karısı pek hileci, pek kötü huylu, kirli, pasaklı bir kadındı. 3449
- Adam eve ne getirse, kadın onu yok ederdi. Adamcağız ses bile çıkar-mazdı.
- Bir gün adam misâfirini ağırlamak için yüzlerce sıkıntıya katlanarak et aldı, eve getirdi.
- Kadın keyif ehli idi. Boğazına da pek düşküdü. Eti kebab etti, şarap ile yedi, bitirdi. Kocasını gelince, onu mânâsız sözlerle oyalamaya başladı.
- Adam; "Et nerede?" dedi. "Misâfir geldi, misâfire yemek çıkarmak, ikrâm etmek gerek."
- Kadın; "Eti şu kedi yedi. Eğer misâfire muhakkak et ikrâm etmek istiyorsan kasaba koş, başka et al!" dedi.

³⁶⁸ Ezanın güzel sesle okunmasının çok ehemmiyeti vardır. Mevlâna bu konu üzerinde durmaktadır. Gerçekten de güzel sesli bir müezzinin ezanı insanı başka bir âleme götürür. Başka bir ifade ile, güzel sesli bir müezzinin ezanı, sanki geldiğimiz ruh âleminde bize sesleniyor gibi bizi bizden alır, hasretini çektiğimiz mânâ âlemine götürür. Rûhumuza mânevî bir ateş düşer. Ezan sesi bir çok gayr-i müslimi islâm dinine sokmuştur. Aya ilk ayak basan, Amerikalı Neil Armstrong Mısır'da okunan ezan sesinin tesiriyle müslüman olmuştur. Şeyh Sâdi hazretleri de Mevlâna'nın bu hikâyesine benzer bir hikâyeyi *Gülîstan*'ından nakleder: Sancariye mescidinde bir çirkin sesli müezzin vardı. Şehrin emîri adamın gönlünü kırmak istemiyordu. Kendisini çağırıp; "Bu mescidde müezzinlere beşer dinar veriyorlar, ben sana on dinar vereyim, başka bir yere git." diyor. Müezzin kabul ediyor, oradan gidiyor, fakat bir müddet sonra gelip emîre; "Sen benim hakkımı yedin, gittiğim mescidden başka bir yere gitmem için bana yirmi dinar veriyorlar." diyor. Emîr gülüyor; "Yirmi dinarı kabul etme, onlar sana elli dinar da verirler." diyor.

- 3415 ● Adam hizmetçisine; "Ey Aybey, terâziyi getir de, şu kediyi tartalım!" dedi.
- Terâzi geldi, kediyi tarttı. Kedi yarım batman geldi. Bunun üzerine adam, ey hileci kadın!" dedi.
  - "Et yarım batmandı, bir okka da fazlalığı vardı. Kedi de yarım batman geldi!
  - Eğer bu yarım batman gelen kedi ise, söyle aldığım et nerede? Yok bu tarttığım et ise, kedi nerede? Onu ara, bul bakalım."
  - Etrafa nûr saçan büyük bir velinin gerçek varlığı bu ise, o rûh nedir? Yok eğer o bu rûhtan ibâret ise, görünen maddî sûret, bu beden kimindir?
- 3420 ● Azîz dostum, hayretler içinde, hayrette kaldım. Bu zor ve karışık meseleyi ne sen açıklayabilirsin, ne de ben. Bu ne senin işindir, ne de benim işim.
- Aslında her ikisi de odur. Yalnız ekinin ash, tohumdur, tanedir. Saman çöpü ise, değersizdir, teferruatır.
  - Allah'ın hikmeti, bu zıtları birbirine bağlamış, birleştirmiştir. Ey kasap şu uyluk eti, o gerdanla beraberdir.

Rûh ve beden = Toprak ve su.

- Rûh, bedensiz iş göremez. Beden de rûhsuz olunca soğur, donar.
  - Bedenin meydandadır, görünüyor, fakat rûhun gizlidir. Dünyadaki bütün işler, sebepler, birbirine zıt bu iki varlığın birleşmesi ile düzene girer. Çünkü ne rûh bedensiz iş görebilir, ne de beden rûhsuz parmağını bile kımlıdatamaz.
- 3425 ● Birisinin başına toprak saçsan, baş kırılmaz, suyu başına döksen, baş yarılmaz.
- Eğer sen su ve toprakla birisinin başını yarmak istiyorsan, su ile toprağı birbirine karıştırıp kerpiç yapman lâzım.
  - Başını yarıdın, kerpicci bir tarafa attın mı, zamanla kerpiçteki su aslına gider. Her şeyin birbirinden ayrılma gününde de, kerpiçteki toprak da zamanla çözülür, dağılır, aslına, toprağı döner. Bunun gibi insan bedenindeki rûh zamanı gelince göklere yükselecek, beden de çürüyecek, dağılacak; aslına, toprağı karışacaktır.

- Allah'ın zıtları birleştirmesindeki hikmet, birbirine uyanların niyazından, uymayanların da inadından meydana gelmektedir.³⁶⁹
- Ondan sonra daha başka, öyle birleşmeler, öyle karışmalar olur ki, "Onları ne bir kulak duymuştur, ne de bir göz görmüştür."³⁷⁰
- Kulak o güzellikleri duysaydı, artık kulak olarak kalır mı idi? Yâhut 3430 başka sözleri duyabilir mi idi?
- Eğer kar ve buz güneşi görselerdi, buzluktan, karlıktan ümitlerini keserlerdi.
- Damarlarına, iliklerine kadar erirler, su kesilirlerdi de, "hava Davud'u" o sudan zırh yapardı.³⁷¹
- Akan su her ağacın canına derman olurdu. Her ağaç, onun oraya ayak hasması ile, devlete, saadete kavuşurdu.
- Hâlbuki o donmuş buz, öylece donakaldı. Ağaçlara; "Bana dokunmayın." demeye başladı.³⁷²

³⁶⁹ İnsanın vücudunda birbirine zıt unsurlar, tabiatlar mevcuttur. Dört unsur denilen; ateş, hava, su, toprak birbirlerine zıt unsurlardır. Bu sebeple bedende inat ve niyazdan çeşit çeşit hâller zuhûr etmektedir. İnsanın varlığında bulunan zıtlar sebebi ile insanlardan iyi, kötü tabiatlar meydana çıkmaktadır. Nihâyet bu zıt varlıklardan oluşan bedenden rûh çıkınca cismânî izdivaç bozulur. Beden toprak olur, sonra Cenûb-ı Hakk o bedeni tekrar diriltir. Böylece insanda bir çok rûhânî ve nûranî hâller zuhûr eder.

³⁷⁰ Rûh beden zindanından kurtulunca, öyle latif izdivaçlar, birleşmeler, öyle hoş karışmalar olur ki; "O rûhânî izdivaçtan meydana gelen güzellikleri hiç bir kulak duymamış, hiç bir göz görmemiştir!" demekle Hz. Mevlâna Peygamber Efendimizin şu meâlûkeki hadîsine işaret buyurmaktadır: "Cenûb-ı Hakk buyuruyor ki; 'Âhirette sâlih kullarıma gözün görmediği, kulağın işitmediği, duymadığı, insanın tasavvur edemeyeceği, gönlüne getiremeyeceği nimetler, güzellikler hazırladım.'"

³⁷¹ Bu beyitte "Hava Davud'u, sudan, yâni güneşi gören karların, buzların eriyerek meydana getirdiği dereden zırh yapardı." sözünde güzel bir edebî san'at vardır. Şöyle ki; dargın akan bir derenin yüzünde meydana getirdiği halkalar gibi dalgacıklar görülür. Bu dalgacıkları Hava Davud'u meydana getiriyor ve o zırh yapıyor. Nitekim Şeyh Gâlib merhum da *Hâm ü Aylâ* adlı eserinde geçen şu beyitte, akan derenin yüzünde gördüğü dalgaları Hz. Mevlâna gibi halkalara benzetmiş de :

"Cübûre niçin vuruldu zincir?
Durmaz yine kimden oldu dîlgir?"

(Dereye neden zincir vuruldu? Kimden gönlü kırıldı da koşup duruyor?) diyerek hûsûsî ta'îl yapmış, tabii bir hâdiseden şâirâne sebep bulmuş.

³⁷² Bu beyitte Tâhâ Sûresi'nin 97. âyetinden lafzî iktibas vardır. Yukarıdaki beyitlerde geçen "kar" ve "buz" insan bedenini ve o bedendeki hayvanî vasıfları göstermekte; akan su ise, rûhânî su ve irfânın sembolüdür.

3435 ● O buz gibi donup kalan adamın bedeni de ne bir şeyle uyuşup birleşir, ne de bir şey onunla uzlaşır. O ancak kendi nefesine uyar, kendi hırslının peşine düşer.³⁷³

● O kar ve buzda zâyi olmuş, kaybolup gitmiş değildir. Ciğerler onunla tazeleşir. Fakat o ne yeşilin çavuşudur, ne de yeşillik pâdişahı.³⁷⁴

Bir beyin kölesine; "Git şarap getir!" demesi, kölenin gidip bir testi şarap alması, yolda şarap testisi ile gelirken, 'zevk veren şeylerden uzak kalmayı, iyiliği ve doğruluğu' emreden bir zâhidin taş atarak şarap testisini kırması.
Beyin bunu duyunca zâhidi cezâlandırmaması.

Bu vak'a İsâ (a.s.) zamanında oldu.
O zamanlarda daha şarap haram olmamıştı.
Fakat zâhid Allah'tan korkmakta
ve halkı zevklerden alıkoymaya
gayret sarf etmekte idi.

● İyi kalpli, neşeli, şaraba çok düşkün bir emîr (bir bey) vardı. Her çâ-resizin, her sarhoşun sığındığı bir kişi idi.

3440 ● Kalbi şefkatle dolu idi. Yoksulları severdi. Adâletten ayrılmazdı. Mücevherler, altınlar bağışlayan deryâ-dil bir adam idi.

● Erlerin pâdişahı, müminlerin emîri idi. Yol bilir, yordam bilir, sırdan anlar, dostlarını görür, gözetir bir insandı.

● Hz. İsâ'nın zamanı idi. O emîr halkın gönlünü alırdı. Halkı az incitirdi. İyi bir insan, güzel, tatlı bir emîrdi.

● Bir gece ansızın bir misâfir geldi. Bu vakitsiz gelen misâfir de bir emîr idi. O da onun gibi hoş, iyi kalpli bir zât idi.

● Neşelenmek, birlikte hoş vakit geçirmek için şarap içmek istediler. O devirlerde şarap içilebilirdi, helâl idi.

³⁷³ Bu beyitte şu meâldeki hadîse işâret var: "Mümin insanlarla uyuşur, uzlaşır. İnsanlarla anlaşmayan, uzlaşmayan ve kendisi ile uzlaşamayan kişide hayır yoktur. Fakat insanlara hayırlısı, insanlara en çok faydalı olanıdır."

³⁷⁴ Burada yeşilliklerden murad, kalp bağında hâsıl olan güzellikler, tazeliklerdir. Yeşillik pâdişahı, kalpde hâsıl olan uyansıklık; yeşillik çavuşu, iyilikler ve güzellikler sembolüdür.

● Şarapları azdı, emîr kölesine; "Git testiyi doldur, bize bütün gece içe- 3445
ceğimiz şarabı al getir!" diye emir verdi.

● "Şarabı kendisinde tortusuz, hâlis şarap bulunan falân râhipten al da, canımız ileri gelenlerin, eşrâfın derdinden de kurtulsun, halkın derdinden de kurtulsun!

● O râhibin şarabının bir damlası, binlerce testi, binlerce küp şarabın yaptığını yapar!"

● Köle iki testi aldı, yola düştü. Bir hoşça koştu, hemen râhiblerin ma- 3454
nastırına vardı.

● Altın verdi, altın renkli şarap aldı. Sanki o taş verdi de karşılığında ge-
her satın aldı.

● Öyle bir şarap aldı ki, pâdişahların bile başlarını döndürür de sâkinin,
yâni o şarabı dağıtanın başına altın tâç koydurur.

● Öyle bir şarap aldı ki, o şarap fitneler koparır, kargaşalar çıkarır, kul-
larla pâdişahları birbirine katar.

● O köle işte bu çeşit şarap almış, adı sanı güzel olan emîrin köşküne ge- 3461
tirmekte idi.

● Köle yolda çok ızdırıp çekmiş, belâlar içinde kalmış, öfkeli, asabî bir
zâhidle karşılaştı.

● O zâhid bedenini gönül ateşleri ile yakmış yandırmış, kalp evini Al-
lah'tan başka her şeyden silmiş süpürmüştü.

● Nice çâresiz mihnetler içinde kalmış, insafsız kederlere uğramış, gönlü
yüz binlerce defa birbiri üstüne dağlanmıştı.

● Onun gönlünde her an savaş vardı. Gece gündüz riyâzatla yaşıyor, 3465
nefsânî duygularına göz açtırmıyordu.

● Yıllarca, aylarca yaptığı nefis mücâdeleleri yüzünden kanlara batmış,
topraklara bulanmıştı. Gece yarısı o köleyi görünce sabrı kalmadı.

● Zâhid "Testilerde ne var?" diye sordu. Köle; "Şarap var." dedi. "O
şarabı kime götürüyorsun?" diye tekrar sordu.

● Köle "Bu şaraplar, o büyük emîrindir." dedi. Zâhid de "Allah yolunda
olan bir kişi zevk peşinde koşar, böyle iş işler mi?" diye söylendi.

● "Hem Allah'ı sev, onu iste, hem de içkiye, eğlenceye düş. Bu şarap
şeytanın şarabı, bunu iç, sonra da yarı akıllılık, yarı sarhoşluk!"

● Zâhid gayrete geldi, taş attı. Testileri kırdı. Köle de kırk testileri attı. 3493
Zâhiden kaçtı.

● Köle emîrin yanına gidince, emîr "Şarap nerede?" diye sordu. O da emîre olup biten şeyleri anlattı.

Emîrin zâhidin haddini bildirmek için hiddetle gitmesi.

- 3495 ● Emîr öfkeden ateş kesildi, hemen yerinden doğruldu, köleye "Zâhidin evi nerede, bana göster." dedi.
- "Göster de şu ağır güzle onun başını ezeyim. O soyu bozuk akılsızın kafasını kırayım."
- 3503 ● Emîr eline bir topuz alarak dışarı fırladı, gece yarısı sarhoş bir hâlde zâhidin evine geldi.
- Hiddetinden, hışmından zâhidî öldürmek niyetinde idi. Zâhid korkusundan evde bulunan yük yığınlarının altına girdi, gizlendi.
- Yük yığınlarının altında bulunan zâhid emîrin sözlerini işitiyordu.
- 3505 ● Kendi kendine dedi ki: "Kötü sözler söyleyen şu adamın çirkinliğini, yüzüne karşı ancak ayna söyleyebilir. Çünkü aynanın yüzü pektir.
- Ayna gibi demirden bir yüz lâzım ki, çekinmeden, mertçe suna; 'Şu çirkin yüzüne bir bak.' desin."
- 3517 ● Mahalle o öfkeli emîrin bağırış, çağırış ile kapıyı tekmelemesinin sesi ile dolunca;
- Sağdan, soldan halk dışarıya fırladı: "Ey emîrimiz, büyüğümüz, efendimiz; şimdi affetme zamanıdır! Hoş görme, râzı olma zamanıdır!" diye yalvardılar.
- "O düşünemiyor beyni işlemiyor. Ne yaptığının farkında da değil. Onun akli çocukların aklından da kıt.
- 3520 ● Zâhidlik ve ihtiyarlık onu hırpalamış, zayıflatmış. Bitkin bir hâle sokmuştu. Zâten o zâhidlikten bir feyz elde edememişti.³⁷⁵

³⁷⁵ Bazı zâhidler kendilerini aşırı derecede ibâdete verdikleri, geceleri sabahlara kadar namaz kıldıkları, bir çok günler oruç tuttukları hâlde bir feyz elde edememişler, gö-nülleri açılmamış, kuru kalmıştır. Onlar dinî vazifeyi sadece namaz kılmakla, oruç tutmakla yerine getirdiklerine kani olmuşlar, insanî vazifelerden, yoksulları doyurmaktan, muhtaç olanlara iyilik etmekten uzak kalmışlardır. İbâdetlerini sadece Allah rızası için değil, gösteriş için yapmışlar ve kıldıkları namazlarla, tuttukları oruçlarla gurura kapılmışlar, başkalarını hor görmüşler, namaz kılanları yuka-

● O zâhid, çok zahmetler çekmiş, fakat sevgiliden bir hazîne elde edememişti. Âdetâ kalburla su taşımıştı. Çok işler görmüştü ama, karşılığını alamamıştı.

● Ya yaptığı ibâdetler, çektiği riyâzatlar onun harcı değilmiş, yâhut da kader icâbı henüz mükâfât vakti erişmemiş...³⁷⁶

● Ya o zâhidin çalışması, didinmesi, bir Yahûdî'nin, bir imansızın çalışması gibi makbûl sayıldı. Yâhut çalışmasının karşılığını görmesi bir vakte bağlı kaldı.

● O aslında yanlış bir yola düşmüştü. Onun yolu onu sevgiliye kavuş- 3528 turmaz ki, onun tuttuğu yol ile sevgili çok uzaklarda kalmaktadır. Çünkü o kendisine kâmil bir insan aramıyor, kendisi baş olmak istiyor, şeyh olmak sevdiği.

● Zaman oluyor yaptığı ibâdetin karşılığını beklediği için 'Ben hep zahmet mi çekeceğim, nasibim hep ızdırıp mıdır?' diyerek, hâşâ Allah'a çıkıyor, onunla didişiyor.

● Bazen de; 'Herkes mânevî dereceler kazanmış, muradına ermiş, gök- 3530 lerde uçuyor, bense kanatlarım kopmuş yerlerde sürünüyorum. Bahtı ile savaşa giriyorum.'

● Herkes dünyevî varlıkların, mal ve mülkün esiri olmuştur. Renk ve koya, yâni gösterişe, şatafatlı hayata tutulmuştur. Zâhid bile bu dünya sevgisinden kendini kurtaramamıştır. İçi daralıp durmakta, zenginlere bakarak hayıflanmaktadır.

● İnsan şu daracak duraktan, şu utanılacak zulümlerle, kötülüklerle dolu, kirli dünyadan kurtulmadıkça, can çıkmadıkça huyu nasıl iyileşir? Gönlü nasıl açılır?

ndan bakmaya başlamışlardır. Cennetin anahtarları yalnız kendinde imiş gibi başkalarını günahkâr saymak, gerçek müslümanın yolu değildir. "İnsanların hayırlısı insanları hayırlı olanıdır." diye buyuran azîz Peygamberimizin hadisi unutulmamalıdır. Şeyh Südi merhûm buyurur ki: "Çocukluğumda babamla bir seyahate çıkmıştık. Bir misâfirhânedeki gecelerdik. Sabahleyin erkenden babam beni namaza kaldırdı. Onunla beraber namazımızı kıldık. Bizden başka orada bulunan yolcular peykeler üzerinde uyuyorlardı. Ben sabah namazı kılmanın zevki içinde babama uyuyanları gösterdim. 'Şönlere bak!' dedim. 'Biz namaz kıldık, onlar miş miş uyuyorlar.' Benim bu sözüm üzerine babam: 'Oğlum Südi! Keşke sen de onlar gibi uyusaydın da, bu sözü söylemeseydin.' diye cevap verdi."

³⁷⁶ Yukarıdaki beyitlerde, zâhidin çok zahmet çektiği, çok ibâdetle meşgul olduğu hâlde Hakk'ın lûtfuna eremediği, Hakk'ın hazinesinden bir şey elde edemediği beyân buyrulmaktadır. "Zâhid ibâdete kendini bu kadar verdiği hâlde neden karşılığını bulmadı?" diye aklı gelir. Kul atış verişte midir? İbâdeti bir karşılık için yapıyorsa, o ibâdet zâten makbûl sayılmaz. Peygamberimiz bir hadîslerinde: "İşlerin mükâfâtı bir vakte merhûn kılınmıştır." diye buyurmaktadır.

- 3549 • Ey emîrim! Onun sert hareketini, sinirli hâlini hoş gör, affet! Onun derdine tâli'sizliğine bak
- Ey emîr, öfkeyi yen, onu bağışla, affet de, Allah da senin suçunu bağışlasın, günahlarını affetsin!
  - Sen de gaflet yüzünden çok testiler kırmışsındır. Bununla beraber, affedilmekten de ümidini kesmemişsindir.
  - Onu affet, bağışla da, her işin karşılığının verileceği kıyâmet gününde sen de bağışlanasın, affedilesin! Çünkü kader her amelin, her hareketin, her iyiliğin, her kötülüğün değerini vermektedir. Hiç birisi zâyi olmamaktadır."

Emîrin, şefâatçilere ve zâhidin affedilmesini ricâ eden komşularına; "Neden küstahlık etti, testimizi kırdı? Şefâat kabul etmem, onun cezâsını vermeye yemin ettim." diye cevap vermesi.

- "O kim oluyor ki, taş atıp bizim testimizi kırsın?" diye emîr söylendi.
  - "Ben bir emîrim, erkek arslan bile benim mahallemden yüzlerce korku ile çekinerek geçmektedir.
- 3555 • Zâhid neden bizim kölemizin kalbini kırdı? Neden bizi misâfirler önünde mahcup etti?
- Kendi kanından daha değerli olan şarabı yerlere döktü, sonra korkak kadınlar gibi bizden kaçtı, gitti, gizlendi?
  - Fakat o benim elimden canını kurtarabilir mi? Kuş gibi kanatlınsa, havalarda uça, ben yine onun hakkından gelirim.
  - Kahır okumla onun kanadını kırarım. Sonra tüylerini yolar, kolunu koparırım.
  - Benden kaçıp da bir katı taşın içine girse, gizlense, o taşın içinden de onu çıkarır, yakalarım.
- 3560 • Ona öyle bir kılıç vururum ki, bütün kaltabanlara ibret olsun.
- Herkese gösteriş yaptığı, yobazlık ettiği yetmişyormuş gibi aynı şeyi bize de yapıyor. Şu anda onun cezâsını vereceğim gibi, ona benzer, yüzlercesinin de cezâlarını vereceğim."
  - Şefâatçiler, emîrin hiddete kapılmasına, bağırıp çağırmasına karşılık bir çok defalar elini ayağını öptüler de;

- Ona dediler ki: "Ey emîr! Kin gütmek sana yakışmaz. Şarap döktü ise varsın döksün, sen şarap içmediğin zaman da hoş bir hâldesin.
- Şarap sermâyesini; neşe verme, sarhoş etme gücünü, senin lûtfundan alır, akıp giden suyun letâfeti, güzelliği de senin lûtfuna, güzelliğine hasret çeker.³⁷⁷
- Ey merhametli emîr, pâdişahlık et, bağışla! Ey kerem sahibi erin kerem sâhibi oğlunun kerem sahibi oğlu!
- Her şarap bu boya posa, şu yüze göze köle olmuştur. Bütün sarhoşlar sana haset ederler.³⁷⁸
- Sen gül renkli şaraba muhtaç değilsin. Gül rengini bırak, sen kendin gül rengisin.
- Ey Zühre'ye benzeyen yüzü, kuşluk güneşi gibi aydınlık olan varlık! En güzel renklerden sayılan gül rengi bile, senin renginin dilencisi sayılır.
- Şarap küpte gizlice, senin güzel yüzünün iştiyakıyla, özlemi ile kaynar, köpürür, coşar.³⁷⁹

³⁷⁷ Emîr zâhidi cezâlandırmak istiyor, bağırıp çağırıyor ama, ne yapsa o bir insandır. İnsan ise büyük bir varlıktır. İnsanın rûhunda bulunan letâfet, güzellikler, hâriçte bulunan şaraba sermâye olur. Akıp giden dura dereelerin letâfeti, insanın mânevî letâfetine hasret çeker. Emîrin kendi gönlünde, rûhunda bulunan mânevî güzellikleri bırakıp kendi dışında bulunan şaraptan zevk dilenmesi acınacak bir hâldir. Çünkü insan ilâhî bir nüshadır. Bütün güzellikler, iyilikler onun gönlündedir. Mevlâna bir rubâ'isinde: "Ne arıyorsan onu kendi gönlünde ara!" diye buyurur.

ای نسخه نانه الهی که توی
وی آینه جمال شاهی که توی
بیرون ز توست. هر چه در عالم هست
در خود بطلب هر آنچه خواهی که توی

"Ey insan, sen Allah kitabının bir nüshasınsın. Sen kâinâtı yaratan kudretin güzelliğinin bir aynasınsın. Dünyada ne varsa senden dışarda değil. Ne istiyorsan, ne arıyorsan, onu kendinden iste, kendinde ara!"

³⁷⁸ Dünyada bulunan ve insanlara keyif ve neşe veren bütün şaraplar, ey insan, senin iç yüzündeki güzelliğin kulu ve kölesi olmuştur. Maddî şarapla mest olan kimselerin hepsi de, senin mânevî mestliğine haset ederler.

³⁷⁹ Ey insan, dünyada görülen bütün renkler, güzellikler, senin iç yüzünün güzelliğinin, latfî gül renginin dilencisi kesilmişlerdir. Bu yüzden bütün güzellikler, senden bir şeyler dilenmektedir. Bütün güzelliklerin kaynağı sensin, her şey mânâ yönünden insanın âşığı ve mestidir. Ey insan senin iç yüzünün, güzelliğinin hasretinden küp içinde mahpus bulunan şarap kaynar, coşar köpürür. Ey insan şarap senin mânevî güzelliğine âşık olmuş, coşar dururken, sen kendi değerini görmez de nasıl olur da şaraba meftûn olursun, ondan neşe dilenirsin?

- Ey insan! Sen baştan başa bir mânâ denizisin. Islaklığı ne diye istersin? Sen tamamıyla varlıktan ibaretsin, yokluğu ne diye ararsın?³⁰⁰
- Sen hoşsun, güzelsin, her hoşluğun, her güzelliğin de müdenisin. Ne diye tutar da şaraba mimmet edersin? Ondan neşe dlenirsin!
- Senin başında 'Biz insanoğullarını şereflendirdik,' tâci var. Boynunda 'Biz sana kevser ımağını verdik,' gerdanlığı asılı.³⁰¹

3575 • İnsan cevherdir, gökyüzü ise ona a'râzdır. Her şey furû'dur, teferruattır, her şeyden gaye, maksat insandır.

- Akıl da, tedbirler de, fikir de sana köle olmuştur. İş böyle olduğu hâlde, sen kendini neden uerza satarsın!
- Ey insan, sana hizmet etmek bütün varlıklara, bütün mahlûkata farzdır. Senin gibi bir cevher nasıl olur da a'râzdan ihсан ister, lütf bekler?³⁰²
- Yazıklar olsun sana, kendinin ilâhî bir eser, ilâhî bir kitap olduğunu düşünmüyorsun da, kitaplardan bilgi elde etmek için uğraşıp duruyorsun. Mânevî tatlılıkların asıl sende olduğu hâlde belvadan tat almak istiyorsun.
- Sen bir damla suda gizlenmiş bir ilim denizisin. Üç arşınlık bedeninde bir âlem gizlenmiş.³⁰³

³⁰⁰ Ey insan, sen büyük bir mânâ denizi iken neyi mesâbesinde olan şeyyü neylersin? Ona neden gönül bağlayıp onunla ilgilenirsin? Ey kâinâtın özü olan insan, bütün varlıklar, sende ibarettir! Eyya sana nispetle yok gibidir. Sen kendi hakikatini arayacağın yerde, yok gibi olan maddî varlıkları neden istersin? Dünya varlıkları mal, mülk, çöbel, çörek her şey bir serâpaan ibarettir!

³⁰¹ Bu beyitte; "Biz gerçekten insan oğullarını şereflendirdik, onları kâinâtda bulduk!" (Kur'ân Sûresi, 70) âyeti kerîmesi ile "Biz sana Kevser ımağını verdik." (Kevser Sûresi, 1) âyetinden lafzî itâlis, alıntılar var.

³⁰² Ey kâinâtın özü, zihdesi, ey bütün varlıkların hâlâsını olan insan; akıl düşünce, tedbirler, bunların hepsi senin kölen gibidir. Sen bütün kâinâta en şereflisi, en mukemmelsin. Sâhil hazretleri; "Bulut, rüzgâr, ay, güneş, gökler, sen eline bir lokma etmek alsın da, gafletle yemeyişin diye çabıp dönülmektebiler. Bunların hepsi senin için, senin uğrunda Allah'ın Lâyhı'nı kâinâta gör çâhâreten senin çâhâretin, vâzife yapmanın imâzahtıdır!" diye buyurmuştur.

³⁰³ Hz. Ali;

وَأَنَّكَ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِكَ
وَأَنَّكَ أَكْبَرُ مِنَ الْعَالَمِ الْكَافِرِ

"Sen kendini küçük bir şey zannediyorsun. Halbuki sende büyük bir âlem gizlenmiştir," diye buyurmuştur. Bu beyit evvel Hz. Mevlâna "Kitaplardan bilgi elde etmek istiyorsun," diye buyururken insanın "nüsha-ı kübrâ" ve "kitâb-ı mübîn" olduğuna işaret buyurmuştu. Şir böyle aradığını neden kendinde arıyorsun da, insanların yaz-

- Şarap nedir? Güzel ses, mûsikî, yâhu bir güzelle buluşmak; bütün bunlar nedir ki, sen onlardan bir neşe, bir zevk, bir fâide aramaktasın!
- Bu ne şaşılacak şey? Güneş, bir zerreden borç ister mi? Zühre yıldızı küçükçük bir küpten bir kadeh şarap diler mi?
- Sen ne olduğu bilinmeyen bir rûhsun, niteliği bilinmez bir cansın. Keyfiyet, nitelik âlemine hapsedilmişsin. Sen bir güneşsin, bir ukdeye tutulup kalmışsın; yazık sana.³⁰⁴

Emîrin yine onlara cevap vermesi.

- Emîr, "Hayır, hayır!" dedi. "Ben o şarabın dostuyum. Ben bu âlemin hoş zevkini yeter bulamam, ben bu zevkle doyanam, ben başka zevkler arıyorum.
- Ben yasemin gibi olmayı, bazen şöyle, bazen böyle eğilip bükülmeyi isterim. Kayalar gibi duygusuz ve hareketsiz kalmayı istemem,

diğer kitaplarda arıyorsun? Sen Allah'ın kitabısın, onu biraktıyorsun da fânî insanların yazdıkları kitaplara meğul oluyorsun demek istemişlerdi.

³⁰⁴ Yukarıdaki beyitlerde Hz. Mevlâna insana, bir mânevî güneşe benzetiyor. Âlem de o güneşin ışığı ile parlamaya başlayan zerrecik gibidir. İnsanın Allah'tan feyz almayı düşünmeden dünyada fânî zevkler peşinde koşmasını, neşe armasını güneşin zerreden borç istemesine benzetiyor. Güneş nasıl olur da şaraba mülk olur? İnsan rûhu, aslında keyfiyet ve kemiyeten (nicelik ve nitelikten) müberrze, mukaddes bir emr-i ilâhî ve rabbânî bir nûrdur. Fakat insanların çoğu rûhunu yöneticisini, kıymetini bilmezler, onun hakikatinden habersiz kalmışlardır. Bu sebeple o âlemde mukaddes varlık, o ilâhî emret, kendiliğinden kapılmış, sadece bedeni ile yapacağı şeylâsındadır. Hiddetin, şehratin, şöhretin, şöhretin zevkleri, hırsıncağına düşmüştür. Netis güdâların, eğlencelerin mefâtin olmuştur. Sâhil mâna güneşi, semâvî bir hâdiseye uyarak "okde-i zenî" (=gönül düğünü) ile bağlanmış, tutulmuş, ışığın saçamaz olmuştur. Kula dîğün vâzife vâdettir: Kendi mertebelerini bile! Kendi büyüklüğünden haberdar ol! Gelip geçici ve bir türlü satılmıyormuş zevklere evir olmaya! Neşeyi ne şarapta, ne de fânî zevklerle aramaya! Her şeyi kendinde, kendi güdünde aray! Bir gününde Mevlâna işin kusurunu tasvirini anlatır:

لقد غلام «بورك» بقالاً بث يرسنان
توجرت سائلاً لربك سوي قود لقل تقاري
بخنا حمالاً حردوا، چودر آينه ياش
بث شوش مر توياش، دكس كور تقاري

"Putu tapanlar gibi sürete, dış görünüme bağlanmışsın, köle olmuşsun. Sen Yâsul gibi güzelsin, fakat kendi içine bakmıyorsun. Allah'a yemin ederim ki, sen ayınlı kendi iç güzelliğini görse, kendine âsd olursun, kimsenin sentine uğramazsın." *Divân-ı Kebîr*, 2826.

3585 • Bütün korkulardan, bütün ümitlerden kurtulup söğüt ağacı gibi her tarafa, eğilip bükülmeyi arzu ederim.

• Söğüt dalı, nasıl rüzgâr tesiri ile sağa, sola eğilirse, ben de onun gibi sağa, sola dönmeliyim, oynamalıyım.

• Ey hocam, şarabın verdiği neşeye alışan kişi, bu hoşluğu, bu zevki nereden beğenecek? Nereden alacak?

• Nebîlerin mayaları Hakk zevkiyle, Hakk aşkıyla boğulmuş olduğu için, onlar bu dünyanın fânî zevklerinden, bu gelip geçeci neşelerden vâreste kaldılar. Kendilerini kurtardılar.

• Onların rûhları, öteki âlemin hoşluğunu, neşesini görmüşler, tatmışlardı da bu yüzden bu dünyanın güzellikleri, hoşlukları onlara oyuncak gibi göründü.³⁸⁵

3590 • Diri bir güzeli seven kişi, ölüyü nasıl olur da kucaklar, sever?"

Ziyâ-yı Delk'in boyu çok uzundu. Kardeşi Şeyhü'l-İslâm Tâc-ı Belh'in ise boyu çok kısa idi. Şeyhü'l-İslâm, kardeşi Ziyâ'dan çok utanırdı. Ziyâ bir gün kardeşinin dersine geldi. Belh şehrinin bütün ileri gelenleri orada idi. Ziyâ, kardeşine saygı göstererek geçti bir yere oturdu.

Şeyhü'l-İslâm ise şöyle bir yanı kalktı, oturdu. Ona gereği gibi ehemmiyet vermedi. Bunun üzerine Ziyâ: "Evet" dedi: "Boyun pek uzun, boyundan biraz çalman, yarım kalkarak boyunu tam göstermemen gerek."³⁸⁶

• Ziyâ-yı Delk hazır cevap, tatlı sözlü bir kişi idi. Şeyhü'l-İslâm Tâc-ı Belh de onun kardeşi idi.

• Tâc-ı Belh, Belh şehrinin Şeyhü'l-İslâmı idi. Çok kısa boylu, ufacık cüsseli, âdetâ bir kuşa benzerdi.

³⁸⁵ Peygamberlerin rûhları, öteki âlemin ebedî olan güzelliklerini görmüş olduklarından, bu dünya zevkleri onlara boş, mânâsız, oyuncak gibi görünmekte. Bir kimse yaşayan bir güzele yâr olsa, onunla görüşse, konuşsa; diriyi seven bir âşk nasıl olur da ölüyü sever? Onu kucağına alır, okşar. Gerçek sevgilinin yanında bu dünyanın güzelleri birer ölü mesâbesindedir.

³⁸⁶ Ziyâ-yı Delk: Gazneli Sultan Mahmud zamanında yaşamış olduğu söylenir. Delkak diye çağrılan bu zâtin gülünç fıkraları varmış. Zâten bu başlıkta geçen ve Hz. Mevlânâ'nın sekiz beyitle anlatacağı hikâye de onun hazır cevap ve nükteli sözler söyleyen bir kişi olduğunu göstermektedir. Biraz bizim Nasreddin Hoca'mıza benzer.

• Şeyhü'l-İslâm çok bilgili, meziyetli, üstün bir insandı ama, ağabeyisi Ziyâ, güzel söz söylemekte, hazır cevaplakta ondan ilerde idi.

• Şeyhü'l-İslâm çok kısa boylu idi. Ziyâ da haddinden fazla uzundu. 3475 Şeyhü'l-İslâm kendini beğenmiş, pek kibirli, nazlı bir adamdı.

• Kendisi yüksek bir makamda olduğu için kardeşinin durumundan utanır, arlanırdı. Ziyâ ise sözü tesirli bir vâizdi. Vaazları ile halkı doğru yola götürürdü.

• Ziyâ bir gün kardeşinin dersine geldi. Toplantı yeri kadılarla, âlimlerle, temiz kişilerle, Belh şehrinin ileri gelenleri ile dopdolu idi.

• Bu kalabalıkta Şeyhü'l-İslâm, daha çok kibire kapıldı da kardeşine karşı, zoraki şöylece yanı kalker gibi bir harekette bulundu. "Hoş geldiniz!" demeden yerine oturdu.

• Şeyhü'l-İslâm'm davranışından Ziyâ üzülerken dedi ki: "Çok uzun boylusun, bâri o selvi boyundan bir azcık çal, boyunun hepsini gösterme."

Delkak'ın Seyyid Şâh Tirmizî'yi mat etmesi.

• Pâdişah Delkak ile dâimâ satranç oynardı. Delkak pâdişahı mat edince, 2507 pâdişah hemen kızardı.

• Bu yenilmeyi kibirine yediremez, "Tüh, tüh!" diye satranç taşlarını birbir Delkak'ın başına vururdu.

• "Ey kaltaban, al işte bu senin şahın!" derdi. Delkak da; "Aman aman!" der, bu hakaretlere tahammül ederdi.

• Pâdişah yine "Bir el oynayalım." der. Delkak da kış mevsiminde çıplak 3510 bir adamın titrediği gibi tir tir titrerdi.

• Bir daha oynadılar, pâdişah yine mat oldu. Yine; "Tüh, tüh!" deme zamanı geldi.

• Delkak sıçradı, kaçtı bir köşeye sığındı. Pâdişahın korkusundan üstüne altı tane keçe çekti.

• Pâdişahın vuruşlarından kendini korumak için altına girdiği altı keçenin üstüne, yastıklar da koydu.

• Pâdişah; "Hey! Ne yapıyorsun?" dedi, "Nedir bu?" Delkak; "Ey seçilmiş pâdişahım!" dedi, "Tüh tüh bu, tüh tüh!"

• Ey kızgınlığından ateşler püsküren pâdişahım, seninle keçe altından 3515 başka yerde nasıl konuşabiliriz?

- Sen yabancıta mat oldun, ben de senin vuruşlarına mat oldum da, onun için keçeferin altından "Tüh tüh!" diyorum."

Defineler dâima yıkık yerlerde dir.

- 3451 • Defineler, şeyheler hiç ev içinde bulunur mu? Defineler dâimâ virânelerde, yıkık yerlerde dir.
- Âdem'in mânâ hazinesi de, yıkık yere; onun topraktan yaratılmış bedene gömülmüştü.
  - Bu hâl lânetlenmiş şeytanın gözünü bağladı da Âdem'in içindeki hakikatî göremedi.
  - O toprağı hakîr gördü. Ona hor baktı. Fakat can, şeytana diyordu ki: "Sen beni göremiyorsun, çünkü bu toprağın sana engel olmaktadır."³⁴⁷

Mustafa(a.s.)'in
bir aralık Cebrâil(a.s.)'in geç görünmesi yüzünden,
üzüntüye kapılıp, kendisini Hıra dağından aşağıya atmaya
kalkması, Cebrâil(a.s.)'in ona görünüp
"Kendini atma, önünde kavuşacağın devletler,
ilâhî lütuflar var." demesi.

- 3455 • Mustafa(a.s.)'i ayrılık derdi kaplayınca, bir müddet ilâhî tecelliden mahrum kalınca kendisini dağdan aşağıya atmaya kalkardı.
- Cebrâil görünüp de: "Sakin kendini atma, 'Kün!' (=Ol) emri ile sana nice devletler takdir edilmiştir," deyince;
  - Mustafa sukûnet bulur, kendini aşağı atmaktan vazgeçerdi. Sonra yine ayrılık derdi gelip çatınca;
  - Yine gamdan, deriden bunalanca, kendini yine dağdan aşağı atmaya tasarladı.

³⁴⁷ Hz. Mevlânâ bir ıstılahında şöyle buyurur:

در دو ویرانه، ترک کج نواست زهر

هچ دو ویران ترا نیز بیغناه مہ

"Senin harap olan bedeni köyünde, Allah'ın gizli bir hazinesi bulunmaktadır. Aklını başına al da kalife şehri olan Bağdat'a sana verseler, karşılığında senin harap köyünü verme."

- Yine Cebrâil kendini gösterip; "Ey eşi olmayan mânâ pâdişahı bunn, yapma!" derdi.
- Perde açılıp da o inciyi gönlünde buluncaya kadar bu hâl devam etti. 3340 Yâni Hakk'ı gönlünde buluncaya kadar, ayrılıktan kurtuluncaya kadar bu hâl sürdü.
- Halk her çeşit mihnet uğrunda kendini öldürüp dururken, bütün mihnetlerin sebebi, aslı olan ayrılık ateşini nasıl çöksün, bu ateşe nasıl dayansın?
- İnsanların kendilerini fedâ etmelerine hayret edilir, şaşılır. Fakat her birimiz kendimizi bir huya fedâ etmişizdir. Yâni kimimiz yüksek mevkîye, kimimiz dünya malına, kimimiz şehvete kendimizi kaptırmışızdır.
- Ne mutlu o kişiyse ki, gerçek sevgiliyi gönlünde bulmuş, varlığını ona fedâ etmiştir.
- Aslında herkes, bu dünyada bir fennin, bir san'atın, bir işin fedâisidir. Ömrünü o yolda harcar, o yolda ölüp gider.
- Dünyanın ister batı tarafında olsun, ister doğu tarafında bulunsun, bütün insanlar ölecektir. Böylece dünyada ne seven kalıyor, ne de sevilen; herkes ölüp gidiyor.³⁴⁸
- Hiç olmazsa hayatını ilâhî aşk uğrunda harcayan o bahtlı adam, kendini öyle bir fenne, öyle bir hünere fedâ etmiş ki, o fedâ edişte, o ölüşte, o mahv oluştta yüzlerce hayat vardır.
- Hakk'a karşı duyulan aşkıta, onu seven de, onun tarafından sevilen de ölümsüzdür, ebedidir. Öyle bir sevgiye nâil olurlar iki âlemde de dilelerine ermiş, iyi bir ad, san bırakmışlardır.

³⁴⁸ Bütün dünyada madî aşklar fâridi, Zamana gelir ne aşk ister, ne mâşuk. Saymaz güzellikler öldü, Meşhur aşklar masal oldu. Şu hump geçtiğimiz topraklarda ne güzellikler yatmaktadır. Şeyh Sâdi merbûm bir beytinde:

خاک را من گم بر تو میگذری ساکن باش

که بیوست و جفوتست خدود است آسود

"Basıp geçtiğin toprağı yavaş bas, çünkü o toprakta, bir çok güller, yanıklar, kemikler vardır. Onları incitme," diye. İnce rûhu bir şâr de gelip geçici aşkı şu şîrinde ne güzel ifade etmiş, ona ayınen tercüme ediyorum; "Bu dünyada bütün çiçekler soluyor. Bütün kuşların ötüşleri devamsızdır. Ben ebedî sürececek yazları düşünüyorum. Bu dünyada bütün insanlar dostluklarının ve aşklarının zevâline ağırlar, ben ebedî sürececek sevgileri düşünüyorum." İşte şâirin ebedî olarak sürmesini hayâl ettiği sevgi "ilâhî sevgi"dir. Mevlânâ'nın istediği sevgidir.

Ey hakikat yolcusu, sen öyle bir aşkın peşinde koş ki, o aşk gelip geçici olmasın. Sonunda seni ye'se, ümitsizliğe düşürmesin. Allah aşkının zevâli yoktur, O aşkın üşki da, mâşuku da ebedidir.

- Ey benim kerîm olan büyüklerim, âşıklara acıyınız; onların şânı ölüp gittikten sonra da ölüme hazır olmanızdır.³⁸⁹

"Âhiret yurduna gelince, şüphe yok ki,
o hayatın tâ kendisidir. Bunu bilmiş olsalardı..."
âyetinin tefsiri.

Yâni o âlemin kapısı, duvarı, meydanı, suyu, testisi,
meyvesi, ağacı her şeyi canlıdır. Söz söylerler,
söz duyarlar, bu yüzdendir ki Mustafa(a.s.):
"Dünya bir leştir, onu isteyenler de köpeklerdir."
diye buyurdu. Âhiret âlemi de canlı, diri olmasaydı
leş olurdu. Leşe pis kokusundan ve murdarlığından
ötürü değil, ölü, cansız olduğundan leş derler.³⁹⁰

- 3591 • O dünya, zerre zerre diridir, canlıdır. Orada her zerre nokteler bilir, sözler söyler.
- Onlar ölü dünyada eğlenmezler, çünkü bu ot ancak hayvanlara lâyiktir.³⁹¹

³⁸⁹ Âşıkların öldükten sonra tekrar ölüme hazır olmaları, onların dâimâ nefsanî savaş içinde bulunmalarının sembolüdür. Ölmeden evvel ölen bahitli âşıklar için her şey bitmemiştir. Onlar ikinci ölümleri için de hazırlanırlar. Bu dünyada seyr ü sülûkünü tamamlamadan gidenlerin, Hakk'ı mânen bulamayanların, öteki âlemde de seyr ü sülûklerini tamamlamaya çalışacaklarına dâir haberler vardır.

³⁹⁰ Bu başlıkta geçen âyet Ankebût Sûresi'nin şu meâldeki 64. âyetinden alınmıştır: "Bu dünya hayatı bir eğlenmeden, bir oyundan başka bir şey değildir. Âhiret yurduna gelince: şüphe yok ki o, hayatın tâ kendisidir, bunu bilmiş olsalardı." Evet insanlar, bunu bilmiş olsalardı, dünyayı, o ebedî, o ölümsüz hayata tercih etmezlerdi. İmam Ali(r.a.)'dan sormuşlar: "Dünya nedir?" Buyurmuş ki: "Dünya seni Allah'tan alıkoyan her şeydir." Mevlâna Mesnevî'nin bir yerinde:

چيست دنیا! از خدا غافل شدن

نی آعاش و نقره و هرزندوزن

"Dünya nedir? Allah'tan gâfil olmaktır. Yoksa kumaş, para, ticaret etmek, kadın, çocuk çocuk sahibi olmak, dünya değildir."

³⁹¹ Bu beyitte "Onlar" dediği kişilerle, peygamberler kastedilmektedir. Çünkü peygamberlere, hakikat-i cihan malûm olmuştur. Onlar hayvanlık sıfatlarına, insanîyet ve nûrânîyetle değiştirmişlerdir. Onların gıdaları, rûhânî gıdâ olmuştur. Fakat ne yazık ki, insanların çoğu, Hakk'ı düşünmez olmuş, kendilerini aşırı derecede, dünya hayatına kaydırmışlar, rûhânî gıdâdan habersiz yaşamakta, sadece güzel san'atların rûhlarında uyandırdığı bedî zevk kırıntıları ile yetinmektedirler. Ve çocuklar gibi dünya metâ'ı ile eğlenmektedirler.

- Yeri yurdu gül bahçesi olan kişiler, nasıl olur da pis külhanda şarap içer, eğlenirler.
- Temiz rûhun yeri yücelik makamı, cennetlerin en yüksek yeri olan İlyyyin'dir. Küçük kurt da pislik içinde yurt edinir.

• Hakk sevgisi ile mahmûr olanlara, tertemiz ilâhî içki sunulur. Şu ger- 3595
çeği göremeyen kör kuşların nasîbi de bu acı sudur.

• Hıristiyanlarda peygamberlerin kiliselerde bulunan resimleri ile kana-
at ederler. O resimler, onlara kâfi gelir.

• Bize göre ise mânevî birer ay parçası olan peygamberler, o büyük var- 3600
lıklar, apaydın ortadadır. O yüzden bizim onların resimlerine ihtiyacımız yoktur.

• O peygamberlerin birer sûreti şu dünyada oturmuş, elçilik etmiş tâat ve ibâdetle meşgul olmuştur. Onların birer nakışı da ay gibi gökyüzünde parlamaktadır.

• O yüce nebilerin bu dünyada oturan maddî varlıkları etrafında bulunanlara nokteler söylemiş, mânevî varlıkları ise Cenâb-ı Hakk'la konuşmuş, onun enîsi, dostu olmuştur.

• Onun görünen kulağı bu sözü duyar, öğrenir, can kulağı ise "Kün!" (=Ol) emrinin sırlarını duyar ve o ilâhî sırlara kapılır.

• Görünen gözü, baş gözü insanın şeklini görür. Can gözü ise, (= مَارَاجُ الْعَصْرِ) "Gözü ne kaydı, ne de haddini aştı." sırrını görür. Ona hayran olur.³⁹²

• Görünen ayağı mescit safında bulunur. Mânâ ayağı ise gökyüzünün 3605
üstünde dolaşır, durur.

• İşte sen her cüz'ü böyle say; bu zamanla mukayyettir, vakit içindedir, o ise zamanın, vaktin dışındadır.³⁹³

• Vakte bağlı olan şu beden, ecel gelinceye kadar vardır. Öbür bedense, ebediyete dost, ezele eştir.

³⁹² Bu beyitte Peygamber Efendimizin mirâçta Hakk Teâlâ'nın cemâline hayran oluşuna ait Necm Sûresi'nin şu meâldeki 17. âyetine işaret var: "Gözü ne kaydı, ne de haddini aştı."

³⁹³ Burada maddî varlığımızın, bedenimizin ölüncüye kadar, vakitle mukayyet olduğu, rûhumuzun ise vaktin dışında kaldığı beyan buyruluyor. Çünkü vakit denilen şey, bu süflî âleme mahsûstur. Ulvî âlemde vakit yoktur. Bu sebeple rûh cesetten sıyrılınca, vakitten kurtulmuş oluyor. Beyitte geçen "Bu" cismânîyetin, "O" ise rûhânîyetin sembolüdür.

- Kâmil insanın bir adı vardır. Fakat iki devletin sahibidir. Onun bir övülüşü ise, iki kible imamı oluşudur.³⁹⁴
- 3613 • Kâmil insan kendi huylarının elbisesinden kurtulmuş, tek olmuştur. Ve canı beşerî kötülüklerden soyunarak, canına can katan sevgilisine kavuşmuştur.
- 3618 • Hoş olmayan dost, şu toprak beden, onun kolunu kanadını bağlamıştı. Ama, o aslında çok yüce bir varlıktı.
- 3639 • Sevgilinin lütfu ve ihsanı yüzünden, ölümün acılıkları, insanın canına, şeker kamışından daha hoş, daha tatlı gelir.
  - O şeker kamışından, deryaya bir toz uçsa, deryanın acılığı gider, baştan başa tatlılaşır.
  - Ey emin dost, bunun gibi yüz binlerce hâller gelir. Sonra yine geldiği gibi gayb âlemine gider.³⁹⁵
  - Her günün hâli, dünki günün hâline benzemez. Hâller ömür, zaman ırmak gibi akar, gider. Onu bağlayacak, akışını durduracak hiç bir şey yoktur.³⁹⁶

³⁹⁴ İki devletten maksat dünya ve âhirettir. Kâmil insan, bütün irâdesini Hakk'ın emrine verdiği için, dünyası âhiret gibi olmuştur. Bu dünyada yaşarken öbür dünyayı görür. Öbür dünyada yaşar. Daha doğrusu, o Hakk'ta fânî olduğundan, her şeyde, her hâdisede onu görür. Onunla yaşar. Her hareketi onun rızasına uygundur. Böylece o dünyanın da, âhiretin de sahibi olmuştur.

³⁹⁵ Bu beyitte Kaf Sûresi'nin şu meâldeki 15. âyetine işaret var: "İlk yaratılışa bizi âciz mi bıraktı? Doğrusu onlar yeni bir yaratılıştan şüphe içindedirler." Bu âyet-i kerîmeden mutasavvıflarca çıkarılan mânâ şudur: "Allah her an işte ve güçtedir. Her an dünya üzerinde yüz binlerce çocuk doğmakta, yüzbinlerce insan ölüp gitmemektedir. Yine mutasavvıfların görüşüne göre, yaratılış dâimîdir. Şöyle ki, her an dünyanın Allah'ın irâdesi ile yaratılıp, her an yine yok olduğunu, bir an önceki kâinatın, bir az sonraki kâinatın tamamıyla ayrı bir varlığa büründüğü anlatılmaktadır. Yani âlemin her an "Muhyî" (=Diriltici) isminin tecellisi ile yenilediği, yine her an "Mumîl" (=Öldürücü) isminin tecellisi ile yok olduğu belirtilmektedir. Böylece âlemin her an yenilediği ve yaratılışın dâimî olduğu, insanın da madde bakımından olduğu gibi mânâ yönünden de yeni bir hâlde bulunduğu ifade edilmektedir.

³⁹⁶ Ömrün bir su gibi akıp gittiğini Şirazlı Hâfız merhûm şu beyti ile ne güzel ifade buyurmuş:

بنشین بر لب جوی و گنگر عمر بچ
کین اشوت و جهان کفران مارابس

"Bir ırmağın kenarına otur da akıp giden ömrü seyret! Cihânın geçici ve fânî olduğuna dâir bu işaret, bu misâl bize kâfidir."

Ömür çok kıymetlidir diyoruz, diyoruz ama, onu gereği gibi harcıyoruz. Abdurrahman Câmî hazretleri de:

- Her günün sevinci, bir başka çeşittir. Her günün düşüncesinin başka bir tesiri vardır.
  - Ey genç, şu beden bir misâfirhânedir. Her sabah o eve koşa koşa yeni bir misâfir gelir.³⁹⁷
  - Sakın; "Bu misâfir bana yük olur, kalır." deme. Biraz kalır, sonra yine 3645 geldiği gibi gider, yokluğa karışır.
  - O görünmeyen cihandan, gayb âleminden gönlüne gelirse, onu bir misâfir say, onu hoş tut, güler yüzle karşıla.
- Bir eve bir misâfir geldi.
Ev sahibinin karısının; "Yağmur yağmaya başladı,
misâfir gidemiyecek, bize yük olup kalacak."
diye sızlanmasının hikâyesi.

- Birisine beklenmedik bir konuk geldi. Ev sahibi onu çok iyi karşıladı.³⁶⁴⁷
- Sofra kurdu, onu ağırladı. Ona ikrâmlarda bulundu, tesâdüf bu ya, o gece onların mahallelerinde düğün vardı.
- Ev sahibi, gizlice karısına; "Hanım! "dedi, "Bu gece iki yatak ser.
- Bizim yatağımızı kapının yanına, misâfirin yatağını da öbür tarafa ser." 3650
- Kadın kocasına; "Ey benim iki gözümün nûru!" dedi, "Emrin baş üstüne, merak etme, misâfiri hizmet ederim, güler yüz gösteririm."

میرود عمر گر آغایه و ماغافل ازو

وه که جز محنت و اندوه نشد حاصل ازو

"Kıymetli ömrümüz gelip geçmekte, biz onun akıp gidişinden gâfiliz, haberimiz yok. Yazıklar olsun, aziz ömrümüzden keder ve ızdıraptan başka bir şey elde edemedik. Ömrümüzü iyiliklerle, ibâdetlerle geçiremedik."

³⁹⁷ İnsanın bedeni dolayısıyla gönlü misâfir evine benzer. Çeşitli üzüntüler, düşünceler de o evde kalmaya gelen misâfirler gibidir. Ârif, beden evine gelen misâfirlerden şikâyet etmez. Neşeli ve gamlı düşünceleri iyi karşılar. Onları hoş görür, çünkü onlar tanrı misâfirleridir. Biraz duracaklar, sonra gideceklerdir.

³⁹⁸ Halîl İbrahim hazretleri çok misâfirperverdi. Gelen misâfirleri sever, garip kişilerin gönlünü şâd ederdi. Onun kapısı misâfiri ağırlamak için dâimî açıktı. Halîl İbrahim'in kapısı, kâfiri de açıktı, mümine de. Emin kişiye de açıktı, hâin kişiye de açıktı. O kim olursa olsun, bütün misâfirleri güler yüzle karşılardı. Onları evinde ağırlar, izzet ve ikrânda bulunurdu. O biliyordu ki, "Misâfir istemeyen kişide hayır yoktur."

- Kadın iki yatağı da hazırladı. Kendisi de sünnet düğününe gitti. Orada uzun müddet kaldı.
  - Azîz misâfir, kadının kocası ile evde kaldı. Ev sahibi misâfirine kuru, yaş çerezler, meyveler ikrâm etti.
  - O iki azîz dost yediler, içtiler. İyiden kötüden başlarından geçenleri, gece yarısına kadar, birbirlerine anlattılar.
- 3655 • Uzun uzun konuşup dertleştikten sonra misâfirin uykusu geldi. Gidip kapının yanındaki yatağa girip yattı.
- Kadının kocası utandı da, misâfirine; "Canım kardeşim, senin için hazırlanan yatak oradaki şu yataktır." diyemedi.
  - "Ey kerem sahibi dost, senin yatıp uyuman için öte tarafa döşek serdik." demekten çekindi.
  - Böylece ev sahibinin karısına söylediği söz, ters oldu. Konuk öteki yatağa yatıp uyuyunca, kendisi de misâfir için hazırlanan yatağa girdi.
  - Tesâdüf o gece de öyle şiddetli bir yağmur yağmaya başladı ki, bulutların çokluğu, gök gürlemeleri, şimşek çakmaları herkesi şaşırttı.
- 3660 • Kadın, düğünden dönünce, kocasını kapı yanındaki yatakta, misâfir amcanın da öte taraftaki yatakta yattığını sanarak...
- Çırlı çıplak soyundu. Yatağa girdi, kocası sandığı misâfiri istekle bir kaç kere öptü.
  - "Kocacığım!" dedi, "Hani bir şeyden korkuyordum ya, o korktuğum başıma geldi mi geldi, geldi mi geldi!
  - Yağmur ve çamur yüzünden misâfir, bize takılıp kalacak, beylik sabun gibi elden çıkmayacak. Yâni değersiz sabun gibi işe yaramayacak.
  - Bu yağmurda bu çamurda o nasıl gidebilir? Başın ve canın Hakk'ı için, o artık, bize yama.
- 3665 • Misâfir, bu sözleri duyunca, hemen yataktan sıçradı, kalktı. "Hanım!" dedi, merak etme, beni bırak benim ayakkağılarım var. Ben çamurdan korkmam.
- Ben gidiyorum, Allah size hayırlar ihsan etsin, yolculukta rûh bir an bile dinlenemez, rahat edemez.³⁹⁹

³⁹⁹ Burada "Yolcu yolunda gerek." atasözü hatıra gelebilir. Fakat mânevî yolculuk en doğru bir yorumdur. Hakk yolunun yolcuları, bir yere takılıp kalmazlar. Şu söz âriflerce meşhurdur: "Bu dünyada bir garip gibi yaşa, yâhut da kendini yolcu farzet de, bir yere, bir şeye takılıp kalma." Bu sözün hadis olduğunu söyleyenler de var.

- Yolcu bir önce geldiği yere dönmeli, madenine (ezel âlemine), varın-caya kadar bir yerde eğlenmek, avunmak, dilenmek bile yolcunun yolunu keser."
- Kadın, o soğuk sözleri, o mânâsızlıkları söylediğine pişman oldu. Çünkü o eşsiz misâfir bu sözlerden gücenmiş, yola düşmek üzere idi.
- Kadın; "Ey efendi! Ey sultanım, şaka ettim! Şakamı hoş gör!" diye yalvardı, diller döktü.
- Yerlere kapandı, secdeler etti, ağladı, sızlandı, fayda etmedi. Misâfir 3670 onları üzgün ve hasrette bıraktı, kalktı gitti.
- Misâfirin ayrılıp gitmesinden sonra, adam da kadın da yaşlara büründüler. Çünkü onlar, o azîz mihmanın hakikatini görmüşler, leğen altında kapandığı hâlde onun sönmeyen nûrunu müşâhede etmişlerdi.⁴⁰⁰
- Gerçekten de misâfir, yola düşüp gitmeğe başlayınca, ova onun nûru ile cennet gibi aydınlanmıştı. Gece karanlığından sıyrılmıştı.
- Ev sahibi adam, başından geçen bu mâcerânın utancından, gamdan içine düşen vicdan azabından ötürü, kendi evini artık bir misâfir evi yaptı.
- Gizli bir yoldan, her ikisinin de gönüllerine her zaman o misâfirin hayâli gelir de, onlara derdi ki;
- "Ben Hızır'ın dostuyum. Geldim, size yüzlerce lûtf hazinesi, yüzlerce 3675 cömertlik defnesi saçtım. Fakat siz bu hâli anlayamadınız. Nasîbiniz yokmuş, kısmetiniz değilmiş..."

Her gün gönüle gelen düşünce,
o gün sabah vakti eve gelen misâfire benzer.
Gelen misafir ev sahibini rahatsız eder,
huzursuzluk verir. Ev sahibi olmanın şânı,
misafirini gözetmek, ağırlamak, ona ikrâmında bulunmak,
onun nazını çekmek, onun sıkıntılarına katlanmaktır.

- Her gün bir eve nasıl bir misafir gelirse, senin gönül evine de her an bir düşünce, azîz bir misâfir gibi gelir, konar.

⁴⁰⁰ Beyitte geçen; "leğen altındaki mum"dan murat, misâfirin mânevî aydınlığı, nûrunu, perdesiz ve örtüsüz görmüş olduklarına işarettir. "Mum leğen altında kalınca söner." Ermiş bir kimsenin mânevî aydınlığı ise beden örtüsünün ötesinden de görünür. Burada leğen bedeninin, mum ışığı da rûhun sembolüdür.

- Ey benim canım efendim, sen düşünceyi, fikri bir adam farz et. Çünkü insan, düşünceyle insan sayılır, değerlendirir, canlanır.⁴⁰¹
- Gam düşüncesi, sevinç yolunu keserse, üzülmeye; çünkü o gam, senin için sevinç ve neşe hazırlamaktadır.⁴⁰²

3680 • Gönül dalındaki sararmış, kurumuş yaprakları ayırır, daldan yeni ve yeşil yapraklar bitmesine yardım eder.

- Ötelerden yeni bir zevk gelsin diye, eski sevincin kökünü çeker çıkarır, kökünü kazır.
- Üstü yapraklarla, kurumuş dallarla örtülü, yeni kökü bitirsin, çıkarınsın diye gam çürümüş, pörsümüş olan eski kökü söker atar.
- Gam gönlünden neyi döker, neyi sökerse, karşılık olarak gerçekten de daha iyisini getirir.⁴⁰³
- Hele gamın, gerçek inanç ehlinin kulu, kölesi olduğunu idrak eden kişiye, gam daha fazla lütuflarda, ihsanlarda bulunur.⁴⁰⁴

3685 • Bulutlar, şimşekler aksilik yapmasalar, suratlarını asmasalar, gürlenmeler, ağlamasalar üzümler güneşin gülümsemesinden yanar, kavrulurlardı.

⁴⁰¹ Bu beyitlerde Hz. Mevlâna düşünceleri, bir eve gelen misâfirlere benzetmektedir. Misâfirler bir eve gelirler. Bir müddet kalırlar, sonra giderler. Misâfir bir evde temelli kalmadığı gibi, düşünceler de, endişeler de gönlümüzde temelli kalmazlar, gelir, giderler. Üzüntüye kapılmaya gerek yok. Nitekim İnşirah Sûresi'nin 3-6. âyetlerinde: "Demek ki, zorlukla beraber bir kolaylık, muhakkak güçlüklerle beraber bir kolaylık var." diye buyrulmuştur. Kederden gamdan sonra rahatlığın, kolaylığın geleceği müjdesi verilmektedir.

⁴⁰² Büyük bir yazar: "Gamdan, ızdıraptan mutluluk, doğar, çünkü neşe, mutluluk kederler içinde, acılar içinde gizlenmişlerdir." demektedir. Gönül evini gam temizleyince oraya neşe ve sevinç gelecektir. Çünkü ızdırap insan için bir felâket değildir, bir lütuftur. İlâhî bir nimettir. Bu cildin 1521 numaralı beytinde aynen şöyle buyrulmuştur: "Dünyada halkın sana verdiği cefanın aşını bilsen, bütün kederlerin, üzüntülerin altında gizlenmiş mânevî bir altın hazinesi olduğunu görürdün."

⁴⁰³ Aslında başımıza gelen musibetler, büyük ızdıraplar bora gibi, fırtına gibi gelip geçici şeylerdir. Onlar kasıp kavurur, yıkar, döker; sonunda huzur ve rahatlık getirir. Şu bir hakikat ki, gam bizi bizden alır, benliğimizin ötesine götürür. İnsanın ruhunda hayatın, gizli kuvvetin uyuduğu öyle derin yerler vardır ki, ancak gam, keder onlara kadar varır ve bizi uyandırır.

⁴⁰⁴ ızdırapın en çok neblere ve vefilere; sonra olgun kişilere, tam insanlara nasip olduğunu bilen mazduripler gamdan, kederden mânevî zevk duyarlar. Kemâl sahiplerinin yeri gam virânesidir. Meyve olgun olursa, yere düşer, ham meyveler ağaçta sallanır durur.

• Kutluluk, kutsuzluk; neşe ve keder gelirler, gönüllerimize misâfir olurlar. Bunlar yıldızlara benzerler, burçtan burca konarlar. Işıklarını evden eve gönderirler, saçarlar.

• Saadet, mutluluk senin burcuna geldi, senin burcunda konakladı mı? Sen de onun gibi tatlılaş, çevikleş ki;

• O ay ile buluşunca, gönül sultanına senin nâmına teşekkürlerini arz etsin.⁴⁰⁵

• Hz. Eyyüb, tam yedi yıl belâya sabretti, râzî oldu. Allah'ın gönderdiği misâfiri hoş tuttu.

• O sert ve çirkin yüzlü belâ, Hakk'ın huzuruna dönünce, Hz. Eyyüb'ün 3690 şikâyetlerini, sızlamalarını değil, yüzlerce çeşit şükürlerini Hakk'a arz ederdi.

• Belâ Cenâb-ı Hakk'a marûzatta bulunur, derdi ki: "Ey Allah'ım! Ben Eyyüb'ün bütün sevdiklerini öldürdüğüm hâlde, senin emrinle o işleri yaptığım, onu çok hırpaladığım için sana olan sevgisinden ötürü, bir an yüzünü bile ekşitmedi.

• Allah'a vefâ gösterdi. Hakk'ın hikmetlerle dolu bilgisine ve takdirine inandı da, sızlanmaktan, şikâyetten utandı. Başına gelen belâ ile sütle bal gibi kaynaştı, karıştı."

• Ey Hakk yolu yolcusu, şunu bil ki, gönüle, her gün yeniden yeniye fikirler, üzüntüler gelir. Sen de onları güle güle karşıla.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ Hz. Mevlâna başımıza gelen belâları, birer şahıs gibi kabul ediyor. Onlar Hakk'tan geldikleri için yine gönül sultanına yani Allah'a geri dönecekler, bizim onları şikâyet etmeden karşıladığımızı söyleyecekler, biz de böylece rızâ kapısı (Allah'tan râzî olma kapısı)'ndan geçmiş olacağız.

⁴⁰⁶ Bu beyitlerde gönüllerimize gelen fikirleri, üzüntüleri ve kederleri, neşeleri aziz birer misâfir gibi güle güle karşılamamız tavsiye buyruluyor. Bir misâfire soğuk davranılmaz. *Divân-ı Kebîr*'in VI. cildinde bulunan 2675 numaralı gazeli, bu *Mesnevî* beyitlerini açıklamaktadır. Bu gazelden yukarıdaki *Mesnevî* beyitleri ile ilgili bir kaç beyit alıyorum:

رسول غم اگر آید بر تو
کنارش گیر همچون آشنایی
جفایی که بر معشوق آید
نشارش کن بشادی مرحابایی
که تا آن غم برون آید ز چادر
شکر باری لطیفی دل ربانی
بگوشه جادر غم دست در زن
که بس خوبست و کردیت اود غلی

• Ey benim hâlıkım, yaratıcım, sen beni belânın şerrinden muhâfaza et, fakat onun yüzünden gelecek lûtuftan, ihsandan da beni mahrum etme.⁴⁰⁷

3695 • Rabbim gördüğüm, uğradığım belâlara karşı, lütfet de şükredeyim. Geçip gidince de neden şükretmedim diye hasret çekmeyeyim.⁴⁰⁸

- O ekşi yüzlü, asık suratlı derdi, hoş tut. O ekşiliği şeker gibi tatlı say.
- Bulutun da görünüşte yüzü ekşidir. Ama çorak yerleri yok eder, oraları gül bahçeleri ile süsler.
- Gam fikrini, kederi, üzüntüyü gelip geçici bir bulut gibi kabul et de, o asık suratlıya karşı, pek o kadar surat asma.
- Belki de elde etmek için koşup durduğun o gevher, yâni mânevî sadet, onun elindedir.

3700 • Kederler, ızdıraplar, sana mânevî inciler getirmese de, eli boş olarak, senin karşına çıksalar bile, onlar senin tatlı huyunu artırmış olurlar.⁴⁰⁹

همه بوشیده چادر های مکروه
که بنداری که هست او ازدهای
مبارکتر زشم چیزی نباشد
که پاداشش ندارد منتهاهی

"Eğer gam elçisi sana gelirse, onu eski bir dost gibi karşıla! Zâten o sana yabancı değildir. Onunla âşinâlığın vardır. Onu kucakla, sevgiliden gelen cefâyâ karşı sakın suratını asma! Onu neşe ile karşıla! Ona; 'Hoş geldin!' de. Onu güller yüzle, tatlı sözlerle karşıla da, gönül alıcı o eşsiz güzel, o latîf varlık, hoş gitmeyen çarşafını üstünden atсын da güzelliği ortaya çıksın. Gam çarşafına bürünerek gelmiş olan o dilberin çarşafının ucundan tut! Asla bırakma, onun çarşafının kirliliğine bakma, o kirlî çarşafın içindeki azîz varlık çok güzeldir. Güzellerin hepsi de çirkin görünsünler diye, kirlî, pis çarşafı bürünerek karşımıza çıkmışlardır. Şunu iyi biliniz ki; dünyada gamdan, kederden daha mübârek, daha kutlu bir şey olamaz. Onun karşılığı sonsuzdur."

⁴⁰⁷ Başımıza gelen kederlerin, ızdırapların şerri de vardır, lütfü de vardır. Onların şerri, bize verdikleri zararlar, acılardır. O acılardan ve zararlılardan Hâlık'ımıza sığınırız. Aynı zamanda kederlerimizin, ızdıraplarımızın gizli lûtufları da vardır. Bilmediğimiz o gizli lûtuflardan bizi mahrum etmemesini de Cenâb-ı Hakk'tan niyâz ederiz.

⁴⁰⁸ Bu beyitte Nemî Sôresi'nin şu meâldeki 19. âyetine işâret vardır: "Rabbim, bana ilhâm et ki, hem bana, hem anama, babama ihsan buyurduğun nimetlere şükredeyim."

⁴⁰⁹ Bu beyitte kederlerin bize gizli mutluluklar getirebileceği ifâde edilmektedir. Bize bir fayda temin etmemiş gibi görünseler bile, biz onların acılarına tahammül ettiğçe, insanî vasıflarımız artar, mânen kuvvetleniriz. Böylece ızdıraplar bizi terbiye etmiş, bizi iyi huylu yapmış olur.

• Bir başka yerde, bu sabır ve tahammül huyunun sana faydası dokunur. Beklemediğin bir sırada, bir gün dileğine kavuşursun.⁴¹⁰

• Şunu iyi bil ki, senin sevinmene, gülmene mâni olan kederler, ızdıraplar, kâinâtı yaratan, büyük bir san'at sahibinin emri ile, onun hikmeti ile gelmişlerdir.

• Ey delikanlı, sana gelip çatana, bir musîbet, bir felâket deme; belki de sana felâket gibi görünen bir mutluluk yıldızdır.

• Sen ızdırabı, bir cüz', bir fer' sayma da hayatın bir aslı, esâsı olarak kabul et ve maksadına ulaş.⁴¹¹

• Sen ızdırabı hayatın aslı değil de, cüz'ü sayarsan, ızdırabı zararlı görürsen, gözünü asıl olana diker, onu bekler durursun. Hâlbuki;

• Bekleyiş, tat bakımından zehirdir. Ateşten daha şiddetlidir, yakar yandırır. Bu yüzden sen dâimâ her an ölür durursun, yanar yakılırsın.

• Fakat sen ızdırabın bir alın yazısı olarak geldiğini ve hayatın aslı olduğunu kabul eder de, onu sevgi ile kucaklarsan, hem bekleyiş ateşinden kurtulursun, hem de huzura kavuşursun.

Nefsi ile savaşıp, gölgede yetişmiş, aşk derdini çekmemiş, aşk elinden dağlanmamış, yalnız halkın kendisine secde etmesini, elini öpmesini, hürmetle ona bakıp, parmakla da; "İşte zamanımızda ermiş sûfî budur." diye göstermelerini sağlamak için sûfilik yoluna girmiş bir kişinin gevşekliğinin ve yüreksizliğinin anlatılması.

• Sûfinin biri orduya katıldı. Derken ansızın savaş belirtileri görüldü. 3737

• Sûfî ordunun ağırlıkları ile çadırların yanında, zayıf kişilerle beraber kaldı. Atlılar, tâ savaş yerine, düşman saflarına kadar atlarını sürdüler.

⁴¹⁰ Allah, acıyanların en acıyanı olduğu için, kollarını imtihan etmek üzere başlarına belâlar yağdırırken, onların kalplerine gizli kuvvetler verir. Büyük felâket karşısında en zayıf bir insan bile bazen bir kahraman kesilir.

⁴¹¹ Bir şâir:

در زیر فلک نشاط ماجیست
وقعی بره در دکان تصاب

"Dünyada bizim neşemiz neye benzer? Kasap dükkânında kuzunun oynamasına." diyerek, hayatın esasının ızdırap olduğunu belirtmiştir.

- 3740 ● Savaştlar, zafer kazandılar, bir çok ganimetlerle geri döndüler.
- "Ey sūfî gel, sen de bir armağan al!" diye ona da bir armağan takdim ettiler. Fakat o verileni geri verdi. Hiç bir şey kabul etmedi.
  - "Neden öfkelisin?" dediler. "Ben savaşa girmedim, gazâdan mahrum kaldım, gâzilik sevâbı alamadım." dedi.
  - Sūfî savaşa katılmadığı, savaşta hançer çekemediği için bu iltifattan, bu armağandan hoşlanmadı.
  - Bunun üzerine; "Düşmandan esir aldık, hiç olmazsa, öldürmek için birisini de sen al!" dediler.
- 3745 ● "Bu düşmanın başını kes de, sen de gâzi ol!" dediler. Sūfî bu sözden biraz hoşlandı, içi rahat etti.
- Sūfî savaşa katılanların sevâbını elde etmek için, o elleri bağlı esiri aldı, çadırın arkasına götürdü.
  - Sūfî çadırın arkasında, esirle bir hayli gecikti. Orada bulunanlar; "Bu zavallı, orada neden bu kadar geç kaldı?" diye söylendiler.
  - İki eli bağlı esiri öldürmekte bu kadar gecikmenin bir sebebi olsa gerek?"
- 3750 ● Birisi işi anlamak için gitti. Bir de ne görsün? Esir sūfînin üstüne çıkmamış mı?
- Erkek nasıl dişisinin üstüne çıkarsa, o esir de arslan gibi sūfînin üstüne çıkmış...
  - Elleri bağlı olduğu hâlde hiddetle sūfînin boğazını ısırtıp duruyor.
  - Esir dişleri ile sūfînin boğazını ısırmada, sūfî ise, kâfirin altına düşmüş, aklı başından geçmiş bir hâlde.
  - Elleri bağlı kâfir, silahsız olduğu hâlde, onun boğazını bir kedi gibi yaralamış.
- 3755 ● Esir onu yarı ölü bir hâle getirmiş, sūfînin sakalı boğazından akan kana bulanmış.
- 3759 ● Gâziler, bu hâle kızdılar, gayretleri kabardı, kılıçla derhâl o kâfiri öldürdüler.
- Uyansın kendine gelsin diye de, sūfînin yüzüne sular serptiler. Gül suları döktüler.
  - Sūfî kendine gelince, etrafındakileri gördü. Onlar da başına gelenleri ondan sordular.

- "Allah Allah... Ey azîz!" dediler, "Bu ne hâl? Neden aklın böyle başından gitti?"
  - Nasıl olur da, elleri bağlı, yarı ölmüş bir esir yüzünden aklın başından gitti?"
  - Sūfî dedi ki: "Onun başını keseceğim sırada bana kızgınlıkla öyle acâip bir şekilde baktı ki,
  - Gözünü açtı, bana öyle bir bakışla baktı ki, aklım başımdan gitti. 3765
  - Gözünü hiddetle çevirip bana bakması, bana bir ordu gibi göründü. O bakış, ne korkunç bir bakıştı.
  - Sözü kısa keselim, işte o bakıştan korktum, kendimden geçip yere yıkıldım."
  - Etrafında bulunanlar ona; "Sende böyle bir yürek varken, sakın savaşa girişmeye heves etme.
  - Eli bağlı esirin bakışından gemin parçalandı, battı.
  - Erkek arslanlar saldırınca, kılıçları düşman başlarını top gibi yere yu- 3770 varlar. Senin onların arasında ne işin var?"
  - Yiğitlerin savaşlarından senin haberin bile yok. Böyle bir hâlde nasıl olur da kan içinde yüzebilirsin?
  - Boyunlara vurulan kılıçların şakırtısı, çamaşır yıkayan kadınların çamaşırını tokaçla döverken çıkarttıkları tak, tak sesini hiç sayar.
  - Nice başsız beden yerde ızdırıp ile çırpır, nice bedensiz baş, kan denizinde kabarcıklar gibi görünür.⁴¹²
  - İnsanları yok eden yüzlerce yiğit, savaşta atların ayakları altında yok olur, gider.
  - Bir fâreden korkup uçan bu akılla o savaş safına nasıl katılıp kılıç çeke- 3775 ceksin?"
  - Sen de, o sūfî gibi eli bağlı olarak nefsinin altına düşmüş, alçalmışsın, 3776 kendinden geçmişsin.
  - Yoldaki bir tepelikten âciz kalmışsın, hâlbuki o günde yüz binlerce dağ var.
  - Bu kadarcık bir tepeden ürküp ölüye dönmüşsün, önündeki dağ gibi bayırları nasıl aşacaksın?
- ⁴¹² Muhârebe meydanında bir çok başsız beden yerlerde çırpırken, bazı yerde de o kadar kan dökülmüştür ki, orası âdetâ kan deryası olmuştur da, bedensiz başlar, o kan deryasında kabarcıklar gibi görünmektedir.

Allah rahmet eylesin, Ayyâzî'nin şehit olma ümidi ile yetmiş kere, zirhsiz göğsü açık olarak savaşa girmesi, sonunda küçük savaşta şehit olmaktan ümit keserek "Büyük savaş"a (yâni nefsi ile savaşa) girişmek için halvete çekilmesi, o sırada savaşçı gâzilerin davulunun sesini duyunca nefsinin zincirini sürükleyerek savaşa girmeye kalkışması üzerine, bu dileği yüzünden Ayyazî'nin nefsinin suçlamasının hikâyesi.

- 3780 ● Ayyazî dedi ki: "Belki bir yara alırım ümidi ile tam doksan kerre, zirha bürünmeden, çıplak göğüsle savaşa girdim."⁴¹³
- Beni, beni öldürecek bir ok yerim ümidi ile, çıplak göğsümü oklara tuttum.
  - Boğazından yâhut can alacak bir yerden ok yemek ancak devlet sahibi şehide nasip olur.
  - Tenimde ok yarası almayan bir yer kalmadı. Bu benim ok yaraları ile bir kalbura döndü.
  - Fakat oklar, beni öldürecek bir yerime gelmedi. Şehitlik bir baht işi, nasip işi; yiğitlik işi, aklı ve anlayış işi değil.
- 3785 ● Şehitlik nasip olmayınca, acele halvete girdim. Çile çekmeye koyuldum.
- Bedenimi en büyük savaşa attım, kendimi riyâzata verdim. Az uyudum, az yedim, az içtim zayıflamaya koyuldum.
  - Kulağıma gâzilerin davul sesleri geldi. Gâziler hızla savaşa doğru yürüyorlardı.
  - Bir sabah vakti idi. Nefsim içimden bana seslendi, onun sesini can kulağı ile duydum.
  - Nefsim bana; 'Kalk!' diyordu. 'Sabah vakti geldi. Yürü, kendini savaşa at.'

⁴¹³ Başlıkta adı geçen Ayyazî'nin bir soy adı olduğu, asıl adının Ebubekir Ahmed b. Muhammed olduğu söyleniyor. (*Nefahatü'l-Üns*, Lâmi'î Çelebi Tercümesi, s. 244.) Ebubekir Muhammed b. Ahmed isminde bir veliden kısaca bahsetmektedir. O belki de bu zâttir. Başlıkta geçen küçük savaş, düşmanlarla yapılan savaştır. Büyük savaş ise nefis ile savaştır.

- Ona; 'Ey habîs, ey vefâsız nefis!' dedim. 'Sen neredesin? Sendeki bu 3790 savaş isteme meyli nerede?'
- Ey nefis! Doğru söyle, bu istek, bu hile bir düzen olmasın? Yoksa kendini şehvete kaptırılmış olan nefis ibâdete, kulluğa yanaşmaz, bile.'
- Nefsime dedim ki: 'Eğer doğru söylemez isen, senin üstüne atılırım, seni riyâzatta daha fazla sıkıştırırım, daha fazla hırpalırım.'
- O anda nefsim, dilsiz dudaksız, sessiz sedâsız güzel bir ifâde ile içimden seslendi de;
- Bana dedi ki; 'Sen beni her gün öldürüyorsun, canımı, imansızların canı gibi işkencelerle sürükleyip duruyorsun.'
- Hiç kimsenin benim çektiğimden haberi yok, sen beni uykusuz, yemeksiz bırakmakta, beni yavaş yavaş öldürüyorsun.
- Savaşa girerim, can alıcı bir yara ile şu bedenden sıçrar, çıkar kurtulurum. Halk da benim yiğitliğimi, erkekçe can verişimi görür, beğenir.'
- Nefsime dedim ki: 'Ey nefiscik, hem münâfık olarak, yâni iki yüzlü yaşamadasın, hem de münâfıkça ölmedesin; sen nesen? Sen nasıl bir varlıksın?'
- İki dünyada da mürâisin, gösterişçisin, yüze gülücüsün; iki dünyada da hiç bir işe yaramazsın.'
- Bu beden sağ oldukça, halvetten hiç çıkmamaya, başımı bile dışarı çıkarmamaya ahdettim.
- Çünkü insan yalnız iken, yâni halvette iken, bedeni ne yaparsa yapsın, 3800 onu ne erkek görsün diye yapar, ne de kadın görsün diye yapar.
- Halvetteki hareketi de ancak Hakk içindir. Oturup dinlenmesi de Hakk içindir. İnsanın halvette Allah'tan başka niyeti olamaz.
- Bu savaş, büyük savaştır. O savaş küçük savaştır. Fakat her ikisi de Haydar ile Rüstem'in savaşıdır."⁴¹⁴
- Yukarıda hikâyesi geçen eli bağlı esirin bakışlarından bayılan sûfi ile 3805 Ayyâzî gibi kılıçlara göğsünü siper eden sûfi bir olur mu? Evet o da sûfi, bu da sûfi. Yazık o sûfiye, o bir iğne ile ölmede; bu ise kılıçlara karşı durmada.
- Bakıştan korkan sûfinin görünüşü sûfidir. Ama içi sûfi değildir. O, cansız Rüstem gibidir. Bu çeşit sûfiler yüzünden sûfilerin adı da kötüye çıkmıştır.

⁴¹⁴ Halvette nefisle yapılan savaş büyük savaştır. Hâricte düşmanlarla yapılan savaş, küçük savaştır. Fakat her iki savaş da Allah'ın arslanı olan Haydar (Hz. Ali) ile *Şeh-nâme* adlı kitabın ünlü kahramanı Zaloğlu Rüstem'in işidir.

• Balçıktan yoğrulmuş bedenın kapısına, duvarına Hakk gayrete gelmiş de, yüzlerce sūfî resmi yapmıştır.⁴¹⁵

3810 • Bir sūfî de vardır, o savaş safına yaralanmak ümidi ile yirmi kere girer.

• O sūfî savaş zamanında müslüman savaşçılarla beraber kâfirlere hücum eder. Müslümanlar geri dönerler de, o gerçek sūfî geri dönmez savaşa devam eder.

• O yaralanır, yarasını sarar, yine hücum eder, savaşır.

• İnsan bir yara ile ölmez, diyerek yirmi yara alır. O bir yara ile can vermeye hayıflanır. Yiğitliği yüzünden canının kolayca kurtulacağına üzülür.

Bir savaş eri, gümüş para ile dolu torbasından her gün bir kuruş çıkarır, bir hendeğe atardı. Nefsinden bir hırs, bir istek koptu, kendisini bir vesveseye kaptırdı. Nefsi ona diyordu ki: "Mâdemki bu paraları hendeğe atıyorsun, bâri hepsini birden at da, bu eziyetten kurtulayım.

"Bir şeyden tamamıyla ümit kesmek de iki rahatın biridir." demişlerdir."

O savaş eri, nefesine;

"Bu rahatı da sana vermeyeceğim." dedi.

3815 • Birisinin elinde kırk kuruşu vardı. Her gece bir kuruşunu denize attı.

• Böylece de nefesine eziyet etmek, her gün onu bir parça daha hırpalamak, sıkıştırmak, üzme, onun can çekişmesini uzatmak istedi.

• O müslümanlarla beraber savaşa gitti. Savaş sırasında ateş kesilmiş düşmandan yüz çevirmedi.

• Bir kere daha yaralandı, tekrar yarasını sardı. Belki yirmi defa bedeninde mızrak kırıldı, ok kırıldı.

⁴¹⁵ Hakk'ın hikmetinden bir şey sorulamaz. Edebe, imana aykırıdır. Nice kimseleri sūfî süretinde yarattı. Onların görünüşleri sūfî, iç yüzleri sūfî değildir. Sūfî olmadıklarının farkında olmayan sūfîler de vardır. Onlar kendilerini sūfî saymaktadırlar. Hâlbuki onlar, nakıştan, duvarlara çizilmiş cansız resimden ibarettir.

• Bundan sonra gücü kuvveti kalmadı. Yere düştü aşkının büyüklüğü, doğruluğu gerçekliği yüzünden; "Allah'ın has kullarının oturduğu en şerefli yere, en yüksek makama" ulaştı.⁴¹⁶

• Doğruluk, Allah'a bağlılık onun uğrunda can vermektir. Aklınızı başınıza alın da bu husûsta yarışa girin. *Kur'ân'dan*: "Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır." âyetini oku.⁴¹⁷

• Bütün bu ölümler, sâdece süretin, fizikî bakımdan maddenin, bedenın ölümü değildir. Çünkü beden, sâdece rûhun bir âleti, bir kafesidir.⁴¹⁸

• Nice ham kişiler vardır ki, görünüşte kanlarını döktüler. Bedenlerini öldürdüler ama, nefislerini öldüremediler. Nefisleri diri olarak o tarafa kaçtı.

• Âleti kırıldı, yol kesen diri kaldı. Bindiği hayvan kanını döktü, öldü. Fakat onun binicisi olan nefis ölmedi.

• At öldü, yol alınamadı. Menzile varılmadı ama, o ham, çirkin ve şaşkın bir hâlde düştü kaldı.

• Her kanını döken şehit olsaydı, öldürülen kâfir de kutlu bir şehit sayılırdı. 3825

• Nice şehit olmuş güvenilir kişiler de vardır ki, onlar, dünyada ölmüş gibi görünen diri kişilerdir. Onlar âdetâ yaşayan ölümlerdir.

• Yol kesen hayvanî rûh öldü. Kılıcı olan beden, o savaşı arayan erin elinde duruyor.⁴¹⁹

⁴¹⁶ Bu beyitte Kamer Süresi'nin şu meâlideki 55. âyetine işâret var: "Takvâ sahipleri, Hakk meclisinde ve kudret sahibi, mülkü çok yüce olan Allah'ın yanındadırlar."

⁴¹⁷ Bu beyitte de Ahzap Süresi'nin 23. âyetine işâret var.

⁴¹⁸ Bütün ölümler, görünüşte, fizikî bakımdan bize aynı görünmektedir. Aslında ölümler bir değildir. Şöyle ki: Bedeni ölmeden önce nefisini öldürenler olduğu gibi, bedeni öldüğü hâlde nefsi ölmeyen ölümler de vardır. Rahat döşğinde ölenler vardır, savaş meydanlarında şehit olanlar da var. Bu bu bakımdan ölümler çeşit çeşittir.

⁴¹⁹ Bu beyit ve bundan önceki ve sonraki beyitlerde anlaşılması zor husûslar var. Mevlâna buyuruyor ki: "Dünyada sevgi kılıcı ile Allah yolunda şehit olmuş nice kişiler vardır ki, onlar âdetâ dünyada ölmüş gibi görünürler. Aslında onlar yaşayan ölümlerdir. Onlar, "Ölmeden evvel ölünüz." hadîsinin sırrına mazhar olmuşlardır. Onlar daha hayatta iken nefislerini öldürmüşler. Onların yeryüzünde ölmeden önce hayvanî nefisleri ölmüş, insanî rûhları diri kalmıştır. Onlar âhirete diri olarak giderler." Hz. Ebubekir hakkında söylenen şu hadîs bu beyitlerin daha açık anlaşılmasında yardımcı olacaktır: "Bir kimse, yeryüzünde gezen bir ölü görmek isterse İbn Kuhale'nin yâni Hz. Ebubekir'in yüzüne baksın." O bir gerçek şehit idi. Daha yeryüzünde yaşarken "fenâ fillah" (=Hakk'ta kendini yok etme) mertebesine ermiş idi. Bu sebeple Hz. Ebubekir'in nefsi ölü, gönlü, rûhu diri idi. Hz. Ebubekir gibi Hakk sev-

- Kılıç o kılıç ama, adam o adam değil. Fakat bu görünüş, bu sûret seni şaşırtıyor.
- Nefis değişikliğe uğrayıp da rûh ölünce, bu beden kılıcı, lütuflar, ih-sanlar sahibi Hakk'ın elindedir.

3830 • O öyle bir yiğittir ki, onun bütün gıdâsı, tamamıyla derttir, elemidir. Ö-bürünün erliği ise, toza benzer, ortası boştur.

Bir habercinin bir câriyeyi Mısır halifesine methetmesi ve bir kâğıda yapılmış resmini göstermesi.

Halifenin de o câriyeye âşık olması. Musul emîrinin câriyesi olan o güzel kıızı alıp getirmesi için, halifenin bir beyi büyük bir ordu ile Musul'a göndermesi; bu yüzden yapılan savaşta bir çok adamın öldürülmesi, bir çok yerin yıkılıp gitmesi.⁴²⁰

3831 • Bir haberci Mısır halifesine, Musul pâdişahının hûri gibi güzel bir câriyesi olduğunu söyledi.

- "Musul pâdişahının öyle bir câriyesi var ki, dünyada ona benzer bir güzel yok.
- Güzelliğinin haddi yok, anlatılamaz ki, işte resmi şu kâğıtta!"
- O büyük halife kâğıttaki resmi görünce hayran oldu, şaşırdı da kadehi elinden düştü.

3835 • Hemen bir yiğitin emrine büyük bir ordu vererek Musul'a gönderdi.

gisinin şehidi olan ve ilâhî aşk kılıcı ile ölüp şehitlik mertebesine eren kâmil bir insanın rûhu nasıl yol kesici olur? Buradaki yol kesen rûhtan maksat; hayvânî rûh yani nefistir, can değildir. Beden bu yol kesen hayvânî rûhın kılıcı gibidir. Hayvânî rûh yani nefis yol kesince, onun kılıcı sayılan beden, savaş arayan erin elinde durmaktadır. Erden murat Cenâb-ı Hakk'tır.

⁴²⁰ Bu başlıkta geçen Mısır halifesi, Musul pâdişahı, târihî birer şahsiyet olmayıp, helki de o devirlerde halk arasında anlatılan bir hikâyenin kahramanlarıdır. Hz. Mevlâna, bir mânâ dersi vermek için bazen bu çeşit hikâyeleri alır, ondan ahlakî neticeler çıkarır. Bu hikâyede bedenî ve cismânî kuvveti üstün bir erkek ile maddî kuvveti zayıf bir erkeği mukayese etmektedir.

• "Eğer o ay gibi güzel câriyeyi sana vermezse, onun sarayını yak, yık, altını üstüne getir." diye emir verdi.

• "Verirse, bir şey yapma, onlara dokunma; o ay yüzlü güzeli al, bana getir de yeryüzünde yaşarken, göklerde dolaşan ayı kollarımın arasına alayım."

• Yiğit içinde binlerce kahraman bulunan ordu ile binlerce bayrakla, binlerce davulla Musul'a yürüdü.

• Tarlanın etrafında üşüşen çekirgeler gibi sayısız askerler, şehir halkını helâk etmek maksadı ile oraya üşüştiler.

• Savaş için her tarafa Kaf dağı gibi mancınıklar kuruldu. İşlemeye baş- 3840 ladı.

• Atılan oklar yaralar açıyor, mancınıklar taş yağdırıyordu. Savaşçıların havaya yükselttikleri tozlar içinde kılıçlar, bulutlardan çıkan şimşekler gibi parlıyordu.

• Tam bir hafta bu şekilde kanlar döküldü, taştan yapılmış kalenin burcu mum gibi yumuşadı, eridi, yerle bir oldu.

• Musul pâdişahı bu korkunç savaşı görünce içerden elçi gönderdi.

• "Bu kanlı savaşta, bir çok insan ölüp gidiyor. Müminlerin kanını dökmekteki maksadın nedir? Ne istiyorsun?"

• Muradın Musul şehrini almaksa, bu iş böyle kan dökmeden de olur. 3845

• Ben şehirden dışarı çıkayım, gel şehire sen gir. Böylece mazlumların kanı akmasın.

• Yok maksadın mal ise, altın ise, mücevher ise bunları elde etmek, şehri almaktan da kolay." diye elçi ile haber gönderdi.

• Musul pâdişahının elçisi, yiğit kumandanın huzûruna çıkınca, yiğit ona câriyenin resmini verdi.

• "Bu resme bak, ben bu kâğıtta resmi olan güzel câriyeyi istiyorum, hemen onu bana getir. Getirmezseniz de zorla alırım. Çünkü ben sizi mağlup ettim."

• Elçi geri dönüp de bu sözleri söyleyince, Musul'un o erkek pâdişahı; 3850 "Sarayımda bir resim eksik olmuş, ne çıkar, al istediklerini hemen götür." dedi.

• "Ben Allah'a inanan bir kimseyim. Puta tapamam. Putun puta tapanda bulunması daha iyidir."⁴²¹

⁴²¹ Gerçek iman çağında, ben putperest olamam. Câriye put gibi güzel olduğu için, onu sevmek puta tapmak sayılır. Bir câriye uğruna asker çeken, bir çok insanın ölümüne sebep olan Mısır halifesini, puta tapan birisi sayıyor. Câriyeyi, yani canlı putu ona

- Elçi câriyeyi getirince, o yiğit kumandan görür görmez câriyeye âşık oldu.
- 3875 • O yiğit kumandan Musul'dan döndü. Mısır'a yöneldi. Yolda yeşillik ve ormanlık bir yerde konakladı.
  - Onda câriyeye karşı duyduğu aşk ateşi öyle alevlenmişti ki, yerle göğü birbirinden ayıramıyordu.
  - Çadırda o ay yüzlü ile buluşmaya kalkıştı. Onda ne akıl kalmıştı, ne de halifeden korku.
  - Bu vâdide şehvet davul çalınca, senin akıl dediğin nedir? Ey turp oğlu turp!
  - Yüzlerce halife o anda o kumandanın şehvet ateşiyle parlayan gözünde bir sinekten daha değersiz görünüyordu.
- 3880 • O zampara kumandan câriye ile birleşeceği sırada, ordugâhta bir kıyâmettir koptu. Müthiş bir gürültü, bir feryâd yükseldi.
  - Kumandan kılıcını kaptı, çadırdan fırladı, askerler arasına koştu.
  - Kamışlıktan çıkan kara bir erkek arslanın ordugâha saldırdığını gördü.
  - Dev gibi atlar, arslanın korkusundan ürkmüş, şablanmıştı. Çadırlar yıkılmış, birbirine karışmıştı.
- 3885 • Erkek arslan, ormanın gizli bir yerinden çıkagelmişti. Azgın bir deniz dalgası gibi havaya yirmi arşın sıçramada idi.
  - Yiğit kumandan, korkusuzca, kendine güvenen bir erkek arslan gibi, ordugâha saldıran kara arslanın karşısına çıktı.
  - Bir kılıç vurdu, başını ikiye böldü. Sonra vakit geçirmeden, çadıra ay yüzlü güzelin yanına koştu.
  - O hürinin yanına geldi. Arslanla çarpıştığı hâlde âleti hâlâ dimdikti; onunla sevişme arzusu azalmamıştı.
- 3890 • O şirin yüzlü, o ay yüzlü güzel, onun erkekliğine, güçlülüğüne şaşı kaldı.

lâyk görüyor. Gerçek müslüman Allah'tan başka bir varlığa ibâdet edemez. Eski şâirlerimizden birisi: "Ben muhibbi lâ-yezâlim, lâ uhıbbü'l-âfilîn." (Ben zeval bulmayanları, yok olmayanları severim. Batanları, yok olan, fânî olanları sevmem.) diye buyurmuştur.

O kumandanın,
yaptığı kötülükten, işlediği günahattan pişman olarak,
câriyeye bu suçu halifeye söylememesi için
yemin verdirmesi.

- Bir kaç gün hep böyle eğlendiler, zevk ettiler. Fakat sonunda kumandan işlediği büyük suçtan pişman oldu. 3902
- "Ey güneş yüzlü varlık! Bu işe dâir halifeye hiç bir şey söyleme!" diye ona yemin verdirdi.
- Halife câriyeyi görünce güzelliğinden mest oldu. Sırlar açığa vuruldu.
- Sonra halife o câriye ile birleşmek istedi. Bu maksatla onun yanına 3942 geldi.
- Sevgisini gittikçe artıran o güzelle yatmaya niyet etti.
- Fakat kazâ ve kader, zevk yolunu bağladı.
- O sırada halifenin kulağına bir fındık fâresinin çıkardığı hışırtı ve tıkırtı 3945 geldi. Bu tıkırtı yüzünden sevişme isteği, şehveti tamamıyla kaçtı, gitti.
- Bu ses, yılan sesi de olabilir diye vehme kapıldı. Çünkü hasır kuvvetlice oynamada idi.
- Câriye halifenin gevşekliğini görünce, kahkahalarla gülmeye başladı.
- O kumandanın erliğini gücünü hatırladı. O yiğit arslan öldürdüğü hâlde gevşememişti, şehveti sönmemişti.
- Câriyenin kahkahası gittikçe artıyordu. Kendisini tutmaya çalışıyor, tutamıyordu. Dudaklarını kapayamıyordu.
- Câriyenin gülmesi, bir türlü dinmiyordu. Nihâyet halife bir türlü dur- 3954 mayan bu gülmelerden alındı, huysuzlandı.
- Hemen kılıcını kınından çekti; "Kaçık kadın, neden durmadan gülüyorsun, söyle?" dedi.
- "Bu gülüşünden gönlüme bir şüphe düştü. Beni aldatmaya kalkışma. Doğru söyle.
- Doğru söylemez, beni kandırmaya kalkışırsan, yâhut tatlı bir bahâne ile işi savuştururum dersin.
- Ben bunu anlarım. Gönlümde bunu anlayacak bir sezîş, bir nûr vardır. Söylenmesi gereken şeyi söylemen lâzım.
- Bil ki pâdişahların gönüllerinde yüce bir ay vardır. Zaman zaman bu ay gâflet yüzünden bulut altına girer, gizlenir ama, o hep yerindedir.

- 3960 ● Gezip dolaşırken bile gönülde bir ışık vardır. Fakat bu ışık hiddet ve hırs zamanında gizlenir, ama sönmez.
- O anlayış, o seziş şimdi, benim dostumdur. Yalana baş vurursan;
  - Bu kılıçla başını keserim, bahânelerin işe yaramaz.
  - Eğer doğruyu söylersen seni azâd ederim. Allah Hakk'ı için söz veriyorum; gönlünü kırmam, seni sevindiririm."
  - Yedi Kur'an'ı birbirinin üstüne koydu. Yemin etti, sözünde duracağını söyledi.

Halifenin; "Doğru söyle, bu gülüşün sebebini açıkla, yoksa seni öldürürüm!" diye ısrar etmesi, câriyenin de kılıç korkusu ile o sırrı halifeye açması.

- 2965 ● Câriye âciz kalınca hâli anlattı. Yüzlerce kahramana bedel olan o kumandanın erkekliğini, gücünü anlattı.
- Yolda çadırdaki gerdeği, o sırada vukûa gelen hâlleri bir bir halifeye anlattı.
  - Kumandanın arslan öldürüşünü, çadıra dönüşünü ve hiç gevşeklik duymadan kendisi ile birleştiğini söyledi. Şimdi;
  - Bir fâre tıkırtısından halifenin gevşek düştüğünü gördüğü için güldüğünü açıkladı.
- 3995 ● Pâdişah kendine geldi. Cenâb-ı Hakk'tan affedilmesini niyâz etti. Suçunu günahını anladı. Yanlış yere bu câriye meselesi üzerinde ısrarla durduğunu itirâf etti.
- Kendi kendine dedi ki: "Ben başkalarına ne yaptı isem, cezâ olarak geldi benim canıma döndü.
  - Pâdişahlığıma güvenerek, başkalarının eşini elinden almak istedim. O iş benim başıma geldi. Başkasına kazdığım kuyuya kendim düştüm.
  - Ben birisinin kapısını çaldım, o da geldi, benim kapımı çaldı.
- 4002 ● Ben Musul pâdişahının câriyesini zorla elinden aldım, onu benim elimden hemen aldılar.
- O kumandan, benim emniyet ettiğim bir adamdı, lalamdı. Benim işlediğim hânlükler, onu bana hıyânet ettirdi.
  - Kin gütmek, intikam almak vakti değildir. Ben kendi elimle kötü bir iş işledim.

- O kumandana, şu câriyeye kin güder, kötülük edersem, bu yapacağım 4005 zulümde başıma gelir, çatar.
- Musul pâdişahının başına gelen dert, boynumu kırdı, ben de hiç olmazsa başkasını kırmayayım, yaralamayayım.
- Cenâb-ı Hakk bize yaptıklarımızın nasıl karşılığını göreceğimizi beyan buyurdu da: 'Eğer tekrar kötülüğe dönerseniz, biz de cezânızı vermeye döneriz.' dedi.⁴²²
- Burada ileri gitmenin faydası yok. Sabırdan, merhametten başka iyi bir şey olamaz.
- 'Rabbimiz nefsimize zulmettik.' yanıldık, hatâda bulunduk, senin 4010 merhametin pek engindir, sonsuzdur. Sen bize acı.⁴²³
- Allah'ım ben, o kumandanı affettim. Sen de beni affet. Yeni günahımı ve eski suçlarımı bağışla."
- Sonra; "Ey câriye!" dedi, "Senden duyduğum bu sözleri hiç kimseye söyleme.
- Seni o kumandanla evlendireceğim. Allah için olsun, Allah için olsun bu hikâyeyi sakın kimseye söyleme.
- Söyle de, o kumandan yüzüme bakınca benden utanmasın. Çünkü o bana bir kötülük etti ise, yüz bin iyilik etti.
- Ben onu defalarca denedim. Ona senden daha güzel kadınlar emniyet 4015 ettim.
- Onların hiç birisine dokunmadı. Şimdi bu olan şey, benim yaptıklarımın karşılığıdır, cezâsıdır."
- Sonra pâdişah, o kumandanı huzûruna çağırdı. İçinden onu kahretmek düşüncelerini söktü, attı. Kalbinde ona karşı duyduğu hiddeti, kötü niyetleri öldürdü.
- Gönüle hoş gelen bir bahâne buldu. "Ben" dedi, "Bu câriyeden hoşlanmadım.
- Sebebi de, oğlumun anası câriyeyi kıskandı, bu yüzden çok üzülüm.
- Oğlumun anasının bende yüzlerce hakkı var. O böyle üzüntülere, ce- 4020 fâlara lâayık değildir.

⁴²² Burada İsrâ Süresi'nin şu meâldeki 8. âyetinden ictibas vardır: "Olur ki bu ikinci azaptan sonra tövbe ederseniz de, Rabbiniz size merhamet eder. Ve eğer tekrar kötülüğe dönerseniz, biz de cezânızı vermeye döneriz."

⁴²³ Bu beyitte A'râf Süresi'nin şu meâldeki 23. âyetinden ictibas var: "Ey Rabbimiz, biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmez isen, muhakkak ziyân edenlerden oluruz."

- Kıskanıyor, yüreği kan ağlıyor. Bu câriye yüzünden perişan oldu, dayanılmaz acılar çekti.
- Bu durumda bu câriyeyi birisine vermem gerekiyor. Azîzim bunu sana vermem en doğru, en asaletli bir şey olur.
- Çünkü sen onu alıp getirmek için savaşa girdin, canıyla oynadın. Onu senden başkasına vermem doğru olmaz."
- Halife câriyeyi, kumandana nikâhladı. Ona verdi. Böylece o, öfkesini, hırsını, şehvetini kırdı, geçirdi. Kendi nefsinin yendi.

- 4025 • O halifede erkek eşeklerin gücü yoktu, fakat peygamberlerin erliği vardı.
- Öfkeyi, şehveti, hırsı bırakmak erliktir. Peygamberlerin tabiatına, huyuna sahip oluştun.

Aşk, dâimâ dalgalanan,
çoşup duran büyük, pek büyük bir denizdir.

- 3853 • Aşk bir denizdir. Gökler bu denizde ancak bir köpük gibidir. Aşk insanı Yûsuf'un güzelliğine hayran olan, onun havasına kapılan Züleyha gibi şaşırtır.
- Göklerin dönüşünü aşk dalgasından bil. Aşk olmasaydı, dünya donar kalırdı.
  - Aşk olmasaydı cansızlar, bitkilere girer de onlar da yok olur muydu? Büyüyüp yetişen nebatlar, kendilerini gıda olarak canlılara fedâ ederler miydi? Bitkiler âdetâ can olmak için kendilerini canlılarda yok etmektedirler.
  - Aşk olmasaydı, rûh nasıl olur da o nefese fedâ olurdu da, onun esintisinden Meryem gebe kalırdı?⁴²⁴

⁴²⁴ Ârifler, Hz. Meryem'e üfürülen ilâhî rûhtan mânâ çıkarırlar. Mevlâna'nın *Fih-i Mâ-fih* adlı eserinde bulunan şu satırı dikkatle okursak bu husûsta bir fikre varabiliriz: "Vücûdumuz Meryem gibidir. Bizim her birimizin içinde bir İsâ vardır. Eğer aşk ızdırır, büyük acılar bizde zuhûr ederse, o zaman İsâ'mız doğacaktır." demektedir. Şunu iyi bilmeliyiz ki, dünyada meydana gelen acâyip hâllerin, insanı şaşırtan hâdiselerin kaynağı ilâhî aşkın surlarıdır. Şu hâlde ilâhî aşkın tâlibi olan kimse, can ve gönülden gece gündüz rahmânî nefhaları, ilâhî esintileri beklemelidir. Ansızın bir gün perde açılabilir. Bu sebeple ümitli olmalıdır. Gaflete düşmemelidir. Bu mevzû'u daha iyi anlamamız için şöyle bir misâl alalım: Bu bir hakîkattir ki, nerede olursak olalım, etrafımızda dünyanın çeşitli yerlerinden gelen radyo dalgaları vardır. Bir radyomuz olur da açarsak, ne sesler duyarız. Bu sesler radyonun gücüne ve kuvvetine bağlıdır. Biz de kendi gönül radyomuzu açabilirsek, ne ilâhî nefhalar alacağız? Ne güzel sesler duyacağız? Bir ârif şâir ne güzel söylemiş:

- Aşk olmasaydı, her şey yerinde buz gibi donar kalırdı. Her varlık, çerke gibi uçar, sıçrar, aranır mı idi?⁴²⁵
- O kemâle, olgunluğa âşık olanlar, boy atan fidanlar gibi zerre zerre yüceliğe koşarlar, yükselirler.

ای بسا نغمه آمد و تو بخواب
بر مشامت زد تو مست و خراب
میدهد بوی گل نسیم سحر
لیک از آن مرد خفته راحیه خبر!

"Ey ilâhî aşkı arayan kişi, nice esintiler, nefhalar var! Fakat sen uykudasin, bu ilâhî esintileri duymuyorsun, hissetmiyorsun. Çünkü sen mâsivâ sarhoşusun, harap bir hâldesin. Gül kokusu geliyor, seher rüzgârı da esmekte ama, sen uykudasin, uyuyan kişinin bu ilâhî lütuflardan ne haberi olacak?"

⁴²⁵ *Mesnevî*'nin şu yukarıdaki bir kaç beyitte geçen "aşk olmasaydı" kelimeleri ve ifade ettiği duygular, fikirler *Dîvân-ı Kebîr*'in şu 2674 numaralı gazelinden alınan şu beyitlerde aynen ifade buyrulmaktadır:

همه اجزای عالم عاشقانند
و هر جزه و جهان مست لقای
ولیک اسرار خود باتو نگویند
نشا بدگفت سر جز باسزایی
اگر این آسمان عاشق نبود
نیودی منیه، اورا صفایی
وگر خورشید هم عاشق نبود
نیودی در جمال او صفایی
زمین و کوه، اگر نه عاشقندی
نرسشی از دل هر دو کبابی
اگر دریا ز عشق آگه نبود
قرار داشتی آخر بجایی

"Dünyanın her cüz'ü, her parçası âşiktir. Her parçası bir buluşma sarhoşudur. Fakat onlar sırlarını sana söylemezler. Çünkü sır lâyük olandan başkasına söylenmez ki! Eğer şu gökyüzü, âşık olmasaydı, göğsü, gönlü böyle saf ve lekesiz olur mu idi? Eğer güneş de âşık olmasaydı, onun yüzünde bu parlaklık, bu ışık bulunur mu idi? Yeryüzü ve dağ âşık olmasalardı, her ikisinin de gönlünden bir ot bile bitmezdi. Eğer deniz aşktan habersiz olsaydı, böyle dalgalanabilir mi idi? Elbet bir yerde donar kalırdı."

• Onların bu koşmaları, yükselmeleri, Allah'ın noksan sıfatlarından münezzehe olduğunu bildirmek içindir. Onlar Allah'ı tesbih ederek, can için bedeni temizlemektedirler.⁴²⁶

İki canın birleşmesi neticesinde
onlara gayb âleminden başka bir cân gelir,
aralarına katılır.

3892 • Bir iki canın yâni erkekle dişinin birleşmesi neticesinde, onlara gayb âleminden başka bir can gelir, aralarına katılır.

• Kadının rahminde, erkeğin tohumunu kabul etmeye bir engel, bir hastalık yoksa, gayb âleminden gelen o can, o misâfir, doğum yolu ile dünyaya gelir.

• Nerede olursa olsun, ister sevgi ile, isterse kinle, nefretle birbirini sevmeseler de, iki insan birleşti mi, bir üçüncüsü doğar.

3895 • Fakat o sûretler, o şekiller, o çocuklar yalnız dünyada doğmazlar, onlar gayb âleminde doğarlar, o görünmez âleme gidersen, onları gözünle görürsün.⁴²⁷

⁴²⁶ Bu beyitte geçen, "Allah'ı tesbih ederler" kelime-i mübarekeleri 57. Hadîd, 59. Haşr, 61. Saf sûrelerinin ilk âyetlerinin kelimeleridir. O âyetlerden birisi şöyle: "Göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih etmektedir. O mutlak gâlibtir. Yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir." Haşr Sûresi, 1.

⁴²⁷ İyi kötü hareketlerimiz, sözlerimiz, düşüncelerimiz kaybolmamaktadır. Onlar er, geç bu âlemden, ve öteki âlemden şekil değiştirerek karşımıza çıkacaktır. Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'de de bu konuya temas eder:

چند فرزندان بهر اندیشه بعد مرگ خویش

گرد جان خویش بینی در لهد بابا کتان

(*Divân-ı Kebîr*, 194)

"Hayatta iken beslediğin düşünce çocuklarının her birinin, senin ölümünden sonra geldiklerini, mezarının etrafında 'Baba!' diye çağırdıklarını, dönüp dolaştıklarını görürsün." demektedir. Kezâ *Mesnevî*'nin ikinci cildinin 100 ve 101 numaralı beyitlerinde: "Bu dünya da durmadan doğurur, öteki dünya da! Her sebep anadır. Eseri de ondan doğan çocuktur. Fakat eser meydana gelince, o da sebep kesilir ve yaşılacak eserler meydana getirir." diye buyurmaktadır. Meselâ, bir ağaç elde etmek için toprağa bir çekirdek eksek, o çekirdeğin toprağa ekilmesine sebep oluruz. Zamanı gelince o çekirdekten bir ağaç meydana gelir. Ağaç meyve vermeye sebep olur. Meyve canlıların beslenmesine sebep olur, beslenme bedenimizde kuvvete sebep olur. Meyveden gıdasını alan kişinin hareket etmesine, dünyada iyi kötü işler yapmasına sebep olur. Neticede bu cihanda yaptığımız işler, öteki cihanda sorgu suâl, dolayısıyla cezâ ve mükâfata sebep olur. Bütün işler, birbirini takip eder, gider. Hiç bir şey, hiç bir hareket, iyi kötü hiç bir iş kaybolmamaktadır. Fakat bu hakikatleri görebilmek için aydınlık bir göz lazımdır.

• Bu neticeler, senin eşinle sevişmenden, birleşmenden doğdu. Dikkat et, aklını başına al da, her karşına çıkanla, sana her yakınlık gösterenle birleşmeye can atma. Çünkü sana ne kötülük gelirse, iyi seçilmeyen dostundan, yakınından gelir.⁴²⁸

• Vaktini bekle, o soy, sopun muhakkak sana ulaşacağını, o ettiklerinin karşılığını göreceğini bil.⁴²⁹

• Bunlar ibâdetlerden günahlardan doğmuş, mânâ çocuklarıdır. Bunlar sebeplerle meydana gelmişlerdir. Her birinin kendine mahsûs şekli, sözü ve mekânı vardır.

• Yaptığımız ibâdetlerin, iyiliklerin eserleri, sonuçları güzel birer şekle bürünürler de, buldukları hoş yerlerden bize seslenirler, derler ki: "Ey bizden haberi olmayan gâfiller, bu âleme gelmekte acele edin. Buralara çabuk gelin..."

• Her kadının ve her erkeğin yaptıkları iyiliklerin neticelerinin mânevî 3900 rûhu, gayb âleminde o görünmez öteki âlemden, onları beklemektedir. Bu sebeple oralara emekleyerek gitmeyin, adımınızı sıklaştırarak çabuk gidin.

Hiç kimseyi kadınlara mahrem sayma.
Çünkü erkekle kadın ateşle pamuğa benzer.

• Bir yüze, bir güzele âşık olanın; "Önünde de sed vardır, ardında da sed 3869 vardır. Bu sebeple, öyle adam, artık önünü ardını az görür."⁴³⁰

• Kara baht, bir kara sinek gibi cana kastetmeye gelince, tilki, arslanı kuyuya düşürür.

• Kurnaz tilki, kuyuda aslı olmayan bir hayâl göstermiş de, dağ gibi arslanı kuyuya atmıştı.

428

بیامرزمت کیبای سعادت

زهر صحبت بکه جدایی جدایی

"Sana bir mutluluk sırrı öğreteyim: Her kötü dosttan, uzaklaş, uzaklaş."

⁴²⁹ Bu beyitte 52. Tûr Sûresi'nin şu meâlideki 21. âyetine işâret vardır: "İman edip de soy sopları kendilerine tâbi olanlar yok mu? Biz onların nesillerini de kendilerine kattık." Beyitteki soy-sop değildir. İşlerimizin, hareketlerimizin soyu, sopu yâni neticesi düşünülmiştir.

⁴³⁰ Bu beyitte Yâsin Sûresi'nin şu meâlideki 9. âyetine işâret var: "Biz, onların önlerine de bir sed koyduk, arkalarına da bir sed koyduk, böylece onları sarıverdik; artık görmezler."

- Sen hiç kimseyi kadınlara mahrem sayma. Çünkü erkek ile kadın, ateşle pamuğa benzer.
- Hak suyu ile yıkanmış bir ateş gerektir ki, ergenlik çağına geldiği hâlde Yûsuf gibi, günaha girmekten, kirlenmekten kendini korusun.
- Selvi boylu, güzel Züleyha'dan kendini arslanlar gibi çeksın kurtarsın.

Hak nedir? Bâtil nedir?

- 3907 • Bir adam, konuşmasını bilir birisinden; "Ey güzel sözlü kişi, hak nedir, bâtil nedir, söyler misin?" diye sordu.
- O güzel sözlü kişi, kendisine soru soranın kulağını tuttu da, bu bâtildir, yâni yalan şeyler duyar, gözse haktır, gerçektir. Çünkü insan güzele yâkin elde eder, asıl inanca kavuşur.
  - Duymak görmeye nisbetle asılsızdır, bâtildir. Ey emîn kişi, sözlerin çoğu da duyuşa dayanır.
- 3906 • Övmek, akıl gözü için bir tasvîr, bir anlatıştır. Fakat onun yüzünü görüş, gözün işidir. Kulağın işi değildir.⁴³¹
- 3910 • Yarasa, güneşten gizlenebilir, fakat güneşin hayâlinden gizlenemez.
- Zâten korku, güneşin hayâlini, onun gözünün önüne getirir de, o hayâl, yarasayı karanlığa çeker.
  - O nûr hayâli yarasayı korkutur da, onun karanlık geceye sarılmasına sebep olur.
  - Sen de düşmanın hayâli ve onun kötülükleri yüzünden dosta ve sevgiliye sarılmışsın.⁴³²
  - Ey Mûsâ, sana gösterilen ilâhî ışık, tecellî nûrları dağa vurdu! Fakat o hayâllere kapılmış dağ, senin hakikatının nûruna tahammül edemedi.⁴³³

⁴³¹ Hz. Mevlâna IV. cilt *Mesnevî'nin* şu meâldeki 2019. beytinde: "Yüz binlerce kulak saf olup dizilseler, onlar yine de gören bir göze muhtaçtırlar." diye buyurmuştur.

⁴³² Nasıl ki yarasa, güneşin nûruna dayanamazsa, ondan korkar, karanlıklara sığınırsa, nefsanî duygularını ve benliğini yenemeyen, kendini kötülüklerden temizleyemeyen, rahmânî duygularla beslenemeyen kişi de, ilâhî tecellîye tahammül edemez. Ondan korkar, kaçır. Bu sebeple insan kullukla, ibâdetle, iyiliklerle nefsanîyetini temizlemedikçe ilâhî tecellîye kavuşamaz.

⁴³³ Bu beyitte A'râf Sûresi'nin şu meâldeki 143. âyetine işaret vardır: "Vaktâki Mûsâ, ibâdet için tâyin ettiğimiz vakitte geldi, Rabbi ona ilâhî sözünü duyurdu. Mûsâ dedi ki: 'Rabbim bana cemâlini göster. Ne olur seni bir göreyim.' Rabbi buyurdu ki: 'Beni katıyyen göremezsın, fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse, sen de beni görebilirsin.' Derken, Rabbi o dağa tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ

- Aklını başına al da gurura kapılma. "Bende kabiliyet var, ben hakikate 3915 ulaşabilirim." diye hayâllere düşme! Bu yoldan hakikate ulaşacağını umma.
- Çalıt da, kulağının duyduğunu gözün görsün, bâtil olan hak olsun. 3920
- Ondan sonra kulağın da gözün huyunu, tabiatını elde eder. Yün gibi yumuşak iki kulağın kıymetlenir, gevher kesilir.
- Hattâ bütün bedeninin ayna gibi olur, her tarafın göz kesilir, gönül olur.
- Kulak bir hayâl meydana getirir. Fakat o hayâl cemâle kavuşmaya, güzellekle buluşmaya kılavuzluk eder.
- Çalıt da bu hayâl genişlesin, artsın; Hakk yolcularına, Allah âşiklarına yol göstereyin, kılavuzluk etsin...
- Farzet ki, bütün batı memleketlerini, doğu memleketlerini elde ettin; 3926 değil mi ki bütün bunlar sende kalmayacak, bu saltanat devam etmeyecek, hepsi geçip gidecek, sen bu maddî varlığı bir şimşek say, çaktı, söndü.⁴³⁴

da bayıldı, yere düştü. Ayrılnca dedi ki: "Seni tenzih ederim, tövbe ettim, ben sana iman edenlerin ilkiyim." Tûr dağında Hz. Mûsâ'ya olan tecellîye işaret edilen bu beyitte, hayâllere kapılanın ilâhî tecellîye mazhar olamayacağı bildirilmektedir. "Sahibü's-şühûd" yâni giriş sahibinin mânevî ve rûhânî zevkler duyduğu ilâhî tecellîden, "sâhibü'l-hayâl"ın, yâni hayâl sahibinin haberi yoktur. Çünkü hayâli müşâhede, hakikati müşâhedeyle ters düşmektedir. Bir hakikat de şudur ki: İstidâd olmazsa, insan ilâhî tecellîden nasîbini alamaz. Bu beyitte Hz. Mûsâ, ilâhî tecellîye mazhar olan insan-ı kâmilî göstermektedir. Eşrefoğlu Rûmî hazretlerinin beyan buyurdukları gibi, tecellîye istidâtları olan âriflere Tûr dağının lüzûmu yoktur:

"Âşaklar dost didârını kande baksalar göreler,
Mûsâ'leyin münâcaata Tûr'u tâyin etmeyeler.
Tûr ne hâcet âşaklara, çün her yerde mâşuk bile,
Dâim münâcaat edeler, bir dem ayrı olmayalar!"

Bu şiirde geçen "...leyin", gibi; "bile", beraber; "kande", nerede mânâlarına gelir.

⁴³⁴ Baba Efdâl'in şu rubâ'isi Mevlâna hazretlerinin bu beyitini açıklıyor:

گیرم که سلیمان نبی راپسری
بر باد نشسته و جهان میسپری
گیرم که به کام تست کنی شب و روز
بنگر که پدر چه برد تاتو چه بری

"Farz edelim ki, sen Süleyman peygamberin oğlusun. Rüzgârların üstüne çıkmışsın, tahtın rüzgâr taşıyor, cihâna hükmediyorsun. Farz edelim ki dünya, gece ve gündüz senin muradına göre dönüyor. Dikkatle bak ki, baban Süleyman öte tarafa ne götürdü? Sen ne götüreceksin?" Bizim Ziyâ Paşa'mız da ne demişti:

"Seyretti hava üzre denir taht-ı Süleyman,
Ol saltanatın yeiller eser şimdi yerinde."

- Ey gönlü uykuda olan kişi, ebedî olmayan saltanatı bir rüyâ bil...⁴³⁵
- Cellât gibi boğazına sarılan debdebeyi, şan ve şöhreti ne yapacaksın?

Âhireti inkâr edenlerin

"Biz bu dünyadan başka bir dünya görmüyoruz."
demeleri ve delil olarak söyledikleri bu sözün zayıflığı.

- 3930 • Âhireti inkâr edenin, delili her an şudur: "Eğer başka bir dünya olsaydı, onu görürdüm."
• Bir çocuk, akli erecek şeyleri görmüyor, bilmiyor, bir akıllı, akıl hakkında bir şey söylemesin mi?
• Akıllı bir adam da, aşkın hâllerini görmez ve bilmezse, aşkın değeri, üstünlüğü eksilmez ki...
• Nitekim Yûsuf'un güzelliğini kardeşlerinin gözleri görmedi. Görmedi ama, o güzellik, babası Yâkub'un gönlünden gizli mi kaldı?
• Mûsâ'nın gözü, asayı bir sopadan ibâret gördü ama, gayb gözü de onu bir yılan, bir fitne bildi.
- 3935 • Baş gözü ile can gözü savaşta idi. Can gözü gâlip oldu. Üstün geldi de, reddedilmeyecek delil gösterdi.⁴³⁶
- 3935 • Mûsâ'nın gözü, kendi elini tabii el olarak gördü ama, can gözünün önünde o el, ışık saçıyordu, nûr dağıtıyordu.⁴³⁷
• Bu konu kemâl, olgunluk bakımından sonsuzdur. Ne kadar söylene tam anlatılamaz. Hakîkatten haberi olmayanlara, mânevî duygudan mahrum olanlara hayâl gibi görünür.
• Çünkü hakikat onların nazarında, belden aşağı duygu ve boğazdır. Onlar beden zevkini ve mideyi düşünürler. Onların yanında dostun sırlarını az söyle.

435

"Gurur etme cihânın devletine,
Necâtî, düşte sultan olmadın mı?"

Necâtî ismindeki şâirimizin bu beytinde geçen "düş" kelimesi rüyâ mânâsına gelmektedir.

⁴³⁶ Mevlâna bir *Divân-ı Kebîr* beytinde: "Sizin iki başınız vardır. Biri dünyaya ait toprak baş, öbürü göğe ait tertemiz baş." diye buyurmuştur. Beyitte geçen gözler, bu başlara ait olsa gerek.

⁴³⁷ Bu beyit Tâhâ Sûresi'nin şu meâldeki 22. âyetine işaret etmektedir: "Bir de diğer mucize olmak üzere, elini koynuna koy ki, kusursuz olarak bembeyaz (nûrlar saçarak) çıksın."

• Hâlbuki bizim nazarımızda, onların görüşlerinin aksine olarak, belden aşağı duygular ve boğaz hayâldir. Bu sebeptendir ki, can, güzel yüzünü her an bize gösterir.

• Kimin huyu, meşrebi şehvet ve boğazsa; "Sizin dininiz sizin, benim di- 3940
nim de benim." âyeti sanki onun için nâzil olmuştur.⁴³⁸

Sırlar gizlenemez.

- Ağlayış, gülüş, gönlün gama batması, sevince kavuşması... Bil ki bun- 3952
ların her birinin ayrı bir mâdeni ayrı bir kaynağı vardır!
- Her birinin ayrı bir mahzeni vardır! Ey kardeşim bil ki, neşenin de, kederin de mahzeninin anahtarı, bütün kapıları açan Cenâb-ı Hakk'ın elindedir!
- Allah sırları meydana çıkarır. Bu sebeple kötü tohum ekme, çünkü e- 3969
kilen tohum topraktan baş çıkaracak, bitecek, her şey belli olacaktır.
- Yağmur, bulut, hararet ve şu güneş topraktaki sırları meydana çıkarır.
- Yaprakların dökülmesinden sonra gelen şu ilkbahar, kıyâmetin varlığını ispat etmektedir.
- Bahar mevsiminde, o sırlar meydana çıkar. Şu yeryüzü ne yedi ise belli olur. Hiç bir şey gizli kalmaz.
- Toprağın yedikleri, ağzından, dudaklarından biter, çıkar. İçinde ne varsa hepsi meydana çıkar.
- Her ağacın kökündeki sır, yediği şey, tamamıyla onda görünür.
- Senin gönlünü yakıp yandıran, seni içten yiyen, hırpalayan her gam, 3975
içtiğin şarabın tesirindedir. Yâni yaptığın işlerin, günahların yüzündendir.
- Fakat sen nereden bileceksin ki: O iç gamı, o baş ağrısı hangi şarabın tesiri iledir?
- Bu baş ağrısının, bu ızdırabın hangi ektiğimiz tohumdan meydana geldiğini, uyanık olan, akıllı olan anlar.
- Âdem topraktan yaratıldı. Toprağa benzer mi? Üzüm üzüm çubuğuna benzer mi?
- Hiç bir maya asıl esere benzer mi? Bu sebeple çektiğin zahmetin, baş 3985
ağrısının da sebebi nedir? Aslı nedir? Açıkça bilmezsin.

⁴³⁸ Bu beyitte de Kâfirûn Sûresi'nin 6. âyetinden iktibâs vardır.

- Fakat şunu iyi bil ki, başa gelen bu belâ, bu cezâ bir karşılık olarak gelmektedir. Bunlar asılsız değildir. Allah hiç bir suçsuz kulunu incitmez.
  - Her belânın ve cezânın bir sebebi, bir aslı vardır. İşte o sebep, o asıl belâyı çekip getirmektedir. Fakat başa gelen belâ, aslına benzememektedir ama ondandır.
  - Şu hâlde ey gâfil, başına gelen belâ, işlediğin bir günahın neticesidir. Sana vurulan bir tokat, bir şehvet yüzündendir.
  - İbret almaz, ders almaz, o günahı anlamazsan bilmezsen bile, hiç olmazsa vakit geçirmeden ağlayıp sızlanmaya başla, af dile...
- 3990 • Yüzlerce defa secde et de: "Ey Allah'ım!" de, "Bu gam, ancak işlediğim günahın karşılığıdır.
- Allah'ım sen noksan sıfatlardan münezzehsin! Zulümden, sitemden berisin, temizsin; hiç suçsuz bir kişiye dert verir misin? Gam verir misin?
  - Ben ne suç işledim, katî olarak bilmiyorum ama, başıma gelen derdin sebebinin bir günah olduğunu biliyorum.
  - Allah'ım, sebebi nasıl örttü isen, lûtfet, o suçu da ört, gizle..."
  - Çünkü cezâ suçumu ortaya kor, cezâ yüzünden, benim kötülüğüm meydana çıkar.
- 4000 • Çünkü bir kötülüğün cezâsı, tabiatı, onun gibi olan bir kötülüğe uğramaktır. Suçun cezâsı, o suçun misli olur.

"Onların rızıklarını biz taksim ettik." âyeti gereğince, Allah birine eşeklerin gücünü, kuvvetini, şehvetini verir. Birine de peygamberlerin, meleklerin mânevî gücünü, anlayışını, temizliğini ihsan eder. Çünkü: "Baştan şehvet duygusunu atmak büyüklüktür, fazilettir. Hevâ ve hevesi terketmek peygamberlere mahsus bir kuvvettir." Şunu da bilmeli ki: Şehvete ait olmayan tohumların meyveleri ancak kıyâmette devşirilir. Fakat şehvete ait olan tohumların meyveleri bu dünyada iken görülür.⁴³⁹

- 4027 • Nefsânî ve şehvânî arzularından kurtulmuş ve damarlarında eşek erliği, eşek gücü olmayan kişiye Cenâb-ı Hakk "Büyük beylerbeyi" der.

⁴³⁹ Başlıkta geçen âyet Zuhur Sûresi'nin şu meâlideki 32. âyetinden alınmıştır: "Rab-

- Allah'tan uzak, onun kapısından kovulan bir diri olmaksızın, Allah'ın sevdiği bir ölü olmak daha iyidir. Yâni nefsânî isteklere uyarak, onun kapısından kovulan bir kişi olmaksızın temiz olarak ölmek daha hoştur.
- Şehveti terk etmiş, nefsânî arzularını yok etmiş olarak Allah'ın nazarında sevgili bir ölü olmayı, sen gerçek bir erlik bil! Şehvete bağlanmayı, hevâ ve hevese uymayı da bir kabuk say! Sonuncusu insanı cehenneme götürür. Birincisi ise, cennetlere ulaştırır.

• Cennetin hoşâ gitmeyen şeylerle, mihnet ve meşakkatle çevrildiği, cehennemin ise neşe ile, kahkaha ile hevâ ve hevesle, şehvetle sarıldığı haber verilmiştir.⁴⁴⁰

- Ey Hakk yolucusu, sûretler, şekiller için bu kadar elem çekme! Hakîkati, mânâyı sûretin, şeklin, maddenin verdiği baş ağrısı olmaksızın elde et.

• Zâhid, işin sonu nereye varacak, onu düşünür. Sorgu, hesap günü ne olacak diye gama düşer.

• Âriflerin ise başlangıçtan, ezelden haberleri vardır. Sonu düşünüp, gam ve kedere kapılmaktan kendilerini kurtarmışlardır.

• Ârifde, önce korku da vardı, ümit de vardı. Fakat ezel gününden haberdar olunca, bu iki duygudan kendini kurtardı.

• O önce mercimek ektiğinden, ne mahsul elde edeceğini anladı.

• O irfan sahibidir. Korkudan da kurtulmuştur, ürkmeden de. Hakk'ın kılıcı, hay ve huyu ikiye bölmüştür.

• O da Allah'tan korkardı, ümide kapılırdı. Korku yok oldu, ümit de meydana çıktı.

• Fetih ve zafer, kime haber yollarsa, onun yanında, murada ermek de birdir, ermek de.

• Sevgiliye kavuşmak ümidi kime destek olursa, o savaşmaktan korkar mı?

binin rahmetini onlar mı buluyorlar? Onların bu dünya hayatındaki geçim rızıklarını aralarında biz taksim ettik. Bir kısmını da derecelerle diğerinin üstüne çıkardık ki, bir kısmı, bir kısmını tutup çalıştırsın, Rabbinin rahmeti ise kâfirlerin topladıklarından daha hayırlıdır."

⁴⁴⁰ Bu beyitte şu hadis-i şerife işaret edilmektedir: "Cennetin etrafı, hoşâ gitmeyen şeylerle, mihnetle, ızdırapla; cehennemin etrafı ise şehvetlerle, hevâ ve hevesle çevrilmiştir."

- 4062 • At arayan biri, ârifin atını alıp götürmeye kalkışsa, o; "Al götür!" der. Bir at ârifi Hakk yolundan alıkoyamaz.
- İnsanın, at ile akrabalığı olur mu? İnsanın atı sevmesi, onu koşturması, yarışta öne geçmesi içindir.

Gaflet ve unutma.

- 4096 • Gaflet, her zaman hürmetsizlikten, küstahlıktan meydana gelir. Hürmet, üstün görme, insanın gözünden görüşe engel olan hastalığı giderir de göz gerçeği görür.
- Gaflet ve kötü bir huy olan unutkanlık, hürmet ve saygı ateşi ile yanar gider.
  - Onun heybeti, büyüklüğü, insana uyanıklık ve anlayış verir. Gönülden unutkanlık da, yanılma da çıkar gider.
  - Yağma zamanı halkın uykusu kaçır. "Hırkamı çalacaklar." diye kimse uyumaz.
- 4100 • Hırkayı çaldırmak korkusu ile insanın uykusu kaçarsa, ya can korkusu varken, unutkanlık uykusu gelebilir mi?
- "Unutup işlediğimiz günahlardan ötürü, bizi suçlu sayma!" âyeti buna şahittir. Çünkü unutmak da bir bakımdan suçtur.⁴⁴¹
  - Bu sebeptir ki, unutan bir kimse hürmette, saygıda kusur etmiştir. Hakk'ı her şeyden üstün görmenin kemaline ulaşamamıştır. Yoksa unutkanlık, ona nasıl hücum edebilirdi?
  - Gerçi unutmak zarurî olarak, çaresiz gelir çatar. Fakat insanın da unutmamak için sebeplere sarılması elindedir.
  - Çünkü insan Cenâb-ı Hakk'a hürmette, tazimde kusur işler, gevşeklik gösterirse, bundan unutkanlık, yanılma ve şaşırma meydana gelir.
- 4105 • Nasıl sarhoş, sarhoşlukla cinayetler yapar, sonra da; "Özrüm vardı, ben kendimde değildim, ne yaptığımı bilemiyordum." derse...

⁴⁴¹ Bu beyitte Bakara Süresi'nin şu meâlideki 286. âyetinden iktibas vardır: "Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez. Herkesin kazandığı hayır, kendi yararına, yaptığı şer de, kendi zararına. Ey Rabbimiz, unuttuk, yanıldık ise bizi sorguya çekme; ey Rabbimiz, bizden evvel gelen ümmetlere yüklediklerin gibi, üstümüze ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz, takat getiremeyeceğimizi bize taşıtma, işlediğimiz günahları sil, bağışla. Bizi yarlıga. Bizi esirge. Sen bizim mevlamızsın, artık imansızlar görühuna karşı da bize yardım et."

- Ona derler ki: "Ey kötülük eden kişi, o içkiyi, sen kendi dileğinle içmedin mi?"
- Kendinde olmayış, sana kendiliğinden gelmedi. Onu sen çağırdın. O dileği, ihtiyarı kendin meydana getirdin.
- Sarhoşluk, senin cehdin, senin gayretin olmaksızın gelseydi, can sâkisi senin ahdini korur, seni gözetirdi.
- Sana arkadaş olur, senin nâmına o özür dilerdi. Ben Allah aşkı ile mest olanın küçücük suçuna, yanıtına kul olayım, köle olayım."

Affetmeler, bağışlamalar ve ayrılıklar.

- Allah'ım, elde edilen her şey sendendir. Her şey senin lütfun ve ihsanındır. Bütün dünyada herkesin yaptıkları iyilikler, ihsanlar aslında senin iyiliklerin, senin ihsanlarındır. Affetmeler, bağışlamalar da senindir, sendendir. Böylece bütün âlemin af ve ihsanı senin af ve ihsanımdan birer zerredir.
- Aflar senin affını överler; "Ey insanlar, sakının, kimse ona eş olamaz!" derler.⁴⁴²
- Onların canlarını sen bağışla, onları huzûrundan da kovma, onlar, senin duyduğun mânevî zevkin tadıdır!
- Senin güzel yüzünü görene merhamet et! O senin pek acı olan ayrılığını nasıl çeksin?
- Ayrılıktan söz ediyorsun, ne yaparsan yap da bunu yapma, ayrılıktan bahsetme!⁴⁴³
- Yüzbinlerce ölüm acısını çekmek bile, yüzünü görmemeye, senden ayrı düşmeye benzemez.
- Ey suçluların bile feryadına yetişen Allah! Ayrılık acısını, erkeklerden de, kadınlardan da uzaklaştır!
- Sana kavuşmak ümidi ile ölmek bile hoştur. Çünkü senin ayrılığının acısı ateşten daha fazla yakıcıdır.

⁴⁴² Bu beyit de, İnsan Süresi'nin 1. âyeti ile, Hacc Süresi'nin 1. âyetlerine işâret vardır.

⁴⁴³ Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'in 2020 numaralı gazelinde aynen şöyle buyurur.

نیست در عالم زهجران تلخ تر
هرج خواهی کن ولیکن آن مکن

"Dünyada ayrılıktan daha acı hiç bir şey yoktur. Sen bana ne yaparsan yap, fakat ayrılığı düşünme, ayrılığı başıma belâ etme."

- Kâfir bile o kavurucu ateşin içinde; "Bana bir baksaydın cehennemde olduğuma ne gam çekerdim, ne de kasvet." der.

İmana gelen büyücüleri,
Firavun öldürteceği zaman,
onlar Hakk'a olan imanlarının sevgilerinin kuvveti ile
seve seve işkencelere ve ölüme katlandılar da
"Zararı yok, biz Rabbimize döneriz." dediler;
bu âyetin tefsiri.⁴⁴⁴

- 4120 ● "Zararı yok!" nârasını göklerde işitti. Bütün âlemi kaplayan, uçsuz bucaksız olan gökyüzü, o ses çevgânının içinde bir top gibi kalmıştı.⁴⁴⁵
- Onlar; "Firavun'un vuruşu bize zarar vermez." dediler. Allah'ın lûtfu başkalarının kahrından üstündür.
  - Ey can gözü kör, ey insanları sapıklık, azgınlık yoluna süren kişi! Sırrımızı bilseydin, anlardın ki, bu işkenceli ölümle, biz kendimizi ızdıraptan kurtarıyoruz. Gerçek hayata kavuşuyoruz.
  - Aklını başına al, bu tarafa gel, bu organun, yâni büyücülerin rûhları: "Keşke kavmim bilselerdi!" diye sesleniyor.⁴⁴⁶
  - Büyücüler Firavun'a hitaben diyorlardı ki: "Allah'ın lûtfu, ihsanı, bize de bir Firavun'luk, bir sultanlık verdi. Fakat bizim sultanlığımız, senin Firavun'lüğün gibi fânî değildir. İman sultanlığı gelip geçici değildir.
- 4125 ● Ey Mısır ülkesine, bereket kaynağı Nil nehrine bakıp gurura kapılan Firavun! Başını kaldır da, bizim ölümsüz, ulu sultanlığımızı gör!
- Ey Firavun, eğer sen şu pis hırkadan, yâni rûhumuzun kafesi olan bedenden vazgeçersen, senin ülkende akan Nil nehrini rûhânî Nil'de; can Nil'inde boğarsın, yok edersin.⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ Bu başlıkta ve bu başlıktan sonra gelen beyitte Şuarâ Süresi'nin şu meâldeki 50. âyetine işâret var: "Büyücüler, dediler ki: 'Zararı yok, biz muhakkak Rabbimize döneceğiz.'"

⁴⁴⁵ Çevgân; ucu eğri bir sopa ki, onu oynayanlar, atları koşturarak topu onunla yakalamaya uğraşırlardı.

⁴⁴⁶ Bu beyitte de, Yâsin Süresi'nin şu meâldeki 26. âyetinden iktibas var. Habîb Neccâr'ın nasihatlerine rağmen, kavmi onu öldürdüler. Onun rûhuna hitâben şöyle dendi: "Haydi cennete gir. Cevap olarak rûhu şöyle dedi: 'Ne olurdu kavmim bilselerdi, tasdik etselerdi.'" (Yâsin Süresi, 26) Burada büyücüler Habîb Neccâr'a benzetiliyor.

⁴⁴⁷ Mevlâna bedenimizi pis bir hırkaya benzetir. Eitten, kemikten bir yığın olan bu be-

- Ey Firavun, aklını başına al da, Mısır ülkesinden el çek, can Mısır'ında, gönül Mısır'ında, yüzlerce Mısır var!
- Sen halka "Ben Rabbim!" deyip duruyorsun. Fakat bu iki kelimenin mâhiyetini, ne olduğunu, ne mânâya geldiğini bilmiyorsun.⁴⁴⁸
- Rabb olan, Rabblık ettiği, yetiştirip, büyüttüğü kişiden (yâni Hz. Mûsâ'dan) nasıl olur da korkar? Ben diyen, nasıl olur da bedene, cana bağlanır kalır?
- İşte bak, burada bizler "Ben" diyoruz. Çünkü biz benlikten, benden kurtulmuşuz. Belâlarla, sıkıntılarla dolu olan benlikten vazgeçmişiz.
- Ey alçak Firavun! O "Ben" deyiş, sana uğurlu gelmedi ama, bize ulaşılmaz bir saadet, sonsuz bir devlet gibi geldi.
- Senin bu kin güden "Ben" deyişin olmasaydı, bize bu çeşit güzel bir devlet güneşi nereden vuracak, bu ulaşılmaz saadet nereden gelecekti.⁴⁴⁹
- Can vermek üzere olan büyücüler (Firavun'a) dediler ki: "Şükürler olsun ki biz şu fânî dünyadan, bu gurur evinden kurtuluyoruz. Şu darağacından sana sesleniyor, bir öğüt veriyoruz.

den, rûh ayrılınca iğrenç ve pis kokan bir şey olacaktır. *Dîvân-ı Kebîr*'in VII. cildinde 3172 numaralı gazelde şunları söylemektedir: "Ey bu darağacık kafesten uçan varlık, ey mânevî yükünü gökyüzünün ötelere götürür rûh, bitli hırkayı kaldırdın, üstünden attın." diye buyurur.

⁴⁴⁸ Bu beyitte Nâziat Süresi'nin şu meâldeki 24. âyetine işâret var: "Ben sizin en büyük Rabbinizim."

⁴⁴⁹ Bizim hakiki benliğimiz, enâniyet-i ezeliyemiz, yâni ezeldeki benliğimizdir. Ezelden rûh âleminden gelen mânevî varlığımızdır. Şu görünen dış varlığımız, bedenimiz bir gölgeden ibârettir. İnsanın cismanî varlığı, yâni bedeni übbâriyle "Ben" demesi mecâzidir. Yâni "Ben" dediğimiz zaman bedenimizi kastetmiyoruz, onun ötesinde bulunanı kastetmiyoruz. Nitekim mevlevî şâirlerinden Esrar Dede:

"Ben, ben dediğim, ben dediğim Sen'sin hep,
Cânım dediğim, ten dediğim Sen'sin hep."

diye Allah'a hitap ettiği zaman, bedenini kastetmiyordu, onda bulunana hitap ediyordu. Yunus da: "Bir ben vardır bende, benden içerü" demedi mi?

Bu yüzdendir ki insan gerçek varlığını, ezelden gelen "ben"ini düşünerek, Hallâc-ı Mansur gibi "Ene'l-Hakk" (=Ben Hakk'ım) derse ve maddî varlığının ötesinde bulunamıyorsa, "Nefahû rûhî" (=Ruhumdan ona üfürdüm) sırrına mazhar olduğu için âriflerin nazarında küfre düşmemiş olur. Mevlâna *Fih-i Mâfih* adlı eserinde bu konuya temas eder de buyurur ki: "Ene'l-Hakk" (=Ben Allah'ım) demeyi ârif olmayanlar, büyüklük taslamak, hâşâ Allah'lık iddiâ etmek sanıyorlar. Aslında "Ben Allah'ım" demek, büyük bir alçak gönüllülüktür. Bunun yerine "Ene'l-Abd" (=Ben Hakk'ın kuluyum) deseydi, o kimsede bir kendi varlığı, diğeri Allah'ın varlığı olmak üzere iki varlık olduğunu düşünmüş olacaktı. Hâlbuki, "Ben Hakk'ım" diyen kişi kendi varlığını yok etmiştir."

- Bizim asıldığımız şu darağacı, bizi göklere götüren, Allah'ımıza kavuşturan "Güç burağı" mızdır. Senin saltanat yurdun ise gururdan, gafletten ibârettir.

Bizim şu yeryüzündeki hayatımız,
ölüm şekline bürünmüştür.
Aslında bizler, yaşıyor gibi görünen ölüleriz.

- 4135 • Bizim şu hayatımız, yaşayışımız ölüm şekline bürünmüştür. Biz yaşıyor gibi görünen ölüleriz. Ölüm aslında bizim yaşayışımızın, hayatımızın kabuğu içinde gizlenmiştir. Bu sebeple biz ölümle dirileceğiz. Ölümümüzde hayat vardır.

- Nûr, ateş gibi görünmekte, ateş de nûr gibi kendini göstermektedir. Yoksa dünya hiç gurur yurdu, aldanma evi olur muydu?
- Kendine gel, acele etme; önce, şu benliğinden, maddî varlıktan kurtul, yokluğa dal. Rûhânî duygudan doğ, baş kaldır ve mânâ âlemini ışıklandır.
- Ezelden rûh âleminde gelen "Ben"den, benliğimizden gönül şaşırdı kaldı da, bu maddî varlığımız ona soğuk görünmeye başladı. Onun gözüne utanılacak bir şey, bir suç, bir ayıp gibi göründü.
- Can benliği benliğinden kurtulup da, "Ben"siz, benliğe kavuşunca, hoş bir hâl aldı. Böylece gerçek benliğini bulup da rûha safâ ve letâfet gelince, dünya benliğinden sıçradı, çıktı.

- 4140 • Böylece "Ben"den, benlikten kurtuldu da şimdi tam "Ben" oldu. Bu kedersiz "Ben"e, benliğe âferinler olsun.

- "Ben"den, benlikten kurtulmuş olan gerçek "Ben" kaçmada, benlik ise kendinden kaçan, benliksiz kalan asıl "Ben"i yakalamak istemektedir.
- Sen onu istedikçe, o seni istemez, fakat ölünce istediğin seni ister.
- Sen diri oldukça, ölü yıkayıcı seni yıkar mı? Sen istedikçe istediğin seni arar mı?
- Bu konuda akıl yol gösterebilseydi Fahr-ı Râzî din sırlarını bilirdi.⁴⁵⁰

⁴⁵⁰ Fahreddin Râzî hazretleri: Meşhur tefsir sahibi bir bilgin olup, h. 606 (m. 1210) senesinde vefât etmiştir. Hz. Mevlâna'nın babası Sultanü'l-Ulemâ Bahâeddin Veled hazretlerinin, Belh'ten hicretine sebep olduğunu bazı kitaplar yazarsa da bunun aslı yoktur. Çünkü Fahreddin Râzî Sultanü'l-Ulema'nın Belh'ten göçüşünden 12 sene önce vefât etmiştir.

- "Fakat tatmayan anlamaz." demişlerdir. Bu sebeple onun akli da ha- 4145 yâllere kapılışı da, ancak onun hayretini artırdı. Yâni Fahr-ı Râzî akli ilimlerde çok ileri gittiği hâlde ledün ilminde pek ileri gidememiş, mânâ ilminden zevk alamamış, hakikat nedir bilememiştir.

- Yukarıda etraflıca anlatılan "Ben", "Benlik" akılla nasıl idrak edilebilir? Nasıl düşünülür? O "Ben" ancak yokluktan sonra meydana çıkar.⁴⁵¹

- Bu akıllar araştırma yüzünden, hulûl çukuruna ve ittihat uçurumuna düşer. İmanlar zedelenir.⁴⁵²

⁴⁵¹ Yukarıdaki beyitlerde iki "Ben" ve iki "Benlik"ten bahsedilmektedir. Birinci benliğimiz, eskilerin enâniyet-i ezeliyye dedikleri ezelden, rûh âleminde gelen "Ben"imiz benliğimizdir. İkinci "Ben" ve benliğimiz, şu maddî görünen bedenimizle ilgili enâniyet-i beşeriye yâhut enâniyet-i nefsanîyemizdir. Yâni beşerî benliğimizdir. Yukarıdaki beyitlerden birisinde "Ben"den, benlikten kurtuldu da, şimdi tam "Ben" oldu. İzdıraptan, kederden kurtulmuş; "Ben"e âferinler olsun denilmiştir. Burada beşerî benlikten kurtulmuş, ezelden gelen "Ben"i bulmuş kişiyi kast etmektedir.

Ondan sonra gelen beyitte "Ben"den kurtulmuş olan gerçek "Ben", yâni beşerî kirliliklerden kurtulmuş "Ben" kaçmakta, fakat beşerî benliğimiz onu takip etmektedir. Şeytanımız, temiz rûhumuzu rahat bırakmamaktadır. Onu tekrar lekelemek, beşerî kirliliklere bulaştırmak arzusu ile peşinden ayrılmamaktadır.

Ey hakikat yolcusu, ezelden gelen benliğin temiz kalmasını istiyorsan, kendi nefsanî niyetinle ve mecâzî olan varlığınla kirlî kaldıkça, onu istemekten vazgeçmelisin. Çünkü bu iki benlik birbirine düşmandır. Birisi rahmânîdir, birisi şeytânîdir. Sen mecâzî varlığını temizleyebildin ise, o zaman o ebedî benliğe tâlip ol, yoksa o sana tâlip olmaz. O senden kaçır. Fakat sen bir vehim ve hayâlden ihâret olan isteklerini öldürür de bir cenâze gibi olursan, senin aradığın seni arar. Sen benliğini öldürmeden evvel senden kaçır, o gerçek benlik sana gelir, seni ister; nasıl ki ölü yıkayıcı ancak ölmüş bir kimseyi yıkar. Nefsanîyeti öldürmemiş bir kimseyi, dünyevî isteklerle diri kalmış bir kişiyi hiç ölü sayar da yıkarlar mı?

Enâniyet-i ezeliyye, ezelden rûh âleminde gelen benlik, makbul benliktir. İkinci benlik olan enâniyet-i cismânîye; bedene ait olan bu benlik bizim Hakk'ı bulmamıza engel olan benliktir. İşte yukarıda geçen beyitlerle Hz. Mevlâna bu iki benliğin mücadelesini izâh buyurmaktadır. Hakikat yolcuları bu ikinci benlikten şikâyet etmişlerdir. Bundan kurtulmadıkça Hakk'ın bulunamayacağını söylemişlerdir. Bir şâir: "Ben benliğimi, bende yitirdim, seni buldum." derken bir başka şâir de:

"Ben bu yolu böyle buldum,
Bana benlik hicâb imiş,
Okudum, anladım, bildim,
Bana benlik hicâb imiş."

diye bu ikinci benlikten şikâyet etmektedir.

⁴⁵² Hulûl ve ittihat islâmî olmayan bir inançtır. Hulûlun lugâî mânâsı, bir şeyin bir şeye girmesi demektir. Kelâmcılara göre hâşâ, Allah'ın bir kula girmesi, bir kulda görünmesidir. Bu inançta olanlara "Hulûlî" denir. Bu inanç da, Hulûlîye inancıdır. İttihâd lugâta birleşmek demektir. Kelâmcılar hâşâ Allah'ın kulla birleşmesine, bir olmasına "İttihâd" diyorlar. Bunlara göre Allah ile birleşen kulda kulluk kalmaz, hâşâ o Allah sayılır. Bu her iki inanç müslümanlarca ve gerçek sâfillerce bâtıldır, sapıklıktır.

Cehennem ve Kevser

- 4165 ● Önceleri, ben kendini beğenmiş biri olarak baştan başa deritten ibâret idim, sonra pâdişâhım lûtfetti, beni bütün dertlilere devâ kıldı.
- Kötülüklerle dolu, şerlerle dolu idim. Çok günahkârdım, cehennemlik idim. Onun lûtufları beni Kevser'e kavuşturdu, cennetlik etti.
  - Cehennem kimi yakar, yandırır, ben o yanan uzuvları, cesette tekrar bitiririm, çıkarırım.
  - Kevser'in işi nedir? Her yanan kişinin, yanmış uzuvlarını tâzeleştirir, yeniden bitirir, tâmir eder.
  - Kevser'in her damlası, kereminden bir dellâl kesilir de bağırır, der ki: "Ben cehennemde yanan uzuvları tekrar bitirir, yerine getiririm."
- 4170 ● Cehennem son bahar soğuğu gibi insanı rahatsız eder. Kevser ise bahar gibidir. Gül bahçesi gibidir.
- Cehennem ölüme, mezar toprağına benzer. Kevser ise sûrun üfürülmesi gibidir, her şeyi diriltir.
  - Ey cehennemde bedenleri yananlar, Allah'ın lûtfu, ihsanı sizi Kevser'e doğru çekmektedir.⁴⁵³

Münâcaat

- "Halkı benden faydalansınlar diye yarattım." sözünü ey dâimâ diri, sonsuz olan Allah'ım, sen lûtfettin.
- "Ben onlardan faydalanayım diye değil." sözü, senin cömertliğindedir, bütün o noksanlar, o cömertlikle düzelir, tamamlanır.⁴⁵⁴

⁴⁵³ Yukarıdaki beyitlerde Kevser'den bahsediliyor. *Kur'an-ı Kerim*'de 108. sûre Kevser adı ile anılır, Kevser çeşitli mânâlarla anılır. Kevser, cennette bir havuzun adıdır. Hz. Peygamberin ümmeti, onun başına gelip içecektir. Çok hayır mânâsına gelir. Bir hadîse göre de; "Cennette bir nehirdir. Rabbim onu bana vaad etti. Onda pek çok hayır vardır. Suyu baldan tatlı, süten beyaz, kardan soğuk, kaymaktan yumuşaktır. İki kenarı da zehercettir. Bardakları gülmüştür, ondan içen bir daha susuzluk duymaz." Bazılarına göre Kevser cennette bir havuzdur.

Hz. Mevlâna Kevser'i kâmil insanın sembolü olarak almaktadır. Kâmil insan şehvet cehenneminde yanan insanların uzuvlarını yeniden hayata kavuşturur. Necmeddin Kübrâ hazretleri de Kevser'i, muhabbet kadehi ile sunulan ma'rifete benzetir.

⁴⁵⁴ Bu iki beyitte şu meâldeki kudsi hadîse işâret edilmektedir: "Cenâb-ı Hakk, buyurdu ki: Ben halkı benden faydalansınlar diye yarattım. Ben onlardan faydalanayım diye değil."

- Ten perest olan, sadece bedenlerini düşünüp, rûhlarını ihmâl eden şu 4175 kullarını affet! Af denizinin affetmesi elbette yerindedir. Daha doğrudur.
- İnsanların affı ırmağı, sele benzer, hepsi de kendi denizine koşar, ona kavuşur.
- Ey pâdişâhım aklar, bağışlama istekleri, duyguları her gece şu gönüllerden kopar, güvercinler gibi sana doğru uçarlar.
- Onları seher vaktinde tekrar uçurursun, sonra o aflare tutar, gece gelinceye kadar, bu bedenlere hapsedersin.
- Akşam vakti bir kere daha aklar, o eyvanın ve damın aşkı ile kanat çırpıp uçarlar.⁴⁵⁵
- Allah'ım aklar, bedene bağlanma ipini koparıncı, sana, senin huzûruna 4180 gelirler, çünkü onlar, ikbâl ve devleti yalnız sende bulmuşlardır.⁴⁵⁶
- Rûhlar beden âleminden kanat çırpılarak yükselirler de başaşağı geri dönmekten emin olarak rûhlar âlemine uçar giderler. "Biz gerçekten ona geri dönenlerdeniz." derler.
- Derken, o kerem sâhibinden bir gün onlara "Gelin!" emri gelir. O dönüşten sonra onlarda hırstan, gamdan bir şey kalmaz.
- Cenâb-ı Hakk; "Ey insanlar, ey asil varlıklar, sürgün edildiğiniz bu dünyada çok ızdırap çektiniz, çeşit çeşit musibetlerle karşılaştınız, çok garip kaldınız, artık benim kudretimi, değerimi bilin; kederlerle, acılarla, belâlarla dolu o fânî cihanı terk edin, bana gelin!" diye buyurur.⁴⁵⁷

⁴⁵⁵ Akşam gelip de herkes uyumak isteyince ve bedenlerimizdeki uykuya kendini kaptıncı, bedenlerde mahpus bulunan aklar, Cenâb-ı Hakk'ın lûtufları ve ihsanının mânevî damının ve balkonunun sevdâsı ile kanat çırparak bedenlerimizden uçarlar.

⁴⁵⁶ Yukarıdaki beyitlerde ve aşağıdaki beyitte Bakara Sûresi'nin şu meâldeki 156. âyetine işâret edilmektedir: "Onlar, o kimselerdir ki, kendilerine bir belâ geldiği zaman teslimiyet göstererek: "Biz Allah'ın kuluyuz, Allah içiniz, yine ona döneceğiz." derler." Böylece rûhlar, aklar, beden ülkesinden bağlarını kopararak geldikleri yere dönerler.

⁴⁵⁷ *Kur'an-ı Kerim*'in bir çok yerinde (تَمَّارًا) "Geliniz!" diye geçen bu emirler, kulun Hakk'a varması, O'nunla -hâşâ- bir olması, O'nunla buluşması mânâsını taşımaz. "Her nerede bulunursanız bulunun, Allah sizinle beraberdir." âyetinin haber verdiği gibi, O'nun hitabına mazhar olmuş insan denilen âciz varlığın gönlünde, O yok mudur? O'na gelmek, hâşâ O'nunla buluşmak değildir. Hak yoluna girmek, O'nun mânevî varlığında kendini bulmaktır. O'na ne yüze gideceğiz? Neler götüreceğiz? İnsan yalnız namaz kılarak, oruç tutarak, hacca giderek Allah'ın sevgisini kazanmaz. Bir insanın kurtuluşu yaptığı ibâdetlerle de olmaz. İbâdeti yanlış anlıyoruz. Kulluk mânâsına gelen ibâdeti yapmış olmak için, insanlara yararlı olmak, muhtaçların yardımına koşmak gerekmektedir. Çünkü büyük Peygamber Efendimiz; "İnsanların en hayırlısı insanlara hayırlı olandır." diye buyurdu. "Gelin!" ilâhî dâve-

- "Benim ihsan ve lûtuflar ağacımın gölgesinde rahatça oturun, ayaklarınızı uzatın, rahatlayın.
- 4185 • Uzun yıllar, Hakk yolunda, insanlık yolunda, din yolunda yürüyen, ızdıraplar çeken ayaklarınızı, ölümsüz hürilerin kucaklarına, ellerine bırakınız.
- O merhametli hüriler; 'Allah âşıkları olan bu sûfiler, nefis savaşımdan döndüler.' diye gözleri ile birbirlerine işaret ederler.
  - Onlar derler ki: 'Bu tertemiz sûfiler, güneş ışığı gibi, bir zaman toprağa ve pisliğe düştüler, fakat kirlenmediler.
  - Fitnelerle, fesatlarla dolu kirli dünyadan geldiler ama, onlarda pislikten eser yok. Onlar gittikleri gibi tertemiz olarak geri döndüler. Nasıl güneşin ışığı pislik üstüne düşer de kirlenmeden yine aslına, güneşe dönerse, onlar da pislendirmeden döndüler.
  - Allah'ım; kirli yollarda kirlenenleri, af fırsatında yıkılacak menbâda lûtuflarla yıka, temizle!
  - O uzun zamandan beri işlenen suçtan yıkansınlar da, temizlenenlerin safında namaza dursunlar.
  - Hesaba, kitaba sığmayacak kadar ihsanlarla dolu olan o saflarda 'Bizler saf bağlayanlarız.' nûruna gark olsunlar.⁴⁵⁸
- 4195 • Söz bu hâlin anlatılmasına gelince, kalem de kırıldı, kâğıt da yırtıldı.
- Bu sonsuz hakikat denizi bir kaba sığabilir mi? Bir arslanı bir kuzu nasıl kapıp götürür?
  - Beşeriyet perdesinden dışarı çık, gönül gözündeki hicâbları kaldır da şaşılacak pâiîşahlığı gör.
  - Allah'ım; bunlara mal, mülk verdin, dünyayı sevdirdin, şimdi bunlar zenginlik sarhoşu oldular. Ve senin emrinin kadehini kırdılar. Elbette senin verdiğin ile sarhoş olanların özrü vardır. Hoş görülmeleri gerekir, çünkü onları sen sarhoş ettin.

tine katılmak için beşliği, şöhreti, kibri, şehveti, kini yok etmek gerekmektedir. Hz. Mevlâna "Geliniz!" hitâbından ilhâm alarak bir şiirinde şöyle buyurur: "Bütün kâinâtın ve varlıkların yaratıcısından, O celâl ve cemâl sahibi Allah'tan, rûha çok tatlı bir hitâbla 'Gel' denilince rûh nasıl olur da kanatlanıp uçmaz? Berrak bir denizden ayrılmış, kurak bir yere düşmüş bir balığın kulağına dalga sesleri gelirse, balık nasıl olur da hemen sıçrayıp asıl yurdu olan denize atılmaz?" *Dîvân-ı Kebîr*, c. III, 1353.

⁴⁵⁸ Bu beyitte Saffât Süresi'nin şu meâlideki 164-165. âyetlerine işaret edilmektedir: "Biz melekler topluluğundan herkes için belli makam vardır. Gerçekten de biz saf bağlayanlarız."

- Aslında onların sarhoşluğu varlıklarından, zenginliklerinden değildir. Ey her şeyi tatlı olan, güzel olan Allah'ım, onlar senin aşkının şarabıyla sarhoş oldular.
- Ey pâdişahlar pâdişahı, onlar senin öz sarhoşlarındır. Onlar senden, senin sevginden sarhoş oldular. Onları sen mest ettin, bu sebeple onların günahlarını affet.
- Hitâp ettiğin zaman senin hitâbının lezzeti, mânevî zevki, insanı öyle bir sarhoş eder ki, yüz küp şarap o sarhoşluğu veremez.
- Mâdemki sen beni sarhoş ettin, bana cezâ verme; şeriat sarhoşa sarhoşken cezâ vermeyi câiz görmez.
- Aklım başıma gelsin de o zaman benim cezâmı ver, beni döv; ama, zâten benim aklım başıma gelmeyecek.
- Ey lûtuflar, ihsanlar sahibi, senin sevgi şarabından içen ebedî olarak akıldan da kurtulur, cezâdan da.
- Onlar, o ilâhî aşk şarabının mestleri, mestliklerinin verdiği yoklukta, ebedî olarak kalırlar, Allah'ın sevgisinde yok olan bir daha ayılıp kalkamaz.
- Lûtfun ve ihsanın gönlümüze der ki: "Yürü ey aşkımızın esiri olan, aşkımıza kapılan, yürü.
- Sen sinek gibi ayrılmıza düştün, sarhoş musun? Ey sinek! Aslında sen sarhoş değilsin, sen şarabın tâ kendisisin.
- Ey sinek! Akbabalar bile senin yüzünden sarhoş olurlar, çünkü sen bal denizinde at sürmekte.⁴⁵⁹
- Dağlar bile zerrelere gibi senin sarhoşun olmuştur. Nokta da senin elindedir, pergel de, çizgi de!⁴⁶⁰

⁴⁵⁹ Yukarıdaki beyitlerde: "sinek", "akbaba", "bal denizi" gibi benzetmeler geçti. Hakk aşkı dünyevî zevklerden uzak kalarak, ibâdet ve riyâzla kendini zayıf düşürdüğünden, maddî bakımdan kuvvetsiz ve ilâhî sevgiye haris olduğundan sineğe benzetilmiştir. Fakat Hakk aşkı olduğu için bir çok kuvvetli kişilere mânevî bakımdan tesir etmekte, onlarda rûhânî zevkler uyandırarak, onları âdetâ mânâ sarhoşu yapmaktadır. Bu sebeple, senin gibi olan Hakk aşkı mânevî şarap olmaktadır. Bal deryâsı, ilâhî aşk denizinin sembolüdür. Hakk aşkı o denizde at sürmekte, bir çok kuvvetli kişiler ondan feyiz almaktadır. Akbabalar, cismânî ve şehvânî zevklere kapılmış, dünyaya tapanları göstermektedir. Fakat senin gibi zayıf olan Hakk aşkı mânevî gücü ile maddî yönden kuvvetli olan dünyaperestleri, akbabaları sarhoş etmektedir. Bu benzetiş Yûnus Emre'nin; "Bir sinek bir kartalı kaldırdı vurdu yere." mısraını hatırlatmaktadır.

⁴⁶⁰ Bu beyitlerde Mevlâna feyz-i Rabbânî ve aşk-ı ilâhî şarabından bahsetmekte, Cenâb-ı Hakk'a yâhut Cenâb-ı Peygambere hitâp etmektedir. Bu hitâplar *Mesnevî*'nin birinci cildinde geçen şu 1809. beyitle başlayan beyitleri hatırlatmaktadır:

4210 ● Herkesin korktuğu, titrediği fitne, felâket, senden korkar, titrer. Dünyanın en kıymetli, en değerli incisi sence değersizdir, ucuzdur.

● Allah bana beşyüz ağız verseydi de, ey cân ve ey cihân, o ağızlarla ayrı ayrı seni anlatsaydım, övseydim.⁴⁶¹

● Hâlbuki benim bir ağzım var, o da, ey gizli sırları bilen Allah'ım, işlediği günahlardan ötürü, utanmış, parça parça olmuş.

● Allah'ım; benim ağzım senden utandı, kırıldı, döküldü ama, ademden yâni yokluktan da kırık dökük olmadı ya. Bütün varlıklar, bütün insanlar senin emrinle "yokluk"tan çıkıp gelmedi mi?

● Bugün de, yüz binlerce kayıp eserleri, Allah'ın lütfu ile, ihsanı ile yokluktan sıçrayıp çıkmayı beklemektedir.⁴⁶²

Allah'ım; başım senin aşkınla, senin özleminle dönmededir.

4215 ● Ey keremine kurban olduğum Allah, başım senin aşkınla, senin özleminle dönmededir.

● Sana rağbetimiz, seni sevmemiz, özlememiz de bizden değildir. Senin dileğin, senin lütfundur. Nerede bir yol alan varsa, onu çekip götüren de senin cezbendir. Senin çekişindir.

تافت نور صبح و ما از نور تو

در صبحی باقی منصور تو

"Sabahın nuru parladı. Bizse senin mübarek nûrundan bu sabah vaktinde Mansur şarabı içmedeyiz. Senin lütfun ihsanın, feyzin bizi böyle mest ettikçe, şarap da nedir ki, bizi neşelendirsin? Bizim ona ihtiyacımız yok. Şarap coşup köpürmede, bizim coşkunluğumuzun dilencisidir. Dönmekte olan gökyüzü, bizim aklımızın, düşüncelerimizin yoksuludur. Şarap bizim aşkımdan sarhoş oldu. Biz ondan sarhoş olmadık. Beden bizimle dirildi. Biz onunla değil."

⁴⁶¹ "Bin can olaydı kâş-i mey dil-i şikestede,
Tâhir biri ile bir kez olaydım fedâ sanal"
Fuzûlî.

⁴⁶² Cenâb-ı Hakk ademden, yâni yokluktan kâinâtı halk etti. Sayısız varlıklar, onun "Kün!" (=Ol) emri ile varlık sahnesine geldiler. Bu yaratılış, geçmiş, yâhut bugün mevcut olan varlıklara münhasır değildir. Allah her an iştedir, güçtedir. Her an dünya üzerinde yaşayan sayısız varlıklardan takdir buyurduklarını öldürmede, sayısız varlıkları da yaratmadadır. Yüz binlerce kayıp eserleri bilinmez varlıklar, onun lütfu ve ihsanı ile yokluktan çıkmayı beklemektedirler. Hâl böyle olunca, Allah'ım benim de bu kırık dökük ağzımdan, senin târif ve tavsifine, senin meth ü senâna ait senin müsaadenle rûhânî sırlar çıkabilir.

● Toprak, rüzgâr olmadan hiç tozar mı? Havaya yükselir mi? Deniz olmasa, bir gemi yüzer mi? Yol alabilir mi?

● Âb-ı hayatın kıyısında kimse ölmez. Âb-ı hayat, senin sevgi suyunun yanında, bulanık, tortulu bir su olarak kalır.

● Can dostları, âb-ı hayata doğru, yönelirler, bu sebeple âb-ı hayat, dostlar canının kiblesi olmuştur. Bahçeler, bostanlar su ile yeşerdikleri, su ile güldükleri gibi, Hakk âşıklarının, can dostlarının gönülleri, rûhları da senin âb-ı hayâtınla dirilir, canlanır, gelişir, kemâle erer.

● Hakk'ın aşk kadehinden ölümü içenler, ölmemişlerdir. Onun aşkı ile 4220 diridirler. Gönüllerini yaşamaktan da, hayat suyundan da çekmişlerdir.

● Senin aşk suyun, âb-ı hayatın lütfunla, kereminle elimize geçince, bizce, herkesin peşinde koştuğu dünyaya ait âb-ı hayatın artık kıymeti kalmadı.

● Derler ki: Âb-ı hayattan her can tazelik bulur. Ama sen, Allah'ım, âb-ı hayatın da âb-ı hayatısın.

● Sen devamlı olarak her an bir ölüm verdin, sonra dirilttin, böylece senin kereminin nelere kadir olduğunu gördüm.⁴⁶³

⁴⁶³ Bu beyitlerde "yok oluş", "var oluş" mevzuuna temas ediliyor. Kâinât bize değişmeden varlığını devamlılık içinde gösteriyorsa da, aslında ilâhî kudretin tesiri ile her an bir yok olma, sonradan yeniden var olma hâli mevcut. Bu hâle mutasavvıflar "teceddüd-i emsâl" diyorlar. Bu hâl varlıkların her an yok olup sonra yenilenmeleri, yeniden yaratılmaları keyfiyetidir. Cenâb-ı Hakk'ın "Muhyî" (=can bağışlayan, diriltten) mübarek sıfatının tecellisi ile her şeyi, her an yeniden yaratmada, sonra "Mumît" (=öldüren, ölümü yaratan) isminin tecellisi ile ölüme gitmede, yok olmada. Sonra tekrar varlık âlemine gelmektedir. Kaf Sûresi'nin şu meâldeki 15. âyetinde bu hâle işaret edilmektedir: "Biz ilk yaratılıştaki acz mi gösterdik ki, tekrar diriltmekten âciz olalım? Hayır onlar bu yeni yaratılıştan şüphe etmektedirler." Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsı, güzel isimlerinin tecellisi ile varlıklara bazen "Cemâl", bazen "Celâl" isminin hakikati zuhûr etmektedir. Şöyle ki, Hakk'ın "Cemâl" ismi ile güzellik, hoşluk, dostluk, sevgi, barış, lütuflar, ihsanlar tecelli ederken, bazen "Celâl" ismi ile de korku, dehşet, fitneler, harpler, kıtlık, tabii âfetler zuhûra gelmektedir. Kâinât yaratıldığından beri devamlı olarak bu tecelliler sürüp gitmektedir. Bütün dünya tarihlerinin yazdığı Hz. Âdem'den bu âna kadar ve bizden sonra da kıyâmete kadar olan iyi ve kötü bu vak'alar okunmakta ve okunacaktır. Bütün bunlar, bu iki ism-i mübareğin tecellisidir. Dünyada görülen hoş gitmeyen harpler, karışıklıklar hakkında Şeyh Gâlip:

"Bildim ki bu cümle şûr u kavgâ,
Kavgayı seven bir âfetindir."

(Bildim ki, bu karışıklıklar, bu kavgalar, kavgayı seven bir sevgilinin eseridir.) diye yazmıştır.

Şunu da bilmemiz gerekir ki: "Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı, tertip ettiği her şey güzel

● Allah'ım beni dirilteceğine öyle güvenim, öyle itimâdım var ki, ölüm bana uyku gibi görünmededir.

4225 ● Yedi derya her an bir serap olsa, yok olsa, ey suyun suyu, ey hayat veren azîz varlık, sen onları kulaklarından tutar, varlık âlemine çeker, getirirsin.

● Akıl ecelden titremede, aşk ise sevinç içinde, neşe içinde ecceli beklemektedir. Taş, kerpiç gibi hiç yağmurdan korkar mı?

● *Mesnevî*'nin beşinci cildi olan, bu cild, can semâsının burçlarında bir yıldız gibi parlamaktadır.

● Yıldızları tanıyan, gemiciden başkalarının duyguları yıldızla yol bulamaz.⁴⁶⁴

dir ve yerindedir. Bize göre kötü görünen şeyler aslında kötü değildir. Biz âciz kulları onun hükmüne akıl erdiremediğimiz için, Celâl isminin tecellisinde de Cemâl, güzellikler bulunduğunu göremiyoruz. Acıların ötesinde bulunan tatlılığı fark edemiyoruz. Onun emri ile gelen felâketlerin, belâların içinde gizlenen saadetleri hissedemiyoruz. *Ma'rifetnâme* sahibi ne güzel söylemiş:

"Hep işleri fâiktir,
Birbirine lâyıktır,
Neylerse muvâfıktır,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.

Deme şu niçin şöyle?
Yerindedir ol öyle,
Bak sonuna seyreyle,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.

⁴⁶⁴ Hz. Mevlâna *Mesnevî*'nin bu beşinci cildini, can göğünün burçlarında bir yıldızla benzetmektedir. Bilindiği gibi gökyüzünde sayısız yıldızlar vardır. Bunların bir kısmı bir araya gelerek "burç" dediğimiz takım yıldızlar olmuşlardır. Eskiden gemiciler, karanlık gecelerde bunlara bakarak denizlerde yollarını bulurlardı. *Mesnevî* de gönlümüzün, rûhumuzun göğünde bir yıldız gibi parlamaktadır. Ey hakikat yolunu arayanlar, ey Hakk'ı gönüllerinde bulmak isteyenler! Bu parlak *Mesnevî* yıldızına uyun da doğru yolu bulun, bilgisizliğin karanlık gecelerinde hınalıp yolunuzu şaşır-dığınız zaman *Mesnevî*'yi okuyun, *Mesnevî* size yol gösterecektir, müşrit olacaktır. Ancak yıldızları tanıyan gemicilerden başkalarının duyguları, yıldızla yol bulamadığı gibi, mânâ ile ilgisi olmayan, gönlünde Hakk aşkı ve hakikat arzusu bulunmayan bir kimse de, *Mesnevî*'den faydalanamaz, bir fikre takılıp kalan, müsâhahadan mahrum olan, başkalarının Rabbânî görüşlerini sezemeyen, mutaassıpların *Mesnevî*'ye el uzatmalarını gerekir. Böyle kişilerin kendilerini *Mesnevî*'ye hazırlamaları için, gönül semâsında dolaşan mânâ yıldızlarını tanıma bilgisi elde etmeleri, içlerinde bir ilâhî ışık uyandırmaları, aşka saygı göstermeleri gerekmektedir. Hz. Mevlâna buyuruyor ki: "Ne yazık ki bir çok insanlar, yıldızları sadece seyredeler-

● Başkaları yıldızları ancak seyredeler; ne kutluluklarından haberleri vardır, ne de kırandan. Yıldızların birbirlerine olan yakınlıklarından da onların haberi yoktur.

● Geceleri, tâ sabahlara kadar şeytanları yakan böyle yıldızlarla âşinâlık 4230 et.

● O yıldızların her biri, kötü zanna kapılmış, şeytani kovmak, defetmek için, gökyüzü kalesinden nefis atar.⁴⁶⁵

● Yıldızlar, şeytana karşı Akrep gibidirler. Fakat uğurlu Müşteri yıldızına yakın dostturlar.⁴⁶⁶

● Yay, şeytani ok ile vurur, yere mıhlar. Fakat kova da meyveler ve ekinler için su ile doludur.

● Balık azgınlık gemisini kırar, parçalar. Fakat Öküz de dost için tarla sürer.

● Güneş geceyi, Arslan gibi parçalarsa da la'l de ondan atlas elbise gi- 4235 yer.

ler, fakat onların kutluluklarından haberleri olmadığı gibi, birbirlerine yakınlıklarını da bilmezler."

⁴⁶⁵ Bu beyitlerde Mülk Süresi'nin şu meâldeki 5. âyetine işâret vardır: "Celâlim hakkı için biz en aşağı semâyı (kandil gibi ışık veren) yıldızlarla donattık. Bir de onları şihâp (=akan yıldızlar) gibi ateş taneleri yaptık. O şeytanlara çılgın ateş azabı hazırladık." Bu hususta Hicr Süresi'nin 16-18. âyetlerinde de beyan vardır: "And olsun ki, gökte burçlar yarattık, onları seyredenler için donattık. Onları, kovulmuş her şeytandan koruduk. Fakat kulak hırsızlığı yapan olursa, parlak bir ateş onu kovalar." Bazıları bu yakıcı gök şeytanlarının maddî olmadığını, mânevî olduğunu tefsir etmişlerdir. Gökyüzü kalesinden atılan nefis, velîlerin kalplerde uyandırdığı aşk ve hidâyet şuurudur.

⁴⁶⁶ Yukarıdaki beyitlerde burçların adlarını zikrederken Hz. Mevlâna bazı sembolik işâretlerde bulunmaktadır. Şöyle ki şeytanları, yeryüzünden gökyüzüne çıkarmamak, semâyı onların şerrinden korumak için, onların akan yıldızlarla taşlandığını haber verdi. Bir de Hakk yoluna girmek isteyen insanların gizliden gizliye, türlü mâniler, vehimler, hayâller, hileler, iğfâllerle aldatan, onları kötü zanna kaydıran şeytanlara da işâret etmektedir. Şeytanlar, süflî kuvvetler, habîs rûhlar; bunlar, gökten yere kovulmuşlardır. Semâ onlardan korunmuştur. Şeytanları insan şeytanları, cin şeytanları diye ikiye ayıranlar da var. Bu sebeple, insan şeklinde aramızda dolaşan ve bizi kötü yollara çekip götüren şeytan insanları da hesaba katmamız gerekmektedir. Hz. Mevlâna'nın; "Şeytanları yakan yıldızlarla âşinâlık et." diye buyurduğu kâmil insanlarla, velîlerle, müşritlerle dost ol, onlardan uzaklaşma, nasıl yanan yıldızlar habîs rûhları, şeytanları yakıyorsa, velînin mânevî kuvveti de yolunu şaşırmış, kötü yollara düşmüş sapıkların kötülüklerini yok edecek, gönülleri ilim ve iman nurları ile dolduracaktır.

- Yokluktan baş kaldıran her varlık, birisine zehir, öbürüne şekerdir.
- Dost ol, kötü huydan kendini kurtar da zehir küpünden bile şeker ye!
- Hz. Fâruk'a zehir tesir etmedi, çünkü Hakk'la bâtili titizlikle ayrıştı, tir-yakı ona şeker kesilmişti.⁴⁶⁷

Beşinci Cildin Sonu

⁴⁶⁷ Rivâyet ederler ki, Bizans İmparatoru, Hz. Ömer'in halife olduğu bir sırada kendisine kıymetli bir çok hediyeler göndermişti. Bunlar arasında çok tesirli zehirle dolu bir de şişe vardı. Hz. Ömer şişeyi görünce; "Bu nedir? Bunun içinde ne var?" diye hediyeleri getiren elçiye sordu. Elçi de; "Bu çok kuvvetli bir zehirdir. Bir miskalini (bir buçuk gramını) bir düşmanına verersen onu derhal öldürür." cevâbını verince Hz. Ömer hemen şişeyi açtı; "Benim nefsimden daha büyük düşmanım yoktur." diye zehiri içti, fakat zehir halifeye tesir etmedi.

İÇİNDEKİLER

Beşinci Cilt

Beşinci cildin önsözü ve zarûri bir açıklama.....	5
Hüsâmeddin Çelebi'ye övgü.....	11
"Dört kuş al, onları yanında topla." âyetinin tefsiri.....	13
Yol kesen dört kuştan "Şöhret Tâvusü,".....	15
Hakîm ve Tâvus Kuşu.....	17
Hünerler, ma'rifetler, zenginlik, dünya malı; tâvus kuşunun kanadı gibi, insanın canına düşmandır.....	19
Yol kesen dört kuştan uzun ömür isteyen karga. İbrahim Hafîl(a.s.)'ın kargayı öldürmesi, bunun bir müritte bulunan kökü, helâk edici sıfatlardan hangisinin giderilmesine işaret olduğu.....	20
Yol kesen dört kuştan şehvet horozu.....	21
İmânsız obur misâfir.....	23
Ağlamak da bir zevktir, bu yüzden çok ağlayınız.....	27
Beden azığı ve şeytan.....	28
Biz bu dünyaya rûh âleminde Rabbimize verdiğimiz sözü tutmak, şahitliğimizi yerine getirmek için geldik.....	29
Namaz da, oruç da bütün görünen ibâdetler, iyilikler de içte imân nûruna şahitlik ederler.....	30
Avcının kuşlara yem saçması, onun merhametinden değildir.....	31
Suyun bütün pislikleri temizlemesi, Cenâb-ı Hakk'ın da suyu yıkaması, kirlilikten arıtması.....	32
Kullanılmış, kirlenmiş suyun Allah'tan yardım dilemesi.....	34
Dışarda görünen için, söylenen sözün gönülden olana, içteki nûra şehâdet etmesi.....	35
Ârif bir kişinin gönlündeki ilâhî nûr bir iş yapmadan, bir söz söylemeden, kendini halka gösterir, belli eder.....	36

Peygamberin irfân sofrasından başka bir sofraya gidenin, boğazını kemik yırtar ve de- ler.....	37
"Şeytanım benim elimde müslüman oldu." hadisine göre, rûhun gıdası olan nûr, rûha eş ve dost olmak için, vellelerin bedenlerine gıda olur.....	38
Beden ehlinin, can gıdasını inkâr etmeleri ve aşağılık yiyeceklerin, âdî yemeklerin üstüne titremeleri.....	39
Münâcaat; yalvarış; yakarış.....	39
Levh-i Mahfûz ve herkesin günlük nasibi ne kadarsa o Levh'ten o kadarına akıl erdir- mesi, Cebrâil(a.s.)'in her gün o Levh'ten bir şey anlamasına benzer.....	40
Birbirine aykırı gidişler ve çeşitli didişler, karanlıkta kiblenin ne tarafta olduğunu arayanların hâline ve denizin dibinde inci arayan dalgaçların durumuna benzer.....	41
Pervâne ve mum.....	42
"Yazıklar olsun o kullara ki" âyetinin tefsiri.....	43
Gerçek sülû.....	44
İlâhî güzellik.....	44
Allah'ın lûtfunu ve kahrını herkes bilir. Herkes Allah'ın kahrından kaçır, lûtfuna sığı- rır. Fakat Allah kahrını lûtfu içinde, lûtfunu da, kahrı içinde gizlemiştir.....	47
Mütezile; "Cüz'î akallar, aslında birdir. Bu çokluk, birbirinden farklı oluş, öğrenmek ve tecrübe etmekle, yani denemekle elde edilir." derler. Hâlbuki onların görüşlerinin aksine, akılların birbirinden farklı oluşu yaratılıştandır.....	50
Hile ile barekete kalkışma; Allah hileciyi muvaffak etmez.....	50
Köpeği aklıktan ölen ve dağarcığı ekmekle dolu olduğu hâlde köpeğine bir lokma bile vermeyen, sonra da köpeği ölünce ona ağlayan, şairler söyleyen, başına yüzüne vuran bedevinin (çöl Arabının) hikâyesi.....	52
İnsana, kendini görüp beğenen, kendi gözünden daha tehlikeli kem göz olamaz. Ancak gözü Hakk nûru ile değişmiş ve "Benimle dayar, benimle görür." sırrına ermiş, varlığı varlıksız bir hâle gelmiş ise, o başka.....	53
"Az kaldı ki kâfirler, seni gözleri ile yere düşürecekler, helâk edeceklerdi." âyetinin tefsiri.....	54
Nefs-i mutmainnenin saflığı ve temizliği bir takım düşüncelerle bulanır. Nitekim ay- nanın üzerine bir yazı yazsan, yahut nakış yapsan da sonra silsen, temizlesen, o yazının veya nakışın aynanın yüzünde eseri kalır.....	56
Allah; "Sahrediniz." diye buyurdu.....	58
Hakk aşkının ibâdetinin, amelinin, iyiliklerinin sevâbsı, karşılığı Hakk tarafından verilir. Bu da Hakk'ın kendisidir. Canlara can katan karşılık.....	58
"Ölümünü, ölmeye önce isteyen iyi kişi ise, iyiliğe ulaşmaya acele eder. Kötü kişi ise, kötülüğünün daha az olmasını diler." meâlindeki hadîs-i şerîfin tefsiri.....	60
Hârût ile Mârût'un Bâbil kuyusunda mahpus oldukları gibi, "akıl" ve "rûh" da, su ve çamardan yaratılmış olan beden kafesine hapsedilmişlerdir.....	60
Kendi kusurlarını, noksanlarını görmek elbette iyi bir şeydir.....	62
Kendini beğenmeyen, bu yüzden kendinden kaçmak isteyen adam.....	62
Gündüz vakti yıldızların güneşte yok oldukları gibi, Hakk'ın varlığında yok olan kendî şerrinden de, hünerinden de kurtulan, eman bulan, kendilerinden geçen kişi- lerin sıfatları. Zaten yok olana ne âfet korkusu vardır, ne zarar korkusu.....	63
Ay ve bulut.....	65

Allah'tan gayri her şey hem yer, hem de kendisi yenir. Çekirge avlamaya uğraşan bir kuşun, arında bulunan, onu avlamayı gözetken aç doğandan haberi bile yoktur. Ey âdemoğlu! Sen yiyor, avlamıyorsun ama, sen de seni yiyecek olandan gâfil olma! Eğer seni yiyecek olanı sûret gözüyle göremiyorsan, ibret gözü ile bak ki, bu ba- kışla inşaallah sûret gözün açılır.....	67
Seni rahatsız eden bir hayâl var, sen o hayâlden kurtulamıyorsun.....	68
Münâcaat, Hakk'a yalvarış.....	71
Vâsıtalar, sebepler ve hayranlık.....	72
Peygamber Efendimiz (s.a.v.); "Üç kişiye acırım," diye buyurdu; "Biri toplumun şe- refli, üstün kişisi iken aşağılık bir hâle düşen, birisi de toplumun zengini iken yoksul olan, bir diğeri de, bilgisizlere oyuncak olan bilgin.".....	75
Bir ceylan yavrusunun eşekler ahırında mahpus olması, eşeklerin o gariple kâh itip kakarak ve ısırarak, kâh eğlenmekle alay etmeleri; gıdası olmayan kuru saman yemeye mecbur kalması. Bu hâllerin hepsi dünya, şehvet ve hevâ erbabı arasında kalmış bir hâlis kulun sıfatıdır. Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz "İslâm garip olarak başladı, yine garip olarak biter. Garip olanlara ne mutlu!" buyurmuştur.....	76
Sultan Muhammed Harzemşâh'ın, ahâlisî tamamıyla Râfîzî olan Sebzar şehri sa- vaşla alması, ahâlisinin eman istemesi, Harzemşâh'ın da; "Bu şehirden Ebubekir adında birini hana getirin, size eman vereyim." demesi.....	78
"Allah sizin sûretlerinize bakmaz, gönlünüze bakar.".....	80
"Biz insanı en güzel bir sıfatta yarattık. Sonra onu en aşağıların aşağısına attık." âyetleri ile "Kimi yaştır, ömrünü uzun edersek, onu kocadır, güzelliğini ve gücünü kuvvetini azaltırız." âyetinin tefsiri.....	84
"Onu aşağılıkların en aşağısına reddettik, ancak Allah'a inanan ve iyiliklerde bulunan- lar müstesnâ. Onlara sonu olmayan ve eksilmeyen ecir vardır." âyet-i kerimesinin tefsiri.....	85
Bütün güzellikler, güçler, faziletler, ma'rifetler hep güzellik güneşindedir.....	85
Şükredenlerle vefâ sâhiplerinin elde ettikleri kaybolmaz.....	87
Yok gibi görünen ve hakikatte var olan âlemle, yok olduğu hâlde var görünen âlem.....	89
Ey Hakk yolu yolcusu! Senin üç yol arkadaşın vardır.....	91
Mustafa (s.a.v.); "Sana diri olduğu hâlde, seninle beraber gömülecek bir dost gerek. O seninle gömülür, sen ölü olduğun hâlde, o diridir. İyi ise sana iyilikte bulunur. Kötü ise seni kötülüğe iter. Bu eş, dost senin yaptığın ameldir, işidir. Gücün yettiği kadar, işini gücünü düzelt." hadîsinin anlatılması.....	91
"O sizinle beraberdir." âyetinin tefsiri.....	93
"Bütün dertlerini bir dert yaparsın, Cenâb-ı Hakk başka dertlerden kurtarır. Fakat dertle- rini dağıtan, bir çok şeyleri kendine dert edinen kişiyi, hangi vâdide helâk ola- caksa Hakk, onu kayırır." hadîs-i şerîfinin açıklanması.....	94
"Yola düşersen, sana yol açarlar. Yok olursan, seni varlığa ulaştırırlar." beytinin mâ- nâsını açıklama.....	95
Peygamberlik dâvâsına girişen kişinin hikâyesi.....	97
Halkın, kendilerini ölümsüzlük âb-ı hayatına ve Hakk'a çağırın velleler ile anlaşma- malarının ve onlara düşman olmalarının sebebi.....	100
Kötü iş işleyen kimse, kötülükte ayak direr de, iyilik edenlerin elde ettikleri devleti, saadeti görünce, hasedinden şeytan kesilir. Hayırlı işlere engel olur. Harmanı yan- nan şeytan tabiatlı kişi, başkalarının da harmanlarının yanmasını ister. "Namaz kılarken, bir kulu namazdan men edenî gördün mü?".....	102

Münâcaat = Yakarış	104
Bir aşkın sevgilisine ettiği hizmetleri, gösterdiği vefayı, uzun geceler yanının yatak görmediğini, uzun günlerde ise aç kaldığını, susuz kaldığını, çok ızdırıp çektiğini anlatıp da: "Ben bundan fazlasını yapamıyorum, eğer yapılacak başka bir hizmet varsa haber ver, göster ne buyurursan yapayım. Hattâ dilersen Halil (a.s.) gibi ateşe atlayım, Yunus (a.s.) gibi kendimi deniz canavarının ağzına atayım. Circis (a.s.) gibi yetmiş kere öldürülmem lüzumsuzsa öldürüleirim. Şuayb(a.s.) gibi ağlaya, ağlaya kör olmam gerekse kör olayım." demesi ve sevgilinin de ona cevap vermesi. Zâten peygamberlerin vefâlarını, Hakk yolunda ölümü göze alarak canları ile oynamalarını saymaya imkân yoktur	106
Ay'ın nûru iyiye de, kötüye de vurur. Temiz yerlere de, kirli yerlere de düşer. Fakat kirlenmeden temiz olarak yine ay'a döner	108
Birisi ârif bir bilginden: "Bir müslüman, namazda sesle ağlar, âh eder, feryâd ederse namazı bozulur mu?" diye sordu. O ârif bilgin de dedi ki: "Akan yaşın adı gözyaşıdır. Ancak o ağlayan ne görmüştür, ne için ağlıyor? Onu bilmek gerek. Eğer o Allah aşkı ile ağlıyorsa, yâhut günahlarına pişman olmuş da gözyaşı döküyorsa, namazı bozulmaz, hattâ o namaz, daha da olgunlaşır, makbul bir namaz olur. Çünkü namaz: 'Gönül huzuru olmadıkça namaz değildir.' diye buyrulmuştur." Namaz kılan kişi, bedenindeki hastalıktan, yâhut oğlunun ayrılığından ötürü ağlıyorsa, namazı bozulur. Çünkü namazın temeli bedeni, oğlu terk etmek, İbrahim (a.s.) gibi Hakk uğruna oğlunu kurban edip, Nemrud'un ateşine atılmaktır. Namazın kemâli için bu lâzımdır. Bu huyları benimsemesi için Mustafa(a.s.)'a da: "İbrahim'in şerfatına uy, İbrahim'de sizin için uyulacak güzel huylar, sıfatlar vardır." diye emir gelmiştir	109
Bir mürid, hizmet etmek maksadı ile bir şeyhin huzûruna çıktı.-Bu şeyh kelimesi ile yaşça büyük, ihtiyar olanı değil, akıl ve mârifet bakımından, anlayış bakımından üstün, büyük olanı kasdediyorum. Hz. İsa da çocuktuktu, çocuktuktu ama, beşikte konuştu. Yahyâ (a.s.) da çocukların mektebine gidiyordu. Bunların ikisi de çocuktuktu ama, ikisi de peygamberdi.- Mürid şeyhin huzûruna varınca, onu ağlar gördü. Kendisi de ona uyarak ağlamaya başladı. Şeyhin ağlaması durunca, mürid dışarı çıktı. Şeyhin hâlini ondan daha iyi bilen bir başka mürid gayrete gelip hemen arkasından koştu. Ona yetişti. Dedi ki: "Kardeş, Allah için olsun, bunu sana söyleyeyim: Şeyh ağlıyor, ben de ağladım." diye aklına bir şey getirme sakın. Otuz yıl riyâzat çekmek, hem de gösterişsiz riyâzat çekmek, tehlikeli dönemeçlerden geçmek, timsahlarla dolu denizleri, arslanlarla, kaplanlarla dolu yüksek dağları aşmak gerek ki, şeyhin ağladığı gibi ağlayasın. Bütün bu zahmetlere, zorluklara katlanmakla beraber, o ağlayışı elde edememek de var. O makama erişebilirsen; «Yeryüzü bana gösterildi.» diye Cenâb-ı Hakk'a çok çok şükretmen gerek.	110
Her ağlayış bir değildir. Ağlayışlar arasında çok fark vardır	113
Yol âfetleri içinde şehvetten beteri yoktur	114
Papağan, ayna, mürit ve mürşit	115
Gönül sâhibinin biri, bir köpek gördü. Köpeğin karnındaki yavrular havlamakta idi. "Köpeğin havlaması bekçilik etmek içindir. Hâlbuki ana karnındaki yavrular bekçilik edemezler. Sonra, köpeğin havlaması yardım istemeye, süt emmeye, bunun gibi şeylere delâlet eder. Ana karnında bunlara da ihtiyaç yoktur." diye işaretledi kaldı. Kendine gelince, Cenâb-ı Hakk'a yöneldi, münâcaatta bulundu: "Bunun tevîlini (aydınlatmasını) Allah'tan başka kimse bilemez." diye düşündü. Bunun üzerine, Cenâb-ı Hakk, o gönül erinin gönlüne şu cevâbı duyurdu: "Bu hâl hicaptan kurtulmadan, perdeden çıkmadan, gönül gözü açılmadan kendilerini görüş sahibi	

sanatların, bu konularda söz söyleyenlerin hâlidir. Bu sanıştan, bu iddiâdan, bu sözlerden ne bir kuvvet elde edilir, ne de bir yardım. Bunlar, sözleri ile de dinleyenleri doğru yola götüremezler, hakikate ulaştıramazlar."	117
Darvanlıların hikâyesi. Onlar; "Babamız çok saf bir insan olduğundan bahçeden aldığı mahsûlün çoğunu yoksullara verirdi. Üzüm oldu mu onda birini, kuru üzüm elde edildi mi onda birini, helva veya palûze pişirildi mi onda birini, ekin yığılınca onda birini, harman dökülünce onda birini, buğday samandan ayrılınca onda birini, buğday öğütülüp un hâline gelince onda birini, yoğrulup hamur olunca onda birini, ekmeğe pişirilince onda birini yoksullara verirdi. Cenâb-ı Hakk bu yüzden o bahçeye, o tarlaya öyle bir bereket vermişti ki, bütün bahçe sahipleri, babamızın bahçesine muhtaç olurlardı. Ondan hem meyve isterlerdi, hem para. Hâlbuki cömert babamız onların hiç birisine muhtaç olmaz." Ama oğulları, babalarının fakirlere verdiği onda birleri, bir bir görüyorlardı da, Allah'ın o bahçeye ve o tarlaya verdiği bereketi görmüyorlardı	120
Rızık aslının aslı O'dur. Yâni Allah vermektedir. Rızık arayan da O'nu arar	121
Kederlerin, üzüntülerin altında gizli bir hazîne vardır	123
Allah'ın lûtfu, ihsânı ve kudreti halkın lûtfu ve ihsanı gibi kabiliyete bağlı değildir. Çünkü Allah'ın lûtfu kadîmdir, evveli yoktur. Kabiliyet ise sonradan meydana gelir. Allah'ın lûtfu ve ihsanı, Allah'ın sıfatıdır. Kabiliyet ise mahlûkun sıfatıdır. Kadîm olan, evveline evvel bulunmayan, sonradan meydana gelen şeye muhtaç değildir. Böyle olsaydı, sonradan meydana gelmenin imkânsız olması gerekirdi.	125
Bu sebepler-gözlere, görüşlere birer perdedir. Çünkü her göz, onun san'atını görmeye lâyık değildir	127
Âdem(a.s.)'ın, bedeninin ilk yaratılışında, Cenâb-ı Hakk'ın Cebrâil(a.s.)'a; "Git yeryüzünden bir avuç toprak al!" diye buyurması, bir rivâyete göre de; "Dünyanın çeşitli yerlerinden avuç avuç toprak al!" diye emretmesi	128
İnsanların babası, Hakk'ın halîfesi, meleklerin secde ettikleri ve onlara hocalık eden Âdem(a.s.)'ın mübârek bedenini yağurmak üzere bir avuç toprak alması için Cenâb-ı Hakk'ın Mikâil(a.s.)'ı yeryüzüne göndermesi	130
Cenâb-ı Hakk'ın, Âdem(a.s.)'ın bedenine karıştırılmak üzere, bir avuç toprak alması için İsrâfil(a.s.)'ı yeryüzüne göndermesi	131
Cenâb-ı Hakk'ın Âdem(a.s.)'ın bedenini yağurmak için bir avuç toprak almak üzere, işini çok iyi bilen, acımayan, şiddet sahibi bir melek olan Azrâil(a.s.)'ı yeryüzüne göndermesi	132
Sana zulüm eden kişi hakikatte bir âlettir. O bir âlete benzer. Ârif ona derler ki: her şeyde Hakk'ı görür, âleti görmez. Görünüşte âlete baksa bile, bu bakış bilgisizlikten değildir. Öyle icâb etmiştir. Öyle gerekmiştir. Nitekim Allah sırrını takdîs etsin Ebâyezid hazretleri demiştir ki: "Ben bunca yıldır halkla konuşmamışım, halkın sözünü duymamış, işitemişimdir. Hâlbuki halk, beni kendileri ile konuşuyorum, onların sözlerini dinliyorum sanır. Çünkü onlar söz söyleyecek büyük zâtı görmezler. Bence onlar birinin sesine ses veren dağa benzerler. Duyan akıllı kişi sese bakmaz. Meşhur ata sözüdür: Duvar çiviye 'Niye beni yarabıyorsun?' der. Çivi de 'Bana değil beni çakana bak!' diye cevap verir."	135
Gözyaşları çok değerlidir	137
Ağlayıp sızlanmanın, gökyüzünden gelen belâyı def ettiğini, Yunus (a.s.)'ın kavminin hikâyesi ispat etmektedir. Hakk Teâlâ fîl-i muhtardır. Dilediğini yapar, dilediğine hükmeder. Şu hâlde gözyaşı dökmenin, yalvarıp sızlanmanın insana faydası vardır. Hâlbuki filozoflar: "Allah, tabiata ve sebebe göre iş görür, dile-	

diğine göre iş görmez. Bu yüzden sızlanma ve ağlama, tabiatı ve hâdiseleri değiştirmez." derler.....	138
Cennette akan dört ırmak.....	139
Gözleri sebepleri görmeyen kullar da var.....	140
Ashında ölüm kurtuluştur.....	141
Dünyanın yağı, balı nimetlerini yemek tehlikelidir. Bu dünya yemekleri, Allah yemeğine engel olurlar. Nitekim Peygamber Efendimiz; "Açlık Allah yemeğidir. Allah gerçek müminlerin bedenlerini onunla diriltir, onunla yaşatır." diye buyurmuştur. Yine; "Ben Rabbime misafir olurum, o beni doyurur, suya kandırır." buyurmuştur. Cenâb-ı Hakk da; "Ferahlanarak rızaklanırlar." diye buyurmuştur.....	144
"Ne hoştu bu dünya ölüm olmasaydı, ne hoştu dünya mülkü zeval bulmasaydı." diyen ve bu çeşit sözler söyleyen gâfil kişiye cevap.....	145
İslâmî olmayan tenâsüh inancını, yani rûh göçünü Mevlâna reddediyor, "Her rûh kıyâmet günü kendi bedenine girecektir." diye buyuruyor.....	147
Kul haketmeden, lâyık olmadığı hâlde, lütuflarda, ihsanlarda bulunan Allah'tan dilenen şeyler. Allah öyle bir Allah'tır ki, insanlar ümitsizliğe düştükten, bunaldıktan sonra yağmur yağdırır. Nice uzaklıklar vardır, yakınlığa sebep olur. Nice kutlu suçlar vardır, tövbeye sebep olur. Nice kutluluklar vardır, kötülük isteğinden meydana gelir. Bütün bunlar "Gerçekten de Allah'ın kötülükleri iyiliklere döndürdüğünü" bilinmesi içindir.....	148
Kıyâmet gününün güneşi doğunca herkes topraktan hemen sıçrar kalkarlar.....	149
Cehennem yolunda arkasına bakan günahkâr adam.....	150
Ayaz'ın çarlığı ile postunu sarayda bir odada saklaması; sarayda çalışan arkadaşlarının, o odanın kapısının sağlam ve kilitli olduğunu göremek odada define olduğunu sanmaları.....	154
O kusur arayan emirin gece yarısı çavuşlarla gelip Ayaz'ın odasına girmesi, duvarda asılı bulunan çarıklarla postu görmesi, bunu hile sarp odanın her tarafını kazdırması, şüphelendiği yerleri deşmesi, duvarları deldirtmesi, sonunda hiç bir şey bulamayıp utanması.....	156
Pâdişahın, Ayaz'ı söyletmek için mahsus; "Bunca gam, neşeyi cansız şeyler olan çarıklarla pösteğe karşı nasıl söylersin?" diye sorması.....	158
Sonunda, incinin elden ele dolaşarak Ayaz'a gelmesi ve Ayaz'ın onlara uymaması.....	159
Ayaz'ın gıfaat edışı, kendisini suçlu bilip bu suç yüzünden özür dilemesi; özür dileğinden de kendisini suçlu bilmesi. Bu perişanlık, bu zavallılık, pâdişahın uhulüğünü bilmekten ileri gelir. Çünkü bir hadîs-i şerîfte; "Ben, Allah'ın en fazla bileniyim; o yüzden de, Allah'tan en çok korkarım!" diye buyurulmuştur. Cenâb-ı Hakk da; "Allah'tan, ancak bilgili kulları korkar." diye buyurmuştur.....	161
Mahbûbiyyet mertebesine erişen, yani Allah'a yakınlık makamına varan bir velînin terennümleri.....	162
Varlık sahibi olmak, benliğe kapılmak insanın aklını başından alır.....	164
"Cinlerin babasını da dumansız bir ateşten yarattık." âyeti ile Cenâb-ı Hakk İblis hakkında; "Şüphe yok ki o, cin tâifesindedir. Rabb'inin emrinden çıktı." buyurmuştur.....	164
Mutlak Varlık yokları yaratır, yoklukta iş görür!.....	167
"Allahım; her şeyi nasılsa bize öyle göster!" hadîsi ile "Perde açılsaydı, bildiğimden ve gördüğümden fazla bir şey görmez ve bilmezdim." sözünü açıklanması; "Kime kötü gözle bakıyor ve kimi kötü görüyorsan, bil ki, kendi varlık dâiresinden bak-	

makta; sen, kendin kötü olduğundan, onu da kötü görmektesin." beytinin manası; "Eğri merdiven basamağının gölgesi de eğri olur!".....	168
Niyaz (=yalvarış); naz(=yalvarmayış)ın, yalvarmaktan uzak kalmanın zıddıdır! Fakat, hakikatte ışık ile mâşuk, yani sevenle sevilen birdir! Nitekim aynada hiç bir sûret yoktur; sûretsizlik de sûretin zıddıdır! Fakat, hakikatte ayna ile sûret arasında birlik vardır. Bunu anlatmak uzun sürer, aklı olana bir işaret yeter!.....	170
Bir sevgili âşıkına sordu: "Beni mi çok seviyorsun, kendini mi?" Âşık şöyle cevap verdi: "Ben kendimden ölmüşüm, seninle diriyim! Kendimden, kendi varlığımdan, kendi sıfatlarımdan geçmişim, yok olmuşum, seninle dirilmişim! Kendi bilgimi unutmuşum, senin bilgin ile bilgin olmuşum! Kendi gücümü kuvvetimi hatırdan çıkarmışım, senin gücünle güçlenmişim! Kendimi seversem, seni sevmiş olurum; seni seversem, kendimi sevmiş sayılırım!".....	173
Hırslar çoğunca sağduyu, akıl, mantık susar.....	174
Allah'ın hilmi ve öfkesi.....	175
Sen; varlığını kırar, iç olursan, iç âleminin destanını okursun.....	177
"Bunca zamandır söylemeyi denedik; biraz da sabrı, susmayı deneyelim!" sözünü anlatış.....	178
Sözü özüne uymayan, durumu söylediği söze, giriştiği dâvaya ters düşen bir kişiyi anlatış! Nitekim kâfirlere de; "Gökleri ve yeryüzünü kim yarattı? diye sorsan; "Elbette Allah!" diyeceklerdir. İyi ama, gökleri ve yeryüzünü yaratan, duyan, gören, her şeyi bilen, her yerde hazır ve nâzır olan, gözeten, gücü yeten bir Allah'ın olduğunu bilen kişi nasıl olur da canını, malını taştan yontulmuş bir puta fedâ eder, nasıl olur da ona tapar?.....	179
Aşk ve korku.....	181
Mahşer günü her gizli şey meydana çıkar, her suçlu kendiliğinden rezil olur.....	182
Süt memeden çıkınca bir daha dönüp memeye giremez. Nasûh tövbesi de böyledir. İnsan bir günâhdan tövbe edince, bir daha o günâhı aklına bile getirmez; değil yaptığını beğenmek, her an ondan nefret eder. Hatta nefreti artar ve o nefret tövbenin kabul edildiğine işaretler. Günâh işlemek isteği, onca tatsız, lezzetsiz bir hâle geldi, onun yerine nefret geçti.....	184
Aranma sırasının Nasuh'a gelmesi; "Herkesi aradık; Nasuh'u da arayın!" denmesi, Nasuh'un korkudan kendinden geçmesi; son derece sıkıştıktan ve daraldıktan sonra işin düzelmesi, açılması. Nitekim Resûlullah Efendimizin bir hastalığa yâhut büyük bir sıkıntıya uğradığı vakit; "Zorlaş, şiddetlen; açılırsın, savuşursun!" diye buyurması.....	187
Rahmet denizi çoğunca yüz yıllık ölü mezardan çıkar.....	190
Oduncunun eşeğinin has bir ahırda Arap atlarının çok iyi bakıldıklarını görmesi ve onlar gibi mutlu olmayı dilemesinin hikâyesi. Bu münasebetle, Allah'ın mağfiretinden, inâyetinden, lütuf ve ihsanından başka bir şey istemenin doğru olmayacağını bildirilmesi. Siz mağfiretin zevkine varır, affedilmenin saadetini tadarsanız, yüz çeşit ızdırabınız da olsa, size tatlı gelir. Ayrıca, sizin çok arzu ettiğiniz denenmiş olan her devletin, her saadetin bir ızdırapla beraber olduğunu şimdi göremiyorsunuz. Nitekim, her tuzakta yem vardır, fakat tuzak gizlidir! Sen, bir tek tuzaka tutulmuşsun; öyle olduğu hâlde, o yemlerin hep senin olmasını istemekte; "Keşke oraya varsam, o yemlerin hepsini toplasam!" diye düşünürsün! O yemlerin tuzakta bulunduğunu aklına bile getirmiyorsun!.....	191
Bir insan tövbe eder, yaptıklarına pişman olur, sonra o pişmanlığı unuttur da yeniden günâh işlerse, yani deneneni tekrar denemeye kalkışırsa, ebedî olarak ziyana dü-	

şer, Tövbesinde direnmeye, pişmanlıkta güç sahibi olmaya, günâh işlememekten bir zevk duymaya muvaffak olamazsa, dolayısıyla tövbesi kabul edilmezse, Allah korusun, o insan köksüz ağaç gibi her gün biraz daha sararır, biraz daha kurur.....	193
Eşek her ne kadar çekindi ise de, sonunda tilki hile ile galip geldi, onu arslanın bulunduğu ormana çekip götürdü.....	198
Tilkinin eşeğe cevap vermesi.....	201
Kutup, insan-ı kâmil.....	202
Allah'a tevekkülün ne demek olduğunu anlatmak için bir zâhidin tevekkül denemesi hikâyesi: Zâhidin biri, rızık arama sebeplerini terkederek şehirden ve halkın geçeceği yerlerden uzaklaştı; hiç kimsenin uğramadığı, tanınmaz bilinmez bir dağın eteğine çekildi, rızıkını beklemeye başladı, Sonunda aç kaldı. Başını bir taşın altına koydu, uzanıp yattı ve kendi kendine dedi ki: "Ya Rabbi! Sen'in sebep yaratmana, rızık vermene tevekkül ettim, Sana güvendim; sebepleri bıraktım, buraya geldim. Sana güvenmenin sebepler meydana getirmesini göreyim!".....	203
Bir devleti, bir nimeti haber veren kişide, o haber verdiği devletin yâhut nimetin belirtisini, eserini, nûrunu göremez isen, onun mukallid olduğuna hükmetmen lâzımdır! Bu hususta, bir deve hikâyesini örnek alıyoruz!.....	205
Ten midesi, gönül midesi.....	207
Kâmil ve Hakk'a mânen ulaşmış gerçek şeyhin Hakk yoluna dâvete dâir sözleri ile tasavvufa ait kitapları okuyup bilgi sahibi olmuş, güzel konuşmasını bilen fakat, söylediklerini yaşamayan, kusurlu kişilerin, sahte şeyhlerin sözleri arasındaki fark.....	208
Sende Zâlfikâr'ı kullanacak kol var mı?.....	210
Adamın birinin korkudan yüzü safran gibi sararmış, dudakları morarmış, elleri ağaç yaprağı misâli titreyerek kendini bir eve atması; ev sahibi; "Hayrola, ne oldu?" diye sorunca adamın; "Dışarda eşekleri tutup götürüyorlar!" demesi. Ev sahibinin; "Peki a mübârek, sen eşek değilsin ya; ne diye korkuyorsun?" demesine karşılık da adamın; "İşe öyle sıkı sarılmışlar, öylesine girişmişler ki, korkarım bugün beni de eşek sanırlar da tutarlar!" demesi.....	212
Gökyüzüne basamak basamak uzanan gizli merdivenler var!.....	214
Ahdî ve tövbeyi bozmak, insanı belâyâ uğratar, hattâ çarpar! Nitekim cumartesi günleri bir iş işlememeleri emredilen Yahudiler'le, İsa'nın duâsı ile kendilerine gökten sofrâ inenler çarpıldılar. "Onlardan bazılarını maymun ve domuz hâline soktuk!" Bu ümmette de gönül çarpılır; kayâmette ise beden, gönülün kılığına girer! Bu hâlden Allah'a sığınırız!.....	215
Kötü yılan, kötü dostan iyidir!.....	216
Vehim âlemi, hakikat yolunda ilerleyenlere büyük bir engeldir!.....	217
Ben canla başla benlikten, bizlikten kurtulmuş birisini aramaktayım!.....	218
Gazninî Şeyh Muhammed Serrezî'nin hikâyesi.....	219
Şeyhin bunca yıl sonra gâipten aldığı emirle çölden Gaznin şehrine gelmesi, zenbil gezdirerek dilenmesi, topladığını yoksullara dağıtması. ["Lebbeyk!" (=Buyur kulüm!) hitabını duyan ve bu izzete eren cana mektup üstüne mektup gelir, haber üstüne haber gelir!] Nitekim, evin penceresi açılınca oradan içeriye güneş de girer, ay ışığı da girer! Yağmur da içeri serper, mektup da atılır, daha başka şeyler de... Bunların ardı arkası kesilmez!.....	221
Şeyhin Hakk'tan gelen bir ilhâm ile bir gün içinde dört defa dilenmek için bir beyin evine gitmesi; beyin ağır sözlerle onu azarlaması, hakaret etmesi; buna karşılık	

şeyhin o beyden özür dilemesi.....	222
Beyin şeyhin öğüdünü duyunca ağlaması; şeyhin özünün, gerçekliğinin beyin gönlüne aksetmesi, o yaptığı hakaretlerden, küstahlıktan sonra hazinesini şeyhe bağışlaması; şeyhin de; "Hakk'ın ilhâmı, emri olmadan verdiklerini harcayamam!" diyerek bağışını kabul etmemesi.....	223
Gâipten şeyhe bir işaret, bir ses geldi. Dendi ki: "Şu iki senedir emrimize uyarak zenginlerden aldın, yoksullara verdin. Bundan sonra ver, alma; elini hasırın altına sok! Biz, o hasırın Ebû Hüreyre'nin dağarcığı gibi yaptık; ne dilerse orada bulursun. Böylece dünyadakiler iyice anlaşılar ki; bu âlemin ötesinde başka bir âlem var! Orada, avucuna toprak alsan altın olur! O âleme ölü gelse dirilir! En büyük uğursuzluk, o âleme girince en büyük uğur hâline gelir. O âleme küfür gelse iman olur; zehir girse panzehir kesilir! O âlem ne bu âlemin içindedir, ne de dışındadır; ne altındadır, ne de üstünde! Ne bu âleme bitişiktir, ne bu âlemden ayrı! Neliksiz niteliksiz bir âlemdir o âlem! O âlemden her an binlerce eser, binlerce nümüne, örnek zuhur eder. Nasıl ki elin yaptığı sanat, gözün bakışı, dilin güzel söz söyleyişi elin, gözün, dilin ne içindedir, ne dışında; ele, göze, dile ne bitişiktir ne de elden, gözden, dilden ayırılır; akıllı kişiye bir işaret yeter!.....	224
Kulluk et de, belki sen de ışık olursun!.....	226
Açlık zahmeti, öbür zahmetlerden daha temizdir!.....	229
Bir şeyhin müridinin kalbinden geçenleri bilmesi, onun hırsını anlaması, ona nasihat vererek Allah'ın emri ile bu öğüt yüzünden ona Allah'ın tevekkül kuvvetini bağışlaması.....	230
Cenâb-ı Hakk, ekmeğe yiyenlere; "İsraf etmeyin!" diye buyurdu, fakat nûr yiyenlere; "Fazla yemeyin; kâfi!" demedi!.....	231
İbret alınacak ağgözlü öküz.....	232
İçinde gönül nûru bulunmayan gönül, gönül sayma!.....	233
Acâip bir hâle düşerek gündüzleri pazarda fenlerle dolaşan bir râhibin hikâyesi.....	234
Bir müslümanın bir mecûsiyi dine dâvet etmesi.....	237
Sünânî müminin cebri kâfire cevap verip kulun ihtiyar olduğuna dâir delil göstermesi, ihtiyarı isbât etmesi. Sünnet öyle bir yoldur ki, peygamberler (hepsinin üzerine selâmlar olsun!) o yolda yürümüş, o yolu ayakları ile çiğneyip açmışlardır! O yolun sağında cebir çölü vardır! O çöle düşen, kendinde ihtiyar olduğunu görmez, emir ve nehyi (yâni bunu yap, bunu yapma buyruklarını) inkâr edip te'vile, kendi görüş ve yorumlama yoluna sapar! Hâlbuki emir ve nehyin inkârından, emre uyanların yeri olan cennet ile emre uymayanların ceza yeri olan cehenneminkân çıkar! Artık iş nereye varır, ben söyleyemem! Akıllıya bir işaret yeter! Yine o yolun, yâni Sünnet yolunun solunda kader çölü bulunmaktadır! Bu yola sapan da, yaratının kudretini, halkın kudretine mağlup olmuş bilir! Bundan da öyle fesatlar meydana gelir, öyle bozuk düzenler doğar ki, o cebri mecûsi bunları sayıp dökmüşdür!.....	239
İhtiyar dediğimiz, bir şeyi yapıp yapmama dileği gibi, vicdanî idrâk ile biz çâresizliği, öfkeyi, hoşgörülülüğü, sıkıntı ve belâyâ sabır ve tahammül eylemeyi, tokluğu ve açlığı anlarız. Duygu ile sarıyı kırmızıdan, büyüğü küçükten, acıyı tatlıdan, miski pislikten ayırırız. Dokunmakla da, yumuşağı katıdan, sıcaklığı soğuktan, yakıcı sütü sıcak sütte, yaş kurudan, duvarı ağaçtan ayırdetmiş oluruz. Şu var ki, vicdanî anlayışı inkâr eden, hissi ve duyguyu da inkâr eder. Hattâ daha da ileri gider. Şu hakikat ki, vicdanî anlayış, yâni iç duygular dış duygulardan daha da açık olarak duyulur. Dış duyguya engel olmak, duygunun meydana geleceği yolu kes-	

mek. bağlamak mümkündür. Fakat vicdanî anlayışı men etmenin imkânı yoktur. Akıllıya işaret yeter.	244
Türkmenin köpeği.	245
Halkın ihtiyarı (yâni yapma gücü, cüz'î irâdesi) olduğuna, kazâ ve kaderin ihtiyarı gidermediğine dair bir hikâyeye.	247
Cebrî'ye cevap verip ihtiyarı isbat edişe, emir ve nehyin yâni "yap, yapma" emirlerinin gerçek oluşuna, cebr inancında olan kişinin getirdiği özürün hiç bir şeriate, hiç bir dinde makbûl olmadığına, bu özürle yaptığı işin karşılığı olan cezâdan kurtulamayacağına dair bir hikâyeye. Nitekim İblis de: "Rabbim, sen beni azdırdın, bu işte benim suçum yok." dedi ama, sözü kabul edilmedi. Az çoğa delâlet eder.	249
Biz birer gölge varlıktan ibâretiz, her şey onundur.	250
"Allah neyi dilemiş ise, o oldu." hadîsinin mânâsı. Yâni dilek onun dileğidir, onun rızâsıdır. Onun rızâsını arayın. Başkalarının hismından, gazabından, başkalarının sizi reddetmesinden gönlünüz daralmasın. "Hadîste geçen 'Oldu' sözü, mâziyi, geçmişî bildirir. Fakat Allah'ın işlerinde geçmiş zaman, gelecek zaman yoktur, olamaz. Nitekim Allah'a göre ne sabah vardır, ne de akşam." denmiştir.	252
"Kalem, olacak şeyleri yazdı. O yazının mürekkebi bile kurudu." hadîsi böyledir. Yâni "Kalem mürekkebi kurudu. İbâdet ile günah bir değildir. Emin oluşla hırsızlık ediş bir değildir. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu. Şükretmekle nankörlük bir değildir. Kalem bu yazıyı yazdı da mürekkebi bile kurudu." demektir. Çünkü Allah herşeyden de ihsan sahiplerinin ecrini yitirmez.	253
Yoksul bir derviş, Herat'ta Horasan Amîdî'nin süslü püslü kölelerini gördü. Onlar Arap atlarına binmişler, altın sırmalı elbiseler giymişler, daha başka çeşit süslerle süslenmişlerdi. Derviş: "Bunlar hangi beylerdir? Nerenin pâdişahlarıdır?" diye sordu. Ona dediler ki: "Bunlar bey değil, Horasan Amîdî'nin köleleridir." Yoksul derviş, başını göğe kaldırdı da, "Allah'ım!" dedi, "Kula bakmayı Amîd'den öğren."	256
Başına gelen bütün felâketler, belâlar senin kendi edepsizliğindedir.	257
Yine o cebrî kâfirin, kendisini islâma dâvet eden, kendisine cebrîliği bırakmasını söyleyen sünneti cevap vermesi. Suâl ve cevabın karşılıklı olarak uzayıp gitmesi. Çünkü suâlî ve cevabî müşkil olan her şeyi ancak hakikî aşk hâllerinde kesip atar. Onun pervâsı yoktur. "Bu Allah'ın bir fazlıdır. Onu dilemişine verir."	259
Hakîkate köprü olan hâdiseler.	263
Aşkın büyüğü.	264
Mecnûn'un akrabalarının ona; "Leylâ pek o kadar güzel değil, şehrimizde ondan daha güzel olanlar var. Sana bir tanesini, iki tanesini, hattâ on tanesini gösterelim de içlerinden birisini seç, kendini de bizi de bu meraktan, bu ıstırttan kurtar." demeleri, Mecnûn'un da onlara cevap vermesi.	265
Münâcaat (=Hakk'a yakarış, yalvarış).	268
Bâyezid hazretlerinin yaşadığı bir zamanda, bir kâfire; "Müslüman ol!" demeleri, onun da söze cevap vermesi.	270
Çirkın sesli bir müezzinin kâfirler diyarında ezan okuması ve bir kâfirin ona hediye vermesi.	271
Bir kadın kocasına; "Eti kedi yedi." dedi. Kocası kediyi terâzide tarttı. Kedi yarım batman geldi. Karısına; "Hanım!" dedi, "Et yarım batmanda, belki biraz da fazla idi. Yarım batman gelen bu et ise, kedi nerede? Kedi ise et nerede?" diye sorması.	273
Rûh ve beden = Toprak ve su.	274
Bir beyin kölesine; "Git şarap getir!" demesi, kölenin gidip bir testi şarap alması,	

yolda şarap testisi ile gelirken, 'zevk veren şeylerden uzak kalmayı, iyiliği ve doğruluğu' emreden bir zâhidin taş atarak şarap testisini kırmaması. Beyin bunu duyunca zâhidî cezalandırması. Bu vak'a İslâ (a.s.) zamanında oldu. O zamanlarda daha şarap haram olmamıştı. Fakat zâhid Allah'tan korkmakta ve halkı zevklerden alkoymaya gayret sarf etmekte idi.	276
Emîrin zâhidin haddini bildirmek için hiddetle gitmesi.	278
Emîrin, şefâatçilere ve zâhidin affedilmesini ricâ eden komşularına; "Neden küstahlık etti, testimizi kırdı? Şefâat kabul etmem, onun cezasını vermeye yemin ettim." diye cevap vermesi.	280
Emîrin yine onlara cevap vermesi.	283
Ziyâ-yı Delk'in boyu çok uzundu. Kardeşi Şeyhü'l-İslâm Tâc-ı Belh'in ise boyu çok kısa idi. Şeyhü'l-İslâm, kardeşi Ziyâ'dan çok utanırdı. Ziyâ bir gün kardeşinin dersine geldi. Belh şehrinin bütün ileri gelenleri orada idi. Ziyâ kardeşine saygı göstererek geçti bir yere oturdu. Şeyhü'l-İslâm ise şöyle bir yanı kalktı, oturdu. Ona gereği gibi ehemmiyet vermedi. Bunun üzerine Ziyâ: "Evet" dedi: "Boyun pek uzun, boyundan biraz çalman, yarım kalkarak boyunu tam göstermemen gerek."	284
Delkâk'ın Seyyid Şâh Tirmizî'yi mat etmesi.	285
Definelere dâima yakkak yerlerdedir.	286
Mustafa(a.s.)'ın bir aralık Cebrâil(a.s.)'ın geç görünmesi yüzünden, üzüntüye kapılıp, kendisini Hira dağından aşağıya atmaya kalkışması, Cebrâil(a.s.)'ın ona görünüp "Kendini atma, önünde kavuşacağın devletler, ilâhî lûtuflar var." demesi.	286
"Âhiret yurduna gelince, şüphe yok ki, o hayatın tâ kendisidir. Bunu bilmiş olsalardı..." âyetinin tefsiri. Yâni o âlemin kapısı, duvarı, meydanı, suyu, testisi, meyvesi, ağacı her şeyi canlıdır. Söz söylerler, söz duyarlar, bu yüzden ki Mustafa(a.s.): "Dünya bir leştir, onu isteyenler de köpeklerdir." diye buyurdu. Âhiret âlemi de canlı, diri olmasaydı leş olurdu. Leşe pis kokusundan ve murdarlığından ötürü değil, ölü, cansız olduğundan leş derler.	288
Bir eve bir misâfir geldi. Ev sahibinin karısının; "Yağmur yağmaya başladı, misâfir gidemeyecek, bize yük olup kalacak." diye sızlanmasının hikâyesi.	291
Her gün gönüle gelen düşünce, o gün sabah vakti eve gelen misâfîre benzer. Gelen misâfir ev sahibini rahatsız eder, huzursuzluk verir. Ev sahibi olmanın şânı, misâfirini gözetmek, ağırlamak, ona ikrâmda bulunmak, onun nazını çekmek, onun sıkıntılarına katlanmaktır.	293
Nefsi ile savaşmamış, gölgede yetişmiş, aşk dardını çekmemiş, aşk etinden dağılanmamış, yalnız halkın kendisine secde etmesini, elini öpmesini, hürmetle ona bakıp, parmakla da; "İşte zamanımızda ermiş sâfi budur." diye göstermelerini sağlamak için söflük yoluna girmiş bir kişinin gevşekliğinin ve yüreksizliğinin anlatılması.	297
Allah rahmet eylesin, Ayyâz'ın şehit olma ümidi ile yetmiş kere, zırhsız göğsü açık olarak savaşa girmesi, sonunda küçük savaşta şehit olmaktan ümit keserek "Büyük savaş"a (yâni nefsi ile savaşa) girişmek için halvete çekilmesi, o sırada savaşçı gözillerin davulunun sesini duyunca nefsinin zincirini sürükleyerek savaşa girmeye kalkışması üzerine, bu dileği yüzünden Ayyâz'ın nefsinin suçlamasının hikâyesi.	300
Bir savaş eri, gümüş para ile dolu torbasından her gün bir kuruş çıkarır, bir hendeğe atardı. Nefsinden bir hırs, bir istek koptu, kendisini bir vesveseye kaptırdı. Nefsi ona diyordu ki: "Mâdemki bu paraları hendeğe atıyorsun, bürî hepsini birden at da, bu eziyetten kurtulayım. 'Bir şeyden tamamıyla ümit kesmek de iki rahatın biri-	

dir.' demişlerdir." O savaş eri, nefesine; "Bu rahatı da sana vermeyeceğim." dedi.	302
Bir habercinin bir câriyeyi Mısır halifesine methetmesi ve bir kâğıda yapılmış resmini göstermesi. Halifenin de o câriyeye âşık olması. Musul emirinin câriyesi olan o güzel kızı alıp getirmesi için, halifenin bir beyi büyük bir ordu ile Musul'a göndermesi; bu yüzden yapılan savaşta bir çok adamın öldürülmesi, bir çok yerin yıkılıp gitmesi.	304
O kumandanın, yaptığı kötülükten, işlediği günahtan pişman olarak, câriyeye bu suçlu halifeye söylememesi için yemin verdirmesi.....	307
Halifenin; "Doğru söyle, bu gülüşün sebebini açıkla, yoksa seni öldürürüm!" diye ısrar etmesi, câriyenin de kılıç korkusu ile o sırrı halifeye açması.	308
Aşk, dâimâ dalgalanan, coşup duran büyük, pek büyük bir denizdir.	310
İki canın birleşmesi neticesinde onlara gayb âleminden başka bir cân gelir, aralarına katılır.....	312
Hiç kimseyi kadınlara mahrem sayma. Çünkü erkekle kadın ateşle pamuğa benzer.....	313
Hak nedir? Bâtil nedir?.....	314
Âhireti inkâr edenlerin "Biz bu dünyadan başka bir dünya görmüyoruz." demeleri ve delil olarak söyledikleri bu sözün zayıflığı.....	316
Sırlar gizlenemez.....	317
"Onların rızıklarını biz taksim ettik." âyeti gereğince, Allah birine eşeklerin gücünü, kuvvetini, şehvetini verir. Birine de peygamberlerin, meleklerin mânevî gücünü, anlayışını, temizliğini ihsan eder. Çünkü: "Baştan şehvet duygusunu atmak büyüklüktür, fazîlettir. Hevâ ve hevesi terketmek peygamberlere mahsus bir kuvvettir." Şunu da bilmeli ki: Şehvete ait olmayan tohumların meyveleri ancak kıyamette devşirilir. Fakat şehvete ait olan tohumların meyveleri bu dünyada iken görülür.....	318
Gaflet ve unutma.....	320
Affetmeler, bağışlamalar ve ayrılıklar.....	321
İmana gelen büyücüleri, Firavun öldürteceği zaman, onlar Hakk'a olan imanlarının sevgilerinin kuvveti ile seve seve işkencelere ve ölüme katlandılar da; "Zararı yok, biz Rabbimize döneriz." dediler, bu âyetin tefsiri.....	322
Bizim şu yeryüzündeki hayatımız, ölüm şekline bürünmüştür. Aslında bizler, yaşıyor gibi görünen ölüleriz.....	324
Cehennem ve Kevser.	326
Münâcaat.....	326
Allah'ım; başım senin aşkınla, senin özleminle dönmededir.	330